Judaica Books of the Prophets

מקראות בדולות

# the Book of Jeremiah

Volume One

A NEW ENGLISH
TRANSLATION OF
THE TEXT, RASHI
AND A COMMENTARY DIGEST

#### Translated, compiled, and edited

bу

#### RABBI A. J. ROSENBERG

This new edition of THE BOOK OF JEREMIAH, Vol. 1, is intended for the beginner, student, and acholar - each of whom, we believe, will find his own reward in reading these illuminating commentaries.

This BOOK OF JEREMIAH, Vol. 1, is unique in that the Hebrew text is surrounded by the standard constellation of classical Hebrew commentaries, including Rashi, universally acclaimed as being the most quoted and authoritative interpreter of the Bible. Accompanying the English translation of the text is the complete English translation of all of Rashi's annotations and the major ideas of such great luminaries as Redak, Isaiah da Trani, Rabbi Josef Kara, Ibn Nachmiash, Mezudath David, Alshich, and Malbim.

Generous use has been made of pertinent Talmudic and Midrashic sources. A lengthy introduction concerning the authorship of the Book, its place in the canon, and the entire historic background appears at the onset of this volume. Additionally, the piety of the people at that time, in the light of Talmud and Midrash is discussed.

THE BOOK OF JEREMIAH begins with the prophet's initiation to prophecy and his first two prophecies of the impending invasion by the Chaldeans. Throughout the Book, Jeremiah castigates the people for their sins, warning them that Nebuchadnezzar will soon attack. He also exhorts them to surrender to the Chaldeans, and, in the wake of the assassination of Gedaliah, the Judean governor, to remain in the land and not to emigrate to Egypt. To his great frustration, none of his warnings were heeded. On the contrary, throughout his lifetime, he was constantly persecuted for his dire prophecies.

studied at the Mesivtha Tifereth Jerusalem, where he was ordained by Rabbi Moshe Feinstein. He also studied at the Mirrer Yeshivah Central Institute, where he headed the Sephardic Division. Subsequently, he served on the faculty of the Talmudical School of Brooklyn and at the resident division of Mesivtha Tifereth Jerusalem in Staten Island. He is currently engaged in literary pursuits, playing a major role in the publication of the Judaica Books of the Prophets.

THE JUDAICA PRESS INC. 521 Fifth Avenue New York, N.Y. 10017

## THE BOOK OF JEREMIAH, Vols. I and II

are the ninth and tenth volumes of a new series of commentaries of the Prophets under the imprint of Judaica Press.

The Books of Joshua, Judges, Samuel I and II, Kings I and II, Isaiah volumes One and Two are currently available. All the books in this series contain the Hebrew text with the standard commentaries of Rashi and others in their entirety, together with an English commentary containing all of Rashi's comments and the major ideas of other great scholastic luminaries, such as Redak and Abravanel.

These books are worthy additions to any home or institutional library:

# Other Judaica Press Publications

# MISHNAYOTH/7 Volumes by Philip Blackman

# THE JASTROW DICTIONARY by Dr. Marcus Jastrow

The definitive dictionary on the Babylonian and Jerusalem Talmuds, the Targumim and Midrashic Literature, "the Jastrow" as it is known among students and scholars is an indispensable aid to the study of Torah literature.

Jastrow Dictionary

One Volume Compact edition

5" x 7½" 1736 pages

\$15 00

# THE PENTATEUCH AND HAFTORAS by Rabbi Samson R. Hirsch

With commentary by Rabbi Samson Raphael Hirsch includes original Hebrew text of Pentateuch and Haftoras vocalized rendered into English, by Dr. Isaac Levy, 7 vols.  $5^{\prime\prime}$  x  $7\%^{\prime\prime}$ 

4213 pages Popular Edition \$75.00

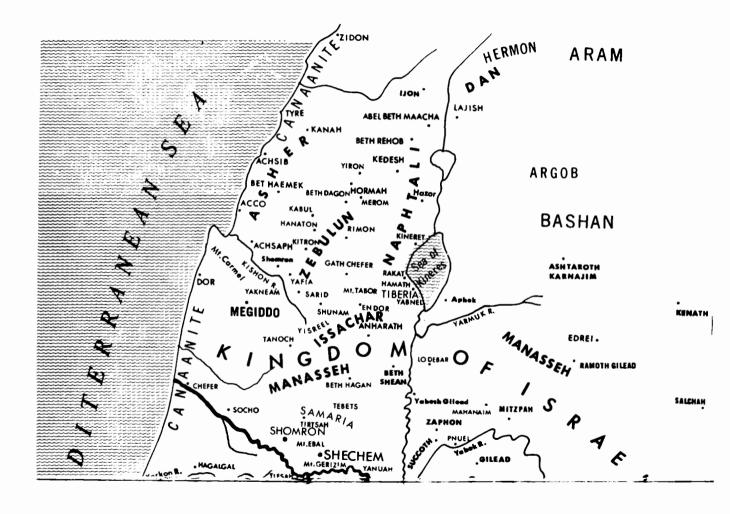
# WELLSPRINGS OF TORAH by Alexander Zusia Friedman

2000 years of Jewish biblical commentary in capsule form. A brilliant and imaginative anthology and source book of famous scholars dating from the second century B C E to modern times  $6^{\prime\prime}$  x  $9^{\prime\prime}$  584 pages \$14.95 Softbound \$11.95

# MAIMONIDES' INTRODUCTION TO THE TALMUD by Zvi Lampel

A clear exposition of the origin, aims, methodology and spirit of the Talmud. A classic among basic Jewish texts.

Original Hebrew text with English translation, footnotes, charts, addenda, indices, 6" x 9", 296 pages \$7.95





. KADESH BARNEA

# ספר ירמיה חלק א

מקראות גדולות JEREMIAH VOLUME ONE

# מקראות

# ירמיה

חלק א

## תורגם מחדש לאנגלית

מתורגם ומבואר עם כל דבורי רש"י ולקט המפרשים על ידי הרב אכרהם י. דאזענברג

נערך בידי הרב אברהם י. ראזענכרג

> הוצאת יודאיקא פרעסס ניו יורק · תשמ״ה



# **JEREMIAH**

**VOLUME ONE** 

## A NEW ENGLISH TRANSLATION

TRANSLATION OF TEXT, RASHI
AND COMMENTARY BY

Rabbi A. J. Rosenberg

EDITED BY Rabbi A. J. Rosenberg

THE JUDAICA PRESS INC. New York • 1985

## © Copyright 1985, by THE JUDAICA PRESS, INC.

New York, N. Y.

ALL RIGHTS RESERVED
INCLUDING THE RIGHTS OF REPRODUCTION
IN WHOLE OR IN PART IN ANY FORM
ISBN: 0-910818-59-2

## **CONTENTS**

Foreword	
Preface	
Outline of Jeremiah	<b>x</b> vii
Jeremiah Text (VOLUME ONE)	
Appendix	
Bibliography	

## RABBI MOSES FEINSTEIN 455 F. D. R. DRIVE New York 2, N. Y.

OREGON 7-1222

## משח פיינשמיין ר"ם תפארת ירושלים בנוא יארם

כניה

הנה ידוע ומפורסם טובא בשער כת רבים ספרי הוצאת יודאיקא פרעסס על תנ"ך שכבר יצא לאור על ספרי יהושע ושמואל תעכשיו בחסדי השי"ת סדרו לדפוס ג"כ על ספר שופטים והוא כולל הפירושים המקובלים בתנ"ך הנקוב בשם מקראות גדולות ועל זה הוסיפו תרגום אנגלית שהוא השפה המדוברת במדינה זו על פסוקי תנ"ך וגם תרגום לפרש"י מלה במלה עם הוספות פירושים באנגלית הנצרכים להבנת פשוטו של קרא והכל נערך ע"י תלמידי היקר הרב הגאון ר' אברהם יוסף ראזענבערג שליט"א שהוא אומן גדול במלאכת התרגום, והרבה עמל השקיע בכל פרט ופרט בדקדוק גדול, וסידר את הכל בקצור כדי להקל על הלומדים שיוכלו לעיק כנקל ואפריון נמטיה למנהל יודאיקא פרעסס מהור"ר יעקב דוד גאלדמאן שליט"א שזכה ומזכה את הרבים כלימוד התנ"ך שמעורר לומדיה לאהבה וליראה את שמו הגדול ולהאמין בו ובעבדיו הנביאים שהוא יסוד ושורש בעבודתו יתברך ואמינא לפעלא טבא יישר ויתברכו כל העוסקים בכל ברכות התורה וחכמינו ז"ל בברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת.

רע"ו באתי עה"ח היום ה אם ה ליו באתי עה"ח

## **FOREWORD**

This book, volume one of Jeremiah, is the ninth of the Judaica series of the Prophets, the third of the Latter Prophets. For convenience, we have divided the Book of Jeremiah into two volumes, since it would be very awkward in one. As in the preceding volumes, we have translated the text into a modern language, except in instances in which accuracy would suffer. In such cases, we have rendered the text literally. As in our previous volumes, our translation is based mainly on Rashi's commentary, which is of primary interest. As the reader will notice, the difference between Rashi and other commentaries is much more pronounced in the Latter Prophets than in the Early Prophets. This is because the works of the Early Prophets are predominantly historical and consequently, prosaic. The Latter Prophets, however, are mostly prophetic and consequently, poetic, leaving much leeway for various interpretations. Although we have sometimes encountered difficulty in rendering the text according to Rashi's interpretation, we have seldom deviated from this pattern. In addition to basing our translation on Rashi, we have presented Rashi verbatim, drawing attention to variant readings from Rashi mss. presented in the Jerusalem edition of the Latter Prophets, published by Etz Chaim, 1974. We have also consulted Shem Ephraim by Rabbi Ephraim Zalman Margalioth for emendations of the Rashi text. Unfortunately, these two sources shed little light on Rashi's commentary on Jeremiah.

After Rashi, we drew from Redak, Rabbi Joseph Kara, and Mezudoth, whose commentaries all appear in Nach Lublin. Among other early commentaries, we have consulted Rabbi Isaiah da Trani, Abarbanel, and Rabbi Joseph Ibn Nachmiash, an unusual gem, found only on Jeremiah, Proverbs, and Esther. Since a large part of this commentary is based on Redak, we have compared our edition of Redak to that quoted by Ibn Nachmiash to determine the correct reading.

Although Mezudath David is usually based on Abarbanel, we have quoted many explanations in the name of Mezudath David since it is printed in Nach Lublin and is readily accessible to the reader. In addition to the explanations based on Abarbanel, many original ones are found in Mezudath David, making it indispensable to the student of Nach. It is known that Rabbi Elijah of Vilna encouraged the study of Nach with Rashi and Mezudoth.

Of the modern commentaries, we have quoted often from Malbim and Alschich, which bring unusual clarity to the text. We have not neglected

FOREWORD X

contemporary authors and have quoted from Daath Soferim by Rabbi Chaim D. Rabinowitz, a famed Bible scholar and educator. We have also used Daath Mikra, composed and published by Mosad HaRav Kook, where we find many recent discoveries that shed light on the meaning of the text.

Last, but of major importance, we have quoted frequently from Talmudic and Midrashic literature. We have attempted to trace each passage to its original source, not being satisfied with secondary sources, such as Rashi, Redak, and Yalkut Shimoni. In some instances, however, the original midrashim are no longer extant, except for fragments quoted by medieval authors who were in possession of these prized gems.

A.J.R.

## **ACKNOWLEDGEMENTS**

We wish to thank our friend, Dr. Paul Forchheimer, who, as in earlier volumes, has enlightened us regarding Old French expressions found in Rashi's commentary.

### PREFACE

### I. AUTHORSHIP

The Talmud (Baba Bathra 15a) ascribes the recording of Jeremiah's prophecies to the prophet himself. Rashi (ad loc.) explains that the prophets did not write their prophecies until shortly before their death. This, perhaps, accounts for the more detailed information of Zedekiah's fate in Jeremiah than appears in II Kings, which was probably written earlier, and, as the Talmud states, by the same author.

Although the moderns understand Chapter 36:2 to mean that Jeremiah instructed Baruch to write his prophecies, the Rabbis explain this verse as a reference to the Book of Lamentations. The Book of Jeremiah, however, was composed by the prophet himself. Abarbanel (ad loc.) explains that Jeremiah was written through the spirit of prophecy, which assisted the prophet to commit his words to writing. Lamentations, however, was written through ruach hakkodesh, Divine inspiration, a step lower than prophecy. This required much seclusion and exertion, preventing him from committing his own words to writing.

In the transmission of the Oral Law Jeremiah followed Zephaniah and his tribunal (Introduction to Mishneh Torah), making him the twentieth recipient from Sinai and the sixteenth of the prophets. According to Abarbanel, he received from Joel and his tribunal, making him the twenty-fifth recipient from Sinai and the eleventh of the prophets (Seder Hadoroth). Although a disciple of Zephaniah, he prophesied during the same period, as the Rabbis state (*Pesikta Rabbathi* ch. 26): Three prophets prophesied in that generation: Jeremiah, Zephaniah, and Huldah. Jeremiah prophesied in the streets, Zephaniah in the synagogues, and Huldah to the women. As the second verse states, Jeremiah prophesied from the thirteenth year of Josiah until the exile of Jerusalem at the end of the eleventh year of Zedekiah's reign, a total of forty years.

#### II. Position

According to the Talmud (Baba Bathra 14b), the order of the Latter Prophets is as follows: Jeremiah, Ezekiel, Isaiah, and the Twelve. Although PREFACE Xii

chronologically Isaiah preceded Jeremiah and Ezekiel, the Book of Jeremiah is the first of the Latter Prophets, following Kings, since Kings ends with destruction and Jeremiah deals completely (i.e. mainly) with destruction. Ezekiel begins with destruction and ends with consolation, and Isaiah deals entirely (i.e. mainly) with consolations, we juxtapose destruction to destruction and consolation to consolation. Concerning the Twelve, i.e. the Minor Prophets, although Hosea was the first of that perioid, preceding Isaiah, since his prophecy is brief, it was incorporated into one Book, ending with Haggai, Zechariah, and Malachi, who were the last prophets. Upon close scrutiny of the numbers of the remazim of Yalkut Shimoni, it becomes apparent that he, too, followed the Talmudic order.

The popular order, however, places Isaiah as the first Book of the Latter Prophets, followed by Jeremiah, Ezekiel, and the Twelve. Redak testifies that 'in all the good books that we have seen, that were written in Spain since many years, they are arranged according to their period, Isaiah before Jeremiah, as his period preceded his, and similarly, Jeremiah before Ezekiel. And in the Twelve, which follows, they followed the order of the Rabbis o.b.m. although some of them preceded Jeremiah and Ezekiel. Since their prophecies were short, they did not write each one in a separate book lest they be lost, as our Rabbis said. ..'

### III. PIETY OF THE PEOPLE

Superficial reading of the Book of Jeremiah, as well as other prophetic Books, may give the impression that the Jews who lived in Jeremiah's time were a nation of evildoers, oppressors of the poor, even murderers, a nation akin to Sodom and Gemorrah. If we delve deeper into the Scriptures, however, we find that this is indeed far from the truth. We must remember that Jeremiah commenced his prophetic career in the thirteenth year of Josiah's reign. In the eighteenth year, Hilkiah the priest found Moses' Sepher Torah in the Temple. After this, there was a general revival, as the Bible tells us in II Kings. 22, 23. Josiah relied on this revival among the people to defy Pharaoh-neco, when he attempted to cross his land to attack Assyria. He was unaware that many of the people still worshipped idols clandestinely, even hiding these idols from the inspectors sent to eradicate idolatry from the land. They had inherited this practice from the time of Manasseh and Amon, and they could not emancipate themselves from it.

The Talmud states that during the reign of Jehoiakim, although the king was wicked, the people were righteous, whereas, during the reign of Zedekiah, the righteous king, the people were wicked. The Rabbis go so far

XIII PREFACE

as to state (Sanhedrin 103a): The Holy One, blessed be He, wished to return the entire world to its original void because of Jehoiakim. He looked at his generation and was satisfied. The Holy One, blessed be He, wished to return the entire world to its original void because of the generation of Zedekiah. He looked at Zedekiah and was satisfied. Although Scripture of Zedekiah: 'And he did what was evil in the eyes of the Lord' (II Kings 24:19), since he had the power to protest and did not do so, it is regarded as though he had committed all these sins. Cf. Commentary Digest on II Kings.

It is apparent from Chapter 26, that in Jehoiakim's time, Jeremiah had many supporters and protectors, whereas in Zedekiah's time, he was imprisoned and cast into a pit where he would have died, were it not for the intervention of Zedekiah and Ebed-melech Hakushi, who rescued him (37, 38). Also, we find that in the time of Jehoiakim, a fast was declared in the fifth year of his reign, probably because of the threat of Babylon. Obviously, one who does not believe in God does not fast and pray to Him for salvation.

It appears that the people were confident that the presence of the Temple would save them from attack and destruction. Moreover, the false prophets, perhaps people misled by dreams, wished to bolster the morale of the people by assuring them that there would be peace. Jeremiah castigates them very severely for misleading the people in this manner. He demands that people recognize the difference between a dream and a prophecy. No doubt, it was very perplexing to the people to discern between the prophets predicting peace, and Jeremiah, predicting war and destruction. Later on, when he preached surrender to Babylon, he doubtlessly appeared as a traitor to his country, for which reason he was relentlessly pursued by the officers of the king. Even King Zedekiah had not the courage to surrender to Nebuchadnezzar, but attempted to escape.

#### IV. HISTORIC BACKGROUND

As mentioned above, Jeremiah's prophetic career commenced during the thirteenth year of Josiah's reign. During this period, many prophets prophesied the capture of Jerusalem, as is mentioned in many places in this book, as well as the prophecy of Huldah, mentioned in II Kings 22:15–20. To avert this calamity, Josiah conducted a campaign to uproot idolatry from the land. Unfortunately, he was uanble to do so because of the provocations of Manasseh (II Kings 23:26f.). As mentioned above, many of the people still followed the practices of Manasseh, who, although having repented his own sins, had left an impression on the people. At this time,

PREFACE xiv

Jeremiah commenced to prophesy and to preach to the people to cease their sinful activities. Even the righteous were blamed for not protesting the acts of the wicked. Seeking to prevent Pharaoh-Neco from entering his land to attack Assyria, he was slain in battle. After his death, his son Jehoahaz was crowned king. He reigned only three months, when he was removed by Pharaoh-Neco and imprisoned, first in Riblah and later in Egypt, where he died.

After his death, Jehoiakim his brother was crowned by Pharaoh-Neco. At this time, Nebuchadnezzar commenced his conquests. Judah was attacked by troops of Chaldeans, Arameans, Moabites, and Ammonites. Jehoiakim was a wicked king as in II Kings 24 and in II Chronicles 36:8. Many of Jeremiah's prophecies are directed against him. He is warned that he will be buried 'the burial of a donkey,' that he would be 'dragged and thrown past the gates of Jerusalem.' This was fulfilled when the Chaldeans dragged him with copper chains to take him to Babylon and he died. He was never buried, just as the prophet had predicted. In addition to the sins he committed, as expounded on in Commentary Digest, II Kings 24:5, Jeremiah takes him to task for exploiting the people by making them work for him to build his elaborate palaces and houses (22:13f.).

During Jehoiakim's reign, Jeremiah suffered considerably. See 26:7-24, 36:26.

After Jehoiakim's death, his son Jehoiachin, or Jeconiah, reigned. His reign was very brief, only three months. In his days, the second exile took place. At this time, most of the important people, including the harash and masger, the great Torah sages, were exiled. They preserved Judaism among the exiles. As the prophet expresses himself in Chapter 24, the exile of Jeconiah is compared to good figs, whereas the exile of Zedekiah is referred to as bad figs. At this time, many of the vessels of the Temple were taken to Babylonia.

Nebuchadnezzar crowned Zedekiah as king instead of Jeconiah, who was exiled to Babylon. Although Jeconiah is labeled an evil king, he repented in Babylon and was taken out of prison to be honored by Evil-Merodach, Nebuchadnezzar's successor. See the end of the Book for details, also the end of II Kings. Zedekiah, as mentioned above, was a righteous king. He was a weak king, however. He did not have the courage to castigate his generation for their evil deeds, nor did he have the courage to surrender to the Chaldeans, as the prophet had commanded him. In his reign, too, Jeremiah suffered considerably. For his unfavorable prophecies and for his orders to surrender to Babylon, he was branded a traitor to his people. He was branded a false prophet by Hananiah son of Azzur, who predicted the

XV PREFACE

return of the holy vessels, as well as the return of the exiles from Babylon. He was imprisoned by Zedekiah when the Chaldeans besieged Jerusalem (32:3, 33:1). When the Chaldeans withdrew from the city because of the approaching Egyptians, Jeremiah attempted to go to Anathoth in the land of Benjamin, his home town. He was apprehended by officers of the king, who accused him of defecting to the Chaldeans. He was imprisoned in a dungeon where he almost died of starvation. The king removed him from the dungeon to the prison yard where he was given a daily allotment of a loaf of bread. He was later cast into a pit, where he sank into the mire, to be rescued by Ebed-melech Hakushi (Chapter 38).

Jeremiah remained in the land when Nebuchadnezzar exiled the Jews remaining from the exile of Jeconiah. Only the poorest of the people were left, and Jeremiah remained with them, after originally having planned to accompany his brethren to Babylon in chains. He was released from the chains by Nebuzaradan, chief of the guard, and permitted to choose for himself whether or not to go into exile. By Divine instruction, he remained in Mizpah with Gedaliah son of Ahikam, the governor appointed by Nebuchadnezzar. When Gedaliah was assassinated, he gave over God's message to the people that they were to remain in their place and no evil would befall them. Instead, they fled to Egypt. He accompanied them to Egypt where he died. Scripture is silent concerning his death. We find, however, in Shalsheleth Hakabbalah that when the Jews went to Egypt against his will, he castigated them and they stoned him, subsequently burying him in Egypt. Since the Egyptians had been plagued by locusts and had beseeched Jeremiah to pray for them, thereby saving them from the locusts, they defied him after his death and offered up sacrifices to him. According to Seder Hadoroth, quoting Seder Olam, Nebuchadnezzar took him and Baruch to Babylon, where they died.

In addition to Jeremiah's suffering at the hands of the kings and their officers, he suffered at the hands of his townsmen, the men of Anathoth. These threatened him with death should he prophesy in the name of God (11:22). A worse death was predicted for them than for the rest of Israel that would be attacked by Babylon. They were denied a remnant. However, some of them repented and were exiled to Babylon whence they returned.

#### V. CHRONOLOGY

Josiah — ruled thirty-one years (3285-3316) — killed by Pharaoh-Neco in war. Jeremiah commenced to prophesy (3298).

PREFACE xvi

- Jehoahaz his son reigned three months (3316) deposed by Pharaoh-Neco, who replaced him with his brother Eliakim, whose name he changed to Jehoiakim.
- Jehoiakim son of Josiah reigned eleven years (3317-3327) bound by king of Babylonia to take to Babylon died on the way.
- Nebuchadnezzar (Nebuchadrezzar) ascended throne of Babylon (3319) conquered Jehoiakim (3320).
- Jehoiachin his son reigned three months (3327) exiled to Babylon with princes of Judah succeeded by his uncle Mataniah, whose name was changed to Zedekiah.
- Zedekiah, son of Josiah ruled eleven years (3327-3338) chained and blinded by Babylonian king taken to Babylon Nebuzaradan, officer of king of Babylon burned Temple, palace, and all houses in Jerusalem, demolished walls of Jerusalem, exiled the entire populace with all the Temple vessels, left Jerusalem desolate until the first year of Cyrus king of Persia.
- Gedaliah son of Ahikam appointed governor over Judea (3338) assassinated (3339).

Nebuchadnezzar conquered Egypt (3346).

## **OUTLINE OF JEREMIAH**

- I. 1-10. Jeremiah's call to prophesy.
  - 11. The vision of the almond rod.
  - 13-19. The vision of the bubbling pot.
- II. Reproach for idolatry, bloodshed, and for going to Egypt for aid.
- III. 1-13. Reproach for idolatry, comparing it to adultery.
  - 14-18. Prophecy of Messianic era and ingathering of exiles.
  - 19-25. Appeal to repent.
- IV. Prophecy of Babylonian invasion and destruction.
- V. Reproof for adultery, idolatry, and deceit, prediction of invasion.
- Warning to Benjamites to flee Jerusalem to fortify their cities, reproof for sins lest the enemy attack.
- VII. Prophecy to proclaim in the Temple gate.
- VIII. Prediction that the invaders will exhume the graves and lamentation of the prophet for his people.
- IX. Prophet's desire to leave his people because of their falseness and prophecy of exile.
- X. Ridicule of idolatry and exhortation against idolatry while in Babylonian exile.
- XI. 1-17. Command to exhort Israel to observe the covenant.
  - 18-23. Jeremiah's prayer to God to punish the people of Anathoth for their attempt to poison him.
- XII. 1-6. Jeremiah's question concerning the success of the men of Anathoth, God's answer and His exhortation to beware of the princes of Judah.
  - 7-17. Promise to restore Israel to its land after the exile.
- XIII. 1-11. The parable of the girdle.
  - 11-14. The parable of the wine jug.
  - 15-27. Appeal for humility because of the impending exile of Jehoiachin.
- XIV. 1-10. Prophecy of the droughts and Jeremiah's prayer.
  - 11-22. God's command to Jeremiah not to pray for the people and the blame on the false prophets.
- XV. 1-14. Prophecy of the siege and the exile.
  - 15-21. Jeremiah's plaint of his persecution due to his prophecy and God's answer.

- XVI. 1-13. Condemnation of the men of Anathoth.
  - 14-21. Promise of ultimate redemption.
- XVII. 1-3. Reproof for idolatry.
  - 4-11. Reproof for not observing the Sabbatical year.
  - 12-18. Jeremiah's prayer to put to shame those who forsake God.
  - 19-27. Reproof for profanation of the Sabbath to be proclaimed in the gates of Jerusalem.
- XVIII. 1-12. Parable of the potter.
  - 13-17. Prophecy of desolation of land.
  - 18-23. Plot of men of Anathoth against Jeremiah and his prayer against them.
- XIX. Parable of the earthen jug and prophecy of the Valley of Ben Hinnom.
- XX. 1-6. Jeremiah's humiliation and imprisonment by Pashhur and his prohecy of Passhur's exile and burial in Babylon.
  - 7-18. Jeremiah's declaration of how he is forced to prophesy and his curse of the day he was born.
- XXI. 1-2. Zedekiah's supplication to Jeremiah to pray that Nebuchadrezzar withdraw.
  - 3-7. Jeremiah's reply that the city is doomed.
  - 8-10. Jeremiah's appeal to the people to surrender to Babylon in order to be saved.
  - 11-14. Appeal to the house of David to improve their ways and to execute justice.
- XXII. The dire prophecy concerning Jehoiakim.
- XXIII. 1-8. Reproof of kings of Judah and prophecy of Messiah.
  - 9-32. Reproof of false prophets.
  - 33-40. Reproof of the people for lack of respect to God's prophecy.
- XXIV. The vision of the two baskets of figs.
- XXV. Prophecy of subordination of all nations to Babylon for seventy years.
- XXVI. Jeremiah's prophecy in the Temple court and his attack by the princes.
  - 20-23. Account of Uriah who was slain by Jehoiakim.
- XXVII. Parable of the yoke and exhortation to surrender to Babylon.
- XXVIII. Episode of Hananiah son of Azzur.
- XXIX. Message to the exile of Jeconiah that the exile would be long and dire prophecies concerning the false prophets who assure the people that it would soon terminate.
- XXX. Prophecy of Messianic era.
- XXXI. Prophecy of Ingathering of Exiles and Messianic era.

- XXXII. 1-5. Jeremiah's prophecy of Zedekiah's fate (during his imprisonment).
  - 6-15. Jeremiah's purchase of Hananel's field.
  - 16-25. Jeremiah's question of God as to the use of the purchase.
  - 26-44. God's reply.
- XXXIII. Promise of redemption and of preservation of the priesthood and kingship.
- XXXIV. 1-6. Promise to Zedekiah that he would die in peace and be lamented.
  - 7-22. Covenant to free slaves and subsequent abrogation thereof.
- XXXV. Moral learned from the Rechabites.
- XXXVI. Episode of the scrolls.
- XXXVII. 1-11. Prophecy that the Egyptians would withdraw and the Chaldeans would return.
  - 12-16. Jeremiah's imprisonment in dungeon.
  - 17-21. His prophecy to Zedekiah and his transfer to the prison yard.
- XXXVIII. 1-6. Jeremiah cast into pit.
  - 7-13. Jeremiah's rescue.
  - 14-28. Jeremiah's command to Zedekiah to surrender and be spared.
- XXXIX. 1-14. Breach of the walls, Zedekiah's capture and exile.
  - 15-18. Promise to spare Ebed-melech Hakushi.
- XL. 1-6. Jeremiah freed from chains, given choice to go to Babylon or stay in the land of Israel, chooses to stay with Gedaliah in Mizpah.
  - 7-12. Gedaliah joined by all Jews left in Judea and in neighboring countries.
  - 13-17. Warned of plot against his life, does not heed warning.
- XLI. Assassination of Gedaliah by Ishmael son of Nethaniah.
- XLII. The people warned by God not to go to Egypt.
- XLIII. 1-7. Prophecy ignored, migrate to Egypt.
  - 8-13. Prophecy of Nebuchadnezzar's conquest of Egypt.
- XLIV. 1-14. Warning to the Jews in Egypt against idolatry.
  - 15-20. Refusal of Jews to heed warning.
  - 21-30. Jeremiah's prophecy of the doom of the Jewish community in Egypt.
- XLV. Jeremiah's prophecy to Baruch.
- XLVI. 1-12. Prophecy of Nebuchadnezzar's defeat of Pharaoh-Neco.
  - 13-25. Prophecy of second attack on Egypt by Nebuchadnezzar.
- XLVII. Prophecy of fate of Philistines.
- XLVIII. Prophecy of fate of Moab.
- XLIX. 1-6. Prophecy of fate of Ammon.

- 7-22. Prophecy of fate of Edom.
- 23-27. Prophecy of fate of Damascus.
- 28-32. Prophecy of fate of Kedar, Hazor, and sons of Kedem.
- 34-39. Prophecy of fate of Elam.
- L. Prophecy of fate of Babylon.
- LI. 1-58. Continuation of previous prophecy.
  - 59-64. Jeremiah's order to Seraiah to read prophecy in Babylon and to cast the scroll into the Euphrates.
- LII. 1-3. Account of Zedekiah's reign.
  - 4-6. Chaldean siege.
  - 7. Breach of walls.
  - 8-11. Zedekiah's capture, torture, and imprisonment.
  - 12-30. Destruction of city, Temple and the exile of remaining Jews.
  - 31. Jehoiachin's release from Babylonian prison and his esteemed position.

# ספר ירמיה חלק א

•

מקראות גדולות JEREMIAH VOLUME ONE

ת פהגבי גבואת ירסיהו בַר חַלְּקוֶרוּ כִּוֹ כשרת בהניא אַבֶּרְבְּלֵיָא דַהַוּוּ בירוּשְׁלַם נַבְּרָא רָקַבַּל בענתות אַחַסנהַיה באַרע שַבְטָא בּנְיָטְן : בדַהָנה פָּהָנָם נְבוּאָה סן קדם ין עפיה ביופי יאשוה בר אמון מור רבית יהודה ישניו לַםְּמִלְּכֵיה: גּ וַהֲוָה בִּימֵי יָהוּיָקִים בָּר יאשׁיָה כִּלַּדְ שבטא דבית יהורה עד רשָלִיכָא חֲרָא עַשְׂרֵי ת"א דגרי ירמיה. פוהדרין לה: כיפי יהויקים. מגלה י שנין לַצַּרַקְיָה אַחוּהִי בַּר

יאשוה מַנַּהְ שָׁבְמָא רָבֵיה יָהוָרָה עַר רָאָהָא נְבוֹבַרְנָצַר מַנְּבָּא רְבְּכָּל וְצַר עַל יְדוּשְׁלַם הְּנַּת

מהר"י קרא

א (א) דברי ירפיהו בן חלקיהו כן הכתנים אשר בענהות בארק בנימין: (ב) אשר היה דבר ה' אליו בשלש עשרה שנה לשלכו . התחיל להתנבאית : כו ויהי ביפי יהויקים בן יאשיהו . פת' ונכשכה נבואתו כל ימי יהויקים . כד תום

(א) דברי ירסיהו בן חלקיהו ונו'. ליתי נר קלקלחת דתקנן עובדוהי ירמי׳ כח מרהב

הזונה ולוכה כר מתקנתא דמקלקלן עובדוהי אלו ישראל שקלקלו מעשיהן שכחו מזרע כשר: (ב) אשר היה דבר

בה' אליו וגר'. חשר התהילה שכינה לשרות עליו בחותו הותן: (ג) ויהי ביםי יהויקים. ויהי נכיח כל יתי יחשיהו הנותרים וימי יהויקים בנו וימי נדקיהו בנו עד תום עשתי עשרה שנה היא השנה עד גלות ירושלים בחדש החמיבי

מנחת שי

א (ה) דברי יופיהו . ספט הפלה פירכה:

שה דברי יומיהו בן חלקיהו. כהב א"א ז"ל כי חלקיהו זהו הלקיהו בן שפן הכהן שמצא ספר התורה בבית ה'

ביםי יאשיהו וירמיהו בנו נבא בימי יאשיהו ותחלת נבואתו היתה בשנת שלש עשרה למלכו ועדין לא שבו יאשיהו ויהודה פרעתם עד שכנה עשרת שנה למלכו שמצא ספר תירה: כן הכתנים. ת"י כן רישי ספרת כהגיא כן אפרכליא דהוד בירושלם גברא דקביל אחסבתיה בענתות : בענתות . היא עיר מערי הכהגים כמ"ם בספר יהישע ומה שהחל בדברי לפי שבולל גברא דקביל אהסנויה בעוצות: בעוצות: דיא שי בעי היום של בכל בכל המכל המכל בי הייסטי בו בי שנו בנבי על בכל בכל ה בספר הוח בל דברי נביאות של לישראל ועל העכו"סוכן דברי עצסו העק"ל זו בנבוע האי שישוא. ובדבי ני ניביאים על ידי שהיהת נבואתם רברי קנתורין לפיכך נתלה נבואתן בעצכן ואלו הן דברי קהלת דברי עמוס ספר בדברי עצסו קשר בעצסן שדברו ברברי עצסן כמו שלמה שאפר אני קהלת הייתי בלך וכל הענין שמסר בעצמו וכן עמוס ספר בדברי עצמו קשר שליך פסום וכל הענין ככ"ש וכן ירכיהו ספר בתחלת ספרו רברי לצכו בפרם אצרך בכפן ירשתיך וכל חענין וכן בתרך ספרו כת שספר כן הרשות שעשו לו: (נ) ויהי ביםי, דבר ה' שהיה אליו היה גם כן ביםי יהויקים בן ואשיתו וכן ביםי צרקות עד תום מלכותו שמלך יוא שנה בשנה אחת עשרה נפל ביר מלך בבל וגלות ירושלם בתרש החמישי כמיש בספר מלכים:

> סצורת ציון מצודת דוד

א (א) דברו ירפיבו. אנה הם דברי ירפיבו וגו' אשר בפנחות א (ג) תום. פנין בשלמה כפו כיאם סם בכסף (בראשית פיים): אשר ישכ כפנתות שהיא כנתלת כניתין: (ד) אשר היה ונו'. כישי יאשיהו, תהלת דכר ה' כו היה בימי יאשיהו ונו': (ג) ויהי בימי יהויקים. היה מתככא נם כישי יהויקים כנו זהחמידי נכולתו שד כלות ששחי שברה בנה ללדקיםו ונו" ולתוכסת כיחול למר שד גלות ירושנים שהיח" כחדש החמישי הוח חדש חב:

- 2. To whom the word of the Lord came—Upon whom the shechinah commenced to rest at that time.— [Rashi]
- 3. And he was in the days of Jehoiakim—And he was a prophet all the remaining days of Josiah, the days of his son Jehoiakim, and the days of his son Zedekiah, until the end of the eleventh year-that is the year-until

the exile of Jerusalem in the fifth month.—[Rashi]

Others render: And it was..., referring to the word of the Lord; i.e., the word of the Lord came to him also in the days of Jehoiakim son of Josiah and likewise in the days of Zedekiah until the end of his kingdom, for eleven years. In the eleventh year, he fell into the hands of the king of Babylon, and the exile

1

1. The words of Jeremiah son of Hilkiah, of the priests who were in Anathoth in the land of Benjamin. 2. To whom the word of the Lord came in the days of Josiah son of Amon, king of Judah, in the thirteenth year of his reign. 3. And he was in the days of Jehoiakim son of Josiah, king of Judah, until the end of eleven years of Zedekiah son of Josiah, king of Judah, until the exile of

1. The words of Jeremiah-Jonathan renders: The words of the prophecy of Jeremiah. The Rabbis ask: Did Jeremiah prophesy only these words? Did he not write two books [viz. Kings and Lamentations]?... Why then does it say: The words of Jeremiah? This teaches that they were words reproof.... (Yalkut Shimoni from Sifre, Deut. 1:1). Redak explains this expression to mean: the affairs of Jeremiah, including his prophecy concerning Israel and the nations and his personal history, what happened to him because of his prophecy. Abarbanel adds that the Book is frequently in the first person, indicating that Jeremiah is relating the happenings of his life.

Redak continues to expound on this matter, quoting a midrash that three prophets spoke harshly, and their prophecy was attributed to them. They were Koheleth, Amos, and Jeremiah. All of them spoke harshly to Israel, and their prophecies begin with "the words of . . ." Redak explains this to mean that since they spoke harshly to Israel, in their prophetic books were included incidents of misfortunes that befell them.

Alshich explains: These are the words fit for Jeremiah; he was indeed deservant of reproving Israel, for not everyone has the right to reprove Israel. Jeremiah, however, was a righteous man with whom no fault could be found. Moreover, he was the son of Hilkiah, also a prophet and a righteous man, as will be discussed further.

The words of Jeremiah son of Hilkiah—Let the son of the corrupt woman, whose deeds are proper—Jeremiah was descended from Rahab the harlot—and let him reprove the son of the righteous woman, whose deeds are corrupt—these are Israel, who corrupted their deeds, who are descended from legitimate seed (Rashi from unknown midrashic source). This is based on the Talmudic maxim that Joshua married Rahab after her conversion, and was the progenitor of eight prophets, all of them priests (Meg. 14b).

of the priests who were in Anathoth—Jonathan paraphrases: Of the heads of the priestly watches, of the trustees who were in Jerusalem, a man who received his heritage in Anathoth. Anathoth was one of the priestly cities enumerated in Joshua (21:18) [Redak].

שנין ואנלי עסא דכה י נהַנה פּהָגִם נכוּאָה סָן קרם יו עסי לסיסר: ה עד לא בריתר מפעין אַםיהָא לָעַלְמָא וָפֵינָהָה ובי משקי כם דקום י <u>וא</u>סבית קביל בעיהי רֶי אֶלהִים הָא לֵית אַנָא מתרי והדכם כבה :

מהר"י קרא

בשתי פשרה שנה לצדקיהו בן יאשיהו כלך יהודה. שמלך אחרי (ה) בשרם אצרך בבטן ונוי. מימי חדם הרחשון הרחהו ירטיקים: מז בפרם אצרך בבפן ידעתיך. בפרם יצרתיך צורת ידעתיך ביםי משה כשעה שאפרתי לו נביא אקים להם מקרב הקב"ה לחדם דור ודור ונכיחיו: אצרך. לפון נורה: ידעתיד. (הנייושסו"י כלע"ו) כמו לא נודעחי להם (שמות : אחיהם כפוך

ו"): הקרשתיך. זמנתיך לכך: נביא לנוים. לישראל שהם נוהגים עלתם כגוים כך נדרש בספרי נכיח מהרכך וגו' (דברים י"ה) יהים לך ולח למכחישי חורה הח מה אני מקרים נכיא לגוי' נחחיך בכנ"י שנוהגים מנהגי גוים. ועוד יש לפתור נכיא לגוים כמו על הגוים להשקוחם בום החרשלה להנבא עליהם פירשנית כתו שנאמר הח את כום היין החימה הואת מידי והשקיתה אותו את כל הגוים (להמן כ"ה) ד"ח בערם חלח מרחם הקדשתיך עליך חמרתי למשה נכיח חקים להם כמוך (דברים י"ח) זה הוכיחם ווה הוכיחס זה נתוכא ארבעים שנה ווה נתוכא ארבעי׳ שנה : (ו) אהה. לשון יילל (הופליינ"ם כלפ"ז) : כי בער אבבי איני כדאי להוכיחן משה הוכיחן סמוך למיתתו ככר נחשב בשיניהם בכמה נסים שששה להם הוציאם ממלרים והרע להם את הים הוריד את המן הגיו את השליו נתן להם את התורה העלה את הכאר אני בתחלת בליהותי אני בא

מנחת שי

(כ) לוורן נכשן. כן כתיב טר"ו וקרי הוד"י בקפן חשוף והוא חד פן פליו והו בפרם אצורך. כן בתיב בוריו וקרי הצד"י בקסק חפף ישירין וה'ו וחשפין הפנין פנ פי המפורה : (ו) וחפר היכה כים שנייה במשפשר עם הכנוים ראין עבו ח"ץ והכנין אחד רענין בפרם בפתרים כ'י ודפוכים שנים וכן כל ח ה כ שבפקרה. אצרך כתב א'א כאשר בא היטורות תר' ידעו בכה הפכע ואחר

כך הוציאו לפכל ובן אכר ישעירו מעת היותה שם אני בכח חיטורות הייתי כוכן שהייתה עת בעולם ועתה תוציאני ככח לפלל ושלתני ברותי או פלי ידעתוך כפו ידעתוך בשם שאסר לסשת יסורת עליו . ובסרם תצא סרחם תקרשתיך. כל' קרושת . וידעתיך ל' נדולת ולפיי הראשון יש לשאול והלא כל תגביאים ותצדיקים וכן תרשעים בסרם הבראם ידעם והכירם אך יחרה זה שאבין. ואסו נזהרו בקרושת ופתרה בעת ההריון שיהיח דעביא מקודש והחכם הגדול ר' משח בר סיימון ו"ל כתב כי זה פנין כל נביא אי אפשר לו מבלחי חכנה מכעית בעיקר יצירתר שיהיח נכין לנכואה עם ההתלמדות ויש לדעהו לישאל למה לא אמר זה הענין לנביא אהר אלא לירמיתו ונוכל לימר לפי שירע האל ית' שירטיהו יסרב בשליתות. האל הרדיעו כי רוא סובן לנבואה כן הבסן כרי שיחוק לבו ללכת בשליחות האל האם תאסר והלא משה דבינו ע"ה היה מסרב נ"כ בשליתות האל ולא אסר לו כן הנה תראה לו אות גדול לחוק את לבו הדא אות הקנה והאותות האחרים שנתן בו יכולת לעשותן לשני פרעה וגם נוכל לוסר כי משה רבינו. כבר ירע זה מעצבו כי חכם גדול היה דרע כי בעיקר יצירת האדם יש הכנה מבעית לנבואה לםי שהוא עתיד להתגכא ולא זה כלכד אלא כל חכמת וכל מכת שיש באדם שהוא נובר כו יש לו קצת הכנח בו בעיקר היצירה ינבר בה עם החתלמדות וי"ת הפסדק כל חכמת וכל פכל שיש באדם שתאה נובד כן יש זי קבת הפניו בו בניקי ויבידות עם נותם ותאמטותו הית המשק כן עד לא ברירך ונו' כבעסוד: ווו ואומר אהר כ' קריאה על הצער ועל הראגה ומה שאמר לא ידעהי רבר ר'ל דברי תוכחה כי אני געד ואיך אוכית עם אחד ואין תימה אם באה לו ננראה ורוא נעד כי הגה ג'כ שמואל היהנער כתחלת ננואתו כמיש ורדת הנבואה החכימה אוהם אף על פי שהיו נערים האמשרכי נעררדל משרת ואף על מישתוא נדול כשנים יקרא נער כב"ש וסשרתו ירושע בן נון. נער והיה כשרת. נביא אחר שהיה ביסיו או חכם ד"ל ביד גדול ססני ראוי לשלוח זה השליחות לא בידי כפו שאמר משה רבינו שלח נא ביד השלח. והכפרשים פירשו כי נער היה בשנים בהנכאו וכן שפואל. חכריהו בן עדוא וי"ת מצורת ציון סצורת דור

(כ) אצדך . מלשין ילירה: ידעתיך. פנין הכדה כמו ושמיאל (ד) ידהי דכר ה' . זוכו דכרי ירפיה באפר לישראל: (כ) בפרם. פרם ידע אח ה' (ש"א ג'): הקרשתיך. פלי קדוש' נתתיך. פד לא ילרחיך בכפן אפך ככדמי כן פחה' בנין ופוכן לנכוח': פד לח ילרחיך ככסן חת הכרחי כך שחהי הגון ופוכן לככוח: : הקרשתיך . קדשחי חותר וחור ופי' לו' כוה קדשחין בשם שנחתיך להיו' נכיח להתנכחו של הפכו"ם כולם: (ו) האשר וני'.

פנין פנוי ופקידות כמו נתתיך כלהים לפרעה (במות ז'): (ו) אהח .

פשרתי אהה ה' אוי לי של השרש' והשכשל הנשלא כי אשר לא ידשתי לשדר דכרי הנכופ' בלחות הלשון כי שדיין אני רך בשרם

ets, only regarding Jeremiah. We can possibly answer that, since the Almighty knew that Jeremiah would hesitate to accept his mission as a prophet, He informed him that from his mother's womb he was already prepared for prophecy, in order to encourage him to accept God's mission.

Redak proceeds to question this principle, since Moses too refused to accept God's mission when He sent him to Egypt to redeem Israel, yet he was not informed of his prenatal preparation for prophecy. He replies that the great wonders shown Moses, such as the sign of the burning bush and the signs he was to

Jerusalem in the fifth month. 4. And the word of the Lord came to me, saying: 5. When I had not yet formed you in the womb, I knew you, and when you had not yet emerged from the womb, I had appointed you; a prophet to the nations I made you. 6. And I said, "Alas, O Lord God! Behold,

of Jerusalem was in the fifth month, as in the Book of Kings [II:25:2].—
[Redak, Kara, Mezudath David]

in the fifth month—This is the month of Ab.—[Mezudath David]

- 4. And the word of the Lord—These are Jeremiah's words to Israel.—[Mezudath David]
- 5. When I had not yet formed you in the womb etc.—Since the days of the first man. The Holy One, blessed be He, showed Adam each generation and its prophets.—[Rashi from Seder Olam, ch. 31]
- I ... formed you—Heb. אָצְרָךְ, an expression of צוּרָה, a form.—[Rashi]
  I knew you—connois toi in O.F.

Comp. (Exodus 6:3), "I was not known (נוֹדַעְהִי) to them".—[Rashi]

- I appointed you—I appointed you for this.—[Rashi, based on Jonathan] According to Redak: I sanctified you. See below.
- a prophet to the nations—To Israel, who behave like the nations. In this manner it is expounded in Sifre on the verse: "A prophet from your midst etc. (Deut. 18:15)," will set up for you and not for those who deny the Torah. (Venice edition reads: For you and not for the nations. Jerusalem edition 1974 reads: For you and not for the pagans.) How then do I fulfill "A prophet to the nations I made you"? To the children of Israel who deport themselves with the customs of the nations. It can further be interpreted: "A prophet for the

nations," like "About the nations," to give them to drink the cup of poison. to prophesy retribution upon them, as it is said: "Take this cup of the wine of wrath from My hand, you shall give all the nations to drink of it (infra 25:15)." Another explanation of "When you had not yet emerged from the womb I appointed you" is:-Concerning you I said to Moses: "I will set up a prophet ... like you (Deut. 18:18)." This one reproved them, and this one reproved them. This one prophesied for forty years and this one prophesied for forty years.—[Rashi from Pesikta d'Rav Kahana, p. 112]

Redak, in addition to the usual rendering, suggests: "When I had not yet formed you in the womb, I made you great, and when you had not yet emerged from the womb, I sanctified you." He questions the ordinary rendering, since God knew all the righteous as well as the wicked before they came into being. If so, what is exceptional about Jeremiah? He replies that the intention is that the prophet's parents behaved with purity and sanctity at the time of his conception so that he would be holy, and Rambam writes that no one can become a prophet without the proper preparation in his very formation, in addition to his own training. According to this theory, we can ask why this is not mentioned regarding other proph-

יַדַע לִאָהָנְכָּאָה אַרַי רָבַּ אַנא וּמְשֵירוּתִי ונלו אנא מתנבי עַקא הָרֵין: וּוַאֲמֶר יִי כִּי לא תַפֶּר רָבֶי אֵנָא אֲרֵי לָבֶל אֲהַר רָאֲשְׁלָּחִינָדְ תַּהַר וְיַת כָּל רָאַפְּקְרִינְךְּ תַּתְנַבֵּי: חַלָּא הַדְּחַל מַן קַרָפֵיהון אַרַי בְּכְּעָרָךְ סיסרי לְשֶׁיוָבוּהָרְ אֲכֶּר נָי: פּוּשְׁלַחייָי יַת פָּתְּנְמֵי נָבוּאָהַיה וַסְרֵר בְּפּוּמִי נאַמר יִיָּ לִּי הָא שַּׁנֵיהִי פָּהָנָמֵי נָבוּאָהִי בְּפּוּמָדְ: י חַוַי רָסְגִיהָרְיוֹמָא הָרֵין על עממיא מַלְכָּוַתָא לטעכו וּלָתַרַעַא ועל ישרָאַלּוּלְמִבְנֵיוּלְּקַיָמָא: ויחמר כ׳ . ניטין ו׳ בקרת כה

מהר"י קרא
(פ) הנה נתתי דברי בפיך. וכן נאמר לו למשה ונהתי רברי
בפיו ונו': (י) לנחיש ולנתוץ ולהאביר ולהרום, את החומאים:
לבנות ולנפוע. את השבים ספשעם יכן הוא אוכר רגע ארבר

להוכיח': (ו) על כל אשר אשלחך. אל העכו"ם: את כל אשר אצוך. לישראל תדנר: (מ) וישלח ה' את ירו. כל שליחות שהוא אלל יד לשון הושטה ל"א כתרגומו

ושלח ה' ית פתנמי נכיאוחיה: (י) הפקדתיך, מניתך על העכו"ם: לגתוש ולנהוץ, (דיספלי"ר כלע"ו) ועל ישרא' רד"ק

(י) לנחום ולנפון . החו"ן רפויות:

הן ואמרית קביל בעותי ונו׳ כבעמוד: O כי על כל אשר אשלרך. על בכקום אל וכן וילך אלקנה הרמתה על ביתו כמו

פנין לשון יללה הוא כמו ואומר אהה הי (יחוקאל ז'): (נ) וישאח. פנין השפה זכן בלח ידך ואחוז (שמוח ז'): (י) הפקרתיך. פג' פקידות ומינוי כמו ומקדו שכי לכאות (דכרים כ'): לנתרים. פנין שקירה כמו ונטפחי אחכם ולא אחש (לק' מ"כ): ולתרים. פנין כחיתה שכירה כמו מנו רכיכים ותן (ויקלא "א): ולתרום. ולה הוכנלתי בום: (ן) אלתאכר. כ"ל אל תמאן בדבר בעבור הנסרות:כי על כל.אלא על כל הדברים אשר אשלהך חלך וחדבר את כל אשר אשר ז' (ח) אל תירא. אלו מסחד מטני מי אשר השלה איכי שן חכשל בלשורך ויקשלו שליך כי אני מסק להצילן מיד הבאי להכע שמך: (ט) וישלח. בכנא' נול' לו כל אלו המקי סושים ידו ונגע של פיו כאלו מתן הכניא' אל פיו: דגה נתתי.

בזה שננעתי ידי כסיך נחתי דבלי הנכוח" בסיך: (י) השקדתיך היר'. כזה מניתי אותך מל כל סכו"ה לנכחות עליהם חורבן והשקם

indeed touch him and smite him. God promised him only that they would not kill him although they attempted to do so, as we read (infra 36:26) that when the king ordered his servants to seize Jeremiah and Baruch, his disciple, God concealed them.—[Redak]

9. And the Lord stretched forth His hand—Lit. sent forth. Every sending mentioned concerning a hand is an expression of stretching forth. Another explanation is like the Targum: And the Lord sent the words of His prophecy.—[Rashi] Redak explains the verse as referring to the

I know not to speak for I am a youth. 7. And the Lord said to me: Say not, "I am a youth," for wherever I send you, you shall go, and whatever I command you, you shall speak. 8. Fear them not, for I am with you to save you, says the Lord. 9. And the Lord stretched out His hand and reached my mouth, and the Lord said to me: Behold, I have placed My words in your mouth. 10. Behold, I have appointed you over the nations and over the kingdoms, to uproot and to crush, and to destroy and to demolish, to build and to plant.

perform before Pharaoh, encouraged him to accept his mission, and made it unnecessary to inform him of his preparation for prophecy. Another answer is that Moses was very wise and understood by himself that everyone destined to prophesy was endowed with that property before his birth.

6. "Alas—This is an expression of wailing (konplijnt in O.F.).—[Rashi] Redak and Mezudath Zion explain in the same manner. Jonathan renders: Accept my supplication.

for I am a youth—I am not worthy to reprove them. Moses reproved them shortly before his death, when he was already esteemed in their eyes through the many miracles that he had performed for them. He had taken them out of Egypt, split the Red Sea for them, brought down the manna, caused the quails to fly, given them the Torah, brought up the well. I come to reprove them at the beginning of my mission.—[Rashi]

His youth would not serve as an impediment to his prophecy, for we find that Samuel prophesied when he was young. It can only mean that he hesitated to reprove the people. It

is also possible that נער is used in the sense of servant. Perhaps Jeremiah was the servant of a prophet or a sage of his time, whom he deemed worthier of God's mission than he himself. The exegetes explain, however, that Jeremiah was indeed young when he commenced to prophesy, as were Samuel and Zechariah son of Iddo. Jonathan renders: Accept my supplication, O Lord God; I know not how to prophesy for I am young, and from my inception, I am to prophesy troubles and exile upon this people. —[Redak]

7. wherever I send you—to the heathens.—[Rashi]

and whatever I command you—to Israel you shall speak.—[Rashi]

Redak explains that God wished to send Jeremiah from Anathoth to Jerusalem to castigate the king and his people, and He promised to give him courage to go to an unfamiliar place and to arrange the words in his mouth so that he would be able to reprove them without fear.

8. to save you—God did not promise him that the people would not touch him, for they would

יא נַבַּוָה פָּהַנָם נַבּוּאָה סו הבם נו עקי לסיסר וַאַכְרֵית סְלַּרָּ נאַטר חַנֵיהָא אָרַי כּוֹחַי אָנָא על פתומי למעבדיה : ינ וַהַוָה בְּתִנָם נְבוּאָהּמָן קרם וו עסי הגוגות מה אַתִּ בדוד אַנא חַוֵי וִמְקוּם רכבברו

לכנות ולנטוע חם ישמעו כך תרנ' יונתן: (יא) מקל שקד. (מנדולי"ר כלע"ו). ויונתן חרגם מקל שקד חלך דמוחי לאנאשא: (יב) הימבת לראות. השקד הוה הוא ממהר להולית פרח קודם לכל החילנות אף אני ממהר לעשות

כהמוז שכו הוכקעה העיר לתשעה כאכ שבו נשרף הכית: (יג) ביר נפוח. רותח (כויילנ"ה כלע"ו): ופנין. רתיחותיו

יום ווית פקל שקד כלך רכוחי לאכאשא אנא חוי: נינו ויהי דבר ה׳ אלי שנית. מה שאמר שנית לפי ששתי המראות היו בענין אחד ואף על פי שהרברים נראים לו נשתנו אמר כי בענין זה נראה לו פעם שנית ששאלו גם כן כה הוא רואה ופי׳ לו גם כן המשל תוך הכראה לא שנא לספר הפעמים שנראה לו כי לא ספר אלא ואת וכן ויהי דבר ה' אל יונה שנית לפי שדבר עמר בענין ניניה ב' פעמים לפיכך אכר שנית לא כדברי כעל הדרש שאמר שנית דבר עבו שלישית לא דבר עםו: סיר נפוח. נפוח תאר ופירושו רותה והסיר כשהוא רותה סעלה הבל ככו הנופה באש שמוציא הכל מפיו בעת הנפיחת: ופניו מפני צפתה. הצד סן הסיר שיצקו כסנו יקרא פנים: מפני צפונת. היח לד לוסר אל פני צפונה אלא באסרו ככ"ם באד בו שני ענינים כי פני צפונה כורה כי פני הסיר היו פונים פני צפונה ואכר אותר בס"ם להודות כי הכרתיחים אוהה היו מארק צפון והיא בבל שהיא מזרחית צפונית לאדק ישראל, וא"א ו'ל פירש נגניו פני השפתים או הבירה ששופתין עליה הקררח אמר כי פנף מצורת דור

כפי מה שחלוה לך: (יח) פח אתה רואה. כמרחה הנכוח': פקל שקר. מטה מחינן בנדילים כו שקדים: (יכ) הישבת לראות. כ"ל רחית דכר רחוי לפי הומן כי שוקד חני של דכרי לפשוחות"כ רחית דכר המרמו רמו על מה שטחיד להיו' כי מקל שקד כחית וחני שוקד על דכרי והמה חחד כל':(יג)שנית.כ"ל שחלני פעם בנים: מת

פירוש ע"ם

Nachmiash] This symbolizes the army attacking with wrath.—[Isaiah

whose foam—Lit. and its face, its seething (et ses ondes in O.F.) and its waves.— [Rashi]

da Trani)

Others explain this as the side into which the liquid is poured. The intention is that those who cause the pot to seeth are from the north.

מהר"י קרא על נוי ועל כמלכתו לנתוש ולנתוץ ושב הנוי ההוא מרעתו ונחכתי על הרעה אשר דברתי לעשות לו: (יא) סקל שקר אני רואה. של פירות שקרים ולכך נקרא שמם שקרים שמקדימין שירותיהן לכל הפירות: ניבו כי שקד אני, כי מסחר אני על רברי לעשותו: (ינ) סיר נפוח. סיר רותח: ופניו ספני צפינה.

דברי. ומדרש אגדה השקד הזה הוא משעת חניטתו עד גמר כישולו עשרים ואחד יום כמנין ימים שבין שבעה עשר

שאסר כבני עמון ואח"כ אשיכ את שבות כני למון ואפר בלילם יהיה באחרית הימים אשיכ את שבות עילם ואביר לבנות כנגר לנתוש ולנפוע כננד לנתוק ויונתן חלק הם׳ הרע לאוכות והפוב שראל שהרגם חזי רמניתך יוכא הדין על עממיא ועל מלכותא לסעקר תרעא ולאברא ולפנרא ועל בית ישראל למבני ולקיימא: (6) ויהי דבר ה'. זה ו. ה בפראה הראשונה כי בתחלה אפר לו שילך באשר ישלחהו ואתר כן באותה הסראה עצמה הראה לו בפראה הנבואה מקל שקר כאסרו מקל שקר אני רואה נראה כי ראה הסקל. בלא עלים וכלא פרחים והתכונן אליו כסראה דעבואה והכיר בי שהוא מעק שקד לפיכך אמר לו המבת לראות שאילו ראה אותו בעלים ובפרחים מה היתה המבת הראיה נקל הוא להכיר זה הראת לו האל מקל שכד להיות משל על הפורענות העתידה לבא על ישראל שחבא להם במהרה ככו שעץ השקר ססהר לפרוח יותר משאר העצים לפיכך נקרא שקד כי השקידה ענין הסהידות וההשתרלות וכן אסר כי שקר אני על דברי לעשותו ואמר לשקוד על דלתותי יום

מצודת ציון מני כריסה וכתירה: לבנות. מני ניון (א) מקל. מטה: שקר. שם פרי שקדים כמו יומנו שקדים (ממדכר"): (יני) שיוקר. מנין מהירוי למו ושקוד ה' (דניאל פ'): (ינ) סיר. קדרה וכן על סיר הכשר (שמוח ט"ו): נפוח . ר"ל מעלה רהיחה מ"ש בנרחה

אתת רואה, כמראית הנכוא' : סיר גפוח . קדירה מעלה לתיחה : ופגיו'. סני הלתיחה מקו' פמעל' לתיח' מרוכה הוא מעכר הלפון ב משלי הכמים

> Rabbi Joseph Kimchi explains it as the side upon which the pot is placed over the fire. The intention is the same, that the side from which the fire is placed under the pot is on the north. The pot symbolizes Jerusalem, as in Ezekiel's prophecy (26:1-14). Those pouring in the liquid or placing the fire under the pot symbolize the Chaldeans who

- 11. And the word of the Lord came to me, saying: What do you see, Jeremiah? And I said, "I see a rod of an almond tree."
- 12. And the Lord said to me: You have seen well, for I hasten My word to accomplish it. 13. And the word of the Lord came to me a second time, saying: What do you see? And I said, "I see a bubbling pot, whose foam is toward the north."

angel who appeared to the prophet and spoke to him in the name of God, therefore called by His name. He appeared in the prophetic vision as stretching forth his hand and causing the words of the prophecy to reach his mouth, and it seemed to him that the angel was placing something tangible into his mouth to enable him to speak fearlessly. We find the identical word in Isaiah 6:7 in reference to the beginning of his prophetic career.—[Redak]

- 10. I have appointed you—I have appointed you over the heathens.—
  [Rashi] \*
- 11. And the word of the Lord came—This was part of Jeremiah's first prophecy. First God told him that he would go wherever He would send him, and in this same vision He showed him a rod of an almond tree.—[Redak]
- a rod of an almond tree— (amendlèèr in O.F.) Jonathan, however, renders: A King who hastens to do evil.—[Rashi]

Redak explains that Jeremiah saw a bare branch of an almond tree with neither leaf nor blossom, which he recognized through prophecy as a branch of an almond tree. Otherwise, if he had seen a rod with leaves and blossoms, why would God say, "You have seen well"? It is not difficult to recognize an almond branch from its leaves and blossoms.

12. You have seen well—This almond tree hastens to blossom before all other trees. I, too, hasten to perform My word. And the Midrash Aggadah (Ecc. Rabbah 12:8) explains: An almond tree takes twenty-one days from its blossoming until it is completely ripe, as the number of days between the seventeenth of Tammuz, when the city was broken into, until the ninth of Ab, when the Temple was burnt.—[Rashi]

Indeed, the almond is called שָׁקָּד because of its quick ripening period. The word שְקִידָה denotes hastening and endeavoring.—[Redak]

- 13. And the word of the Lord came to me a second time—I.e. a second time in this manner. Just as in the first vision, God questioned the prophet concerning what he saw and interpreted the parable within the vision, so did He do in the second vision. Scripture does not mean to count the visions, since no other visions are numbered but these two. We find the same in the Book of Jonah, where the word of the Lord came to him a second time, i.e. a second time concerning the doom of Nineveh.—[Redak]
- a bubbling pot—Lit. Blown up, seething (boillant in French).—
  [Rashi]
- I.e. a pot from which steam ascends, as one who blows, emitting vapor from his mouth.—[Redak, Ibn

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 211.

וָאַהָןן מָאַפָּי צפּוּנְא: יד וַאַמֶר יִי לִי מעיפונא הַשַּׁרֵי בִישְׁהָא לַפֵּיהִי הא אנא מככי בורסוהי נָבֶר תַּרָעִי יִרוּשְׁכֵּם וָעַל כַּל שׁוּרַהַא סְחוֹר מַחוֹר וַעַלֹּ כָּלֹּ קַרְנִיָא רָבֶית יְהוּרָה: פוּ וַצֻּסְלֵּיל פורענות דיני מנהון על כל בשההון כוכביא רָעוּכְרַי יַביהון: יי וַאַתּ תַּתַקּף ני העני . מקרה שמו פס:

לנפונה של ארץ ישראל היא: (מו) ודברתי משפמי מנחת שי

(אשישאינדי"ש כלע"ו) : (יד) מצפון תפתח הרעה . ככל רד"ק השפתים שמכניסים משם האש תחת הסיר היו לצר צפון מורח

(פו) (כל משפחות. כס"ם הכ"ף בחלריך ועיין מ"ב כשרשת כלה על כל הככור : יותו . כס"ם הוא"ן בנפיא: (פו) למפשי ידיהם . חו מן י"א לכחיכין יו"ד וסיפום נמסרה רנתה ורד'ק כחל ש בפרים בנחוב נהם למעבי בה'ה ומפות כות ופים כמסורת ידענו זה : (יו) וחתה תהור . בספרי הרפום ההניף בחעף

שהמבעיר האש תחת הסיר יבא מצפון והסיר חיא ירושלם כמו שהמשיל אוהמנ"כ בנבואתיחזקאל לסיר ואמרשפות הסירשפות זכל הענין ושם מבואר תענין וי"ת. סיד נפוח מלך דרתת. כדוד

אנא חזי ופקום משריתית רמרברן ואחיין מאפי צפונאיניז תפרח. פנין התרה כמו ויפתח את הנפלים כאילו היתה קשורה ער הנח ועתה תהיה פותרת לבא על ישראל ועל הדרך הזה ת"י תשרי בישתא כמו שת"א ויפתח את הנבלים ואשרי ית נסליא ואפשר ג"כ ענין פתיחת כי שני הענינים קרובים: מוזכי הגני סרא כאילו אני קורא להם שיבאר כלו' אשים בלבם שיבאר: משפחות משלכות צפונה. המשפחות אסר על העם ומכלכות אמר על המלכים ראשי הממלכות ועל שכם נקראים מטלכות ואומר זה על מלכי ארץ בבל והמלך הגדול היה נבוכדנצר ועל המלכות אכר ובאו ונתנו איש כסאו ר"ל כשיצורו על ירושלם זהם נרגל שראצר רב מג וכל רבי סלך ככל שזכר לספה באשר נלכרת ירושלם: (טו) ודכרתי דבור האל עסהם הוא הביא המלכים עליהם וכן אמר אליהוא כי באחת ידבר אל ונון ואסר ובמסרם יחתום והוא תדבור שירבר עמחם שיביא יכורים עליהם להוכיחם: לטעשי ידיהם, כיו"ד ויש ספרים שכ' בהם למעשה כה'א פעות הוא וע'ם הכסורת הנה ידענו זה: (יו) ואתה האזור מתניך. ללכה בזריוות כמ'ש מצורת ציון מצורת דוד

(יד) חפתח. שנין כחרת הקשר כמו יחלי פחח (שם (י):

(יד) טצפון תפתח הרע", זה ירמו אפר מככל העומדת מלפון חפתה נפוחים ואכעכועות וכן כדור נכוה וחנתון (איוכ מ"א) : פרסה כי עד הנה כאלו היח' הרעה קשור' לכל חבוא ועחה הוחר הקשר ותבוא הרעה על יושבי א"י והמשיל' לפיר כמו הפור מאספים

הנחתי אניה וחת"ו מרחימן אות' כן כולם יכעו במלור הטיר והחויב ילחם כם וכן נאמי שסות הסיר שסות וגו' אסוף נתחיה אליה דור כתח כתחיה (יחוקאל כ"ד) : (טו) דנגי קורא. כ"ל אשיר לבוח כל משסחות של מפלכו' לטונ' והם ככל וכל הכלו' ממשלת ככל לבום על ירושלים : ונתנו איש כפאר, כל חחד יתן כפחו שול פחתי השערים ועל החושות לזור עלים מסביב : (טו) ודברתי . חו חדכר

that in the very spot where the Sanhedrin convened to decide points of halachah, there the princes of Babylon would make their court.—[Ibn Nachmiash]

This may also refer to the kingdoms subservient to Babylon, who will accompany Nebuchadnezzar and his hosts in their attack on Jerusalem.—[Mezudath David]

16. And I will utter My judgments against them—I will debate with them, with Judah and Jerusalem.— [Rashi]

Others explain that the attack by the kings of Babylon and the de14. And the Lord said to me: From the north the misfortune will break forth upon all the inhabitants of the land. 15. For, behold I am summoning all the families of the kingdoms of the north, says the Lord, and they will come and place, each one his throne at the entrance of the gates of Jerusalem and against all its walls around and against all the cities of Judah. 16. And I will utter My judgments against them concerning all their evil, that they left Me and offered up burnt-offerings to other gods and they prostrated themselves to the work of their hands.

will come from the northeast to destroy Jerusalem.—[Redak, Ibn Nachmiash] Similarly, Rabbi Isaiah da Trani explains it as the side where the wood is placed under the pot. Jonathan renders: I see a king seething like a pot, and the battle array of his camps that are coming from the north.

Abarbanel explains it as a pot under which the embers have been fanned with a bellows, and the front of it, the side from which the people would fan the flames was on the north, denoting that from the north the Chaldeans would bring misfortune upon Jerusalem.

14. From the north the misfortune will break forth—Babylon is on the north of Eretz Israel.—[Rashi] will break forth—Or, will be unleashed, an expression of untying. It is as though the misfortune were

tied up and now it would be released to come upon Israel. It may also be rendered: will open.—[Redak]

Jonathan renders: will begin. Abarbanel explains that God alluded to the two destructions, the first by Babylon, and the second by Rome. The destruction will begin from the

north, i.e., the first destruction will be perpetrated by the Chaldeans who live in the north of Eretz Israel.

upon all the inhabitants of the land—This may refer to all the cities of Judea, as is mentioned further, or to the other nations conquered by Nebuchadnezzar.—[Abarbanel]

15. For behold I am summoning—It will be as though I am summoning them to come; i.e., I will inspire them to come and attack Jerusa-lem.—[Redak]

families of the kingdoms of the north—The families are the people; the kingdoms are the kings, the heads of the kingdoms. This refers to all the potentates of Babylon, including Nebuchadnezzar, the king over all the kings.—[Redak]

and they will come and place each one his throne—I.e., when they besiege Jerusalem. These are Nergal-sarezer, Samgar-nebo, Sarsechim Rab-saris, Rab-mag, as is related below (36:3), who came and sat in the middle gate with all the other princes of the king of Babylon when Jerusalem was taken.—[Redak]

The Rabbis (San. 103a) tell us

סרצה יהסתם ומהגבי קהון ית כל ספקיר לָהַ לָא תַהַּסְנַע ַםלָאוּכָחוּהָהוּו אהבריגה ברסיהון : ית וַאָּנָא הָא יְהַבְּהָּהְ יוטא דין הַקּיף כְּקריַה לָרִיכָא וּכְעַמוּדָא דְכַרְוַלּ וכשור דנחש לאשקאה בם דַלָּוֹם לְכָל וַהְבֵּי אַרעא לְּכֵלְכַּא רְבֵיה ַּרַבְרַבָּהָ**א** יהורה לַכַהָנָהָא וּלָעַקא. ראַרעא: ים ויהון דינין וּסְגִיחִין לְּקַבְלָּהְ לְּסִסְהַר יַת פּתנָמִי נְכוּאָהֶדְ וַלָּא יכליו לה אבי בסערה טַיסְרִי אַפר יִי לָשֵׁיוָבוּהָהְ: א נַהַנָה פּתְנַם נְבוּאָה כון קָדָם יְיָ עִפִי לְפֵיפֶר : בּ אֲוִיל וְהַרְנַבֵּי קָדָם עַכְא דִי בירוּשַלָּם לְפֵיפֶר בּדְנוּ מהר"י קרא

אותם . חתווכח עמם עם יהודה וירושלים: (יו) האזור סתניד. לשון זירון כאיש חיל: (יח) לכולכי יהודה. כנגד

מלכי יהודה: (ים) ונלחםו אדיך. ויהון דיינין ומניהין לקכלך למסתר יח סתנמי נכוחתך:

באליהו ויישנס סתניו וייץ לפני אחאכ: פן אחתך, אם לא תירא מהם התבפת כי אצילך כירם ואם תירא מחם אהתך ואמילך לפגרום: ייחן של כל הארץ, ואחר בך פירש לכלכי יחודת אמר ההיה נוגדם כעיר מבצר שלא יוכלו לך כבו שלא יובל אדם לכבוש עיר סבצר כל שכן אם יהיו לה חוסות נחשת וםה שאםר לעמוד ברזל שלא יוכל אדם להמותו ולשברו ר"ת על כל הארץ לאשקאה בם דלוום כל כל יתבי ארעא: (ים)ונלחםר אליך. כבו שת"י ויהון דינין ופניחין לקבלך למסתר ית פתנסי נכואתך: להצילך. שלא יכיהוך: ככ) חלך. סבור אוצחי וכן

מצודת דוד ממהם משפט ר"ל פניה מליהם משפט הנמול בטבור רמהם: (יו) תאזור מהגיך. הוח פנין זכון כי החגור כמחניו הוח מוורו: אל תחה כפניהם. מל תפחד מסניהם מלומר להם חת כלדכרי:

פן אחתך. כי כשחפתד אשבור לאופך לפניהם ויוכלו לך להזיכך לכן אל הפחד וכפה פלי ואו לא יוכלו לך : (יח) נתחיך היום. נתחי כח בידך להיוח חזק כפיר מכלר כו להתגבר פל כל הארן וחוזר ומסרש פל פלכייהודה ופל שרי יהודה ופל כהניה ופל כל פס הארן מיתר הפס: (ים) ונאחשר אליך. כולם ילחמו שפך ולא יוכלו לך כי אני מפך להצילך כידה:

fight against them thereof, to according to their strength, against the kings, who are the strongest, against the princes, who are after the kings, against the priests, who are after the princes, against the people of the land, who are the lowest and

19. And they shall fight against you—They shall quarrel and fight

the most humble.

רתיחתו של סיר נופת כלפי צפון: ניוז אל תירא מפניתם פן אחיתך. אל תירא שאני אחיתך לפניתם שלא אתגך בירם: ניתו ראני הנה נתתיך היום לעיר מבצר. שחיא בצורת וחזקת והכל נלחמים בה ולא יוכלו לרוזתת בך לא יוכלו לך וכל כך לפת: נים: בי אתך אני: להצילך: מנחת שי סגול ומלה וח"ו וכספרים כ"י פדוייקים כחל"ף כשוה לכדו וחסר וגם רכ פפלים

בחב שהחל"ף בשוח נח פ"ב , וכן כח זר בנבורה פילים כ"ם החל"ף בשוח לבדו : (יח) ולחמות. כפקלת ספרים פלח וח"ו קדפחם כתר חי"ח וחפר וח"ו פניינה מ"ם וכספרי ספרד כספר ומסורם מסייפת להו דוק וחשכת. ויונתן חרגם וכשור דנחש אולי כיה קורת ול חשם בלשון יחיד דושית דפיר פכלו ופפור בדול, וגם בפקרת ישוה דפום ויניליתה יש הפרה פנה אכל לת פלתחי כן בשום ספר: ב (כ) הלך. כרור אולנו מהמסורת שהוא חסר ופ"ו וכן הח

סצודת ציון (יו) האוור.מל' חוור ומנורם : תחת. אחתך. פנין פחד ושכר כפו פל קערון ופל תחת (יהושע מ׳) : (יע) יוכלו . על' יכונת והתגברות:

against you to refute the words of your prophecy.—[Rashi, Redak from Jonathan]

They will all fight against you, yet they will not prevail against you, since I will be with you to save you because you trust in Me.—[Abarbanel, Mezudath David

to save you—so that they should not kill you.—[Redak]

17. And you shall gird your loins and arise and speak to them all that I command you; be not dismayed by them, lest I break you before them. 18. And I, behold I have made you today into a fortified city and into an iron pillar, and into copper walls against the entire land, against the kings of Judah, against its princes, against its priests, and against the people of the land. 19. And they shall fight against you but they shall not prevail against you, for I am with you, says the Lord, to save you.

2

## 1. And the word of the Lord came to me, saying:

struction of the Temple is God's way of talking to Israel to castigate them.—[Redak, Abarbanel]

17. And you shall gird your loins—This is an expression of quickening like a man of valor.—[Rashi]

We find that Elijah girded his loins in order to run swiftly before Ahab's chariot, in I Kings 18:46.—[Redak]

be not dismayed by them—Lit. do not break down from before them. I.e., do not fear to tell them everything that I command you, for if you do fear them, I will indeed break you before them, and they will be able to hurt you. Therefore, do not fear them, and hope for My protection. Then, I will save you.—[Redak, Mezudath David]

Since you are aware of the impending doom, gird your loins despite your youth and commence quickly to deliver My message to the people. Fear them not lest I break you and cast you down before them.—[Abarbanel]

If you strengthen yourself, I will add to your strength, and if you break down before them, I will add to your being broken. How, then, can you not strengthen yourself?—
[Ibn Nachmiash]

18. against the entire land—Then He elaborates: against the kings of Judah, against its princes, etc. God says that Jeremiah will be like a fortified city, invincible to attack. He says: They will not be able to prevail against you as no one can prevail against a fortified city, surely if it is surrounded by copper walls. He promises to make him like an iron pillar, which no one can bend or break. Jonathan renders: to give all the dwellers of the land to drink the cup of the curse.—[Redak]

against the Kings of Judah—lit. to the Kings of Judah.—[Rashi]

Abarbanel explains: If you believe My words, I will make you today, while you are still a youth, into a fortified city etc. against the entire land, against the various members

9 תרגום אַסָר יִי דְבַירָנָא לְכוֹן פַבְוַת יוֹפֵי קַרַם רַחַפַת אַבָּהָהְכוּוְ הַרַין שִּׁלִּיחַי בָּתַר סשָׁה דְרָא מְוְדַרְעָאוּג קוּרְשָׁיָא אָינון בית יִשְׂרָאֵל קָדָם יי ועל בּווֵיהון בּרְמְעָה רסו אַרָסוּת רָאָכַלּ מָנֵיה חַיָב לְּמֵימָת ת"א קודם יפראל , קדופין כג : בית מַקַרְבִין מָנִיה בַּהַנָיָא בגי אַהֶרן קורבָנוָא על מַדְבַּחָא מון דאָכיל מניה מַהְחַוֶב אַף בו כל בוויהון דבית ישראל יחובון בישתא תיתי עליהון אסר ון: דקבילו פתנסא דיי בית יעקב וכל ורעית בית ישראל:

מהר"י קרא

ב (ב) זכרתי לך חסד נעוריך. את שכהת חסר שעשיתי לך מנעוריך שנאלתי אהכם מחחה סבלות מצרים והולכתי אתכם בסדבר וספקתי צורכיכם בכדבר ארבתים שנת והריני מוכיר לך חסד שעשיתי לך מנעוריך כשהלכת אחרי כמדבר בארץ לא זרועה. וקראתיך קורש כמו שנאכר ואתם תהיו לי מסלכת כהנים ונוי קרוש. ווהו הוא: (נ) קודש ישראל לח׳. כלומר באותו פרק וכאותו העונה כיניתי לכם השם תוה ושמא תאמר מה הנאה יש בו כה מיבו של שם זה לקרות אהכם קודש דבר גרול חוא לכם אלו לא חללתם אה שבכם בעבירות שחרי מה קודש כל הנהנה ממנו חייב אשם אף ישראל כל

אובליו יאשמו: הבואתה. ה' כתיב כננד בכורים ושלשה הרוסות ומעשר ראשון שנקראי כולם ראשית ואית דספים פעשר ועייל ראשית הנז: רעה תבא עליהם נאום ה'. באותו הפרק בדור המדבר אמר כך'. ועכשיו שעובתם אותו ותקפרה רד"ק מנחת שי

בספרים מדוייקים ותנחם כי מדרשנה בסוף וינה: וקרחה. בספרים כ"י סדוייקים כוחדי בנשיה. (ג) רחשים חבוחם. נחוב ככיח וכחי"ו בחום וכן חברו שנסתוך יחוקהל וכיחם שבוחתה ללחם ע' זכר פרשת משפעים דף קכיח ופרשם החינו דף ר"ו ומיקונים פיקון ט"ו: יחשמו . החל"ף כשוח לכדו כד"ם: (ד) וכל פשפהות. כפ"ב ככ"ףבתחריר כפו שנתבתי לפיל פיתן ח":

זכור את יום השבת תמוך אשורי: כאזני ירושלים. ר'ל עם ירושלם וסדבר כננד העיר כאלו מדבר כנגד העם: וכרתי לך חסר נעוריך. אף על פי שאני מכיא עליך רעה בעבור מעשיך חרעים לא אעשח אותך כלה וגם אעניש המריעים לך בי וכרתי לך חסד נעוריך ועגין חסד נעוריך אהכת בלולותיך כמי

ב (ב) זברתי לך. אם הייתם שנים אלי תאוותי לרחם

חופתך שהכללתיך לחופה ולשון הכנסה הוא. כלולותיך

(נולידים כלפ"ו). ומה הוא חסד נעוריך לכתך אחרי שלוחי

משה ואהרן מארן נושכת ילאתם למדבר ואין לדה לדרך כי החמנתם כי: (ג) קודש ישראל. כחרומה: ראשית

תבואתח. כרחשית הציר לפני העומר שחסור כחכילה

עליכם כי וכרתי חסד נעוריך ואהכת כלילות

שת"י רכיר אנא לכון מבחת יומי קדם רחפת אהבתכון דהימנו בסימרי ונו' כבתמוד. ואפשר שהיה דעהו באמרו ימי קדם על האנות אכרהם צחק ויעקב שהיו אנשי חסד או אהבת כלולותיך פירוש חסר געוריך. והכל בנין אחד על דור הכירבר וקורש היטים הקרסונים יטי נעורים כדרך השאלה ככו שהנערים קורסין לבחורים ולוקנים ופי' כלולותיך שם מן כלה כי כנסת ישראל גרסת לכלה ביום סתן תורה והקכ"ה גרסח לחתן: עו קרש ישראל. גחשב כמו קרש שלא יאכלנו זר ומה שאסר ראשית הכואתה הוא כפל ענין בם"ש כי התרוסות שהיא ראשית חתבואה הוא קרש וכל זרים אוכליי יש עליהם אשם בן ישדאל אף על פי שהקב"ה סביא עליחם האויכ הוא נענש עליהם כי זוכר להם חסד נעורים שהוא חסר האבות כסל שראינו בסנחריב וכן בגנוכרנצר ולעונש ישראל נחרבה בכל כמ'ש: תכואתה. כתיב בה'א במקום וי"ו כמו אתלת והדובים מצורת ציון מצורת דוד

ב (ב) בלולוחיך. מל' כלם ותקלא כן בהיא שנין שלוי היוםי כמו כלילת יוםי (איכה ב') והכלה בימי הוסחה היא כלולה בכל מיני

ב (כ) באזני ירושלים. כחוני יושכי ירושלים: זכרתי לך. זוכר

you shall be to Me a kingdom of priests and a holy nation."

3. Israel is holy—like terumah.— [Rashi]

the first of His grain—Like the first of the harvest before the Omer, which it is forbidden to eat, and

whoever eats it is liable, so will all those who eat him be guilty. So did Jonathan render it.—[Rashi]

At that time I called you this name. Should you ask, "What benefit do I gain from it? What is the essence of this name?" I will answer

- 2. Go and call out in the ears of Jerusalem, saying: So said the Lord: I remember to you the lovingkindness of your youth, the love of your nuptials, your following Me in the desert, in a land not sown. 3. Israel is holy to the Lord, the first of His grain; all who eat him shall be guilty, evil shall befall them, says the Lord.
- 4. Hearken to the word of the Lord, O house of Jacob, and all the families of the house of Israel.
- 2. Go and call out—Jonathan paraphrases: Go and prophesy before the people who are in Jerusalem.

Our sages (Mechilta, Beshallach 7) tell us that this is the beginning of Jeremiah's prophecy, not the prophecy of the exile in Chapter 1.

in the ears of Jerusalem—I.e. in the ears of the people of Jerusalem. He is speaking of the city as though speaking of its people.—[Redak, Mezudath David]

I remember to you—Were you to return to Me, I would desire to have mercy on you for I remember the lovingkindness of your youth and the love of the nuptials of your wedding canopy, when I brought you into the wedding canopy, and this (בְּלִּלְתִּיךְּ) is an expression of bringing in. Your nuptials (Noçes in O.F.). Now what was the lovingkindness of your youth? Your following My messengers, Moses and Aaron, from an inhabited land to the desert without provisions for the way since you believed in Me.—[Rashi]

Redak explains in a similar manner: Although I am bringing misfortune upon you because of your evil deeds, I will not destroy you completely. I will even punish those who harm you since I remember to you

the lovingkindness of your your. This is paraphrased by Is weigh who renders: I remember to you trie goodness of the days of old, the love of your forefathers who believed in My word and followed My two messengers, Moses and Aaron, in the desert forty years without provisions, in a land not sown. His mention of the days of old may be an allusion to the patriarchs, Abraham, Isaac, and Jacob, who were men of lovingkindness, or perhaps expression, the love of your nuptials is an explanation of the lovingkindness of your youth, both referring to the generation of the desert . . . The love of your nuptials refers to the giving of the Torah, when Israel was compared to a bride and the Holy One, blessed be He, was compared to a bridegroom.

Kara explains the verse in an opposite manner: You forgot the lovingkindness I performed for you from your youth, that I redeemed you from the bondage of Egypt and led you in the desert and supplied your necessaries in the desert for forty years, and behold I remind you of the lovingkindness I performed for you when you followed Me in the desert, in a land not sown, and I called you 'holy' as it is said: "And

ת"א פה פללו מגינה ש. כלרן לל עכר, כרכות לא פוסה פו : ואכיא אחנם. פקידה שפר פו: וחצומלו את ספר היוהר פ' לתרי פות הכהנים וגו' ספר היוהר פ' לר: בוהר"י קרא

והאוכלו מתחייב כך כל אוכליו יאשמו כן הרגם יונתן: (ו) ולא אברו איה ה'. כי נלך אחרי אלהים אחרים: ערבה . (פלנטור"א בלע"ו): ושיהה . (נטוי"ה אינפוושיא"ה כלע"ו): צירה, (דישאשיה כלע"ו): וצלפורה. לשון חושך הוא: (ו) אל ארץ הכרפל, לארעא דישראל לאלהים אחרים קורא לכל משפחות מסלכות שינאו ויתנו איש
כסאר פתח שערי ירושלים: (ה) כה מצאו אבוהיכם בי עול
בעשו כפניי מיבה שלא זכרו התסר שעשיתי עכהם מנעריהם
בעשו כפניי מיבה שלא זכרו התסר שעשיתי עכהם מנעריהם
ודוא החסר הכפידש לבלה ונספרש עור והולך כענין שאמר
אהריו: נוז ולא אסרו או היה המלה אותנו מסצרים. ושכא
האריו: נוז ולא אסרו או היה המלה אותנו מסצרים. ושכא
מחויקין הן בתורת היו זכרירן הן הפוכח שעשיתי עמהן לשעבר
מנוקין הן בתורת היו זכרירן הוה היה שעשיתי עמהן לשעבר

לו ויית קדש התרומה וראשית תבואתה הדומר שתרגם כן

(ו) וחנית חתכם חל חדך הכרפל, פלח יו"ד וחל"ף כמ"ם נספר זה סיפן ל"ה:

מצודת דוד

מצודת ציק מ"ט): יאשמי. מלי לשם: (ו) ערבה. הול כמו מדכר: ישוחה. לה מקום נומוח וכורות כמו כשחת עשו (חהלים ט"): ציה. פנין מלי שממון: וצלסות. ללו של מות ר"ל חשכת הקרר: (i) הכרשל. בעי מנין מקום שדות וכרמים וכן ונופר כשן וכרשל (ישטיהל"ג): ויה מין מקום שדות וכרמים וכן ונופר כשן וכרשל (ישטיהל"ג): ויה

אהיה נפרע בכוף מן העכו"ם על שהרטו להם: נאום ה', זהו מאמר ה': (ה) בהבצאו ונר'. מה דכר עולה מאור כי אשר בעטוכה מקון מעלי: ההבל, זהו בעלים שהוא הכל ואין נו ממשב: ייהבלו. ובעכור זה נעשו גם המה הכל מכלי ממש כי כספו ממשלת' עדי ארן: (ו) ולא אפרו. לא מזכו מדכר לומר איה ה' ווי בדיל ואל חינון דרב ולא חשרו בדר בר בר אראים בר בר

ר"ל (שוב לעכוד את ה' אשר העלי אותנו מארן מלרים: הכוליך ונו". ר"ל ולא תעינו כדרך ולא חשרנו דכר: בארץ יבר. כפל סדכר כמ"ש שפמים רכי' להפלנ' הענין וכדרך המלילה: לא לבר. כדרך העכר': ולא ישב. כקרעות שקום: (ו) ואביא. הלא בכאתי אתכם עשם אל ארן הכרמל. ר"ל מקום שדו' וכרמים: ותשבאו. כמה ששבדחם כה לעכו"ם: וגחלתי. א"י שריא נחלתי

you think that in earlier times these places were inhabited but were since abandoned, Scripture states that no man had ever dwelt there, that these places were not fit for settlement since they are not places where seeds can be sown. Our Sages (Ber. 31a) ask: If no man passed there, why must Scripture state that no man dwelt there. They, therefore,

expound it to mean that any land that Adam decreed that it be inhabited was inhabited, and any land that he decreed that it should not be inhabited was not inhabited. [Hence, we render: and where Adam had not decreed that it be inhabited]. —[Redak]

7. to a forest land—To the land of Israel which is planted like בְּרֶמֶל,

5. So says the Lord: What wrong did your forefathers find in Me, that they distanced themselves from Me, and they went after futility and themselves became futile? 6. And they did not say, "Where is the Lord, Who brought us up from the land of Egypt, who led us in the desert, in a land of plains and pits, in a land of waste and darkness, in a land where no man had passed and where no man had dwelt. 7. And I brought you to a forest land to eat of its produce and its goodness,

you that there is great benefit to you, had you not profaned your name with sins, for just as hallowed things, whoever derives benefit from them is liable to a guilt-offering, so it is with Israel, all who eat him shall be guilty.—[Kara]

5. What wrong did your fore-fathers find—I.e. your fore-fathers who entered the Holy Land and worshipped idols.—[Redak]

What wrong did they find in Me that they became ungrateful, forgetting all the kindness that I bestowed upon them in their youth? That is the lovingkindness mentioned above. Then he proceeds to elaborate on all the kindness God bestowed upon Israel for which they showed no appreciation.—[Kara]

and they went after futility—An allusion to the idols.—[Jonathan, Ibn Nachmiash, Mezudath David]

6. And they did not say, "Where is the Lord—that we should follow other gods?—[Rashi] They did not call to mind, saying, "How can we worship other gods? Now where is God Who brought us up from the land of Egypt? How did we cast Him behind our backs and not turn to Him?"—[Redak]

plains-Heb. עַרֶּכָה, (planure in

O.F.), related to *pianoro* in Old Italian, meaning 'a plateau.'—
[Rashi]

and pits—Heb. קשהחה, (enfossés in O.F.), pitted.—[Rashi] This interpretation is followed by Ibn Nachmiash and Mezudath Zion. Redak follows Targum Jonathan, who renders: waste.

waste—Heb. צְיָה (dégât in French).—[Rashi]

and darkness—Heb. וצלמות, an of darkness.-[Rashi expression from Menachem p. 150 and Dunash p. 89] Some explain it as a combination of two words: צל מוח, the shadow death.—[Redak, Shorashim; Saadia Gaon] This appears to be Jonathan's translation. According to Ibn Nachiniash, however, Jonathan renders: שלהוחא, darkness, agreeing with Rashi. Menachem and Dunash. Mezudath Zion appears to combine both derivations, defining it as the darkness of the grave.

Ibn Ganah (Sepher Haschoraschim, p. 431) explains that darkness, because of its desolation and man's fear of it, is depicted as the shadow of death, as though death were a person with a shadow. Darkness is depicted as that shadow.

and where no man had dwelt-Lest

וָסָאַיבְתּוּן יַת אַרַע בֶּית שַׁנִיתוּן לְפוּלְחָן טֶעָוָהָא: חבַהַנִיא לָא אֲכַרוּ נִדְחָל יני וכלפי כן קנם אוריהא לא לְמֶירַע רָחַלָּהִי וּמֶלְּכָּיָא מַרָדוּ בָבֶיכִרִי וּנְבִיאַי שָּקָרָא מִהְנָבָן בִּשׁוּם שַעַנָהָא וּכָהַר דַלָּא יַהָנוּן לָרון אֲוָלוּ : ס בָּבֵן אֲנָא ַעתיד לּאָתְפָּרָעָא כִּנְכוּון אַפַר יִיָּוּכְּן בְּנֵי בְנֵיכוּן רָאָם יַעַבָּרוּן כָּעוּכָהֵיכוּוּן אָנא עַהִיד לַאְהַפְּרָעַה:

ת"א כי פנדו . מכנים ח ח :

אַבי עברו לנגנת בּהָאֵי נְחָזוֹ וְלִמְדִינִת עַרְבָאֵי שְׁלָהוּ וְאִבְהַבְּלוּ לַחַרָא וְחֵוּו עַמְמֵיָא דְנַלַן מְבְּרַהְ דהות מנלכא ככרמלא פירוש נטועה כיער: (ה) ותופשי

התורה . סנהדרין: והרועים . המלכי': נכאו בבעל.

בשם הבעל: (מ) עוד אריב. טרס חכיח עליכם רעה

אתווכה עמכם עוד ע"י נכיאי אע"פ שרבתי עמכם כבר

לכך נאמר: (ח) הכהנים לא אמרו איה ה'. כלומר איה ה' המעלה אותם מארץ כצרים: והופשי התורה לא ידעוני. אף הם שכחו הבובות שעשיתי להם.לא ידעוני. פת' לא הכירו הכוכות ככי שנאכר והיא לא ירעה כי אנכי נתתי לה את הרגן ואת התירוש ואת היצהר וכן ויקם רור אחר אחריהם אשר לא ירעואת ה'(ואת כל הפובה אשר עשה ה' לישראל): והרועים פשעו בי

ימים רבים: (י) איי כתיים . לאיי כתיים . איי . (אישנ"ש אלו כלכי ישראל ואחז וכנשה ויהויקים כלכי יהורה שהדיחו את ישראל מעל ה' והחמיאום חמאה גרולה: (מ) לכן עוד אריב אתכם נאום ה'. כלוכר לבר כמימר זה שהוכחתי אתכם את נישרא לכל דו וושומים הוט הוטאל לכל לפי על ידי מי או המצב אם ידי בלוםר בל בניסוד ואי מהרכותי אתכם שהיה לכל ל שהיאם כדיי לכלר הסובות שנשיתי לסכם לשעבר ועור אריב אתכם שהיה לכם לקחת כוסר כן האוטות שאין לך ש שהילון ב בעוד אלהי אניש שאין העוכור נוגה מסני כל ליסיו ככו שכפרש והילך : יז כי עברו איי כהיים וראו וקרר שלחו וההבונגו משר, שב' איסות הללו יושבי אולו נפקנה תם הואנן קבידים בקקום אראלא נרין פכקום לסקום להנד אחרי מרעה הסוב תושאין וסובלין את עץ פסלם על כתיפם בכל סקום הליכתן ואעים שאינו בכירין כו שוכל להרע או להיסיב להם אינן

אבותיכם ואמר ככו שאפרתי על אבותיכם כן אני צריך לומר לכם כי גם אתם רעים כמותם וכן אהיה צריך להריב עם בני בניכם כי גם הם ירעו ככם ווה הדרך שאכר כשה רבינו כי ירעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתין וסרתם כן הררך ורברי תוכחה אלה האחרינים כי עברו איי כתים וראו וכל הענין וי"ה בכן אנא עתיר לאתפרעא כנכון אבר ה' ומן כני בניכון אם יקברון כעובריכון אנא עהיר לאתפרעא: ני כי קברו איי כהיים. לא צבתי יורין פורשר וי"ל כי לפיבן זכר אלו האובות כי הקררים עוברים לאש והכתים עוברים לבים ואצ"ם האובות כי הקררים עוברים לאש והכתים עוברים לבים ואצ"ם שיורעים עוברי האש כי המים ניכבים האש אף על פי כן אינם סמירים אלהותבוי"ת כן ארי עברו לנגוות כתאי וחזי ולמדינת

מצורת ציון (ה) ותופשי . ענין מהיוה כמו כי יתפום מים במהיו (יפעיה נ'): בבעל . שם עלו"ם: יועילו. מל׳ תועלח : (י) הן. למו ההן הכשכילים: מ) הכהנים. איה ה'. פירשניהו יהכהגים שהם **לפני ה'** כל היום ובקריבים קרבנות לפניו היה להם לומר לעם תעוברים לבעל איה ה' שהעברו לוולהו: והופשי התורה. הם החכמים לומדי ההורה לא ירעוני שלא לסרו התורה לשמת לקיים מה שכתוב בה אלא לומרים בפה ולא כלב זהו לא ירעוני כי הפהשבה הפובה והמעשים הפוכים הוא דעתה לא הלכוד לבד וי"ת וכלפי אורייתא לא אליפו לכדע רחלתי: והרועים. הם המלכים שהם רועי העם כמו שהרועים רועי הצאן וכת"י ומלכיא פרדו בכימרי: והגביאים. הם נביאי חשקר: (ט) לכן עוד אריב אתכם. אדבר אתכם עוד דברי ריב ותוכחת ואמר עוד כי הקדים בדברי הוכחה כאמרו מה סצאו

מצורת דוד שפחם להיות מהועב לפני : (ח) הכהנים אשר עליהם . להורות דרכי ה' כמ"ם כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יכקשו פסיהו (פלאכי כ') : לא אכרו אית ה' . לא הוהיכו לעם לו' איה ה' למה

תפוצל הלחו: והושי התורה. הם הסנהדרין לבל מניהם משפטי החולי: לא ירעוני. לל כלו לדעת ולהכיר גודל רומתוהי : והרועים. המלכים מרדו כי: והגביאים. לכילו השקר מתנכלום כשם הכעל: ואחרי לא יועילו הלבו. הולנים לחר דכרים בלון בהם חועלת והם הסבילים שלון כהם ממש: (ט) לכן עור אריב אתכם. מלכד מה שהוכחתי לת אכותיכם על רשעם הנה עוד הריכ אתכם וידעהי בגם הח בני בנילם אריב כי האבמה הואת חלך מהאבוי לבנים דור אחר דור וכולם ראוים לחובה' ומריב': (י) איי בחיים . נח׳ כחיים והם הכלות המערב כי כחיים הם רוממיים כי ולים מיד כחים (במדבר כ"ד) ת"ח ופיען ילעכתן מרומהי:

## and those who hold onto the Torah—The Sanhedrin.—[Rashi]

I.e., the Sages who learn the Torah did not know Me, for they did not learn the Torah for its sake to fulfill what is written therein, but they learned with their mouths and not with their hearts. This is the meaning of did not know Me, for good thoughts and good deeds constitute knowledge of the Torah, not mere lip service by studying it.

\*10. the isles of the Kittites—To the isles of the Kittites. איי is (isles in French).—[Rashi]

The Kittites were descended from

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn 'o page 212.

and you came and contaminated My land, and made My heritage an abomination. 8. The priests did not say, "Where is the Lord?" And those who hold onto the Torah did not know Me and the rulers rebelled against Me, and the prophets prophesied by Baal and followed what does not avail. 9. Therefore, I will still contend with you, says the Lord, and with your children's children will I contend. 10. For pass over [to] the isles of the Kittites

meaning: planted like a forest.—
[Rashi from Jonathan] Rashi, obviously, understands בְּרָבֶּל as a forest.
Redak, however, explains it as a fertile land composed of fields, vineyards, and fruit trees. Eretz Israel is called karmel since it is 'a land of wheat and barley, vines and fig trees and pomegranates, a land of oil-producing olives and honey' (Deut. 8:8).

and made My heritage an abomination—Eretz Israel, which is My heritage, you have made abominable to Me.—[Mezudath David] Jonathan renders: And made My inheritance for idol worship.

The land of Canaan was designated to be under God's direct supervision, without the heavenly princes as intermediaries. Since the Canaanites were corrupt in their deeds, they were expelled from that land, which was then purified for the reception of the Shechinah. Then Israel entered with the Holy Ark and the holy Torah into a purified land, ready for God's direct providence. Hence, when they commenced to worship idols, they contaminated land.pure a [Abarbanel]

8. The priests—I.e., the priests

who stand daily before the Lord and offer up sacrifices before Him should have said to the people, "Where is the Lord, that you worship other deities?"—[Redak]

Alternatively, the priests, whose mission is to instruct the people, as in Malachi 2:7: "For the priest's lips shall guard knowledge, and they shall seek instruction from his mouth," should have reproved the people by saying, "Where is the Lord? Why have you forsaken His worship?"—[Mezudath David]

The priests, who noticed the miracles of the Temple, and also noticed the cessation of those miracles, should have asked the people, "Where is the Lord?"—[Abarbanel]

This may also allude to the casting of lots on Yom Kippur to designate which of the goats was to be the sin-offering to God and which was to be sent to Azazel. In early times, the lot bearing God's name would invariably come into the High Priest's right hand. Forty years before the destruction of the Temple, it started to come into his left hand. Nevertheless, the priests did not ask "where is the Lord?" Why is His name not in its proper place?—[Azulai]

לַכְרַךְ וּמְסְרִינָה לַּמְרִינָה ומוכלין לָהוֹן עָסְהוֹן וּבָאַהַר רָאִינוּן שְּרָן פַרָסִין יַת סְשְׁבְּנִיהוּן וּכְקייכין יַת פַעוַהָהון וָכָגְרִין לָהון אַירָא הִיא אוקה ולישן בעקבת בַּנַתָּכוּן בֵּית יִשְׂרָאַלֹּ : יא הַא עַמְמֶינָא רָא שְׁבְּקוּ פולחן מַעוֹהָא וְאִינוּוְ שַעַן רַלַּית בְּהוֹן צָרוֹךְ וַעָּמִי שִׁכָּקוּ פּוּלְהָנִי די

יָקֶרָא וַאֲזָלָוּ בָּתַר דְלָּא יֶהְנוּן לְּהוֹן: יג אָרְאַבְלּוּ שְׁמֵיָא עַלֿ ַעלֵיהון. בְּרִילֵיה אַנָא מיהי בְּדִין עַלּ אַרְעָא דְיִשְּׁרָאֵל דַעֲהִידָא לְּמָחֶרָב וְעַל בֶּית מַקְרְשָּא דְעָהִיר לְּאָצְטַרְאָה וְעַל דְעוֹכְרִין בישון עברו עסי לַהַדָא אַכַר יִי: יג אַבִי תַרְהַין בּישִׁין עַבְרוּ עַסִי פּוּלְחָנִי שָבָקוּ דִי בְדִילַיהּ אָנָא

בלע"ו): וקדר שלחו . ולקדר שלחו לראות תנהגם: תמשו בדבר שלא ועיל: יינו כי שתים רעות נשה עםי . אילו והתבוננו מאוד. ושימו לכ להסתכל כדכר יפה: הן. כמו - אם , אם המיר גוי מהם את אלהיו ואע"פ שהמה לא אלהים ועתי המיר את ככודו אשר כו היה נכבד וכתיים וקדרים

יושבי אהלים ורועי מהנה ונוסעים והולכים ומטלטלין ממרעה למרעה וממדבר למדבר ונושאים את אלהיה' עמהם למהו' שחונים שם ואני נשאחי אהכם עד אשר קבעתי אחכם והנחתם אותי כך תרגם יונתן ורבותינו אחרו כתיים עובדים למים וקדריי' עובדים לאש ואע"פ שיודעי' שהמים מכבין את האש לא הניחו את אלהיהם: (יא) בלא יועיד. בעכו"ם שאין כה חושלת: (יב) שומו שמים, לשון תמהון כמו השתוממו והוא לשון לווי כמו אם כה יאתרו אלימו דומו (שמואל א' י"ד): ושערו. לשון פער: חרבו מאד. כאילו אתם נחרכי' על כיהמ"ק שעתיד ליחרכ: (יג) שהים

ערבאי וגו' כבעבור והאריך הוא על זה הפסוק: הן היהת כואת . בררך שאלה לא שיהיה הן בררך אם כפ"ש רבינו יונת אבל הן כמשפעו לקיים הדבר בחבריו ויבא ענין השאלה בלא ח'א השאלה ובלא אם כבו אתת זה בני והרוסה לו: ניא) ההימיר. כן כתוב ביו"ר בין הה"א והמ'ם תכהב כן להביא בכלה ב' ענינים ענין ההחלפה ככו ואם המר ימיר מנחי העיץ והענץ השני מן ובכבורם התיסרו בנחי הפ"א והוא הענץ גדולה ר"ל אם החליף נוי אלהיו ואם הנריל אלוח ניי אחר ואף על פי שהמה לא אלהים לא זה ולא זה כל אחד

רבוס בשלו: ניט שומו. כלומר ראוי העולם שיהיה חדב על זאת הרעה שוסו ענין שססה: שערו , ענין סער': חדבו . לנין חרבן והחית נקראה בקמץ חסף ורוא צווי מן הקל והמסורת לליו לית חסף וכתכ רבי יונה כי יש אנשים שהיו קראים אותו חרבו כסו חרבו פני האדמה והיו מפרשין אוה: גם כן צווי אבל מן הרגוש כמו פרקו נוסי הוהב והשיב חחש ירואים אות וייבי כשו הייבי של הרבי פני האדמה שנים ובססוק ויית הססוק כן אתאבלו שמיא על כרין על ארעא עליהם כן הססרה ועוד הסחרם על הרבי פני האדמה שנים ובססוק ויית הססוק כן אתאבלו שמיא על כרין על ארעא דישראל דעתירה לסחרב כבעמור : פנ) כי שתים. המשיל המוב המשפיע לישראל בעורם מחוקים בתורתו לבקור מים מצודת ציון סצורה דור

וראו . משפט מנהגם: וקרר שלחו. שלחו מלחכים לקדר הם כני ערב אשר הם בשאת המורח: יהתבוננו באד . הקרו מאד כחביכי יתיכה: וראו הן היתח כואת . כמו מעשה העכו"ם ההם וכי כחמת הית' כיניהם כתועכה הוחת : (יח) ההיביר . וכי גוי מהם

ואם המר ימירנו (ויקרא כ"ו): כבורו. זה תקון סופרים והראוי ככודי: (יכ) שופו. מל' שממון: ושערו. כמו סטרו כסמ"ך וכ"ל רוח סערה: חרבו . מני חורכן: כאד . כ"ל גדול וחוק: (יג) סקור. כחליף אלהיו באתר : וחבר . ואף כי גם אלהיכם לא אלהים הפס מכ"ז כיון בהחויקו כהם לא החליסום: וצפי. אכל שמי החליף ככוד החקום כעכו"ם שהוא דכר שאין בו קועלה: (יכ) שובי שסים. כ"ל כאו שיהיה בעולם שממין וכער והירכן גדול בפכור

סתועכה הואת: (יג) שהים רעות . ד"ל רעה כסול ותחשב לשחים: פכנר כים חיים . שאני כפעיין הנובע מים חיים ר"ל

points as: "(I Sam. 14:9) If they say thus to us, 'Wait (המו)!..."-[Rashi] Others render it as an expression of desolation, meaning that the world should become

desolate because of Israel's evil doing.—[Redak, Mezudath David]

מסירון בו לכרור אלהים חרשים ונסי שמכירון כי שאוכל

עובוני ולא הלכו להם אחון אלהים אחרים עריין הייתי כריי

כנחת שי (י) והחפוננו. בספרים מדוייקים כ"י המחריך בה"ח לה בבי"ח ומכהן רחיה שחין מחריך כים מניע השוח הכה חחריו דהל"כ לה היחה הבי"ח דנושה ודומה לו חתר

ה חגל חו דפרבת נבה התכבדי כחרבה דפוף נחום ורבים כיולה בהם כל' התפעל

שהם דנושים חתר התי"ו וכבר דברתי מוה במחתר המחדיך וחין להחריך כחן:

(ית) ההישיר. כמקוח כפרים כ"י חכר יו"ד רחבונה ורד"ק כחב כהוב ביו"ד

בין הה"ל וכת"ס: 'ועתי החיר כנודו כלול יועיל. זהו אחד מן ידת חיקון סופרים שנתקרת והיל"ל כבו די אלת שכינה הכתונ חדרש ילמדנו ופכילחת פ" כשלת ומבירת ופי' ח'ם הכחר בחרוכה בוכריה ב': (יב) ושערו . בשי"ן שמחלים

כתו בסא"ך פנין פערה: חרבו . החי"ח נקרחת בקתן חשוף והוא לווי מן הקל

ותחפר כ"ה התימה וכן חרקיע עמו לבחקים (חיוב ל"ג) ותבפט

התרקיע כה"ה התימה: (יה) החביר. של' המולה וחלוף וכן

13. two evils—I.e. a twofold evil. counted as two.—[Mezudath David] Had they exchanged their Deity

and see, and send to Kedar and consider diligently, and see whether there was any such thing, 11. Whether a nation exchanged a god although they are not gods. Yet My nation exchanged their glory for what does not avail. 12. Oh heavens. be astonished about this, and storm, become very desolate, says the Lord. 13. For My people have committed two evils:

Javan, as in Gen. 10:4. They dwelt on the isle of Cyprus.—[Abarbanel ad loc.l

and send to Kedar—And send to Kedar to see their custom.—[Rashi] The Kedarites are descendants of Ishmael, as in Gen. 25:13, here

representing Arabia, as Jonathan renders.

and consider diligently—And put your heart to it to consider the matter diligently.—[Rashi]

whether—Heb. הַן, like אָם, if. Whether either of those nations exchanged its god although they are no gods, yet My nation exchanged their glory, with which they were honored. The Kittites and the Kedarites were tent dwellers and cattle herders, who would travel, go, and wander from pasture to pasture and from desert to desert, and they carry their gods with them to the place where they encamp. But I carried you until I established you, yet you forsook Me. This is how Jonathan paraphrased it. Our Sages said however: The Kittites worshipped water and the Kedarites worshipped fire. And although they know that water quenches fire, they did not forsake their god.—[Rashi from Taanith 5b]

Redak, following Ibn Ganah, prefers to render this as a question: Was there any such thing? Did any nation exchange its god...? The peculiar spelling of the word ההימיר leads Redak to believe that it is a combination of the root ימר, to aggrandize, and מיר to exchange, thus explaining: Did any nation exchange its god for a god of another nation and aggrandize that god? They would not do so although neither one is a god.

11. although they are not gods— Jon. renders: They are idols that have no power.

for what does not avail—For an idol that does not avail.—[Rashi]

Abarbanel explains that Scripture chooses these two nations since the Kittites were the forerunners of the Romans, thus representing the western nations, and the Kedarites were the Arabs, representing the eastern nations. The intention is that one can go from east to west and not find any nation exchanging its god for another although it is of no avail.

their glory-My worship for which I bring glory upon them.— [Jon.]

The Rabbis explain this as a euphemism, for My glory.-[Minchath Shai from Mechilta, Beshallach 15:6: Tanchuma, Beshallach 16] \*12. O heavens, be astonished-Heb. שמר, an expression of astonishment, like השתוממו. It is the imperative form, with the same vowel

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 212.

מקור ו מים חיים מוחי אליהון דסייו פעותא דאינון הפכד ישראל . פקידה שפר פון פליו ישאנו . פס: ַקַּרָהוֹן וְשַׁוּוֹ

מהר"י קרא

שאקצוף עליהן על שקבלי אלהותי עליהן ועובוני כל שכן שאותי עובו והלכו להם אחרי אלהי נכר שאין בו ממש למה דכר זת דוםת לאדם שיש לו סקור מים חיים ומניחן ומבקש מים ככונסין שה; מציין בכורות נשברים אשר לא יכילו חבים. והית להם להשים על לב מה נשתנו ישראל להיות לבו ולסשיפה בעולם מכל האומות. וכי: נידו העבד. מקנת כפף ישראל: אם. עבד יליד בית הוא. שהאומות מושלין בו: מדוע היה לבו. שאנו

רעות. אם המירו יראתם נכיולא כו יש כאן רעה חחת ועכשיו שחותי עזכו שחני מקור מים חיים ללכת אחרי עכו"ם שהם ככורות של מים מכונסין ונשברין ונסדהין ומימיהם נכלטים בסדקיהם הרי שתים רטות: לחצוב. לחפור: אשר לא יכילו. (טינדרוני"ט כלע"ו) חת מימיהם שהמים מסשטשין את שפתם וכותליה' והם נופליו:

(יד) ידיד בית. כן החמה: (פו) ישאנו. שוחנים לשון הווה: כפירים. מלכים: נצתו. נלחו כחש: רדיק מנחת שי

כמו שמו ושערו יהתסורת פליו ליח חפף ונחב ד' יונה בספר הרקמה כי ים אושים שהיו קוראים אותו כתו חדבו פני האדתה והיו מפרשים אותצ ו"כ לווי אכל מן הדנום כשד פ ר ק ו נופי הוהכ והביב הוא פליהם מזכי הפסרם הי"ל ופוד המחרה כל חד כנו הפים הומרה שנים וכמוק המחרה הי"ל ופוד המחרה כל חד כנו הפים הומרה שנים וכמוק הד"ק כפ" ומרבים ומכלול דף י"ם : (יג) כלונות כלורות . כן רלומי כספרים פרוייקים ונם בפקלת דפוסים קדמלה פללו ול"נו פניין חסר ונמקרה נדולה כתוב בכספרים חיים שנובע כים כלא הפסק כן הייתי להם אני ועזבתי לעבור אלוהות שהם להם כפו בארות נשברים: בארות. הם חריצים עשוים בבנין לאסוף לתוכם מי הכסר ואם הם נשברין יצאו הבים מהם כמו שיכנסו בהם יהנה תוחלת הבוסחים בהם נכובה והנח פוב האל למיחלין לו הוא נסשל למקור פים חיים לשני פנים לפובה אחת שלא יבאו לו הכים מסכום אחר אלא

פכקופו הם נובעין ועוד שאין להם הפסק כן פוב האל לפיתלים לו כי הפובת יצא להם כאתו יהוא לא יקכלנו מאחר ופובו גם בן אין לו הפסק וכן הבשיל הפוב שביחלין ישראל בהאלוהיה וכהאוכות העוברים אותם והיו בופחים במלך אשר ובמלך סצרים שהיו בופחים ב שיעורים בהאויבים הצרים אותם כפו הבארות הנשברים כי אפי יהיו שלסים יש להם הפסק כשיכלו הכים המכונסים כי מכקום אחר יבאו להם הכים הסכונסים לא בעצכים כן הכח שהיה לעוורהם היה בא להם מאחר כי הכלך לא עשה דבר אלא בעור צבאותיו גם כן אם לא בעזר אלהים ככו שנאסר אין המלך נושע ברב חיל ואם הם בובחים שאלהיהם יעורם הנה הם ככו בארות נשברים שלא יכילו הסים כי אפי ישים אדם בהם כים יצאו כעד השרכים ולא יכצא בהם כים כן הם שבופחים באלהים אחרים אמי יהיו עם רב אפי יהיו להם כלי ויין הרי הם כים מדם מפול בעד השרכים ולא יבצא בהם כים כן הם שבופחים באלהים אחרים אמי יהיו עם רב אפי יהיו להם כלי ויין הרי הם כאילו אינם וינצחום אויביהם ואפי יהיו מדוקרים וכן דגנם וחרושם יהיו למארה ככו שאפר פנה אל הרכות העת מפם ואחר והנצהם הכית ונפחתי בו: יכילו. יריוקי כםו אלפים לה יכיל: יוז העבד . הה"א פתיחו והלא נקרא בני בכורי בנים כלומר אם עבד הוא או יליד ביו שנולד כן השפחה שיש לו לאדם בביתו והלא נקרא בני בכורי בנים אתם לה" אלהיכם ומנהג האכ לרחם על הבן ואיך נפשו האל שיכוו אותו אויביו וכי עבד הוא שאין משניח האדון כל כך אתם ללי כם ומדוע משפטות הארבו להם עליה בהילותי בקולם ובזורה בידם ומדוע עליו כם שמשנית האם לל הבן ומדוע ליום להבי אותו השאבו מפרים "משנים המאום" מהוצר המים להבים המהוצרים המוצרים המהוצרים המוצרים המהוצרים המוצרים המוצרים המהוצרים המהוצרים המהוצרים המהוצרים המהוצרים המהוצרים המוצרים המהוצרים המהוצרים המהוצרים המוצרים המהוצרים המהוצרים המוצרים המהוצרים המוצרים המוצרים המוצרים המוצרים המוצרים המהוצרים המוצרים הית זה יהכפירים הם סלכי העכו"ם גדמו לכפירי אריות והשאלה הואת כאילו ישראל שואלים מדוע היה להם זת התגביא משיכם הלא זאת תקשה לך עובך את ה' אלהיך: נצתת, חרבו ושכבו וכת"י צריין ושרשר נצת וכתיב בה'א תקרי בוי'ו כבו ירינו לא שפכה ההדימים לואו יהיה נצתו ענין הדלקה והבערה כבו וחצת בפבכי היער והוא על דרך עריכם מצורת ציון כצורת דוד

חייין: לחצוב. זה הל' נופל על ההפירה במקו' המכני' וכן וכורות חלוכים (דכרים ו"): יכילו. ענין החוקה כמו קטן מהכיל אח העולם (מ"א ח"): (יד) לבו. מלשון כזה ושלל: (טו) ישאנו. ענין זעקת כשפים להם טוכות ככל פתן: לחצוב . למטן לחלוכ לפלמם כחרו" רכות ושכרו' כותליהם אשר לא יהזיקו את השים אשר נחנו כהם ר"ל פובדים למולו' השפים המקבלים ההשפעה מאת המקום ואף אין

Mezudath David Is Israel like a slave purchased for money or one born of a maidservant that they should be completely neglected by their Master? On the contrary, Israel is called the firstborn son of God, and it is natural for a father to show kindness to his own child and to protect him.—[Redak]

why has he become a prey?—Why then has he become a prey?— [Mezudath David]

15. roar—Although grammatically this is the future form, the meaning is that they roar, a present tense.—[Rashi]

lions—Symbolic voung kings.—[Rashi from Jonathan] they have forsaken Me, the spring of living waters, to dig for themselves cisterns, broken cisterns that do not hold water. 14. Is Israel a slave? Is he a home-born slave? Why has he become a prey? 15. Young lions roar over him; they have raised their voice, and they have made his land

[lit. their fear] for one His equal, it would be one evil, and now that they have forsaken Me, that I am a spring of living waters, to follow idols, which are like cisterns of stored-up water, and they are broken and cracked, and their water is absorbed in their cracks, these are two evils.—[Rashi]

Scripture compares God, Who lavishes good upon Israel when they hold onto His Torah, to a spring of living waters, which flow endlessly. So was I to them, yet they forsook Me to worship pagan deities, which are like broken cisterns.—[Redak]

to dig—Heb. לְּחְצֹּב, lit. to hew.— [Rashi]

cisterns-Heb. בארוח. These are trenches built up for the purpose of gathering rain water. If they are broken, the water will leak out of them just as it comes into them, and those who rely on them are disappointed. Now the goodness bestowed by God upon those who trust in Him is compared to a spring of living waters in two respects: one, that the water does not come from another source, but originates from its place, and secondly, the water does not cease to flow. So is the goodness bestowed by God upon those who rely on Him; the goodness originates from Him; He does not receive it from anyone else, and it is endless. In contrast, He compares the favors Israel hoped to receive from pagan deities and from the nations that worship them, e.g. the king of Assyria and the king of Egypt, upon whom they relied to save them from attacking nations, to broken cisterns. Even a perfect cistern is not always full of water since the water comes from another source; it does not spring up from the earth. So is the aid they receive from heathen nations; it does not come from the king. He must rely on his hosts, if not on the help of God, as the Psalmist words it: "A king is not saved with a great army" (Psalms 33:16). If they depend upon their deities, it is as though they are depending on broken cisterns, which do not hold water. Even if one fills them with water, it will seep out through the cracks, and no water will remain. So it is with those who rely on other gods; even if they are a mighty multitude, equipped with adequate armaments, they are as nought, and their enemies will defeat them although they will be wounded by the sword. Also, their corn and their wine will be destroyed by a curse.—[Redak]

that do not hold—(Tendront in O.F.) their water, for the water will make their edge and their walls muddy, and they cave in.—[Rashi]

14. Is Israel a slave?—I.e. is Israel a slave bought by his master for money?—[Kara]

Is he a home-born slave?—The son of a maidservant.—[Rashi, Redak,

(שו) גם בני גוף ותחפנתם. הם מלרים שאתם כוטהים עליהם לעורה. ירעוך קדקד. ירלנו גולגלתכם, ירעוך לשון עליהם לעורה. ירעוך קדקד. ירלנו גולגלתכם, ירעוך לשון רלילה כלמה כלמה למיד (יו) הדא זאת תעשה לך. לך. הלא זאת התעשה והעשו אם הרעו לא אחר הוא ההיר ולא החברום לא היל אלהיך: בעת פוליבך בדרך. שהיה מלמד אותר לרך העוכה והישרה: (יח) מה לך לדרך מצרים. למה חעוכי אותי ותכעהי על מלרים: לשתות פי שחדור. שעכעו זכורים כעלים שור בוא ליום כמה שלאחר מן ביהור לאבע על פני מלרים כספר ניושע י"ג): ומה לך. למרוד כי למען תגלי לדך אשור (יהושע י"ג): ומה לך. למרוד כי למען תגלי לדך אשור

רואין בכל יום שללינו שואנין האומית הכושלין ככפירים ונותנין קולם וישתו ארציו לשבה וערניו נתצו כבלי יושב: מוז גם בני נוף ותחתבותם. שהיא שפלה כן הככלבות: ירוץ. הראש שבכם זה יאשיהו שהרנו פרעה נכה בלכהו להציג ירו בנהר שכה זה יאשיהו שהרנו פרעה נכה בלכהו להציג ירו בנהר שברה: יוז הלא זאת העשה לך. תשובה בכם שאת גרמת לך כיום עובך ה'א להיך. נעת מוליכך בדרך. לא ברה העת שהוליכך בכדבר יושם כיים לך כל צורכך: אמיוח יערים ביותר בשהיה לל לדך. לדדת פצרים לעזרה לעם שנעשה אמיור עליכם בהיותכם גרים ביותם שנוצרו עליכם להשליך יותר בעורם ביותר בשהיה ועליכם להשליך עובר ביותר ביותר ביותר בעורם ביותר שהשלח ואליו אמיר לאםר לוברך וברץ ביותר בעורם ביותר בעורם ביותר שהעלח ואליו של באחר לאםר לברך ובנך אני עלהוהושיעים מכף מלקארם ונו׳וסופו להגלותכם עבדך ובנך אני עלהוהושיעים מכף מלקארם ונו׳וסופו להגלותכם

רר"ק

שרפות אש וא'א ו"ל פירש נצהו צכחו כי המקום החרב יעלת צמחים: (ט) גם בני נף. אמר הגביא וחשיב להם כתופש דבריהם כן הוא כמו שאהם אומרים ועוד כי אפי' בני גף מנהת שי

חחרים בניהם חפרים זים מחליזת כובר: (שו) ולחה, נותו פרי: (טו) יחחפנם. וחחפנהם הרי: (יו) הנוח, מלח וח"ו ע"ם המסורם: שובך, העי"ן בחתן

התחפנתם שאת בוסחת בהם והולכת לסצרים לבקש עזר סמצרים כן היא כסו שאתם אומרים ועוד כי אפי בני גף ה: ירשנף, ישברוף כמו רעה החרעתה ודעו את ליותיוורעו את ארץ אשרו ומה שאסר קרקו כמי כנת הקדקד סכה רבה ה: ירשנף, ישברוף כמו רעה הראש וסרף זרוע אף קדקר וה'י ירצוך קדקד יקסלון נוברך ויבזו נכסך. ותחשבה כל כתיב וקרי ותחשבהם היא עיר בארץ כצרים הקרא כזה לבוה כי קרובים הם: (יז) הלא זאת הכשח לך. אסר התשה בלי נקבה על עובך שהיא מקור לש שהכקור הוא כדסות השם ויבאל זבר ולי נקבה ואסר בל זכר כי דע וסר עובף את ה' בקבה על עובך שהיא מקור לש שהכקור הוא כדסות השם ויבאל זבר ולי נקבה ואסר בל זכר כי דע וסר בעובף את ה' בתחקן במלך: בתה מוליכן בדרך. היא תיה מוליך אותף ברוך ישרה ואת נסית מעלית ועובה את ה' ללכת אחרי אלחים אחרים ואסר בדרך בידיעה כלוכר הדרך הידועה שהלכו בה אבוהיך הראשונים: ניתו תתה מה לך. למה תלכי לכקשת מי ממערים ואסר בדרך בידיעה כלוכר הדרך הידועה שהלכו בה אבוהיך הראשונים: ניתו תתה מה לך. למה תלכי לבקשת מי ממערים ואסר בדרך בידיעה כלוכר הדרך הידועה שהלכו בה אבוהיך הראשונים: ניתו תתה מה לך. למה תחת לפתר מי

טצורת דור

מצורה ציון

(מהליסע"ג): נצהה. טנין שממו מני להה כמדכר (לקמן כ"): ישימו ארלם לשממה ועריו נמשו שממה מבלי איש יושב כהם ופל (טי) בירה כמו ורעו דליוהיו (לקמן "א): קרקר. מלכוח אפרים ילמר שנלו ככר מארלם: (טי) גם בנינוף ותחפוחם. במה מאלון מלרים של של המה מדכר ומלים מה כם וחשל מהם פור נום במים "שבלו אותר והואל ומפרש אם מה ההדמוד שבלו ובלומר וכי זהו בפני

שנטובו אל המקרים וכי מהדאוי ביהיו נטובים אל המקרים וכי המה כעבד אותן והוור ומסרם את הקדקוד ישכרו ונאומת רוכי זה נפטר שנטובו אל המקרים וכי מהדאוי ביהיו נטובים אל המקרים וכי המה כעבד או כיליד ניום: (יו) הלא ואת תופשה לך. כיל לא זמ פעבור בעשיבים אל המקריי אלא זאת היא הדבר השוש" את הכעי והיא שירשה אבי עודה את היא לא הערכת אחרו בעם שביי שליך אותך כדרך היבר' ובעונב כא מה שכא ולא במקר': (ית) ועתוד. הואיל והכל בהשנמה למה לך לכת לדרך מלרים ואשור למות

He would lead you on the straight way, but you turned away from it and forsook the Lord to follow other gods. The definite article denotes the well known way on which our ancestors trod.—[Redak]

Others explain this as a reference to the time God led them on the way

from Egypt. You did not remember the time that the Lord led you through the desert and supplied you with all your necessaries.—[Kara]

18. what have you to do in the way of Egypt—Why do you leave Me and trust in Egypt?—[Rashi]

to drink the water of the Shihor-

a desolation; his cities were burnt without an inhabitant.

16. Also the children of Noph and Tahpanhes will break your crown. 17. Is not this caused to you by your forsaking the Lord your God at the time He leads you by the way? 18. And now, what have you to do in the way of Egypt to drink the water of the Shihor and what have you to do in the way of Assyria to drink

were burnt—Heb. nan, were burnt with fire.— [Rashi, Redak] Rabbi Joseph Kimchi renders: were overgrown. A desolate place, where no one treads, soon becomes overgrown with grass and weeds. Most exegetes render: became desolate.—
[Jonathan, Redak, Mezudath Zion]

16. Also the children of Noph and Tahpanhes—They are the Egyptians upon whom you trust for aid.—[Rashi] You even go down to Egypt to appeal to them for aid.—[Redak]

Noph—Identified by Jonathan as Memphis. This was a city in lower Egypt.—[Biberfeld, Universal Jewish History, vol. 1, p. 175]

Tahpanhes—Identified as Daphnae Pelusii. This was on the eastern bank of the Nile, on the road to Eretz Israel.—[Rabinowitz]

will break your crown—Heb. יְרְעוּךְ. They will break your skull. יְרְעוּךְ is an expression of breaking (רְצִיצָה), as we translate וְרָצוּץ, and crushed (Deut. 28:33)...[Rashi]

The prophet seizes their words, saying, "It is indeed true as you say; even the children of Noph and Tahpanhes, upon whom you rely for aid, will break your crown." I.e., they will slay your mighty men and plunder your belongings, as Jonathan renders it.—[Redak]

Others render: will feed on your crown.—[Ibn Kaspi] This is followed by most English translations. However, most Jewish commentators follow Rashi.—[Redak, Mezudath Zion, Isaiah da Trani, Ibn Nachmiash]

Others explain that even the humble kingdom of Egypt, whose capitals were in Noph and in Tahpanhes, will break your crown; they will slay your most exalted person, King Josiah, who was slain by Pharaoh-Neco when he opposed him on his way to attack the king of Assyria (II Kings 23:29).—[Kara]

17. Is not this caused to you—Is not this misfortune and this retribution caused to you by the guilt and the iniquity that you have forsaken the Lord your God?—[Rashi]

This is the reply to your question. Do not be astonished at the fact that the nations rule over you, for you have caused it since the day you forsook the Lord your God.—[Kara]

Your troubles are not the result of God's leaving you to chance. It is due to your having forsaken Him.—[Mezudath David]

at the time He leads you by the way—For He would teach you the good and the straight way.—[Rashi]

ים אַיָּהַיהִי עַלָּדְ יִכּוּריון וַלָּא כָּנְעָהָא סְבִּישָׁתִיהְ תַבָּהַא ועל פורענותא אוריהא? בישהא ַעקר. ירושלם על דשבקה ית פּוּלָּחָנָא דַיָּי אָלָּהָדִּ וַלָּא שוֵירָא רְחַלָּתִי עינך אַכַּר וָי אֶלּהִים צָבָאוֹת: בּ אַרֵי מַעַלְּסָא כו: כי פפולם פקידה שער כו צכמיא הַבְרֵית ניר

ם צוריכון פסקית הַנִיקיכון ואַטְרָהוּן לָא נוֹסִיף עוֹד לְּמַעבּר

בעבר לנהר פרת ווהו לשתות כי נהר: נים תיפרך רעתך. יש לך ארם שמקבל מוסר עד שלא ילקה ווה רוא תכם אבל הכסיל אינו מקבל פוסר עד שילקה גם את כשתבוא עליך רעת הכסיל אינו מקבל פוסר עד שילקה גם את כשתבוא עליך רעת אז תוסרי: ומשובותיך סרד שמרדת בי הוכיחוך אז תרעיותראי כי רעומר עובך את ה' אלהיך: ולאפחרתי אליך. פעולם לא שמת פחר יראתי על לכך: (כ) כי מקולם שברתי. קול האומות מעליכם ונתקתי בוסרותיכם: ותאברי. לא אוסיף עוד לעכור כל פיך ועל כל

למעבר נהר פרת: (ים) חיסרך רעהד. סוף שרעתך תכיח עליך יסורין: ומשובוהיך. לפון כנים שוככים (לקמן ג'): תוביחוד. לשון מוסר: ולא פחדתי. פהד בלי לח היה כלכך לירחה חותי: (ב) שברתי עודך. העול של עד כופל בו לשון שבירה 'והמוסרו' שהן של עור נופל כהן לשון נתיקה: בוסרותיך. הם רלועות שקושרין

כהם העול: והאפרי לא אעבור. על דכריך: בי עד כד גבעה. אך אתה לא שמרת הכטחתך ועל כל נכפה מנחת שי רר'ק

שַּיחור או מֵי נהר מלך אשור וי"ת וכען מה לכק לאתהברא לנו ופוח משוף: (כ) הפנוד. הפנוד פרי פרים והנחיג נדו"ם ופס שים

לפרעה מלכא דמצרים ונו' כבעסור: 'ניסו תיסרך. אחר שנסית כבה פתכים כי בעשותך רעה יכא לך רע ובעבור משובותיך שאת מורדת בי ימשלו בך האיבים הם בעצמם הפראה מכלא דמצרים ונד כבמסור: יום חיסרך אחר שהיה השלם משלם במסור בי יסשלו בך האיבים הם בעצמם שנסים כי בעשתה ובר האיבים הם בעצמם שנסים כי בעשתה ור הי יכא לך רע ובעבור משובותיך שאת מורדת בי יסשלו בך האיבים הם בעצמם דעתך ומשובותיך יהיו לך מיסר ותוכחה ליסרך שלא תשובי עוד בדרך הרעה שהרי נסית כי יבא לך רעה כעבורה זהו הדעי ודאי כי רום רוב דעד היא לא ייתה אליך ולא מחרת. והאי בי כי הוב היים בי מישיך הרעים: כו ספילם מומן קרמון שברהי על מצרים מלים בו כב לד ור וחר נתקמי משובי היים מישיך הרעים: כו ספילם. מומן קרמון שברהי על מצרים מלים בו כב לד ור וחר נתקמי מסורות הניים מעלים וכי מעלים בי מישיך היית אומרת לא אעבור עוד על מצותיך והכתכ אעבור לא אעבוד עוד עברים מודים בי מוכח ביית משובי מישיך היית אומרת לא אעבור עוד על מצותיך והכתכ אעבור לא אעבור עוד על מצותיך והכתכ את היית היית אומר על מצותיך והכתכ את מצותים ביית מצותים ביית מצותים ביית מצרים ביית היית אומר של מצותים ביית מצותים ביית מצות הניים מצותים ביית מצותים ביית מצותים ביית מצותים ביית מצותים ביית הייב מצותים ביית מצותים ביית מצות מצותים ביית מצות ביית מצותים ביית מצות ביית מצותים ביית מצותים ביית מצותים ביית מצות ביית מצות מצות מצות מצותים ביית מצות ביית מצות מצות מצות מצית ביית מצות ביית מצות ביית מצות מצות ביית מצות ביית מצות ביית מצות ביית מצות ב מצורת ציון טצורה דור

זהו הנילום : נהד . כ"ל נהל פרת: (ים) תיסרך . מל' יסורין : ומשובוהיך . טנין מרד והלילה כדרכי כלכ למו וילן שוכל (יספים כ"ו): תוכיחוך. פנין משסם הנמול למי והוכה לפכאוב (איוב ל"ג): ופר. פל' מרירות: (כ) עולך. פל' פול ההושם על לואר הכהמה והוא משל פל הכבדת הפבודה: נחקתי, פנין השחק והסרה: מוסרותיך. הם קשרי לנוסות הפול: גבשה. עלינו כמו לפחונך בתי חרלם ר"ל נכקם פהם שור' להיוח נושע של ידיהם הלח הכל בהבנח' ומה יועילו לך: (יע) היסרך רפהך. הרעות שחהה עושה המה ייסרו חותך במוסר יכוקי ר"ל בעבורסתייםר ביסורין: ומשובותיך. מה שלנכת כדרכי לבך תוכיתוך כמכלוב וכםל הדכר במ"ש: ורעי וראי. חן לכ לדעת ועינים לרחות חבר רם ותר דכר העויב חבר עוכם את הי ולה היה פהד ה' אליך כחותר פין מברהוי לעובו הם מפהם העור הכחה ממנו חם מפחם

יראם הפוגש: (כ) כי בשולב. הלא מינות עולם הייתי לך לטור' ושנהמי הפול אשר הכרידו פליך הפכו"ם: גתקהי. הפתקחי פפל לוארך קשרי דלוטות הטול: והאברי. ואז אמרת לא אפכורפוד על דכר כ' : כי על כל גבעה. כאו' והנה לא קיימת כי פל כל וכו"

Egyptians off you, and in every generation I tore the yoke-bands of the nations off you.—[Redak]

I broke your yoke—To the wooden yoke an expression of breaking applies, and to the voke-bands which are of leather an expression of tearing open applies.—[Rashi]

and you said, "I will not transgress."—your words.—[Rashi] I.e., whenever I saved you from the nations, you would say, "I will no longer transgress Your commandments." The kethib is: I will not worship, meaning that you promised no longer to worship idols.— [Redak]

but on every lofty hill—But you did not keep your promise, for on every lofty hill you recline (צ'עה). This is an

the water of the river? 19. Your evil will chastise you, and your backslidings will reprove you, and you shall know and see that your forsaking the Lord your God is evil and bitter, and fear of Me was not upon you, says the Lord God of Hosts. 20. For of old I broke your yoke, I tore open your yoke-bands, and you said, "I will not transgress," but on every lofty hill

For they drowned your male children in the Nile. Shihor is the Nile, as it is said: "From the Shihor which is before Egypt," in the Book of Joshua (13:3).—[Rashi] According to Kaftor Vaferach, ch. 11, this refers to Wadi-el-arish.

and what have you to do—to rebel against Me so that you should be exiled to the way of Assyria, to the other side of the Euphrates River?—[Rashi]

Why should you go to Egypt and to Assyria to seek aid when your aid is here in your place? If you follow the straight path, you will not have to travel to distant places as if you wished to drink the waters of the Shihor or the waters of the river of the king of Assyria. Jonathan renders: And now, why should you befriend Pharaoh the king of Egypt to cast your male children into the river, and why should you enter into a treaty with the Assyrians to exile you to places past the Euphrates?— [Redak]

Kara explains: Why should you go down to Egypt for aid, to the country where you suffered during your sojournings there, and why should you go to Assyria for aid, as Ahaz entered into a treaty with Assyria so that they assist him against Aram in II Kings 17:7.

19. Your evil will chastise you-

Eventually, your evil will bring suffering upon you.—[Rashi]

Some people accept reproof before they are punished. They are the wise. The fool, however, does not learn his lesson until he is chastisted. You, too, do not learn your lesson until evil befalls you.—[Kara]

and your backslidings—Heb. קישבותיף, an expression related to "backsliding children (שוֹבְבִים")" (infra 3:22).—[Rashi]

will reprove you—Heb. קחֹכְחַה, an expression of reproof.—[Rashi]

and you shall know and see etc.—After you have experienced many times that whenever you sin, evil befalls you, and whenever you rebel, the nations rule over you, your evildoings and your backslidings will serve as reproof to you, and you will know therefrom that it is evil and bitter to forsake the Lord.—[Redak]

and the fear of Me was not—My fear was not in your heart that you should fear Me.—[Rashi] I.e., you did not fear Me that I would bring retribution upon you because of your evil deeds.—[Redak] The Rabbis interpret this verse as referring to retribution in the hereafter. Your evil will chastise you in the hereafter ... because you did not fear Me in this world (Mid. Psalms 14:5).

20. For of old—From time immemorial I broke the yoke of the

תרגום

נאָנא

מקלקליא

סָנַטְּרָא וֹתְחוֹת כָּלֹ אִילֵּן קטַעוָהָא : כא קוַמְהַכּיו הַדָּמִי כְּסִנְצָב נפנא בחירא עַכְרַי בעוכריכון ר"ה ת' חניג' ב טו יכפות קה :

סְטֵיתוּן מְבָּתַר פּוּלְחַגִי : כּבּ אַבֵּי אָם תַּבְּבִין לָאַתְנַקּאָה מַחוֹכַוָהְ בָּמָא רְמְנָקוֹ הַנֵיתוּן כָּנָפּן רָלַית בּיה הַנָּאַה

מהר"י קרא

הת לא עובת בכבור ע"ו על כל נכעה: את צועה זונת. נשכבת זונה צועה לשון פצע: (כא) יאנכי נפעתיך שורק.אשר כולה זרע אמת. בני יעכב שחיו כילן סיפה שליפה: ואיך נחפכת. לי לסיר מאחרי: הגפן נכריה. שאינה מוציאה פירות: גפן נכריה.קורין אתונפן שכוציאין ענבים שקורון בל' אשכנו חרפילנ'ק: וכב) כי אם חכבסי בנתר . אפילו אם חיית רוצה לנקותך כעון כאדם

כלע"ו): הגפן נבריה. הלומחות ניערים: (כב) בנתר. מין חדמה שחפין ושפין כה חת הכנדים: בורות. נקיון כמו וכר לכב (תהלים כ"ד) ויש לועוים בורית (שחבו"ן

> פתסורת ותכרו בפורת ח' נפים שם: (כה) כלה זרם חתח. כתוב בה"ח וכן רחוי פ"ם המסורת שנמסר בשפותל כ"פי" כ"דכל פפר ירמיה נתוב כל ה בה"ח בר פן תרין כחד מסוקת כי מקטום ומד נולם ובו" בסיתן ו" ופתי דכתיב החם במסורה ופי' כי מקטום ופד גדולם דירפיה פיפן ו' ו'ל ב' בפסוח חבל חותה שבעסוק כי מקטן ועד גדול בירתיה פי' ח' שניהם כה"א ופיין פ"ש בסוף מלאכי בס"ד וכרקחוטי פ' ברחשית כלה זרם חפח כוה כחיב רפו לכלה הכלולה פן הכל

ולא עשית כן אלא בנוח לך עברת על מצותי ושבת לעבוד עכו"ם כשו שאתה פושת עתה כי על כל נבעה נבוהה ונו': צועה זונת. דמה אות' בעבורתם אלהים אחרים כמו הוונה שתדבק מעם זמן בזונה אחר ואחר כך החשוק זונה אחר ותלך אחרי וכזה המשל הם רוב דברי יחוקאל כן את עברת עכו"ם שלו' ומן

את לועה ל' משכב ומלע כי משמש ל' אלא: (כא) נמעתיך

שורק. שורק הוא זמורות גפן טוב כלומר בני אכות כשרים

ולדיקים ומדרשו נטעתיך שורק הוספתי לך על שבע מלות

של כני נח שם מחו' ושם כמנין שורק: בורי. (דישטוולטויר"ם

עם די הדקחום של מהוצים של היום הוא לחיר דפו נונה של היום אחר ואח"כ לכרים פלרי ואת הולכת כובעת אל נכעה ופעק רענן אל עק רענן לעבוד עברים: צועת. חולכת ונוסעת פסקום לסקום וכן סהר צועה להפתח ובן צועה ברב כחו אך רעא פועל יוצא: (כמו ואנכי. שורק. תוא הנפן המשובה שבמיני הנפן ואומר כי בענביו לא ימצא חרצן ואמר זה על אברהם אמר איך היה זה ואיך יצאת כמי גפן נכריח כי מפעתך היה גפן נכחר וורע אפת והיה ראוי שיצא כפנו גם כן פרי פוב ורגפנים שישעו מבנו יהיו פובים ואיך נהפכת לי פורי רגפן נכרית וחוא הנפן הרע והיא נכרי למפע שהיה שורק ונפע אפת הוא לי ככו נכרי וזר באילו לא יצא מסנו ופורי הנפן הם הברים הרעים שספורין איתם מן רגפן שאין כהם צורך אמר נהפכת לי במי סירי הגפן אן כפו נפן נכריה שפירוהיה באושים לא ענכים והגפן תמצא בל' זכר ובל' נקבה בל' זכר גפן ביקק ויפצא גפן וילקם מסגו ובל' נקבה והיא כפורחת לנפן אחת והגפן האררת והגפן נכריח: וכל) בי אם הכבסי. כמו שבכבסין הבנד בלתר ובבורית להעביר מכנו הכתם כן אם תככםי עצמרותנקי עצמך כלומר שתשובי בחשוב׳ אף על פי כן אענישך על עונך. כל בך הוא רב ועצים ורגה כתוב בכם מרפה לבך ירושלם למען תושעי התשובה לואת השאלה כי על בל מנים אם עשר ישראל שבאתות הרור תשובת חיו נושעים בהחוצי לוא תיה מגלה אותם אבל היו מקבלים עונש שנים הרב בארצם כי ישר עון שאינו מכופר בתשובה לברה אלא עם חיסורין שממרקין העון אחר התשובת ורו"ל הקשו אלו הפסוקים ותרצו כי ות חה אהר נזר דין אלא כאן בנזר דין שיש עבו שבולת באן בלור דין שאין עבו שביעה כי גזר דין שיש עבו שבועת אינו נקרע כםו שנאמר לכן נשבעתי לבית עלי אם יהבפר עון בית עלי בובת ומנחה ער עולם: בנתר. 'יש מפרשים הוא שקורין לו

מצורת ציין מצודת דור את צועה וונה. הולכת ונוסע' ממקו' למקו' כ"ל כמו הוונ' אין דרכ" פר: רעגן. פנין לחוח ורטיכות כמו בבמן רעק (חהלים ל"כ): נשכ׳ כמהום חחד וכמ"ש כה ככיחה לה ישכנו רגניה כו' (משלי ו') צועה. פנין פלטול ונוע ממקום למקום וכן ושלחתי לו לופים כן הלכת 'חתה מכית עכו"ם זו לכית עכו"ם זו : (כח) ואגבי ולטה: (להמן מ"ט): (כה) שורק. מוורות משוכחים וכן וישבה! שורק (ילטיה ה'): פורי. מל' הסרה והפלה: נכריה. ורה: (כב) תככפי. מלשון ככוב ורחילה: בנהר. מין חדמה רכה גמעתיך שורק. מתחילה נטעתיך מטנסי גפן משוכח וחוז' ומס" הכל מורע אמח הם אברהם ילחק ויעקב וא"ב ראוי הייח להיות כמוהם וחיך נהסכת למולי להיות כדים רעים המוברים מן הנסן

משר כל מחת ונכרי' ווכה מן הנשיש' ולם חבוי מליה : (ככ) ותרבי לך בורית. חרכי לעלמך כורי' ללהלח שלמך ע"י ר"ל מף חם חרמ' לפני פבריו׳ לדקות ומשש"ם הנה לה חושיל כנה כי שונך שחתה שוש׳ בסח׳ נרחה לפני ככחם כי לא העבירם הנחר והכוריח כלומר הלדק׳ שחתה and under every leafy tree, you recline as a harlot. 21. Yet I planted you a noble vine stock, throughout of right seed; now how have you turned yourself into a degenerate wild vine to Me? 22. For if you wash with natron and use much

expression of a bed and a sheet (מָצֶע). serves as an expression of 'but'.— [Rashi]

you recline—Heb. אַנָּה. As explained above, this is Rashi's explanation of the word. Kara and Isaiah da Trani concur. Redak and Mezudath Zion, however, explain it to mean, you wander as a harlot. Just as a harlot goes from place to place seeking lovers, living first with one and then with another, so did you worship first one idol and then another one.

21. I planted you a noble vine stock—אורק is the branches of a good vine; that is to say the children of pious and righteous fathers. Its midrashic interpretation is: I planted you I added for you to the seven commandments of the children of Noah, six hundred and six, as is the numerical value of אורק [Rashi from obscure midrashic source]

300 = w 6 = 1 200 = 7 7 = 1 100 = 7

The seven Noachide commandments are enumerated in Sanhedrin 56a: (1) Laws, (2) prohibition of blasphemy, (3) prohibition of idola-

try, (4) prohibition of incest and adultery, (5) prohibition of murder, (6) prohibition of robbery, (7) prohibition of eating a limb taken from a live animal. Israel was given six hundred and six more commandments, totalling six hundred and thirteen.

Redak interprets this as the choicest of the species of vines, which produce seedless grapes. This symbolizes Abraham. God wonders how that is possible. I planted you from the best vines of true seed, from which the best grapes should grow and the best branches to plant other vines. Now how have you turned yourself into the branches of a strange vine? A vine that is strange to its planting since it was planted from the best branches. סוכי means bad branches that must be pruned. Another explanation is: the bad branches of a wild vine, wild berries produces (באשים).—[Redak] See Commentary Digest, Isaiah 5:2.

degenerate—Heb. סורי (Destoultours in O.F.).—[Rashi]

wild vine—that grows in the forests.—[Rashi] See above Redak's interpretation.

22. with natron—A type of earth with which garments are cleansed and

בנהכא וסחורין אַסתאַבית ובתר מַענת לָא יַ וָהָבָא בַחֵילָהָא לָקַבֶּיל בערורא בקרובה בות בְּעוֹר דָעֵי כָּא עֻבַּדָהָ הַנֵיָה רַסְיָא לְנַנָקָא הַלְיכָּא דְםַקַלְּקְכָּא אוֹרָחָתָהָא: כר

שמכפס בגדיו בנתר ובאחל וכבורת לא יועילך כי שותך נכתם ביותר שאם תאמר לא נפסאתי: יכנו ראי דרכך בניא . בעול פעור שנרם שנפלו פישראל כ"ד אלף .ככרה קלה . את דופת לבה מה קלח שלתון פוליידר שמעלת רוכיה ואינה הילכת ישר כשבורחת מבני ארם: ככרת. כמו ככרי מדין ועיפת: נכר פרת למוד במדבר. כנמת ישראל דומת לפיא לימור מרבר שאינה מקבלת מרות כעניין שנאמד באדב מי שלח פרא

כלע"ז): נבתם עונך. הה כרושם כתמת דלת דכי כן סניאו היכיך קדתי. כיום . (סאק"א כלפ"ז) : עונך . על עון העגל נחמר שהיח קיים לעולם כמו שנחמר וביום פקדי ופקדתי עליהם (שמית ל"ב) 🛨 פקידות הכאות על ישראל יהיה מקלת עון העגל כהם: (כג) ראי דרכך בגיא. מה עשית מול בית פעור ועד עתה את מחוקת באותו הדרך

ככברה קלה המשרכת דרכיה: בכרה. גמלה נקבה בהורה שהיא אוהבת לנוע בכרי מדץ (ישעיה p') מתורגם הוגני מדין והם גמלים בחירים כמו שמצינו כסנהדרין נפישי גמלי סכי דסעיני משכי דהוגני : משרכת . מחוקת בדרכי נעודיה ל' מסריך סריך ויש לחברו עם שרוך הנעל (כראשית י"ד) הושרת דרכי נערותי' כלכה: (בד) פרה. (שלוואהים"ו

בלכ"ז אלומיי ויים שהוא העפר שרוצין בו תראש ובו מנקין כל דבר: בורות. יים שהוא שקרים לו כלעיז מכרין ויש כל דבר: בורות. יים שהוא שקרים לו כלעיז מכרין ויש כש פייום הייל אינו להשלם מסבכים בו בנו עם איך העפרי. ריל כל "כ פס פייום הייל אנו לא מסירו מנפוים אומרי מערים לע כך כונך מנולה שאם רצית להכחישו לאכר לא נספאתי ואחרי הבעלים לא הלכתי לא תוכלי לכחשוראי דרכך בניא.חלא על הגבעות

היתה עבורתה איך אכר בניא אלא ר'ל ראי דרכך שתוא דרוך בניא לעלות אל הנבעת חכר הציא בעבור כי הנבעת כסו החר התתת שבהה איך אכד בניא אכא ריך חצי דרכך שהוא דריך. בניא לקנות אל הגבקת חכר הניא בקבור כי הגבקת ככו החד. תיא אבן ולא יכיר בי אדם הריך כבו בניא לפיבך רוכלי לראות הררך שיש לך בניא שלא הית לךדרך בי האלא לכלות לת הנבעת לעלות פולות ואה תסידה לכת שם מבורת הכלל בנקשה מסלת גברת לכל שדורכין כת בני אדם ואין באותו הניא דרך כי אם לגבקה הספוכה לו די מים משנה משנה בכל בנקשה מסלת בל היה בל היה בל היה בל היה בל היה בל היה בל בל היה בל בל היה ב תני כל בכור הארי בל פעור כן את הילכת עתה אחרי הבעלים ואיך תוכלי לכתש: דעי מת ששות בניא מול בית פעור ודעת בם כן בארצד הנה את בברכה כל השפשהכת דרכיה מפת מדעות ושפט אחדם עותר פעור מרכם בארב מרכם שהיה בניא מול בית פעור גם כן בארצך הנה את כברכה קלה שמשרכת דרכיה שלם תרוץ חנח ושלם חרוץ חנח כן את פלם את עובדת עכרים פלתית ופלם ענו"ם פלונית ות"י היות דמיא כינקתא קלילא המקלקלי ארוזהא וכברה היא נכלח הקפנת עילת יסים והיא רצת יותר מחובר. משרכת. מענין שרוך הנתל שקישרין אותו סכיכ העל כמה פעסים: (כז) פרח. בח"א כמו באלף פרא אדם הן פראים בפדבר תרא

ומככסין כו וכן חומן פל נחר (משלי כ"ה): בירית. שם פשב המנקה וכן וככורית פככסים (מלחכי ג'): נכתם. פל' כחם ורושם: (כג) בניא . סוח מול כית פסור כמ"ש ונשכ כניח מול כית ספור (דכרים ג'): בכרח. נמלה כחורה כמו ככרי מדין (ישפיה ם'): משרכת. ענין קשירה והוא מלשון שרוך נעל (כראשי' י"ד) שהוא הרלוטה שקישרין כו הנשל: דרכיח. ענין מנהג וחדר: (כד) פרה. כמו ערא כאל"ף והיא מפור הכר: לפור. פנין

מוש׳ לפני הבריו׳ לא כפרו פל העון בכפת׳ : (כג) איך תאמרי . איך חכחשי לו' לא נשתאתי עתה בעכו"ם ומעולם לא הלכתי אחרי הכעלים: ראי דרכך בגיא. כאוי איך תוכל לומר כן הלא ראי דרכך בניא מול כית סטור שבם עבדת הבעל ודעי מה שעשית היום היה וחדע וחשכיל שאומו העון אשר התחלת שם הוא עשך פד סיום היה: בכרה קלה. והכי אתה כנתל' נקכ' בחור' כקלה לרון יות' מהוכר אשר נחקש' עמה דרכה ועוהג' עד שכל ימי אחמיד בשנהג ההיא לרדוף ולרון ככל פח וכן אחה כאשר החחלת כשכודת בפל ספור נדבקת בשכולת הבעלים עד סיום הזה ולא תפובם: (כד) פרח. הרי את כפרא הזם הלמוד והרגיל בשדבר אבר באום

Holy One, blessed be He, and says, "I am from So-and-so who committed me," and the Holy One, blessed be He, appoints it and it stands there to watch to destroy him when it has an opportunity to rule over him. Concerning this, it is written: Your sin is stained before Me.—[Zohar, Noach 73b]

- \*23. How do you say—Your sin is so blatant that if you wish to deny, you are unable to do so and to say that you have not been defiled and have not followed the Baalim.— [Redak]
- \* 24. A wild donkey—(salvatico in O.F.), wild, and some interpret it as poulain in O.F., a foal.—[Rashi]
- \* For Rashi's commentary turn to page 213.

soap, your iniquity is stained before Me, says the Lord God. 23. How do you say, "I have not been defiled; I have not gone after the Baalim"? See your way in the valley, know what you have done, [like] a swift young she-camel, clinging to her ways.

24. A wild donkey accustomed to the desert,

rubbed.—[Rashi] Redak identifies it as alum, used for bleaching wool. See also Sefer Hashorashim.

soap—Heb. בריח, cleanliness. Comp. "And pure (זכר) of heart" (Ps. 24:4). Some explain בריח as savon in French, soap.—[Rashi]

your iniquity is stained—Jon. renders: Like the mark of a stain that is unclean, so have your sins increased before Me. Dis is tka in O.F. tache in modern French, a stain.—[Rashi]

your iniquity—This is said concerning the iniquity of the 'calf,' which remains in existence forever, as it is stated: "And on the day of My visitation, I will visit upon them their sin" (Exodus 32:34). All visitations that come upon Israel have part of the iniquity of the 'calf in them.— [Rashi]

God says to Israel: Although you repent and cleanse yourself of your sin, I will still punish you for it, it is so grave. This verse appears to contradict the prophet's statement (below 4:14): "Cleanse your heart of evil, O Jerusalem, in order that you be saved." The solution is that if Israel in that generation had repented, they would have been saved from the enemy, and they would not have been exiled. They would, however, have been punished in their land for their grave sins, for there are sins that are not expiated with repentance alone, but which require suffering after the repentance to complete the atonement. Those sins punishable by kareth. spiritual excision, and death by the court require suffering to complete the atonement (Yoma 81a).] The Rabbis, too, considered this difficulty and solved it by qualifying this prophecy to a sin for which the verdict was already issued with an oath. For such a sin, repentance is not effective. If no oath accompanies the verdict, however, repentance is effective. A verdict accompanied by an oath cannot be nullified, as Scripture states: "And therefore. I have sworn to the house of Eli that the iniquity of the house of Eli shall not be purged by sacrifice or by offering forever" (I Sam. 3:14).—[Redak from Rosh Hashanah 18a]

The Zohar explains as follows: Come and see! If a person sins once before the Holy One, blessed be He, it makes a mark, and when he sins a second time, that mark becomes intensified. When he sins a third time, that stain spreads from one side to the other. In such a case, Scripture states: Your sin is stained before Me.—[Zohar Chadash. Gen. 11a] [I.e., the sin becomes like a stain that has penetrated the fabric from one side to the other and cannot be completely removed.]

Elsewhere, the Zohar states: If one transgresses the words of the Torah, that sin ascends before the

ון בְּאַנְּחְ נַפְּשָׁוֹ שְׁאַפְּׁה רְוּחַ תַּאַנְחָהִ מֵי נֵּי יִשְׁיבֵנְּה כְּלְ־מְבַקִשָּׁירָ לָא יִינְעפּוּ נֵּי בְּחָדְשָׂהּ, יִמְצְּאִוּנְהָ: יַה מִנְעִי רַנְּכֵּךְ זִּי C'N ace. ceft. woy u a. : idente : e eta itil מהר"י קרא נששוו ליר סלאה חקרא לעם מיא ופוםיך כל מפלח למעוה שְׁהְיָשׁ בְּרְעִוּת נִפְשְׁהּ בנשהא בישראל מבנה ומעה כן אורונא ולא זיכיא לפי בב נביא אַפר לה כל בעהא דאוריהי לא ישהלרון Z O e CL

המשי. פרה בכתיב כי הפרה נגשה פרא : שאפה ורוז. בצמה לרוח בכו כעבר שואף בל: האנחה פי ישיבנה אי זה אום בכול לכומה בכו כעבר שואף בל: האנחה פי ישיבנה אי זה אום בכול לכומן האנה. לשי של מי ורוש ולהבקשה. להשיבה פסף שריא לשי ישי אין צייכון להמינת שוריות כילא יועל אנלן : לא יושי אין צייכון להמינת שוריות כילא יועל אנלן : שבימו השהנה הוא הבשת הוה הוא ברושה בצאוה. כן שבימו לשהיה האכות שלא יועלם שפרא הוח מצמה לרוח כך דם ישראל לבורון בכששחן, היענים שפרא אנהירום מרו מן ישראל לבורון במשמחן היענים שפרא הוח מצמה לרוח כך דם ישראל לבורון במשמח אות הוא בקרום לל היום כוב יוצון ולא שניצי אליו ביות חידוף בנים לאוח הציבה האשור וכן ולישג אבר אפרים רמה הוח ורוף בקרום לל היום כוב לאין יובה ובריות אם אשר יביותר וישון לכצריום הכל לכינים שאין נלמ"ו) וים לושון (פולייין נלמ"ו): דכור כורבר. הלמה להיות נמדנרות כן חוהבת לנוע: שאפה רוח. פותחת חת פיה ובוואפת רוח ולשולם הוא הזור לתקושו: האנהדה כי ישיבנה. אוחה מדח מנינים שש נה כי גם החנין שאף רוח כמה שנאמר שאשה רוח כתנים (ירמיה י"ד) מי ישיננה מאוחה מדה כן אחם מי יוכל להשיבכם מדרכנס הרעה: כל מבקשיה לא יינפו. כי על הנם יינפו שלה יוכנו להשינה ומה סופה נמדשה ימלאונה הדש להד יש כשנה שהיא ישנה כל הנה" ואז היא נלבדת אף אחם מדש אחד (הוא אב) היכן לכם כבר מימות המרגלים שקבשו אנומיכ' נכייח חס נו חלכתי חאמה. ב"ן (דנרגמינים כלפ"ו) וכן חרגם יונחן כערודה, ד"ה לבון יללה כמו חאניה ואניה (איכה ב") ל"ה (בהקובעריה"ה בלפ"ו) כמו חאנת שלה (יהושם פ"ו): (בה") בנעי רבלך בירוך יוו

אים יכול להשיב הפוא הזה כהאנה ומפיניורים כך שלותי אליכם עברי הבניאם להשיבם אלינוא ינכלו מה הפרא הה נפצא ברושי אך שראל ינגה חלש את רואי אביוםרו מפרא הה נפנא כניפי תלך, מלכת אוצי של שנויםת לעוברות שיות הלבין יחישן בנלות גנורםת לכל תקידאין אליה להיות בניחן

מנחה שי

בצורה ציון

בגנו וכן כשנו (א לשנה (יקבן ל־6): בשח. שלבין חלוה וסבק:
שאמה. ביין מבייכה לו ליק בלילים: מלבי רוס בקיים
שאמה. ביין מבייכה לו ליק כלינים יכן ללבי רוס להייכי מי
(יקבן י"י): יוה. כן יקלף כלחיר: האנחה. שיין לעי ולניים
כמו חלייה ולייף (לינף נ"): ייבש. מיין ינישה: (נה) בניני.

also be interpreted in a derogatory manner. Israel was like a wild donkey, snuffing the wind, i.e. wild, free desires. She was, idols, who are, in fact, nothing but wind and futility, without any tangibility. Therefore, their wailing will not be hindered, as explained above. follow enticed to pursue her therefore, 2

Withhold your foot from going 25.

barefoot—This your habit, like the wild donkey that loves to wander. My prophets say to you, "Withhold your foot from idolatry lest you go bare-foot into exile and withhold your throat from dying of thirst.—[Rashi]

foot and very often they go thirsty give them no Those driven into exile go barewater. The prophet exhorts them to captors their Since

that snuffs up the wind in her desire, her tendency like the sea creatures, who can hinder her? All who seek her will not weary; in her month they will find her. 25. Withhold your foot

her tendency like a sea creature-Heb. מַאֲנְחָה, son dagronemant in O.F., dragon nature. Jonathan rendered it in this manner, בַּעַרוֹרָא. Another explanation. It is an expression of wailing, comp. 'moaning and wailing' (תַּאָנִיה וַאָנִיה) (Lam. 2:5). Another explanation: (sa contrée in French.) her country, Taanath-Shiloh (Josh. 16:6).—[Rashi] Rashi apparently renders Taanath-Shiloh as country of Shiloh.'

Others render: Her cause. She cannot be returned when she causes herself to go to the place of her desire.—[Redak, Ibn Nachmiash]

All who seek her will not weary— They will not weary to pursue her because they will be unable to over-take her.—[Redak]

in her mouth they will find her-In her final month of pregnancy, when she is heavy with child, they will be able to overtake her and find her. So it is with the people of Israel. The prophets who pursue her to reprove her for her sins will be unable to overtake her for they will not heed them. Their reproof will not avail them until the month of Ab, when they will be heavy with sin and they will fall, then they will confess their sins, as they actually did when the Temple was destroyed. Others explain: In her renewal, they will find her. I.e., whenever they find her, she is in a state of renewing her sins. It is as though they are now commencing to run and cannot be overtaken.—

[Redak] Since they find them ready to renew their sins at all times, they refrain from reproving them, since it is better that they be inadvertent sinners than intentional sinners.—
[Ibn Nachmiash]

Abarbanel explains this verse in a very unique manner. The prophet compares Israel to the wild donkey accustomed to the desert. Israel, after being freed from Egyptian bondage, were led through the wilderness, where they 'snuffed the wind', they strove for the prophetic spirit that they attained at Mount Sinai, but later—her wailing, who can hinder it? Who can prevent the destruction and the wailing? Those who seek her do not weary. They will easily find her in her month. I.e. the month of Ab, designated for misfortunes to Israel. In that month, it was decreed upon our forefathers that they would die in the desert and not enter the Holy Land. It was on the ninth of Ab. On that day, both temples were destroyed. On that day, the Jewish community of Alexandria was destroyed. On that day, the Jews were expelled from England. On that very day, the Jews were expelled from France in the year 5055. When the king of Spain decreed expulsion upon all the Jews in his kingdom and gave them three months to leave, that period terminated with the ninth of Ab. Although he knew nothing of that date, he was directed from heaven to the time designated by the prophet. It may

פּוּכְכָיָא (אַפְרְהְּ הָּכָּית סְבָּתַר פִּיּלְחָנְךְּ לָא אֲרֵי רְחִיפִית לְּאַהְחַבְּרָא לְּעַמְטָיִא וּבְתַּר פִּיּיְחַוּ כִּי בְּבָּהְתַּת נְבְּרְ וּסְשְׁתְבַח נְנִיב בּוְ וּסְשְׁתְבַח נְנִיב בּוְ אִינוּן פַלְּכִיתוֹן רַבְּרְבָהוּוּן וְכָבָיִהוֹן וּנְבְּרָבְהוּוּן וְבַבְּנִהוֹן וּנְבְּרָבְהוּוּן וְשְׁקְרָא: כוּאָמְרִיוֹלְצֵלְם אָצָא אֲבוּנְא אַהְ וּלְּכָה

אָעָא אָבוּנָא אַהְ וּלְכְהָה ת"א היפרים לפו. יכפום זף פס: כי פני. מוליו ה'. פניום שכי הי: וגרונך פרי ילדתנו פרי רְמִהְעָבִיר כָּוֹ אַבְנָא אָמָרִין בֵּיה אָהְ בְּרֵיהָנָא אָרֵי אַחְוֹרָוּ בְּפוּלְּחָנִי קְרֵכֹּ וְלָא שוִיאוּ רְחַלְּהִי

היא מדהך כפרא האוהכת לנוע . נכיאי אומרים ליך מנעי שלמך מעט"ם שלא תלכו יחף בנולה ומנעי גרונך מלמות בלמא : והאמרי . על דכרי הנכיאים : נואש . אין מיהוש נואשרי בדכרים.נואש (נוקליי"ר בלע"ו) : (כו) כי ימצא. נואשרי בדהוא מואא נכו והוא היה מוחוק לאמן כך הירנם יונחן: (כו) ובעת רעהם יאמרו . אלי קומה והושיענו

מנחת שי (יו) ילופני, ילופנו קרי:

לך מנעי רגלך מיחף שלא תלך יחף ונרונך מנעי גם כן מצפאת כלובר שלא תלכי בררכים רחוקים להעזר בן האומות ובררכים

יקרת לאדם צמא והלך יחף כי יכלו בנעלו בדרכים וכן לא יכצא בכל מקום מים ואם תרצי לא תצםרכי לוה כי בפקיפך יהיה יקרת לאדם צמא והלך יחף כי יכלו בנעלו בדרכים וכן לא יכצא בכל מקום מים ואם תרצי לא אלך עוד אחריו את אחרי והים שאני הדוא שהם מצליחים ואחריו את אפרה להם נואש כלומר נואש לכי פלכת אחרי ה' לא אלך עוד אחריו אול אחרי ורים שאני הדואח שהם מצליחים ואהבתי אותם ואחרים אל אות ורים בי היות שהם מצליחים ובכל ממור בי היות אותר היה אומר יחפה כי רגל היא בלשון נקבה או יהיה וכר ונקכה כמויד ודגה יד שלוחה אלי והבי מבלו מפר לבל מפר בל בל שמלה: וכרונך בתיכו ברצו משקלים: יכו כבשת גוב : פיירש הם כי אולו היה להם בשת ביו שבים בדרכיתם הבים אלא היה להם להוביש כי אולו היה להם להוביש כי הם היו עם הם לא היה להם להוביש כי היותר בל הוביש בי היותר בל הוביש במצור ואחרים הוא מבושל היה בל אותר בל הוביש במצור מורים בל הוביש בי אותר בל בל הוביש בל היה בל היה להם להוביש כי היה להם להוביש כי יאולו היה להם להוביש כי היה להם להוביש בי היה להם להוביש בל היה בל היה בל הוביש בל היה בל הוביש בל היה בל היה בל הוביש בל היה בל היה להם להוביש בל היה בל היה בל היה בל הוביש בל היה בל הוביש בל היה בל הוביש בל היה בל הוביש בל היה בל היה בל הוביש בל הוביש בל הוביש בל הוביש בל הוביש בל היה בל היה בל הוביש בל הבלם הוביש היה בל הוביש הוביש הכובים בל הוביש בל הבל הוביש בל הוביש ב

מצורת ציון

חדלי: מיחף. כן נקרא ההולך מכלי מנעלים זכן ערום זיחף (ישניהלי): לרחובי. מלי גרון ולואל: נואש. מלי יאים ומינמת מדרו וכן ואתרו נואש (לקמן "א): זירים. מלי ז'ת וככריו (כו) הבישת מלי כושה: פנו) אבי. פנין אדון וגדול זכן אכי דכר גדול הגביא תצורת דור דגליך ביחף . כ"ל לאם לחקן מעטיך ולא חלכי בנול' יחף ולמאה למים: והאברי גיאש. אנגרא אני מאים משיאם מעטודה המקים ולא אליבי לליו בי אושם לא ההיים הם עבודה הבעלים: ואחריהם א"ך. לעבוד אותם: (כו) בבישת נגב כי יציא. כמרכית כושת הנגב לשבר היא בעם ימלא בסוא נגב לי יציא. כמרכית כושת בנגב לשבר היא בעם ימלא בסוא נגב אהם שוחוק ללאתן כן בנגב לשבר היא בעם ימלא בסוא נגב אהם שוחוק ללאתן כן

ירבה בושח בית שדתל בעיני העבו"ם על כי היו מושחהים לעלבדי הי ומנאאו עבודם ככל העמים: חבה. המון העם: וכהגרהם. כרני הבעל: וגבוארהם, כרלי הבעל: (כו) ארברים, על של של הי של משל של של של מים להם של כי וללום מאבן יאמרו אחה ילרמני פאל: הפסילים בכאי העולם ומנאל: בי כבו אלי עורף. כ"ל אים שומשים לדברי כאדם המסך עורף של כעסו ולא ישל לשחו

stone — I.e. to images of wood and stone. — [Targum Jonathan, Redak]

"You are my father"—You are my great one and my master.—
[Redak]

"You bore us"—I.e., you formed us.—[Redak]

In that generation, they did not worship idols as intermediaries to bring down God's bounty upon themselves, but they believed the idols to be their creators.—[Malbim]

for they turned to Me their nape— That means that all their worship was directed to the idols. They did not turn to My worship at all. Their turning to Me was only with their nape, i.e. to deny Me.—[Redak] from going barefoot and your throat from thirst; but you said, "I despair. No, for I love strangers, and I will follow them." 26. As the shame of a thief when he is found out, so have the house of Israel been ashamed; they, their kings, their princes, their priests, and their prophets. 27. They say to the wood, "You are my father," and to the stone, "You bore us," for they turned

repent of their sins. Then they will be spared the ordeal of going barefoot and thirsty into exile.— [Abarbanel]

Redak explains: Withhold your foot from going barefoot, that you shall not go barefoot on long journevs to secure aid from the nations. On long journeys, travelers' shoes frequently wear out, and very often they do not find water. If you wish, you will not need this, for your aid will be given you in your place if you follow God. Jonathan renders: Withhold your foot from joining with the nations and your mouth from worshipping idols.—[Redak]

vou said—concerning the words of the prophets.—[Rashi]

I despair—It is of no concern. I despair of your words. נואש is (nonkalajjr in O.F.) nonchalair in modern French.—[Rashi]

I.e., my heart has despaired of following the Lord. I will no longer follow Him but I will follow the strangers since I see them prospering. Therefore, I will love them, and I will follow them.—[Redak]

It is like a person who despairs of his sins and does not think of attempting to rectify them.—[Kara]

26. when he is found out—At the beginning, when he is found to be a

thief, and he was presumed to be faithful. In this manner, Jonathan rendered it.—[Rashi]

Should an unfaithful person be found to be a thief, he is not ashamed of being found out, for a known thief has no shame.— [Redak]

so have the house of Israel been ashamed-I.e., so should the house of Israel have been ashamed, but they were not ashamed, for, if they were, they would have repented of their sins. They should have been ashamed of their evil deeds, since they were the nation whom God had chosen, both they and their forefathers, yet they strayed after pagan deities. This is the analogy to the honest person who is found to be a thief, who will, undoubtedly, be ashamed. So it is with Israel, who were presumed to be the people of God, observant of His commandments and cleaving to Him. Yet they turned to idolatry. For this deviation from their presumed status, they should be ashamed.—[Redak]

their priests—The priests of Baal.-[Redak, Mezudath David]

and their prophets-The false prophets.-[Jonathan] The prophets of Baal.-[Redak, Mezudath David] 27. to the wood ... and to the

להביל אפיהון וכעידן דבישתא אַתיַא עַלַידון כפרין במענההון ומודו אַלָּנָא וּפָרוּקנָא: כּח וָאָן ־חַלְּהָכוּן רַעָּכרָהּוּן **לְכוּן** יקומון ?מפרקכון בעכו בּישַׁתְכוּן אַרַי קרַנִיכוּן הַנאָה רַחַלַּהָכוּן דַבֶּית יָהוּרָה : כֹּשׁ לָּסָאּ שהון קבמולסיבו לקבל פתנכי כולכון מרדתון בְּבֵיכְרִי אֲבֶר יִיָ גֹּל לְּפָגָן בניכון אַלַקיהי יַת אוּלְפון לָא קבילוּ קַמְּלַת םעחית ת"א (מה תרונו . ככל קמל ה יכ : לכול הניתי . בכם כ לכ כחוכות ו פכם חַרְבְּכוֹן נְכִייַכוֹן כְּאַרְיָא טהר"י קרא

וכן ת"י ובעידן דכיבתה ההיה עליהון כפרין בפעותהון ומודן הדמי ואמרין רהם עלנא ופרוקנא: (כח) מספר עריד היו אלהיך. ככל עיר ועיר אלוה אהר: (כפ) לפה רגריבו. חיך תכוחו להתווכח כריכ ולומר לח חטחנו: כולכם פשעתם בי. אף הלדיקים במשמע היינו דאמרי

האויכים אתם פשלתם כי ואם תאפרו לכה אני מכח בניכם לפי שהם לכרים מקבנותם לרכר שוא ואם מימרים אותם נביאו ה' מוסר לא לקדו אם כן לפה תריבו אלי ויונתן תרגם לשוא לפגן כלוכר בחנם הכיתי אותם כי מופר לא לקחו ורוץ פי׳ לשוא על עסקי שוא שאפרו בגון נדרים בנים סתים שנאפר לשוא הכיתי את בניכם כופרלא לקהו: אכלה תרבכם נכיאיכם. יש כפרשים כי אסר זה כל זכריה ועל אוריה הנביאים שהרנום ואין זת הפי' נכון כי לא היה אומר נכיאיכם כי לא היו נכיאיתם אלא נכיאי השקר ככו שאכר כהניהם ונביאיהם אלא הנכון בכו שפירש אדוני אבי ז'ל אסר נכיאיכם שהם נכיאי השכר אתם הרנהם איהם כשמעכם דכר ה' ונבואחם נרסה לכם אבוד הנפשות לפיכך אמר כאריה משחית שמשחית הבשר וטור**עו** 

כצורת רוד אמריו : ובעת רעתם. בעת כא עליהם הרעה יתפללו אלי ויאפרו קומה והושיפנו מן הרפ": (כח) ואיה. ר"ל והנה אשיכ לך אים הלהיך אשר משים לך בפועל ידיך יושי הם ויקימו אם יוכלו להושים לך בעח כח פליך הרע": כי בספר עריך . נפי חשכון מספר שריך

אלי ולומר כוכה וחושיכנו. ואני משיכם איה אלהיך. שכשית לך: (כח) יקופי אם יושיגוך בעת רעתך, שהרי רבים הם כפספר עריך ויכולק לרושיעך ווה הנא: כי פספר כריך היו אלהיך יהורה. וגם זו כן התשונה שאני משינם נעה כוראם אלי בעת העתם כשוצעקו אלי לופר לכה פניך תמתיר. אני כשיכם . למה תריבו אלי ונו: : (ל) לשוא הכיתי אתכם . שאע"פ שהכיתי אינשי נהדי הולא להיא כרכא: (ל) לשוא הביתי. על הנס כי לא הועיל שיקהו מוסר: אבלה חרבכם. את

> אלא בעורף והיא כפירה כי וכן נוכר הפנה בעורף הפנה עורף סיאב כוש : ובעת רעתם. כשהבא עליהם הרעה ורואי כי אין אלהיהם מושיע אוחם יאמרו אלי קומת והושיקנו ככו שאמר צדקיהו דרוש נא בערינו את ח׳ כי נכוכרנצר כלך בכל גלחם פלינו: (מו) ואיח. כי מספר עריך. ואם האבר אין לי אלהים אחרים מספר עריך היו אלחיך כי ככל כיר יש לך אלוה: נמו למה תריכו. פנין מריכה ותלונה אבר כשיבא האיר: פליכם אתם מריכים אלי ואימרים לכה עובנו ה' יותננו ביר אויבינו ולכה זה אתם פריבים אלי והלא בלכם פשעהם כי ופי' כלכם גדוליכם וקפניבה וי'ה ענין דין לכה אתון פדכן לפידן לָכְבִיל פתנבי: ולו לְשוֹא . אבר בניכם לפי שאבר כלכם אבר לפה אתם פריבים אלי ואם תאפר לכה אני ככה אתכם ביד מצורת ציון

דיבר הליך (מ"כ ה") : ילדחנו. הוה כמו ילרתנו וכן כפרם כרים ילדו (חהלים לי) פנו מלבון כפנה וכיכוב : כורם . הוא אהוכי כפנים והלוחר : (כט) הריבו . פנין תרפופות והלונה : (ל) לשוא .

פביח ססילים אחה יהודה א"כ רכים המה ואף אחד לה ימלא מהם שיוכל להיביפך: ' (כט) לסה חריבו אלי'. למה חחדעתו למולי של שחין אני מליל אחכם מן הרפה ככאה כלא כולכם כבפחם כי אים לא נפדר ומהי הזכוח הנמלא לכם: (ל) לשיא. על חנם הכיחי שם כניכם כיון שעכ"ו לה להח ההכות מוסר ועדיין פועדים במרדם וכל עלם כונת הכחות הכני היה לתען יוברו החבית: אבלה. כי

loc. adds that even the prophet is included. The neighbors of the wicked suffer together with him. much as the cabbage suffers when it is uprooted together with the thorns growing close by. Daath Sofrim explains that the righteous were lacking in the piety expected of them. Had their piety been up to par, they would have affected the

multitude, so that they would not have sunk to the level to which they did sink.

In vain have I smitten—Heb. לשוא For no purpose, for it did not avail that they should receive correction.—[Rashi]

Others explain לשוא as for falsehoods. For falsehoods I smote your children. From their childhood, they to Me their nape and not their face, and at the time of their misfortune they say, "Arise and save us." 28. Now where are your gods that you have made for yourself; let them get up if they will save you at the time of your misfortune, for as many as your cities were your gods, O Judea. 29. Why should you strive with Me? All of you have rebelled against Me, says the Lord. 30. In vain have I smitten your children, they received no correction. Your sword devoured your prophets like a destroying lion.

and at the time of their misfortune they say—I.e. they say to Me, "Arise and save us." Jonathan, too, translates in this manner: And at the time that misfortune befalls them, they deny their idols and confess before Me, and say, "Have mercy upon us and save us."—[Rashi]

I.e., when misfortune befalls them, and they see that their gods do not save them, they say to Me, "Arise and save us," as Zedekiah said, "I beg you, pray for us to the Lord, for Nebuchadnezzar, king of Babylon, is warring against us" (infra 21:2).—[Redak]

28. Now where are your gods—I reply to them, "Now where are your gods etc."—[Kara]

let them get up—Let the gods you have made with your own hands attempt to save you if they can save you when misfortune befalls you.—
[Mezudath David]

as many as your cities were your gods—In every city was another god.—[Rashi]

Should you deny that you have other gods, I tell you that as many as your cities were your gods.—
[Redak]

The Midrash (Proem 22, Lam. Rabbah) depicts the origin of these idols representing each city. At first they placed images in the fields. When no one protested, they put them at the beginning of the roads. When this was allowed to remain. they put idols in the cities. Daath Sofrim explains that this was not originally meant as idolatry, but it was a vestige of the Canaanite culture which the Jews had adopted, believing that these images would bring them luck. Since they were allowed to remain, they were gradually placed in more and more prominent places, only to be eventually regarded as deities.

29. Why do you contend—How do you come to contend with the quarrel and say, "We do not sin"?—[Rashi]

When the enemy comes, you will contend with Me and say, "Why did the Lord forsake us and deliver us into the hands of our enemies?"—
[Redak]

All of you have rebelled against Me—Even the righteous are meant. This is what people say, "With the thorn the cabbage suffers."—[Rashi from Baba Kamma 92a] Rashi ad

פיקרי לישראל פאבע חורבא סה לאנהוב עור לפולחנף: לכ האפשר דההגשי בקהבל : לא עם נדא להולהא הקנה פלהא קישוטהא ועני שְּבְקוּ פּוּלְטַני יומין דְלָא כִּנְיֵן: פנ כור אַרָּ שחין קבילו פהנכא ךליה ביה הנאהוהוה אטרו עםי אטלטילנא נא בסרבר משהפרא ř ă משרית: יא רבור אחם ראיו רוד המדער הייתי לישראל にいっていること מאפלידי מדוע אמרו עמי ר ָ טַ נו ני עור היטעי

לני קוד אַהְ קשְׁהַהְףְא רְשִׁייּ (אַא) ראו רבר ה'. איבם טוסר לא לקחו: אכלה שהא חרב האיב הרשי הימיל להס לחו כיה וימים: (אַא) ראו רבר ה'. איבם טוסר לא לקחו: אכלה שהא חרב האיב הרשי הרב האיב הימי לשים לא לקחי הכרבה שהא חרב האיב הרשי הביה לאלה להס לחו כיה וימים הלא להב הלו אחבשול המרוב הימים לשרא"ל להס לחו כלקן מה דכר ה' מיום"ל החיד במה הימים שים האים למים הלא להם הכול החוד אביה לאום שני הביב הימים לשים"ל הכון הקוד פתון מתוך להו לבס לחס זה דכר יוס ביות: מסקין בחודה במה הבים המים לא להים הימים שהיה יוהי לשים אביר האים לשים לחון היוה היחי מאים היחי מאיד למים הלא להים אות משר המים לשלים הלון להים להים: אם דבר הלא כל צורקן משקר לחו הקוד שהים למים להרים: (לגן) הישבי. במרבר הלא כל צורקן משקר להו היחי מאיד במים לא אביר אים: אם איד במים לא הבי היחי מאיד משור משקר להוו האיד מים למים להיחי מהים למים לא הלו אות משר משקר להוו הון האב משר משלים לא הלו אות בשרו במים לא הלו אות בשרו לא במים להים היחיבי היוה לא היוה משר משקר להוו הקו היוה משר משקר להוו הון האב משים לא הלו אות בשרו להבי היוה לא היוה משר משים לא הלו אות ביוה להם היוה משל להיוה הוון האב משים לא הלו אות משלם היום היוה לא היוה לא היוה לא ביו הלוון היום אחרו הלוון היום אחרו משל א הלוון הוון האב משים לא הלו אות אלין: ללט מה תיםיבורובן. מחיד היוה אחרו להיום היום להיום לה

בורב לובוד הוה. בכון בבות ביות במשותם ובנששותם ובנשותם: (()) ממליה. מקלה פניים יפורשן במים נפור ובולך ביות במשותם והמשותם ובנששותם ובנשותם: (()) ממליה. מקלה פניים יפורשן במים מפור מולים השותם אותם ננששותם ובנשותם: (()) ממליה. מקלה פניים ילה אליות שבים להיבי היד ממלים היד מלים היד מלים להיבי היד מלים היד מלי מצורת דור

סצודה ציין

הנדככה בתנה את נכולוכם כי בדנו לא היצור ולא הידר "באררת (מום: (לא) ראו. ילחת: גם על הכנת הגנו בן ולני כלא הכרל
בשחתה, לא"י המבח" נכי לא הידו של היצור האבה, לאס בי הכנס (קלול א): במצליה, על אל נחבר נכבל לבנול להרבי
בדור הידו להכנת הל לה מלוח הי לבד" מקבלוס בעל עליפה : הדבר מחלים יותל ההדו לשלכת אי ב"ס לא הוא במכם הבנול הידו לברלו. מידו הבנו למידו לא הידו מקבלוס בעל עלים הידו להבלה ברבי הידו למבול בדני לא היד סטוק ברו לצלם בלול הדבל ברבי הידו למבול המבן הצדו להסב מידו להידו להסב מידו להידו הבנו להידו להידו

jewelry, a bride her ribbons?-The two are synonymous since a bride bedecked with jewelry is invariably a

virgin, and a virgin bedecked with jewelry is a bride.—[Redak]

forgotten have nation Σ 31. O generation, you see the word of the Lord. Was I a desert to Israel or a land of thick darkness? Why have My people said, "We have been separated; we will no longer come to You"?

32. Will a virgin forget her jewelry, a bride her ribbons? Yet My people have forgotten Me for countless days. 33. How you adorn

learn to speak falsehoods, and even when the prophets reprove them, they do not accept correction. Therefore, I delivered them into the hands of the enemy, who smote them.—[Redak, Ibn Nachmiash]

Our Sages (Shabbath 32b) explain that the falsehood refers to that of the parents, not that of the children. If the fathers are guilty of false vows, vows that they did not keep, the children die.—[Redak]

\*31. See the word of the Lord—He took out to them the jar of manna. He said to them, "See here how helpful the word of the Lord is."-[Rashi from Mechilta, Beshallach 5:33] The complete Mechilta reads: "And place there an omer-ful of manna and place it there before the Lord to be kept for your generations" (Exodus 16:33) ... Rabbi Eliezer says: For the days of the Messiah and for the days of 'remiah the prophet, for when Jeremiah said to Israel, "Why do you not engage in Torah study?" they said to him, "How will we earn a livelihood?" He produced for them the jar of manna and said to them, "O generation, you see the word of the Lord. Your forefathers, who engaged in Torah study-see how they were maintained. You too-if you engage in Torah, the Holy One, blessed be He, will maintain you from this."—
[Kara]

Redak cites this as a derash, maintaining that the simple meaning is: Understand the word of the Lord. We find the expression of seeing in the sense of understanding in Ecc. 1:16, "And my heart saw much wisdom and knowledge."

Targum Jonathan renders: Hearken to the word of the Lord.

was I a desert to Israel—Heb. הַמְּרְבֶּח. This is the interrogative form. Therefore, the 'mem' is punctuated 'weak'—i.e. without a dagesh—and the 'hey' with a hataph pattah. Did it seem to your forefathers that it was a desert when they traversed it? For I brought down for them this bread, the necessity of each day in its day.—
[Rashi]

thick darkness—Heb. מָאְפֵּלְיָה, an expression of darkness.—[Rashi]

The addition of  $\pi^{-}$ , the name of God, serves to intensify the sense of the word, making it 'thick darkness.' Did I take you through a land of thick darkness where you could not obtain your necessities?—[Redak] Did I not illuminate the way with the pillar of fire?—[Kara]

we will no longer come to You— Jon. paraphrases: We will no longer return to Your worship.

32. Will a virgin forget her

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 214.

למעכר לאַתַקברא בעקמוא בכן אף ית אורחתיה: רַאַשַּׁרָתְּ דָם וַבָּאי דָם נפשת דמסכניו נכאין אָלֵין עַבְּרָהָ לה נאטרת אבי וכיתי ברם תב רונויה מני הא

חקשטי עלמך לקרחת נוחפיך כמו (מלכים ב' ט') ותיטב רחשה דחיוכל בפרשת יהוח: גם את הרעות לטדת. חורת על כל רוע דרך ללמוד את המקולקלת שבכולם. גם ל׳ אפילו: לכן. לשון שכועת אמת אך את הדרך הרעה שככל הדרכים למדת לעלמך: למדת . הנהגת: (דד) לא במחתרת מצאתים . לא מנאת אותם במחתרת כשהרנת חותם: מצאתים. כה יחמר לנקבה לשון פעלת והרכה זה בספר (יחוקאל ט"ו) את נשאחים :כי על כל אלה . שהיו מוכיהים אותך כדברים האלה: (דה) ותאמרי. כלבך: בי נקיתי. חשר זכחה חני נפשי: נשפט אותך. חכח עמך במשפט :

אותו סתר אביו והיא אשתי וכח שאסר נמצאו ואמר דם כאילו אמר דסים שהרי אמר נפשות: לא בכחתרת. שנאכר אם כמתתרת יסצא הגנכ והכה ומת אין לו רמים ואת לא סצאת אותם במחתרת למה הרגת איתם והם נקיים: מצאתים, מצאת אותם כיכן חחבר הנקבה הנמצאת עם חכנוי בחירק התייו: כי על כל אלה , סעמו דבק עם הפסוק הבא אחריו : (לה) ותאמרי . אמר כי על כל אלה אני מוכיחך על שאת הולכת אתרי העסים ועובדת אלהיהן ושופכת גם כן דם נקי ואת אוסרת כי נקית מפעשים רעים ושב אף האל בפני ולא ירע לי עוד ובוה עונך כפול כמה שאמר החכם בפירת העון

מצורת דור לבקש מכם חהבה בעשותך כמעשיהם : לבן . בחמח גם חח העכו"ם הרשוי למדת אחה מנהגיך כ"ל אחה הרשי לששי יוח' מכולן ואף להרשות שבהן למד' להרשיע יות' כמוך: ולדי גם בכנשיך. גם לכנסי בנדיך נמלחו דמי נסשוי אביונים נקיים מטון מיחה ועל חנם הרנחם : לא במחהרת מצאתים . דמי הנקשות האלה לא מלחים במחחרי ובמקום נסחר כ"ח בנלוי של כל חלה הכנסים הזכרים למעל דיל ל טביח הדבר בהסוף אים הכנסות החלה למ רב מעלי בושה: (לה) ותאסרי . כ"ל חם חמנם לל חלה שחי בפרסום חיך חחתרי ול כך הוא פי נקי אני מעירו ואין החתת עם ככ העניחים שחתרים חתרים אם בא פני מעום בל בל מו מעום במחום ליך חחתרים והיו בשם אותר, בל ק בני מחורת מעל בי נס על מ שתכחש לוער לא חעתתי כ"ל מלכד גמול החתף אוסיף עוד טינש על מה שחכתש חעתין והעובש כזה חחשב לויכוח כי בזה יודיע

שמשעו כוכל הוה : all these. I.e. in addition to the sins

of idolatry, you are guilty of murder

as well.--[Kara] Others render: For concerning all these. I.e., concerning all these crimes I castigate you.—[Abarbanel]

Redak connects this to the following verse: For concerning all these, I reprove you, and you said, "But I am innocent . . .'

סהר"י קרא

כסי כי ייםיב אבי את הרעה עליך דיהונתן שפתרונו כי ירבת תנן משיבו מצבות פי' הרבו מצבות: לכן גם את חרעות. שפישין האימות: לכדת את דרכיך. כשאת הולכת אליהם לכקש אהבת מתן:(לד) גם בכנפיך. לשון קרן ווית: לא במחתרת מצאתים. פת' מצאת אותם כמו את זמתך ואת תונותיך את נשאתים שבתרונו את נשאת אותסלא נסצאו במחתרת שתוכלו ליפר חייבין הן אם בפחתרת ימצא הגגב: כי על כל אלת. על כל תועבות תנוכרות למעלה שעשית הוספת לעשות גם את זאת: (לח) ותאמרי כי נקיתי אך שכ אפו ממני. כלומר אחרי עשותך את כל אלה את אומרת נקיתי מעון וראוי אני להשיב אפו מכני כלופר אין חרבר תלוו בי שהוא כועם עלי שחרי נקיה אני מחפא אך דין הוא שישוב אפו ממני וזו קשה שבכולן שאחרי שהרבית לחפוא את אומרת נקיתי ועל זאת אני שופם שותך על אמרך לא הפאתי: נשפם. שופם כפו כי באש ה'

יבה לך לדרך אשור ונמצא לשון המבה ברעת כי רוצה לומר תקון הדבר או חוופו כפו ההיפב חרה לך כי יפיב את אבי הרצה עליך על הרע כפים לחפיב: גם את חרעות, כלופר האומית הרעות למדת את דרכיך כלופר שהרעות פחם והם לפדו פרעותיך וכתיב לפדתי ודוא באפר האל רוצה לופר למדתי אותך בדרכיך שהן רעות ויבא לך בעבורן רע כאילו לפדתי אותן מדרכיך שיופרי עליך והקרי לפדת כפו שפירשנו: נלף גם בכנפיך. בכנפי בגרך על דרך ויו נצחם על בנדי וכל מלנושי אנאלתי ויזנתן תרגם אף בסתרא אשתכחת ראשדיתא דם וכאי תרגם ככנפיך סתרא ככו ולא יגלה כנף אביו שמפרשין

מצורה ציון תיקון כמו וחיטב את כאבה (מ"כ ט'): דרכך . מנהגך: (לד) בכנפיך שולי הכנד: במחתרת, כ"ל במקום נסחר והוה פני חתיר' וחסירה כמו חם כתהחרת יתלה הגוכ (שמות כ"ב): (לם) נשפם. פנין ויכוח וכן כי כחם ה' נפפט (ישעיה פ"ו):

\*35. And you said—l.e. you said in your heart.—[Rashi]

I reproved you for all these sins, for following the heathers, worshipping their idols, and shedding innocent blood, but you say, "No, but I am innocent of evil deeds, and His wrath has gone away from me.-[Redak]

But I am innocent—That I have

\* For Rashi's commentary turn to page 215.

your way to seek love! Verily, even to the most evil you accustomed your ways. 34. Also in your skirts is found the blood of the souls of the innocent poor; you did not find them breaking in, but for all these. 35. And you said, "But I am innocent, surely His wrath has gone away from me." Behold, I contend with you concerning

Me—Israel was compared to a bride when they stood at Mount Sinai to receive the Torah. Now, how is it that they have forgotten Me for countless days? The term countless is an exaggeration.—[Redak]

\*33, even to the most evil you accustomed — You searched throughout all the evil ways to learn the most corrupt of them all. of is an expression of 'even.'-[Rashi]

verily-Heb. לְכֵן, an expression of a true oath. Verily, to the most evil way of all the ways you accustomed yourself.—[Rashi]

you accustomed—Heb. למדת, lit. you taught.—[Rashi]

Verily, even the worst you have taught your ways-I.e., even the worst of the heathens you have taught your ways. You have dealt more corruptly than they, and you have taught them your ways. The kethib is: I taught your ways. I.e., I taught you of your ways that they are evil and that you would be punished for following them.—[Redak]

34. Also in your skirts—I.e. in the skirts of your garments. Comp. Isaiah 63:3: "And their lifeblood sprinkled on My garments, and all My clothing I soiled." Jonathan renders: Also in secret you were found that you shed innocent blood. He compares בְנֶפֵיךְ to: "And he shall not uncover his father's secret (כְּנַף)" (Deut. 23:1).—[Redak]

\* For Rashi's commentary turn to page 215.

you did not find them breaking in—You did not find them breaking in when you slew them.—[Rashi]

you did not find them-Heb. מצאחים. So does Scripture say for a feminine second person singular, and there are many such examples in the Book of Ezekiel (16:58) "You bore them" (נשָאתים) -- [Rashi] Rashi explains that, despite the 'yod', the verb is in the second person rather than the first.

The Torah ordains: "If while breaking in, the thief be found and he be smitten and die, he has no blood guilt" (Exodus 22:1). These dead were not found as thieves breaking into the house. Why then did you slay them when they were innocent?—[Redak]

Others explain: You did not slay them in secret, while they were breaking into a house, but in the open, where every one could see. This corresponds with the blood mentioned above that it was found on the skirts, meaning that their crimes were visible.—[Mezudath David, Abarbanel Ibn Nachmiash questions how this coincides with Jonathan's translation of the beginning of the verse, where he states that the killings were in secret.

but for all these—I.e. because they were reproving you for all these things.—[Rashi]

Others render: for in addition to

XK פורענות באַבֶּרָהָ לָא חַסִיהִי לי כה אה מסהבלא לקיקיא אורָתַתַוּךְ אַף מְמַצְרַוִם הַבְהַתִּין כְּטָא דְבְהַתְּתָּ טאַתוּרָאַה: יו אַף כִּלוַת הַפְּקון וּבְתַּתַת חוכיה על הישיה אבי בַחִיק יָיָ רוֹחְצְנִיַךְ וַכָּא : להון וַלָּא הַצְּלְּחִין א לָמַימָר הַאיִפָּטָר נְכָר וּתָהַן יַת אָתַּתָיה . 785) K"A לָנְבֶר סְלַּוָהֵיהּ וּהָהֵי

מהר"י קרא

נשפם והוא כנורת נשבע: (לו) כה תולי באד . כה את סוילת ומכזה עצמך לשנות דרכייך מררכי אבותיך הפובים: גם מסצרים. שאת יורדת לשם לעורה: תבושי כאשר בשת מאשור. כששלת אחז למלך אשור עלה והישיעני ככף מלך ארם יכתיב ברברי חימים ויצר לו ולא חוקו כי חילק אחו את בית ה': ולו) גם כאת זה תצאי וידיך על ראשך.פת' סוף הכפחון חזה לתקלת ולקלון כאדם שאותו בשערות ראשו ותולשן כרובצער: תצאי. לשון מוף ואחרית חוא ולשון בני אדם היוא כשאדם רוצה לומר לחבירו מוף דבר זה יבא לחרשה אומר מדבר זה

תצא לבסוף לחרפה: כי כאם ה' בככםהיד. הם פלכי כצרים ופלך אשור שאתם כוסחים בהן: ב (א) לאמר. כה ציוני ה' לאמר: הן ישלח איש. הישוב אליה, שאם ישיב אליה חנוף תתנף חארץ דכתיב לא יוכל בעלת תראשת

והנה בנשח יהודה מעזרת וכשל עוזר ונפל עוור לפיכך אמו אחר זה הפסיק: (לו) גם מאת זה תצאי. רוצה לוסר מן המקום הזה שלא יועיל ך סבסחיך שהיית בוסחת בחם: ולא תצליתי להם. רוצת לומר בעבורם וכה שאמר וידיך על ראשך כי כן דרך האשת הצועקת על אירה הולכת וידית על ראשה כסו שאמר בתמר ותשם ידח על ראשה וחלך חלוך וועקה וית ובהתת הדביך כל רישיך: (ה) לאמר. ענינו עם בי כאם תי הוא ראם בך בעבור מבסחיך ואומר לך הן ישלח איש את אשתו: חנוף תחנף הארץ ההיא. שיעשה כה זה חכעשה כמר שאכרת תודה כי תועבה היא לפני ח' ולא חחפיא את הארץ

מצודת ציון

נ (ח) ישלה. ענין טרוד וגרושין ושלח׳ מכיתו (דכרים כ"ד) ו

ששנן יהואחו שחד לפרעה נכה והעדיך את הארץ לתת השחר שנגן יהואחו שחד לפרעה נכה והעדיך את הארץ לתת השחר ויעוור לו ככלך בכל ולא הנעיל כי יצאו גדודי כשדים ולא הוסיף עוד כלך כצרים לצאת כי לקח כלך בכל כנחל מצרים סצורת דוד (ט) בה הולו כאד. לעה חרכי ללכת לכקש טוד מן העכו"ס: (נו) חולי. שנין הלוך רמו חולו מים עלי ים (חיוב י"ד): סאד. לשנות את דרכך. סעם לחשור פעם למלרים: גם כפצרים "אורמו הרכה: לשנות. עלי השחנות: תבושי.על אשנ כל המלה עזר על ידו : כאשר בושת מאשור. כי

(דו) הזלי . לי ולוול : לשנות את דרכך . לעזוכ

אותי ולסמוך על מלרים לעזרה כימי יהויקים ולדקיהו (לקמן ל"ו): רשנות. ל' בינוי: כאשר בושה מאשור.

שסמד אהו עליו וילר לו ולא הזקו כמה שנאמר (כדכרי

הימים כ"ח):

נ (א) לאמר הן ישלח וגו'. ישלי לומר שחין עוד חת

שתי דינות ובוה אני נשפס איתך ומענישך בוה על אסרך לא תשאתי: (לי) מה תולי. שרשָו אול והוא ענין הלוך כתרגומו

אכר מה תיכי הנה והנה לבקש עזר ותשנה את דרכך שעם

לאשור פעם למצרים וכה שאכר מאד ככו שאמר כה תיפיבו דרכך כפו שפירשנו : כאשר בושת מאשור . ששלח לו אחז שחר ואיבר בדברי הימים ויצר לו ולא חוקו וכן ביפי חוקיהי

הפש כל ערי יהורה הכצורות ואכר גם כן תכושי ככצרים

תרשים, מדים כל מה המנה שור עד ידו : כאשר בישת שאשור . כ. ב ני) שמור . כ. ב מו מילום מל מל מל מים מל מל מו מל מ למו שלך יהודה של מל מל מים לל מו הילל לו והילל לו עוד כש"ב יינול זכו מלן מש - יולל עו ול מוזה (דה"ב כ"ח): (לו) שם שאת זה. כמו שילאת כדאנה וכיללה מאת מלך אשור כן חלאי משלך מלרום בדאנה וידיך יהיו מונחים על ראשך כדרך התקונן: כי מאם ח" משבחית. דכר שנאי וממאם כעיני כ" מהשאחם ביטח בעורת העכו"ם ולכן לא תהיה לך הללחה להם למלו או בשייבים להיות לך לעוד מול הקמים עליך:

🕻 (א) לאבר כ"ל מהרפוי לאמר לישראל את זאת הנה אם ינרש אים אברו ובהיתר הלכה מאתו והיחה לחיש אחר ואף אם לא כא פליסב הישוב . וכי יוכל בעלם הרחשין לשוב עיד חליה לקהחה חחד שמת השניחו גרשה הלא בעבור עין כוה התחייב כחרן בכים

the one to be helped fell. This verse refers to that incident.—[Redak] [It was actually Jehoiakim who sent the tribute to Pharaoh-neco, not Jehoahaz, who was deposed by Pharaohneco. The tribute was levied on the land when he deposed Jehoahaz, but it was collected after Jehoiakim was placed on the throne.]

37. Also from this one—I.e., just as you left the king of Assyria with worry and wailing, so shall you leave the king of Egypt with worry and wailing and with your hands on your head as people do when lamenting over their [Abarbanel, Mezudath David]

1. to say—I have to say that you

because you say, "I have not sinned." 36. How you degrade yourself exceedingly to change your way! You shall also be ashamed through Egypt as you were ashamed through Assyria. 37. Also from this one shall you go out with your hands on your head, for the Lord has despised those whom you trust, and you shall not prosper through them.

3

1. [I have] to say: If a man sends away his wife, and she goes away from him, and marries another man.

purified my soul.—[Rashi] This appears to be Rashi's intention, although it is not clear.

because you say, "I have not sinned."—You say, "I am innocent; surely His wrath has gone away from me, and He will no longer bring misfortune upon me." For this, your sin is twofold, as the sage says: Denial of sin constitutes two sins. I, therefore, will bring you to judgment and punish you for saying, "I have not sinned."—[Redak]

36. degrade yourself—Heb. מולי, an expression of degradation.— [Rashi]

Others derive it from the Aramaic root, אזל, to go. How you go here and there to seek aid!—[Redak]

to change your way—To leave Me and to rely on Egypt for aid in the days of Jehoiakim and Zedekiah (infra 37).—[Rashi]

to change—Heb. אָלְשְׁנוּה, an expression of change.—[Rashi] Others explain: to change your way by first going to Assyria and later going to Egypt.—[Redak, Mezudath David] Since the kings of Judah were sending emissaries to Egypt for aid

against Babylon, the prophet castigates them for changing their way, going first to Assyria and then to Egypt.—[Abarbanel]

as you were ashamed through Assyria—Upon whom Ahaz relied and 'he oppressed him and did not strengthen him' (II Chron. 28:20).—[Rashi]

Although Ahaz sent a bribe to Tiglath-Pileser, he did not aid him but, on the contrary, he oppressed him. Also, during Hezekiah's reign, he seized all the fortified cities of Judea. The prophet admonishes Judea, telling them that they will be ashamed through Egypt in the same manner. Indeed, Jehoahaz gave a bribe to Pharaoh-neco and he levied a tax on the population to pay the bribe so that Pharaoh-neco would save him from the king of Babylon, but it did not avail him, for troops of Chaldeans emerged, and the king of Egypt did not continue to go out to war, for the king of Babylon took from the river of Egypt to the Euphrates river (II Kings 24:7). Thus, Judah was ashamed because of its helper, and the helper stumbled and

אַנְהָן הַאָּפְשׁר דִיתּוּב קּהָרָן הַאָּפְשׁר דִיתּוּב קּתִיבְּהְ אַרְעֵא בְּתָא מָחָב קְתִיבְ בְּלָא הַהִיא וְאָהְ קְתִּיבְ בִּילְא הַהִיא וְאָהְ קְבִּין בְּילִא לָא קְבִּין בִּילָא לָא הַבְּעוֹ לְפִּילְחִי אַמְרוּיִי הַבְּעוֹ לְפִילְתוּ אִירְהַבּת הַבְּעוֹ בִילָא לָא הַבְּעוֹ בִּילָא לָא הַבְּעוֹ בִּילָא לַא אַרְרַבָּת הַבְּעוֹ בִּילָא לַא אַרְרַבַּת הַבְּעוֹ בְּילִי וְאָרְבַּוֹלְא בִּילְא בְּילָא הַבְּילִי בְּיִלְא בִּילְא בַּילָא הַבְּילִי בְּיִלְא בִּילְא בִּילְא בַּילָא הַבְּילִי בְּיִלְא בִּילְא בְּילָא בְּילָא הַבְּילִי בְּיִלְא בִּילְא בַּילָא בָּילָא הַבְּילִי בְּילִא בְּילִא בְּילִא בְּילִא בְּילָא בְּילִץ בְּילִי בְילִי בְּילִי בְּילִץ בְּילִי בְּילְייִי בְּילְים בְּילְים בְּילְים בְּילְבִיין בְּילִי בְּילִי בְּילְים בְּילְים בְּילְים בְּילְים בְּילִי בְּילִי בְּילִי בְּילִי בְּילְיים בְּילִי בְּילְים בְּילִי בְּילִי בְּילִי בְּילִי בְּילִי בְּילִי בְּילִי בְּילְים בְּילִי בְּילִי בְּילִי בְּילְים בְּילִי בְּילִי בְּילְ בְּילִי בְּילְים בְּילְים בְּילִי בְּילְים בְּילְ בְּילְים בְּילְים בְּילִים בְּילְים בְּילְם בְּילְים בְּילִים בְּילְים בְּילְים בְּילִים בְּילִים בְּילְים בְּילְים בְּילִים בְּילְים בְּילְבְיים בְּיבְּילְים בְּילִים בְּילְים בְּילְם בְּילְבְים בְּילְבְיים בְּיבְּיים בְּיבְּים בְּיבְּים בְּיבְּיים בְּיבְים בְּיבְיים בְ

הַיִּשְׁוּב אֵלֶיהָ עוֹר הַלְּוֹא הָנִוּף תֶּהְבָּף הָאָבֶרץ הַהִיא וְאַהְ זְנִיתֹ רֵעִים רַבִּים וְשְׁוֹב אֵלֵי נְאָם־יְרְוְּה: יְּ שְׁאִי עִינִיךְ הַרְכִים יִשְׁבְרְתְ לְּהֶם כַּעֲרָבִי בַּמִּרְבָּר הַתְּחָנִיפִּי אֶּרֶץ בִּוֹנוּתַיְךְ וּבְרָעָתֵךְ: הַנִּיִּמְנְעִוּ רְבִבִּים וּמַלְּכְוֹשׁ לְּוֹא הְיָנִהְ הֹא וּשׁבוּה. בּשִׁרְהִי בִּיִּשִׁ וּמִים וּמַלְּכְוֹשׁ לְוֹא הְיָתְ

מהרץ קרא

תר: ושוב אלי. שובי אלי והכצאי כופר: עם על - רחויה לי כי כן דרף המשלה את אשתו והלכה לה דרכים ישבת. לבנאסים: כערבי השוכן באהלים לפי שהם וגו׳: ואת זנית רעים רבים. עם חוהכים רכים ואעפ"כ שבו אלי: ושוב אדי. כמו ששות ולשוכ אלי אוי חושק כך: (ב) ששים. יכלי מים: לא שוגדת. לשון פלגם: ישבת להם. להיות כנוה לקראתם: בערבי . יושב אוהלים שהוא תמיד מלוי בחיך במדכרות ועל שם כך הוא קרוי ערכי ששוכן בערכה: (ג) ובדקוש. המסר היורד בניסן על המלילות ועל הקשין ומלקום (ערדי"א כלע"ן): מבוחת שי

מנחת של רדיק (נ) שלת שלת שלת הנח תנוף תחנף החיץ כלוסר החבא: ואת זנית רעים (נ) שלת שלת שלת שלת שלת היים לו

רצים ושוכ אלי. בסקומות רבים הסמיל הכתיב כנסת ישראל לאשה והקביה בעל הכחיב כנסת ישראל לאשה והקביה בעלה כלומר שלקחם לו לעם נחלה והיא לו כאשה והוא לה ככל וכמו האשה שתונה החת בעלה שהיא חייבת כן ישראל שהלי אחרי עסים רבים חדכן בסעותם קורא הכתוב זה זנות ווה תענון נכצא ננכיאים שרכות נזה הכשל וכף און הענין ונות ושמשו בו בכל לשון של זנות ווה הרבה בספר יחוקאל אסר ואחר שהזכת לכעלים איך השובי אלי עד שרעלים ואחר בן המשבי שם יסים רבים עד העסבה ענוך השובי אל ענוך הראשון ילא של על כל בעור ענורת אלילום אחר בן תשיב אלי ואשונ אליך: נוס שאי שפים. פקומות נכוחים כבו ההדים הרמים העבעות העשאות בי כן היות דרך עוברי עכוים בזמן יההוא כפו שכתע: שלת. כהיב שכנה קרי כפו ישכולה שכנות לשון לקיה וכבר פירשנו כי לשך הזנות והשכיבה הוא ענין העכו"ם בוא אלהיו ואת הראיות לכלם לכבום ככ"ש בי מספר של אלהין אלהין יהודה: כסבי בסדב יושבי להם על הררכים מיהלי השיותה על אחוף יהודה בסדום העול בלם לכבום ככ"ש בי מספר העוברות לככור להם ולקנות מכם מסך היות שים ענין כא ענרי בירוא בתלשור ותרכים לא אתחברת ליך לכשלה ענים היות לכנור להם ולקנות מכם אחר לבד והרוסים לו כתבנו בספר ככלל בחלק הביקון ככני: ענו ויסנעו רבים. הוא החברת ליך לכשלו ענים בחלב הוא היות בים ביה או הובים. הוא המבר המסון והוא בתרשון והוא הוא לורה ומנים הוב הכפר יובר בים ברתשון ומלשים ביותו מכני המב שני הובעם בים ברתשון ומלשים בניון ביות הכנים היות לכנור המון והוא הברות ומנים הוב הכפר הבל לצורך התביאה וותות בכים הוב הכפר המל לצורך התביאה וותות בכים היות בספר הוא היותר בסרהשון והוא ביות בוכנים היותר בסדרשון לשיכך נקרא ירת ביל פעין מבול ונקרא הספר בטורת ביותר ב

הנוסחה כה כוחת ותקבל נמולה מבום בואת. הכל חתה יבחלל שם כי בשידן תחתי זיות בחיבור עם הדיכים בכים ב"ל עם כי שם כי בשידן תחתי זיות בחיבור עם הדיכים בכים ב"ל עם כי בכים ב"ל עם כי בכים ב"ל עם כי בכים ב"ל עם כי בכים ב"ל הליקות עכ"ז של הכיבים בכים: (כ) שאי שיניך. הריימי שניך לביט אל הכרים הבליהים ורחי היה התקום הכל כל בככם שתה עם כ"ל הכים בלי מנול במים עם כי בל ררכים וגרי. לפי בהתשילה לוונה התה כ"ל היום משלים שלהך כל על הריבים לבי"ל היום משלים על בכים מל בעולה ביושל מלך כל מים מעלים בכים על הדרכים לבי"ל מושב"ל הכים בחוד עם כל הכים ביוצל לשכת בשלכך כמסחי מין שערים בערבי בבידבר. לפכלי היה הרגיל לשכת בשלכך כמסחי

חנוף תחוף, סנין חיוב ולשתה דמו ולא החנים את הלדן (כמדכר ליה): (כ) שפים. כן כקלא התקומות הנניהים כנו למתחל לקלא (כמדכר ליה): (ני) שפים. כן כקלא התקומות הנניהים כנו למתחל על בישים הכיות ליהים ללישיה מ"ל): אישה. איהם ביל נין וליש אחר ביל בישים ליהים לליחי ללדכי: בערבי. בם ליותה: להם ליבוד בים. הול הפסבר כחוק וכן וכרניכים על ישוב (כם ל"כ): הבלקוש. כן נקרל הפסבר התלוח" היוכד על הקשין ועל המלימות ובלקוש. כן נקרל הפסבר התלוח" היוכד על הקשין ועל המלימות

במקום שלין מנשים כן הסתרת עלמך של הדכלים להסחתר שם שם הנואשים וכ"ל מחד היית לדך? התרי שבידת הבפילים : החתיפי ארץ "צני". עם זנותך לעלו"ם ועם יסר כעתך שייבת את הארן להיות הרכה ושוממה: (ג) ויבנעו . הלא בעוקר נשנעו הרכיכים ולם

idolaters who came from various places, each one with his particular deity, and you longed for all of them, as the prophet states above (2:28): 'For, as many as your cities were your gods, O Judea.'—[Redak]

like an Arab—A tent dweller, who is always found outside in the deserts, and because of this, he is called , ערָרָי

since he dwells in the אֶרֶבֶה, the plain.—[Rashi]

It is customary for the Arabs who live in the desert to sit by the roads awaiting the caravans, to buy from them and to sell to them.—[Redak]

3. the rains—Heb. קבְּבְים. This refers to the rain that falls in the month of Marcheshvan, usually

may he return to her again? Will not the land become defiled? But you have played the harlot [with] many lovers, yet return to Me, says the Lord. 2. Lift up your eyes upon the rivulets and see, where have you not been lain with? By the roads you sat for them like an Arab in the desert, and you defiled the land with your harlotries and with your evil. 3. And the rains were withheld, and there has been no latter rain,

are no longer fit for me, for so is the way of one who sends away his wife and she goes away etc. [Rashi]

Mezudath David explains the verse similarly: It is proper to say to Israel etc.

Kara paraphrases: So did the Lord command me to say: If a man...

Redak connects it to the preceding verse: For the Lord has despised those whom you trust ... saying: If ...

Will not that land become defiled?

—The prophet alludes here to the Pentateuch prohibition of remarrying one's divorced wife after she has been married to another man. In this case, the Torah (Deut. 24:4) states: 'Her first husband who sent her away shall not be able to take her again to be his wife after she became defiled for that is an abomination before the Lord, and you shall not cause the land to sin." This is represented by the prophet's words, 'Will not the land become defiled?'

But you have played the harlot [with] many lovers—With many lovers. Rashi supplements the word with, missing in the text. He also explains that בעים is synonymous with אוֹהָבִים, lovers. Nevertheless, return to Me.—[Rashi]

yet return to me—Heb. משוף, lit. and to return to me, like משוף, to do, and to return to Me, I long for you.—[Rashi] This is not the imperative, but the infinitive. Rabbi Joseph Kara explains it as the imperative although the form is very irregular. It should be מון, Jonathan, however, appears to explain it in this manner. The complete Targum will be presented below.

2. rivulets—Heb. שְׁלֶּיִם, rivulets of water.—[Rashi] This appears to be Jonathan's translation as well. See Lexicon Chaldaicum.

Others render this as high hills. —[Redak, Mezudoth, Ibn Nachmiash] These were the usual locations of the pagan shrines in those days.—[Redak]

**and see**—from this vantage point.—[*Ibn Nachmiash*]

where were you not lain with—See the entire surrounding area and tell Me where you did not play the harlot. I.e., tell Me where you did not worship idols.—[Redak]

you were not lain with—This follows the keri, the traditional reading, אַבּבְּהְ. The kethib, the written text, is שָּבְּלְגִּשׁ, an expression of a פּילָגִעּם, a concubine.—[Rashi, Redak]

you sat for them—to be prepared to greet them.—[Rashi] I.e. to greet the idolaters. You sat, awaiting the

רָסִיסוָא וּסְלְּקוֹשְׁא לָא רְבִּיֹי רָסִיסוָא וּסִלְקוֹשְׁא לָא רְבִּיֹי בַּפְקַת בְּרָא הֲנָה לִּיךְּ מָסְרַבְתְּ לָאִתְכְּנָעָא ר הַלָּא מְבָּעוֹ הְצְלָּוֹ קדםי רבוני אַתְּ פַּרַקִּי דַמָן עַלְּמָא: הּ הַאָּפְשָר סבילה וסברה בישין

וַאַסָּגִיהוּי וַאָּטֶר וָיָ יָּר בָיוֹמֵי יֹאשׁיָה סִלְּכָּא הַחַוּיַהָא טְה דַעַבְדּוּ דְסְהַחַסְנִין לְסֵיחַב לְפּוּלְחָנִי דְבֵית יַשְׂרָאַל רש"ו

אנשי מקנה: (ד) הלא מעתה, כיכן ואילך קראת לי אבי ואלוף נעירי: (ה) הינפור, הקב'ה לעולם לפשעי אדם אבל את: רברת ותעשי הרעות והוכל . וחצליחי בהן:

(ד) הלוא מעהה . הליאי שנת מרעתך וקראת לי אכי אם מעשי כך הינטור לך אדוניך לעולם את אשר חטאת לו אם ישמור לננח לח ישמור : (ה) הנה דברתי. כפיך לח נכוח עוד חליך וחוחה הרעה חעשי ולח תחני לב לשוב: ותובל, ונלחת לתרוד: (ו) בשובה. נלחת ומוכחת כימי יחשיה

מנחת שי (ד) קרחתי , קרחת קרי : (ה) הנה דכרת , בפקלת דפוסים ישנים כפוב דברתר בי' וקרי כלח י' וכן תלחתי בחקלת ספרים כ'י וגם רד'ק כחב כן חתום בספרים אחרים מדוייקים כת' כלה י' גם לא ומנה כמסורת כרים ספר מלכים פם מלין דכתיבין יו"ד נסוף חיבוחת ולת קרית ורתיתי גם כן מכרה תחת כ"י מפלות חלו

ההוא רביבים בכקום שקראו במקום אחר גורה ולנין הפסוק אומר כי נמנעו הנשמים מפני מעשיהם הרעים כמי שאמר בתורה וסרתם ועברתם אלהים אחרים וגו' וחרה אף ה' בכם ועצר את השטים ולא יהיה כפר ועם כל זה שפנעתי חרביבים

בעונך ומלקוש לא היה לא נכלכת כסתשיך והיה לך מדח כאשה זונה שאינה בושה כנאפופית וסריכה כצח ומכיות פניה אף על מי שהנכיאים כוכיחים אותך ואומרים לך בישי ממעשיך ראי העוגש שמשינך בעבורה עם כל זה כאנת הכלם זרו שומר מאות כלומר שהיית ממאנת בתוכתת הנכיאיםולא בושה מפניהם ורו"ל דרש הפסוק ואמרו אין הנשמים נעצרים אוא שאמו סאנת כנוםר שווית ממאנת בתיכתת תנכיאינותא בשהיחפור דרש הממוק מחסרו אין הנשסים נקצרים. אוא שמעם בעברים ועד שהית ממאנת בתיכתת הנכיאינות הית הית המקום המחלים לבישות הית בשהיחפות המחלים בשהיחפות במחלים המחלים במחלים המחלים במחלים המחלים במחלים המחלים במחלים במחלי הנכנס ללמוד ומחנכין אותו ביריעת תורה ותכסה ותרגם יונתן אלוף נעורי פרקי דמן עלמא : (ה) הינסור . אכר הגביא אם עשית זה הינסור האל לך לעולם עינך אם ישמור המאתך לנצח לא יעשה זה אלא כשובך אליו ישוב אליך וימיב לך ואת לא עשית כן אלא רברת ותעשי הרעות והוכל. דברתי כתיב ביו"ד אמר העביא הנה דברתי לך לשיב ולא עשית אלא הרעות לעשות ותעשי הרעות וקרי דברת בשוא תתייו כנוי הנכצאת אחר הנביא הנח רברת לעשות רעות ועשית ככו שרברת: ותוכל. תרגם יונהן ואסגית כלומר הרבית לעשות רעות בכל יכלתך וזה הפירוש הוא נכון אמר עשית הרעות כמו שיכולת עשית או פירושו כאשר יכולת לעשות ויש ויץ בסלום כאשר כסו אם לא ישבעו ויליני ושפתי רננות יהלל פי ובאסרו ותעשי עשת או שירוש לאשר יכתת לשתת היו די במקום אשו כמו של אישנה וייני ושפתי ונמוד הולה לפון בקבה כנוכד לפק ובמסרו התקשי הכנסה ולשון זכר כנגר העם והכל אחר. ארוני אבי ו"ל קודש שני אלו הפסקים כן הלא טעתה קראת לי אבי כעתה מקרוב כשחור יאשיה הכלך בתשובה ושבי אנשי היהורה עם וטוכרתים חיו ככו שתוא מפורש שאמר בכל ואת לא שבה אלי בנוידי אחתי היודה בכל לבה כי אם בשקר היופור לעולם כך היו אופרים הסותביא אמא לפן שתתנגא אף ביכי יהויקים וכימי נו) וואסר. ביני יאשירו הכלך. לבה אפר זה והלא ירוע כי ביסי יאשירו גתגגא אלא לפן שתתנגא אף ביכי יהויקים וכימי מצירת דוד

מצורת ציון וקן יוכה ומלקום (שם י"ח): וכצח . הום השדחת: מאנת . מלי מיחון: חכלם . מל׳ כלימה: (ד) אלוף . שר וחדון וכן חל חכנותו באניף (מיכה ו'): (ה) הינשור. ענין שמירה למו מטרה חת

היה המלקום וא'כ היה לך להיות כום כמטביך: ומצח. אכל ים לך מלח מגולה כדרך אשה זונה שאינה מכסה מלחה כעבו' כושה מה כל כדרך הלנועות במכבות מלקן חם יקרה להן דכר כושה:

שה הה לרך הינועות שהנוחה מתון מטיקלי לי לוקלי לל לל הינוער (בילים) ולציבור): לנגדת. כמו לשולם: ותוכל, מל יכולתו באנת הכלם. אתר מהנו לייוע בלכל בינו ממעשין (ו) דלא הכלמים (ש"ה א"): לנגדת. כמו לשולם: ותוכל, מל יכולתו בעתר. הים בשם מנעתי הנש" לעוד בל המים להיל מים בלחרה כי: (ה) הינשור . וממרח בתשל וכי המקום ישמור השנים לעולם וכי שתיל חליבה ללח וכיא כשל במ"ש: הנת דברת. הנה הדבלים החלב בלת הכין בלכל אל ל במשבה עשיח הכעותו וכל מם שילות לעשות מן הרעות עשית ומוסב למעלה לומי אין לא תכלמי אם אין לכך שלם עשי אין חדבר בתשלה כדברים כאלה:

you return to Him, He will return to you and do good to you. This is the meaning according to the 'keri.' the traditional reading, קראת. According to the 'kethib,' the written text, קראתי, it is to be interpreted: Is it not from now, that I called you My children through My prophets, that you should say to Me, "My Father, You are the Master of my youth."—[Redak]

Behold, you have spoken-with your mouth, "We will no longer come to You," and that evil you will do, and you will not give any thought of returning.—[Rashi]

and you had a harlot's forehead; you refused to be ashamed.
4. Will you not from this time call me, "My Father, You the Master of my youth." 5. Will He bear a grudge forever? Will He keep it to eternity? Behold, you have spoken, and you have committed evil things, and you were able. 6. And the Lord said

to me

October or November. It is the early rain, referred to in Scripture as יוֹרָה סורה or מורה. We find also in the Talmud (Ta'anith 5a): The early rain (יוֹרה) falls in Marcheshvan and the latter rain (מלקוש) in Nissan, for in these two seasons the rains necessary for grain usually fall. Since most of the rain falls in Marcheshvan, this month is called Bul, akin to mabbul, a flood. Here, the early rain is called יוֹרָה, the great rains, instead of יוֹרָה. The intention of the verse is that the rains were withheld because of Israel's straying after pagan deities. A parallel is found in the Pentateuch (Deut. 11:17): 'And the Lord's anger will be kindled against you, and He will shut up the heaven, and there will be no rain, and the earth will not give forth its produce...'— [Redak]

Rashi (Deut. 32:2) defines רְבִיבִים as the drops of rain shot down from the heavens like arrows. [Accordingly, יוֹבֶּים are very close in meaning, the former also denoting the rain that shoots.]

and you had a harlot's forehead; you refused to be ashamed—You had a forehead like a harlot, who is not ashamed of her harlotries and lifts up her forehead brazenly. You were brazen despite the prophets' constant reproof and warning of impending doom. You refused the

prophet's reproof, and you were not ashamed before them. Our Sages inferred from this verse that rains are withheld because of brazen people (Ta'anith 7b). Jonathan renders: And you had the audacity of a harlot.—[Redak]

4. Will you not from now—If only you repent of your evil and call me "My Father." If you do so, will your Lord bear a grudge forever for what you have sinned? Will He keep it to eternity? He will not keep it.—[Rashi]

I.e., since you see that I have withheld the rains because of your sins, you should have returned to Me and called Me, "My Father, You are the Master of my youth." You have been my Master from my youth, from the time of the Exodus, for then Israel entered under the wings of the Shechinah and were trained in the observance of His commandments and in the knowledge of His Godly powers, just like a vouth who enters school to learn Torah and wisdom. Jonathan renders: My Redeemer from days of vore.—[Redak]

\*5. Will He bear a grudge forever?—The prophet announces to the people: Had you done so, would God bear a grudge for your iniquity forever? Will He keep your sin to eternity? He will not do so, but if

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 216.

אולין אינון על כל בשא אָירַן עבוף ופּלָחִין אַעַן מענהא : י נאַסרית? אַסַיהון רָכַית יְהוּרָה : ח וגלי קרטי אַרַי על כּל ציסק דפעו דַמְהַחַסְנִין קמיתב לפולחני דבית ישראל ת"א חשד נחפה. פקידה צפר פית

לקילקול ולא ראו פורענות ללמוד ממנו ולשוב קרויין משובה יהודה שראו שגלו אלו ולא לקחו מוכר קרויין כנודה: (ח) וארא כי על כל אודוה ונו׳. נקודות סטמי מקרח זה מלמדין על פירושו יפרחל נקוד וקף מוכדל משלחתיה שלחתיה נקוד זקף נדול לפלמו וזה פירושו וחרת נסתכלתי בה ליפרע ממנה ולמה כי על כל אודות אשר נאפה משוב' ישראל ומה היתה נקמתי שלחתיה מעל פני ולא יראה בגודה יהודה שרחתה בפורענות של שותרון לחת לבה לשוב: \*77

המלך כשלוני להחזיר עשרת השבטים הרחית חשר עשתה משובה ישראל השובבה (אנכוזייא"ה בלע"ו): ישראל. ששרת השכסים: הולכה היא. כסודה על אדמתה קודם שנלחה ביתי חזקיהו עם הושע כן אלה. הולכה, היחה הולכת על כל הר גבוה: ותוגי שם. לעכו"ם. וחזני כמו וחזו יו"ד יתירה: (ו) ואומר. ע"י נכיחי עמים והושע כן בחרי ושחר נכיחים חלי תשוב: ותרא בנורה אחותה יהודה . כל זה: בנודה קשה מחבובה ישראל שהם ראשונים כנחת שי

ותרא קרי

חין זה פכללם: (ו) וחרחה . וחרח קרי:

צרכידו אמר כי נבואתו תיתת בימי יאשיהו סודם שעטת הארץ השובה יאשיהו בקר עכו"ם מן הארץ וכאן הוא אוכר והנאף אה האבן ואת הזץ אם כן הנכואה נאכרה סורם ההשובה ומה שאפר בכל ואת לא שבה אלי ביאם בשקר שרוםה שעשו תשובה אלא שעשו אותה בשקר אפשר כי בתוכתיה הנביא ירמיה שההנבא עליהם אפשר ששבו מקצהה בנראה ובנליו לא בסתר זהו שאכר בשקר וגם יש לפרש שנכואה זו נאברה אחר התשובה האף על פי שאומר ביאשירה אשר שב אל ה' בכל לבכו ובכל נסטו יאשיהו הוא ששב בכל לכבו אבל אנשי דורו שבו סוכרחים כאיכת חסלך וזהו שאמר לא שבה אלי כי אם בשקר: הראות אשר עשתה.זה לא היה ביםי יאשיהי שכבר גלו ישראל בשנת שש לחזקיהו ואיך ראה ירטיתי מה שעשו ישראל קודם גלוהם והלא בתחלה נכואת ירסיהו היה לגלות ישראל כ"ג שנה והוא אמר לא ידעתי רבר כי נער אנכי ואם כן נפרש הראית שבעת או הידעת כבו וירא יעקב כי יש שבר בבצרים והדומים לו או נפרש אשר עשתה על השארית הנכצא מישראל ביוורין בארץ כצרים וככנשה וכשמכון ומנפתלי שהיו שם ביכי יאשיהו שאמר ברברי היכים ובתרי מנשה ואפרים ושבעון ועד נפתלי ואכר אשר אספו הלוים שוכרי הסף מיר כנשה ואפרים וככל שארית ישראל: משובה. שם חאר וענינו בורדת כן שונו בנים שובבים: הלכה היא. לפירוש הראשון פירש שהיתה הולכת היא ולפי' השני כי עתת הלכה היא ולא לקחה סופר כאשר גלו: ותזני שם. היו"ד בכקים ה"א לפ"ד הפכל והיא כסו ותזנה וכן צור ילרך תשי וחסאתם מלפניך אל תמחי: מ) ואומר. אמרתי כיון שעשתה כל הרעות האלה וכצאוך צרות רבות ורעות עליה תתחרם על מעשים תרעים ותשוב אלי ורנה לא שבה עם כל זה: ותרא בנורה אחותה יהורה. כלוסר ראתת שעשתה כל זה משובה ישראל ולא ישתה של לבה והכתוב חסר הענין אבל מן הכחני נכין כה שאינו כהוב יכן פטקים דבים בספרא ככו נגיר חסר תבעות חולתו ככו שנתננו נספר מכלל בחלק הדקרוק מכנו: והרא . ותראת כהיב ואחר הוא , נגורת . שם תאר בא בקפק חביית של דרך היחיר: נסי וארא. ואני ג'כ ראיתי כי היא ראתה ולא שבה וסה ראתה כי על בל אורות אשר גאפה משיבה שלחהית פס כל זה לא יראה בנירה אחיהה יהורה שאשלח אותה ג'כ ולא שבה אלי ופה שאפר וארא פעסו נקשר בסוף הענין כי אם בשקר לפיכך אכר וארא כי בני אדם לא ראו זה אבל אני ראיתי כי תשובהם בשקר ולא ככל לכה ואני בוחן לב ראיתי סצירת ציון סצורת רוד

(י) הראית. חם נחת לכ לכחות חשר עשתה עדת ישרחל העורדים הם כני ששלת השכשי" : ותוני שם. שכדת שם נפסולי": (ו) ואכר. חפרתי לה על ידי נכיחים. שוכ חלי בחשוכה: ולא שבה . ולח כלהם לביב : ותרא . כ"ל ועוד סככה שלחיחה בנודה יהידה כלהה מטביה ונתדה ממנה: (ח) וארא. כ"ל וחני רוחה וגלוי לפני

(ו) הראית. כה"6 השהלה: כשובה", ענין מכד והליכה כדככי כלכ כמו וילך שוככ (ישמיה נ"ו) : רענן . לח ירפוב : (ו) בנורה . פנין מרד כמו כל רעיה כנדו כה (חיכה חי): אחותה . רעיתה וחברתה: (ה) אורות . ענינו כמו עבק וכן על חודותי (יהושע י"ד):

פיעם היות שפל כל אודות. אבר נאפה משוכה ישראל כעכודם שלהתיה ונו" כואה אני שלם תראה פענה בגודה אחות" ידוד' וחלך והגן

7. And I said—through My prophets, Amos and Hosea son of Beeri and the other prophets, 'You shall return to Me."—[Rashi]

Rashi obviously explains this as a command, as does Mezudath David. Redak, however, explains it as a future form: And I said: Since she has committed all these evils and all these misfortunes have befallen her. she will regret her deeds and return to Me. But she did not return.

8. And I saw, because of all that backsliding Israel had committed

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 216.

in the days of King Josiah: Have you seen what the backsliding Israel has done? She goes on every lofty mountain and under every leafy tree, and she played the harlot there. 7. And I said after she had done all these things: She shall return to Me. But she did not return. And her treacherous sister Judah saw [it].

8. And I saw, because of all that backsliding Israel had committed adultery,

6. And the Lord said to me in the days of Josiah—Since Jeremiah prophesied also during the reigns of Jehoiakim and Zedekiah, he specifies that this prophecy came to him during the reign of Josiah. This was before Josiah's return to God, for at that time, he purged the land of idolatry, yet here the prophet states that they 'committed adultery with stones and with wood.' Although Scripture states that they did not return with all their heart, indicating that they did, in fact, repent, perhaps some of the people repented upon hearing the prophet's reproof, but this was only an outward manifestation of repentance, not a sincere repentance with all their heart. It is also possible that this prophecy came to Jeremiah after Josiah's repentance. Although Josiah repented with all his heart, with all his soul, and with all his possessions, as in II Kings (23:25), and he abolished paganism from the land, many of his subjects still worshipped pagan deities in secret, concealing their practice from him out of fear. [See verse 10.] Therefore, the prophet states (verse 10): 'And yet, for all this, her treacherous sister Judah has not returned to Me with all her heart, but falsely, says the Lord.'— [Redak]

In the days of King Josiah—when He commanded me to bring back the Ten Tribes, "Have you seen what the backsliding Israel has done? שֹלְבֶּבָה is the same as שֵלְבֶבָה, (envejjsede in O.F.).—[Rashi as emended by Shem Ephraim]

**Israel**—The Ten Tribes.—[Rashi] This was not in the days of Josiah. for Israel was driven into exile in the sixth year of Hezekiah's reign. How then could Jeremiah see what they had done before their exile? He commenced to prophesy in the ninety-third year of the exile, when he hesitated to accept God's mission because of his youthfulness. We must, therefore, interpret 'have you seen' as 'have you heard.' Alternatively, this refers to the remnants of the Kingdom of Israel who were scattered in the land, from Ephraim and Manasseh, Simeon, and Naphtali, as is stated in II Chron. 34:6, 9.-[Redak]

she goes—I.e., when she was still on her land before she was exiled in the days of Hezekiah with Hoshea son of Elah. הֹלְכָה means, she would go on every lofty mountain.—[Rashi]

According to the other interpretation, that the prophet refers to the remnant of Israel, it can be understood literally, that she still goes on every lofty mountain.—[Redak]

ישראל אנניתינון כפה פמוריו וסשלחין ולא דחילו סשקריא דבית יָהוּרָה אָחֵיהוֹן וַאַּוְלוּוּ וּמֶעוֹ אַף אָינוּן: פּ וָהַנָה בעינהא מעוההא וחובת נת אָרָעָא וּמָעָת עַם פַּרְּחֵי אַכְניָא וְאָעֵיָא : י וָאַף הַבוּ N? בַּכָל רָא סשקריא רבית יהודה

(ם) והיה מקל וניתה. (מקול שיצא על זנותה. ר'א מקול ונותח)מקלות ונותה ניקל חסר ו' לפי שאינו מנזרת קול אלא םלשון קלות וכן תיי והות מדקליא בעינהא מעוותא: והנאף את האבן ואת העץ. זנו מאחרי בשביל צלמים של אכן ושל עץ: (ם) ותנאף את האבן. ושעת עם פלחי חבנים וחעים. חיונחן תרגם מקל זנותם לשון קלות מדקלילה בעינהה סעוותהה : (י) ונם בכל ואת. שרחו בקלקלת פורענות חבריהם: בי אם בשקר. דורו של יחשיה מרחין עלמם

שהם לדיקים והם רשעים היו לרים לורות של עכו"ם על דלתותיהם מבפנים הליה על זו והליה על זו וכשהיו מבערי רד"ק

מנחת שי (ט) וחתנף . החיים נחשף פנול:

כל זה ואתן את ספר כריהותיה אליה והנה אסר ישעיהו איוהו ספר כריתות אםכם אשר שלחתיה וירמיהו אםר ואתן את כפר

כרותותיה אליה פי' הספרש כי ירסיה דבר כננר לשרת השבסים שנתן להם ספר כריתות שלא יהיה עוד סהם מלך כי בקבוץ נליות אסר ורור עברי נשיא להם לעולם ואסר ולא יחצו עור לשתי מכלכות. אבל ליהודה לא נתן: ספר כריתית אלא כבעל שפוציא אשהו כביתו שקצף עליה אבל לא נתן לה ספר כריתות ספני שעתיר להחזירה אליו וכן יהודה עתיר להחזיר הפלפות אליו ונוכל לפרש ג'ב לפי שעשרת השבסים לא שבו בשוב הגלות כככל זעור סשגלו לא יצאו מסקוס גלוהם וארך להם הצלות מאד הרי הם כאילו נתן להם פפר כריתות ואנ"ם שעתידים לחזור אכל שכם יהודה הרי הם כאילו לא נתן להם ספר כריתות שהרי שבו לארצם אחר שבתים שנה וישבו בארצם ת'כ שנה ואעים ששכם יהורה לא נלו עריין הנכיא רבר על העתיר ונחכה שמנחם ישראל שהם בזה הגלות שישובו כילא נמכרו כי אם בעונותיהם ובשובם אל האל ישיב שבותם ואמר הכרכים והרוסים להם: עם והיה פכל זנותה. ענין כלות ואסר הפסרה עליו לית חסר בכלילותא ופירושו כחרניםי והות מדקילא כעינהא מעוותהא וחייבת ית ארפא ופעת עם פלחי אכניא ואעיא וכבר פירשנו כי לשון זנית ונאוף הנוכר בזה הענין הוא ענין הרבקות בעכרים: (י) וגם ככל ואת. בכל זאת שראתה ששלחתי אהותה לא שבה אלי בכל לבה וזה קודם תשובת יאשיהו או אחר תשובתו כמו שפי' למעלה בפרוק ויאמר ה' אלי: בנורה. שם תאר היה משפכו בשוא פיא הפעל כמי קרובה רחוקה ונשאר עם הקמץ כמו שונא לוכר: (b) ואכר ה' אלי צרקה נששה. אנ"ם שחשאה משוכה ישראל תחלה הנה אחותה ירודה הנסיפה לחשא עד שנחשבת אחותה ישראל צרקת כנגרה והושפת החשא ביהודה הוא לבוותה בית האל להכנים שם פסיליהם ואליליהם ולבשל שם עבודת האל ולעכוד עכו"ם בבית עצמו כמו שנאשר באחז כצורת דוד

מצורת ציון

נס היה בשכו"ס כהחותה ישרהל: (ש) והיה מקל זנותה. בשכו" נאשה. מלי ניחוף חותר: שהורו ביון הקלות שיש שמה כדבר הזנות לעכו"ס מייצת הת ההרן להיות כריהותיה. כן נקרה גע השביד בינו לכינה: ותון. מלכון ונות: תרבה ושומתה: והנאף וגר'. עשתה עכו"ס מען והכן: (י) וגם בכל זאת. שם כל הדם" שכח של שכה של ישרהל עכ"ז לה שכה (ט) מקל. מלשון קלות: את האבן. עם החכן:

I.e., although they saw that I sent away their sister kingdom, they did not repent sincerely. This was before Josiah repented, or perhaps even afterwards, as explained above, v. 6.—[*Redak*]

but falsely—Josiah's generation would show themselves as righteous although they were wicked. They would make forms of pagan deities on the inside of their doors, half on this door and half on this one, and when the destroyers of idols would inspect, the door would be open, and they would not notice it.-[Rashi from Lam. Rabbah 1:53.] See Pseudo-Rashi II Chron. 35:20, where he quotes Kinoth of Rabbi Eleazar

I sent her away, and I gave her her bill of divorcement, yet treacherous Judah, her sister, did not fear, and she too went and played the harlot. 9. And it was through the lightness of her harlotry, that she polluted the land, and she committed adultery with the stones and the wood. 10. And yet for all this, her treacherous sister Judah did not return to Me with all her heart, but falsely, says the Lord. 11. And the Lord said to me:

adultery—The signs of the intonation of this verse teach us its explanation. is punctuated with a zakef katan, separated from שַלַחַתִּיהַ, I sent her away. שַׁלַחְתִיה, I sent her away, is punctuated with a zakef gadol by itself. And this is its explanation: I saw; i.e., I contemplated her to exact punishment upon her. And why? Because of all that backsliding Israel had committed adultery. And what was My vengeance? I sent her away from before Me. And treacherous Judah did not fear when she saw the retribution of Samaria, to set her heart to repent.—[Rashi]

Redak explains: And I, too, saw that she saw and did not repent. Now what did she see? That because of all that backsliding Israel had committed adultery, I sent her away. Despite all this, treacherous Judah did not fear that I would send her away as well. The words 'and I saw' are connected to the end of verse 10, with the word 'falsely.' Although human beings did not discern the falseness of their repentance, I, Who search the heart, saw it, and I, therefore, gave her her bill of divorcement. This verse seems to contradict Isaiah's prophecy, in which he states (50:1): "Where is your mother's bill of divorce that I sent her away?" The exegetes reply that Jeremiah was addressing the Ten Tribes, to whom God did indeed give a bill of divorcement, for they lost their sovereignty completely, never to place a king on the throne of Israel. In Messianic times, all Israel will be under the dominion of the house of David, as the prophet Ezekiel states: "(37:24) And My servant David shall be king over them." In the same chapter he states: "(v. 22) ... and one king shall be for all of them as a king, and they shall no longer become two nations, and they shall no longer be divided into two kingdoms." To Judah, however, He did not give a bill of divorcement. This is analogous to a man who becomes angry with his wife and sends her away. He does not give her a bill of divorcement, because he intends to take her back. So it is with Judah, whom God intends to reinstate in its position of sovereign over Israel.

\*9. through the lightness of her harlotry—I.e., because she considered her harlotry of little consequence.—[Targum Jonathan, Redak, Kara]

10. And yet for all this—that they saw the misfortune of the retribution of their companions.—[Rashi]

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 217.

יִשְׂרָאַל מִסְשַׁקְרַיָא דְבָית יָהוּרָה : יב אָזַיַל וְתְהַנְבֵּי פַהַנָּמָיָא הַאָּרֵין באַרֶע צפונא וַתִּימר תוכו דַמָהַחַסניוַלְמִיסָב לפולחני דבית ישראל אָבֶר וְיָ כָּד הְתוּכוּן לָא אַשְׁלַח רוּנְוִי בְּכוּן אַרִי סקני לַסְעַכּר טְרָוַן אַנא אֲכַר וָיָ וָלָא יִהְנַשְרוּן לִיהְ חובור לעלם: יג ברם דָעָי חוֹכָיָהְאַרֵי בְּמַימָרָא בוים אלוך וקראת . מנהדרין כא קו: סבירת אַלָּהָהָ

עכו"ם כודקים היה הדלח פתוח ולא היו מכירין בה: (יא) צדקה נפשה משובה ישראל. נקת' ופטרה עלמה מן הדין שלח היה לה ממי ללמוד: (יב) הלוך וקראת ונו' . הלוך כתרגותו חזיל לשון לווי כאן ליווהו לילך ולחזור פשרת השכשים כיתי יאשיהו כתו שאתר למעלה שכיתי יאשיהו נאמרה לו נכואה זו וחזרו מהלת מהן בשמונה פשרה ליאשיהו: צפונה. אל המקומות שנלו שם לאשור: פני. רונזי. כן חרנס יונחן: (ת) פשעה. מרדת: והפורי

שצוה לעשית כזבת בביה רכות הסובח אשר ברסשק ובסל עבורת כזבה ה' ונו' ויסנר את דלהות בית ה' ונאסר

מהר"ז קרא ניא) צרקה נששה משובה ישראל, הם יי שבמים לא היה דור לפניהם שגלו בעונה ולא היה להם ספי ללכור שיקחו כופר אבל שבם ידורה שראו שנלו י' השכמים לפניהם כיסי הושל כן אלה ובכל זאת לא יראו ולא שבו אל ה' נכצאו י' שבסים צדיקים כהן: (יב) ואסרת שובה משובה ישראל. מיכן יש ללכור שירפיה הלך להחוור י' השבמים ויאשית מלך עליהן שהרי לכעלה בעניין הוא אוכר ויאסר ה' אלי ביסי יאשיהו הכלך הראית את אשר עשתה משובה ישראל: נינ) אך דעי עונד. אך אם תעשו תשובה והתוודו הסאתיכם בווירוייכם וכך האכרו על כן באה אלינו הצרה הואת כי בה' אלהינו

מנחת שי (ינ) הלוך וקרחם, בספרי ספרה היה כנשיה : לפונה, מלה וח"ו ופיין פ"ם בביתן כ"נ :

את הנרות וקברה לא הקפידו ונאבר עליו וגם את בניו העביר כאש כתיעבות הנוים וכן בסנשה נאפר וישתחו לכל צבא השמים ינאמר והדביר את בנו באש ועוגן ונחש וכשף ועשה איב וידעיני הרבה לעשות הרע בעיני ה' תאמר עליו הרע מכל אשר עשו האברי אשר לפניו והחסיא גם את יהודה בנלולה ונאסר ונם דם נקי שפך כנשה הרבה סאד עד אשר כלא ירושים פה לפה חללים: ניכו הלוך וקראת. אינו אומר לנביא שילך צפינה בסקים שנלו עשרת השבפים כי הגלה אותם כלך אשור בחלח וחבור ודרי מרי וחם צפין העולם כלפי מורח אלא פירושו הלוך קנין זרוו כמו לכה נא אנסכה בשכחה לבו ונפילה טרלות והדובים לרם וכה שאפר וקראת ר'ל שיקרא הרברים האלה בירושלם לפני וקני ידודה ויקרא הרברים כנגד ישראל שנלו כאילו פרבר עכתם פנים בתים ואמר להם שובה בשובה ישראל רכו להם שעתידים לשוב באחרית הימים וזהו שאבר לא אבור לעולם כלומר שלא ישבור עינם לעילם אלא ישיבם אליו אתר זבן ארוך ויקבצם עם נלות יהודה ומה שאמר לא אשיל פני בכם ריל לעולם ומעם הכולם לשנים ללא אפיל פני וללא אפור כי כבר הפיל פניו בהם בנליתו אוהם ופני פירוש כעסי כפו ונחתי אני את פני באיש ההוא פני הן חלקם והדומים להם ומה שאפר כן חמיד אני רזל כן אק"ם שחמאתם והייתם חייבים כליה אני חמיד ככו שאבר כבירות האל רוב הזב ההרכבה הוא יהרוך הפובה יותר על הראון זיננו אך דעי האך קידם שאשיבך אלי צריך שחדשי עובר ותכניר בעצבך על כה הנליתיך כי כה' אלהיך פשעת וכיון שתכירי זה תשובי אלי ואשובה אליך: ותפורי. כי לא עברת עכיים אחת לבדה אלא פורת אה דרכך לורים לזה ולזה כמו שאסר כי מספר עריך היי אלהיך יהורה: ובקולי לא

מצורת רוד

אלי וגו' בכל לכה כ"א בשקד מהשפה ולהון: (יא) אדקה גששהונה. כ"ל עם כי ישראל חשא האשינה הנה יהודה הככידה כ"כ בסשפה פר בלמולה נהשכח שרחל ללדקח: (יכ) צפונה. חל מול לפון לחשור מקום שנלה שרחל: לא אפיל. לח חשכין חמתי ככם: בי חשיד אני. כ"ל לה כמלך כ"ו בחינו מוחל למוכדים כו הף חם

מצורת ציון ויב)הלוך. הוא טנין לשון זרוז: אפיל. עלין הניה והשכנה כעו ע"ם כל החיו לפל (ברחבית כ"ה): פני, שנין המה וכעם כמו פני ה' חלק' (היכה ד') מ"ש בהכעם יוכר בפני החדם : אפור. פנין במירה: (ת) ותשורי. פלי פוור ופרוד: דרכיך. רגליך פ"ם שדורני

ששי השוכה: לא אשיר. לא אשאו האיתי לעולם כי עיד כשחשיכו חלך לה האיכה: (יג) אך דעי עודך. חדי שכרת כשלתן שהיכים עין כי פשעת כה' : ותפורי. פורת רגליך זה מזה לכאוף עם הזרים ור"ל עבדת עכו"ם כרכה: ובקולי לא שפתחם. ר"ל לא עבדתם

[Rashi] This is based on Targum Jonathan and the Talmud (Yoma 36b) where פְשֶעִים are classified as rebellious sins.

and you have scattered your ways—This is an expression of harlotry, spreading the legs to the woman's private parts.—[Rashi] The implication is that they were ready and willing to accept many gods.— [Mezudath David]

Redak explains: You scattered your ways by running here and there to worship many gods, similar to 'for as many as your cities were your gods, O Judea.'—[Redak]

Backsliding Israel has proven herself more righteous than treacherous Judah. 12. Go and proclaim these words to the north, and say: Return, O backsliding Israel, says the Lord. I will not let My anger rest upon you, for I am pious, says the Lord; I will not bear a grudge forever. 13. Only acknowledge your iniquity, for you have rebelled against the Lord your God, and you have scattered your ways

Hakalir; Kinot for the Ninth of Av, pp. 102f. See also Isaiah 57:8, Commentary Digest; II Kings 23:29, Commentary Digest.

11. has proved herself more righteous—She has been cleared and she has freed herself from an unfavorable verdict, for she had no one to learn from.—[Rashi]

Although Israel sinned first, her sister Judah continued to sin and increased her sins until her sister Israel appears righteous as compared to her. Judah's sins were more severe in that they disgraced the Temple by bringing their idols there and by curtailing their Temple service, even worshipping idols in the very sanctuary, as is written concerning Ahaz, who ordered an altar built in the Temple, modeled after the altar in Damascus, he curtailed the service and closed the doors of the house of the Lord (II Chron. 28:24). He also extinguished the lights of the menorah, and they did not burn the holy incense (29:7). It is also written of him that 'he passed his son through fire in the abominable manner of the nations' (II Kings 16:3).

Concerning Manasseh, too, it is stated: 'And he caused his sons to pass through fire in the valley of Ben

Hinnom, and he practiced soothsaying, divination, and sorcery, and he practiced necromancy and divination with the jidoa bone; he did much evil in the eyes of the Lord, to provoke Him' (II Chron. 33:6). It is also stated concerning him, 'he has done more wickedly than all the Amorites who were before him, did, and he caused Judah to sin with his idols' (II Kings 21:11). 'Moreover, Manasseh shed very much innocent blood, until he filled Jerusalem from one end to the other' (II Kings 21:16).—[Redak]

\*12. Go and proclaim etc.—Go, as the Targum renders, yith, the imperative form. Here he commanded him to go and bring back the Ten Tribes during the days of Josiah, as he states above that during the days of Josiah this prophecy was said to him and some of them returned in the eighteenth year of Josiah.—[Rashi based on Megillah 14b]

13. Only acknowledge your iniquity—Before I return you to Me, you must acknowledge your iniquity and recognize the reason for your exile, that you rebelled against the Lord your God. When you recognize this, you will return to Me, and I will return to you.—[Redak]

you have rebelled—Heb. פַשֶעהַ.—

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 217.

וַקַּכָּקילָתְּ יַת אוֹרַחָתְּךְּ אַתַּחַבַּרָתַ פּלָחֵי כּוֹכְבָיָא תַחוֹת כַּלֹ אִילַן עַבּוּף וּלְּמֵיכְרִי לַא קבילהון אמר יר הוכו בניא דמהחקנין לָּמֶיתַב צֵּמָד יִיָ אֲרֵי אַנָא ּ אַהַרַעַיִרִי בְּכוֹן וַאָּקרֵיב אַהוּו באַלוּ יתכון משתארון חד מקרהא וּהָרֵין כְּזַרְאֵיהָא וְאָצֵיל יַהָכון לְצִיון: פו נאַטני עליכון פרנסיו עקבי דעותי ויפרנסון יתכון בַּסָרַעוּכְחוּכְסָא:פוּי וִיהַיּ וחפשיו הסגון בְאַרָעָא בִּיוֹמֶיָא הָאִיגוּון אַמר יִי לָא יַימְרוּן עוֹד

תרגום

ארון קימא דיי ולא יסק ת"א אוני. יופה פו פנסורין מו קיח הנינה ס פיח ו' נכורום וה : וכיה ני. פקיה בבר וחו

כהר"י קרא

משענו. ועל שפיורנו דרכינו לע"ו אם תעשו כך לא אפור לעילם אכל אסלה לכם: ידי ולקרתי אתכם אחד סניר ושנים משעמה הבאתי אתכם ציון. אילו הייתי מסתין שיהוי כל מכשמחה הבאתי אתכם ציון. אילו הייתי מסתין שיהוי כל בני הרור צדיקים לא מדה מדין נוהנת שתהיו נואלין עילםית אלא אל בנות אדעין אחד שימצא בעיר ובוכות שני צדיקים מן המשפחה והבאתי אתכם ציון והיוא מרדיעי. ושופות אני עתיד ללקם אתכם אחד בעיר ושנים מכשפחה שאתם מוורין בכל המקובות ושארתם מהי מספר והציו, אתכם ציון ושם ככל המקובות וליי אתכם ציון ושם ככל המקובות וליי אתכם ציון ושם תחבר מכל אחדיו והיה כי הרבו עתבריו והיה על מחרננו שכתב אחדיו והיה כי הרבו

ופרותם כארץ: ופה ונתהו לכם דופים כלכי . לפי שנאכר למעלה והרועים פש"עו בי חזר ואכר כאן ונתחולכם רופים כלכי זרער אתכם רעה והשכל . "לדעת את ח"ו: נפון לא יאפרו עוד ארון בנית ה". שלא תהיו צריכין לופר עוד נקחה ארון ברית ה" רכא

ר"ק....

צ'מנת ורו'ל פרשו אחר סקיר סוכת את כל הקיר שנים מסששחה הוכים את כל המשחתה ובינהן יצאו כלסכתולות? מסששחה הוכיה, יצאו כלסכתולות? עם יותרים עם אתרים, כלכי אתרים, יא כרונים הראשונים והם מלכי ישראל ויהורה שוו בדרך רקה ולקבור עבו"ם אבל איתם הריונים שאתן להם בומן היישובה יידכו אתרים הם פרנסי ישראל היישובה יידכ אותר מיכור הריבו מכיל הריונים הם ללי שבאבר בנביאת כילה ותקבונו לאי אשברו עוד ארון ברית ה'ולא יעלה על לב כלוכר אע"ם מצורות ביינו

ופוספים כו וזמו שמלח מטם משותף כל שנין ההילך יפל הדגל מ"ב פשתי מרכבותיו (שיסשים הי) ולאתי ספתי דלים (ישמים נ"ו): (יד) בצלתי. ענין שר ואדון כמו אם כעליו מחו (שמות כ"ב): (יצ) ובצלתי. מנין שר ואדון כמו אם כעליו מחו (שמות שמעתם. כי הייהי כתרה ככם המיר על יוי העביאים ולא שמעתם: יוז שונו כנים שובנים. מוררים ככל משונה שמעתם: יוז שונו כנים שובנים. מוררים ככל משונה שמידשנו: כי אתכנ כללה בכם. כלוכר אבעל בכם אתר שבידשה אתכם ות"י אתרכיתי בכן ואאול פיש שכללה עצביי לפי שרא קשור בני"ח וכן אנכי בעלתי בת נאם הי ורמה לפי שרא קשור בני"ח נלשן עבי: אתר כשר. אפי יהור אחי יהיו אחי שנים לכרם באום אתת משם אקם ואוםה נקראת בשפחה בכו ואם משפחת בצרים לא העלה וכן לכם שבחות מבלכות כנו ואם משפחת בצרים לא העלה וכן לכל משבחות מבלכות כנו ואם משפחת בצרים לא העלה וכן לכל משבחות מבלכות כנו ואם משפחת בצרים לא העלה וכן לכל משבחות מבלכות

את דרכיך. לשון זמת פיפוק רגלים למשככי חשה:

(יד) שובכים. (חנוושיי׳ר כלע"ו) ששוככחם דרככם

מרוב כל שהייתם בשלוה ועונג כתו בהוא אומר הפורעים

על פי הנבל (עתום ז') השותים במזרקי יין (שם): כי אנבי

בערתי בכם . ונקרהתם כשמי שחני חדון לכם וחין ככודי להנים ההכם כיד חויבי : (מז) לא יאמרו עוד ארון .

שתי אף בשתוף: (ידו שובו. מהם כנים מוכדי שובו הלי כי מכני החון והתושל ככם לכן פסראוי שחשובו אלי: ולקחתי אהכם. ואז הקה אחכי מבגולם: אחר בשיר. ריל אף אם משט ישוכו שלי אקה איתם ולא ישחקמו שם עם המומדים כמרדם: (עו) דעים כלבי. מוכים לריקי ועםי לון לכי אל כתו לבשכי (עו) דעים כלבי. מוכים לריקי ועםי לון לכי אל כתו לבשכי

(a)) דלים כלבי. מלכים לדיקרי וכפי האון לכי לא פתו לבעכי שהפליכו מדעתם מלכים רשבים להם הכיהו האון לעכו"ם כי לפריד המשיח ימלוך פליהם : ררעי, ירעו אחלי בדרך דשר והבכל: (פ:) לא יאסרו עור ארון בריות ה'' , כ"ל לא יאפרו עודום ליום ללך לפני הארון להחפלל שמם כי לפי מרכית הפם 'לא יוכלו כלם לכא שפה

and they will feed you with knowledge and understanding—This may also be translated: And they will lead you with knowledge and understanding.—[Mezudath David, Ibn Nachmiash]

16. when you will multiply—Since

God will gather but one from a city and two from a family, the number will be small. Then they will multiply and be fruitful in the land.—
[Malbim]

they will no longer say, "The ark of the Lord's covenant"—For vour

to strangers under every leafy tree, and you did not hearken to My voice, says the Lord. 14. Return, backsliding children, says the Lord, for I possessed you, and I will take you, one from a city and two from a family, and I will bring you to Zion. 15. And I will give you shepherds according to My heart, and they will feed you with knowledge and understanding. 16. And it shall be, when you multiply and are fruitful in the land in those days, says the Lord, they will no longer say, "The ark of the Lord's covenant,"

So shall you say in your confessions: This trouble has befallen us because we have rebelled against the Lord our God, and we have scattered our ways to strangers. If you confess this, I will not bear a grudge forever, but I will forgive you.—
[Kara]

and you did not hearken to My voice—I.e., you did not worship Me even in conjunction with pagan deities.—[Mezudath David]

Redak explains: For I constantly warned you through My prophets.

14. backsliding children—(Envasec in O.F.) That you perverted your way because of much good, that you enjoyed tranquility and pleasure, as Scripture states: They hum snatches of song to the tune of the lute (Amos 6:5), those who drink from bowls of wine (v. 6).—[Rashi]

backsliding—Heb. שוֹרֶבִּים, rebellious, like קשָׁבָה, as explained above.—[Redak]

for I possessed you—and you are called by My name, that I am your Master, and it is not honorable for Me to leave you in the hands of My enemies.—[Rashi]

Redak explains: for I will possess you. After I have driven you away, I will again take possession of you. He may also mean: After I have divorced you, I will become your husband. R. Joseph Kimchi renders: For I despised you.

one from a city—If there will be but one Jew in a city of the gentiles, I will take him out of there.—[Rashi]

and two from a family—A whole nation is called a family, as above (:15). If there will be two Jews amidst an entire gentile nation, I will take them out.—[Redak]

15. according to My heart—I.e., leaders who will lead you according to My will, not like the earlier leaders, the kings of Judah and Israel, who misled the people on evil ways, to worship idols, but these leaders whom I will appoint at the time of the redemption, will lead you with knowledge and understanding. These are the leaders of Israel who will be with the Messiah, as is mentioned in Micah's prophecy, 'And we will set up over him seven shepherds and eight princes of the sons of men' (Micah 4:5).—[Redak]

של לב ולא ירפרון עוד ביה ולא יוועון ולא יניחון ביה עוד קרב: יו בְּעִירָנָא הַהִיא קרון לירושלם אתר בית שָׁכְנָהָא דְיַי וְיָהָנְהוּן לָבָבַּרָח בה כַּלַ עַבְּבָּוֹא לְשָׁבָא דַיִי לִירוּשְׁלָם וְרָא יִהְכוּן עוֹד בְּתַר הַרָהור לָּבָּהוֹן בִּישָׁא: ביומיא יַתְתַּבְרוּן דְבָית יְהוּדָה עם ביה ישַׂרָאַל וַיַהוּן בַּחַרָא כְאַרַע צִפּוּנָא אָרְעָא רְאַחָּסֵינִיה נַתּ אבהתכון

۲7997

כי כל כניסתכם תהא קדושה ואשכון כה כאלי הוא ארון:
יפקדו. כמו יוכרו: ולא יעשה עוד. מה שנששה כו
ככר כשילה שהכיאוהו כמלחמה עם פלשחים כימי עלי
(שמואל א' ד'): (יז) ונקוו. ונקבלו לשן מקוה מים:
שרירות. ל' ראיה כמו אשרנו (במדכר כ"ד): (יח) ילכו
בית יהודה על בית ישראל. עמס ימחכרו וימוספו

דר"ק, ת כל ירושלים לחלחם אלא יכראו אותת כמא חשם תכרו אלית ת כל הגוים לשם ה", ולעבדו לא לחלחם ומה ששפר לירושלש נו אחד שאפר אליה רוצה לופר שיאבר אחד לחברו כל לירושלש לא ולא ילכו עוד אחרי שרידות לבם דרע לא ישראל ולא העום: וז שרידות לבם. חוק לבם דרבר יח"ל שייד וקים: ליח בימים זה תחבות. בכקר גליות: על כית ישראל הם בית ישראל הם בית ישראל הם לא יום ויבאו האבשים על רעשים: מארץ צפק. כמו שכתבנו כי

## סצורת רור

כי המקום לא יכילם: דא יפלח על לב. לא יפלם פר בלכן ללכם שפה יחיד כי מאד יקשה לכל שמם פרוחק השון ספם: דא יקברו בו. לא יהור פי בארון ללכחשה וכפל הדכר במשיו קו ולא יקברו רלה יפשח עד. לא יביה נפשה שד ארומת אחרות לפסן אילו כלם לכא לפר אחד מהם וכאבר ישר לפי לפסים שבתאת שפרים ללם לכא לפר אחד מהם וכאבר ישר לפי לפסים שבתאת שפרים

nical formula שֶׁרִיד וְקָיָם, strong and

nical formula שָרִיר וְקָים, strong and permanent, rendering: stubbornness.—[Redak]

18. In those days—I.e. in the days of the ingathering of the exiles.—
[Redak]

the house of Judah will go with the house of Israel—They will join them and they will be added to them to be one kingdom.—[Rashi from Jonathan]

בקרבינוויישיתנובקף אויבינוכי שלום יהיהניחילכו בית יהדה על בית יסראל. לפי שייבר לפעלת בנלת י דשבמים דבתיב הארא כי על כל אדות אשר נואפה משובה ישראל שלחתיה הארא כי על כל אדות אשר נואפה משובה ישראל שלחתיה וגם בנלות יהדה בתיב כי הנני קורא לכל כששחות ממלבות אחת נאם ה' ובשי ונתנו איש כמאו פתח שערי יודשלים וגר

סהר"י קרא

הדר ורישא באן בימים חהם ילכו בית יהודה על בית שרירות, נ' רחיה כמו חשורה (מדכר כ"ד): (יד) ילכו ישראל מת' עם בית ישראל כמו והקרבתם על חלחם שפת' עם הלחם וכן והתתים עלי שפת החתים עכו: רבאו יחרוי מארץ בית יהודה על בית, ישראל. עמס יתמכרו ויתוספו צשק תר. לפי שאמר למעלה רעני סרא לכל משפחית צשת חור ואמר כאן ויבאל יחורו מארץ צפת על חארץ תרי

> שתרבו ומריחם בארץ לא יכנאו ככם העדים שיבאו לחלחם בכםות מפרט לצאת למלחכה וארון האלהים מכם כם שתיח מנהגם שהיו כתציאים הארץ כמלחםה וכימים תהם לא יצמרנו מותנים שהיה לא היה להם מלחכה עדר ולוח אחר לא יאחרו ולא יעלה על ב ולא יוכרו בו ולא ימקרו ולא יעשה עד כלמד לוח הדבר לדרציאו למלחכת וכת"י לא יעשה עוד ולא יניתן ביה עדר קרב: ליו בעת תהיא, אין צריך לובר שלא יבאו הערים

## סצורה ציון

פרץ זכרון: (יו) תקוד. פנין אסיסס וקבון כפר יקוו ספר (כלאשית ל'): שרירוד. פנין לאים וככסס לפנו לשת שולה לש" (איב ל"ו): (ימ) על כיות ישראל. פס בית ישלאל כפו ויכולם ספשר פל סישים (שפות ל"ה):

כלם לכם למד שה שם הקובל הפלם המהפללים: (יו) במא ח"ר. כ"ל גם בפה פהים השלמה ילש"ל למסה שהצלחה פקרים יהיה ככל ירובלים ושמם הקובל הפלם המהפללים: (יו) במא ח"ר. כ"ל גם בפה פהים השלחם השרים: שרירות לגם הרץ. יהקבלו אלים בפרור שם כ" כשורה בם וחוז' ושפרש אל ירושלים יפקבלו כי שמה חבים השלח בשריות במרייה לבם הרץ. שלחות לגם שמלחם לכם את הכמם ועסים אותם לפשותם: (יום) ילבר. ממקום שלו ברת יהורח. אלו בגע שמרי יהודי פ"י סנחריב מלך אשור ולא חורו בכית כשני: על בית ישראל. פס עני פשרם כשפטים: יחדו. יהודם וישראל: מארץ בשק.

will go—from the place of their exile.—[Mezudath David]

and they will come together from the north land—As mentioned above, the Ten Tribes were exiled to lands northeast of Babylon, whence they will return.—[Redak]

The apparent explanation of this verse is that the kingdom of Judah, known as the house of Judah, will join the Ten Tribes, known as the

neither shall it come to mind, neither shall they mention it, nor shall they remember it, nor shall it be done anymore. 17. At that time, they will call Jerusalem The Throne of the Lord, and all nations shall gather to it in the name of the Lord, to Jerusalem, and they shall no longer follow the idea of their evil heart. 18. In those days, the house of Judah will go with the house of Israel, and they will come together from the north land to the land that I caused your forefathers to inherit.

entire assembly will be holy, and I will dwell therein as though it were an ark.—[Rashi] Isaiah da Trani takes this as a reference to the city of Jerusalem, which will be the seat of the Shechinah, as in verse 17.

nor shall they remember it—Heb. יְפְּקְּדוּ, like יְפְּקְדוּ, remember or mention.—[Rashi]

nor shall it be done anymore—I.e. it shall not be done what was done with it already in Shiloh, that they brought it into the battle with the Philistines in the days of Eli.—[Rashi]

Redak explains the entire verse in this context. When you will multiply and be fruitful in the land, the nations will not envy you, that they should wage war against you, and you should find it necessary to go forth to war and take the Holy Ark to war with you, as it was their custom to take the Holy Ark out with them to battle. At that time, however, they will not need it since there will be no more wars. Therefore, they will neither mention it nor remember it, and this thing, i.e. to take the ark out to battle will no longer be done.—[Redak]

Jonathan renders: And they will no longer mention it, neither will

they fear, nor will they wage war with it anymore. He, apparently, interprets יְפְּחָדוּ like יְפָחָדוּ, they will not fear.

Others render: Nor will it be made anymore. Since the Shechinah will rest throughout the entire city of Jerusalem, there will be no need to make other arks so that the people will be able to pray before them. Wherever they will pray in the Holy City, their prayers will be accepted.

—[Isaiah da Trani, Mezudath David]

17. In those days—Not only will the nations not march on Jerusalem to wage war, but they will call it The Throne of the Lord and all nations shall assemble to it in the name of the Lord to serve Him, not to wage war.—[Redak]

shall gather—Heb. וְנְקְוּי, an expression of מְקְנָה מִים, a gathering of water.—[Rashi]

to Jerusalem—The repetition of 'to Jerusalem' after 'to it' may mean that one will say to his companion, "Let us go to Jerusalem," and they will no longer follow the stubbornness of their heart.—[Redak]

the idea of—Heb. אַרְרוּח, an expression of seeing. Comp. אַשְּהַרְנּוּ, I see him (Num. 24:17).—[Rashi]

Others derive it from the Rabbi-

מהרץ קרא (ים) ואנכי אפרתי כשתנחלתיה לאבותיכם: איך אשיתך בכנים. איך אתן לך נחלה בין האומות : ואתן לך ארץ חמרה. כאדם שכפריש כנה יפה לבנו כך הפרשתי הלקכם: נחלת צבי צבאות נוים. ארץ שהיא צבי לכל הארצות יאומר בעצמי מאחר שנתתיה לכם מעתה אבי הקראי לי ופאחרי לא תשוכו: (כ) אכן בנרה אשה מרעה. כאשר בנדה איטה רעה בבקלה המספיק לה כל מוב כן אתם בנדתם בי שהייתי כספיק לכם כל צרכיבם ובקק זה מופכם.שקילכם: וכא) קל שפיים (נשפק. בבכי ובתחנונים על שפיים) בגליות וכל זאת לפי שחקוי את דרכם שכתו את ה' לכן אני אומר לכם כר שלא יבואו יפי

שליהם להיות ממלכה החת: (יש) ואנבי אברתי. כלכי ולכן הנהלתים לאכותיכם: איך אשיתך בבגים. את שדתי והומתי בתוך שחר כנים מעורכת בין העובדי כוכבים לפיכך כיררתי מנה יפה וחתן לך חרן חמדה: צבי צבאות בויח. לכיון כל לכחות נוים: (כ) אכן. חכל חתם לח ששיחם מחשבתי כי אם כתו אשה שבוגדת מרעה על שאינו יכול להספיק מזונותיה כן בגדתם כי התספיק לכם כל פוכ כך מדרם חגדה: (בא) על שפיים נשמע - קרוב

מנהת שי (יש) מקראו . מקראו ק': משונו . משוני קרי:

השבמים בארק צפון כלפי מזרח כחלאת לבבל: נים) חונכי

אסרתי. זה סנאכר עד הנה אני עתיד לקיים כלם באחרית היכים אלים שהיהי בנלית יכים רכים אלא תרחובי אכי אכריתי איך אשיהך בכנים כלובר בכאפר שהקראי לי בנים ככי שאכר בנים אתם לה אלהיכם ואלץ לך. כלומר אשאירך בהם כמו שנתהיה לך הארק שנקראה. ארק חברת שהוכרין אתה כל הנוים: נחלת צבי. כפל הענין במ"ש כי צבי פ"י חשץ והוא כמו תבדה שוכר שהשצים בה צכאות הניים שחורבין, אחת כל תעום ז' נולה מכי, בפל המנין במיש כי צבי שי השץ ורוא כמו חבדה שינר שהמצים בה צבאות המיש ז"ח צבי צבאות נוים חדות תושבתת עכמי אואיך יהוי הו רבאי זה נינן שאתנה לך ואמר בזה המנין היות ששמית? בבנים ואתן לך ארץ חבדה שתקראי לי אבי ומאחרי לא תשובי תקראו כתיב וקרי תקראי כננד הכנסה והכתוב כננד הכם אחרד הוא אם הקראו לי אב אקרא לכם בנים כמו שאמר אשתרן בבנים תשובו במיד שקטרו זה הלשון עקבת כמו שש"א בפלת תקראו לי נו אכן בנדת. כמו שבודה אושה מראה הא בללה כן בנדתם כי ישה שקטרו זה הלשון עם ש"ם שלא כפנתג רזל כי בבנדת בבללה הולכת כאתו לאיש אתר: מלה מל על ששים נשמת. בשל בינוני כי הוא קכץ ושיי כצודת ציון כצודת דור

פתקום שנל שמה: על הארץ. אל הארץ ונים) ואנכי אסרתי. (ים) אשיתך. מנין שימה: צבי. שנין הדה ופאר וכן לכי ממוכום פתחנה עשלקהרוך לי לפס אפתחי עלכי באיזה שנין אשימן בין (ישפיה יצו): (כ) בגדה. מדדה: מני רים וחכב: פכנים ודומה להסר"ל להיום דומים לשלחכי משלה סנקרחים כני

מצפים היו משים משים משים למוב אין): ואתן לך. נוס נכתף לך ארן חמדה נחלה משוארי לכל לכאות הגוים כי כלם משחוקקים אלהי כה ומשארים אותה של כיחוא משיי הבאת השכילו והוא מכוא גדול ליכא את ה" להיות כמלאכי משלה: ואחר. אמרחי כשנין אם תקראו לי אכי נלא חשוכו מאחרי של שלם: (כ) אכן. באמת לא כן הגא כמו שכנד" אשה ריטה שהיא בשלה והלכה מאחו 🖨 אחם כית יברהל בגדהם כי : (כא) סול על שפיים גשבול. ראל ראוי סים להיו' נבשש קול על התקומות הגבוהים להבעיע למרחוק

Others explain: [19] And I said: How shall I place you among the sons?-When Israel was in Egyptian bondage, God said: How can I elevate you from your present state of slavery to be placed in a status of 'sons,' as the Torah says: 'You are sons to the Lord your God' (Deut. 14:1), as though you are the sons of the living God on a level with the angels? How can I give you a land desired by all the nations? I said: Only if you call Me 'my Father,' and do not turn away from following

Me. I.e., only if you humble yourselves before Me and always call Me Father.

[20] Truly, as a woman betrays her beloved—But you did not do so: you betrayed Me as a woman betrays her beloved and goes to another man.—[Abarbanel]

Mezudath David explains that 'But I will give you a desirable land . . .' is the beginning of God's answer. I will give you a desirable land, a land where the Shechinah rests. In this manner, I will be able

19. And I said: How shall I place you among the sons? But I will give you a desirable land, an inheritance of the beauty of hosts of nations, and I said: Call Me 'my Father,' and do not turn away from following Me. 20. Truly, as a woman betrays her beloved, so have you betrayed Me, O house of Israel, says the Lord. 21. A voice on

house of Israel, and they will come together from the north land. This is difficult since the house of Israel. hidden away in unknown regions, will more likely join the house of Judah on their way to the land of Israel. Moreover, the house of Judah is not exiled in the north land, but all over the world. How will they come together from the north land? Abarbanel, therefore, prefers to explain that 'the house of Judah' refers to those Judeans exiled by Sennacherib from the cities of Judah prior to the exile of Judah by Nebuchadnezzar. These Judeans were exiled to Assyria and sent to the north land and did not return to Eretz Israel during the time of the Second Temple. He bases this supposition on a letter brought to him by spice merchants who traveled from Portugal to India. They reported to him that they had seen many Jews in India, and they brought him a letter from one of their sages, stating that they were the descendants of the Judahites and the Benjamites exiled by Sennacherib from the cities of Judah prior to the destruction of Jerusalem by Nebuchadnezzar, as is mentioned in Seder Olam. They were settled beyond the mountains of darkness and did not return with the rest of Judah during the time of the Second Temple. Abarbanel concludes that, since they were exiled to a place near the Ten Tribes, it is very likely that Jeremiah prophesies that, when the Lord will return those exiled from Zion, the Judeans in the north land will join the Ten Tribes, and both groups will return together from the north land to the land of Israel. This explanation is followed by Mezudath David.

19. And I said—to Myself, etc. and therefore, I caused your fore-fathers to inherit them.—[Rashi] The correct reading is probably 'to inherit it,' as in Kara's commentary.

How shall I place you among the sons?—I.e. how shall I place you, my congregation and My nation, among the other sons, mingled with the heathens. I, therefore, selected a handsome portion, and I gave you a desirable land.—[Rashi]

the beauty of hosts of nations—The beauty of all the hosts of nations.—
[Rashi]

20. Truly—But you did not live up to My expectations (lit. do My thought), but like a woman who betrays her beloved because he cannot provide her sustenance, so did you betray Me, Who provides you with all good. So is the Midrash Aggadah (Tanhuma Mishpatim 17).—[Rashi]

א שנני ניים שנבנים , יואל ח שנהנינה כי שנוכניהן לו שנויה לא נבויוח בף לא שנייה שבר א כל העושה אינה וויה אום ; יואל חשייה שבר א הל העושה יואל חשיי קוסץ בו"ק בצ"ץ. טרבייה קרוא שְׁפְּיֵם נִשְׁלְּעַ עְּׁכִי תְּדְנִּנֵּי בְּנֵי יִשְׁרְ בְּי הָצֵוּ אֶת־בְּרְלְם שְּׁכְּהִוּ אֶתִּידִּוּ TO L רור אלרוטיים אם አ U C ָ בְּי U U ų, L וים השנים ו ים השנים ו לפולהגך פרוקנא ארי איר זי אלהנא זיני בינו לשקרא פלהנא אל ていた נמ 2 אורְחַהְּהוֹן אִהְנִשִׁיאוּ יֵת פולקנא כיי אַלְהָרוּין לְבֵּיתִּב אִשְׁבּוֹקְ לְבוּוְפָּד הְתּוֹבוּן הָא בְּבָל עָדָן כנהובו בְּנָיא ְדְמְהְחַקנין 2,2,4 אנירן היריא Ž: CLINE

ה הוא להשמש: (בב) הגנו אהנו לך הכניא מלמשם אי להחודות ולושר כן הננו אחלו לך אכן לשך יני' והבשמ יה אכלה ונו' נשכנה בכשמו כל וה ל' הפלה שהנניא מלמדס לומר: אחנו. בלמי: (בנ) אבן לשקר. בשרני מנכעות

מובר"י קרא הרשה: נכם שוני נגום שוברם, ש" ששנין מרדני הקב"ה דוללין אהרי רבי לכם שוני ברדניבם לגלו נהרני ארפא משוניתיכם ואברו אלי הנגי אתאוי לך ני אתה" אליגיו נצייו זאת תאברו: (נג) אנן לשקר. תשני בהנין נבעות והיים

והמון הרים שענדנו עכו"ם בם : אכן . נחמת :

(כל) שפיים . מקופות נכויהים: הצחי . מלי מוות ומקי : (כל) אישה, שלבון כמולה נוס לי הלה כלה וכל הפליחים ימתר נהדך בללה נכן באלה נבודי כי ממלחי לך (מכלים ביל): (כל אחנו . עלין כילה כמו לחל נוקך (יופני כ"ל): (כל) הפון . פנין (כג) אכן לשקר מנבטיה. באמח לשקר קיים מזר מהמכו"ם המומרים על הגנעות ומהמון השבונים מצורה ציי 

slidings? Therefore, here we are; we have come to You.

know that our multitude went up to the hills and the mountains in vain, for the idol worship on these hills and mountains is to no avail, for only in the Lord is Israel's salvation.

ings." Then he hears another voice, replying, "Here we are; we have come to You, for You are the Lord our God." It is also possible that this is all one voice, the voice of the people, saying to God, "Have You not promised us that if we return to You that You will cure our back-

the rivulets is heard, the weeping of the supplications of the children of Israel, for they perverted their way, they forgot the Lord their God. 22. Return, backsliding children, I will cure your backslidings. "Here we are; we have come to You, for You are the Lord our God. 23. Truly, in vain [we awaited help] from the hills, the multitude of mountains, but in the Lord

to elevate you to the status of 'sons.' Additionally, I said: Call Me 'my Father.'

21. A voice on the rivulets is heard—It is likely to be heard.—
[Rashi]

Rashi, as Jonathan, renders שַּכְיִים as rivulets. See above v. 2. Redak, as above, renders: high places. It is proper that a voice be heard on the high places, where it can be heard in the distance, that the children of Israel are weeping in supplication to God and confessing their sin, that they perverted their way and forgot the Lord their God. Were they to do so, I would accept their repentance and say to them, "Return, backsliding children, I will cure your backslidings. And they would say, "Here we are, we have come to You, for You are the ! ord our God."

22. I will cure—Just as a physical wound is cured with the proper medications, so is a spiritual ailment, namely sin, cured by forgiveness with repentance.—[Redak]

Here we are, we have come to You—The prophet teaches them to confess and to say as follows, "Here we are, we have come to You... Truly, in vain ... But the shameful thing has consumed etc., Let us lie in our shame. All this is the language of the prayer that the prophet teaches them to say.—[Rashi]

We have come—Heb. אָחָנוּ.— [Rashi]

This is the poetic form, derived from the Aramaic, found only in poetry and in the prophetic books.

23. Truly, in vain—we awaited from the hills and the multitude of mountains where we worshipped idols.—[Rashi]

Redak explains: The salvation we expected from the hills, i.e. from worshipping pagan deities on the hills was vain, as was the multitude that gathered on the mountains. Alternatively, the hills and the mountains represent the nations whose help they had expected.

[21] A voice is heard upon the high hills—I.e. the voice of the Israelites exiled in the north land.

for they perverted their way—I.e. they were delinquent in their dealings with their fellowmen.

they forgot the Lord their God— They were delinquent in their observance of the commandments between man and God.

[22] Return, backsliding children—It is as though he hears a second voice, that of the Almighty, replying to them. This represents Divine inspiration arousing them to repent and saying to them, "Despair not of mercy. Return, rebellious children; there is still a cure for your backsliding, and I will cure your backslid-

אהַרְגַישָּנָא עֵלּ טוּרַנָא

בכיכוא אָלָהָנָא פּוּרְקּן יִשְׂרָאֵלּ : כד ובההת חוביןאַכִּיפָת יַת לֵּיאוּת אַבְּהָהָנָא מָזֶעורָנָאיַת עָנָהון וְיֵת תוביהון ווה בניהון וות בְנָתֵיהון: כה נִשְכוב חוכנא בבההת ותַחַבִּינָנָא אָהַבְּנָעוֹהָנָא אָרַי הֶלָרָם יְיָ אֶלָרְּנָא חַבְנָא אַנַחַנָא וַאַבְהָתָנָא ַ מָזְעוֹרָנָא וָעַר יוֹמָא הָרֵין וַלָּא הַבֶּילָנָא לְמֵימָרָא דַיִי אֱלָהָנָא: א אַם הַתוּבּ ישָרָאַל לְפוּלְחַנִי אַמֵר

שעברנו לבעלים שם יעל חנה כסחנו אלא בה׳ אלהינו שראש תשועת ישראל: (כד) והבשת אכלה את יגיע אבותינו. כל הדברים חללו קחו עככם להתוודית בהן: והבשת. היא עם כאפור וינזרו לבושת: (כה) נשככה כבשתינו. פת' באותו רשע שבו עםרני מנעורינו בו אנו קומרין היום כמו שמפרש והולך: בי לה' אלהינו חפאנו אנחנו ונו' , ונם הפקרא זה פן תעירתי

(כד) והבושת . עכו"ם שעסקנו כה כד"ח וינורו לכשת (הושע ט'): אכלה את יניע אבותינו. נעון עכודתה היה יניענו לכו:

ד (א) אם השוב ישראל . כתשוכה זו אלי תשוב לככודך וגדולתך הראשונ': ואם תסיר שקוציך מפני.

והקב"ה עתיד להשיבן כשיתוורו על עווגם ועל עון אבותם: ד (א) אם תשוב וגוי. אלו שבתם אלי בעוד שהייתם בשלוה בארצכם כשם שאתם שבין אלי עכשיו והייתם סעבירים שיקוצים ספני מנחת שי רד"ם

מונה נקמן: (כה) ותכסנו. נפ"ם כוח"ו נמחריך וכ"כ ככלפשי :

בררכיו ישפרם תפיר ולא כן שאר האומות: וכדו והבשת. ויהודו נ"כ ויאסרו כי הבשת והיא העכו"ם אכלה את יגיע

אבותינו פנעורינו הבעל שהיו עובדים נקרא בשת ככו וינורו לבשת שהיא כמו לבעל ובן נקרא ירובשת ירובעל כי חבעל בשה וכלכה לכי שיתעסק בו והינים היא תבואת השדה כי בעונש זה העון היה בתבואתן השרפון או ירקון או ארבה אר אייב וכן אכלה את צאנם ואת בקרם ואת בניהם ואת בנותיהם שהיו מתים בדבד בעונש עון עכו"ם חנה שאגחנו יודעים בי הבשת והיא ככו"ם אכלה הכל וי"ת ובהתת חובין אסיפה ית לאות אבהתנא ובאפרו אבוהינו ואסר פנעורינו ר'ל כי אנהגר ראינו כנעורינו כי יניע אבוחינו נאכל בעונינו : (כס) נשכבה כבשתינו. אנחנו נ'כ כסו אבותינו שהיו כלים בבשחם כן אנחנו אחריהם אחונו דרכיהם ונשכבה בנשתינו ובאמרו נשכבת לפי שהאדם שתוא בצרח נדולת לא ידע מת לעשות יפיל עצמו בשינה ושוכם וכן על הררך הוה אם תשכבון בין שפתים והיית כשוכב. בלב ים וכשוכב בראש תבל וכ"א ותכסגו כליביהינו על דרך ובשת פני כפהני: מנעורינו. פי' מנעורינו עשינו הרע בפי שראינו לאבותינו: (b) אם תשוב. אם תתחדו בדברים הנאמרים ותשובו אלי אני אקבל אהכם בתשובה והנוחו ולא תנלו מארצכם תשוב השני ענין מנוחה כמו בשובה ונחת תושעון וכפל הענין במלות שונות ואמר אם תסיר שקוציך כפני וכא תנוד כלוםר לא תנודו מארצכםוי"ו ולא כוייו רשא מצודת ציון מצורה דוד

רכוי: (כד) אכלה . מל' כליין:

בעור ה' כח משועה יברחל: (כד) והבשת . העכו"ם שהיח לכושת ולכנימה נעוכדיה עון עכודתה כלה והססיד חת חבר הספו

אכותינו ביניסה ועמל: בנטורינו . ר"ל הכליון וההססד שהיה מפח נטורינו היה בטון הזה: את צאנם . טכשיו פס'לו' אח זש ההסדנו מה שאבסו הם את לאר וגו': (כה) נשבבה. ר"ל הנה הכוש' מסככת אותנו-מסריב כאלו שבכ על פלפות הכושת וכאלב הכלימ' מכסה חותת ממעל והוח שנין מלילה: כי להי ונו'. וחין כושה גדול מוה: מנשרינו . כ"ל תעת שלקת חותנו לפה: ולא שםענו תו". כפל הדכר כמ"ם:

ד (ה) אם תשוב . מוסכ למעלה לו' אם אתה ישראל חשוכ כוידוי ופיוסים כאלה או תחזור והשוב אלי להיוע לפני כמאו סגולה

voice of the supplications of the children of Israel. He depicts Israel as a lost sheep, and God as a Shepherd standing on the lofty mountains, calling to the sheep in the valley, that she recognize his voice and return to him. The sheep cries because she does not recognize the shepherd's voice and she is lost. The prophet accounts for the presence of

these two voices. He first accounts for the voice of Israel, the sheep.

1. If you return, O Israel—with this repentance, to Me, you will return to your original glory and greatness.—[Rashi]

Redak renders: you shall be granted tranquility. He explains the entire passage as follows: If you confess in accordance with the confession statour God is Israel's salvation. 24. But the shameful thing has consumed the toil of our fathers since our youth, their flocks and their cattle, their sons and their daughters. 25. We lie in our shame, and our disgrace covers us, for we have sinned against the Lord our God—we and our fathers—since our youth until this day, but we did not hearken to the voice of the Lord our God."

4

# 1. If you return, O Israel, says

Israel's salvation—Israel's salvation is only from the Lord our God, Who looks upon them favorably when they go in His ways, and He will watch them constantly, not so the other nations.—[Redak]

Abarbanel pictures the prophet hearing two voices, the voice of Israel crying to God from the northland and the voice of God replying to them.

24. But the shameful thing—The idolatry with which we occupied ourselves, as Scripture states: 'And they turned aside to the shameful thing' (Hosea 9:10).—[Rashi]

This expression is a pejorative for 'Baal,' for Baal worship is indeed a shameful thing for those who engage in it. In several other places also, 'bosheth' is substituted for 'Baal.'—
[Redak]

consumed the toil of our fathers

—Because of the iniquity of its worship, our toil was pillaged.—[Rashi]

They will confess that because they worshipped Baal, God punished them that their toil was in vain. The produce of the fields was destroyed by blast, yellowing, locusts, or attacks by the enemy. Their flocks and their cattle, their sons and their daughters, died from pestilence, all because they worshipped Baal. They will confess that they acknowledge that all this befell them as a punishment for worshipping Baal. They confess that since their youth they witnessed their fathers' possessions being destroyed because of their sins.—[Redak]

25. We lie in our shame—Just as our fathers were destroyed because of their worship of the shameful thing, so do we follow their ways after them. He uses the expression, 'we lie in our shame' as an illustration of a person plagued by a catastrophe from which he cannot extricate himself, and as an escape, he lies down in bed and falls asleep.—
[Redak]

since our youth—In our youth we worshipped Baal as we saw our fathers do.—[Redak]

Malbim paints a pathetic picture of Israel in exile. He pictures the prophet hearing two voices, one voice on the high places, resounding through the mountains, and one

ין התקבל הייבהה **עד** קא הַּתְּחַהֵּים נְזֵירָהַדְּ ואם העירי שקער סן ָקרָפֶי לָא הָשַּלָּפֶל: ב אם תקום בשמי קום הוא יַיַ בַּקוּשְׁמָא בְּדִינָא וכוכותא ויהברכון עקבוא בושראל וביה ישהבחון:: אַרִי כַּרָנְוּ אַבר ווַ לָאֲנש וְהוּרָה מהר"י קרא

או לא תנוד לנאת כנולה: (ב) ונשבעה חי ה' באמת. כשחשבע כשמי חשבע כחמת ולא כחשר שחה שכתוב בכם (לקמן ה) אם הי ה' יאמרו אכן לשקר ישכעו: והתברכו בו גוים. אם חעשי כן או יתכרכו בישראל הנוים כל גוי יאתר לכנו תהא כפלוני ישראל: יתהדלו . יגידו שבהכם ד"ח יחהללו מי שיוכל להדבק בישרחל יתפחר בדבר (פורוונעי"ר בלע"ו): (ג) בי בה אסר ה' ונו' נירו לכם ניר. הוו למידין מעוכדי הדמה שנרים אותו בימי הקין להמית שרשי העשכים שלא תהא

נשבעים תמיר ברבריהם ולא כל אדם ראוי להשבע אפי' באמת אלא יראי השם ואיהביו לשיכך אכר באכת בכשפם ונצדקת וכן אמר בתורה את ה' אלהיך תירא ואותו תעבור ובו הרבק ובשכו השבע ופירשו רבותינו זברם לברכה כשיהיו בך כל הסרות האלה ראוי לך להשבע בשמו ואם לאו אי אתה רשאי להשבע בשכו: והתברכו בו נוים ובו יתהללו. כי עור יבא זמן שאפילו שאר הגוים יתברכן בו ויתהללו בו ולא באלילים ויתכן לשרש כנוי בו שם לישראל כלוכר אם תעשה כל זה יתברכי הגוים כך כסו שכחוב והתברבו בזרעך כל גויי הארץ וכח שאמר ונשבעת לנכח ואמר בי שלא לנכח כן דרך המקרא בסקומות רבים: (נ) כי כה אסר ה׳ נירו לכם ניר. נירו כפו הגירו כסו שיסו השימו כי ח'א הבנין נופלה להכל והניר הוא חרישת השרה קודם הודיעה ובחרישה ההיא יעקרו הקוצים והעשבים הרעים כן השרה ויחיה ראוי לוריעה אחר כן והסשל הוא שיפיבו את לבם להכין דברי השם ולקבלם בלב נכון והיא כתורש האדסה לקבל הודע לא שיאברו בפה נשפע את דבר השם ולכם לא נכון עםו כסו שאמר למעלה לא שבה אלי בכל מצורת דוד

שכל השמים: ואם תסיר. מה מפכיי הססילים ממכלי ומירושלים פירי או כא חנוד ללכת בגולם: (כ) ובשבקת ונו׳ . ואם תשכם חי כ' כחמת לח כמו שחתם נשבמים עתה לשהר כמ"ש וחם חי כ' יחמרו לכן לשקר ישכפו (לקמן ה'): במשפש ובצרקה. השנין כפול כמ"ש: וההברבו. או יפנדל מחד עד ששכו"ם יחברכו כו

לא הייתם צריכים לנור כסקוםכם וכן אם הייתם נשבעין חי ה׳ באמתובמשפס ובצרקה או היו בחברכין בו גוים ובו יהחללו: כנירו לכם ניר ואל תורעו אל קוצים.חרשו חרישת השרה קודם שתורעותו ואל תורעיהו אם לא חרשתם קורם לכן שכל הוורע שבהו קדם שנחרש לשוא מצפיהו לקוצרו שאינו זורע כי אם אל קוצים שהקוצים רבים על זריעת' התביאה ומאברין את הורילה אכלאסאתה סבקש שתכאורילהך לירי קבה היי חורש שרך כר שלא חוריעינו כרי לכלות קוצים וררררין שצמתו בי ואחר כך זורע ואו תעלה וריתרך שתחן ארצך את יבולה כך אל תחפלל כל זמן שאהה מלוכלך בעבירות שכל המרבה בתפילה עד שלא ישוב בררכו הרעה תחילה לכה תפילהו דוםה לזורע אל קוצים שכשם שוה מאבר את זריתתו כך זה שתוקם מעשים רעים ומאריך בתפילתו לשוא הוא מתפלל אלא אם רצונכם שתהיו תפילתכם נשפעת הפולו לה' והפירו ברלת

> אברהם את עיניו באברו מפני רוצה לומר בכל מַקום שהם בארצכם השקוצים והגלולים כי בכים שהם הם לפני ויוהר בארצכם שהוא מכום קבול רוח עליוני יותר בית המקרש ששמו שם השקוצים וי"ת תשוב השני קבול התשובה אמר אם התוב ישראל לפולתני אםר ח' תתקבל תיובתך עד דלא תתחתם נורתך: כנו ונשבעת. לא כסו שאתם נשבעים לתה שאתם נשבעים בשם ה' לשקר כמו שאמר ואם חי ה' יאסרו אכן לשקר ישבעו ומה שאמר נאמת בכשפם יבצדקה פיי אאודל באמת כשתרל שהוא באמת במשפם כשתחוים מן תריו בשנונה ובצרכה שאם תכיר שהמשפם אינו בצרכה לא תקבל השבועה וי"ת ונשבעה ואם נשבעת ואם הקיים בשסי פים רוא ה' בקושםא ובדינא ובזכותא רוצה לוכר אם תצפרך להשבע השכע באפת ויתכן פי׳ ונשבעה כמו ובשפו תשבע כי חשבועה בשם ה׳ הוא כבוד החדר לפי שיראנו ויעבדנו בלב שלם השבועה ברבר שיורם; לו לחשבע הוא סצוה הרי הוא כפו שבהללו וסנרלו כשנשבע כשמו כמו שדרך העולם להשבע במה שיאהב יוהר כמו נפשו וראשו וכן הנביאים היו מצורת ציון

> ד (ה) שקוציך. מנין חסוב כמו שקן חשקלנו (דכרי׳ ז'): ולא . הוידו היא כמקו' או וכן אם כחקומי תלכו ונחתי גשביכ' בפת' (ויקרת כ"ו): תנוד. פלי הנדם והנפה: (כ) יתהללו. פלי כלול ושכח: (ג) נירו. פנין חריצ' כמו רב חוכל ניר רחשים

לאתר ככרכתם ישימך אלהים כישראל: ובו יתתללו. השהלל פלמו יאמר הנה אני מוללת כישראל: (ג) לאיש יהודה. כמו לאכבי יסודם: נירד לכם ניר. מתחלה חרשו השדם לחחוך שרשי הקולים וחח"ו ורשו של שדם נקיה ולא חולפו של הקולים בשודם מחוכרים

wise, you may not swear in My name.—[Redak] The Midrash cites Abraham, Joseph, and Job as examples.

nations will bless themselves with him—If you do so, then nations will bless themselves with Israel. Every non-Jew will say to his son. "You shall be like So-and-so the Jew."-[Rashi.]

boast—Heb. יחהללוי, they will recite vour praise. Another explanation of יחהללו is: Whoever is able to cleave to Israel will boast about the matter (porvanter in French).—[Rashi]

3. For so said the Lord etc. Plow for yourself a furrow—Learn from the tillers of the soil, who plow it in the summer to kill the roots of the grasses, that it should not grow thorns the Lord, to Me, you shall return, and if you remove your detestable things from My Presence, you shall not wander.

2. And you will swear, "As the Lord lives," in truth and in justice and in righteousness, nations will bless themselves with him and boast about him. 3. For so said the Lord to the people of Judah and to Jerusalem: Plow

ed above, and you return to Me, I will accept your repentance and you will be granted rest and traquility.

and if you remove your detestable things from My Presence—Then you shall not wander to go out in exile.— [Rashi]

detestable things—Your idols, things fit to be detested, as in Deut. 7:26.—[Mezudoth]

from My Presence—I.e., from wherever they are in your land, for, wherever they are in the world, they are in My Presence, especially in the Holy Land, the land that receives the Divine Spirit [of prophecy], and still more, in the Temple, where they placed the idols.—[Redak]

Jonathan renders: If you return, O Israel, to My worship, says the Lord, your repentance will be accepted before your verdict is sealed . . . He apparently renders the second אַס ייַ your repentance will be accepted.—[Redak]

2. And you will swear, "As the Lord lives," in truth—When you swear by My name, you will swear in truth, not as now, that it is written concerning you, "And if they say, 'As the Lord lives,' surely they swear falsely" (5:2).—[Rashi] Redak and Mezudath David also point out this contrast.

in truth—I.e., when you know that the matter is true.

in justice—When you are called upon to swear by the court.

in righteousness—If you know that justice is being perverted, refrain from swearing.—[Redak quoting his father]

Jonathan renders: If you swear by My name, meaning: If you find it necessary to swear, you shall swear in truth. It is also possible that we should render: "And you shall swear by My name." This is similar to "And you shall swear by His name" (Deut. 10:20), which means that it is honor and glory to the Lord if one who fears Him and serves Him wholeheartedly swears in His name when the occasion arises to swear. In that case, it is a positive commandment to swear in God's name. It is as though he praises Him and exalts Him when he swears in His name, just as the masses swear by something they love deeply, such as the soul or the head. The prophets, too, were wont to swear by God's name as we find in their Books. Not everyone should adopt this practice, however, only those who fear God and love Him, as the Torah states: "(ibid.) You shall fear the Lord, you shall serve Him, and you shall cleave to Him and swear in His name." The Rabbis comment (Tanhuma, Mattoth 1): If you possess all these traits, you shall swear in My name. Other-

וּלָיַהָבֵי יַרוּשְׁכַּם עֲבִידוּ לַכון עוברין טָכִין וַלָּא תַבְעוֹן פּוּרָקַן בַּחוֹבִין: ד הוכו לפולחנא די וַאַערו רַשַע לִבְּכוּון אָנִשׁ רוגוו וישיצי ולא יהי חַנַם סון קרַם בּישׁוּת עוכדיכון ובירושַכַּם ביהירה נאַמרו בסרו שופרא בארעא אַכלּוּ אַסְנוּ וַאָּמָרוּ אִהַכְּנָשוּ י זַקופו אַתַא עַל ציון גלו לַא הַתְעַכְּכוּן אַרֵי 15% דברים ונטרם ונו". לקפן כא יב:

חקעו קרי חמ׳ בפתח לבככם: (ה) והגידו ביחודת וכירושלים. אתם נביאי ישראל

מעלה קולים בעת הזרע בחורף אף אתם היטיבו מעשיכם פודענות העהידה לבוא עליהם: קראו מלאו. קראו בפת מלא: נו) שאו גם ציונה. אתם גביאי ישראל הגיפו יד בות שפניף בטרם תבא עליכם הרעה שלא תהא תפלתכם נמאסת כשחלעקו: ואל תורעו אל קוצים. ואל חהי לעקתכם

לפני מחוך הרשע כי חם מחוך חשובה שלח חהיו דומים לזורע בלח ניר והיח נהפכח להולים (הרדוניש בלע"ו): (ד) המולו לה'. בערם תלח המתי כחש זהו כניר לפני הורע: (ה) ואמרו הקעו שופר. הוהירו חת יושבי ההרץ שיחקעו בשופר לברוח: מלאו . ל' אסיפה והרבה יש במקרא אשר יקרא עליו, מלא רועים (ישעיה ל"א) יהראו אחריך מלח (לקמן י"ב) יחד עלי יחמלחון (חיוב ע"ו): (ו) שאו גם. לברוח לניון: העיוו . החספו כמו שלח מנחת שי

לכת כי אם בשקר זחו כזורע אל הקוצים שלא יצכח וי'ת [(ס) ופקפו, פקפו קרי: פוחו. לווי פסדעום וכוח קל כלפ"ד וכים

שבידו לכון עובדין פנין ולא תכעון פודקן בחובין: אל קוצים. כסו על קוצים. כסו ויך הפלשתי אל סצחו כסו על מצחו והדומים לו : עד המלו לה' . זאת היא סילת הלב ופירושו לפניו וחסירו ערלת לבככם: נה) חנידו. אומר לשומעים גבואתו שינידי איש לחברו שבלך כבל עחיד לבא עליהם בפני רוע מעלליהם השמיעו ע"י כרוז ולחשמיע יותר יתקעו בשופר : 

(משלי י"ג): אל קרוצים, מל קולים: (ד) המלו. פנין חחוך וכריחה וכן ומל כ' אלכיך (דכר' ל'): ערלות. פנין אום' וכן פרלי לכ (לק' ע'): פעליובם. מעשיר: (כ) מלאוי, מנין אסים' כמ קרטו פחריך מלה (לקמן י"ב): (י) גם . כלונם פרוך וכרסשו וילון בחרן כי לח חללת הוכים" וכ"ל מחחילה הסירו הססילים וחח"ו יכובל הפלחכם לפני ולה כשעדיין לה טובחם הפסילים: (ד) חמולו לה׳. ולקוספות ביחור חמר הסירו חוטם לכבכם לשם כ׳ להתבונן בדרכיו ולדכקה כו 1 איש יחודה. אחם אנשי יהודה ויושכי ירושלים:

פון תצא ונר. כן תלם מפתי כאם כדולק וכפרה ככם וחין מי יכבם מופס ליל לם יתלם מי מפכי החישה מפני רוט מטליכם אבר גברו וחין במי זכות להפכיר החימה: (ס) העירו. כללו לשרי בפס יחמר באידו יכודי ונוי? הוד, הקעי שופר. להשמי ולורו: קראו כלאו . קרלו אם מכם וחספו אותם וחמרו להם כאספו יוני לכשנד שם כשני כאורב: (ו) שאר גם. הריפו כם לרמו להתאסף לניון להשגב בה: סביא. מל הארן ההים: מצשון .זהו ככל

looking at the light. He likens this to a cover that envelops their heart. making it insensitive and not allowing it to respond to any inspiration to do good. He, therefore, exhorts them to circumcise themselves and to remove the foreskins of their heart until the heart becomes sensitive and will respond to God's word and His commandments.

- \*5. Tell in Judah—He says to those who hear his prophecy that each one tell His friend that the king of Babylon is destined to attack them because of the evil of their deeds.— [Redak]
- 6. Raise a standard-to flee to Zion.—[Rashi]

Others explain: Raise up a standard in the tower of Zion where it

\* For Rashi's commentary turn to page 219.

for yourself a furrow, and do not sow upon thorns. 4. Circumcise yourselves to the Lord and remove the foreskins of your heart, O people of Judah and dwellers of Jerusalem, lest My anger go forth and burn with none to quench it because of the evil of your deeds. 5. Tell in Judah and in Jerusalem; let it be heard and say, "Sound a shofar in the land"; cry out, assemble, and say, "Gather, and let us come into the fortified cities."

6. Raise a standard to Zion, assemble, do not stand, for

at the time of sowing in the winter. You, too, improve your deeds before the evil befalls you, so that your prayer should not be rejected when you cry out.—[Rashi]

Redak explains: Improve your heart to understand the word of God and to accept them with a proper heart. In this way, you will be like one plowing the ground to accept the seed. They should not say with their mouth that they will hearken to God's word when in their heart they are insincere, as the prophet states above (3:10): "Your treacherous sister Judah did not return to Me with all her heart, but with falsity." This is like sowing upon the thorns, which will not grow.—[Redak]

and do not sow upon thorns—And let not your cry before Me be from amidst wickedness, but from amidst repentance, that you shall not resemble one sowing without plowing, and that turns into thorns (kardons in O.F., chardons in modern French).—[Rashi]

Jonathan renders: Do good deeds for yourselves and you will not beg for redemption with sins.—[Redak]

4. Circumcise yourselves to the Lord—Before My anger comes forth

like fire. This is like plowing before the sowing.—[Rashi]

This is the circumcising of the heart, as he explains further: and remove the foreskins of the heart.—
[Redak]

The intention is to remove the clogging of the heart for the sake of God, to think of His ways and to cleave to Him.—[Mezudath David]

Malbim explains these two verses as God's reply to the people who claim that they do not recognize God's voice, whether it is the message of those prophesying in God's name or the message of those prophesying in the name of Baal. To this, He replies that they must plow deeply in their heart to uproot all evil traits and all the impressions and imaginations with which they were inculcated. Then they will recognize God's word. If they do not uproot their former impressions, the 'thorns' will again spring up amidst the 'grain' and choke it.

Secondly, He wishes to reply to their excuse that they have become so attached to Baal that they no longer have any hope of repenting. This was caused by the foolishness that is like a cloud covering the light of their souls until they despair of

N,M נישתא בונא ותכירא רבא : י נלא סלפא ספרפיה בַּסְשַׁרְיַהַה נִפַּכְּסַאַהַרִיה יםיב: ח על דא ייסרון סקין יספרון נייללון אָרֵי לָא תַב תַּקוף רוּנְוָא דיי קנוא : פ ויהי בעירנא ההיא אַפר ייַ יתכר לבא לבא דבברביא ויצרון פלה ארים. ברכום ש נו פנילה א יא סוכדרין לכ:

העו (שמות ש'): (ו) עלה אריה. נכוכדנלר: מסבבו. דרך אריה לישב במארב סבכי היער (אשפייש"ש כלע"ו): תצינה. לשון ליה: (ח) על ואת. מה הוח וחת כי לח שב ונו' ואע"ם שדכר למעלה בנכוכדנלר על החורכן כאן חור לדכר כמיתת יחשיהו: כי לא שב דורון אף ונו׳ ואע"ם ששב יאשיהו ככל לכו נאתר כו (מלכים כ' כב) לא שב ה' מחרון חפו על כל הכעסים חשר הכעיםו מנשה: (ם) והיה ביום ההוא. כיומו של יחשיהו יתמהו למה עלתה בו כל כך והם אין יודפין שאין דורו חוזר יפה בשבא

מהר"י קרא ידו בכלונם וכרמו לבני אדם שיבואו כך אתם הניפו יד וחריכו כול לכל משפחות כפלכות צפתה שיבא ציונה ואכרו לכל יושבי ערי פרוות שבארק ירורת: חעיוו ואל תעטורו. כלוכר הקבצו אל ערי חסבצר כפני חיל הכשרים: העיזו. לשין קיבוץ כפו שלח העו: עלה אריה מסובכו. אריח זה נבוכרנצר שמלך על כל העולם כאריה זה שמולך על כל החיית: מסובכו. בסבכי היער שלו: (ח) על ואת חנרו שקים. כי לא שכ חרון את ה' ממנו, שמא תאמר אם עלה אריה מסובכו מה ככך ה' יצילנו כמו שהציל חוקיה מיד סנחריב שבא לירושלים ובא רגביאואסר וננותי על העיר הזאת שם פחרו פחר לא חיה פחד כי אלהים ברור צריקאבל על ואת רערו שקים וספרו והילילוכי לא שב חרון אף ה' מכנו וכן הוא אומר אך לא שכ ה' מחרון אפר הנדול אשר חרה אפו ביהורה ונו": (ם) יהיה ביום ההוא יאבר

לב הסלך והשרים . הה"ר ותבקע חעיר וכל אגשי הסלחמה דרך שער כין החומותים אשר על גן המלך וכשרים על חעיר מביב מנחת שי ניחקחו פי: (ו) פסנכו. כניים דגושה ונחב המנווו במשהו פעל שהופוד

ענין המנוסה והאסיפה אל חעיר: 'מצפה . כְּבַבַל שָּׁהַיּא צַפַּוּן לארץ ישראל: מ) עלה אריה מסבכו. זהו מלך בבל והמשילהו לאריח שאין עומר לפגיו כן נבוכרנצר ככש כל הארצות ולא עמר איש בפניו ופי' חמשל לפגיו ומשחית ניים. ממבכו, חיא סכתו שתוא שוכב בה תפיר ולפי שנקשית מסבכי עצים נקראת בן: חצינה. חחרבנה כפו נלים נצים וכן ה"י קרוין צרין ושאו"ל פוי תצפחנה פענין הנצו הרפתים ויחיה לפי זה הפתרון שנים פורשים וענין אחד ותערים התרכות יצסידר כי לא שבנו אליו וחרת אפו לא שב ססנו אלא עתיר לבא

ברונות משור ברונות ברונות ברונות ברונות השורה ברונות ויחום ברונות ויחום ברונות ברונות ויחום ברונות נחב בתבול הבילה בשוח ופשח דים בשוח (בדו ידגם פיר. ליי ובספרי הדפום וגם במקלם ספרים כלי כמים לשפחרת פינ . כבי"ח כשות (כדו ד"ם כ"י שהני"ח נחסף קפן נפשפטו : (פ) וכנכתים יחשבו . בס"ם חסר יו"ד כדפחה גם במסרת דכונה פיפן כ"ו וח נפוה עם הפוחים:

עלינו: (ס) והיה כיום התיאונר יאבר לג המלך ולב חשרים. כי ררך המלך וחשרים לחזק לב חעם כבא עליהם ארב הם יאבר לכם ויחיו נבחלים בבא עליהם חשבר הגדול והמלך הוא צרקיתו. הכועים הם כתני הכמות ואז יחיו נשסים כי בשלה עבודתם והנביאים נביאי השקר יתפתו כי שקר נכאו לעם שחיו אופרים לחם שלום יחיח לכם וכת"י יתפחו ישתעמפון סצורת דוד

רשאים ועשבים: וח) על זאת. כי לא שב חרון אף ח' כפני. מצורת ציון

ספומדת שלפון לה"י: רשבר גרול . סרמה טסית חסים שבר גדול: (ו) עלה אריה מסבבו. זכך כלכים לשנם כחוך מכני כלילנויי ועל נ"נ ילת' : ומשחית גרים, זכ נ"נ שכשחית כלכלומום וכמנ כדנכ כב"ש: פריך תצינת. הפרים שלף הפרינה שמבה מפון מי יושל נהן : (ח) על ואת. על השפועה הוחח: משבור. משכחל: (מ) יאבר לב תפלך . כ"ל ישום עו פורך לכ: תשפו . כ"ל לם

לרמו להחהסף: חדיוו . פנין חסיפה למו שלח הפו (שמות פ'): (ו) בסבכו . פנינו פנסים החוזים חנה כחנה כמו פד סירים פכוכי (נמום מ): תצינה. על ליה ושמעון: (מ) תנדו. על הגור

eous, but this generation should gird themselves with sackcloth and lament and wail 'for the fierce anger of the Lord has not turned back from us.'—[Kara]

9. And it shall be on that day—On the day of Josiah they will wonder why so much befell him, for they do not know that his generation did not

repent properly. When he came to abolish idolatry, what did the scorners of the generation do? They would engrave an image of a pagan deity on their doors, half of it on this door and half of it on this door. When he would open it, it was not discernible, and when he went away from there, he would close it, and it would I am bringing evil from the north, and a great destruction. 7. A lion has come up from his thicket, and a destroyer of nations has traveled, has come forth from his place, to make your land into a waste, your cities will be desolate without an inhabitant.

8. Because of this, gird yourselves with sackcloth, lament and wail, for the fierce anger of the Lord has not turned back from us. 9. And it shall be on that day, says the Lord, the heart of the king and the heart of the princes shall fail,

will be visible from afar.—[Redak, Ibn Nachmiash]

assemble—Heb. הָעִיזוּ, Comp. "Send, gather (הָעֵיז)" (Exodus 9:19).—[Rashi]

This denotes the fleeing and the gathering into the city.—[Redak]

from the north—From Babylon, which is north of Eretz Israel.—
[Redak, Mezudath David]

and a great destruction—That evil will be a great destruction.—
[Mezudath David]

7. A lion has come up—That is Nebuchadnezzar.—[Rashi from Meg. 11a]

Just as no one resists a lion, so did Nebuchadnezzar conquer many lands, encountering no resistance. The interpretation of the allegory is given immediately after it, 'and a destroyer of nations.'—[Redak]

Others explain that Nebuchadnezzar was the ruler of the world, just as the lion is the king of the beasts.—[Kara]

from his thicket—It is customary for a lion to lie in wait in the thickets of the forest (espaises in O.F.).—
[Rashi]

Redak explains that this is his den, made of the thickets of the forest.

will be desolate—Heb. מָצֶינָה, an expression of desolation.—[Rashi]

Rabbi Joseph Kimchi renders: Your cities will become overgrown because of no inhabitant.—[Redak] Since no one will walk there, the grasses and weeds will grow unhampered.

8. Because of this—What is 'this?' For the fierce anger etc.' Although he spoke above concerning Nebuchadnezzar in regards to the destruction, here he returns to speak of the death of Josiah.—[Rashi]

for the sierce anger of the Lord etc.—Although Josiah repented wholeheartedly, it is stated concerning him: "(II Kings 23:26) ... the Lord did not turn back from his great wrath ... because of all the provocations that Manasseh had provoked Him."—[Rashi]

For we did not return to Him, and His fierce anger did not turn back from us, but is destined to come upon us.—[Redak]

Although Sennacherib had marched on Judah and was repulsed just before he attacked Jerusalem, this is no indication that the same will happen to Nebuchadnezzar, for Hezekiah's generation was right-

בהניא ונכיי ישתעסטון: י נאסריר קביל בעותי ון אַלהים וּלְיַתְבֶּי יָרוּשְׁלֵם לְמֵי שְׁלָּמָא יָהַי לְכוֹן וּכְעַוְהָא : דור בא מַקמָלָא בְעַמָא יא בַּעָרָנָא הַהִיא יַהַאַמַּוּ ירושלם פרות טיהרי 13 דעטי פתח בס'ם

מהר"י קרא וירדפו חיל כשרים אחרי המלך וישיגו אותו ונוינוי) חשא אמיםץ בלע"ו:חשאת,את נביאי חשקר על העם לאמור שלום יחית לכם ואני רואת שננקת חרב עד הנפש: ניא) רות צת שפיים.רוחתבא בזותר חוק וארוך הוא מאותו רוח חבא במעתו חוא איתו רוח שיוצא חוץ על שפת ים דרך מכום שאין שם דרים להנן בתן חרות שאתו רוח אינו ראוי לא לורות ולא לחבר: לזרות. את חקש מן התבואה ווני"ר בלע"ו: לחבר. לברור את התבואה מן תמוץ כך חית דרך בת עמי להם שלא תפשו דרך הפוב שיתא לתם

לבער את עכו"ם מה היו ליצני הדור עושין חוקקין צורת עכו"ם על דלתותיהן חציה כדלת זה וחציה כדלת זה כשהיה פותחו לא היתה ניכרת וכשהלך משט סוגרה והיא מתחברת: (י) השא השאת. (אטינטא"ר כלע"ו) לשון הנחש השיחני (כרחשית ג') שנכיחי השקר נכחי' להם שלום יהיה לכם: (יא) לעם הזה. על העם הזה כשיגלו כולם: צח שפים. מככד ומטאט אף את שדות יכלי

המים לשיתם מדכר. ל"ח לח לשון למח דמתרנמינן לחוחח: דרך בת עםי. חותו רוח כח וגם לח לזרות מון מגורן

כמו שתרנם אונקלום ובתמחון לכב ובשעמימות לבא והוא (יו) יאפו לפס הוה. נפפרים פווייקים כ'י הלפ"ד נפארין והפקף דין שפי

אכדת חלב וחהבנה: ני) ואסר. אכן חשא השאת. כיון שאחת מאריך אף לנביאי השקר המסקים אותם ומשיאין איתם שלום שלום דורי דוא כאילו אתה משיא איהם ויחשבו רוב העם כי ת׳ דבר אתם יתם על שני הסעיפים אם ישמעו לי ואם ישמעו לחם ורובם נופים אתריהם לפי שהם רבים או פי׳ כמו אני ת׳ ת דובר אות העבודה הרגו שענים הדות חפק כדי לנלות שקריהם הרעתם שעושין בסתר ועוד נפרש זה תענין בספר יחוקאל בפסוק והנביא כי יפותה וי"ת בכן הא נביאי שקרא ספקן לעמא הדין וליהבי ירושלם ובאסרו לעם חות ולירושלם פירוש ולעם הזה לעם שוכר ווכר בפרם ירושלם לפי שהיא העקר ורבינו פעדית פירש השאת רוצה לוסר נלות נביאי השקר המשואים אותם וכן אני ח' פתיתי את תנביא בארתי עליו שתוא מפותח ומליצת זו כמו והצדיקו את חצרים והרשיעו את הרשע: תנעה הרב עד הנפש. והנה הרב האויב נגעה עד הנפש כלומר שהחלו להרוג בעם לא שבי ולא בוח לבר אלא אף חורנים ואיך יאמרו שלום יחית לכם וי'ת תא חרכא מקפלא כעפא: נימו בעת החיא. בעת יבא הארב אפר להם הקרות האויב בא עליחם כפו רות צה תעובר על שפיים שהם פקופות העבותים כפו החרים והעבות אי כפו רוח העובר בפרבר שבאלת הסקופות יעכור הרוח מאין פונע כי בישוב כשתעבור הרוח הפצא פונעים הרבה שלא העבור הבחים ההכוחלים והעדרות אבל בשפיים ובפרבר לא תפצא פונע כן האייב בא ואין פונע אותו ואיוה דרך בא דרך בת עפי הזה

מצורת ציו ואוו׳ : ספדי , מל' הספד: וחילילי . מל יללם : (ס) ונשמו . מנין סמסון כמו של יומו נשמו (פיוכ מ'): (י) אחת. כוח שנין לשון יללכ: השא חשאת. שנין כסתס ופחיי כמו סנחש השיחני (כרחשים ג'): (ים) צח . שנין יובש כמו לחם למח (ישפים ם') : שפים. מקומות גכוכי' : בת עמי . מדת ממי וכן כח ככל (חפלי'

קל"ו): לורות . פנין פיזו' וזריקה וכן וחורם כמורם (לקפן פ"ו):

מצורת דוד ידמו פס למשוח: (י) האומר. זמו מחמ' סנביה שפמ' חסס ס' בחמת כאלו חתם ספחם את המם כזם לחמי לכם שלום יסים לכם אל תיראי כי כן נבחי להם נכיאי השק' ומל כי לא ששית כחם ששפם משכו סעם שהחמת חתם וכחלו חתם פתית חותם : תנעה . כ"ל בשכור זה לח שכו לם' וכנה נגע' החרב עד הנפש כי הפורעניו' כרוכה לכוח: (יח) בעת חתיא. כמת כוח ספורפניו' יחמ' לפס ונו' כנה רוה יכש פוער כמקועו' גכוהות חשר במדכ' שבשחפם פתכבד סכל סו שיל ופין שם דבר לממוד בפני הכוח ולפבכו והכוח הום יכוח דרך כת עשי לפחםה את כלם ללכת גולה: לא לזרות. לא יכום

[since they wonder] that the sword

has reached the soul." \*11. At that time—I.e. at the time

of the enemy invasion.—[Redak]

of this people—Heb. לעם הוה, usually 'to this people.' Concerning this people when they are all exiled. -[Rashi]

has swept the rivulets—Heb. חצ. It sweeps even the fields with rivulets of

water to make them into a desert. Another explanation: אַ is an expression of thirst, which is translated: צחותא.—[Rashi] [Accordingly, we render: A dry wind on the fields with rivulets of water, making them like a desert. l

[on] the way of the daughter of My people—That wind will come, and also, not to winnow the chaff from the

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 220.

and the priests shall be astonished and the prophets shall wonder. 10. And I said, "Ah, O Lord God! You have surely misled this people and Jerusalem, saying, 'You will have peace,' yet the sword has reached the soul." 11. At that time it shall be said of this people: A wind has swept the rivulets in the desert [on] the way of the daughter of My people, not to winnow and not to cleanse.

join together.—[Rashi from Lam. Rabbah 1:53. See Buber's edition.] See also Kinot for the Ninth of Av, pp. 102f. See above 3:10.

R. Joseph Kara interprets this verse as referring to the day the wall of Jerusalem was breached and King Zedekiah fled as did the soldiers. See below 52:7-9, II Kings 25:4-7.

the priests—These are the priests of the high places who will be astounded at the curtailment of their worship.—[Redak]

and the prophets—The false prophets who constantly prophesied peace, will become confused.—
[Redak from Jonathan]

10. Surely You have misled—Heb. הַשְּאַה הַשְּאָה ((a)tenter in O.F.), tempting, an expression like "(Gen. 3:13) The serpent misled me (הַשִּיאַה), for the false prophets prophesy for them, "You will have peace."—[Rashi]

The fact that God was patient with the false prophets who were misleading the people by promising them peace was as though God Himself was misleading the people since they would think that God had inspired these prophets. Most of the people were wavering between believing the false prophets and believing Jeremiah. Since the false prophets were more numerous, the

majority of the people followed them. Redak suggests further that we render: You caused to mislead. You inspired them to prophesy falsely in order to reveal their falsity and their evil deeds that they commit secretly. Abarbanel rejects this interpretation, for, if they were inspired by God, they would not be blamed for their false prophecy, neither could their followers be blamed for following them.

Saadiah Gaon renders: Surely You have revealed the false prophets who mislead the people.—[Redak]

yet the sword has reached the soul—The sword of the enemy has commenced to kill the people, not only to capture them and rob them. How, then, can they say, "You will have peace"? Jonathan renders: Behold, the sword is slaying among the people.—[Redak]

Abarbanel explains that Jeremiah complains or asks the Lord, that since the false prophets will wonder about the calamity, this will indicate that God indeed conveyed this message to them, for if they had fabricated the prophecy, they would not be surprised that it was not fulfilled. Therefore, they will say, "Surely you have misled this people and Jerusalem, saying, 'You will have peace,'

היבוא לי עתה י לְסִרְנֵי וַלָּא לְכַרָרָא יּ שקרא דקהנכו להון משרות עססוא פארין קלילין כּרוּחַא יַרען עצידון כען אף בסיסרי שותינון נשסקיק פורענות דיני סנהון ז יי הא מלה במשריהיה יָסק עַלַירון בענגא רָסְכַּיק וְחָפִּי יַת אַרְעָאּ רָהִיכוה**י** וכעלעוליו סופותיה וי לגא אַרַי אַתֵּי קלילין מנשביא לָּמְרָוַנָא יִ אָהַחַוֹבֵי סִינְּבַעבּד בישא לכך ירושנם בריל רתתפרקון עד אימהי יורכון ויתקומון עלדי אונס די בנייך ז םהר"י קרא

(אבהבוניי"ר כלע"ו) כמו ויורם במורה (לקמן פ"ו): ולא קהבר, ולנקות תכוחה הוח כח כלותר לח לסוכה כי אם לרעה להגלות אנשים (ונשים) פף וכהמה: (יב) רוח לשון ויכוח: (יג) וכסופה . (איקומטארוכילו"ן כלע"ו):

כתרים בפני הפור זנות: (יב)רוח מלא כאלה יבא לי.פת' לפי שכך נגיח לי סעם אלח שדרכן דובה לרוח מלא כלוכר לרוח הוק שאינו ראוי לא לזרות ולא להבר עתה גם אני ארבר משפטים עכו : (ינ) הנה כעננים יעלה וכפופה פרכבותיו. העני פביא יפר: נינו הנה כענים יפלח וכספה מרכנותיו. תבי שבה עליתם נוי שדונת לרוח חוק כפרק הרים כן הנוי הזה: וכספת מרכבותיו קלו מנשרים סומיו. ור' מנחם בר חלבו פירש שלא אהזור כי ולא אנהם. רוח (סלנ"ש כלע"ו): משפמים.

רר"כ סנחת שי פפות: (ינ) ינות ני, נספרים מדוייקים כ'י ומדפום יצן פעול מי"ד: תרות לא יסצאו בו שום נחה רוח כבי רוח שוורים בו תהבואת

ומבררים אותה כן המיץ כ'י הרוח הנה חרות כשלא תהית חוקח יותר כוראי אפ"ם שהוים לרברים תועיל לרברים אבל הרוח הוה שנפשל בי האייב לא יבא לישראל אלא לחרע להם ולא יכצאו בו שום דבר פוב חהו שאיםר אחר בן רוח מלא כאלח זהו תרוח יותר חוק כאלה כלומר כרוח שהוא לזרות תא יכצאו ב ומם דבר סוב חהו שאימר אחד כן רוח מא כארו זהו תרוח יותר חוק מאנה כמסר כרוח שהיא נדרת, ודור מאל המידו יצרות אל הכר ושירוש רוח בין ובתיר כמו ירודי צה אודום עדר מולב רוצרולום רשהשיב הא בכל דונו נדמם כל במיסים מידור ונו הוא מולב במידור במשך כלומר שיבש הארץ ויתריבנה ר"ת ברות מידורים לנושי כלול כולם או פ"רוח צח רוח בשם מן השביע בצחבחות נפשך כלומר שיבש הארץ ויתריבנה ר"ת ברות מידורים לעד היותר במידור ב דפעו בתר נביאי שיקרא ונו' בבעסוד: נינו רנה כענים. כמו שהעננים שלים כן חארץ ככו שנא' האר יעלה מן הארץ ועולים מצורת ציון סצורת דוד

סכות לוכות הפין פן הנודן ולה לנקות הת התכוחה מן השפר כ"ל לה יכוח לפובה כ"ם לכפה: (יכ) רחי שלא . כוח שלש תהלה הכוחוי כנושכו' במקומות כנכוהו' שלמדבר הנה יכח ללרכי להפרע מהם : פתה. כ"ל בומן קרוב חמוכח פמכם גם חני כי מד הנה היה הכים מחוכח ממהם לפגיד לכם פשפם וממח' חתוכת גם חני כי בהכיחי

לחבר. של' כרור ונקי: יני רח פלא. רו, שלם וכן ושלום סתבל (שמוםל כי ח") בששמים. פנין וינות ו (יג) כעננים. בפנים: ובפושח. חת חוק: קלו. של לעות שדרנו - פנין ושוק ונול: (יד) תלין. פנין כספר' לפולדק ילין כס (ישפים 6'): אוגך.

פלירם הפורפרות כאלו אניד להם כזה פשפה אשר גברו למפלה: (ת) כשגנים יעלה. האויב יפלה פליהם חיש פהר כפננים הפוקים כרום הפפים: וכסופה. כרוח סופה כן יפהרו מרכנותיו: כי שרדנו. קרוכים אנו לסיו' נמשקים ביד האייב: (יד) כבסי .לכך מבי תשובה וככסי לכך מן הרפה למסן יכם לך חשופה: חלין בסיבך. חחפיד להי' בקרכך פחשב" פפל ואון שאם רגילה כהם:

Just like the strong and swift whirlwind, so will the enemy's chariots approach.—[Redak]

swifter than eagles—Since the eagle is swifter than other birds and flies higher than they, Scripture compares the enemy's steeds to eagles.—[Redak]

for we have been plundered—I.e., he will come to plunder us.— [Redak, Ibn Nachmiash]

14. Cleanse your heart of evil-Your repentance shall not be superficial, manifested only by fasting and confessing, but it should be from the heart, sincere repentance, not as 12. A full spirit of these shall come to me; now, I too will debate with them. 13. Behold, like clouds he will ascend, and like the whirlwind his chariots; his steeds are swifter than eagles; woe is to us for we have been plundered. 14. Cleanse your heart of evil, O Jerusalem, in order that you be saved; how long will you lodge in your midst

threshing floor ([a]vanner in O.F.). Comp. "(infra 15:7) And I winnowed them with a sieve (נְאָוְרָם בְּמִוּרָה)".— [Rashi]

12. A full spirit—of these retributions shall come to me.—[Rashi]

A full spirit—A full spirit, that I will not retract and not repent.

spirit—(talant in O.F.)—[Rashi] debate—Heb. בְּשְׁפָּטִים an expression of debating.—[Rashi]

Redak renders: A wind stronger than these will come to me. I.e. a wind stronger than those winds used for winnowing and cleansing the grain, will come to me, Israel. Lit. a full wind, a wind with its full strength.

I too will bring charges against them—In addition to the reproof of the prophecy, I too will add my own words of reproof—.[Redak]

Abarhanel, as a continuation of his commentary on verse 10, explains that God replies to the prophet's question that the false prophets' wonder at the destruction appears to prove that God conveyed a prophetic message to them that there would be peace. God replies:

[11] At that time, it shall be said to this people and to Jerusalem, "A clear spirit of breaking in the desert is the way of My people, not to winnow and not to cleanse." The intention is that a clear prophetic message was

conveyed to the true prophets, a message that the people will be broken (Dugu) in their exile into the desert, which will be the way of My people, not to winnow and not to cleanse. I.e., it is not a spirit that can be interpreted as good or bad, like a wind that can be used for useful purposes, e.g. for winnowing or cleansing. Here is a play on words, no is used as 'spirit' and as 'wind'.

[12] The prophet confirms God's statement by saying, "A spirit full of these comes to me; now too I will speak of judgments with them."—I.e., I too received a message from God full of these descriptions of breaking and destruction. Now too, I will speak with them only judgments, only prophecies of God's judgment upon them, for I did not prophesy peace but only destruction, just as I heard from the Lord of Hosts.

13. like clouds he will ascend— Just as clouds ascend swiftly over the land, so will the enemy approach Eretz Israel very swiftly and ascend over this land, which is higher than all other lands.—[Redak]

Jonathan paraphrases: Behold, a king with his camp will ascend upon them like a cloud that ascends and covers the land.

and like the whirlwind—(comme tourbillon in O.F.).—[Rashi]

פּר מו זוֹנוֹ דְסְרָנְבָּן צִיִּיחוֹ דְיִלְרִוֹ בַּוֹדְשְׁבְוֹת אוֹנֵך: מוֹ בִּי כְוֹךֹ בַּוֹּיֶרְ בִּיְרְוֹּ בָּר רְפְּלָחוֹ לָעָנְלָא דִי וְבַוֹשְׁבְוֹת אוֹנֵך: מוֹבִּר שֶׁפְרָיִם: מוֹ הַזְּבְיִרְוּ בִּישׁ נֵיחוֹ עֵלִיהוֹ עֵלֹּ לָבְוֹיִם רָנֵּה הַאָּבְרִים: מוֹ הַזְבְיִר בִּישׁ דְאָמִם סִינָה בְּשׁוֹיָא בֹּצְרִים בַּאִים כארא המרחה ויחוֹ בְּ דִאָמִם סִינָה בְּשׁוֹיָא בִצְרִים בּאִים כארא המרחה ויחוֹ בְּ

דכית אָפְרַיִם: פו אַדְכְּרוּ דְּ לְצַבְּטְיָא הָא כִשְׁרוּ עֵלּ יְרוֹשְׁרֵם אֲמָרוּ מִשְׁרְיִת עַבְּטִין הַטוֹפִין כִּקְטוֹפִין אָהן פַאֲרַע רְחִיקָא וִשְׁרוֹן עֵלְ הַרְיֵיא רָכִיה

יָהגרָה וִירִיםגּוּן אָצַיהוּן קּלָהוּן : יו פְּגָפָבִי חַקּלֶּן הַוּוֹ אֶלֶה סְסְחוֹר סְחוֹר אֲבִי עַל כֵּיטְרִי סְבִיבְתְּ מהרץ הרא מהרץ הרא

רוח מלא. בנבואה על "שראל: ידו מחשבות אונף. און. ד'א אונף. לשקן אונאה: פוטה: כיל לפניר סוק. שמעתי כיל נבואה הפניד שרגליבן בשני בעון על שברן: ומשמיע און מהר אמרים. וכיל הסבישר און על על על שבבית אל שבהר אמרים. ד'א ומשמיע און. על פטל מיכה סדר אפרים: פוט נשוברי שרי. שוכרי העיר ורואין אורן הנאין מארץ הפרחק:

סמחריכ עדיין עוונס קיים. גדולה היא עבירה ששוכרת שדי. שוכרי העיר ורואין איהן הבאין סארק הסרחק:
לפניה ולאחריה לפניה מימות אברהם שנאתר וירדוף עד דן (בראשית י"ד) כיון שהגים לדן חשם כהו שטחידין בניו
לעבוד שם עכו"ם ולאחריה בחורבן הבית שנאמר כי קול מגיד מדן: ומשמיע און. און. שכר: (מו) גוצרים.
נותני מלור עליהם: (יו) שדי. כמו שדה: אותי מרתה. הקניסה כמו ממרים הייתם (דכרים ע") מרגיון:
בר"ר

על ערי יהודת קולם. כלומר השפיעו על יויושלם כי כבר נתנו על ערי יהודה קולם ובמהרה יניתו לירושלם יה רוש בתינת הקול תקיעת חשופרות והחצוצרות בחיל: ניו) כשכרי שדי. כמו שדים או שדות ובא בחסרון מ"ם כפי וקרק לו חלוני שהוא כסו חלונים וחשופי שת במו וחשופים והדוכים להם או חיו"ד תפורת הה"א והוא ככו שדה אבל י"ה לשין רבים כנפרי חקלן ופירוש כשוטרי שדי כמו שומרי השרות מהבהטות שלא יכנסו בו לרעות שצריך שיעטדו סביכ השרח שלא תכנם בו הבחמת משום צד כן כאו האויבים סביב ירושלם כי בכל עדי ידודת שהם סביכה דנו כי פירוש עליה על ירושלם ועליה ריל סביב לת בספוך כמו דעליו כסה מנשח וחרומים להם: כי אותי מרחח. איתי פירוש דברי על יר הנביאים כי דברו נמר עצמו וכן מסרים תייתם עם ה' פירש את פי ה' כי לשת סרי יקשר במלת את עם דבר במי מריתם את פי ולא ברו את דברו כי ענין סרי הוא שנות וחחליף חדכר והמצוה או יחיה פירוש אותי כסו בי כי יכא בקשר הכי"ת כסו כי מרו בך ימרו כי מצורת ציון

מלי חון ומם שהו"ו נהה וכן ומיהה הקכן הה (חיוב ה") שהו"ונהה עם כיהוא מה בכ"מ (מו) און. ממלי (מו) השביער. מעון חביפה הבלה בהשממת היל המחלה וכן וישמע שחל (ש"א ס"ו) בתרים. בשלי שלור הלרים על השר וכן ונולות לג (משלי ז"): (יו) שדיר. כמו שדה: מרחה. מנין מכד והקנעם:

(יד) אונך. חמסך: (מו) כי קול מגיד מדן. חרי קל נכיים מחנכן עליהון דיגלון על דפלחו לשנלה דבדן ומכשרי

בשורן בישן ייתון עליהון 'על דחישתעכידו לדמות דחקים מיכה דכית אפרים ואף על פי שכבר גלו העגלים מימות

עני בצוארו ולין עו והדומים להם ויזת עד אימתי יורכון התקייטון עברי אנם דבניוך: מוס גר ניסל מניד מדן. אוסר כי מדן יבא מי שיניד ביאת האויב ווכר דן כי היא נבדל ארץ מדן היארל ככי אנאי מדן ועד מכאר מבע זכן הור אפרים ואון פרי עכל ורעת ככו עכל ואון המסעק כשול בעיון במלות שונית כי ממסיע ככו כניד חית המסוק כן איו כל גבייא המתנק עליותן זנר ככסרד: מו) הכידר לנים ומח הוא הקול הסניד שאופר בעבור הנים כי הגת השפיעו על ירושלם כי נוצרים באים זנר ולמ"ד לניים ככו בעבור כלמ"ד אמרי לי אוחי ראא הדומים לולם וליידים עדים בכי"ח שתרגם כשרית עכסיא המופין כקפופין אתן מארע רחיקא והרגם לא תכצור לא תקסף: ויתנו מצודת דור

(טו) קיל פניד סרן, קול שמומה מניד מדן שהוא בקול הדי ומשס הלו המה לחברים חשמים הקול שדה ומשט הכל השמים הקול שדה מסמל והלוה בל היו הדירו ואו הדירו אלה לאלה בסמל והלמה: המינים פכם כי היה הם בשכור הממים כבשנה השמים של מלקמה להיות ושמים שכם כי היה הם ולסמו לכא מל ירן דושנים בכם כי היה הם בל שלור באים מחרן מרחק בל הוא של שלור באים מדרך מרחק בל הוא של עד כי היוה כל הכן קולם לאישם ולהסחידים: (יו) כשוברי

פארי . כטומרי בדות אשר יסככום מסביב כן כיו האויבים על יכושלים מסביב :כי אותי מרחה . כי הקנים' אותי כמפשיה ולכן

Jonathan renders: Like watchers of fields. The intention is that the enemies will surround the city from all sides, camping in all Judean cities, just as watchmen stand around the fields on all sides to prevent animals from entering.—
[Redak]

for she has rebelled against me—She has provoked Me. Comp. "(Deut. 9:24) You have been rebellious (מְמְרִים, rendered by Targum as מְרְבִּוּיִן, provoking (not found in our editions).—[Rashi] In this manner, it is a transitive verb as it appears from אחי, Me.

your iniquitous thoughts? 15. For a voice proclaims from Dan and announces calamity from Mt. Ephraim. 16. Mention on behalf of the nations, behold, announce concerning Jerusalem, besiegers are coming from a distant land, and they have given out their voice against the cities of Judah. 17. Like watchers of a field they are against her round about, for she has rebelled against Me, says the Lord.

above (3:10) 'did not return to Me with all her heart, but falsely.' Here too, he says further: 'How long will you harbor within you your iniquitous thoughts?'—[Redak]

your iniquitous thoughts—lit. thoughts of your iniquity, Heb. אוֹבֶּך, your injustice.—[Rashi]

15. For a voice proclaims from Dan—Jonathan paraphrases: 'Behold the voice of the prophets prophesy about them that they will be exiled because they worshipped the calf that was in Dan, and people bringing bad tidings will come upon them because they subordinated themselves to the image that Micah erected on the mountain of the house of Ephraim.' Although the calves had already been exiled since the days of Sennacherib, their iniquity was still existing. Sin is harsh, for it destroys (lit. breaks) before it and after it; before it, since the days of Abraham, as it is stated: "(Gen. 14:14) And he pursued until Dan." As soon as he reached Dan, he grew faint (lit. his strength was weakened), for his children would, in the future, worship idols there, and after it, in the destruction of the Temple, as it is stated: "A voice proclaims from Dan."—[Rashi]

These shrines, although in the

northern kingdom, influenced the people of Judah to offer up sacrifices on high places instead of only in the Temple.—[Daath Sofrim]

Redak explains that the enemy would come from the direction of Dan and Mt. Ephraim, which are the border of Eretz Israel.

and announces calamity—Heb. אָתָּ, a breach.—[Rashi]

16. Mention on behalf of the nations—And what does the voice proclaim on behalf of the nations? Behold, announce concerning Jerusalem that besiegers are coming . . . —[Redak]

besiegers—Heb. נְצְרִים, those who will make a siege upon them.—
[Rashi]

Redak conjectures that Scripture alludes to the soldiers of Nebuchadnezzar, giving them this appellation from the last two syllables of his name. This could be rendered 'Nezzarites.' Abarbanel rejects this on the grounds that there is no reason to base their name on the second half of Nebuchadnezzar rather than on the first half.

17. field—Heb. שָׁדִי —[Rashi]

Accordingly, the 'yod' is a substitute for the 'he' of שָּדָה. It is also possible that this is a plural form, short for שְּדִים or חִישְׁר. Indeed,

ורקביא גרסי אבין ליך דא בישנא וסבדא אותי עלה ודושכם עד יַאָּהָבֶּר רָשֶׁע לְבִּיהְ : ים אָכַר נְבָיָא פַעַי פַעַי ביבין ?י נע ססה לבי המי לו לבילא שהוכ אַרי קל צותת קרנא שפעת נפשי יבבות עקדי קרבא : כ הקרא על הַּבָּרָא יִהְעַרע אַרַי אַרְבָּוּתַת כָּרָ אַרְצַא נ"א עשו בתולם קסק ברק אוחילת קרי שמעת קרי : 1 / 1013 . 100 #" 7 בתביף תרוכת ארעי

(יח) עשו אלה. לששות אלה לד: (ים) אוחילה . לשון חיל הפרגוד כאחגי בשורת קול מחרועת מלחמה: (כ) שבר

ורחת: הירות. (אנסינא"ם כלפ"ו): שמעת נפשי. מאחורי על שבר. חרטת ירושלי פל גלות יכניה: רגע יריעותי.

ויית ארי על מסרי סרינת: ניתו ררכך ומעליך. חדרך שחלכת בה והמשים שעשית הם נרמי לך כל זה תרע שבא האייב לתהריב ארצך: לשר, מקור ותוא במקום עבר כאילו אמר עשת או לשו: זאת רעתך, רעתך גרמת כי מר וקשת הרבר הרע הבא עליך ער כי נגע ער לבך ויית דא בשתש ומרדא אייהי ונר כבעמור: נים מעי מעי אחדלת. הכפל כדרך הנוחים שכופלים דבריהם וכן ראשי ראשי. אוחילת. מענין חיל כיולרת אמר רנכיא אצעק מכאב מעי כלומר שאחתי חיל וכאב בסני על הרעת חבאת לני וכן קיחת לכי אהדלת ואם תאמרו אצעק פעם ואחריש פעם הנחה לי לבי: לא אתריש. לא אוכל להחריש כי לבי חומה לי תמיד: שמעה נפשי. אמר למח לא אובל להחריש כי את נפשי שמעת קול שופר ואכר נפשי ולא אמר אוני כי עדיין לא שמעו אוניו כי עדיין לא בא הארב אבל נפשו שמעה בנבחאת ירבר כננד נפשו כלומר את נפשי נרמת לי שלא אוכל להחריש כי את שמעת פול שופר

(ח) דרכין ומפליך פבו אלה. כל כספרים הכשרם כוורק סוספרם כי כוא פגיר והפליך פבו אלה. כל כספרים הכשרם כוורק סוספרם כי כוא פגיר אריך לכיות מחולם וכוא פן בכתובים וא"ז כסוף ב"ב המסוכת וליבן מבת בכיותים ביוצר בכיותים ביוצר ביוצר בכיותים ביוצר ביו פולמר פפי פפי אוחילה קירום לבי ונו' לכו כמיב פ"כ. הפסיבת ל י פוכח פולמר מדיים מדמינ לכו ועוד קשם דכעל המפורם לח הביב לים עם פלין דבתיב וה"ד נסוף סיכותה וקריין יו"ד לכן נרה" דלה נרסים לים וגם בירום מי פרק פפלה כשתר לימיה וכן כתב כפל הות הפת לכו כמיב יחר פ"כ. ויותר לחפוב פל כפל פתנום כהוכה שכפל כלשון הוה לכו כפיל כן דרך הספר להודים לנו כפסורה אף על פי שאין כד לורך לפי דרכו : שמפתי . יפיר יו"ד : (כ) פרדו חכלי. כשי'ן בנ' נקודום ככל ספרים שלנו וכן כפכ רד'ק בשרפים חבל בעל פחח דכרי נסוף ספרו כחבו בקבק רחב שדדד :

תרועת פלחמה וכתוב שמעתי בירד ואחד הוא עם חקרי כי שמיעתו חיא שמועת העפש ומת שאמר קירות לבי תחא דרך אורים שהיה היפוע שמו בין היות היא עם דיף כי שמיטו היא שמינית המשומת המחום בין החת לכי הוא דרך. תשאלה לפן שכל דפנות בהאלים שיש בו וידית אבר גביאהיו, לבעשר די, נט שבר על שבר, שבר השבים בא בתחלה תעתה בא שבר יחודה: נקרא, ענין סקרא אל'פ שהוא כאל'ף: שדרו אחלי, כנת הבתים החשובים והארמתים הגבהדים מצורת ציון סצורת דוד

כם פלים ספויב מסכיב : (ית) עשר אלח לך. כ"ל פלם כם נכמו לך פרכית הלרו האלם: זאת רעתר. כמרמנו הואת היא מל רמתך כי במכורם יימר לך: בי גנע. ר'ל קרוכ' היא והניסם אליך ועם עד לכך: (ים) מעי מעי. כמל המלם לדרך הנוסים ולומקים (ית) ומפלליך. מפשיך: מר. מלשון מרירום: (ים) אוחילת. מני חיל וחלחלם: קירות לבי. כחלי לכי וסמר כדרך סטחלה לפי שהלכיש כי דסנות וחללים: (כ) נקרא. מלי מקרם ועם כי סים כאליף: שדדת . נעשק': פתאום . פנין פסירום רכ: ירישתי .

'kethib,' we render: I have heard, My soul, the sound of the shofar.— [Redak]

20. **Destruction** upon destruction—The destruction of Jerusalem upon the exile of Jeconiah.—[Rashi] Redak explains: The destruction

of the Tribes came first and now the destruction of Judah.

suddenly my tents have been plundered—He calls the palatial dwellings and the palaces 'tents,' denoting that they are no more than tents, easily conquered and plundered.— [Redak]

in a moment my curtains—In a moment my curtains were plundered. -[Rashi]

18. Your way and your deeds have done these to you. This is [because of] your evil that it is bitter, that it has reached to your heart. 19. My bowels, my bowels! I writhe in pain. The walls of my heart! My heart stirs within me. I cannot be silent, for you, my soul, have heard the sound of the shofar, the alarm of war. 20. Destruction upon destruction has occurred, for the entire land has been plundered; suddenly my tents have been plundered, in a moment my curtains.

It may also mean, she has rebelled against My word, or against Me.—
[Redak]

18. Your way and your deeds—The way you have gone and the deeds you have done.—[Redak] I.e. the general direction in which you have gone and the involved deeds you have done, although you can devise devious excuses for them.—[Daath Sofrim]

have done these to you—To do these to you.—[Rashi] Rashi, obviously read imp instead of imp, as did Redak. This is the infinitive instead of the past tense. The intention is that your way and your deeds caused these calamities to come about, that the enemy has come to destroy the land.—[Redak]

This is [because of] your evil—Your evil has caused this bitter and dire calamity to befall you.—
[Redak]

until it has reached to your heart—Jonathan paraphrases: until the wickedness of your heart is broken.

19. My bowels, my bowels!—The expression is repeated in the manner of one moaning in pain. Cf. II Kings 4:19.—[Redak]

I writhe in pain—Heb. אחילה, an expression of writhing in pain (חיל) and shuddering.—[Rashi] Redak in Shorashim suggests that the root is יחל, to hope. I give my bowels hope yet, although they are now in pain and my heart stirs.

the walls of my heart!—(étançon in O.F.), blocking wall, perhaps from late Latin, intimus, innermost.—[Rashi]

I writhe with the pain of the walls of my heart.—[Redak]

My heart stirs within me, I cannot be silent—I cannot cry once and then be silent because my heart constantly stirs within me, giving me no rest.—[Redak]

you, my soul, have heard—From behind the curtain of heaven the tidings of the sound of the alarm of war reached me.—[Rashi] My soul heard, but not my ears, for it has not yet come about, but my soul has already heard the voice of prophecy. The prophet speaks to his soul in the second person. You, my soul, have caused me to cry in pain and not to be able to remain silent, for you have heard the sound of the shofar, the alarm of war. This is according to the 'keri.' According to the

זכו חדא כל קרניי א ער אַיסָתַי אַנא חַוַי× ם סון אָשָּׁסע קל קרנא: כב אַרַי אָמפּשוּ עַמִי מִירַע רַחַלָּתִי לָא אַלִּיפוּ בנין טפשין אינון ולא סוכלתנין אינון חביסין יַאַב**אָשָא** אינון וּלָאוֹשֶׁבָּא לֵית אִינוּן יַדַעון : כג חַוַיתוּ יַת אַרעא הָא צַריָא וְרַקַנְיָא אָסְהַּכְּדֵית בְשְׁמָיָא וָהָא בָא סִוְהַרִין נְהוֹרֵיהוֹן : רַמָתַא ויעין אָהֶפָרָקא: כה מהר"י קרא

רנע שודדו יריעותי: (כא) עד מתי אראה. האסיפות (כד) ראיתי ההרים. ראיתי האבית והנה רועשים ואמחות באלה הנושאי' נם להקבן לבוא להלחם: (בד) התקלקלו. נחקו ונורקו ממקומן ועם הלקל בחלים (יחוקאל כ"א) מבדו רדיק

ואחר שאינם יודקים את ה' ולא עושים מצותיו הכסתם חיא ערםה ותחבולה להרע לא להפיב אבל התורה פלפדה את האדם לעשות חפוב והישר: (כנ) ראיתי. אמר הנביא ראיתי בנכואת את הארץ: והנה תהו ובהו. כהרגומו צדיא וחרובא כיון שהיא שספה ואין יושבין עליה חרי היא כתהו ובהי כפד בתחילת בריאתה שנאמר הארץ היתה תתובהו: ואל השכים. בתחילת בריאתה שנאמר הארץ היתה כמו אספרה את חק יירדפו אל סרין כם ואת סרין וההוסים לחם ויתתן הוסיף הבפתי אסתכלית לשמיא וכל זה דרך סשל סרוב תצרח כאילו קדרו השסים ורעשו ההרים והנבעות וכן ועוף חשסים נרדו אסר דרך הפלגה סרוב חרבן הארץ כלו העופות כשם ולא יעופר באותה הארץ: (כד) ראיתי .' התקלקלו. ענין קלקול ירוע בדברי רז"ל. ואדוני אכי ז"ל פי' ענין קלות כלוטר רעשו פרוב קלותם כי ככרותם יעפידם: (כה) ראיתי. אין האדם. האדם שהיו בארץ אינם והם ישראל:

מצודת ציון

פנין וילון נסוי כחוכל: (כח) גם . כלונם חרוך: (ככ) איל . שופה: סכלים. מספ": (כנ) תורה. שממה: ובירו. ענין ריקות וכן והארן סיחם הכו וככו (רכלשית א'): ואל הששים, כמו ואת והארן סיחם הכו וככו (רכלשית א'): ואל הששים, כמו ואת כשמים וכן לספרם א' הוק (תהילים '): כך: רעישים. מל רסש ותנוסס חוקם: התקלקלו. פנין כשחתה וכדרו"ל וכל

באהלים כאילו היו אהלים ויריעית נפרות שנסל לכבשם כפו האהלים כן חם שררו פַתאם ורגע: (כח) עד מתי . חשומרים מנחגם לעמור במנדלים הגבוהים ובהרים הרמים וכשרואין האויבים כאים כריסים הגם כרי שיראותו העם ויתקעו כשופר כדי שישמעו העם ויהיו נוהרים ואמר הנביא ער מתי יהיה וה הלא תשוב בחרון אפך על עמך ישראל. וענהו האל: (ככ) כי אויל עםי. כי אילו היו הכסים ומכירין הדרך הפובה וידעו אותי כי אני הספיב להם והסריע לפי מעשיתם לא היו רואין גם רשוםעים כול שופר : בנים סכלים. לפי שנקראי בני האל כסו שאפר בנים אתם לח׳ אלהיכם ואפר אלח הבנים סכלים חפה ולא נבונים המה כלומר תכונתם וחכמתם אינה נחשבת תבונה וחכמת אלא מכלות כיון שלא ידעו את ה׳ כמו שאמר כמקום אחר הנה בדבר ה' מאמו וחכמת כח להם וכן אמר ישעיהו דעביא ובילרי נכרים ישפיקו והחכמת חשלמת אינה כי אם עם תורת ח' כפו שאפר כי חיא חכמתכם ובינתכם לעיני העפים

מצורת דוד

כפל פנין כמ"ם: (כח) ער מחי. כ"ל פד מתי תעמוד הנזיכה במקומה וחרחה במכחה הנכוחה כחלו בחויב כח ונושח הנם לפניהם זקול שום׳ מתרועת מלחמה חשמעה בנעוחה: (ככ) כי אויל עםי בבר כמקום ה' כמשיב על דבריו לו' הלח זה סוח בעבו' כי עמי חויל וחיבם נותנים לב לדעת חותי : בנים וגו'. כפל הדבר כמ"ש : לחרם. להשרים לעשות ככם: לא ידעו. אינם נותניםלכ לכערים לעשו" פטוב: (כנ) ראיתי . זם מאמ' הכביא שאמ' לכן ראיתי בעראה הנבואה את הארן והנה היא תוסו ובוהו כיגלו אנשיה: ואין אורם כפור שחיה כהם שמו הלך לו וסים משל של הלרה כי מי שהוח כלרה המולם חשך בעדו: (כד) והנה רועשים . הוח משל של

wisdom, it is only to do evil, not to do good.

23. I saw the earth—The prophet states that he saw the earth in a prophetic vision.—[Redak]

and behold, it was void and unformed—Since it is desolate without inhabitants, it is like the earth at the beginning of the Creation, as the Bible states: And the earth was void and unformed (Gen. 1:2).

and they had no light—This is a parable, depicting the indescribable troubles that would befall the land. It would be as though the heavens darkened and the fowl would cease to fly over the land.—[Redak]

24. they were quaking—This is symbolic of the destruction of the kings and the princes.—[Metsudath David\

moved to and fro—Heb. הַתְּקֵלְקַלֹּה,

21. How long will I see the standard, will I hear the sound of the shofar? 22. For My people are foolish, they know Me not; they are foolish children, and they have no understanding. They are wise to do evil, but they know not to do good. 23. I saw the earth, and behold, it was void and unformed, and the heavens, and they had no light. 24. I saw the mountains, and behold, they were quaking, and all the hills moved to and fro.

25. I saw,

The prophet experiences pain as though they were his own property.

—[Daath Soferim]

21. How long will I see—these groups carrying the standard to come to wage war.—[Rashi] Redak, however, explains:

The lookouts usually stand in high towers and on high mountains, and, when they see the enemy coming, they raise the standard so that the people should see and they sound the shofar so that they should hear and beware. The prophet asks God: How long will this be that Your anger will not turn back from people Israel?—[Redak] Others explain that the intention is the standard and the shofar of the enemy, carrying the standard and sounding the shofar on his march against Judah. How long will I see this scene in my prophetic visions indicating that the decree has not been revoked?—[Abarbanel, Mezudath David

22. For My people are foolish—God replies: For My people are foolish. Were they wise, they would discern the good way and recognize that I am the One Who does good or bad to them according to their deeds. Then, they would neither see

the standard nor hear the sound of the shofar.—[Redak]

they are foolish children-Indeed they are called My children, but these children are foolish and have no understanding, for their wisdom is not considered wisdom. The prophet states elsewhere (8:9): 'Behold, they have rejected God's word, and what wisdom have they?' Isaiah too, says: And with the ideas of the gentiles they satisfy themselves' (2:6). True wisdom is only God's Torah, as Moses states: 'For it is your wisdom and your understanding in the eyes of the people' (Deut. 4:6). Since they do not know the Lord and do not keep His commandments, their wisdom is but cunning and guile to do evil. The Torah, however, teaches one to do good.-[Redak]

Abarbanel explains that these are the words of the Prophet. He contrasts his vision with that of the people. He depicts how he sees very vividly that the enemy is coming, but the people of Judah are very different from him. They are very foolish, for they do not know me, and as they do not know their Creator, so they are foolish children in all their matters. If they have any

וָרָא כַּית עסא שרי עלַהּג עופא דשטוא אָמַלְּמָלוּ : כּי חַוַיהִי וָהָא עא דישראל דהנה קנצָכָא כְּכַרְכַּלָא הָבַת בַּטְרַבְרַא וְכַל קרוהא צדיאה סו קדם יִי מָן קָדָם הָקוף רוּנְזַיה: כו אַבי פּדָנן אַפר וו צדו תַּהַי בָּל אַרָעָא וּנְכִּירָא אַ אַעַבֶּיד: כה עַלּ דַאַ קַתַרוב אָרָעָא וַיַּקַבְּלוּוְ נְהוֹרֵי שְבָיָא מְלָּצִילָא דגורית בסיכרי בעצתי חַשִּׁיבִית אַעבּדִינהוַלָּאאַתִיבִינה: נם מקל פרשין ודנגדין בַּקשָׁהַא גָלוּ כַּלּ יַהָבי

התקלקלו: (כו) ראיתי . שחיה מתחלת כרמל ועתת למדבר מנים: (כו)והנה הברםל.ארן הנטיע כל טוב ככרמל נהיה שםמח:(כו)וכלה לא אלשת.באנשים לנפרי אלא יפורו בנלות: כמדבר.מדרש אגדה.ראיתי ההרים. אלו האבית,וכל הגבעות אלו אמהות כלותר זכותן תמה.אין האדם. זכות משהשנא' כו עניו מכל האדם (כמד'י"ב) והנה הכרמל, זה אליהו:(בו)יבלה לא אעשה. כיושכיה כי אותיר פליטים שילכו כגולה: (בח) תאכל. תחרכ: ושותי.ל' מחשכה: על כי דברתי הפורפנות הזה ואקיימנה: ולא אשוב. ולא אנחם לחשוב תחשבות פובות עליהם: (כש) ורובה. כמו רמה כים (שמות ש"י):

שלברהי אל הנביאים כאשר חשבתי לא נחמתי עד הנה גלא אשוב ממנח עור כי כאשר חשבתי ודברתי כן יתיה כל זאת ראוי שתאבל הארק: וקררו השפים . זה דרך פשל לרוב הצרה כמו שפירשנו: וכטו מקול פרש ורמה קשת. לשק יחיר על דבים דרך כלל כפו ויתי לי שור וחפור ורומה קשת יורה החצי בקשת אכר כשישמעו קול הזרשים והקשתות שיהיו מתנה רב וישסעו קולם כירחיק יברדו ויצאו פחערים להשנב בפקיכות תעבותים: בורחת כל העיר. כירחים כל אנשי חעיר וכן אכר כצורת דוד

לכדון השרים והגבורים: (כה) אין חארם. אין מי שבלי ספדם שביו כה כי כנם גנו: נדדו. הנכו נכם מן התרן עודנ בשממון ז (כו) חברסל חסרבר. מכום הכרפל נקהסך להיות פדכר: רכל עריו , כל פרי הכרמל נחלל ונהרסו מסני ה' וחוז' ופסרט מסכי מרון אפו ולא כמקרם תהיה כל ואם: (כו) וכלח. פכל לא אפשם כלה כיושביה: (כח) על זאת. על הדבר כחמור לפסה מסכל סחרן וחשכו השמים חשר ממשל: על כי ונוי. ר"ל במסור ום תחכל החרן ונוי פל חשר דביחי מחשבתי למשות סחרן שממם ולח מספתי של הדכר ההיא ולא אשוב משנה וכפל הדכר כשיש: (כש) ממול פרש . שהול הכולת הפרשים והשורים אלים ברשם

וכו) ראיתי הכרםל. הכרכל שהוא מקום תבואה ועץ פרי ראיתי אותו כמו תפרבר: עריו . ספך חערים לכרמל שאמר עריו לפי שהערים סכת הישיכה בהם שרות וכרמים ועקפרי והם נקראים בכלל ברסל:נתצו. ענין נתיצה יחריסה ריתתן תרגם ככי הפך צדיא כמו שתרגם נצתו אוליהיה לו' כן אכל אנחנו מצאנו נתצו תתיץ פרדם לצר"יו יסו כי כה אכר. וכלה לא אעשה. ככו שהבפחתים בתורת לא מאסתים ולא נעלתים לכלותם: וכח) על זאת תאבל. תשחת וכן אכל פירוש נשחת: על כי רברתי זפותי. כי בת

כדצורת ציון ספקלקלין פסודין (שכת ק"י): (כו) הברסל. כן נקרה מקים שדוח וכרמים וכן ונופר כשן וכרפל (ישפים ל"ג): לתצו. מל נתילה וסריםם: (כת) תאבל. פנין השתחה כמו חבל אמללה חכן (שם): וקדרו. פנין מושך ושחרות ולן שפש וילח קדרו (יופל ב'): זמחרי. פנין מחשבי למו וממו פל חשק (חפלים ק"מ): נחמחי. פנין השוף מחשבים: (כי) מחש"ם, כין קרלה לוכד כשום הכניל כים: ודומח. פנין כשלכם וכן נושקי רופי קשת (שם פ"ח): בעבים.

29. From the voice of the riders and the archers—This is actually a singular form, used as a collective noun to denote a group of riders and a group of archers. When they hear the voices of the riders and the archers, who comprise a large camp. they will flee from the cities to take refuge in the high places.—[Redak]

archers-Heb. רמה קשת, lit. bow shooters. Comp 'Cast (רמה) into the sea' (Exodus 15:1).—[Rashi]

the entire city flees—I.e. all the people of the city flee. He does not mean one city, but all the inhabitants of each city.—[Redak]

Jonathan renders: all the inhabitants of the land went into exile.

and behold, there were no people, and all the fowl of the heavens wandered away. 26. I saw, and behold, the fruitful field became a desert, and all its cities were destroyed because of the Lord, because of His fierce anger. 27. For so says the Lord: All the land shall be a desolation, but I will not make an end. 28. For this shall the earth mourn, and the heavens above shall darken, for that which I spoke as I had planned, I did not regret and I will not turn back from it. 29. From the voice of the riders and the archers, the entire city

they were uprooted and cast out of their place, Menahem associates it with: He shakes the arrows to and fro (קַלְקל) (Ezekiel 21:26).—[Rashi from Machbereth Menahem p. 155]

Redak explains it to mean that they deteriorated. This is a common word in Rabbinic literature. His father explains it as an expression of lightness. They became light. I.e., they quaked because of their lightness, for their weight holds them in place.

25 there were no people—I.e., the people who were in the land, viz. Israel, are no longer there.—[Redak] and all the fowl of the heavens—Those that frequent populated regions.

26. and behold, the fruitful field—
Heb. Karriel, sometimes rendered:
forest. The land, planted with all
good like a forest, has become like a
desert. The Midrash Aggadah states:
'I saw the mountains'—These are the
Patriarchs. 'And all the hills'—These
are the Matriarchs. That is to say
that their merit was depleted. 'There
were no people, —This refers to
Moses, about whom it is said:
'humbler than all the people' (Num.

12:3). 'And behold the Karmel'—This is Elijah.—[Rashi from obscure Midrashic source. See Lev. Rabbah 36:6.] This midrash is quoted also by Ibn Nachmiash and Kara.

and all its cities were destroyed— Heb. נְּחְצוֹר Jonathan renders: became desolate. This corresponds to נְּמְנוֹר with the letters reversed. Perhaps this was his reading, but all extant editions read

because of His fierce anger—This was not a happening, but an act of Divine retribution.—[Mezudath David]

27. but I will not make an end—of its inhabitants, for I will leave over refugees who will go into exile.—
[Rashi]

This coincides with God's promise: 'I did not reject them, neither did I despise them to put an end to them' (Lev. 26:44).—[Redak]

28. shall mourn—Shall be destroyed.—[Rashi] Similarly, a mourner is one who has been destroyed, so to speak.—[Redak]

and the heavens above shall darken—This is symbolic of the dire straits in which they will find themselves.—[Redak]

לַאַמּמָרָא בְּכִיפּיָא בְּרַ קרניהון שביקן ולית דיָתיב בהון אָנָשׁ יוָאַתְּ הָא מְתְבּוֹוָא מָה אית ביך חול לְּטָעבר אַרַי אָרְרַחַיצְהְעַל נֶּבְשֵׁי צבענין ועל דספקנין בְּהִיקוּגִין דְרָהָב אַרַי הַכַּחַלִּין בַּצְרִירָא עִינְרְ **רָא** כַּבְּנָאָה הְהַקְנִין קִצוּ מַקַמְלִין ת״א

נַפְשָׁךְ בַּעוֹ : לֹא אֲבִי בַלֹּ כִּטְעַרָיָא שְׁבַעִית עָקא כְּאָהָא רָכְשַׁרְיָא לְמֵיַיַּר בָבוֹר קַלּ בְּנִשְׁתָא דַצִיוּן

(כם) באו בעכים . תַרנים יונתן עלו למערק בחורשיא וסיכן תפשו חכםים את לשונם שקראו ליער אכא שאמרו ביניה ובית אבא ליול בית נרנא וא׳ מתחלף כע׳. ור׳ כנחם פירש כעבים. כעוכי היער: ובכפים , סלעים': (ל) ואת שרוד . בשתהיה שדור כמו שאמר למעלה אוי לנו כי שדרנו: מה תעשי. בכוא עליד האויב: כי תלבשי שני, וכי תקרעו בפיך עיניך. פתרונו כי תרחיבי בפוך עיניך: פוך. הוא כוחלא: כאטו בך עוגבים. אותבים, אותם האומות שעובת עליה; לשעבר הם בני מצרים ואשור וכשרים בסו שמצינו כספר יחזקאל אל כני אשור עגבת וידעדה הוסיפה אל הזנותיה ותרא אנשי כחוקה על הקיר צלמי

ובכפים עלו . סלע מחורגס נכיפים: (ד) כי תרבשי שני . להתנחות ולמלוח רחמים לפני השודד: תקרעי בפוך. ל' קריעה שהפוך נרחה כמרחיב קרע העין כד שמעתי וגם מנחם לח חלק כמחכרת קרע: פוך. לשון כחול: עונבים, המשחקים עם הנשים כלדי מיני ניחוף כמו וחעגכה על פלנשיהם (יחוקאל כ"ג): נפשך יבקשו.

באו בעבים . כיערות עכים מקום סיכוך קונים להעמן :

כשרים ותעגבנת פליהם. ותתה יחיו נהפכין כליך לאויבים רכתים מאמו בך עונבים נפשך יבקשו . 'וכן הוא אומר מנהת שי רדיק

וכל הארץ באו מצרימת והדומים לו ואינו אומר על עיר (3) וחתי שרוד. וחת קרי: כי חעדי. כן כתוב כי בלח וח"ו:

מיוחרת כאכרו כל העיר אלא רוצה לומר כל אנשי עיר ועיר: באו בעבים. במקופות תגבוהים בעבים עזר חשלנה או סירוש בעבים ענין עובי רוצה לימר ביערים העבים וחבסיבכים באילנות להסתר שם וכן תירנם יתתן עלו למערק בחורשיא ותרנום יער חורשא: וככפים עלו. בסלעים תרנום סלע בישא: כל תעוד עוובת. דרצת לומר כל העיר ועיר כסו שפירשנו לפיכך אסר ואין יושב כהן איש: ולו ואה שרוד. יא שהוא חסר כיף

הרסיק ענתו ואת כשדוד ואין צורך לכל זה כי לכנסת ישראל ירבר שעם לשון נקבה פנם לשון זכר וכל אחד מהן נכון כסר שפירשנו בפסוק ותעשי הרעות: כה תעשי . כשיבא לך השוד והשבר כה העשי כלומר בכה הנצלי כי תלבשי עתה שני תתיאשי מן הפורעות ולא החושי לרעת העתידה לבא עליך ולא תכנעי והיה לך להבנע כפני האל וללכוש שקים כדרך חנבנע ושב בחפאתו לא תלבש שני ולעדות עדי זהב כבו שאפר עליהם ישעיהו הנביא והנה ששון ושבחה הרג בקר ושחום צאן ונו" וחיו אוסרים עוד כרתנו ברית את סית ועם שאול עשינו חוזה שום שובף כי יעכור לא יבאנו יגו" והנה אתה רדאת שהיו מתיאשים מן הפורענות והמשילם גם כן לוונה כמו שפירשנו וכמי שדרך הזונה ללבוש בגדים נאים ולהתיפות ולקרוע כפיך עינית כדי שיחשפו בת החושקים כן כנסת ישראל היתה מתרמת במעשה העכו"ם לעבוד את אלהיהם וללבוש בלבושיהם להתנדל ולהתפאר בפניהם בבגרים נאים וכמרכבות נאות כרי שיאהבו אותם ויאמרו הרי היא כמוני ויאהבוה והנביא איםר לה מאמו בך עוגבים נמשך ובקשו אמר להמך בא מה שחשבתם כי אתם מלקתם במהוגכם כעלי ובמחתם בעבו"ם התתרמותם להם במקשיבם כדי לפצא חן בעיניהם ויהיו חושקים ככם והנה מאמו ככם עד שיבקשו נמשתיכם להרג ולאבר: תכרעי , כתרנומו תכחלק ואמר בלשון קריעה כי היא קורעת פיגיה ברוב התפרחה לכחול אותם: עוגבים. חושקים וכן ת"י קצו בך רחסך וכן ותעגב על מאהביה והרומים לו בות הלטון ענין חשק: ((6) כי קול כחול'. חולה שם הואר בפלי מובה סענין מצורת ציון מצורה דור

מל על ור"ל ליערים עלים ומסוכלים: וככפים . חרגום של סלם הוא כיסה וכן חורי עסר וכפים (איוכ לי) : (ל) שרוד . משוק : שני. שני חולעת והוא מין לכע אדום: תעדי. עדי והבוע: תקרעי. מרוכ ההתחדה לכחיל העינים כראה כאלו קודעת סהיהת כים העין: בפוך. היה הכחול כלוכעין כו העינים וכן וחשם כפוך נייניה (מ"כ ע"): לשוא. להנם: תתיפי. מל' יסה: עוגבים. חושקים וחוהבי הניהוף כמו וחטגל פל מחהליה (יחוקחל כ"ג): יברחו כל חושי הפיר : באו בעבים , יכוחו להכתחר כיערי׳ העכי׳ וכתפוככים כחילנות: ובכשים עלו. יעלו כין הפלעיי להפתחר שמה: עוובה . שיושכיה ולחוספת כיהור חמר וחין יושל כהן חים : (ל) ואת שדור. חתה יכודה שפופך להיות עשיק כיד רשעים: בדה המשי ונו׳. כ"ל מה חופיל חשר חלכשי מלכושי חילפח שני סבר תקשם שלמך כעדי זהכ חשר תחמיד ללכוע שיניך כלכע החיך לכיות נכמי׳ יסה להלהיכ לכות הנוחסים: לשוא תהיפי. על חנם

פשית שלחך יפה ומהודרת כי ההובקים מאסו כך מעתה ומכקשים לתחת נפשר משך והוא שנין ששל לוי מה תחרלי אל השכו"ם לשוחד ודורוטת הנה כל זה לא יוטיל לך כי נהפכו לך לאויכים : (לא) כי

words related to the root קרע, to tear, are all grouped together, this indicates that they all have the same definition.] Others explain that she tears, or irritates the eye by constantly painting it.—[Redak]

31. like [that of] a travailing woman—The prophet compares the daughter of Zion to a travailing woman who raises her voice to wail.—[Redak] He and further likens her to a woman giving

they came into the thickets, and they ascended among the boulders; every city is deserted, and no people are living in them. 30. And you, despoiled one, what can you do that you wear crimson, that you adorn yourself with golden ornaments, that you enlarge your eye with paint? In vain you beautify yourself; lovers despise you, they seek your life. 31. For a voice like [that of] a travailing woman

they came into the thickets—Into the thick forests, a place intertwined with thorns, to hide.—[Rashi]

Redak renders: Into the clouds, i.e. into the high places, compared to clouds, because of their height. Jonathan, however, renders: into the forests, agreeing with the first interpretation. Similarly, Rabbi Menahem [ben Helbo] renders: in the thickness of the forest.—[Kara]

and they ascended among the boulders—Heb. פֶלֵע וּנְכֵּפְפִים, a rock, is translated into Aramaic as בְּכַפִּיָא.—[Rashi]

\*30. **despoiled one—**When you will be despoiled.—[Kara]

what can you do—when the enemy attacks you.—[Kara]

What do you expect to do when the enemy attacks you, that you wear crimson now, as though despairing of the impending doom and not humbling yourself before God and donning sackcloth as one who humbles himself and repents of his sin. You should neither wear crimson nor adorn yourself with golden ornaments. See Isaiah 22:13: 'And behold, joy and happiness, slaying cattle and slaughtering sheep, eating meat and drinking wine; "Let us eat and drink, for tomorrow we will die." Also (28:15) For you have said, "We have made a treaty with death, and with the grave we have set a limit; when an overflowing scourge passes, it shall not come upon us, etc." Here we see that they despaired of the retribution.—
[Redak]

that you wear crimson—to beautify yourself and to gain clemency before the plunderer.—[Rashi]

that you enlarge . . . with paint-Heb. חקרעי, an expression of tearing, for the paint appears as widening the opening of the eye. So have I heard, and Menahem did not differentiate in the group of קרע.—[Rashi] [Rashi states that he heard this interpretation. It was probably from Rabbi Joseph Kara, who quotes Rabbi Menahem ben Helbo. It is known that Rabbi Joseph Kara was Rashi's contemporary and that Rashi incorporated many of his comments into his commentary. He was a nephew of Rabbi Menahem ben Helbo, who composed a work entitled פַּתְרוֹנִים, interpretations, where he defines many words of the Bible. This book is not found today. Then Rashi quotes Menahem ben Seruk, the author of the first Biblical lexicon. entitled Machbereth, in which he classifies the Hebrew roots according to their meaning. Since the

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 221.

אַרַי סשַׁלְהַיָא נַפַשִּי סו קרָם קַפוּלִין : × הַלִּיכוּ אָם תַּשְׁכַּחוּן נָבַר דְלַיִה עוֹבָרון מֶכְין אָם אִית עביד דין דקשום בעי הַיסָנוּהָא וָאָשְׁבּוֹקְלָּהוּוְ: -ב וַאָם בּשְׁמָא דַיִי יַמְן לשכרא<u>י</u> משתבעין

ת"א הוי וה לי . כס. שושטו בחולות . שנת נה כיש תנינה ביד : והם חי מהר"י קרא

מנהשים להרגך: (דא) כמבכידה. כחשה המככרת תחלת לידתה: תתיפח. תייליל ותלעק נניחות (קונפניינ"ם בלפ"ו) כמו ויסח חמם (תהלים כ"ו) ל' דיבור: אוי גא די כד חומרת

ביחוקאל לכן נתתיה ביד מאהניה ביד בני אשור אשר ענבה עליהם. ואומר העני מעיר את מאהביך את אשר נקעת נפשך מהם והבאהים עליך מסביב בני בבל: ולא) צרה כמככירה. כיולרה בכור שהוא קשה לאם מכולן: צרה. אינו שם דבר אלא פעולה סצירה וחוא צרה פנורת צירים:תתיפח. לשון דאבת נפש שתרנומו מפחן נפש כלומר תדאב ותאבל על עצמח: תפרש

כפיה. תשבר ידיה למו פרשה ציון בידיה. כמו חלא פרש לרעב לחסך. ואומרת: אוי נא לי כי עיפת נפשי לתורנים. כמו מהורנים כמו (אמרו לי אחי הוא) שהלי במקום מ':

#### רד"ק מנחת שי

חיל כיולדה ומשרשו ואמר דרך משל כי בת ציון תרים קול כמי האשה היושבת על משבר תחיל תועק בחבלית ועוד העדיל הענין והמשילם למבכירה והיא האשה היולדת ראשונה כי

ה (ה) ודפו ונקשו . בספרים כ"י ודשום ישן קל הקו"ף כמשפט רוב הבנין בהה השורש כמ"ש בשרשים ור' יונה הביהו בספר הרקבה פם הקלין כפו קראו שלאו שכפ׳ הקודמה: (כ) לכן לשקר. מכירון אכן כפו אכן לשקר

חכליה קשים מחבלי אשה אחרת ופירוש צרה שהיא ציעקת צרח כמבכירה: תתיפת. מענין ויפת לקץ שונא ענין דציון. תהנה והחסה ותקונן על הרוגיה ואומרת אוי נא לי כי עיפה נפשי אמרת נפשי כנגר בת ציון אוי נא לי כי עיפה מסבול הצדר הנדול לרוכ הירנים שבצאוני וו"ת רסשתפחא ופרסא ירתא אסרת ווי כען לי וענין תפרש כפיח תשבר ירית כפי הנכי הנותר בירות כירות במבשה לפרש כפין אתת באחת לרוב חצער: לו) שופטר תפשו ובקשו העת אפר דוד במפת מרשה ציון כירות כי כן ררך המצטער לפרש כפין אתת באחת לרוב חצער: לו) שופטר תפשו ובקשו העת אפר דוד במפת תהלים נתנו נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ הנח כי חיו בירושלם תסידים רעבדי השל האיך אשר ירמיה אם יש עושה משפש מבקש אשונת ואסלת לה פידש אדוני אבי ו"ל כי ירמית אמר בחוצות ירושלים ואפר ברחובותיה כי החסידים שהיו בירושלם היו מהחבאים בבתיהם ולא היו יכולים להתראות ברחובות ובחתיות ספני הרשעים ורו׳ל פירשו כיון שנהרנו ע׳י אויבים אף על פי שהיו דשעים וחייבי פיתח נתכפר להם בפיתחן וקרי לחד עבדיך וחסידך: אם הבצאו איש.ריל איש מוכ ונדיל בסלשים וכן הלא איש אתה וכן תייאם תשכחון גבר דליה עובדין מכון: וכו ואם חי ח׳ כי בידב דם נשבתים באלהים אחרים כבו שאבר וישבעי כלא אלהים ואם יחית שישבעו בי לתראות תצכן שהם יראי שםי ונשבעים

### מצורה ציון מצודת דוד

קול . שמעתי קול כקול חולה : צרה . לפקת לכה שמעתי כחשם התכלכה שתכניה חוקים: קול בת ציון. והוא הקול של מדת ליון אשר תרכה אמריה לדרך התקונן: תפרש כפית. משכרת לשים זה כום כדרך התלספר: אי גא לי. לופקת פר ואומרת אוי פתם

וימת המם (תהלים כ"ו) : תפרש . מלי פריםה ושבירה כשו פרשה ליון כידים (חיכה א'): גא . שהכי שיפה. שנין יגיעה: להרגים. באם הנח"ד כפקים כעבור וכן פחח פיך לאלם (פשלי ל"א) ור"ל בעבור האום: לי כי נסשי שיפה בעבור ההורגים חותנו: ה (6) שוממו בחוצית ירושלים. אנה ואגה וכאו פחה כהם ד (ה) שוספר. פנין ההליכה חנה וחנה וכן משום בחרן (חיוב ח'):

ותנו לכ לדמח מעשה החנשים וכקשו כרחוכותיה חם תמלחו שם חים ישר הם יש מי פושה משפם ומכקש חמונם: ואסלח לח . חם תמלחו חף חים יחידי כוה חו חפלת לכל כפיר:

ברוצות. כשוקים וכן וחולות חשים לך כדמשק (מלכים ח' כ'): ברחובותיה. מלשון רחוכ: איש. כ"ל גדול ובעל מעש"ם

(6) כסבכירה, יולדת נכור: ההיחה. ענין המירהודכור כמו

(כ) ואם חיה׳, ואם יאמרו בשבועתם מי ה׳ לא סוא בעבור שהם מאמינים בו אבל באמת כברולים להשבע בשקר כשכמי בס׳:

whether you will find a man-The term אָלש, a man, very often denotes a strong man, a man of courage. Jeremiah asserts that there are no courageous people who castigate the populace. There were, indeed, many righteous people, but they did not castigate the populace for their sins.

2. And if they will say, "As the Lord lives ... "-Since many of them were wont to swear by pagan deities, the prophet says that, even if some people swear by the name of God to demonstrate that they fear Him, they nevertheless, swear falsely. God says that 'if they swear by

I heard, in pain as a woman bearing her first child, the voice of the daughter of Zion who will wail, will break her hands. "Woe is to me, for my soul is faint before the murderers."

5

1. Stroll in the streets of Jerusalem, and see now and know, and seek in its squares, whether you will find a man, whether there is one who performs justice, who seeks faith, and I will forgive her. 2. And if they say, "As the Lord lives," they, nevertheless, will swear falsely.

birth to her first child, when her labor pains are more severe than in subsequent births.—[Redak, Kara]

like a woman bearing her first child—Heb. בְּמְבַנְּיִדָה, like a woman bearing her first child, the beginning of her birth.—[Rashi]

who will wail—Heb. חַחַיַּפַח, she will wail and cry out with sighs (konplijnt in O.F.). Comp. 'who speak (חַיָּפַח) violence' (Psalms 27:12), an expression of speech.—[Rashi]

She moans and laments over those of hers who were slain.—
[Redak]

will break her hands—She will press her hands together out of pain and anguish.—[Kara, Redak, Mezudath David]

"Woe is to me..."—This is what she says.—[Rashi]

1. Stroll—search and seek. It would appear from our verse that there were no righteous people in Jerusalem at the time of the destruction of the Temple. In Psalms 79:2, we read: 'They gave the corpses of Your servants as food for the fowl of the heavens, the flesh of Your pious ones to the beasts of the earth.'

How then, does Jeremiah state that no righteous could be found in the streets or the squares of Jerusalem? Rabbi Joseph Kimchi states that there were indeed many righteous people in Jerusalem, but they feared to appear in the streets and in the squares because of the wicked. Our Sages state that, although those slain were wicked, and even liable to death, since they were slain, their death expiated their sins, and they were called 'God's servants and His pious ones' (San. 47a).—[Redak]

Abarbanel rejects both of these solutions. He rejects Rabbi Joseph Kimchi's solution because he sees no reason for the city to be destroyed if there were righteous men in the houses. Why should it be necessary for them to be in the streets? He rejects the Rabbis' solution as being the simple meaning of the verse since it would appear that there were, in fact, no righteous people at all in Jerusalem. Were all the priests wicked? Were there not the disciples of the prophets? He, therefore, resorts to interpretation of our verse.

כטינוא דקשום משפם ה"א אר דלים הם . פקרים מ'ג פו :

םשהבעיו: גיי דלא גלי קרמה לאושכא לעכבי אַלָקיָהָא יַהְהוֹן וַלָּא תבו שיציהינון סריבו לַקְבָּלָא אולפן אתקיפו למיהב ספרביו אַמָרַת כְּרַם וַאַגא כָּרָמַסְבָּנִין אִינון אָסַפָּשׁוּ אַרֵי לָא אַלִּיפוּ לָמֵירַע קָרָם אֱלָהָהוּן: הּ אֱהַרְּ לִּי קות רבְרָבוָא נַאַמַלֵּיל

לָמַעבָּר דין דָקשום קָדָם אֵלָהָהון אורתן דתקגן קדם ונ עכהון אַרִי אִינוּן אַלִּיפוּ

ה' עיניך הלא לאמונה לשאתה נוהן עיניך בארם לייסרו הלא לאמונהואהה רן אותם במרת ייסורין וכל זה כדי שיתנו לבלשוב אצלך כשם שהוא אומר ויגל אזנם למומר ויאמר כיישובון מאון וצריק שפונעת בו מירת הרין נוהן לב לחזור אליו אלו : הכית אותם ולא חלו לא נכנעו לא חלולשון חיל אחז: (ר) אך רלים הם. רכת העם עושין כן הם נואלו כי לא ירעו ררך ה'. אבל אם: (ה) אלכה לי אל הגדולים וארכרה אותם כי הםה ידעי דרך ה׳. אכל חמה כולן יחדיו שכרו עול הגדולים עם

ה (נ) ה' עיניך. הלא הם על בעלי אמונה להטיב ולמה כנדו חלה כך וחין מכקשין חמונה: הכיתה אותם.

ולא נעשו הולים על המכה לשו׳ אל לבם לשוב מרעח׳: קחת. כמו לקחת : (ד) ואני אמרתי . הנכיח חומר כן חך דלים הם מחכמה אלו שאני מדבר עמהם: גואלו. לשין אויל כתרנומו חיטפשו: (ה) אלכה לי אל הנרולים. הס

מנחה שי מנכפות דלפיל כיתן ג' מכורה שתוחל ח' כ'ו: (ג) ולח חלו. יש מפרים ולח

רר"ק בשםי לשקר הם נשבעים בשםי ואני היורג : ונ) ה' עיניך הלא לאפונת. אפר הנביא הפיה על זה הענין אפר דרך קריאה ה'

פעיך הלא לאמינה כלומר השוחתך בעולם הלא לאמונה כלומר לרבר קיים לא לרבר בפל והנה הכיה אותם על מעשיהם הרעים ולא תלו כלומר לא כאבו ולא הרגישו בעצמם כי אהח הסכח אותם בעונם אם כן מה הרעילה השנחתך בחם ורומה הרעים ולא תלו כלומר לא כאבו ולא הרגישו בעצמם כי אהח הסכח אותם בעונם אם כן מה הרעילה יות שי דאר זהו כלום. זה כהם לא היותישו בעבט כי השתוחברים היות שם כך החתילה השתחתך בחם ורומה משלח למה שאמר שמיה למה שאמר לשוא הכהי את בניכם מוסר לא לקחו וכן מת שאמר ישעיה הגביא על מה תכו עוד תוסים חדם משלח משלח משלח להיות משלח להיות שלח להיות המשלח להיות במשלח להיות המשלח המשלח להיות המשלח המשלח המשלח המש קבלו אמרתי אך דלים חם נואלו כי ברוב דלת הזם אין להם דעת ובינה כפו הגדולים לפי שהם כורמים ויונבים וכל עסקיהם קבור האדבה ולא 'תעכקו בדבר' סוסר ונתורה ובתכמה לפוכך לא קבלו תוכחת כי נואלו ואין להם דעת כי לא ידעי דרך ה' משפם אלהיהם: (ה) אלכה לי אל הגרולים. כי לפי שהם גדולים ועשירים ואינם מתעסקים במלאכה יש להם פגאי ללמוד תורה וחכמה וברוב הם בעלי מוסר ודעת ולמדו תודת ומשפס אלחיהם ואולי תוגיל' בהם תוכחתי כי יבינו וישכילו מצורת ציוו מצורת רוד

(ג) עיניך הלא לאמונח. הוא מחמי הנכיא אל מול הי לומר הנה וכן הוא אים אחה (ש"א כ"ו): (ג) עיניך. ר"ל השנחתן: לאמונח. השנחתך בהם הוא היא על דבר המתקיים ולא על דבר בעל שאין עינון דבר המתקיים וכן יחד במקום מאמן (ישעיה כ"ב): חלי. מלי בנו חופלת: חביתה אותם. בהשבחק הכיא אותם למען יוסרו מול: בליהם. מלשון בליון: מאני. פלשון מיאון: (ד) נאלי. למוב להם: ולא חלי, ולא נששו מולים מן ההראה כ"ל ללא הרגישו פנין שכלות וששות לשו נולנו שרי לוטן עם ידש): (ב) אותם

שבח פליהם לעורר לבם לחשובה: כליתם. הבלחם הרוכ אל הפלוין ועד"ז ממאנים לקחח מוסר: חיופן פניהם מסלב. הקשו פניהם יוח' מן סלע ר"ל לא נכנסו אכל העיזו סניהם וממאנים לשוכ: (ר) ואני אסרתי בשהנכתח להכל מים אמרסי בתחילה אין חבונה בהם ואך לנים התח מחכמה: נואלו. נשחטו בדסחט כי לא רצטו דרך ה' וגו' שמביא סובטניות לגלום אוון למוסר: (ה) אל הגדולים. כדבר החכמה: ואדברה אותם. אדבר עשסם

engage in the study of the Torah. and who are immersed in ethics and the knowledge of God, will surely heed my reproof.

5. I will go to the great ones-They will hearken. But I did not avail. and they too together broke the voke of the Holy One, blessed be He, off them.—[Rashi]

mentioned above, Redak explains this verse literally, as referring to the wealthy classes, knowledgeable in God's law, from whom the prophet had expected response. The result was, however, that they together, all of them, despite their knowledge, broke off the yoke of the Torah.

3. O Lord, are not Your eyes upon faith? You smote them but they felt no pain, You consumed them, [but] they refused to receive correction. They have made their faces harder than a rock, they have refused to repent. 4. And I said, "But they are poor, they have become foolish, for they did not know the way of the Lord, the judgment of their God. 5. I will go to the great ones and speak with them, for they know the way of the Lord,

My name, they swear falsely by My name and I am aware of it.'—
[Redak]

3. O Lord, Your eyes—are they not on people with faith, to do good to them? Now why have these betrayed You, and they do not seek faith?—[Rashi] I.e., You know whether they have faith in their hearts. You see that they have no faith, but are cunning and guileful. Therefore, you smote them.—[Abarbanel]

Others render: 'O Lord, are not Your eyes on permanence?' Your providence is on permanent things, not on things that do not last. If so, since You smote them for their sins and they felt no pain, what is the use of Your providence over them? This is parallel to 2:30. Also Isaiah (1:5) reproved the people for not taking their punishment to heart and for not receiving correction.—[Redak, Mezudath David]

You smote them—and they did not become ill because of the blow to lay it to their heart to repent of their evil.—[Rashi]

[Rashi apparently derives אָדָלה from אָד, to be ill. In that case, the accent should be on the last syllable.]
Redak, therefore, derives it from the root אָדִיל, to feel pain, or as Isaiah da Trani explains it, to fear.

You consumed them—You brought them near to destruction, yet they refused to receive correction.—[Redak, Mezudath David]

to receive—Heb. nnp, equivalent to nnp, to receive.—[Rashi]

They have made their faces harder than a rock—When You sent Your prophets to reprove them, they made their faces harder than a rock and were not ashamed to disregard the prophets and refuse to repent.—
[Redak]

4. And I said—The prophet says so, "They are but impoverished of wisdom," these with whom I speak.—[Rashi]

they have become foolish—Heb. נוֹאָלוּ, an expression of אָוִיל, a fool, as the Targum renders: אַפּפּשׁוּ.—[Rashi]

Redak explains this more literally. The prophet says: I tested both the poor and the rich with my reproof. When I reproved the people and they did not respond, I thought that 'they are but poor,' and the poorer class is usually devoid of wisdom. They are not as learned and erudite as the wealthier classes since they devote their time to tilling the soil and dressing the vines, and they do not engage in the study of the Torah and religious ethics. The wealthier classes, however, who have time to

וואפו על אַרָעָה אָבּרְעִים וְאַשְּׁבַעַע אַרָעִים על אַינא אַשּׁבּוּל לְבוּן בִּלָּא אַפּוּל לְבוּן בִּלָּא אַפּרּוּל בְּלָא אָבּרִינִם וְאַשְּׁבַעַע אוֹבְטִּינוּן בִּלָּא אַפּרּוּל בְּלָא אַבּרִינִם בְּלָּא בְּלִינִוּ בְּלָא אַבּרִינִם וְאַשְּׁבַע אַוֹרָבִינִי מִינִּינוּן פּנִּיפִּינִוּ בּּלְּינִוּן בּּלְּבִינִוּן פּנִּיבּינוּן פּלּפִּינוּן פּרִינִיוּן פּלְפִּינוּן בּבְּרִינִין פּלְפִּינוּן בּבְּרִינִין פּלְפִּינוּן בּבְּרִינִין פּלְפִּינוּן בּבְּרִינִין פּלְפִּינוּן בּבְּרִינִין פּלְפִּינוּן בּבְּרִינִין בּבְּרִינִין בּבְּרִינִין בּבְּרִינִין בּבְּרִינִין בּבְּרִינִין בּבְּרִין בּבְּרִין בּבְּרִין בּבְּרִין שִּׁבְּרִין בּבְּרִין בּבְּרִין בְּבְּרִין בְּבְרִין בְּבְּרִין בְּבִּרְיִין בְּבְּרִין בְּבְּיִיוּם בְּבְּרִים בְּבִּיִים בְּבִּיִי בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבִּיִי בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבִּיִי בְּבְּיִים בְּבִּיִי בְּבְיִים בְּבִּיִי בְּבְּיִיִּים בְּבִּיִי בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבִּיִים בְּבִּיִי בְּבְּבְּיִים בְּבִּיִי בְּבִּייִים בְּבְּבִּיִים בְּבִּיִים בְּבִּיִיים בְּבְּבִּיִי בְּבְּיִים בְּבִּיִים בְּבִּיִים בְּבְּיִים בְּבִּייִים בְּבְּבְּיִים בְּבִּייִים בְּבְּבְּיִייִים בְּבְּבְּיִים בְּבְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבּיִיים בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּיִים בְּבְּיִים בְּיִים בְּבִּיוּבְיּיִים בְּבְּיִיוּבְייִיוּ בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבְּבְּבְּיִים בְּבִּיִים בְּבְּבְּבְּיִים בְּבְּבְּבְּיִים בְּבְּבְּיִים בְּבְּבְּבְּבְּיִיוּ

אָנא קָרִיהִי לְּכוֹן בְנִין וְאִינוֹן שְּבָקוֹ פּוּלְחָנִי וּמְקַוְמִין בְשוּם מְעַוְהָא עוד שְׁכַעִיה יַתְּהוּן מהר"י קרא

ישמטו אך לא הועלתי וגם המה יחדו שכרועולו של הקכ"ה מעליהם: (ו) אריה. מלכו' ככל: זאב. מלכות מדי: נסר. מלכות יון: ישרף. כאדום: ואב ערבות. לשון ערכה מלכות יון: ישרף. כאדום: ואב ערבות. לשון ערכה שוקר. מחבר ומרס חכרו עם לשון שמירה כמו לשקוד על דלחותי (משלי א) וי"ת לשן אריכה: (ו) אי לואת אסלח לך. כתמיה שמא לואת אסלח לך ומנחם פירש אי כמו אין אשר כניך עוכוני ואשכיע אותם כל רד"ם

לכח שאומר לתם ותנח כשוברתי פמחם יחדיו שברו של התורה אנ"ם שידעות נתנו על מלחם ונתנו מופותיה והתורה אנ"ם שידעות נתנו עלה מלליהם ונתנו מופותיה ואבר יהדו ה"ל כולם מצאת" כן וכן ת"י כרם אנעו כתרה בדרו זנוי בכנסהד: נו) של כן וכן תלי ששכרו על תתורה מליהם הכם אריה מיער המשיל האיב לאריה שיוצא מן היער מכיליהם הכם אריה מיער המשיל האיב לאריה שיוצא מן היער למרוף תנמצא יחידי כי אינו בעל לב הוק כם דומר וכל שכן מעריה לפיבך אמר זאב עדבות

ואסר זאב ערבות ישררם שלם נקוד על דרך החסר או הוא מבגין מרובע כמי ישודד מצבותיו ובא כמשפפו היוא הגבון הארוה משל לבלך כמו שהארוה מלך החיות הואב משל לחיל נגמר לשרי החיל ובן תירגם יונתן מלך במשירתיה יסק פליתין ונו כבעמר ויש מפרשים ערבית ממו במרבר בערבה: נמר שקד. כמו שוא שקר שום עון שהעולת על הדבר והדתבחרה בו: מרגה. ר'ל מתערים: מ) אי לואת אסלח לך. מלת אי לשון קריאה והוא הפוך בלשון קרבי"א מת מוביש בך שאימר

מצורת ציון פמהם: עול. כים ההובה על לופר נהמה הפורשם: נתקו. פנין - דבני חוכחחי כי הפה ידעו וגו' שהפו

דכר חוכתתי כי ספה ידפו וגוי שהסוכפנות כל לגלום לאוק למוסכ: המת ידורו. הדלים סם הגדולים: שברו צול. כיל לאים למים כי המת ידורו. הדלים סם הגדולים: שברו צול. כיל לאים והוא כפל מנין כמ"ש: (י) על כן. בעבוי שאינם רולים לכיום נכנסים למקום לכן שכרם כיד הלאום: הרם ארות חובית. אם משל על הלאומות: ואב ערבות. ואל היחשכ מדלכ יושוק משוחם: ששקד.

י המומוק : זאב דרבות, זמר הישוב להביטות בשקם. ממהר לכוח של עריהם להבחיתם: כל היוצא בהנה. מן ספירות ההנה: ישרף. מ"י אחד שהחיות ההם: " עצבו. חקף כדבר המרידה: (י) אי לואת. אנה סוכות אבר לואת אסלת לך הלוא בניך סוכוני: כלא אלחים. בפט"ם שאין כו ממש פני הפפינה ונבנטו כו: ואשביע. אני הבטעתי טותה ככל טוכ ומרוכ סוכה ותאות הלכ סנו אל הזמת: ובית ווגח. לכיח זונם הלמו גדודים

שרהבו לצאת לת ערב שהוא דעב כל היום: ישרדם. אלו סדי ופרס: נמר, זה יון. כל הנסלם מאלו שנאמר לסעלה: ישרף. ביר ארום: (ח) אי לזאת. לאיזו מכל המאתיך אסלח ישרף. בניך דנוני. הדלכו לאלהים שארים: וישבעו בלא אלהים. ונשבעים במע עיו שאין אלהים שאריים ויש אלהים אחרים לא תוכירו: ואשביי אותם וינאפו. וכשהשבעתם מכל פוב מיד הם נעשון גרודין נדרדין וחולכין לבית הוונות ובן היא איםר בסבוך איש אל אשת רכתו יצדלו שהשביעה מביאה מנוחת שי

הקפנים: וח על כן הכם אריה. זה נכוכרנצר: זאכ ערבות.

בנמיה (ו) יבודף. כן כחוב כספרים מדייקים ובהלו וכחל כדיק פנירוש
ובתכולו דף קביא ונמרשם שלא של חוקור על דרך החבר כמו שהיה בתסרון
ובתכולו דף קביא ונמרשם שלא של חוקור על דרך החבר כמו שהיה בתסרון
בתכול לדיך כן ני נקוד כשלם היה לדיך די ביושב ולחובע פון ולדיך
בייחי "" מניון פוטל הכבר "" בי" ברושב (תרובע פון לדיך
בייחי של מצ'ין נות מששר והוא הכל הכוון שכל , ולני האישום ""
בייחי של מצ'ין בקה"ן חטף כשו ושדרו את בני קום (יופניה מ"ט) שדרה
בייחי של בי"ו (מוש ב') ובייון נסשר היכנה לאות "ו"ש בס"ו במשוחו עי על תעניי:
בייחי של הייון נסשר היכנה לאות "ו"ש בס"ו במשוח עיל על תעניי

המתק והסרה: מוברות . קשורי רלוטות הטול: (ו) ערבות. שנינו כמו מדנר וכן כמדכר בטרכה (דכרים א'): ישררם. טנין טושק הגוף: נפר . שם חיה שם: שוקד . טנין מהיכות כמו כי שוקד אני

לעיל מ׳) : עצמו. חוקו: פשובותיהם. ענין מכד וטיכוכ: (וֹ)אי.

the judgment of their God; but they together broke the yoke, burst the bands. 6. Therefore, a lion from the forest smote them, a wolf of the deserts spoils them, a leopard hastens upon their cities, anyone who comes out of them shall be torn to pieces, for their transgressions are many, their backslidings are increased. 7. Shall I forgive you for this? Your children have forsaken Me, and they swore by no-gods. Here I sated them

Alternatively, 'they together' denotes the poor and the wealthy.—
[Abarbanel, Mezudath David]

6. a lion—The kingdom of Babylon.—[Rashi] Kara explains that this is Nebuchadnezzar. See above 4:7.

a wolf—The kingdom of Media.—
[Rashi]

a leopard—The kingdom of Greece.—[Rashi]

shall be torn to pieces—by Edom.—[Rashi from Lev. Rabbah 13:2]

a wolf of the deserts—Heb. אָרֶכוֹת an expression of (supra 2:6) עָּרֶבֶּה חָשׁוּחָה, plains and pits, a wolf of the desert.—[Rashi]

hastens—Heb. שקד Menahem (p. 180) associated it with an expression of watching. Comp. (Prov. 8:34) 'To watch (לְשָׁקְד) My doors daily.' And Jonathan rendered it as an expression of lying in wait.—[Rashi]

Because they broke off the yoke of Torah, the lion from the forest smote them. He compares the enemy to a lion that comes out of the forest to tear its victims to pieces and to a wolf that comes out at evening time and comes near to civilization to attack anyone standing

alone. The wolf is not as brave as the leopard and surely not as brave as the lion. He is therefore called אַרְבּוֹת, a wolf of the evenings. The lion represents the king, as the lion, who is the king of the beasts, the wolf represents the army, and the leopard the officers. This is Jonathan's rendering.—[Redak]

who comes out of them—I.e. out of the cities.—[Redak]

7. Shall I forgive you for this?— This is the rhetorical question, Shall I forgive you for this? and Menahem (p. 22) explains אין like אין, not. For this I will not forgive you, because your children have forsaken Me, when I sated them with all good.— [Rashi]

Redak renders: What good is in you that I should say, 'For this I will forgive you'? I find no good in you, only many evils; your children have forsaken Me etc.' The prophet is addressing Jerusalem.

Others explain: אַר as equivalent to אָרָה. How shall I forgive you for this?—[Ibn Nachmiash]

**by no-gods**—By pagan deities which have no power.—[Mezudath David]

מולא ואינו הבילסתני נינָאָפּוּ ובית זונה יתנוֹדְרוּ: חסוּמִים מולא ואינו הבילסתני נינִאָּפּוּ ובית זונה יתנוֹדְרוּ: חסוּמִים מספּוּעין יו מיקו ביל בּלְּבּי בּלְבִים בִּשְׁבִּים הָיוּ אִישׁ אֶלּ-אֵשֶׁת מְּפִוּ וּבִית זוֹנָה יִתְנוֹדְוּ: חסוּמִים מְּפִּנִין יוּ מִּבְּרִ בְּלָּבּוּ וְבִיְתְּהֹי וְאָבִּי בְּלִוּ אֲשֶׁרְבָּוֹה לְאַבּי בִּישְׁהְא אֲמִר וּ וְאָם בְּנִוֹי אֲשֶׁרְבָּוֹה לְאַבּי בִישְׁרוֹרִיי לְא בִּישְׁרוֹ בִּיְתִי בְּבִּישְׁרִ בְּעִרוֹיִי לְא בִּיִי וְשִׁבְּיוֹ בְּישְׁרוֹ בִּישְׁרוֹ בִּישְׁרוֹ בִּישְׁרוֹ בִּישְׁרוֹ בִּישְׁרוֹ בִּישְׁרוֹ בִּישְׁרוֹ בִּישְׁרוֹ בִּישְׁרוֹ בִּישְׁרִי בְּבִּישְׁרִי בְּבִי בִּיִּתְיְהָא אֲרִי לְּא בִּיְנִיתְ בִּיִּי לְוֹא בִיִּבְיוֹ בְּבְּישִׁרִי בְּבִּיְרִי בְּבִּיְרִי בְּבִּיוֹ בְּיְעוֹתְיִי בְּבִּי בְּיִבְּרוֹ בְּבְּעְרוֹיִי לְּא בִּיְרוֹיִי לְּא בִּיְיִהְ בְּבְּיוֹ בְּיְעוֹתְיִי בְּבִי בְּוֹלְיתִי בְּיִבְּיוֹ בְּיְעוֹתְיִי בְּבְּיוֹ בְּיְעוֹתְיִי בְּבְּיוֹ בְּיְעוֹתְיִי בְּבְּיוֹ בְּיְעוֹתְיִי בְּבְּיוֹ בְּיְעוֹתְיִי בְּבְּיוֹ בְּיְעוֹתְייִ בְּשְׁרִי בְּנִיוֹתְ בִּיְעוֹתְיִי בְּבְיוֹתְיִי בְּבְּיוֹיתְיִי בְּיִיתְ בְּיִיתְיִי בְּבְּיוֹ בְּיְעוֹתְיִי בְּבְּיוֹ בְּבְעוֹתְיִי בְּבְּבְּיוֹ בְּיִבְּיתְ בְּבְּוֹיתְיִי בְּבְּיוֹ בְּבְּרִיוֹ בְּבְּרוֹ בְּנְיִרְיתִי בְּבְּיוֹ בְיוֹיִי בְּבְּוֹי בְּנְרִיוֹבְיְיִבְיוֹ בְּבְּוֹבְיבְּבְיוֹ בְּבְיוֹבְייִי בְּבְּוֹבְיבְּיִי בְּבְּוֹבְיבְּיִיתְיִי בְּבְּיוֹ בְּבְיוֹיִי בְּיִים בְּבְּבְיוֹבְיְבְּיִי בְּבְּוֹבְיִי בְּבְּיוֹי בְּבְיוֹי בְּבְּיוֹ בְּבְּוֹבְיבְיוֹ בְּבְיוֹבְיְיִי בְּבְיוֹי בְּיוֹי בְּיִי בְּבְיוֹי בְּבְיוֹב בְּבְּוֹב בְּבְיוֹב בְּבְיבוֹי בְּבְיוֹב בְּבְיוֹב בְּבְיוֹב בְּבְיוֹב בְּבְיוֹב בְּבְיוֹב בְיבְיוֹי בְּבְיוֹי בְּבְיוֹי בְּבְיוֹי בְּבְיוֹב בְּבְיוֹבְיבְּבְי בְּבְיוֹב בְּבְיוֹבְיבְיוֹ בְּבְיוֹבְיבְיוֹ בְּבְבְיוֹב וְבְבְיוֹבְיי בְּבְיוֹבְיי בְּבְיוֹי בְּבְיוֹבְיוֹ בְּבְיוֹבְיוֹ בְּבְיוֹבְיבְּבְיוֹבְיי בְּבְיוֹבְיי בְּבְיוֹבְיוֹי בְיְבְּבְיוֹבְיוֹי

"ק סיוונים קרי מדר"י קרא "לירונים קר" לירי ונוח. במצו (ח) סיסים סיוונים לשן מוח: משכים היו לירי ונוח. במצו (ח) סיסים סיוונים. לשון מוח: משכים היו איש אל אשת רעתו. כל אחר ואחר היה משכים לילך אל אשת הכירו. ני) על! בשרותית ושתרו במביא ברותית, בכו שדון, היא שיעל! בשרותית וישרותית ובפישת: פרותית, כמו שדון, היא

טוב. יתנודרו. יתקבלו גדודים: (ח) סוסים סיחנים משבים היו. כסוסים אלו המזויינים בקושי אבר תשמיש בכל בקר היו משכים לאור בקר בהשכמה: יצהלו. ל' זה נופל על הסוסים מקול מלהלוה אביריו (לקמן מ) לשון להלה

(אנווייבמינ"ט כלע"ו): (י) בשרותיה'. 'לשון מישור ומנחם חברו לשון חומה עם אדלג שור (תהלים י"ח) אך לא יתכנו. רד"ק

לואת אסלח לך כלומר בעבור זה המוכח ואינני מוצא בך מובח פפחינס והפפוצים: (ח) פוונים. פיונים קרי ניו'ו והנפיג מח"ו כן רק רעות דבות בניך עובתי ונו' ותקריאה כננר ירושלם:

ואשבע אותם וינאמן . על דרך ויושם ישרון וינפם: יתנדרו. יתקבצו נרודים ולא ישובו איש מחברו וכן תירנם יתמן מסחינים מונים. כי על דרך ויושם ישרון וינפם: יתנדרו את יתנדרו מתאפשר ותוא מהיו מתחומים במחיים בל על דרך ויושם ושרון בינודה ואתיות אהיו מתחלפות ודוא מכי הפוך מונים. כי מון אסר הנת הם מסחינים ומנים להם מון רב כללה ותם שבעים בתאותם בבקר יצא שובאלו בדרהם: אל אשת רעדו. בעבור בעליו כן הם ינאפי כלילה עם נשי רעיהם ויםלאו תאותם ובבקר יצאים שמחים מהחללים ברעהם: אל אשת רעדו. בעבור אשת רעדו: משכים הולך בלובר בהשכמה בבקר: עם העל אלת, אם על אלה הרעות לא אשקור או אשת רעדו: משכים הולך בלובר בהשכמה בבקר: עם העל אשר העם הרעות לא אשקור או האות וונהם של א אניפס על הרעות הרולות האלה ונבל הענין כללת שוות השל ואם בי אם ברעות: ואם בלא וייו השמוש הם הוא וונהן פיי בנפשי כלוםר ברצוני תרנים ואם עם אר כרין עבדיהון לא אתפרע מעהון בי האות וונהן שיי השמש אותי זה במרשיות האחרות אם כלא וייו השמוש בנה שיהיה בי בתוחות היא שר כוה מעשיהם כתרנים! כי על בשרותית בתים היא פירוש אם בנו אשר כות מעשיהם כתרנים! כי על בשרותית בתים היונה תות בי הוא מות הוא מות בל השל הוא מות בל השיה ביונית אם כל אורי וכות מתיתם בשרותיה בערות הוא בל הוא היונה בשוח הוא מות בל השל הוא מות בל השל הוא הוא מות בל השל הוא הוא מות הוא מות הוא שובה וותידה לאיב וויש משפים המיר נפישותיה כם וואת הנפישות הסר הבו שהם סעיפי האילנות הפתמשפים ובאמרו ובלה לא תעשו בעם: נול) כי בנור. לפיבך תקוו נקבתם מהם וברין אני בלה לה מבוב בל חל בשרים אלא פיי ובלה לא תעשו בעם: נול) כי בנור. לפיבך תקוו נקבתם מהם וברין אני בלה לם מבוב בל חל בשרים אלא פיי ובלה לא תעשו בעם: נול) כי בנור. לפיבך תקוו נקבתם מהם וברין הנור בל מביר בל חלך בשרום אום בריו ובלה לא תעשו בעם: נול) כי בנור. לפיבך תקוו נקבתם מהם וברין הניום ברוך וביות למום בריו ובריו היות כלה לא תעשו בעם: נול) כי בנור. לפיבך תקוו נקבתם מהם וברין שני היום בריו ובלה להיום בלבות היוום בריום בריו ובלה להיום בלהום בלה בלום ביום בריו בלהום בלבות היוום בלהום בלבות היוום בלהום בלהום בלבות בלום בלום בלהום בלהום בלבות ביום בלהום בלבות ביום בלום בלבות בלום בלהום בלבות בלום בלבות בלום בלהום בלבות בלום בלבות בלום בלבות בלום בלבות בלבות בלבות בלבות בלבות בלבות בלבות בלו

פנינו כמו לנה וכן לי ככל לחיך (כללטים ד'): וביח. כמו ולכים: יתגורדו. מלטון גורו ומתכה: (מ) מימים. כמומים: מיווגים. מלטון מוון: משכים. מלטון סטכמם: יציהלו. מנין כמת קול נחלטון מוון: משכים. מלטון סטכמם: יציהלו. מנין כמת קול נחלטון מון: מסים (ישנים כ"ז): (מ) אפקוד. מנין כטנתם וכן נחקיד גמן זלח (מהלים ס'): מתנקם. מלטון נקמם: (י): בשרוחית. ממון שונה ויוד פו לה כדרל (וכן ען שורחם ליכית (לליוב כ"ז):

יחד ולא יחבושו אלה מאלה: (מ) הסים סיוונים. כם כיו כמו כמו בסום שהיו ל לכם מוון ברבה בללה ומנשים שבנים ללכם מוון ברבה בללה ומנשים שבנים ללכם מוון ברבה בללה ומנשים שבנים ללחוחם יולאסו שבמשר ביימנו בבוקר ילהלו איש לל אשת שב אשתם ביימנו בבוקר ילהלו איש אל אשת שבם אשתם במוך ילהלו איש אל אשת שבם מכון מחבר שלה אלה. וליבר מכון שמחם באלה לל אשת אשר בוה. אשר בוה. אשר בוה לל אשתם באלה לל אשתם ללב בשרוחיות. אחם האלומות על בין שורות מושים כדבר הוה: () על בשרוחיות. אחם האלומות על בין שורות

כרפי ושחתו אותם אבל לא חלנו את הכל כ"ל שחתו בפם ואל חאכדו את כלם: הפירו נפישותיה . הפירו מהם הפנפים הגדולים כ"ל פרגו הגדולים והשכים: כי לוא לה' הפח . כי אינם פס כ" כי פשטו כו : (יא) כי בגור וגו" . כי עגדו כי אלם כאלם

they are the roots of the vineyard—to be associated either with the walls or with the plain. I say, therefore, that בְּשְׁרוֹחֶיהָ is an expression of the rows of the vineyard. Jonathan, however,

rendered בְּשֶׁרוֹמֶיהָ, in her cities, and גָטִישׁוֹמֶיהָ, her palaces —[Rashi]

11. have dealt treacherously with Me—Therefore, you shall take your revenge from them, and I am right-

and they committed adultery, and they banded together in the house of a harlot. 8. Like armed stallions, they would arise early; they would neigh, each one over his friend's wife. 9. Shall I not punish for these things? says the Lord, or for a nation such as this shall My soul not wreak vengeance? 10. Ascend upon its rows and destroy, but make no complete end; remove its roots, for they are not the Lord's. 11. For the house of Israel and the house of Judah have dealt treacherously with Me,

they banded together—They gather in troops.—[Rashi]

Although I sated you with all good, you have betrayed Me and committed adultery. This is reminiscent of 'And Jeshurun became fat and kicked' (Deut. 32:15). Not only did they commit adultery, but they banded together in the house of a harlot, none of them ashamed before his companions.—[Redak]

8. Like armed stallions they would arise early—Like these stallions who are armed with erect membra, every morning they would arise at daybreak.—[Rashi]

they would neigh—Heb. יְצְהֵלוּ. This too is an expression appropriate for horses. Comp. (8:16) 'From the sound of the neighing (מְצְהֵלוֹת) of his steeds,' an expression of shouting (esjodement in O.F.).—[Rashi] Redak (Shorashim) defines it as an expression of joy.

The prophet compares the people to stallions. They are fed at night, and they sate themselves with their lust in the morning. Similarly, the people would fornicate with their neighbors' wives at night, satisfying their lust, and in the morning, they would arise early, happy and boastful of their achievement. Hence, we

render: Like well-fed stallions, they would arise early, each one would shout for joy over his neighbor's wife.—[Redak]

After reproving them for idolatry and murder, the prophet reproves them for immorality.—[Abarbanel]

9. Shall I not punish for these things?—Is it possible that I should not punish for these grave evils?—[Redak]

Daath Sofrim explains that, after they satisfy their sexual appetite at night with their own wives, they wake up in the morning, with a lust for their neighbors' wives, not that they actually committed the sin. Eventually, however, many were drawn into the sin itself. See Num. Rabbah 9:7-12.

shall My soul not wreak vengeance?—He and His soul are synonymous. He is His soul, and His soul is He. It may also be rendered: shall my desire not wreak vengeance? This follows Targum Jonathan.—[Redak]

10. Ascend upon its rows—Heb. בְּשְׁרוֹתְיהָ, an expression of a plain. Menahem (p. 181) associates it as an expression of a wall with '(II Sam. 22:30) I scale a wall (שַּוּר), but נְטִישׁוֹתְיהָ (cep in Prov.) do not fit—for

נאַסרוּ לָא מון ַקרמוהִי אַרָנָא עַלָּנָא טַבְרָּא וַאַף לָא תַיהַי עַלָּנָא בִּישׁתָּא? וּכְכַפְנָא כָּא נָחַוֹי : לַלְּסָאוּנְבוּאַת שָּקְבַיהוּן פורענוהא בַּאָשְׁהָא וַעַטָא הָרַין מַלָּשְׁתְ מהר"י קרא

נפישותיה (לי"ש כלע"ו) בהם שרשי הכרם להיות נחשבים עם החומות ולא עם המישור . ואני אומר שרותיה לשון שורות הכרם ויונהן תירגם בשרוחיה בקירוהה ונטישותיה ברניחהה: (יב) ויאמרו לא הוא. לח מן קדמוהי חחיח שלנח שבחח: (יְנָ) והנביאים יהיו לרוח. כתרגומו ונכיי שקרת יהון ללמא כלומר הנכואה הניבאי' לנו נכיאי שקר בשמו של הקדוי

אינו כן הישור : (יב) כחשו בה'.בנביאי ה' : ויאסרו לא הוא.אינו כן כפו שפתנבא עלינו אין אני יראין מפת שהרא פתנבא שתבא עלינו רעה: (ינ) והנביאים יהיו לרוח. דברי נביאיהם האמת בעיניהם לרוח. ללא כלום: והדיבר. שחם פתוכאין להם תם אומרים אין בהם לא כאת ה' הם מתוכאין נבואה זו.אבל בשבוע ח: כה יעשה להם. כמו שהם פתנבאין להם: (יד) יען רברכם את הדבר הוח הנני ניתן את דברי בפיך לאש. שתהא נבואתי

ב"ה דנריהם יהפכו להכל והדכור של קדושה שהם אומרים לנו כשם הקדוש כ"ה אינו כהם : בה יעשה להם. הנכית חומר לחומרים וחת כה יפשה להם כחשר חמר ה'לי ומה חמר ה'לי יפן דברכם חת הדבר הזה ונו': (יר) ואכלתם. מנחת שי

שתשחיתות כי הם בנדו בי: ניכו כחשו בה' ויאמרו לוא תוא. פירוש לא הוא שישניה עלינו ויראה במעשינו ואם נעשה כחפצני לא תבא עלינו רעה בעבור וה וחרב ורעב לא גראה

(יב) נות כות. מתחופת נת כות וכן נות ברתה דבוף פכוק מתחופת לת נרחב המנם כמכו' פרשה ויקרח ומנו שניבם נפנין ל'כ פלחים:

את'ם שכפחידין אותנו נביאיו על זה שקר חם אומרים כי לא תבא להם נבואח כאת האל כי דוא אינו רואינו ואינו יודענר תל חדרך הוח תירנם יתתן כדיבו בכיסרא דה' יאסרו ונו' כבלסדר: יוט העביאים. הנביא' שספעים אותם האומרים שלום יחור לכם יהיו לרוח כלומר כמוץ לפני רוח: והדיבר אין בחם. כיון שהרבר אין בהם כלומר רוח חקרש איך ידעו הם כך וכך אלא שהם מוכנין בחלומותיהם או בקספיהם ומבמיחים העם לפוב כרי שימצאו זון בעיניקום כשמיפין להם מקשיתם ואוסרים לא תבא פלים רעה ובעונש זה יכלו יירוי לרחד: כת יעשה להם. על דרך כה יעשה לי אלהיסובה יוטיף כליםר כך וכך רעה יעשה להם ויית ונכייא שקרא יהק ונוי כבעסוד: יידו לכן כה אמר. את הדבר הוה שאתם אוסרים עלי לא היא ולא נבואתי והנה דכרי מניקים אליך: הנני נותן דברי בשיך. התעם הוח עצים האכלהם ובות יכירד כי נכואתי פגעת אליך שיתקיימו עליהם דברי לרעח כמו שאתה אומר ויהי דבריך להם כמו האש לעצים שתאכל אותם ומה שאמר דברכם כסרבר כנגד העם ואכר כפיך כמדבר כנגד תעביא הרי הוא כאופר אמור לחם יען דברכם את הדבר הוח כי העני גותן דברי בפיך לאש והעם היה עצים ואכלתם רונתן פידש רברכם כננד הנביאים שהרגם חלף דאתנביתון ית פתנמא חרין: סצורת ציון

מצודת דור נפישותיה. סם הפנחים הגדולים המתפפחים למרחוק כמו וחת כמו שבגד ישראל כן כגד יהודה: (יכ) כחשו בה'. כחשו כהשנתם כי הוחיל וחין משנים חין שכר ופוגש: (יג) והגביאים . כ"ל דכרי

פנפישום הסיר כתו (ישמים י"ת): (יד) ואכלתם. והשכתם וכן המקום: לוא הוא. ר"ל חין הוא משנים: ולא חבוא עלינו רעת.

פנדיף" יכיו דומים לדכרי רוח בחין כהם ממש: ההדבר אין בהם . לא ה' דכר כם כי כיו מכחישים דכרי כנכואה: כה יעשח. כי כיו מקולנים הת הנביחים וחמר להם כה ימבה ה' להם כפי סרמות חשר הם מתוכחים פלינו: (יד) ידן בעון חשר דברת' הדבר הוה להכחיש סבשנחה והנכוחה : הגני נוחן ונוי . דברי הנכוחה חשר נחור כסיך חסיה כחש בשורף וספם סום יסיו מח להשרף כשלים: חאבלתם . דכר

So shall be done to them—This is similar to: 'So shall God do to me and so shall He continue," found frequently in the Scriptures. [This is a curse in which the details are not mentioned.] The intention is that so much bad should befall them .-[Redak]

14. Therefore, so says the Lord

God of Hosts—Therefore, because you have spoken this word of denying God's prophecy and degrading His prophets, the Lord God of Hosts said to me: Behold, I put My words into your mouth as fire etc.—[Ibn Nachmiash, Redak]

and it shall consume them—Heb. ואַכְלַתִּם.—[Rashi]

says the Lord. 12. They denied the Lord and said, "It is not He, and no evil will befall us, neither will we see sword or famine. 13. And the prophets shall become wind, for there is no speech in them." So shall be done to them. 14. Therefore, so says the Lord God of Hosts, because you have spoken this word. Behold I put My words into your mouth as fire, and this people [shall be wood] and it shall consume them.

fully commanding you to destroy the city, since they have dealt treacherously with Me.—[Redak]

12. They denied the Lord—They denied the Lord's providence.—
[Mezudath David] Jonathan paraphrases: They denied the word of the Lord. In the worst times, the Jews did not deny God's existence. Even when they worshipped idols, they considered God as the God of gods. They did, however, deny His providence and His knowledge of earthly creatures.

I.e., He does not supervise over us, and he does not see our deeds. Therefore, if we do as we wish, no evil will befall us because of it.—
[Redak]

neither shall we see sword or famine—Although His prophets wish to frighten us with their predictions of sword and famine, they are lying, for they receive no prophecy from God, since He neither sees us nor knows of our deeds.—[Redak]

13. And the prophets shall become wind—As the Targum renders: And the false prophets shall become naught. That is to say: The prophecy that the false prophets prophesy for us in the name of the Holy One, blessed be He—their words shall turn to futility, and the speech of holiness

that they say to us in the name of the Holy One, blessed be He, is not in them.—[Rashi]

So shall be done to them—The prophet says to those who say this, "So shall be done to them as the Lord said to me, and what did the Lord say to me? "Because you have spoken this word etc."—[Rashi]

It appears that Rashi explains the entire two verses as a quotation of the people. They believe neither in the true prophets nor in the false prophets since they deny God's knowledge of what is transpiring in this world. At the end, the prophet concludes, "So shall be done to them." Redak, however, explains that the people deny God's prophets, who predict their doom. The prophet concludes with verse 13: And the prophets shall be for the wind etc. I.e., the prophets who predict that there will be peace shall be like chaff before the wind since there is no speech in them; i.e., God's speech is not in them for they are not endowed with the Divine Spirit, but rely on their dreams and their divinations and promise the people that all will be good, in order to please them and to flatter them. For this sin, they shall be like chaff before the wind.

פָקשָׁא וִיקַמְלונון: פו הָא אָנָא סַיָּתִי עַלֵּיכוֹן עם בַּרָחִיק בַּית יִשְׂרָאֵל אֲבֶר ין עם הַקיף הוא עמא ַרְכָּעַלְּכָא הוּא עַכָּא נָא הִידַע לִישָּנֵיה השפע פה דיבליל מו בית אויניה כְּקְבְרָא פָּתִיחַ בּוּלְהוֹן גִּבְרִין : יי וָיבּוּז חַצְרָרְ וּמַיכְלָּרְ יַקטְלּוּן בְּגָרָ וּבְנָתָרָ ישבי ענה ותורה יבוו פרי גופנה והינה יפגר קרוו אַרָעָר כְּרִיכְהָא רָאַהְ רָחִיץ לְאִשְּׁתַּיוָכָא בָהון סן הָרָם דְקַשְׁלִין בְּחַרָבָּא: יחוָאַף בְּיוֹכֵיָא

ת"א גוי היהן. פוסס פו: השפח נקנר. שם ח פנ: והנל קדירך. ככה קפה פים: בדר"י קרא

עלידם כמו שהאש עושה רושה בכל מעים שנופלינפוחילא תשכע מה ידבר. לא תבין מה ידבר: מו) אשפתו. מלא חיצים רשמא תאבר מופמין הן בתובו כב' ת' חיצין אינו כן אלא הרי רחכ: כקבר פתו. וכולו כלא ושמא האסר איו בהן כח לידות תיל כולם/בחים: אשפתו. כוב"ר בלע"ו: (יו) ואכל קצייך ולחמך יאבלו בניך ושבותיך. כוב"ר בלע"ו: (יו) ואכל לבניך ולבנותיך: ירושה לשון ושבותיך. כול מתרושש ודון רכ: אשר אתה בופת בתבת.

ותחכל אוהם: (פו) איתן - חקיף: גוי מעודם הוא. מימי קדם התחיל למרוד בי בדור הכלג' כארן שנע':(פו) אשפתו. מקום נרחק החלים: (יו) ירושש ערי סבצריך וגו'. הרי זה מקרא מסורם ירושם כחרב את ערי מכלרך אשר אחה כוטח בהנה: ירושש. ימסכן :בחרב. ע"י נייסות וכן הוא

רד"ק

(פז) הנני מביא עליבם. בית ישראל קריאה: מסרחק. כי בבל היא התוקה סארץ ישראל: גוי איתן. חוק שלא תוכל להלחם כנגדו: גוי כעולם היא. מומן רב היא גוי וח חוק ושאר הנוטים סיראים אותו ולא הוכל להעור עם נוי זולתו: גוי לא הרע לשונו. ולא הכין מה יאמר זוה יותר קשה סאריב שמבין הרע לשונו. ולא הכין מה יאמר זוה יותר קשה סאריב שמבין

אדם לשונו וכן אסרו בתורה בקללות נוי אשה לא תשסע לשוני: ולא תשכע. ולא תבין ותענין כמול בסלות שונות: (מו) אשפתו. כי רצי האשפה יכיהו כל כי שינב הבונאלי כלם קבורים באשפה ואמר כקבר פתוח שמוכון להשויות בו התרום: בלם נבורים כיהם כלוברי כולהם או לנם כ בלם לתצל פירם: (יו) אכל ל לחבר כלל כל מאכל תאבילה דעוברת בפסק יש אכילה היא איכות הבאכל ויש אבילת החרב כמו שתרגם יתתן ויבח אתברך תוי כבעמוד: ירושש. ענין דש ושבר וענין הרישית נופל גם כן בהרטת הערים כפוכי תאפר ארום דשבי וושוב תבבה חרבות: בתרב. בעת החרב אי מעם בתרב לפעלה פני לבעהיך כאלו אסר יאכל בניך ובנותין בתרבומה שתרבום השבה בעיך ובנותיך כות בין כמוכות לא שאפר בתרבות המבח. פרי בסנך ווה להכאיב נשש האבוה שישחפו בניהם לעיניהם והם הקסנים שסתים בעת אבותם: יות) וגם בימים הרבת.

כצורת רור

סכנוסה משרוף אומם ר"ל דכר הנכוחה תכוא פליהם: (מו) הגני תרי בית ישראל . ד"ל אתם נית שהאל כאני מכיא פליכם וגו": גני . בול גני חוק: גני בעולם הוא . ד"ל מזמן רכ כוא כמשלם ולכן יגכם לכו להשתיח הכל: א הרע . לה מכין לשונו וללכם תחשב כי לם יוכלו להתרלות אליהם כדברים: ולא תשיבו. לא מכין

וכסל הדכר כמ"ם: (טי) אשפתר. כרחק חליו הוא כקר ספות ר"ל כמו קבר פחות כול מדכן לסביא בולח המת כן חלי הלבפס יניאו מתי רכי כי ילניהו במלחמה: כלם. כל אושי המלחמה המה גבורים: (יו) ואבל. סגוי הטוא יאכל קליר שדך וכל מאכלך אשר סיה למאכל לכניך ולבנוהיך: ירושש. יפני שני מכלדיך אשר אחה כומת כהנה להשגב בהן מסני ספויב: בחרב, כ"ל בפס יכול

trees, he will destroy the fortified cities of your land on which you rely to seek refuge, before those who slay with the sword.—[Redak]

impoverish—Heb. ירשש, he will impoverish.—[Rashi]

with the sword—With troops.

Comp. 'And a sword will not pass in your land' (Lev. 26:6).—[Rashi]

It may also be interpreted as 'at the time of war.' It may also refer to 'they shall devour your sons and your daughters,' meaning that they will slay them with the sword in the 15. Behold I bring upon you a nation from afar, O house of Israel, says the Lord; it is a mighty nation, it is an ancient nation, a nation whose language you will not know, and you will not understand what he will speak. 16. His quiver is like an open grave, all of them are mighty men. 17. And he will devour your harvest and your bread; they will devour your sons and your daughters; he will devour your flocks and your cattle; he will devour your vines and your fig trees; he will impoverish your fortified cities upon which you rely, with the sword.

When the fire consumes them, they will realize that the prophecy is true.—[Redak]

15. This is the interpretation of the allegory appearing in the preceding verse, that of the fire that will consume the people.—[Abarbanel]

from afar—For Babylon is far from Eretz Israel.—[Redak]

mighty—Heb. אֵיחָן, strong.— [Rashi]

This is such a mighty nation that you will be unable to oppose them.

—[Redak]

it is an ancient nation—From days of yore it began to rebel against Me, in the generation of separation in the land of Shinar.—[Rashi]

This refers to the generation that built the tower and were then scattered all over the earth.

Others explain that this nation was mighty from ancient times, and all nations fear to oppose it.—
[Redak] Moreover, its haughtiness will lead it to destroy the land.—
[Abarbanel, Mezudath David]

a nation whose language you will not know—This is worse than an enemy whose language you understand. This is reminiscent of Moses' prophecy, 'A nation whose language you will not understand' (Deut. 28:49).—[Redak]

Since you do not understand his language, you will be unable to beg for clemency.—[Abarbanel, Mezudath David]

16. His quiver—Heb. אַשְּׁפָּח, the place of the arrow case.—[Rashi]

an open grave—The arrows of the quiver slay everyone they hit, and it is as though all of them are buried in the quiver. It is called an open grave since it is prepared to kill its victims.—[Redak]

all of them are mighty men—I.e., all his soldiers are mighty men, and there is no refuge from their hands.—[Redak]

17. And he will devour your harvest and your bread—Bread denotes all food. The enemies eating the harvest etc. may be taken literally, that they will eat it, or it may be taken figuratively, that they will destroy it. Indeed, Jonathan renders: And he will spoil your harvest and your food, they will slay your sons and your daughters, they will capture your flocks and your herds, he will spoil your vines and your fig

「大学 なごり CN-NAME בְּבְנְיֵת יְהוְרָה לְּטֵּיְטְרֵי כֹּא שְׁמְעֵוּ כְּעֵוְרָא עֵמָא טַפְּשָא וְלֵית כִּיה לֵב L'A'U אעביר עקכון נכירא : ים ניהי אבי היקרון הַלַף טה עבר יי אלהנא לנא יה כל אלין וביסר להון לכא במבלשו פולטני ופְלַחְהוּן לְמָעֵנה פּלְחֵי השהעברון ני 77.7 פלחי כוכביא בעראא אולנין לְהוֹן וְלָא שְּׁמָעִין: רְלָא רִילְכוּן : כְּ חֲוּוֹ דָא יעקב ובשרוה בארעכיו Š לְרוֹן וְלָא לעקסיא

לך"ק (יים ימים פולה יוד:
מ פוים פולה יוד:
מרכו כגנר חזמו בכו שרבו בין דותו, ישני לדבר בנר חנויא שיעוה להשיב ויאבלוה ווה מבס שלחנו לא אעשה אתכם כלח מרכו כגנר חזמו בכו שרבו בין דותו, ישני לדבר בנר הנויא שיעוה להם חשובה השאלה לאמי יוד:
החזמו אחד שינא השינ יונלה המם : כן חזנויו הים . מדה כנגר פרה אהם צברתם אלהי נכר באיונכם העברו מנגרי בנה את מברתם אלהי נכר באיונכם מדורו מצורה באיון לא לכם: נכו ועירו, אמר לכל השומעים דבר שיאמרו להם ואחרות דבר חלונגל הם: נכל שמעי ונהם פסל למצו (ימיי ס"ס; יריש"ם. מלי כם ומני: (ימ) תחח. מליך נמרכ כמלמנה: ייייייד ונתם מפר לחמו (כשר" פ"כ): ירושש" מלי כם ופני: (ים) החת. שליך כחרכ בפלחמה: (יח) וגם ביטים ההםה. שינולו פליך
הולות מפר לחמו (כשר" פ"כ): ירושש" מלי כם ופני: (ים) החת. שליך כחרכ בפלחמה: (יח) וגם ביטים ההםה. שינולו פלין
היסי ינשים חלור למם בפל מדי במדי כשר ינשים מסים: עול לה ללאו מקלום ינשים הבילי ומקלום ינאים להיה ינשים הלהי ועדים הלהי ינשים הלהי ומדי הלהי במדי הלהי ומלו בשני הלהי במדי הלהי ומלו מסים: (כ) חבירו ואח. לה הלמוב למקט בלאי יושביה. להי הדבר היה: (כ) שם סכל. שם סכל מסים בלה הלהן למרם ומעדו עלי להם לב מסיבל: לא יראי י פללום כמקט בלא יושביה ללהי מסים: 18. And also in those days, says the Lord, I will not make an end to you. 19. And it will be that you will say, "For what reason has the Lord our God done all these to us?" you shall say to them: As you have forsaken Me and worshipped foreign gods in your land, so shall you serve strangers in a land not yours. 20. Tell this in the house of Jacob and make it heard in Judah, saying: 21. Hearken to this, foolish people without understanding; they have eyes yet they see not, they have ears

presence of the parents to cause them anguish. This means the small children who die for the sins of the parents.—[Redak]

Kara and Mezudath David render: He will eat your harvest and your bread which your sons and your daughters should eat.

18. And also in those days—Even in those days, when the enemy comes and destroys all your property, they will, nevertheless, not destroy you completely. I will inspire the enemies to leave over a remnant.—[Redak]

Lest they despair of having a remnant, God tells the prophet to encourage the people so that they should repent of their sins in order to be saved from annihilation.—
[Abarbanel]

There will remain survivors who will go into exile.—[Mezudath David]

19. And it shall be that you will say—He now addresses the people as He did until now. Then He turns to the prophet: And you shall say to them etc. The question and the

answer will be after the enemy attacks and the people are exiled.—
[Redak]

"For what reason has the Lord done all these to us?"—That some of the people were slain and the survivors exiled.—[Mezudath David]

so shall you serve strangers—This is payment in kind. You worshipped foreign gods in your land; now you will serve strangers in a land not yours.—[Redak]

God reveals here that, although there were other sins as well, their doom was sealed because of idolatry. Since the Holy Land is dedicated to God's providence, worshipping strange gods there is more inappropriate than in any other land. Consequently, God tells them that, if they wish to worship idols, they should be exiled to another land and there worship them.—
[Abarbanel]

- 20. Tell this—I.e. all those who hear the following reproof, tell it in the house of Jacob etc.—[Redak]
- 21. they see not—the wonders of the Omnipresent.—[Mezudath David]

לימא קום עלם ולא עבי ביה וקטרפין ולא נקלין [הקן בלוהי ולא ערן נלו : כי ולא אָקרוּ בלקרון נְרָחַלְ פַּעֵן קְּרָם כנ הַכָּן הַּלְבְּעֵי לָא הנהַלין אַמר יְיָאִם כִּן קרם מיכרי לא הוועו לַיה: כנ ולְצָנְהֵא דְּרֵי הְנְהְלֵבְ סְמִיוּקְרִידְ עֵלְ רים כגנור ני אַלְהָנָא רְקְחֵיה מְשִׁר שייהי הלא החומא واريار רור אם מפנילא הדילו אשר שמהי ילא ישְׁמְעוּ: כּרַ רָאַרְרִי לָאַרְרִילָּאַרְנִילָּאַנְאָםר ייולעם הוְּהְיְהְבָּהְ -XUL

שומר והרב לא תעביר בארלכם (ייקר' כ"ו): (כב) האותי לא היראו. הלא הים שלינו דואנ מפני הפורענית ואינו מלפה לקבול שבר ירא מפני ואינו עוכר הגבול אשר שמתי סכיכיו: ההילו . לשון פהד: ויהגעשו. נליו . ומרומס למביר הגטל ולא יכלו למביר: והמו בליו . שאון קול גדול:

מקום: זירים, כניסים: (כנ) חחילו. מלפון היל וכפורה: חיק. במקום: זירים, כניסים: (כנ) חחילו. מלפון היל וכפורה: זירים מאר: (חילוים ירים): וכפלי, מלפון הילול: והובי. מלפון הפשים: (כג) סורר. מפווח: ופרורה, פנין פני ומגרו וכן כן סוכר ופורס

היה לג ממוות וממרם: כזים מל לכ ליכה 60

מצורה רור

yet they hear not. 22. Will you not fear Me? says the Lord, or, do you not quake from before Me, for I made sand a boundary for the sea, an everlasting ordinance, which it cannot pass, and [its waves] toss themselves, yet they cannot prevail; and its waves roar, but they do not pass it. 23. And this people had a revolting and rebellious heart; they turned away and they were gone. 24. And they did not say in their heart, "Let us now fear the Lord our God,

22. Will you not fear Me?—Does not the sea, which is not concerned about retribution and does not look forward to receiving reward, fear Me and not cross the boundary that I set around it?—[Rashi]

do you not quake—Heb. מָחִילוּה, an expression of fear.—[Rashi]

and toss themselves—I.e. its waves, and they lift themselves to cross the border but cannot cross.—[Rashi]

and its waves roar—A loud sound of roaring.—[Rashi]

but they do not pass it—The waves do not pass the border.—[Rashi]

God brings two proofs of His providence, one involving the entire world, and one involving Israel alone. The proof involving the entire world is that of the sea. At the beginning of the Creation, the water covered the dry land. Then God ordered the water to gather in one

place and form the seas. Since that time, the sand serves as a border for the sea, which the sea does not pass. Since the sea does not disobey God's orders, why should Israel? He continues in verse 24 to illustrate how the rain falls at the proper time, the early rain in Marcheshvan and the latter rain in Nissan. This is a blessing bestowed on Israel. Yet, you do not fear Me. He does not mention the miracles of the Bible, the splitting of the Red Sea and the Jordan, since those who did not witness them and who do not believe in the Bible could deny them. Instead, Scripture states constant miracles, which no one can deny.—[Redak]

23. They turned away, and they were gone—They turned away from the right path; therefore, they deserved to flee without strength before the enemies.—[Abarbanel]

וַלַקיש בְעַדְנִיהּ קים רַבּוָפון חַצְרָאנְפֶר לֶנָא: כה חוביכון גרמו אלין לַכוֹן נַחַשְאַיכון סְנְעוּ מוקא מנכון: כי אַרַי אשהכחו בעסי חיבין בָּגְכָלִין אִשְּרִין רַם וַכָּאי לַתַּכָּלָא נפשון קמְלון : כו כָבֵית פַּמְסֶא דִקְרַיִּי עופא

ולא יעברגהו. הגלים לח יעכרו הגכול: (כד) יורה יכלקוש . כתרגים נכיר ולקיש: שבועות חוקות קציר. שבעה שבועות שחקק לנו כהן שתי חוקות קליר חק העומר וחק שתי הלח": ישמר לנו. שיהח הקניר בותנו: (כה) המו ארה. הסו החוקות החלה מעליכם שחיני שומר' לכם וחתם

כלים כרעב: (בו) ישור. יחרוב וכן למען שוררי (חהלים כ"ז) לשון אשורט ולא הרוב (במדבר כ"ד): כשך יקושים . כאשר ישוך שרשים שנושין ללכוד לביים ביער כשרגלו בא להוכו וְהוֹא נושכו ומחזיקו ברגלו ונלכד וקורין (פי"ד בלע"ו): הציבו חשרית. (צינב"ל בלע"ו) כך עושין אורכים על עיר

סכם וכי הביא אליכם הרע אלא עונותיכם וחפאתיכם: (כו) כי

נסצאו. ישור כשך יקרשים. יבים כל אחד ברוכים אם יעבור ארם שינולו ספנו מה שנסו ייבים כארם חמנית יקושי וסציב משחית ללכד העופות כן יביפוהם ויראו ויארבו והציכו משחיי אנשים ילכדו ולא עופות ומשחית יכרא הפחש וכד העופות כן הם כציכים וכארבים מזת ומזה ללכור אנשים ולנזול מחם מה שעמהם: ישור. יכים כמו אשורנו ולא קרוכ: כשך. הוא כקור ככו כהנית או תואר והוא כפו פניח פן וחפת הפלך שככה שפירושו נחה ושך. הוא פעל יוצא ושככה פעל עומר: יקושים, שם כםו כוקשים ויית ארי אשתכחו בפטי חייבין וכו כנשמיד: נפו ככלוב מלא שף. כלוב כלי ששי מנסרק כנדלים בהם פופרת וכפסקין איתם שם וכן ח' כנית פיסטא ודוכת לורונה כלוב קיק סל עשוי מנסרים והמשילם לכלוב מלא פוף כבו שתכלוב מסלאים איתו פופות כפי כת שתוא

## מצורת דור

ה' הנוהן נשם וחיור ושפרש שנותן יורה ומלחוש כי שם כוש' הלורך: שביעות חקות קציר. ל"ל החוק של שכוחות ימי בקליר ישתר לנו שלא בים חוריד נשמים כא"י כלימי בקליר שכום שי הללה וזש"ם הלא הליר חפים היום אהרא אל כ' וימן הולות ומפר (ש"כ י"ב): (כם) הפו אלח . הפו מכם פידיעה וההשכלה :מנעו חמוב . סיח חבונח כלב כמכיח מוכה: (כו) כי נמצאו בעבי רשעים. ומפשיכם כם כתממפמים חת הלכ: ישור . יכים לחרוכ מל חנשים כחדם המניח מח יקושים ללכוד מוסות כן כליכוכם סח משחית וילכדו חנשים לגוול כונם ולכרגם: (כז) ככלוב. כפו

מהר"י קרא לנו, שופר לעולפו השבועת (כד) שכועות תקות קציר ישמר יתרו לנה זרע וקציר כלוכר (חקות) שהקציה יישטריה. יישטריה בשברת לנה זר תלוי בו הוא יורח וכלקיש וקור חיום וקיץ חיורף יום ולילה כל זה שומר לנו שלא ישברנ לעולם אם תראו שחם פוסקין לוונוהיכם חפר מכם את הפובה שניפלו תחנו לשאר אוכות: וכו) ישור כשך יכושים. רואים וסרנלים את בני אדם ללכיר אנשים כאותן שפושכין פחים ללכוד עופות: וכו) ככלוב סלא

או על דרך: הציבו . כמו מלכ פלבתים (כח"ח) : (בו) בכלוב. הוח מקום שמפסמין כו שופות וכן תירגמו

סָלעיל: הנותן נשם. ואחר כך פי׳ יורה וכלקוש בעתו אבל למת שכתב ייורת בוידו השמוש הנותן נשם בשאר עתי השנה לצורך הננות ולשתות ולשאר צרכי האדם והברכית תתן גם כן יורה וסלקוש לצורך התבואה כל אחת בעתו: שבועות חקות קציר ישסר לנו. אחם שבועות מחקות קציר ישסר לנו שלא ירד ספר ניםי הקציר שלא ישסיד הקציר תהו חק הקציר וכשמפוונם שתחיה רוח פובת נרשכת ניםי הקציר לזרות ולהבר הוא חק הקציר ומשפשר גם כן לפיכך אכר חקית ומח שאפר שבועות ולא אפר יכי הקציר לפי שאנו סופרים שבעה שכועות ער חג חשבועות לפיכך חלח יםי חקציר בשבועות וי"ת ביםן קיים שביפיא דכומן חצרא נפר לנא: נכה פונותיכם. והית לכם לאטר בלבבכם כי אלה חרעות תבאות פליכם פונותיכ" הפו אתכם שחרי כשהייתם עישים רצין תאל חית נותן לכם גשם בעתו וכל דבריכם באים על תנכונת אם כן כי כנע הפוב

## סצודת ציון

(דברים כ"ם): (כד) יורח . כול המפר כיורד פל הורפים הפרוכ בורפים והחדמה: ומלקוש . כיח המסר המחוחר היורד פל הקשין ופל המלילות וכן ונחחי פסר ונו' יורה ומלקום (שם י"ח): שבועיה. סוח מלשון מלח שבום וחת (ברחשית כ"ח): תקית. מלשין חק ודבר קבום: (כו) ישור. פנין הבסה ורחים כמו לפפן שוררי (חהלים כ"ו) ז כשך . פנין הנחה וכן וישכו הפים (כרחשית ח') ות"ה ונחו פים: יקושים. פח פוקשים: משחית. פח מיקשים: משחית. פח משמים: ילכדו. יחפשו:(כו) ככלוכ. ממשהו לעין פל המשוי לפופות ודומה לו כלוב קין (ממום ח'):

make to catch deer in the forest, bites when his foot enters it and it bites him and holds onto his foot and he is caught, and they call this (piege in O.F.).—[Rashi]

Others render: As those who lav traps.—[Redak]

they stationed an ambush—(Can-

bel in O.F.) So do those who lie in wait make for a city or on the road.—[Rashi]

they station—Heb. הָצִיבוּ, like 'the garrison (מֶצֶב) of the Philistines' (1 Sam. 14:4).—[Rashi] (In some editions this is omitted.)

27. As a cage—That is a place

Who gives rain, the early rain and the latter rain in its time, the weeks of the laws of harvest He keeps for us." 25. Your iniquities have brought these about, and your sins have withheld the good from you. 26. For wicked men are found in My people; they lie in wait as a trap bites; they station an ambush, they catch people. 27. As a cage is full,

24. the early rain and the latter rain—Heb. יוֹרָה וּמְלְקוֹשׁ, as the Targum renders: בָּנִיר וְלַקִּישׁ, the early rain and the latter rain.—[Rashi]

According to the 'keri,' 'the early rain and the latter rain' is an elaboration of 'Who gives rain.' According to the 'kethib,' however, the verse reads: 'Who gives rain, and the early rain and the latter rain.' The explanation is that God gives rain for the gardens, for the cattle, for drinking, and for other of man's necessities, and for the grain He gives the early rain and the latter rain, each in its time.—[Redak]

the weeks of the laws of harvest— Seven weeks in which He ordained two ordinances of harvest, the ordinance of the omer, and the ordinance of the two breads.—[Rashi]

Rashi refers to the ordinance of the offering of the omer, the barley offering, on the second day of Passover, and the offering of the two breads, the wheat offering on the festival of Shavuoth. These offerings correspond to the barley harvest and the wheat harvest.

He keeps for us—that the harvest should be in its time.—[Rashi]

Redak explains: Those weeks of the ordinances of harvest He keeps for us, that it does not rain during harvest season, lest the harvest be destroyed. That is the ordinance of the harvest and its custom. Also that a good wind should blow during the harvest season to facilitate the winnowing and the cleansing of the grain. He says: 'weeks of the ordinances of harvest,' rather than 'the days of harvest,' since we count seven weeks from Passover, the barley harvest, to Shavuoth, the wheat harvest. He, therefore, connects harvest to 'weeks.'—[Redak]

Kara renders שְׁבְּעֹּח, as oaths. This alludes to God's oath to Noah that 'seeding and harvest, heat and cold, summer and winter, and day and night shall not cease' (Gen. 8:22).

25. Your iniquities—You should have thought that your iniquities have brought about the calamity that has befallen you, for when you followed God's will, the rains fell in the proper time and all your matters went along properly. If so, who withheld good from you and who brought evil upon you except your iniquities and your sins?—[Redak]

26. For wicked men are found in My people—It is their deeds that bring insensitivity to the heart.—
[Mezudath David]

they lie in wait—Heb. לְמַעּן שׁוּרְרָי, Comp. לְמַעֵּן שׁוּרְרָי, because of those who lie in wait for me (Psalms 27:11), an expression of I see him (אַשׁוּרָנּוּ) but not near (Num. 24:17).—[Rashi]

as a trap bites—As a trap that they

תרגום עופא בן בהיהון סבן נכפין על בו סגיאו ועהירו: נח עהרו אף קנו נכסין אף עכרו על פָּהָנֶמֵי אוֹדַיִהָא עַכְרוּ דְבִישׁ דִין דְקְשׁוֹם לָא ביינין נאלו הוו ביינין רין יַתָּקָא הַווּ מַצְלִּיחִין וְרִין חַשִּיכִיָא בְקוֹשְטָא כַּיִת אַינון דַיְנִין: כם הַעַל אַלַין ַלַאַיַּהָאָה אַסעַר יַן אָם כון עכא דַכְּדֵין עוברוהי לַא אָהַפְּרַע בּאַרעא : יא נכיני שקרא סהנכן שקר ובהניא סביעי מנהון כּרַעוּהִי : ל הַיכָא וּשְׁנוּ מהר"י קרא

עוף. כלוב כלי הוא כמין סל ומפסטין שם עופות וכשמוציאין אלו סכניסין אלו ולכך הוא סלא בכל שעה: כן בתיחם מלאים מרמח. נכסים שקנו ברםאות: נכח: שמנו עשתו'. עשתו עבתו ככיו מעיו עשת שן: גם עכרו רברי רע. תרגום אף עברו על פתנמי אוריתא עברו דביש: דין לא דנו דין יתום ויצליתו. לא דנו אותו כעניין חזח שיוציאו אותו להצלחה. ד'א דין יתום. לא

עשת שן (שה"ש ה) גוף עב וכלע"ו (אישסישיר"ט): עברו דברי רע. אם כאה רעה או עבירה לידם לא נעו ממנה אלח עברו כה ועשחוה: לא דנו דין יתום. למען ילויחו: (ל) שסה: . חמהון: ושערורה . דבר מנונה לכל ומהו דבר החמהון הנביחים נכחים שקר וחומרים הוו גוולין וחונסין והכהנים שהם שופטי העם ונוגשיהם ירדו חת העם על ידי הנביחים כלומר לחהריהם כמו (שמוחל ב' ט"ו) והמלך עובר וכל העם עוברים על ידו (רודף) (ם"ח דרוד) חחדיו הף כחן על ידיהם אחריהם לעשות כדברי הנביאים:

רנו ופירוש דין יתום כלומר משפם היתום והאדם החלוש לא שפבו ולא לקדו משפסם מעושקיהם: ויצליהו. ואף על פי בן ויצליתו: ומשפם אביונים. כפל ענין במלות שתות: (כס) חעל אלח. פירושו כתרנומו חעל אילין לא אמער וגו' כבעמוד: (ל) שמח ושערורת נהיתח. שמח ענין תימה כמו כאשר שממי עליך רבים כלומר דבר חימה הוא מת שיחיה בארץ מרעות שעישין ודבר פנוף ולכליך ווהו פירוש שערורת ענין פנוף ולכלוך כמי התאנים חשוערים וכן תרגם יונתן שסח חיפת יש גוסחאות חיימא והוא לשון כליון כמו מתם חייםי מיא בדברי רו'ל יתרגום שערורת ושנו : ולח) הנכיאים. עתח פירש

מת תיא תשמת ותשערורת שנחיתה בארץ נבאו בשקר לעם מצורת ציון (כח) שפנו. מלשון שומן: עשתו. פנין לחוח וכסיכות כמו מעיו כשח שן (ש"ס ס"): (ל) שפח. פנין חמהון: ושפרורח. פנין דכר מנונס ומחום וכן רחיתי שפרודס (לקמן כ"ג): נחיתת. וניתנים לתוכו מאכלם ומשקה ואוכלין שם תמיד כן בתי אלה הרשפים מלאים כרמה ר"ל כמון מקובץ בכרמ' ובאין ומחעדנין בו: על כן גדלו ויעשירו. על כן שבא להם סמון זה בלי עמל ייניעה גדלו בנכסים והעשירו: נכחו שמנו עשתו. על דרך כשל כפו וישמן ישורון ויבעם כלומר הויבו בנכסים גם יש בו קצת הסליצה כי העשירים ברוב הם שסנים ורשנים. עשחו זכו מן עשת שן כי השמן עור בשרו זך וכן תרגם יונתן עתרו אף קנו ניכסין: נס עברו דברי רע. לא דים בעשרם אלא תרבו לנזול ולחכום עד שעכרו כל דברי איש רע כלומר יותר חרעו לעשות משאר אנשים רעים עד שעברו עליחם ברעתם ויונתן תרנם אף עברו על פתנסי אוריתא עברו דביש דין יתום לא מצורת רוד

יונתן כבית פוטמא ובלע"ז (פרנ"ק): (כח) עשתו . לשון

הכלוב הוא מלא מן הפופות כן בחיה׳ המה ממלאים מן במרמה : גדלו . כהון רב ולתוספת כיחור חתר ויטשירו : (כח) שסגו . נטשו שמנים ולחו ככהירו' רב : גם עברו . ר"ל גם כל דכרי רם הכח

מתרטותו של הים לבילי לל דר דרים להיו דרים לכל לל דרים למתרטות היה לל היה של היה לל היה של היה לל היה של היה לה להם לה לליחו ולל מסממי עדיין מהם: ומשפשם. ר"ל וכעבו כי כלליחו לחוו כדרכם ולל שמפו משמפ הלהיונים לשר ילמרו מפסר מושיהם: (כט) חתל אלה, וכי מל מעשים כללם לל לשנית להפרט כהם כמעיה: אשר כוח. לשר ששה היה ברכ לום: (ל) שים היה בלך: (ל) הגבואים. כיליי סכטל: בשקר. כשם סכטל שהים דככ שקר: וחברונים.

them. Comp. '(II Sam. 15) And the king was crossing and all the people were crossing on his hand,' stated concerning David, meaning 'after him.' Here too, 'on their hands' means 'after them,' to do according to the words of the prophets.—[Rashi]

To avoid confusion, let it be stated that Rashi combines verses 30 and 31 and dwells on the expression

על־יַדִיהֵם, lit. on their hands in verse 31. He illustrated his point by quoting a verse in II Sam. That verse actually does not exist. Rashi perhaps means verse 18: And all his servants passed on beside him. Rashi ad loc., however, explains it to mean that they passed beside him. He stood and they passed by. Verse 23 reads: And the king passed over . . .

so are their houses full of deceit; therefore, they have become great and they have become rich. 28. They have become fat, they have become thick; also they transgress in deeds of wickedness; they did not plead the cause of an orphan that they prosper, and the judgment of the poor they did not judge. 29. Shall I not punish for these? says the Lord, or for such a nation shall My soul not take vengeance? 30. An appalling and horrible thing has come about in the land. 31. The prophets

where they fatten fowl, and so does Jonathan render it, like a fattening place, and in O.F. (frank).—[Rashi]

full of deceit—Full of property acquired through deceit.—[Redak, Kara]

therefore—I.e., since they acquired this property without toil, they became great with riches and have become rich.—[Redak]

28. they have become thick—Heb. Invy, an expression of 'a block (nwy) of ivory' (Song 5:14), a thick body, and in O.F. enboeront.—[Rashi]

Redak explains: They have become sleek, for a fat person's skin is shiny and glossy.

This is symbolic of riches, like 'And Jeshurun became fat and kicked' (Deut. 32:15), symbolizing riches. *Jonathan*, too, renders: they became rich, they acquired property.—[Redak]

they transgressed in deeds of wickedness—If evil or a sin came into their hand, they did not turn away from it, but transgressed it and committed it.—[Rashi]

Redak explains: They surpassed the deeds of the wicked. They are not satisfied with their wealth, but they continue to rob and cheat until they surpass the deeds of the wicked. Jonathan renders: Also, they transgressed the words of the Torah, they committed evil.

Ibn Nachmiash explains: They surpassed all limits in the deeds of the wicked.

they did not plead the cause of the orphan—in order that they prosper.

—[Rashi]

that they prosper—And nevertheless, they prosper.—[Redak] Ibn Nachmiash explains it as a question: Shall they prosper?

Kara explains: They did not plead the cause of an orphan to bring out a satisfactory verdict that the orphan prosper. He suggests also: They did not plead, but had they pleaded, they would have prospered. This is similar to Jonathan's paraphrase: They do not judge truthfully, but had they judged the case of the orphan, they would prosper.

30. An appalling ... thing—Heb. שמה, a wonder.—[Rashi]

and horrible thing—Heb. רְשַׁצְרוּנְה a disgraceful thing to all, and what is the appalling thing? The prophets prophesy falsely and say, "Rob and plunder," and the priests, who are the judges of the people and their overseers, govern the people on the hands of the prophets, that is to say, after וביהון וגסי החיםו כן וכה העברון לסופא: א גלו בני בגיסין סגו יָרוּשָׁלֵם אַרַי קַלּ צְוַחָת אָשׁהַסּעַת באַרעא ועל בית בקעת כרסיא וקופו עססיא סַמְנַתָא אַרַי בִּישָּׁהָא מנפונא אָכְהָנִיאַת וֹתָבְירָא רַבָּא: בּ יַאַתְה וּקפַנַקּתָא קַלְקַילְתָּא יַת אוֹרְחָתַיָּה בָּכֵן בְהִיתַת כְּנִשְׁתַא

ו (א) העיוו בני בניבין. ללכיו לעריהם לשמור מכלריה': בית הכרם. שם מקום הוח: שאו משאת. נם להקכן ולהלה' על נפשיכם: (ב) הניה והמעוננה דפיתי. החרבתי תירגמו יונהן לשון ונדמו נאות השלום (לקתן כ"ה)

עשו שאם עשו הצליחו: (לא) ידדו על ידיתם. מסכימין על ידיהן: ירדו. לשין פמשלח כפו כי הוא רודה כלופר כאייפין על העם שישמעו לנכיאי השקר:

ף (א) חקיוו. הקנצו: בית הכרם. אילו ישראל דכתי כי כרם ה' צבאות כית ישראל: שאו משאת . הכריוו ולאובות ודניפון יד לחם כות שכניף בכלונס והריפו כול להם ואכרו שיבאו על ישראל: (ב) חנרת והפעונגת. בת ציון שריביתית לשעבר לניה ולבעונגה ככשיו יבאו אליה רועים ועדריהם:

תחלה כי הוא כואכ עליהם יותר ככה שהוא כואב על אחרים ותוא חיה מענתות בארק בניכן והם היו קרוביו בני משפחתר ככו שאפר לו עליהם כי גם אוייף ובית אניך גם חמה בנריבך וייה הידוו גלו: ובתקיע הקבו שויםר. תכוץ שם מקום הוא שנאמר וישלח יואב תקוע ואמר דרך צחות ובתקיע תקט לשין נופל על לשון בפו ועקרק תעקר ואבר תקנו שופר להנים הגם אל חעיר: ועל בית הכרם שאו כשאת. כנדל שבונים בכרם אחד נכוח לשפור כל תכרפים אשר פניכותיו ואותו נקרא בית חכרם וכן הוא אוכר ויבן כנרל בתוכו ואבר שישאו בו משאת שיראו הרהוקים הלהבה וינוסו ומשאה כמו כשיאין משואות בכשנת: נשקפת. נראתה ונגלתה עתה תכא: סבפק. היא בכל שהיא לצפרן: ככ הנוה והכתנגה דכיתי. פעל יוצא כפר אם חיה מן הרגוש רמיתיך רעיהי כלומר דכיתי בת ציון לאשת תנות והמעוננת והנת אני רואה שיבאו עליה רועים ועדריהם להחרירה ופירוש הנוה האשת השוכנת בנוח שלח שוכפת ומעוננה תוה תאר לנקבה בפלס רות ורבי ידודה חיו"ג פירש

מצודת דור

כהני פכשל: ירדו . יששלו ככה הגכיחים כי הם המשילום: אהבר כן. להיום כם המושלי': וכח תעשו. כנכים יחמר לכם ומה פמשו בכוח החרים כדבר הוח נמול החשלומין וכי כידם להליל מתכם:

ן (6) חקיוו. אחם כני כניתין האסשו ללכת מקרב ירושלים כי החויב יככשה ויהרוג שמה: ובתקוע. כשיר תקום חקשו שופר לכזכיר את כמם להיות נכונים למלחמה (ולפי ששם הפיר חקום חמר חקפו שופר ל' נופל פל לבון) : ועל בית הכרם . זכך שביבותים: ישאו בשאח. הכימו להנת אם להיות נהחם למכתוק לפוסיר את כמס . (וגם שאו משאת הוא ל' נופל פל לשון):

נשקפת. נרחתם לכוח מככל סמומדת כנפון: רשבר גדול. הרמם סהוח חסים שכר גדול : (כ) הגוח והמקונגה ונו' . סני דמיחי חת

ייאסרו שלום יהיה לכם ובזה כסים העם לדרך רע: נכאו בשקר והכהנים ירדי על יריהם. ענין לקיחה מן דרח חדבש כליכר יקחו חשחר לעות המשפם יקחו אותם על יריהם כרורה הרבש בידו שחוא פוב וערב ויש משרשים אותו ענין ככשלה כן כי הוא רודה לא תררח בו ר'ל הכתנים רודים כעם על ידי תנביאי' וסצותם וְמפים המשפם כרצונם: יתפי אהכי כן. ד'ל רוצים ככל זה לפי שהם כיפים להם כעשיתם הרעים : ומה העשו לאחריתה . כלוסר לאחרית שכה ושערורה שוכר כלומר אם השערורה יפה בליניכם עתה מת תעשו לאחריהה כי תדעו כי סרח תהיה באחרונה: כה הכיוו.הניסו ככו שלת חעו כקנך אכר לבני בניכן שתם בירושלם אתם בניכן נופו והניפו את אשר לכם מקרב ירושלם כל שכן משאר עריכם כי אפילו ירושלם תלכד וכח שאמר העיוו הוא דרך נחמא כי אין להם מקום אנה ינופו שם אלא כאופר אם יש לכם מקום שתנופו נופו ההניפו מקרב ירושלם כי גם חיא חלכר וירושלים חיתה ליהורה ובנימן ופה שאמר לבנימן ולא אכר ליהידה כאדם שניהם על קרוכיו

כצודת ציון

מלשון סים: (לא) ירדי, פנין ממשלה כמו רדק בקרב אויביך (מהלי׳

ק"): פל יריחם. כעכור כחם של הנכיחים:

(מ) חפיוו. פנין הפיסה כפו הפיזו חל המפודו (מיל ד"):

ור מין של של מים כפו הפיזו חל המפודו (מיל ד"):

ור בתקעי שם מים הכי מיש ישלח וחלה קומה ("פ"כ "ד"):

שוא. הריפו: משאח. פניט להכח הש וכן ישהם דוד (ש"כ כ"): נשקפה. פנין הנפס ורחים כפו וישקף חבימלך (ברחשית כ"ו): (כ) חנות. כפו הנחום כחל"ף וכוח פנין יופי כפו נחום כירושלים (פ"ה ו"): והמעתנה. מלפון פוע ופידון: דפיתי. מלפון דפיון

war. This is a play on words, Tekoa with tekiath Shofar.—[Redak. Mezudath David

2. The comely and the delicate one have I destroyed—Heb. דמיחי, Jonathan renders it as an expression related to '(25:37) And the dwellings of peace shall be destroyed (יוֶרְמוּ).' Also, '(47:5) Ashkelon has been destroyed (נְדְמְתַה).'—[Rashi]

Others render: I have likened the daughter of Zion to a woman dwelling peacefully in her place and is delicate.—[Redak]

have prophesied falsely, and the priests govern after them, and My people love to have it so. Now what shall you do in the end thereof?

6

- 1. Gather the sons of Benjamin from the midst of Jerusalem, and in Tekoa sound the shofar, and over Beth-hakerem raise a standard, for evil is visible from the north and a great calamity.
  - 2. The comely and the delicate one have I destroyed,

and all the people passed over . . . The expression על־יָדוֹ is not found in that verse.]

31. He now elaborates on the appalling and disgraceful thing that came about in the land. The first thing is:

The prophets prophesied falsely— They tell the people that there will be peace, and thereby lead them to evil ways.—[Redak]

priests govern after them—Redak suggests other interpretations: (1) and the priests govern through them, i.e. through the prophets and their orders, and mislead the people to follow them. (2) And the priests take upon their hands; i.e., they take the bribes to pervert justice. Ibn Nachmiash elaborates that the priests are not ashamed to take the bribes by themselves. They do not send messengers to take them, but take them on their own hands from the litigants.

and My people love it so—They desire all this since the rulers make it appear attractive.—[Redak]

Now what shall you do in the end thereof?—I.e. at the end of the

appalling and disgraceful thing. If you like this now, what will you do at the end when it will be as bitter as wormwood?—[Redak, Ibn Nachmiash]

1. Gather the sons of Benjamin to go to their cities to guard their fortifications.—[Rashi]

Redak explains it as a direct address: Gather, O sons of Benjamin, from the midst of Jerusalem. You, sons of Benjamin, flee and let your belongings flee from Jerusalem, surely from your other cities, for even Jerusalem will be captured. This address is an exaggeration since they would have no place to flee. It is equivalent to saying, "If you have a place to flee, flee with all your belongings from Jerusalem, for that city, too, will fall to the enemy." Although Jerusalem belonged both to Benjamin and Judah, the prophet addresses Benjamin in particular, as one who laments over his kinsmen first, since he feels more pain for them.

and in Tekoa sound the shofar—In the city of Tekoa sound the shofar to arouse the populace to be ready for

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 222.

רארון: נילָה יַיהון סַלְכִין וּמִשְׁרְיַהְהוֹן יִנְדוּוְ ללה משכנין סחור וסיציו גבר ית חַבְרֵיה: ר וַסִינוּ עַלָּה עבדי הַרַבא קומו ונסק בָּפִיהַרָא וַי לַנָאאַרַי פָּנָא יוכָא אַרַי נְנֶדוּ פוּלַי רמשא: ה קומו ונסק ונחבל בירניתהא : י אַבי כּרְגַן ת"א אוי לנו , מפניה דף נק ם׳

תרגום

כווכר פרשת כרחבים ושרשם לבלות ופפס כה לומר כ' חלהים: חיי ברה ופרפת אחרי מותו כי כה אמר. רש"י מהרץ כרא

עי רעו איש את ידו. רקו לשון פרעה ואחר הלי שתפם המקרא אלית יבאו רועים בו כלשה סיים רעו איש את ידו.כלומר שכל אחר ואחרו מן האומות המתקבצין פליחן בדוו איש את אחר ואחרו מן האומות המתקבצין פליחן בדוו איש את יד. איש את יד. איש איש בפנים: (ו) קרשו פלית מלחמה זמינו. ואמרו אשים לתיבור תאך נקשח פליח מלחמה אם נקום תפלח בצדרים. אני לנו שלא נכסר מלאכתנו לכברש את חפיר פד שישנה חיום: ינפו. ירכינו כפו מש שכים ויענו האחרים כין ביום וכין כלילה נכום עלית ונשחיתה ארפנותיה:נו) כרתו עצת.

כנחת שי ן (ד) לולי פרב . בפדוייקים הלפ"ד נשיא לבדו והלר"י כלא פאריד וים פכם שהלד" נמחריך ופה שנחב כפל פכול יופי בפקום היה כחו (שון ספכות ז"ד ומה שפוה פל לכי נפנין זה כנר נחנחי ברש פרשה לך לך: (ו) כרש עוב . וח פנים כיח וכן כוח לפערכחי ודוח כפדוחתי. וקשה לי שלח ופוה פם כונים חד מפיק כ'א וחד לא פפיק דלא חצורים אם פוס פום בום שופקים

נדתתה אשקלון (לקמן מ"ו): (ג) רועים ועדריהם. משל היא מלכים וחיילותיהם: רעו . אכלו : את ידו. את מקומו סכיכיו: (ד) קדשו. זמנו: אוי לנו. לעת פנות היום: כי פנה היום. כאש' פנה לעת ערכ הליתו האור ככי' המקדש: (ו) ברתו עצה. לא מפיק ה"א והוא לשון ען שאין לשון כריתה מפל על העלה ועלה החמור כחן לשון הרבה עלים

רבוה כפו נאות באליף כן נאוו לחייך בתורים ענין יופי תוי יכן ת'י ומפנקא. ואדוני אבי ז'ל פירש רסיתי כרתי כסו נרמו עמי : עם אלית . המשיל המלכים תבאים אליה להחריבה לרועים והעררים הם חייליהם וצבאותם וכסו זה רבים בכקרא והמשיל המלכים ותמנהיגים לרועים והעם לצאן כמו חוי רועת אוילי

ונתני להם "דונו כלבי הדרוכים להםרבן הרגם יונתן לה ייתון מלכים ומשריתודון: רעו איש את ידו. את מקיםו וכן רתנות על יריהן כלומר מלך אחד או שר יצור על עיר או לע ערים וכן האחר ערכלותם לכבוש את הארץ: וזי קרשו עליה כלחמה. אימר איש להברו כהרועים ומנו מלחמה על ציון בלמר אף על פי שרעו איש את ידו כלם ומנו עלמם מלמחמה על ציון בי קומו ונעלה בצהרים. האמר בפסוק שאחריו קומו ונעלה בלילה ובר צהרים ולילה לפי שהם ומני הפגעים כמו שאמר מרכר כאפל יהלך מקסב ישור צהרים אמרו בומנים קשים לתם עולת עליחם אמר העביא אני לנו כי פנה חיום כלומר כצהרים שאוסרים אויבנו לרעה היא לנו ולא לפוכח כי צחרים קשה לרוב החוט ועת יפה לרוב האורה האנהעו נקה מסנו תרע ולא המוכ כי לנו חשך היום זהו כי פנה היום כלומר האור פנה לו לדרכו התצללים הם נומים ומהקשפים כי אין לנו אורה אלא חשכח : (סוכופו, ארפנותית, שהם חושבים לחשנב כתם נשחיתת אותם : (ו) כי כת אפר ה' , כלופר פאת ח' וזיתה זאת ביותא

מצודת ציון וכשוחם: בת ציון. פדם ליון ו (ג) חקפו. פנין החיכם כדכר פם וכן והקפחיו יחד (ישפי כ"ב): רעו. כפכילו ספרפם: ידו. מקופו:

סצורת דוד בת ליון לחשק נחוה ומעוננה: (ג) אליח. עתה יבוחו חליה רועים ומדרים' כ"ל חנשים שפלים ונכוים כם ככשדים חשר חינם חדפים ומדרים "רי משים שמים ונכוים כם ככשרים משר חיכם יחדים וכן ומקפתיו יחד (שפר ליב): דעו. במכינו ממנשם: זרו. מקושו: לככד המכוכדים: הקעי. דרך לתקוע שמולי משל בלקין "ר) קישה יו מנין זכויו. בצחרים. מוא מלי כיום: פלח. מנין סכוב: צללי. פלי יחדות: רעו. כ"א מהם רפו את מקוש שמש כו ל"ל כ"א מגדודי פנין זרוו: כצחרים. מוא מלי מים: פלח. מנין סכוב: צללי. פלי הפנו"ם הרבינ לב הפקום לשר יאו שמם: (ך) קרשה. יורו לל: (ה) ארכורתיות. מלשון שלפקין (ו) עצח. פלי שן: אלו לאלו ויאמרו השינו פלים מלחתם קושו ועלם שלים לבלים להים למים לבלים. והוא כשם השוכן ביותר למלחתם זו אני ללו כי פנה חיום. וכאשר לא יכבשו הפיר ביומו ופל כי יסים רב תפלם לשחת הפיר ימאונם

לומר אוירי פנה היום ופריין לא לכדנו הפיר: בר יגפו צללי ערבי. כלל של פרכ נפה כי כאשר הרכם כששש לכים מפרכה לשקום ינסו בלללים לפרחוק ויחפרכו ביותר ובוא כפל פנין כפ"ש: נה) קוסו, פרוב האותם להשתיחם יאשרו קופו ונפלם בלילה וששרחם פרפמתיה ולה' נפתין פד יפיר - היום: (ו) כרחא עצרה . כרתו הפץ אשר סכיבות ירושלים לחת' פה הפפר "בפולל": רשפכו . דרך כוצשי

of cutting is not appropriate for 'advice,' (עַצַה), and עַצָה mentioned here is an expression of many trees, as פּגָה is an expression of many fish.—[Rashi] The word for 'tree' is עצה . עץ, with a 'mappig he' denotes the feminine possessive, her tree. In this verse, however, since the Massorah states that there is no mappig he, it cannot be explained in this manner. Rashi, therefore, considers the interpretation of עצה as counsel. He rejects that, however, since the context of cutting does not apply to counsel, but to trees. Rashi's conclusion, therefore, is that עצה is a feminine noun denoting many trees, just as פּגַה is a feminine noun denoting

O daughter of Zion. 3. Shepherds and their flocks shall come to her, they have pitched tents around her, they feed bare, each one in his place. 4. Prepare war against her, arise and let us go up at noontime; woe is to us for the day has passed, for the shadows of evening are stretched out. 5. Arise and let us go up at night and let us destroy her palaces. 6. For so says the Lord

of Hosts: Cut the trees and cast

daughter of Zion—Community of Zion.—[Targum Jonathan]

3. Shepherds and their flocksof kings and armies.—[Rashi, Redak from Jonathan)

Mezudath David explains that the Chaldeans are compared to shepherds because of their coarse manners and their lack of respect for people whom respect is due.

they feed bare—Heb. בעו, they eat.—[Rashi]

his place—Heb. it, lit. his hand, his place around him.—[Rashi]

I.e., each king or prince will besiege a city or a number of cities until the entire land has been conquered.—[Redak]

4. Prepare—Heb. קרשו - [Rashi, Redak from Targum

Each shepherd says to his com-"Prepare war against panions. Zion." Although each one has fed bare in his place, they unite to wage war against Zion.—[Redak]

arise and let us go up at noontime—And in the following verse, 'arise and let us go up at night.' These are the two times of day when one is most vulnerable. The psalmist (91:6) too, mentions these times, 'From pestilence that goes about in the darkness, from destruction that

spoils at noontime.' The prophet states that the time chosen by our enemies is good for them but bad for us, for the heat of noontime is very oppressive, and the light, although advantageous, is of little avail to us, for the day has become darkened to us. - [Redak]

woe is to us—at the time the day declines.—[Rashi]

for the day has declined-When it declined to eventide, they ignited the Temple.—[Rashi from Taanith 29a]

Others explain this as the plaint of the enemy. They wish to attack at noon, the most auspicious time for battle, but they fear that the day will decline and the shadows of evening will stretch out before they have accomplished their feat. They, therefore, decide to attack at night out of their strong desire to destroy Israel.—[Kara, Mezudath David]

- 5. and let us destroy her palaces —in which the people hope to seek refuge.—[Abarbanel]
- 6. For so says the Lord of Hosts—I.e., all this has come from the Lord. Who wishes to destroy the city and has inspired the enemies to march upon it.—[Redak]

Cut the trees—Heb. עצה. This is not a 'mappia he,' yet it is an expression of a tree (yy) for the expression

הא קרהא רָאָהָפָּקִירוּ לָה חוכהַא בּוּלֶהוֹן אוֹנְסִין בָּנָוַה: י בנובא דמקיים מוהי אוריכו ואהקיםו בְּנָוַה עַבְרֵי בִישָׁהָא הַלּ סופין יכוווין סשהסע בה הרסי הריבא על בן שותיתי עלה כבע ומַהַא : ה אָיתְרָרָא רושבם דקמא סְרַוֹם רַלָּא אָהוֹתָבֶת: פ בּרָגן אֲמֶר וְיִ צְּכְאוֹת אהבנוא והפוווו פסא רסהלכין על שובי גפן לסקטף שארא דושראל וההיב סחסה עליהון

כמו דגה לשון דגים הרכה: העיר הפקד. שכחה פקודתה: (ו) כהקיר . לשון מקור: ביר . נחר: כן הקרה רעתה, כן נובעת רעתם המיד מוסיפים ימחדשים: חלי ומכה. ע"כ איתיתי עלה מרע ומהא: (ח) הוסרי. קבלי מוסר:

אילנותית. היא העיר הפקר. ת"י חיא קרתא דאיתפקידו כה דאבתא: חפקר.לשון פקרון: מ) בהקיר.לשון בקור: ביר.לשק בור כלומר כאשר ינכע חבור את פיפיו שאינו פיסק כך הנכיע רעתכב כמו שמפרש והולך חמם ושוד ישמע בה ונו': (ח) פן

פרתכע , פן תנתה הוקע לשון חיבור כתו והוקע אותם (במדבר כה) ויש לשון הסרת החיבור והרבה תיבות משמשות כן: (ב) עודל. (גרפאי"ז בלע"ו) לאחר שבלרו הכרם ונשארו עוללות והעניים באים ועוללים אותם כן יבוזו ויהורו ויבוזו: מנחת שי

רוצה להשתיתה והעיר את רוחם לבא אליה וכאילו אמר לתם כרהו עצה . עצק כבו עץ והה"א איננה לכינוי כי הוא רפה

מפיק חה וה מפיק וכן מתורגם עם לה פחביל ים הילכה וכהן מתורגם קולו המה ויע דכפונגמה לה קה פיירי: (ז) כהקיר. חדי במקרה לפסוקים כן מלחבי

מנות עבר, ענו ככן אינה אינה מכניים לי האי החת אות אינה בעלים היה אינה מכניים לי האינה המה החת היה אינה מכניים לי החשה ההם האבנים שם שלכין בריק וכרוםה לו על העיר לנתוץ הומותיה וכגדליה ולדעת יונתן מוללה הוא תל גבה שהרגום מללת מלתה הוא ששפכון עם רועים הוא השר מכני העיר עד שמכלאים אותם מעםר ועצים תלים מכני לעיר על מלת התחשירות כי על לי האיך התחשירות אשר מכני העיר הפקר. היא חניי שהקפר שנה אעפיי שהאריך לה המב"ח לא יאריך לתוצר מכל העיר ימצא אום עשם בקרבה כלומר אפילו בתוך העיר עושקים אין צריך לובר ודץ לעיר לת עוד בכל העיר ימצא אום עשם בקרבה כלומר אפילו בתוך העיר עושקים אין צריך לובר ודץ לעור בדרבים: מ) כהקיר מן כמות כי מר צואר מסר כמו שהבאר מימית נובלך תמיד בלי הפסק כן הקרת דעתה ווהר שאמר על פני תמוד ומה שאמר תמוד בלומר שאני רואת ומשגית לעד לא כמו שהם אומרים אין הז רואת אותנו : חלי ומכה.אמר הםם ושור חלי ומכה ישמע בת שמחלים תכניים ומכים איתם כמו שנאמר ופני עניים תמחנו או פירושו כונש בחמם והשוד שתם ערשים אני סביא עליהם חלי ומכח ובן ת"י כנובא דמקיים מוהי ונרי כבעמוד: (מ) הופרי. פן הקע נפשי ממך. שאם לא תיסרי יפרד רצוני ממך שלא ארצה לך תקע נמשים מסך כפו התקע כף ירך יעקב ענין הפרת הדבר מסקיבו ושרשו קעע או יקע. לא נושבה כאלו לא נישכת מעולם כך תחית שמסח וי"ת כארע דמדום דלא אתיותבת: יפו כה אכר ה". עולל. כקור פן הרוכה למרובע בשתירא נשפנה מעולם כך החיות שסטה ויית כשוע דפונים ולא אינוגבית. לפני נחבר ה'י אינו. בקיר כן ולפהדבת כי שרשו עלל אמר כמו שפעלון דעפן אחר שבצרו איתה שישובו כן תעללות רעשרות ויבצרו איתה כן ועשו האירבים כי שארית ישראל הרא כמו הקוללות כנפן ועוד פודש ואמר חשכ ידך כבוצר על סלסלות כל אחד מהאירבים יאסד להבירד השיב ידך לביז ולשלול כמו שחוא ברצר ומשים כסלסלים ומשיב ידך פעם אחר פעם עד שיעולל הגפן כולת ויונתן פורש השב ידך רברי הנביא כנגר האל והתיב מהתך עלידון כדקמיף על מלמלין. מלמילות. בכו מלים שריאי מלל וחדגש לאות מלי מצורת דיר סצודת ציון

הפיר לשפוך תל מפר מול כפיר וששימים כה פלים ופולים פלים לכלתספל הפיר וכן וישפוך פולנה (יחוקאל כ"א): חפקר כלח. דלב לופר הפקום בשנית ככל ספיר יומל חושק לקדכב: (ז) בחקיר ביד. כפו סכאר שפיפיו נוכפים וסולכים כן רפהם המקום וכן וחקם נפשי מכם (יחוקאל כ"ג): (ס) שלל יעוללו. כן נוכמת וחינה פוסקת: חבם ושור. ופקח חפם ושוד נשתם כם לפר חפיד לכן אביא פלים חלים של של של מים משל לכן אביא פלים חלי ופכה: (ח) חופרי. קבלי פובר פן חפיר נפשי מפן: ארץ לא גרשבת. כאלו לא היסהמישה מטולם: (ס) שולל יעוללו בגפן. כפו הנפן אחר שבלרו אום?

9. thoroughly glean—(grappiller in French). After the vineyard has been gathered, and gleanings are left. and the poor come and glean them, so will they spoil and return and spoil.— [Rashi]

Others explain that, after Nebuchadnezzar has sent the bulk of the people into exile, he will return to exile the remaining people.—[Mezudath David]

Others explain that after the exile

on Jerusalem a siege mound; that is the city whose sins have been visited upon her, everywhere there is oppression in its midst. 7. As a well lets its water flow, so has she let her evil flow; violence and spoil is heard therein before Me continually; sickness and wounds. 8. Be corrected, O Jerusalem, lest My soul be alienated from you; lest I make you a desolation, a land uninhabited. 9. So says the Lord of Hosts: They shall thoroughly glean

many fish. The intention is: Cut down the trees to erect a siege mound against the city.—[Redak]

It may also be rendered: Cut wood.—[Targum Jonathan]

a siege mound—Earth and wood are cast into the holes around the city to erect mounds upon which to stand in order to scale the wall of the city. This is Jonathan's definition. This may also refer to the rocks that are cast from the bulwarks against the walls of the city.—[Redak] See Rashi, Isaiah 37:33.

that is the city whose sins have been visited upon her—Although God was patient with her until now, He will no longer be patient, for everywhere there is oppression in her midst.—[Redak]

the city whose sins have been visited upon her—Heb. קּקְּקָּד, whose visitation has come.—[Rashi]

there is oppression in its midst— I.e., even within the city there is oppression, surely on the roads.— [Redak]

7. As ... lets ... flow—Heb. בְּהְקִיר, an expression of a spring.—
[Rashi]

a well—Heb. בַּיִר, equivalent to בָּאָר,—[Rashi]

so has she let her evil flow—So does their evil flow, constantly increasing and renewing.—[Rashi]

**before Me continually—I** see this constantly, not as they say that 'the Lord does not see us.'—[Redak]

sickness and wounds—Therefore, I brought upon her sickness and wounds.—[Rashi from Jonathan]

Redak suggests: They cause sickness and wounds to the poor through their violence and spoil.

8. **Be corrected**—Heb. הְּנֶּסְרִי, accept correction.—[Rashi]

lest ... be alienated—Heb. אָחָאָר lest it be pulled away. יקע is an expression of joining. Comp. 'and hang them up' (אָהוֹקע) (Num. 25:4), and it is sometimes an expression of detaching. There are many words that are used in such a manner.—[Rashi] I.e., there are many roots that have two opposite meanings.

l.e., if you do not accept correction, My desire will become detached from you. Comp. 'and the hollow of Jacob's thigh was strained (yph), (Gen. 32:26).—[Redak]

a land uninhabited—I.e. like a land that was never inhabited. *Jonathan* paraphrases: like the land of Sodom, that was not inhabited.—[Redak]

חשב ידך. אתההשונה השכ ידך לשנול שנית כנולר המשיכ ידר על פלפנות המסלפלותתשם העולנות וכן הית' משהגלי " מת יהיוקים יהרגוויהמליך את יעייה שור לפוף שלבה מרשי " הגלהו מור לסוף ששרי שביה שניה והגלה את זלרקיה . " כל שריב זונה ומתהם פירש לשון (סלפיי"ש בנולה'): " עולה: להרפה. מחרשין החוו: (יא) ואת חמת ה" 5

קסק בו"ק הקינםשי מכך, פו ימתק נששי: (מ) נכוצר על מלמלית.כנדצר
י האינה להברי השב ירך הדינם מלמלות כני מלמלית ההימסך.
י האינה להברי השב ירך הדינם מלמלות כני מלמלית המי כך שחר יר מניה הוקן. ומנינם במלי. ורוכש בן כר כה מל שהביצר ענים במלית בים על החלית השת למקלילות מינל השינו מה עלמלית בים על החלית השה למינה מינה אונם. (אונים מלחית הבר היר יחית להם להימה בלימר אונם . (אונים אונם): הנה דכר הי היח להם להימה בלימר להישה ולבשי בינא לפי שאינן האיצו ברבר הי. (יא) ואת להי שהמני ישאר נלאיר והיל, בלומר בבנואה מלאתי שאונורים סהר"י קרא

ייקבלון י על סן אַסלֵיל וְאַקהַיר לרילוף גרבטיף על סלסלין: となるので פרינסא דיי לחיסורין סרלא C"X oce acte dies, aen er effe ניה : יא ייה גנואַת ניי ይ למייור, Z. אירנהון וכא Ę Ę \* P, רשצויו におれ ZZZ 

like a vine the remnant of Israel; return your hand as a vintager over the branches. 10. To whom shall I speak and warn that they shall hearken? Behold, their ear is clogged, and they cannot listen; behold, the word of the Lord was a disgrace to them, they desire it not.

of the Ten Tribes, Nebuchadnezzar will come and exile the remaining two tribes.—[Abarbanel]

return your hand—You, the enemy, return your hand to spoil a second time, like a vintager who returns his hand for the search, who looks and searches for the gleanings. And so it was when he exiled Jehoiakim and slew him, and crowned Jeconiah, he returned three months later and exiled him. He returned eleven years later and exiled Zedekiah.—[Rashi]

the branches—Heb. סלסלות (reverchedures in O.F.). Comp. (Prov. 4:8) Search for it (סֵלְסֵלְהַ) and it will exalt you' So did Dunash (Teshuvoth Dunash p. 21) explain it. Menahem (Machbereth p. 126), however, explains it as an expression of a basket (סֵל) (paniers in O.F., baskets).— [Rashi] It appears from Rashi that Dunash interprets סַלְסַלְּוֹח as 'searchings.' The same appears from Rashi, Prov. 4:8. Close scrutiny in Teshuvoth Dunash, however, yields the explanation of 'the branches.' Rabbi Joseph Kara, too, understands it in this manner. It is also curious that Dunash does not refer to the verse in

Proverbs as Rashi states. Kara cites this interpretation in the name of Rabbenu Menahem the Elder, presumably R. Menahem ben Helbo, his uncle. Perhaps this name was inadvertently omitted from our editions of Rashi.

10. To whom shall I speak.—Lit. upon whom shall I speak.—[Mezudath David]

and warn—Heb. וְאָעִידָה, an expression of warning.—[Rashi]

clogged—Heb. ערלה, clogged, and so is every expression of ערלה.— [Rashi]

and they cannot listen—They pretend that their ears are clogged and they cannot hear.—[Redak]

a disgrace—They deride it.—
[Rashi] Redak explains that the word of the Lord was disgraceful to them; therefore they would not wish to hear it.

they desire it not—According to Rashi, we explain that they disgrace the word of the Lord since they do not desire to hear it.—[Kara] According to Redak, we explain that since it is disgraceful to them, they do not wish to hear it.

ערייב כ׳ זסוקים לקפן מי. ת"א שזור על פולל, שכח קי קים: מהר"י קרא

מנחת שי

ים מסיק כין ה' לפלחמי כי שלא כל הארך ככודו : (יג) כי פקסום ופד גדולם. כל זה כפוין הוא נחוב לחסה סיפן ח' שם שאר הפסיקים הנאים אחר זה כפלות שווח לפטה כחוב פקסון ופד גדול והנה מקסום ופד גדולם . לפסה כלה

פה'ת וכנה כלו כות'ו. לפסה דירפו וכנה וירפתו והות חד פן ד' זונים פן כ' כ' קדפתה פפיק ה' וחויות לת פפי' ה' וסיפן בד"ה'ה' ז'. לפסה את

שנר כח פפי . וכוכ אם שנר פפי:

קן עם מלא ימים. מלאתי, לכי מלא נכואה לכוא חמת ה' עליהם: הביד.
יב) יגמני בתיחם
כמו להכיל (אשופרי"ר כלע"ו): שפוך על עולד. לספוך
ביצע לשון עושק.
יתר על זקן: (יב) שדות ונשים יתדו. יוסכו לאחרים:
(יג) בוצע בצע, אוכם ממון:

סיעת עולימין: כיגם איש עם אשת ילכדו זמן עם כלא ימים. ורכר זה שלא ישאר כהן פלים. גודם: (יב) ונסג בתיחם לאחרים. וכפני כת עתידלשפיך חימת על הקפנים הדבודלים: (יג) כי סקסנם ועד גדולם כולו בוצע בצע. בוצע לשון עושק.

רד"ה

לתכילח: שפוך על עולל. לשפוך החמת על עולל: בחוץ כלומר שיתדנו התויבים העוללים בחוצות בלי תמלח וכן נשפכת החמת של עד ביו מדריו. ולא תועיל להם כחם. משד ר'ל מישה שמתחברים יחד במוד אחד וכעצה אחת ולא יועילם כל זה: איש עם אשה. כלומד עם אשתו: זכן עם מלא יועילם כל זה: איש עם אשה. כלומד עם אשתו: זכן עם מלא יועילם כל זה אחת ולא על זכן וכלא עים החא וערר כתוקן. תיא יום בל ביים. כי לא יחמלי של זכן וכל שרותיהם לתינת לאחרים ביים. כל בדות תשים. וכן שרותיהם לתינת לאחרים ביים.

יכים. כילא החסרו על זכן ובלא מה לוף מן קרם ה' אתמליתי: וינים וכילא החסרו על זכן ובלא ימים החא יותר כהזפן. תיא (ת) כי מקשנם. כמו שחשאו כולם כן ילקי כולם: מנביא . נביא השקר ו"ת וכספר ר'ל מישר כוזריר העם וכן כהן כהן מצורת ציון

נלאתי הכיל . נמשיחי פיף וינם למכול הלפר כרחותי שהחימה הים לשמוף פל קרולת ממוללים היושרים כתון מקחם הכולת ממוללים: ועל פדר . פל קרילת כתוחיים פל כלם יתדיו: ילברו . כרשם המימה : מלא ישים . פי שכלם ישיו והום קרוב לפות : (יד) תמבר . ולהו מאחם ויסובכו להחומות: יחדיו . לפסם אחת: אשת את ידי ובי. לככות אחם כר וכוח שנין פללם: (יצ) בתצב כמו מכלי לכ (לק'ם'): לחקשיב, מנין במימסוסמוכ: (ימ) גלאיחי. מנין מייסוח ותימס כמו וללחו מלרים (שמוח ד): חביל. מנין בסבלה והחוקה כמו מכדה להכיל (יחוקאל כ"ג): מולל. ילרים רכים: בחיץ. כשוק: פוד, קרולה הלאספת להפחיק סוד ומלס וכן כסוד ששחקים (לקבן ס") ז' (יג) בוצע בצע. גוולים סון וכן

בדת. נוזלים הון מחקרים: ופגביא. מנכים הכפל פד כהני הכפות:

money through dishonest means.—
[Daath Sofrim]

and from prophet—Redak and Mezudath David identify this prophet with the false prophets or the prophets of Baal. Jonathan interprets it as 'from a scribe,' meaning that the scribes whose mission it was to admonish the people, were themselves guilty of dishonesty. Daath Sofrim identifies the prophet with the אַרָּ הַּנְרָאִד, mentioned throughout the Book of Kings as being the

disciples of the great prophets such as Elijah and Elisha. These young men engaged in heavenly matters in order to attain the gift of prophecy. Apparently, they did not behave as young men of their pursuit were expected to behave.

to priest—Perhaps the reference is to the priests of the Baal, or even to the Levitical priests, since they too were evil.—[Redak]

I.e., exemplary conduct was expected of them.—[Daath Sofrim]

- 11. Therefore, I am full of the fury of the Lord, I am weary of containing it, to pour it out upon the babes in the street and upon the assembly of young men together, for a man with a woman shall be seized, an old man with one full of days.

  12. And their houses shall be turned over to others, fields and wives together, for I will stretch out My hand over the inhabitants of the land, says the Lord. 13. For, from their smallest to their greatest, they all commit robbery, and from prophet to priest they all deal falsely.
- 11. Therefore, I am full of the fury of the Lord—My heart is full of the prophecy of the coming of the fury of the Lord upon them.—[Rashi]

containing—Heb. לְהָכִיל, like לְהָכִיל, to contain (fà/souffrir in O.F.) to tolerate.—[Rashi]

I am so full of God's fury upon Israel that I am too weary to contain it.—[Redak]

to pour it out upon the babes—to pour it upon the sucklings.—[Rashi] in the street—in the market.— [Rashi]

I.e., that the enemies will ruthlessly slay the babes in the street.—
[Redak]

and upon the assembly of young men—I.e., although they band together with one counsel, they will be unable to defend themselves against the enemy.—[Redak]

a man with a woman—I.e. a husband and a wife.—[Redak]

shall be seized—in the net of God's fury.—[Mezudath David]

one full of days—I.e. one close to death, older than 'an old man.'—
[Rashi]

The enemies will have no pity even on the elderly and the dying.—
[Redak]

Malbim pictures all these as one family. The babes are the youngest children, the young men are the grown children, the man and woman are the father and mother, the old man is the grandfather, and the one full of days is the great grandfather. The enemy will kill out entire families.

12. And their houses shall be turned over to others—They shall be taken away from them and given to the nations.—[Mezudath David]

fields and wives together—shall be turned over to others.—[Rashi, Redak]

The fact that no survivors will be left will cause their property to be turned over to others.—[Kara]

together—I.e. at one time.—
[Mezudath David]

for I will stretch out My hand—I.e., I will stretch out My hand to strike you. This is an anthropomorphism.—[Mezudath David]

13. For, from their smallest to their greatest—Just as all of them sinned, so will all of them be punished.—[Redak]

commit robbery—I.e. they rob money.—[Rashi]

I.e. they are guilty of acquiring

עבדי שַקר: יר וָאַסְיאוּ יַת הָכָר כָּנִשְׁהָא דַעַסִי שָׁלָם:פו עַלַיהוֹן לְּמִבְהַת אַבי תּנַעבָהָא עַבְרוּ אַף סְכָהַת לֵּית אִינוּן בָהַהִין אף אָהבּנעא כיה אינון 127 קָמִירָין בְּעַרַנְ רְאַסְעֵר עלַיהון חוביהון יהַקּלוּוְ אַפֶר ייֵ : פו כָּדְגון אֲפֶר יִיָ קומו על אורחן וחזו וּשָׁאִילּוּ לַשְּׁבִילִין רָסַן דַתַּקּנָא

ניד) על נקלח . דבר קל: יפח בנפלים . ח"י יתרפון קפולין: (פו) ושאלו לנתיבות עולם. הם דורות הראשונים לאי

(יד) על נקלה. קל הוא לנכיאי השקר להוליא מסיה' ולותר שלו' יהיה לכם וכדכר זה תרפחין בדכור' חת השכר העתיד לכח פליהן : (פו) הוכישו . פליהן לתכהת : הכדים . כמו להכלים : גם בוש לא יבושו . חינם

אתם פוסחים על שתי הסעיפים אם ה' הוא האלהים לכו אחריו וכן אטר להם הנה נביאי האסת איסרים לכם הוסרו רשובו סדרכיכם הרעים ואל תנתנו ביד אויב ונכיאי השקר אומרים להם פוב הוא הדרך שאתם אותוין לא תסירו סמנו וכה שהנביאי ספתירים אתכם כי תנתנו ביד ארב אל תיראו כי שלום יהית לכם ועתה בחנו בשכלכם איזת הוא הררך הסוב גם שאלו בעבור נתיבות שלם ככו שאסר משה רביגו עליו השלום שאל אביך וינדך כן אמר להם שאלו נהיבות עולם כלוכר שאלו בלבור הררכים אשר מעולם כלומר הדורות שעברו ותפצאו כי כי שאחז דרך האכת בא לו הסוב . וכי שאחו דרך שמידים אתכם נביאי השקר כא לו הרע לפי שאחז בדרך השקר משני פנים אלה תוכלו להכיר איזה הדרך הפוב ולכו בה או סררך

תבעל או מכתני הלוים כי גם הם היו רעים: נידו וירפאו נביאי חשקר וחכתנים רפאו את שבר עםי: על נקלה . כלומר על אמירה נקלה שאין כו מסש: לאמר שלום שלום ואין שלום. הם אמרו שלום והנה אין שלום כי הנה האויכ בא יום יום: (פו) הובישו. פירוש בתמיה בשעשו תותבת הובישו לא דעבישו: גם הכלים לא ידעו. פירוש לא דרגישו בכליםת שיבליםם אדם על רוע מעשיהם: לכן יפלו בנופלים. נביאי חשפר וכהני הבעל יפלו בעת שיפלו שאר הנופלים כישראל ות יהית בעת פקודתם שאפקוד עליתם המאתם והוא יום הצרבן תבית והעיר: כם» כה אמר ת' עמדו על דרכים. פירוש עמדו בדעתיכם על חדרך השוב ועל חדרך הרע וראו בבינתכם ואמר זת כמו שאמר אליהו לעובדי הבעל עד מתי

מצורת ציון מוכר כיחו כולם כלם (משלי ם"ו) : (יד) על . כיח כמו סט : נכלח. מלפון קלון ופזיון: (פו) הובישו. מלפון כוסה: תוצבה.דכר איסור וגמר: הכלים. מלפון כלימה: פקדתים. מכין זכרון: (פו) לנתיבוי.

מצורת רוד

יד) וירפאו . כם מרפחים חת שכר עמי ורסחם כמתידם לכח ר"ל כם פוליחים פלכם דחנת הרפה הכחה: על נקלה. פם מתירה נקלה ושבווה לחשר שלום חסיה ולח חבח הרעה וכוה החה מרפחים שכרם חכל נח יהים שלום והפה מכחשים: (פו) חובישו.

כיל שבים היה לכם להוכיחים והכהגים להיות נכלפים כחשר ששו דבר תושבה כדרך בחשובים חשר יכלתו חם בחה לידם דבר תושבה במקרה: גם ברש לא יברשר. דלה לומר פשו החופהה ינם לח יכושו בפכורה: גם הכלים לא ירער. הינם יודפים מה היח כלימה וכהל הדכר כמ"ם : לכן יפלו בנופלים הנכיחים והכהנים ההם יפלו כפת יפלו כל הנופלים ע"י החוכים : בהת פקדתים יכשלי. בפת שחוכור פלים' פונם להפרת מהם והות כותן החולבן מו יכשלו גם המה: (פו) וראו . הפוכרים והשכים ושתלו חוחם פל היכות ספולם אי זה הדרך היותר פוכ ולכו כה ולו חשלאו שרגים ושנותה והוא שנין שלילה לושר שאלו לחכמים והם יורו לכה דרך הפוכ :

said, "How long are you halting between two opinions? If the Lord is God, follow him, and if Baal, follow him." Here too, Jeremiah confronts the people with this ultimatum. The true prophets tell you to repent of your evil ways and you will not be delivered into the enemy's hands. The false prophets encourage you to continue on the way you are going and to ignore the threats of the true

prophets. They assure you that there will be peace. Jeremiah exhorts the people to test the matter with their intelligence to determine which way is right. He tells them also to ask of the paths of old. Ask of the ways the earlier generations have traversed, and you will find that those who followed the true way prospered and those who followed the way the false prophets encourage you to follow,

14. And they healed the breach of My people easily, saying, "Peace, peace," but there is no peace. 15. They shall be put to shame since they have committed abomination. Neither are they ashamed nor do they know to feel disgrace. They will, therefore, fall among the slain; at the time I have visited upon them, they will stumble, says the Lord. 16. So says the Lord: stand on the roads and see, and ask of the paths of old, which is the good way, and go on it, and find

14. easily—It is easy for the false prophets to pronounce with their mouths and to say, "You shall have peace," and with this thing they heal with their speech the breach destined to come upon them.—[Rashi]

Redak renders: lightly, i.e. with an intangible word. Mezudath David renders: with disgraceful speech. Jonathan renders: with their false words.

"Peace, peace," but there is no peace. They say that there will be peace, but there is no peace, for the enemy draws nearer day by day.—
[Redak]

Daath Sofrim asserts that the leaders did not intentionally mislead the people. They wished to save them from the panic of the impending invasion. They attempted to bribe the surrounding countries so that they should be friendly to Israel and not attack her. This solution, however, although generally acceptable, was, in this case, over simplistic. The prophet castigated them for engaging in these simple solutions instead of repenting.

15. **They should be ashamed**— Heb. הובישה, they should be ashamed. —[Rashi from Jonathan] I.e., the prophets and the priests should, at least, have been ashamed of the abomination they committed as prominent people are ashamed if they are discovered committing an improper act.—[Mezudath David]

Redak explains this as a question: Were they not ashamed when they committed abomination?

to feel disgrace—Heb. הַּכְלִּים, like הַכְלִים, —[Rashi]

Neither are they ashamed—They are not ashamed of their evil deeds.—[Rashi]

They will, therefore, fall among the slain—The false prophets and the priests of Baal will fall when the other slain of Israel fall in battle. This will be when I visit their sins upon them, on the day of the destruction of the city and the Temple.—[Redak]

16. So says the Lord: Stand on the roads—I.e., in your speculation, stand on the road of good and on the road of evil, and seek to determine which is, indeed, the good road. In this, Jeremiah resembles Elijah, who told the people to choose between God and Baal, as in I Kings 18:21: And Elijah approached the entire people and

מתנייטין ממעשיהם הרעים: (מו) מרגוע. מנוהה:

(יו) והקימוהי עליכם צופים. הוא שממחידין

אנשים על המגדלים בעת החירום איש לופה ורואה אם ניים

כא לעיר תוקע כשופר ומזהיר את העם להחלן ולכא על

המומה אף אני העמדמי נכיאים המשמיעים אתכם מן

המומה אף אני העמדמי נכיאים המשמיעים אתכם מן

תקיעות הלופה הקשיבו לקול השום' הוה והמללו:והקימותי: צופים.

פי' הממדהי להם ככר וכן חירגום יוכתן ואקימית: צופים.

(ניט"ש כלע"ו): (יח) את אשרבם.את הרעה אשר כידם:

(יט)פרי מחשבוהם. שכר מחשבים: והורתי יים אם!

בה. הרי זה דוגמת עזי וומרת יה זיהי לי לישועה (שמות ט"י) שהיה לו לומר היה לי לישועה 4p כאן היה לו לומר ררים

(ים) שמעי הארץ. אתם יושני הארן שמעו מהשאני מתרה כהם: פרי בחשבותם. גמול מרשכתם: כי על דברי. כי אל דכרי אשר

חברתון: יוט שכמי הארץ. כי את עד ביני וביניהם ואמר הארץ ולא אמר חשמים כי ום הם ערים לפי שהארץ תהית חדבת לוא אמר חשמים כי ום הם ערים לפי שהארץ תהית חדבה בשנות: פדי מחשבותם. איני אומר שיבנישם על החשבותם שהם פרי מחשבותם שהם חשבים שאין אני רואח משמים לפינים לבלאת תאותם: על ביתו בים את רלבם של ביתו כמו אל ביתו. ואאו"ל פירוש פרי מחשבותם המחשבות שלים אדם חושב ולא באו לידו על ביתו משתחם עליתם אמר פרי מחשבותם אדם חדבת להב אל היו ביני מששתחם שליחם מדיאת שמים לא יצפרפו למעשים חיומן תרנם פרי מחשבותם מודאת שמים לא יצפרפו למעשים חיומן תרנם פרי מחשבותם הקשיבו כי על דברי הביאון: ותורתי וימאסו בה, בכו ואל תורתי לא הקשיבו כי על דברי הביאום שמותירים אותם ותרת משת לא די שלא הקשיבו לה כשקראים אותח

סצורת דור

ריאסרו . והם השיבו לא נלך לשאול כי דרכם ישרה בעיניהם: (יו) צופים . כומן המלחמה הדרך להעמיד לופים לראות אם ששול בא ובשרול' שהם באים חוקט כשופר להופיר את העם ואמר

are a witness between us. He summons the earth rather than the heavens since the earth will become desolate because of Israel's sins.—
[Redak]

Others render: You inhabitants of the earth, hearken to the warning I

מהר"י קרא השפיע הקב'ה פובה לדורות שהתקינו מעשיהן או לדורות שהקלקלו מעשיהן הלא אם יורו אתכם ויאמרו לכם לדורות שהפיבו ררביהם הפוב אף אתם אי זה דרף השוב תלכו בת שהפיבו ררביהם הפוב אף אתם אי זה דרף השוב תלכו בת ומצאו מרגו לוכת ברם: יוז והקמותי ומצאו מרגו לכם מעתה דעאיל ואינסב רוצין ללכת בררך הטוב: הקשבו. לדברי העביא שמכריו לכם שהאומות באין מליכם מפום במום ליבר לדרי העביא שמכריו לכם שהאומות באין מליכם במופר והוהיר את העם: ויאמרו לא נקשיב. כלומר לא נשל כחום של אומות עליהם: יודא לכן שמעו העוים. הקבצו ובואו מרום: או מנות ישראל דעי לך את אשר יארע לכם לישראל: יום פרים חשבהם. שילום מעשיהם. כי על כן:

בים חנכי . קדושין דף ח:

מצורת ציון

פנין שדיל ודרך: מדגוע. מניחה והשקט למו וזאת המרגעה (ישטי' כ"ח): (יו) צופים. מדיטים למקום גלוה: הקשיבו. על' האונה:

השונה כה להיכה מוקם לבופר להוהיכם של החשובה כי הבינה כה וכשמות של מוקם בלים מוקט לשופר להוהיר את העם ואמר - למשל לומכ הנה פממדמי נכיאים להוהיכם של החשובה כי הבלהה קר. ב: לא נקשיב. לא נשמע לאוהרת הנכיא : (ית) שבער דעוים. אתם העכו"ם שמעו מה שאני מתכה כהם : רדעי ערה. כל מדה משדת העובדי טוכנים ומולות דעי את הכעה אשר עידה.

give My people Israel.—[Mezudath David]

the fruit of their thoughts—the retribution for their thoughts.—[Rashi]

This would appear to mean that God punishes for thoughts alone,

rest for your soul, and they said, "We will not go." 17. And I have stationed lookouts over you. Hearken to the sound of the shofar, and they said, "We will not hearken." 18. Therefore, hearken, O nations, and know, O congregation, what is within them. 19. Hearken, O earth, behold, I bring evil to this people, the fruit of their thoughts, for they did not hearken to My words, and they rejected My instruction.

met only with disaster. Hence, there are two ways of determining which road to follow, the philosophical approach and the traditional approach.—[Redak]

and find rest for your soul—By deciding this matter, you will find rest for your soul, and you will no longer be plagued by your doubts.—[Redak]

rest—Heb. מרגוע .—[Rashi]

and they said, "We will not go"—When I said this to you, you said, "We will not go, and we will not delve into the matter. The way we are following suits us."—[Redak]

17. And I have stationed lookouts over you—That is that they station men on the towers at the time of strife. A man looks and sees. If a troop is approaching the city, he sounds a shofar and warns the people to arm and to come on the wall. I, too, appointed prophets who inform you about the impending retribution to alert yourselves and to mend your ways, so that you be saved, and that is like the shofar sounded by the lookout. Hearken to the sound of this shofar and arm yourselves.—[Rashi]

And I have stationed—Heb. וְהַקְמֹחִי This means: I have already stationed for them. And so did Jonathan render: וְאָקִימִים and I stationed.—[Rashi] lookouts—(Badetes in O.F.).—[Rashi]

Redak renders בּמִּים as prophets. I have appointed true prophets who warn you and announce, "Hearken to the sound of the shofar." See how the false prophets give you futile promises. They say that there will be peace, but now, hearken to the sound of the shofar all around you to warn the people to take refuge. But they said, "We will not hearken." For we in Jerusalem will have peace.—[Redak]

18. Therefore, hearken, O nations—Assemble and march upon them.—[Kara]

Hearken to what I warn Israel.—
[Redak, Ibn Nachmiash]

and know, O congregation—And You, O congregation of Israel, know.—[Redak, Kara, Targum] Mezudath David renders: Each congregation of the gentiles, know.

what is within them—I.e. the evil that is in their hands.—[Rashi]

Know the iniquities of your men, from the smallest to the greatest.—
[Redak]

19. Hearken, O earth-for you

\* For Rashi's commentary turn to page 223.

רגן קרסי קמא לַבוּנָהַא דִּסְשָׁבָא הַיהַי עלוַהַכוּז לַא רָא יִהָּקַבְּלוּן קָּרָסִיּ כא בְּבַן כְּרָנַן אֲסָר אַנָא סוַתִּי על בהון אַכְהָן וּבְנִין כַּחָרָא סגיר וָקרִיבּיהּ יֵיבְרוּוְ כב ברנואסר יי האעקא אָהַי סִצְפּינָא וַעַסְסִין בַבְרָבִין יֵיתוּוּן בסיפי אַרעא: כי קשתו אחיריו בַּיַכָּא בָאַתרנושיה וַעַל סוּסָוָתָא רְבֵיבִין מְסַרָּרִין

רברי לא הקשיבו. כפו שנאפר לפעלה ויאכרו לא נקשיב: (כ) וקנה הפוב. לקסרת ולפי שיש כקנה סוב ורע הוא אוכר כנה הפוב:

ותורתי מאסו כה ודרך התקראות לדכר כן: (ב) למה וה לי לבונה. אשר אתם מקריכים לפני אשר משכא באה: לא ערבו. לא נעתו: (בנ) יחזיקו. יקחו כמו וישלח ידו

מנחת שי : יחברו , וחברו ככי :

אליה׳ אלא גם פאסו בה שלא ירצו לקרותה ולשבקה כי ביסי

יאשירו כשמצא חלקיהו ספר התורה' ויכראו בה היה חירוש אצלם כי כבר שכחו 'אותה: נכ) למח וח לי לבונה. וקנה הפוב. שהיו מביאין אותם מארץ רחוק לקפרת כי לא היתה נמצאת הצלט כים שכוו אות המלכות היו נפצאים בה או זכר השני והיא אחרים והקפרת היתה באה להכשד הקרבו בארץ ישראל רשיר סבני הקפרת היו נפצאים בה או זכר השני והיא אחרים והקפרת היתה באה להכשד הקרבו זאם הקרבון אך נרצה לפני ולפה תכורת להביא הכשרון שרוא הקפורת: עלא לכן. אכות ובנים. שכן ורעו. זכר כן לתודיע כי תאב לא יווזיר הבן אם ידע הם הבן ידע לא יוהר לאב וכן האיש מס שכטור לשראו שוכן ארצ' ברעו כן פס רעו שיש לו משא ומתן או שותפות עמו אין אחד מהם פתירא ומוהיר את תברו לפוכך יאברו כולם כי כל אחר ירצה ברעת חברו : יאברו. כתיב ואבדו כרי ותענין אחד: (לכ: כת אפר ח'. יער. אני הוא הפעיר אותו לבא סבבל אל ירישלם ארץ רחוכה לא יהית בלתי הערה ויעוד פנגין נפעל: (כנ) קשת וכידון יחויקו. כל אחד יחויק בידו שני כלי ויין:כים יהפה. כנלי הים: ועל סופים סצורת ציון סצורת דוד

(כ) לבתח. מין כושם: משבא. שם פדינה: וקנה. הוה קנתון מסממני הקסורת: דרבו. פנין נפימות ומתיקוח למו וסכחי פרכה לי (לקסן ל"ח): (כח) שכן. זה הדר עמו ככיח: (ככ) יעור. פלי התפוררות: סירכתי. פסוף וכן ולירכתי המבכן ימה (שמוח כיו): (כג) וכידון. כוח כפין רומה וכן נסה ככידון (יהושם ה׳): ערוך . כיד סנכיחים לח הקשיכו וגם הל תורתי שנתתי ביד משה לח כקשיכו וימלסו כה : (כ) לפה וה לי.מה נחת רוה יש לי בהקסרת כלכונם אשר חכוח משכח ובהקשר קנם הפוב הכח מחרן מרחק: לא לרצון . חינם לי לרלון: לא ערבו לי . לח ינפשו לי: (כח) מכשולים . דכרים המלשיליי : ורעו . חבירו הרגיל חללו: האבדו . כולם יחכדו יחד כי בכוח המכשול חל הכים כולם יכשלו

פו ויחדדו: (ככ) כיארץ צפון. הוח ככל: יעור . יהיה נטור לכם מסוף החרן ר"לממרחק: (כג) יחויקו. יחחוו כידם להלחם כהם: ולא ירחפו. פל הנופלים כידם : בים יהפח. כפו הים חשר הוחד של יגליו הפרפישים בקול: ועל סוסים ירכבו . ויפהרו לרדוף חתרי

them to come from Babylon to Jerusalem. No one comes from such a distant land without being aroused.—[Redak]

23. They will grasp—Heb. יחויקו, they will take. Comp. (Exodus 4:4) And he stretched out his hand and took it (מחוק).' Comp also '(infra

24) trouble grasped verse (הַחַזִיקַתנוּ)` held us.—[Rashi]

Each one will grasp two weapons, a bow and a spear.—[Redak]

like the sea—Like the waves of the sea.—[Redak]

This will make them even more ominous.—[Malbim]

20. Why do I need the frankincense that comes from Sheba, and the good cane from a distant country? Your burnt offerings are not acceptable, and your sacrifices are not pleasant to Me. 21. Therefore, so says the Lord: Behold, I give this people stumblingblocks, and both fathers and sons together shall stumble upon them, a neighbor and his companion, and they shall perish. 22. So says the Lord: Behold, a people is coming from the northland, and a great nation will be aroused from the ends of the earth. 23. They will grasp bow and spear, they are cruel and have no compassion; their voice roars like the sea, and they ride on horses.

i.e. if one thought to commit a sin, although he did not, in fact, commit it. According to the Talmud (Kiddushin 40a), however, God does not account an evil thought as a deed. The Rabbis, therefore, interpret this verse to mean that God punishes for the fruit of their thoughts, meaning that if the thoughts produced fruit, i.e. if the deed was accomplished, God punishes for it. Otherwise, He does not punish for it. This is Redak's interpretation. Further, he quotes his father who differentiates between one who thinks to commit a sin, but is never afforded the opportunity to commit that sin, and one who thought to commit a sin and refrained from doing so because of fear of God. In the latter case, it is not accounted as a deed. Jonathan renders: the payment for their deeds.

20. Why do I need frankincense—that you offer up to Me, that comes from Sheba?—[Rashi]

Sheba was located in the southwest of the Arabian peninsula. See I Kings 10:1.—[Daath Mikra]

and the good cane—Since some cane is good for incense and other cane is unsuitable, he states: the good cane.—[Kara]

These ingredients for the incense were imported from distant lands, not so the other ingredients, which were found in the Holy Land. It is also possible that these two ingredients are merely examples of all the ingredients. The incense served merely to make the sacrifice fit for acceptance. If the sacrifice itself was unacceptable, why go to the trouble to bring the incense?—[Redak]

are not pleasant—Heb. גֶּרְכוּי.— [Rashi]

21. fathers and sons—Neither will the fathers warn the sons nor the sons the fathers. Similarly, neighbors and friends will not warn each other. Therefore, they will all stumble and perish.—[Redak] This may mean that God will give them the opportunity to stumble upon sins. It may also mean that they will stumble upon disaster.—[Alshich]

22. will be aroused—I will arouse

אינון פּגָבר עביד קרבין עקה בנשהא דציון: שָּׁסַעָנא יָה שסְעָהוּן אַתַרהַנָּא הַא כְּתַּבְּלִין 'לַרָהָא: כּז לָא הִפְּקוּן נְּחַקָּלָא וּבָאוֹרָחָא לָּא רסגאה מַסָּחוֹר מתכנשין: סחור: כו כנשהא דעסי אַסֶרוּ סַקּין וָחָפוּ רֵישְׁכוּן אַכָּל כְּיַחִיד לכון מקפיד בְּמָרַר אָרֵי בָּהַכִּיף יַיְתוּן בְּוֹתִין עַלְּנָא: כּוֹ בְּחִיר והבהה בעסי פכבה

מהר"י קרא

וכחו כגור . כסו לא חנורו כפני איש: וכוו בחון נחתיך כפסי ויחוק כו (שם ד) וכן לרה החויקתני חחותני: (כה) מנור. ירחה . ל"ח לשון חסיפה כמו מנורי חל חרב (יחוקחל כ"ח) וכן תירגס יונתן: (כו) וההפלשי . התגלגלי :אכל יחיר.

פבצר. פקרא מסורס הוא והוא כמו בחון מכצר נתתיך בעמי. ומתרון בוהן הזק נתתיך בעמי: ותדע ובחנת את דרכם.

אכל של בן יחיד מי שאין לו אלא כן יחיד ומת: מספד תמרורים. לפי שהוא לכוק נקוד מספד בפתח ואינו נקוד מספד כלירו: עדינו. ככיכול עלי ועליך: (כו) בחון נחהיך. לירמיה נחמר חוק נתחיך כתוכם ותדע וכחנת מנחת שי

רד"ק ירכבו . כי לא יבאו רגלים לכר אלא אף רוכבי סוסים יחיו (כה) פוחי , שוחו קרי : פוכי . פוכו קרי :

בהם רבים וכלחסתם יותר חוקח: פרוך כאיש לכלחסת. כל אחר סהם יהית לרוך בכלי זיין כםו איש אחר הנוער להלחם עם חברו סלחסת: ערוכה שבנין עצמו בכלי זיין וברוב לא יהיו הרבים כל כך סוויינין תה החיל יהית כל אחר סחם לרוך לסלחסת לאיש אחר ועל סייבאו עליך בת ציון: כרן שסענו את שסעו. שמעו הנוי שוכר והנפרד מן שסעו שומע כפלם רומח ושמענו מאמר חנביא שכולל עצמו עם ישראל החרדים את הפנרי : ככם של תצאי, תלפי. תצאי תלכי כתיב ביו"ד העקבת סדבר כנגד הנוסח תלכותצא קרי מדבר כנגד הפרסים אל דבריו : ככם אל תצאי, תלפי. תצאי תלכי כתיב ביו"ד העקבת סדבר כנגד הנוסח תלכותצא קרי מדבר כנגד הפרסים התלנין אחד: חרכ. יש לאויב כבחוץ להכוהכם אם תצאו: מנוד. ופחד יש בכל סכיבוחיכם אם תצאו ויית מגוד מסכיב בקבלא למהכנשין מסחור סחור: (כו) בת עמי. והתפלשי באפר. התנוללי בתוך האפר וי"ת וחפו רישיכון: אכל יחיד. אבל אדם שמת לו כנו יחידו שהיא אבל קשה: מספר תמרורים. מספר מסוך לפיכך הוא פתוח מספר של מרירות ובמסרת ני פתחין והסי' תמריא מככין לרכתיא פירוש תמריא מספר תמרורי סמיכין מספר בית האבל רמניא ככספר הדרימן: כי פתאום. מעתה התחילו לספור כי לא תרעי עת בואו כי פתאום יבא עלינו: נכו) בחון. אמר לנביא אף על פי אתת מצורת דוד מצורת צי

הנסים כמלחמה: ערוך כאיש. כ"א מהם מרוך ומוכן כאיש נכור חיל לנקת למלחמם טליך כת ליון: (כד) את שהפע . רלכ לומר שמומת בנרוכו: רפו ידינו: נסבו הפיוי מוקלים: צרח החוקרגו . את אומנו לכה ומיל כיולדה: (כה) כי קרב לאייב . החוקרגו . את אומנו לכה ומיל כיולדה: (כה) כי קרב לאייב . כי החרב חשר הוח להחויב מכיח סחד מסכיב: (כו) דגרי שק . דרך לער ואבילות: והתפלשי באפר. החגלגלי כאמר ועשילך אכל כעל כן יחיד ועססד ער: השורר. זה ככל: (כו) בחין. מאטר

מסודר ומוכן: כאיש. ר"ל כגכור חיל: (כד) רפו. מלשון רפיון: החוקתנו . מנין חחיום : חיל . חלהלה ורפד: (כה) סגיר . ענין פחד כמו ויגר מוחב (כפדכר כ"כ): (כו) בת עכי . פדק עפי: חגרי. מלשון חגורה וחזור: שק. יריעה עלה: והחשלשי. ענין הכסוי והחגלגל כה וכן עשר החפלשי (פיכה ה'י): תברורים. על ערירות: השרד כעושק : (כו) בחון. ענין מגדל חוק וכן מופלוכחן (ישמי׳

פעקום לירמיה הלא נחמיך לעמי מחוזק למעדל מכלר ולא חירא מהם להוכיח דרכם על סניהם: וחדע. וא"ל ידמת ודחנת אח דרכם כי

The intention is that the mourning will be very intense as one mourns for his only son.—[Redak]

- a bitter lamentation—Heb. מספר הַמְרוּרִים, lit. a lamentation of bitternesses. Since it is the construct state, it is vowelized מְסְפַּד with a 'pattah,' and it is not vowelized מְסְפַּד with a 'zere.'—[Rashi]
  - 27. I have made you the strong

one—This was said to Jeremiah. I have made you the strong one in their midst, and you shall know and test their way, that he tested them and they will not heed. נחוץ is an expression of strength. Comp. (Isa. 32:14) rampart and tower (מַחַב),' also '(ibid. 23:13) they erected its (בְּחוּנְיוּ).'—[Rashi]

God says to the prophet: equipped like a man for war, upon you, O daughter of Zion. 24. We have heard his report, our hands have become feeble, trouble has grasped us, and pain, as a woman in travail. 25. Go not forth into the field, and on the road do not go, for the enemy has a sword; there is fear all around. 26. O daughter of My people, gird yourself with sackcloth and roll in ashes; make yourself a mourning [as] for an only child, a bitter lamentation, for suddenly the plunderer will come upon us. 27. I have made you the strong one and the fortress of My people,

equipped like a man for war—Each one will be armed with weapons like a man going alone to wage war. As a rule, armies were not that well equipped. In this case, however, each soldier will be equipped as though he himself were going to wage a battle with his opponent.—
[Redak]

Malbim explains this as connected with 'they ride on horses.' I.e., each horse will be equipped like a man for war. A horse will not attack by accident, but will come upon you intentionally, O Daughter of Zion.

24. We have heard his report— The prophet includes himself among Israel, who listens to his words.— [Redak]

our hands have become feeble—We have despaired of doing anything.
—[Malbim]

trouble has grasped us—at the time of the siege.—[Malbim]

and pain as a woman in travail—at the time the wall was broken. This is like the woman whose womb opens up, releasing its contents, for then the king and his soldiers fled at night.—[Malbim]

25. Go not forth into the field—I warn you not to go forth into the field.—[Malbim]

and on the road do not go—I.e., do not go on the road within the city. Instead, hide in the nooks and crannies.—[Malbim]

for the enemy has a sword—outside the city, to slay you if you go forth.—[Redak, Malbim]

there is fear—Heb. קָּגְּוֹים. [Rashi] There is fear all around if you go forth.—[Redak] Malbim explains: There is fear all around your dwelling for the city is ready to be broken into.

Another explanation: An expression of gathering. Comp. '(Ezekiel 21:17) Gathered (מגורי) to the sword.' And in this manner Jonathan renders it.—[Rashi] Jonathan renders: For the sword of the enemy slays those gathered around.

26. and roll—Heb. הָהַתְּפּלְשֶׁי.— [Rashi, Redak] Jonathan renders: cover your head.

a mourning [as] for an only child— A mourning for an only son; one who has only one son and he dies.— [Rashi]

\* For Rashi's commentary turn to page 223.

פּקיף וּהְהוֹרַע וּהְחַוֵי נהון יַת אוֹרָתַהָהוּץ: כח כל בברביהון מרדיו םהלכין בנכילו במא דקערב נחש עם פרולא בוּלָרון מְחַבְּלִין אִינון : כם הא כמשב נפחין דַחַרִיךְ בְּנִוֹאָה רְנוֹרָא כַּוֹ חשא קלהון דנכייא

כורא כן הנאה בפילין וכאַנָרָא דִּמְהַמְמֵי דְּמָתְנֶבֶּן לָהון תובוּ לָאוֹרַיָּהָא מדר"י קרא

שכשם שתאכן שמנסין בי את הותב בוהן את חותב אם מובחגם רע כך אני מודיע אותך את רוכם ומשתרע מעשיה; אתת בחק את דוכם: (כר) והולכי רכיל נחשת וברול. אוסרים רכילות בין שני בני ארם שחוקין כנחשת וכרול כדי לעורר ביניחן פריכה: (כם) נחר מפרח. דבר שתנפח סנפה בו. גם פחפת האש: תם עופרת, כשוורקין העופרת באש, אבל ישראל: לשוא צרף צרוף ורעים לא נהקו. לשוא הנביאים מוכיחין אותם וחם

את דַרכם בהוכיחם והם לא ישתעו. כחון לשון חווק כתו פופל וכחן (ישעיה ל"כ) הקיתו כחוניו (שם נ"ח): (בח) סרי סוררים. סרים מן הדרך: הולכי רכיד. כין הנחוםת והברזל מסילי איכה בין שני שרים שיש בהן כח להתגרות יחד כך שמעתי. ואני אומר הולכי רכיל הם וחוקים כנחשת וברול להחזיה כוביהם, ויית רכיל זה לשון נוכל מחלכין

בנכילו כמא דמערב נחש עם פרולא. ונוכל הוא ל' מחשבה כמו ויחנכלו אותן להמיתו (ברא' לו): (כמ) נחר מפוח. משל הוא כשלורסים כסף נופחין כתפוח ונותנין תחיד עופר' כחוך הכור וחופיל ללרוף אכל אתם כאחי ללרוף אחכם התפוח נחר ונחרך תכח האש ותם העופרת כולו . נחר לשון חרה אפי (איוב ל"ב) ועלתי חרה תני חורב (שם ל') (אישר"ש

(כח)כלם סרי. כש"ח וכשב כלדו נ"ח פרי פ"כ.וככל בספרים כפיכ בספ"ר וכן כוח בפסורם וכ"כ רד"ק: פתחיםם כפה. ים פתווקם נספרים ונפסורם כפקוסם פוח יו"ד קדפתה וכ"נ פפסורם פרשת וירת וכקות ספרים פוח יו"ד קדפתה חשבר יו"ד בשרח' וכן פנחפי בפקר' ישנה כ"י כגליון נרח' לי חוקיה כנקדן שהוח חסר יו"ד נחרחה פ"פ המסורם פ"כ ופונו , ונוסח פסרה פנו כך כיח פפחיפים ח" ד' פנכון פנח דפלח וסיפנכון פפחיתים חומו כחוכו (שופסים כ') מפחיקים לפפיל כחומה (פ"ב כ") ורם פרפים כנים מבחיםים, ופור כפם בבחיםים (דכרי ביפים כ" כ"ו) וכ" מבחמים. כי מבחמים חנחם. וקדבתי פלין מבחמים (ירפים כ'נ) ונ' כסיב משחימם , וללפי פכנדיכם כמשחימם חת כחרן (ש'ח ו') לם משחיקם כמה פ"כ . וברוך יודב כחמם : (כט) מחשחם . מחש חם כרי וכוח חד פן פ"ו פלין דכשיבין חדה פלה וקריין פרין פלין וסדורם נדכרי כיפים

רד"ק איםר לתם רברים קשים ומרעבא עליהם רעות אל תירא מהם כי בחון ומכצר נתתיך להם בחון פירושו מכצר כמו תקימו בתניו וכן אסר לו בתחלת נכואתו חנה נתתיך היר לעיר סבצר ולעסוד ברול לפיכך אל תירא סחם והפש אחר דרכיהם זהו שאסר ותדע וכחנת את דרכם ואסר וכחנת לשון נופל על לשון לפי שקראו בחק אשר ובחנת את דרכם ויתתן תרנם בחון בחיר: (כח) כלם סרי סוררים. סרי בסס"ך כסו בשיץ השרים הם שרי מורום כלומר שעבריהם מוררים ותשרים כמו כן פוררים התכרים הולבי רכיל לאדוניהם לחבל עניים כאם יי שקר והנת השרים עם העברים נסשלים לנחשת מברול שיעשו הפלאכה כאחר כשהן פעורכין זה בזה והנחשת

בות המקום פירוש הברול שקורין בלניו אצייר שמערכין אותו עם הברול לעשות בו כני אומנות כי לא יחתוך הברול לבדי אלא עם זה הנחשת וכן פיי ארוני אבי כל נחישת ונחדשת שכסקרא שסרבר לענין חזק ויית כל רברביהון מרדין וניי כבקסור : וכט נחר ספרה , לפי שתבשילם לנחשת וברזל שלושה אותם הנפח כלי על ידי האש תמשילי עור למלאבי בשני או המוך הבי היו בשני היו בשני שוצמים שומים ובי היו ששות אתם תנפה כלי על ידי האם המשילי עוד מפלאני. הצורף כשותיך הבסף ישים העוד כם הכסף כדי שלא יכלה תכסף האם הנופה נופה בפפחי כאש לצרף הבסף ההפפח תוא בשל על הנביא הנופה ותא הנביא ההפפחה תוא פיונרתנו אבר כי הבפחו נשוף מדוב התמדה תנופה בו ודבור העביא הוא הנפיחה התעופרה הם ועדיין הכסף היו על או נהך החסישהאל הרשים שמרבר אליהם העביא השכם והערב המיד עד שנחר גרתו ועדיין רעים לא נתכו ועודם כקשם וחעופרת כשל למעשת תהשתדלות ותתתמדת ברברי משל וכליצת טצורת ציון סצורת רור

ל"כ): ובחצת. פלפון כחיכה: (כח) מדי סוררים. פנין מוות ומקס כמו מרר ומורס (דכיס כ"ס): חילכי רביל. פנין לפס"ר כמו לת תלך רכיל (וירקט "פ): (כס) ברד. פנין ודכ מנו חרם פני חורב (פיוב ל"): מפרח. שם סכלי שמפיחים כו לסכפיר האם: תם. פנין נפר וכשלמה: שפרת. פין מחכת: צרף צרוף. פנין

פרכית להוכיתם, וחין מי שומע: (כח) פרי פוררים. כ"ל הפרים ספיומדים שככל הסוררים ודוגמחו שיר השירים (ש"ה מ') שר"ל השיר הציוחד שככל השירים: הלכי רכיל. מדכרי לה"ר: נחדשת תברול. ר"ל נכוגים למכד מנטים בכלי זיין הפשי שנחושת וברול שמורב זה כזה שהוא חזק שאד וכן נמשר ברול פלפון ונחושת (לקבן פ"ו): כשחיתים חבה. כותים זה פחזה: (כפ) נחר בפרח

באש. דרך לורף כסף לכסיר הסיג מנית סכסף ככור וממו מוסרת ומפמיד על כמש ונוסת בשפות. עד יותך ככסף וכעוסרת ושרף בעוסרת ונשאר ככסף להי עבלי ביג ולום מפר פגם התפוח נחייבש ען כאש וגם כעוסרת ככר תם ונשלם כי נשרף ככל אכל כהנם לרף

fire with a bellows in order to refine the silver. The bellows symbolizes the prophet. The blower is the prophet, and the bellows is his mouth and his throat. He says that the bellows becomes burned from its constant use. The prophet's speech is the blowing. The lead has been consumed, yet the impure silver has not yet been refined. I.e. the wicked of Israel, to whom the prophet speaks constantly, morning and evening. The lead is symbolic of the prophet's efforts to admonish the and you shall know and test their way. 28. They are all extremely perverse, going tale bearing [like] copper and iron; they are all destructive. 29. The bellows is heated from the fire, the lead is consumed; in vain does the founder refine,

Although you speak harshly to them and prophesy their doom, fear them not for I have made you a tower and a fortress among them. This is reminiscent of '(1:18) And I, behold I have made you today into a fortified city and an iron pillar, and into copper walls.' Therefore, fear them not and search their ways. He uses the word papa, 'and you shall test,' as a play on words with papa, a strong one. Jonathan renders: I have made you a chosen one in My people, like a fortress.—[Redak]

28. extremely perverse—Turning away from the road.—[Rashi]

The repetition denotes the most perverse.—[Mezudath David] I.e., even the perverse consider them perverse.—[Ibn Nachmiash]

Jonathan renders קרי as קרי as אָרָי as אָרָי princes, yielding: princes of perverse ones. The servants are perverse, and the princes are likewise perverse.— [Redak]

going tale bearing—between copper and iron. They introduce hatred between two princes who have the power to provoke one another. That is what I heard. But I say, they are tale bearers, and they are as strong as copper and iron to maintain their falsehood. Jonathan, however, renders this word קביל as an expression of guile (נובל). They go with guile as one mixes copper with iron. '(Gen. 37:18) And they plotted (מוֹבְלוֹב) against him to slay him.'—[Rashi] Redak explains that the servants bear tales to their masters in order to harm the poor. The servants and their masters are compared to חשָח, which, in this case, means 'steel and iron.' When they merge, they do their work as one. As mentioned, חשַח, in this case, means steel, mixed with the iron to make it harder, and to give it the power to cut better. In all cases, שַּחשַׁת וּבְּהַיֵל denote strength.—[Redak from his father]

they are all destructive—They kill each other.—[Mezudath David]

Others explain: Both copper and iron are destructive.—[Malbim, Ibn Nachmiash]

\*29. The bellows is heated—This is an allegory. When they refine silver, they blow with a bellows, and they always put lead into the crucible, which helps for the refining. But you—I have come to refine you. The bellows is heated and parched because of the fire, and the lead is completely consumed. In is an expression related to '(Job 42:7) My wrath has been kindled (Job 42:7) My wrath has been kindled (Job 42:7) with heat, (esrast in O.F.).—[Rashi]

Since he compared them to copper and iron, with which the smith creates a utensil through fire, he compares them further to the craft of the refiner. When he refines silver, he places lead with the silver in order that the fire should not consume it, and the refiner blows the

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 223.

זקיקה והחנה: ורנים. הם המנים שהלה לע שנל הכסף: נחקי. מנין המקל והסרה: מנין הנחקי והסרה: והקלינם. ממצילם (שניי נ' מ"): סצורת ציר

ם . הם הפונים שמיא לנו מול הכסף : נחקו . אח הכסף כי הפונים הכשף לא נשתקן תן הכסף ונהה משורכ מנין השקן והרה: בנו האים ואים מושלים כי עדיין מודים במינים האים במולים כי עדיין מודים במינים האים במינים לאירוב מודים: (להים המשלים כי עדיין מודים במינים: (להים במינים: ברוב, מל להכר במהם את והמלליה: , משמירי ברוב, מל להכר מנים את משניהם בי האם לה ברוב, מל להכר מנים את משמיהם להיל לא מנינים: בי האם רהי ברוב, מל להכר לימם ממינים: בי האו מינים: מצורת

לוון מניים. נפיין ימין ומון מניום במפון:

(נ) זוניים. נפיין ימין ומון מניום במפון:

לחחיים למחםב. והנה לשרא צרף צרף צרף שם האר בשקל

לחחיים למחםב. והנה לשרא צרף צרף צרף צרף שם האר בשקל

לחחיים למחםב. והנה לשרא צרף צרף צרף צרף שם האר בשקל

ברוב פלה אחת וקיי מרין פלין: על בק נמאם. ואחר שלא נהק מרמם הות הם נבק נמאם וכן קראו אותם היווימים

ברוב מר אחר וקיי מרין פלין: על בק נמאם. ואחר שלא נהק מרמם הות החור במפן מלים ובר אור הרבי

ארם ויניתם כי משא אבר כן נמישיות הקוביות אלא כה אנה וילים" למשבו: על ואת הנגואה בשלה בשר ביה היבר

אפר ודית הברי לוצריע בי ים שעמר בשרים היא אל אנה אנה ואבריה ודיבר שישים קון: על מים בק בקרום ואהר

שפר בחידול: ווא המשנה שבערם בארם בשרים האלה. שבנה שלים באל הבל היא אל הבחיל היא אל בבי המשרה

בכורה: עו בי אפר אבנה אל הברי השקר, לשין במחין נקשר עם מלה אל וצמבלת על צוה המחים

כמו רשמים (פא"א) : (ל) בפף נמאם . שאינו נצרף נשום יגיעה:

לא יבנו ולכך בסף נכאס כראו לדם . (ד) אל חבמוי לכם . בכה שאום שלין לירושלים נ' פנסים בשנח ומעזה אחב רשאין לגבוד פ"ו. כי אם הישב המיבו: נלמ")): לשוא. על מנס צרף בלורף כי לה הועל: ורעים לא נחקי. מדרכם הרעה כלומר וגעו הכניהים להוכית ילא הועלו. נתקי (פורלעדהקיי"ן בלע")). (נ"ה) ורעים r.a.,

לא הקנהציו לכין על にこと פְּנִינְמָ, וּרָיֵ מעלליכו 42.CX ä Ç קרם היקלא בני אהון פלחין X. רמיגירוו אליפוניו Atch : \* 400 בית מקרשא ריי והקנבי מקן וה פתנסא יהינה קעלין בהקענא אורהתכון ואשרי ירכין לארכא בפהנקולהין לא להנאה מונביהון ארי רמיק ני יקרון ו עם ירמיה מן קרם ,מינר האיבן למקנר Ë ָרָנְיָטְּ : כלים בּהְרַע בישראל אַהְקּינוּ קבהקון אמר יי צלאות ל ניא סנסף ביי גל ונית ţ C.Ain CH לניאָר. לבַנָּה ומולניכו . יילורָם גֵיּ : מלפירדו קהילר Ę

ירמיוי

תרגום

and the wicked ones have not been separated. 30. Refuse silver have men called them, for the Lord has rejected them.

7

- 1. The word that came to Jeremiah from the Lord, saying:
- 2. Stand in the gate of the house of the Lord, and proclaim there this word, and say: Hearken to the word of the Lord, all Judah who come into these gates to prostrate yourselves before the Lord. 3. So said the Lord of Hosts, the God of Israel: Improve your ways and your deeds, I will allow you to dwell in this place. 4. Do not rely

people with allegories and figures to bring them back to improve their ways.

and the wicked ones have not been separated—from their evil way. That is to say that the prophets toiled to reprove, but it did not avail them. Separated—Heb. קַּמְּדָּנִי (furent de . . . in O.F.). (Another version:) and the wicked ones. This is like יַבְּשְׁדִּים (In other versions, this is omitted).—[Rashi]

30. Refuse silver—which cannot be refined with any toil.—[Rashi]

Since they have not been separated from their evil ways, they are like refuse silver, and those who know of their evil, indeed call them that, for the Lord has rejected them because of their failure to improve their ways.—[Redak]

1. The word that came to Jeremiah—This expression was not used

in the previous prophecies. It is used here to tell us that Jeremiah's standing in the gate of the Temple was in compliance to a divine command.—
[Redak]

2. Stand in the gate of the house of the Lord—That is the Eastern Gate, the main one.—[Redak]

who come into these gates—There were seven gates in the forecourt, three on the north, three on the south, and one on the east.—[Redak from Middoth 1:4].

to prostrate yourselves—I.e., do not think that with your coming here to prostrate yourselves your sins will be forgiven, for it is not so.—[Abarbanel]

- 3. and I will allow you to dwell—I will allow you to remain dwelling in this place and you will not be exiled therefrom.—[Redak]
  - 4. Do not rely on false words-On

뜮 とうられ דְבְּחִין,קְנְם הֵיכְלָא רַ אַהיו פְנְרִין הְּלָת וְמְנִי , קרמורי がにたれ אירהקבון ונה עוקביכון ְאַרְמְלָא לְאַ הוֹגִיטוּן וְדִם Ļ אם מענר רקשום העביה: י גיור נבאי לא השרון באנירא לאַבְאָשְׁאַ לְבֵּווְיִיוְאַשְׁבֵּ לאקהקבון למן אלמא נולטא: ח הא אהר , X ECCN L. <u>ج</u> الم <u>ت</u>. באנירא בין נקרא וני רוכליו ž העברון רי ביניגינים ני. הי הייטו ار در €?<u>⊓</u>" F にじぐ נט אם Z ŭ

ז (ד) היבל ה'. היבל ה' וגו'. חלח צימנין כמחם פחון מתחציון קדמוכי:

L'A exter or te:

השלר

ישקרא בריל

3

מנה שי

תנת אתם נוסחים הוא על: הכל ה' הכל ה' הכל ה' הכל ה' הסה. (1) כיל כי כיל כי כיל כי הין כ' ממקס מטובים ועיין נימים
אל: רביי השקר שאוכרים להם נביא השקר המתעים אותם
או המהוי אובים בלביא ההיע ביסיבו היו אחשב הפל ה' למי שהיו שלאים הכל לוי.
היכלו בעברה הכן ולא החרב העיר הואת ואבר שלשה מעסים הכל ה' למי שהיו שלשה אולם הכלן הבינ קשיים לוא יחדי לפני מבור הכן ולא החרב העיר הואת ואבר שלשה מעסים הכל ה' למי שהים אולם יכילן בעל המלה מעין
לעני בעדים הרכלות י"רא ארק השוכת דבריהם אפר הריהכליה שאהם אוסרים למני השנים כםי האייק ביון שאחם הומאים
אלה הוא הדין לאחרים אלא וכר אלה למי שהם עשיקים ברוב להולשתם: בסקם הזה. בכל מקם ויא יות ומסקם היוה הוא
עם בשלה כיל אוק השניה להיל כם "אובר עים לכיל לבה הוא היול כיל מים יות הלהיל למי שהיו אומן בי און העלה מאחים עשים
וה אהם נופלים לפני איולני בנים ברובי: (6) הנה, לבליו העיל , כי אתם רואים כי אין העלה באתם הרובים:

(1) אל רברי השקר. אל רכב שאן נו ממש שבם אומנים היכלה? זור יבמה יל נהלה כלל כי המה פוחנים ולל ימרכד לא מה באו ואת ני שמים היכלה? על האוכונהיכול והדרי שולם נקיאים השת ני שמים היכלה? על האוכונהיכית והדרי שולם נקיאים בם היכל ונוה חוור המה כלשון רצים כי שלבה המה: (1) לדת מצורת רור לכם . אשר ששנודמכם מתשך לכה כש ולא שוכה: (ו) ושכנהי. כאשר כן מששו או אשרין אחבש נתקום הוה ולא בזלת זה: למן שולם. שאת נואכם שתה עד יחוח שולם: (ח) על רברי השקר, הוא

בסטון הסיכל שמין מועלת בכסחון הזה:

on false words, saying: The Temple of the Lord, the Temple of the Lord, the Temple of the Lord are they. 5. For if you improve your ways and your deeds, if you perform judgment between one man and his fellowman, 6. [if] you do not oppress a stranger, an orphan, or a widow, and you do not shed innocent blood in this place, and you do not follow other gods for your detriment, 7. I will allow you to dwell in this place, in the land that I gave your forefathers from days of yore to eternity.

8. Behold, you rely on false words,

words of no substance, for they say, "Is not the Temple of the Lord in our midst? God will never destroy His Temple because of the sins of the people, neither will He destroy His city. The expression, 'the Temple of the Lord' is mentioned three times, denoting the porch, the Temple, and the inner sanctum. Possibly, it is repeated for emphasis.—[Redak]

The Temple of the Lord, the Temple of the Lord etc.—Three times a year you appear before Me.— [Rashi from Jonathan] Rashi appears to quote Jonathan as explaining the three mentions of the Temple of the Lord as symbolic of the three appearances in the Temple. Our editions of Jonathan, however, read: Rely not on the words of the false prophets who say: You worship before the Temple of the Lord, you sacrifice before the Temple of the Lord, three times a year you appear before Him

5. For if you improve your ways—

This denotes the observance of the positive commandments.—[Abarbanel]

- 6. **[if]** you do not oppress—I.e. if you observe the negative commandments.—[Abarbanel]
- a stranger, an orphan—I.e. a stranger or an orphan. The same applies to others who are oppressed because of their weakness.—[Redak]

in this place—These are grave sins no matter where they are committed, but in this place they are still graver since here is the place of the Shechinah.—[Redak] Ibn Nachmiash words it as follows: There is no comparison between one who provokes the king in his palace and one who provokes him outside his palace.

for your detriment—Following the idols is for your harm, for when you commit idolatry, you will fall before your enemies.—[Redak]

7. from days of yore to eternity— When I gave it to you in Abraham's (מ) הגנוב רצוח וגר'. כממיה וכי אלה תשו ויועיל ההיכל לכס: (יא) המערת פריצים. היה כעיניכס הכיח הזה כתמיה: הנה ראיתי. שכך הוא

מהר"י קרא מתר באח . מהר"י מרא מתר באחו מתר באחו ומס הגנוב רצח. לאחר שאתם שברין כל נכירות הללו ובאתם וזמרתם לפני בבית הוה ואמרחם נצלנו מעבירות שבירינו שבירינו במבית בית שוה ואמרחם נצלנו מעבירות ומצא שכל ביאתכם לפני במקדש אינו אלא לעשות את כל התועבות האלח: מיא) המערת פריצים היות הבית הזה, שמסתרי שמערה אתת היות.

בעזרה והיו נכנסין שם אנשי משמר בשעה שהתפיר קרב ומתפללין על קרבן אחיהם שירצה וכשקלקלו הרורות הכניסו מנחת שי

(פ) הנגוב. ההחשבו שתקשו מעשים רעים והנצלו כעונשם בקבור שתכאו ותקמרו לפני בבית הזה כאשר אתם אומרים אתר שתעשו כל התועבות האלה ותבאו בבית הזה ואמרתם

בייך שהי או של מון שמה או לא מה או לא מה היו לא משמה את כל התועבות האלה וא האלה ותכאו בנית הזה ואמרתם בצלנו ופי אתם אומרים נצלנו ופי אתם אומרים נצלנו ופי אתם אומרים ובייד הוא : ול) המזרת פריצים , וכי תחשבו הבית חזה כמו מערת פריצים ובן הוא בעיניכם הבית הזה משהחשבו שאתם נצולים בבאכם אליו היא כפל עונכם שתעיו פגינם לבא אלי אתר עשותכם מה שפנעתי לעשותו אין זה אלא פריצות וצזות כצח וקשי לכ שתעשו הפך רצוני ותבאי כפני זה כרי גדול והבעסח: גם אנכי חנת ראיתי. לא תחשבו כי אני לא אראה מחשבותיכם הרעות שתעשו הפך רצוני ותבאי כצון וה כרי גדול והבעסח: גם אנכי חנת ראיתי. לא תחשבו כי אני לא אראה מחשבותיכם הרעות מורכים ברעות מצורן

מצורת. דור (ט)הגנוב. זכי תנכנו וחלמו וגוי: (י) ובאחם. אחר המששים האלם תכאו אל ההיכל להחפלל שה וחאשרו הנה כזה נללו מהעונש הראוי לכא על מששים כאלהילבשן עשות. למצון שזיכו לחטיא ולשטוח שוכ

(ח) לבלתי. פנינו כמו לה: חופיל. פל' סופלת: (י) נצלנו. מלשון כללה: (יה) המעדת. פרן הפירה בקרקע:

במשים כמלה ותפיה בית כ' סיבה ועור למשות החועכות בכועחרם כו : (יה) השברת. האם השבתם שהיה הכית הוה ונו' בעייכם

see, therefore, that, when you come to Me, you do not come with sincerity, but you intend to continue with your sins. The analogy is to a cave where the robbers seek refuge outside the city, to avoid being apprehended.—[Redak]

Alshich explains this as an allusion to the generation of Josiah, whose repentance was insincere, and, as mentioned above (3:10), they

would engrave pagan images behind their doors to conceal them from the king and his inspectors. Then they would go to the Temple to appear before God with the belief that he would take cognizance only of their appearance in the Temple. The prophet castigates them by saying that they make God's house a refuge from punishment as the robbers do by hiding in their cave.

of no avail. 9. Will you steal, murder, commit adultery, swear falsely, offer up to Baal, and follow other gods that you know not, 10. And will you not and stand before Me in this house, upon which My name is called, and say, "We are saved," in order to commit all these abominations? 11. Has this house upon which My name is called, become a cave of profligate men in your eyes? I, too, behold I have seen it, says the Lord.

days, I gave it to you to eternity on the condition that your children follow My ways.—[Redak]

8. of no avail—For you see that these words are of no use.—[Redak]

9. Will you steal, murder, etc.— This is a question. Will you do all these, and should the Temple of the Lord avail for you?—[Rashi]

Do you think that you can commit evil deeds and be saved from punishment because you come and stand before Me in this house as you say after you have committed all these abominations, and you come into this house and say, "We are saved." I.e., you say, "We are saved," in order to repeat these abominations.—[Redak]

The result is that the Temple is the cause of your sins.—[Kara, Mezudath David]

These words do not appear in the plural but as infinitives to indicate that the majority of the people were not guilty of these sins. The community was held responsible for the guilty individuals, however.—
[Daath Sofrim] He illustrates from this verse, that, despite the sins of the people, they believed whole-heartedly in the efficacy of the Holy Temple, to the extent of believing that their appearance there and their

worship there would expiate their sins.

Alshich conjectures that 'murder' alludes to the assassination of the prophet Zechariah, whose blood was still seething.

11. Has ... a cave of profligate men?—Was this house in your eyes? This is a question.—[Rashi]

Rashi's intention is not clear. Perhaps he wishes to indicate that the clause, "upon which My name is called," is parenthetical, thus connecting, "this house" with "in your eyes." Perhaps also he wishes to tell us that the sentence is a question.

Do you think that this house is like a cave of profligate men? It, indeed, seems so since you believe that you will be saved by entering it. This, in fact, compounds your sin, since you have the audacity to come to My house after transgressing My commands. This is nothing but profligacy, brazenness, and obstinacy, that you disobey My wishes and then come before Me. This is rebellion and provocation.—[Redak]

behold I have seen—that it is so in your eyes.—[Rashi]

Do not think that I am unaware of your evil thoughts, for I am not like a human being, who can be deceived by outward appearances. I

שם כ"ז הנא שירסוה אסר הכנכת פריצים היה הכית הוה נס אנכי ה.הראיתי את אשר אתם עישין בהייבוכי לכונאאל בקוםי אשר בסילו אשר שיכנהי שםי שם בראשונה, ואנ"פ שהיו מדר"י קרא הה גם גראין לפני שליש פקנים בשנה לא נשאתילו פגים הההבתינ בקיםי מפני הית עניישראל: (יד) וכשרת לנית נגי, ואברתם נצלני י שהיו בזכות שאני גולין שם שליש פנכים בשנה לאחר שאהם

כי איני כסו בן ארם שיכול אחר לננוב לבבו ולהראות לפניו סה בשכלול דף ס"ה שבח"ם בסה ובה"ה בנשיה: (יכ) כי לכו כה לל מוןחר השב כשיה. שלה יידו וכחיבות": בסוף חיבה ש"ם המסורת בסטון עד כי יכה שלכה: מנחה שי

שאין בלכו כן אני ואוקלבבכם והאירו כי נבוצבם אלי אין כאיו, מלא יירוכים לאי ומוף מלכ שינאות מבין מו איל מבים אל אאל בבכם או איא לבבכם והאירו החומנות אשר בשתם העות להאף יור ואין לכירבאות הבשתם העות להאף יור ואין לכירבאות הבשתם העות להאף יור ואין לכירבאות הבשתם להחר שי בשתם העות להאף יור ואין לכירבאות הבשתם להחר שי בביו מביו השרק אוכום מאואברו כיל א אחרב כהי בענו בשחם בעו השאים הינל אירו ומלקי שכונה אכה הם הביי בשתם העות להאף יור ואין לכירבאות הכיו וכלה האיק מנין כי לכו נא . ראי כה עשיהי לו כבצי רעת עםי ישראל שהחרבתי אותו ומלקי שכונה אכה הם ובני מעות ממני מעות מפרילים במלחד ישון להוד דור אני מים במלה ישור מין להוד משום האומנות נו מראלים במלחד ישו אל שקום יקלי מושים הול מהוד משום לל מהוד משום האומנות נו מראלים המרה מסילם מחום משום לכיכם ולא מהם במחום השום לכיכם ולאות הישור אות איש בשרול לו אים בקני ומים לללה משום ללהוד אות אשר משרול לו המתכם ללהוד אות בם. לבו מנות ממני נום מללל ביש מלי כיקן ולמת ממני נות האים הודות להישום האים הישום הישום הישום האים הישום הישום

12. For go now to My place that is in Shiloh, where I caused My name to rest at first, and see what I did to it because of the wickedness of My people Israel. 13. And now, because you have committed all these acts, says the Lord, and I spoke to you, going early and speaking, but you did not hearken, and I called you, but you did not respond. 14. And I will do to the house upon which My name is called, upon which you rely, and to the place

12. For go now to My place that is in Shiloh—Your belief that Jerusalem will not be destroyed because of the presence of the Temple is a false idea, for go now to My place that is in Shiloh, where Israel appeared before Me three times a year. Yet I did not favor them but destroyed the sanctuary because of the wickedness of My people Israel.—[Kara]

I.e. think about My place that was in Shiloh.—[Mezudath David]

at first—I.e. before I caused it to rest in Jerusalem.—[Mezudath David]

what I did to it—that I destroyed it and removed My Shechinah from there, and allowed the ark to be captured and stay with the Philistines. I did not have pity on My honor, since they defiled it. I will do the same to the Temple. Therefore, do not rely on words of falsehood, without substance.—[Redak]

13. And now-that your sin is

greater than that of Shiloh because you should have learned a lesson from Shiloh.—[Malbim]

because you have committed all these acts—such as stealing and murdering, acts that were not committed in Shiloh.—[Malbim]

and I spoke to you going early and speaking—This too was not done in Shiloh.—[Malbim]

14. And I will do—Therefore, I will do to the house etc.—[Malbim] upon which you rely—Since you rely on this house to sin.—[Malbim]

Although the sanctity of the Temple in Jerusalem is greater than that of the Tabernacle and it is situated opposite the Heavenly Temple, I will, nevertheless, not refrain from destroying it because of your sins.—[Alshich]

and to the place—I.e. to Jerusalem.—[Mezudath David]

Malbim explains: To the entire Eretz Israel.

לָכון ולאַבָהַרְכוּן בְּמָא דעקדית פי וָאַגְלֵי יַהְכוּן מֵאַרְעָא KÇĐ ישָׁכָנָהָי דַאַנְלֵיהִי יַתכּלּ אָחֵיכוּן יַת כָּל זַרְעָא דְיִשְׁרָאַלֿ : פו וָאַהָּ לָּא הְצַלֵּי עַל עַמָא הָרֵין וְלָא הִהְחַגְן אַלַיהון בָּבָעוּ וּצְלוּ וְלַא תַּכָעֵי כָּוְ הַדָּכֶי אָרֶי לָא בעוא קדמי לקבלא צַלותָהְ:יוּ הַלֵּית אָתְּ חַוֵּי מָא רָאִינוּן עַכְּרִין דכית יהודה ירושלם יח בַּנָיָא מְלַקַמִין אָעָא וָאַכְהָתָא מָרְלְּקִין יַת נורָא ונְשַיָא לִּישָׁן לִּישָׁא כַרדומין לָּמֶעבַּר, לָכוֹכָבָח שָמֵיַא וּלְנַחָכָא C"A ifte 8t anett, erein ep er

חענים ה ח סנהדרין יה זכ כוטה ח'יד:

(טו) באשר השלכתי ונו'. עשרת השבטי':(יח) לעשות בוונים. דפום הכוכב: למלבת השמים. כוכב הגדול היו קורין מלכת השמים לשון מלכה וכן ח"י לכוכבת שמיח:

וישא עשו את קולו: רנת . צעקה כמו ויעבר הרנה קומי רני: (יו) האיגך. ובחוצות ירושלים. שלא יבושו להכעיסני בנלוי בשוק . וברחובות: ניתי חבנים. כל בני הכית מתעסקים בעבודה זו לשכר שיקכלו בעבודה: לעשות כונים. מיני מאכלים שהיו מכינים וכנישים למלאכת השמים וכן עשינו לה כונים וכן ואת כיון צלפיכם ואולי קראם כונים לפי שפכונין לכן ורעתן אליהם לעשותם ולתקנן היפב וי"ת כונים כרדופין:

מצורת דוד ולמקום ונו' . הוא ירושלים: (טו) והשלכתי ונו' . לארן אחרם: כל אחיכם . ומוזר ומפרש את כל זרע אפרים והם כני משרת השבעים וקראם על שם אפרים כי יכפעם שמלך כהם ראשונה היה מזרע אשרים: (טו) ואהה. לירמיה ידכר שאל יתפלל בעדם: ואל תשא ונו'. כפל הדבר במ"ם: כי אינגי. כי אין אני שומע אליך: ליו האינך . וכי אין אחה כולה מה החם שים וגו' ! (יח) הבנים גרי . ר"ל כ"א מהם מסייע לעכיכה: לעשות כונים . לטשות מיני מאכלים להגים מנחה למלכת שמים כ"ל לכוכב גדול שכשמים והום

Redak defines them as a kind of food made to offer up to the stars. They are called בַּוֹנִים, since they are made with special devotion (פונה). Jonathan renders: בַּרְדּוֹטִין, a special form. Daath Mikra states that the word originates from the Assyrian, meaning 'cakes.' These were eightpointed star cakes or cakes made in the shape of a young woman.

שוברים כל התבירות הנוכרין לבעלה כאשר נשיתי לשילו: בעיניכס: (יר) כאשר עשיתי לשילו. ביתי עלי: פיחו בוונים. אובלדי"ש בלע"ו: לכלכת השכים. ת"י לכוככת

ממנו והיה עם פלשתים ולא חששתי לכבודי אחר שהיו הם מבזים אותו כן אנשה בבית הזה לפיכך אל תבחהו אל דברי שקר כאלו. ושלשת הפסוקים הבאים אחר זה הפבוק מבוארים הם: (פו) את כל זרע אפרים, עשרת השבמים שנלו וכנה אותם לאפרים לפי שהמלכות היתה לאפרים ביים שנחלקת המלכות ומשם ואילך נקראו עשרת השבפים בשם אפרים: (מס ואחה. ואל תשא. ענין הנכחה הקול כמו

מצורת ציון (טו) ואל תשא . ענין הרתה קול : בערם . בשכורם : רבה . הול ענין לשון מסלה : השנע . ענין כקסה וכן ושנעו לי (ברלי ב"ל:) (יו) האורך. הלין למה יכן ליקי ודע לחים יכל (קבלת "ה) : וברוצות . בשקים : (יו) כלקסים . על לקועה: בבערים. מדניקים: לשות. מושון לישה יהוח גלגול הטיםה: בצב. עיםה כמו מלוב כלק עד חמלחו (הושע זי) וחמר כלק ע"ש סיסו וכן חשיתי על נחליו להם (יבעיה מ"ד): כונים. מין מחלל ויחכן שנקרח כן על כי עשמום בכונת הלב בתיקון רב וכן עשינו לה כונים להעליבה

Marcus describes them as halfmoons.—[Barzilai]

to the queen of heaven—The largest star they would call מְלֵכָת השמים, an expression of a queen (מלפה), and so did Jonathan render it: לכוֹכְבֶת שָׁמְיֵא to the female star of heaven.—[Rashi] Redak defines it as מלאכת השמים, the work of heaven, meaning the stars. Daath Mikra

that I gave you and your forefathers, as I did to Shiloh.

15. And I will cast you away from My presence, as I cast all your brothers, all the seed of Ephraim. 16. And you, pray not on behalf of this people, neither lift up cry nor prayer, and entreat Me not for I will not hear you. 17. Do you not see what they are doing in the cities of Judah and in the streets of Jerusalem? 18. The sons are gathering wood, the fathers are kindling fire, and the women are kneading dough to make starshaped cakes for the queen of

Alshich explains it as the temple site, holy from the time of the binding of Isaac. I will, nevertheless, destroy it.

as I did to Shiloh—in the days of Eli.—[Rashi] As mentioned above, the Tabernacle of Shiloh was destroyed on the day the ark was captured by the Philistines. See I Sam. 4, 5.

15. And I will cast you—I will exile you.—[Targum]

as I cast etc.—the ten tribes.—
[Rashi]

all the seed of Ephraim—The ten tribes that were exiled. He calls them Ephraim because the throne was occupied by Ephraim when the kingdom was founded. From then on, the ten tribes were known as Ephraim.—[Redak]

I.e., the king, Jeroboam son of Nebat, who assumed the throne when the kingdom was divided, was an Ephraimite.—[Ibn Nachmiash, Mezudath David]

16. And you—God addresses the prophet.—[Mezudath David]

**neither lift up**—An expression of raising the voice.—[Redak]

I commanded you merely to stand

in the gate of the temple and to reprove the people, not to pray for them.—[Malbim]

cry nor prayer—Not only shall you not pray on their behalf, but you shall not act as a cantor, uttering the prayers to which they respond.—[Malbim]

and entreat Me not—that I relent in your merit.—[Malbim]

for I will not hear you—I.e. I will not accept your prayers in any case.—[Malbim]

17. **Do you not see**—How can you pray for them? Do you not see what they are doing?—[Malbim]

what they are doing—I.e. the act itself.—[Malbim]

in the cities of Judah and in the streets of Jerusalem—They are committing these sins flagrantly.—
[Malbim] They are not ashamed to provoke Me in public places.—
[Redak]

18. The sons are gathering wood—All the members of the household are engaged in this worship for the reward they expect for it.—[Redak]

18. star-shaped cakes—Heb. פָּנְנִים, the shape of a star.—[Rashi]

תרגום

זפלנו לפלט פולפנא השלראל עלוריכם ספר על זלהים אַנירים מליבה בפלטים בפלט

מהר"י קרא

שפיא: (כ) נחכת, דרשסנפייד'א כבי וכסר לא נחף ארצה: שפיא: (כ) נחכת, דרשסנפייד'א כבי וכסר לא נחף ארכר בשפוחכם רצוני ארם כי הקריב לכם קרבן אם עולה קרבני היה כולה כלול לאישים ואני סקבלה לרית ניחח ואם זבח שלמים קרבני איבורים למובת חזה ושוק לכהנים וכשר לבעלים [ישניהם היו מובחר, שי (כ) נתכת. יורדת ומנעת כמו ומטר לא נחך ארצה (שמו" ט) לא מטא: (כא) עודותיכם. שאתם מקריבים כליל טיב לכם שתוסיפו אותם על שלמיכם והקריבו אותם שלמי" ותאכלו הכשר שהרי אינם תקובלות לפני ולמה תפסידים:

מצודת ציון

(לקמן מ"ד): למלכת השמים. הוא הבמש וכן מקסרים למלכם השמים (שם): (כ) גתבה. ענין התכה והרקה כמו ותחף חמפי ואפי (שם): תכבה. מלשון כבוי: (כא) ספי. לשוף הוספה: מצורת דוד השתש וכאלו חולך על כלם: והפך. ולהסך או כסנים וגו': לספן הבעיסני. כ"ל יודעים הם שאין חוסה בעידהם אבל כל מעשיהם להכעיסני: (יש) האוחי. כ"ל וכי הכעם הוא בעבודי כלומר וכי מעשיהם מווקים לי הלא הכעם יזיק להם כי יהיה להם לכושת מעשיהם מווקים לי הלא הכעם יזיק להם כי יהיה להם לכושת

מעשיהם מויקים לי הלא הכעם יזיק להם כי יהיה להם לכושת ולכליתה: (כ) נהכח. ההיה נשפכה הל המקום הזה והוזר ומסרש של האדמה וגו': ולא הכבה. כ"ל לא מססק החמה עד מכלה הכל: (כא) עולותיכם שפו וגרי. העולות שהחם עניתים שהמה כולה כליל הוסיפו אוחם על זכמי שלמיכם ואכלו הכשר כ"ל הואיל ואין העולום

offer up completely—it would be better for you to add them to your peace-offerings and sacrifice them as peace-offerings and eat the flesh, for they are not acceptable before Me. Why, then, should you lose them?—[Rashi]

It was customary for them to offer up burnt offerings, which were completely consumed by the fire, and peace-offerings, which were eaten by the owners, with the exception of the blood and fat that were offered up on the altar and the the heaven and to pour libations to other gods, in order to provoke Me. 19. Are they provoking Me? says the Lord. Are [they] not [provoking] themselves for the shame of their faces? 20. Therefore, so says the Lord God: Behold, My wrath and My fury reaches this place, upon man and upon beast, upon the trees of the field and upon the produce of the soil, and it shall burn and not be quenched. 21. So says the Lord of Hosts, the God of Israel: Add your burnt offerings upon your sacrifices

identifies it with Ishtar, the chief goddess of the Assyrians and the Chaldeans. She was believed to be the planet Venus. Rather than ascribe queenship to this goddess, Scripture alters the word מַלְבָּת to denote work or subservience, just as מֶלֶךְּ is altered to מֵלֶרְּם.

in order to provoke Me—The participation of the entire family in a project that one person could do is for no other reason than to provoke Me.—[Malbim]

They know that there is no use in their worship. They perform it only to provoke Me.—[Mezudath David]

19. Are they provoking Me?—Are they doing this to make Me angry? Do they really think that they can anger Me? For the trait of anger does not apply to Me, only to them, as do other character traits. Thus, the anger will fall upon them.—
[Redak]

for the shame of their faces—that they be ashamed of their evil deeds, for it is not fitting that I become provoked from their deeds even if I were, indeed, affected by character traits. The truth is that nothing affects Me; neither do they anger Me with their evil deeds nor do they do

good to Me with their good deeds. This is reminiscent of Elihu (Job 35:6ff), who reproved Job by saying, "If you sinned, what do you do to Him, and if your transgressions are many, what do you do to Him? If you have dealt righteously, what do you give Him, or what does He take from your hand? To a man like you is your wickedness, and to the son of man your righteousness." Although the Torah states (Deut. 32:21): They provoked Me with their futilities, this is an anthropomorphism.—
[Redak]

reaches—Heb. nam, falls and reaches. Comp. (Exodus 9:33) and rain did not reach (and) the earth, did not reach.—[Rashi] Others render: is poured upon this place.—[Mezudoth]

Through My anger, this place will be destroyed, wherever a man, beast, or plant is found.—[Malbim]

and it shall burn and not be quenched—Although illnesses are remedied by various foods and medications, when God's wrath is upon the vegetables as well as the animals, there is no remedy.—
[Malbim]

21. your burnt offerings—that you

בסרא: כב אַרַי לָּא סַרָּלִית עם אַכהַהכוּן וָרָא פַקרהינוּן בִּיוֹמָא ראפקית יתהון מאַרעא דמצרים על עסקי עלון וגקסת נג אַלָהַין יַת פַּתּנְמָא פַקבית לָבֶיפֶר הַבְּילוּ לְבֵיפְרִי לַכון וַאַהוּן הַהוֹן קַרָּמִי לָעָם דַאַפַּקִיד יַהְכוּן בִּדִיל יִישֶב רָּבוּן:בּרוְרָא קַבִּילוּ וַלָא אַרכִינוּ יַה אוּדְנֵיהוּן בעצתהוו לְבָּהוֹן בִּישָׁא

<mark>הוציאי</mark> קר מהר"י קרא

(כב) ביום הוציאי אוחם. תחלת תנחי לה היתה חלה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרחם את בריתי והייתם לי

לפני לרצון ועהח מאחר שאינכם עושין רצוני]: עולותיכם שהם כריל: ספר על זכחיכם. שהוא נאכל. ואכלו חכל: כבו כי לא דברתי את אבותיכם. על דברי עולה חבת. חס שמוע תפתעו כקוני וסתרתס חת כריתי והייתס ני לקובען חובת שאין כתוב שם קרבן לת' אלא אדם כי יקריב מכם קרבן אם עולת קרבנו אם ובח שלפים קרבנו: (בנ) כי אם את הרבר הוח צויתי אותם לאסר שמעו בקולי, לקבוע דבר וה חובת נועתוט צויתי משמע חובת תה'ר ושמעת ישראל

(נג) סונית. סוניתי קרי: חוחס פחדן. נפווייקים פלת ות"ו וכן רוני פים שבו רדו והציווי חוה אינו לסצוה רצינית אלא כאוסר לחברו כמפורת דירמים כ"ג וכן לויתי חותם שנפשוך: עשה מה שתעשה כי לא יועילך: (ככ) כי לא דברתי. ביה

תוציאי אותם מארץ מצרים. יש מפרשים כי הוא המצוח הראשונה והוא מה שצוה אותם במרה שנאמר בו שם שם לר הק ומשפם הרוא מת שאמרו רול שבת ורינין נכרת איפקור ולא צור על דבר שלה או זבת וייל גם כן כי עיקר המצוח לא היתח על דברי שלה וזבת אלא שפש בקולי ותייתם לי לעם ובות התנאי נתן להם התורת ואין בכל ששרת הדברים שהם כלל התרה כלה זכר שלה חבה ויף כשירבר על הקרבנות לא ציח להם שיקריבו קרכן אלא אדם בי יקריב ככם קרבן אם יעשה מדבתי יהיה כך וכך והתפודים שצוח בהם היא לכבור חבית והיו באין לצבור אבל ליחירים לא צוח להקריב קרבן כסו שצח ליחידים לעשות משפש ושאר הכצות ולא צות ליחיד לעשות כרבן אלא אם כן יחטא בשונג וצוה בשרפת האימורין להשיב החופא אל לבו לבוף התאחת הבהמיות לפי שתולדתם מחלב זרם ויחיה נוהר שלא יחיה שונג כמציח כל שכן סויד התסידים גם בגין חבית לעבורת אפשר שהוא כפן שכתב פורה צדק רבינו פשה ז'ל להעתיק הדעות חורות ובנין ההיכלות שהיו לשם עכוים רצת להעתיקם לעבודת האל ישימחת שם עכוים מחם: נכנו כי אם. מבואר הוא: נכדו ולא שמעו. בפועצות. פידוש בעצה שלהם לא בעצתי כמו שפירש בשרירות לכם הרע ושרירות פירוש הכמת לכם מענין

מצודה ציון טצורת דוד (ככ) על דברי. של שנין וכן ושל דכר כ:כי (כמדכר כ"ה):(כד) במעצות. לכלון לשני לשה חספידו הכשר: (ככ) בי לא דברתי ונו'. ביום שהולחיים מפלרים לח דכרתי ממהם חו של דכר שולה יוכה וחם הים

vidual. The daily sacrifices were brought in honor of the Sanctuary. The individual, however, was never required to bring sacrifices unless he sinned inadvertently. The Torah ordained the burning of the fats on the altar to call to mind that one should eliminate his bestial desires which originate from the fat and the blood, and that he beware of sinning inadvertently, surely intentionally. The reason for the commandment to build a temple may be, as Rambam explains it, to wean the people from pagan ideas and to channel their desires to build temples to pagan deities into building a temple for the Almighty, thus ridding them of any attachment to paganism.—[Redak]

24. but walked according to [their] own counsels-Abarbanel explains this as an allusion to the sin of the and eat flesh. 22. For neither did I speak with your forefathers nor did I command them on the day I brought them out of the land of Egypt, concerning a burnt offering or a sacrifice.

23. But this thing did I command them, saying: Obey Me so that I am your God and you are My people, and you walk in all the ways that I command you, so that it may be well with you.

24. But they did not obey nor did they incline their ear, but walked according to [their] own counsels

breast and the leg that were awarded to the priests. They did not bring sin-offerings and guilt-offerings, since these are brought only if one repents of his sins and confesses them. Moreover, they are brought only for unintentional sins, not for intentional ones. They would, therefore, offer up only burnt offerings and peace-offerings, the burnt offerings to illustrate that they are faithful servants of the Lord, and the peace-offerings to benefit from the flesh at the same time. The prophet exhorts them to abandon the practice of bringing burnt offerings since they are not acceptable. It is better for them to bring only peaceofferings so that, at least, they would have some benefit from them.

Others explain this to mean: Do whatever you wish; it will be of no use.—[Redak]

22. on the day I brought them forth—The beginning of the condition was only (Exodus 19:5): 'If you hearken to My voice and keep My covenant, you shall be a peculiar treasure to Me.'—[Rashi] This verse presents some difficulty. It seems that the prophet opposes the practice of animal sacrifice, as the Bible critics would have us believe. It is,

however, absurd to think that Jeremiah would negate many portions of the Pentateuch. Rashi, therefore, takes this verse literally, to mean that on the day God brought them out of Egypt, He did not command them concerning sacrifices, but concerning obedience. Indeed, verse 23 matches Exodus 19:5 very closely. This is, therefore, the intention of the verse, that the first and primary command was to obey God and to keep His covenant.

Redak, too, suggests this explanation. He suggests also that the prophet alludes to the first commandments given in Marah (Exodus 15:25): 'There he gave them an ordinance and a statute, and there He tested them.' Concerning this verse, the Rabbis comment (San. 56b): The Sabbath and jurisprudence were ordained in Marah. Then He did not command them concerning burnt offerings or peaceofferings. To elaborate on Rashi's explanation, he points out that in the Decalogue there is no mention of sacrifices. Even when the Torah does speak of sacrifices, it speaks of private sacrifices as voluntary, unlike the performance of justice, which is incumbent upon each indi-

ואַחוַרוּ בפולחני קרַל דחלהי לַהַבָּיל אָבַּיהון : כה לְסָן יופא דנפקו אַבְהַתְכון סאַרָעַא רְסְגְּרֵיִם עַר ושלחית הַרַוּ וּמְשַׁלַּח: כּוּ וַלָא קַבַּילוּ לָּמֶימָרָי וַלָּא אַרְכִינוּ יַתּ אוּרָנֶיהוֹן וָקַשְׁיאוּ יַת קרַלָּהון אַכְאִישׁוּ מַאַבָהַתְהוֹן : כי וּתְמַלֵּיל עקהון ית כל פהנכיא הַאָלֵין וְלָא יָקַבְּלוּוְ כָּנְרָ להון וַתְתָנְנֶנְי יָתִיבוּנְרָ: כח וָהַישָר לָּהוּוּ בין עסא די לַא שׁסעוּ

ושברת לעשות אשר יישב לך חת החא שנאמר כאן למזן יישב לכם: (כר) בשרירות . תרנום בחרהור: (כו) ויקשו את ערפם. (גם לדור הזה): חרעו מאבותם וכשם שהראשונים הקשו את

מנחת שי

סנולה (כם י"ע): (כד) כשרירות לבם. נמראה לנם ל' אשירנו (כמדכר כ"ד) : (כה) יום השכם ושלוח . מידי

על אנשים למת שלבם פונה אליר ויש מפרשים תוקף לבם (נה) וצלה גלה והיו החר (מ'ד: (ני) (הליהם. ה'ה מלה יוד שכן נפסר פענין שריר וקים ברברי רו׳ל וי״ת תרתור לבהון:" ויהיו לאחיר. וכה היח עונשם שהיו לאחור ולא לפנים כלוםר שהית מארה במעשה יריהם ולא ברכה וי'ת ואחזרו לפולרני קרל ונו' כבלכוד: נכה) לכן היום. כי בכל דור ודור היו בהם פושעים ורוב הבורות חיו רובם פושעים ואף על פי שהייתי מוהירם חביר על ירי הגביאים: יום . כלומר יום ויום: השכם ושלוח . בכל בקר ובקר כי רוכ ההוהרה חהיה בבקר קודם שילך אדם למלאכתו ושליח הייתי שולה בהשכמה הנביאים לחוחירם: (כו) ולא הפו את אוגם, הרעו מאבותם, בכל דור ודור רובס הרעו סאבותם ככו כנשת ואכון שהיו אחרתנים חרבו אשכת כן הראשונים: (כו) ודברת. ולא ישבעו. ירעתי כילא ישבעו אליך ואפילו לא יעוכת כשתקרא לחם אף על פי כן תוהירם ז יעונת ונכתב בו ה"א הסבמא אחר כיף הנסצאוכןותסיריך יברכוכה והרובין לו: נכח ואברת. בפיתם. אפילו ספיהם אברת תכרתה שלא יאברו אכת בפיתם

סצודת ציון מלשון פלה: כשרירות. פנין סכקה וכליה כמו אשר שוכנו אנשים (איוכ ל"ו): לפגים. להלן מול הפנים: (כו) ויקשו. מלשון קשה: ערפם. סוא מול הפנים: (כו) יענוכח. מלשון פניה וחשוכה:

מצודת דוד והתחוו: ויהיו לאחור. הנכו נחחור ולח לפנים כ"ל ככל יום היו פוחתין והולכים בפכודת ה' ולח היו מוסיפים והולכים: (כה) לסן היום ונו' , מחז ועד הנה הנה פוחתים והולכים: יום השכם ושליח. ככל יום חני משכים ומשלח: (כו) ולא שמעו אלי. חושי

הדור הזה: ויקשר את דרפם. הוא ענין פלילה כאלו התקבה פיסם פד שא"א לכם להחזיר הפנים פול הפתום ואחו נפשל מכן אדם לתכירו שאינו רולה להחזיר הפנים פול חנירו לשנוע דבריו: הרצו. פשו רפו' פוד יותר פאלוחס: (כן) ורברת. אל אפר ה' לירמיהו כאבר הדבר אליהם. או האפר הליהם וה כגוי וג'י כ"ל אין אלה מבני ישראל אשר בשפו דבר ם" בסיני אבל כאלו הם גוי אתר שבר (כת) ואברת אליהם. ה כגוי וג'י כ"ל אין אלה מבני ישראל אשר בשפו דבר ם" בסיני אבל כאלו הם גוי אתר שבר

כל שכן כלכבם כי רוב בני אדם סדכרים בפיהם מת שאין כן בלבכם להראות עצמן פוכים ואיני חפך מי שנאבר עליו ודובר

twice, once in the morning and once in the evening, both times accompanied by Jeremiah.—[Pesikta Rabbathi 34:9. See II Kings 17:13]

26. they did worse than their fathers—In each generation, most of them were worse than their fathers: e.g. Manasseh and Amon, who were the last kings, were worse than their predecessors.—[Redak]

27. And when you will speak—I know that they will not hearken to you, but nevertheless warn them.— [Redak]

28. Then say to them—Then you shall say to them that this nation is not of the children of Israel who heard the voice of the Lord their God on Mount Sinai, but they are like another nation, who did not and in the view of their evil heart, and they went backwards and not forwards. 25. Since the day that your fathers came forth out of the land of Egypt until this day, I sent you all My servants the prophets, sending them day [after day] with every fresh morn. 26. Yet they hearkened not to Me nor did they incline their ear, but stiffened their necks; they did worse than their fathers. 27. And when you will speak all of these words to them and they will not hearken to you, and you call to them and they will not answer you, 28. Then say to them: This is the

golden calf, which the people built when they saw that Moses did not return from Mt. Sinai at the time he was expected.

They followed their own counsels, not Mine.—[Redak]

in the view—Heb. בְּשְׁרְרוּם, in the view of their heart, an expression related to '(Num. 24:17) I see him (אַשׁוּרְנּוּן).'—[Rashi]

Others render: in the stubbornness of their heart, derived from the Rabbinic formula שָׁרִיר וְלַבְּיַם, valid and permanent. Jonathan renders: the thought of their heart.—[Redak]

and they went backwards and not forwards—Their punishment was that they went backwards instead of forwards, that there was a curse in their work rather than a blessing. Jonathan renders: And they turned their back to My worship and did not put My fear before their faces.—[Redak]

Others render: They went backwards in their worship of God instead of going forward.—
[Mezudath David]

Abarbanel explains this verse as referring to the worship of the calf,

as mentioned above. You followed the stubbornness of your evil heart, the idolatrous thoughts you learned in Egypt, and therefore you were punished. That is the implication of 'backward and not forward.' Then the sacrifices were ordained to expiate their sins. In later generations, however, the sacrifices did not suffice since the sins became more and more serious. It was, therefore, necessary to send prophets daily to reprove them.

25. Since the day—For in every generation there were transgressors, in fact, many transgressors, although I warned them constantly through My prophets.—[Redak]

sending them day [after day] every fresh morn—Every day sending them early .—[Rashi]

He sent His prophets early in the morning, for most warnings were in the morning before the men went to work.—[Redak]

The Rabbis tell us that God sent two prophets daily, one in the morning and one in the evening. Others state that God would send a new prophet every day. He would appear

נְּמֶימֶרָא דַיִּי אַלְּהַהוּן: וָלָא לַבּילוּ אוּלְפוּ בְּסַקַת ואתמנעת הַימָנוּהָא בפומהון: נם תלישי על רַבְּרָבָיִהְ רָיִגְלּוּן וְשׁוּלִּי על ננרין אלוא אַרַי רָחֵיק וָי וַרַמֵּישׁ יַת רָרָא בעברו על מימריה: ל אַרֵי עֲבָרוּ בָנֵי יִהוּרָה רָבִישׁ קַדָּמֵי אֲמֶר יָנ שַׁוִיאוּ שָׁקוּצֵיהוּן בְבֵּיהָא לָּסָאָבותֵיה: יא ובְנוּ במת תופת די בחילת בר הַגוֹם לָאוֹקַרָא יַת בניהון וות

ח"א אבדה האמונה . כפר היוהר פרבח ויקהא: ביי מהך, יותא ח פה ביפה ע שה נדה ב' לא:

יום ביום השכם ושלוח: (כמ) גזי נזרך . הַלשי שערך כמי ויגז שלוים (שם יע) ויגז הה רחשו (חיוב ה) ל"ח נורך כחרד

לשון גדולה וכן תרגם יונתן רברביך וכן חברו מנהם:וימוש. ויעווכ: (לא) במות התופת. הוא המולך שהיה של נחשת ומסיקין חותו מתהתיו וידיו סשוטות וניבקית ונותנין הת הילד על ידיו והוח נכוה ונוהם והכותרים מקישין בהיפים שלח ישמע החב קול הכן ויכמרו רהמיו. תופת על בש

אמת בלבבו אבל אלה אפילו בפיחס אין אמת: (כט) נוי נורך, גרול השכר נקראנור לפי שהנזיר היה מגדל שערו וענין נוי

פראשים אול ניום אלללם פפנו: והשליני. כפפרים פדוייקים הוא"ו נגפיא: נורך כענין קרהי וגוי על בני תענוגיך והשליכי הגור שהיה לך לפאר גזי אוהו והשליכי בעפר לאבל ואטר לשון נקבה על הכנסיה וי"ת הלישי על רברכך רינלון: את דור עברתו. הדור הזה ששפך כליהם עברתו וחמתו וית ית דרא די עברו על מימריה: וb כי עשו, שמו שקוציהם. אחז ומנשה עשו זה כמו שכתוב ובני יהורת עמהם: (לח) ובני, אשר לא צויתי ולא עלתה על לבי. לא היה דצוני בזה ולא צויהי להם שישרפו לי בניהם ובנותיתם ואם צויתי על בשר בהמה לשרוף לפני לא צויתי להם שישרפו בניהם ובנותיהם והם שורפים אותם לאל מצורת דור מצורת ציון

לא שמעו בקול כ' וכאלו לא למדו מעולם מיסר: אברה האפינה. אמונת האל אבדה מלכותם וגם נכרתה מפיהם ולא יזכרו בה: (כט) גזי גזרך. לכן תלום שער כמשך והשלך מותם והוא דרך לשר ישבו היות במיתו הול היה של ניקומה הגביהות ליחו נישה ואכנות ז רשאי. הרמי הול היה של ניקומה הגביהות להיח נישה למלהוק: וישושי. טוב את בדור בשפך עליו עברהו: (ל) שבי שקוציהם. עבו"ם המחועב שתו בבהמ"ק לשתה אותו: (לא) בבית ההופת. כמות של החוסת השר עונד בנים כן הנום לשרוף על הכמות

(כת) לקחו . שנין למוד: תכרתח. ל"ל נססקה: (כט) גזי. שנין פנישה כמו קרהי וגזי (פיכה מ'): גזרך. גדול הבעד יקרא נזר כמו נור הלהיו על רחשו (כמדכר ו׳): ושאי. ענין הרמה: שפים. כן נקרחו מקומות הנכוסים: ויםש. ענין טויכה כמו ויטוש משכן שלו (תהלים ע"ת): עברתו . מלשון עכרה וועם: (ל) שקוציהם . מלשון שהן והועכה : (לה) בפות . מלשון כפה : בגיא . כעמה :

ערפם גם לדור הות ורברת אליהם את כל הרברום האלה ולא ישכעו אליך: (כם) גזי גורך. תלשי כַסְו גיוי מבסן: נורך.

שעריך כמו זכו נויריה: שפיים רכים: (לא) התופת . כמרומה

לי שהוא לשון שחת ושאול כמו כי עדוך מאתכול תפתה וכן שכעתי שיש שם נומא אחת בירושלים צר מלכעלת ורחכ

בלכפה ולא כוצק תחתיה ואם יהיו בושלכין שם כל פגרי רשעי הרורות היא מקבלתן כמו שאמר לממה וקברו בתופת

כאין כקים ובנו שם בכת ושורפין את בניהם לע"ו: אשר לא

צויתי. בתורתי לעובדני שיקריב אדם את בנו לפני כי אם כן מנחת שי במסרת רבחת ערך ח"ל שכל תליהם דירמיה מלחים ע"כ) : (כש) גוי מרך.

הנים! בקתן חטוף מפני דגפות היין כפו רבי ופמחי ופיון מ"ב בפרפת ברתפים הול ביום הכלכם פתנו: והפליכי. בספרים מדוייקים הוא'ו בנפיה:

**סם** בניהם וגו' (ולפי שהיו מקישין בחופים לכל ישמש החב בנהימת הכן כשהוח נוסף ויכמרו כחמיו קרחו ביה הבמות תוכח על שם

moni on our verse, Aruch. Also found in the addenda to Tanhuma Buber, Va'ethhannan, 2.]

The Midrash, in its entirety, reads as follows: Although all the pagan shrines were in Jerusalem, the Molech was outside Jerusalem. It was made as a hollow idol within seven rooms. If one would sacrifice fine flour, they would open one

room for him. If he would sacrifice turtledoves or young pigeons, they would open two rooms for him. If he would sacrifice a lamb, they would open three rooms for him. If he would sacrifice a ram, they would open four rooms for him. If he would sacrifice a calf, they would open five rooms for him. If he would sacrifice an ox, they would open six

that did not hear the voice of the Lord their God and has not received correction; out of their mouth faithfulness has disappeared, yea rooted out! 29. So tear off your diadem and cast it off, and let lamentation sound out over the hillocks, for the Lord has rejected and abandoned the generation of His wrath. 30. For the sons of Judah have done what is evil in My eyes, says the Lord; they placed their abominations in the house upon which My name is called, to pollute it. 31. And they have built the high places of Topheth which are in the valley of Ben-Hinnom, to burn their sons

hear His voice on Sinai and who has not received correction.—[Abarbanel, Mezudath David]

out of their mouth faithfulness has disappeared, yea rooted out!—They do not even speak the truth with their mouth, surely they do not feel it in their heart. Many people speak as though they are honest and faithful, although in their heart they are not. These people, however, do not even fein faithfulness with their mouth.—[Redak]

29. So tear off your diadem—Heb. אָנוֹי יוּבּוּ, tear out your hair. Comp. '(Num. 11:31) And He caused quails to fly (נְיָחֵוּ), also '(Job 1:20) And he shaved (נְיָחֵוּ) his head.' Another explanation is that אַנוֹי means 'your diadem,' an expression of greatness, and so did Jonathan render: אָנְרְנָדְנָּן repart ones, and so did Menahem classify it (p. 83).—[Rashi]

According to the first interpretation, and is derived from ny, a nazirite, who lets his hair grow long. The prophet exhorts the people to tear out their hair in mourning.—
[Redak, Mezudath David]

and abandoned—Heb. פיטש.— [Rashi]

30. they placed their abominations—Ahaz and Manasseh did this, as it is written, (II Kings 21:4f., 23:12) and the sons of Judah followed them.—[Redak]

31. the high places of Topheth—That is Molech, which was of copper, and they would heat it up from underneath it with its hands spread out and heated. And they would place the child on his hands, and he would be burnt and moan, and the priests would beat drums so that the father should not hear his son's voice and take pity. It is called Topheth because of the drum (nin), Hinnom because of the child's moaning (nin).—[Rashi from Yelam denu, a lost Midrash, quoted by Redak, Abarbanel, Mezudath David, 11 Kings 23:10, Yalkut Shi-

ירמיה בנורא וְלָּא קרמי : לב ככן הא יומיא אָהָן אֲמֶר וָיָ וִלָּא יִהְאַבֶּר עור הופה וחילה בר הָנום קַמִילַיָא וִיקַבְּרוּן בְּתוּפָת סבלי אתר : לג ותהי גבילָהָא דַעַסָא הַדֵּין משנרא למיכל לעופא וַלְבָעירָא דאַרעא וַלַיה דְּכְּגִיד ביע וַקַל ירושׁלַם קל

הבהמה מן הבקר ומן הצאן: (לג) ואין מחריד. לקיברו: החוף: הנם. על פס נהמת הכן: לא צויתי. כמלית שיהריבו בניהם להרבן ולא דברתי לאחד מן הנביאים וכשדברתי לאברה' לשחוט את בנו לא עלתה על לבי שישחום אלא להודיע לדקו: (לג) ואין מחריד. את העופות מעל הפגרים:

כנחת שי (לג) והיחה נכלח . בשים הוחיו בנשיח וכן הוח בחילופים לכן חשר : (לג) ומחלום . כרוב ספרים כדי מדוייןים החיים בשלם נקודות

אחר ואינם כרחכים עליהם לרוב אהבתם העכוים ויית דלא פקידית באוריתי ולא רעוא קדמי ורו׳ל פירשו אשר לא צויתי זה יפתח ולא עלתה על לבי זה מישע מלך מואב שנאמר ויקח

את בנו הבכורויעלהו לעולה ורעתם שהעלהו לשמים: (לכן לכן. וקברו בתופת מאין מקום. כי לא היהלפני זה מקים לקבורת: כלנו והיהה. איתם שלא יוכלו לקבור מאין בקום או שילאו הקוברים מרוב הרוגים: לדו ומשבתי. לחרבה ההיה הארץ... מצורת ציון מצורת דור

(לג) גבלת . כך נקרת נוף ההרוג: מחריר . מלבון מדדה וסמד: (לד) והשבתי . שנין בסול כמו שנח נונב (ישצי' י"ד) : ולחרבת. מלפון חורכן:

החופים ולהגים קרחו כן הנום על שם נהמח הכן): אשר לא צויתי. הפרי לפני לא לויהי להקריב בים ובנות: ולא עלחת על לבי. לשאול דכר כואת: (לכ) ולא יאשר עוד. או לא יקרא פוד בית הבפוי בשם תיפת והגיא כן הנום כ"א יקרא ני ההרגה כי שמה יפלו הרוגים

ההרוגים יהנרו בחופת הרכה מחד עד שלח ימלח שם מקום (קבור שוד: (לג) והיהה גבלת העם . היבחרים חבר לכים: וקברו לה יקדרו יהיה למחרל לעוף השמים ונו"ז ואין בחריד . לח יהיה מי להחרידם ללכם מן הנכלות: (לד) והשבהי ונו". כ"ל לא יבמש שיד בתה הול ששון ונו" כי לחרכה ולא ששון ונו" כי לחרכה מהיה ולח ישחר כה הים

that it did not enter My mind to ordain an abominable worship of this sort

32. it shall no longer be called—In those days, it will no longer be called Topheth or the Valley of the son of Hinnom, but the Valley of Slaughter since many people will fall there.— Mezudath David

for lack of room—For this was not used as a burial place prior to this time.—[Redak]

Redak, apparently, explains that this place will be used for burial for lack of room in other burial places. Aharhanel and Mezudath David. however, explain that it will be used as a burial place until it will be full and there will be no more room.

33. and no one will frighten them—I.e. no one will frighten the fowl from the carcasses.—[Rashi]

This is an example of punishment in kind. They devoted this valley for slaying their children. Therefore, fathers and sons will be slain there. Where they played music in honor of the sacrifice, there will be, instead, great mourning.—[Abarhanel]

34. for the land shall be desolate —and instead of joyous sounds,

and daughters with fire, which I did not ordain, neither did it enter My mind. 32. Therefore, behold days are coming, says the Lord, that it shall no longer be called Topheth or the Valley of the son of Hinnom, but the Valley of Slaughter, and they shall bury in Topheth for lack of room. 33. And the carcasses of this people shall be for food for the fowl of the heaven and for the beasts of the earth, and no one will frighten them. 34. And I will stop from the cities of Judah and from the streets of Jerusalem the sound of mirth and the sound of

rooms for him. If he sacrificed his son, they would open all seven rooms for him. Its face was like that of a calf. Its hands were extended as one does to receive something from his friend. They would heat it with fire. Then the priests would take the child and place him in the hands of the Molech, where he would let out his soul. Why was it called Topheth and Hinnom? Topheth, because . . . and have pity on him and renege. Hinnom, because the child would moan (nohem), and his moans would ascend.

Ralbag and Abarbanel (II Kings 23:10) describe this as two fires between which the priests would pass the child.

According to the simple explanation, this valley belonged to a man named Hinnom, who left it to his sons or to one of them.—[Redak ibid.]

Rabbi Joseph Kara conjectures that Topheth is an expression denoting a pit. He reports that he heard that in Jerusalem there was a bottomless pit, narrow on top and wide at the bottom, into which the bodies of all the wicked of all generations would fit if they were cast therein. On that site, a high place was erected where people would burn their children as sacrifices to pagan deities.

Daath Mikra points out that Ahaz son of Jotham inaugurated this worship by passing his son through the fire (II Kings 16:3), and Hezekiah his son abolished it (II Chron. 31:1). Later, Manasseh his son reinstated it (II Kings 21:3, 6), and Josiah son of Amon abolished it (ibid. 23:10). It was probably reinstated after his death.

which I did not ordain—with commandments that they offer up their children as sacrifices, and I did not speak to any of the prophets, and when I did speak to Abraham to slaughter his son, it did not enter My mind that he slaughter, but only to make his righteousness known.—[Rashi]

Malbim explains: which I did not ordain—that such sacrifices be made to Me. Lest you think that I did not ordain it because I thought that no one would heed My command, but if I knew that they would obey, I would have ordained it, I tell you

חָדָנָא קַל חַהנוּן וָקַל כָּלָּן לחורכא אַרָעָא : א בָּעַרָנָא הַהִיא אַטר יו יפקון וה גרטי סַלְכוָא רְבֵית יְהוּדָה ונת גרבי בכרביהון ונת גרטי כהניא ויה גרטי נכיו שקרא וות נרסי ַנַרָבַייִרוּשְׁלֵּם מָקַכָּרִי**הוּן:** וַישָׁמָחונון לקביל שקשא וסיברא ולכל חַילֵּי שְׁמֵיָא דְרַחֲמוּנוּן וָדְפְּלָחונון וְרִשׁעוּ וַרָּהֶבֶינִונוּן בַתִּרֵיהוּן להון וַרָסָגִירוּ יתבנשון תולדית אהרן

תוכדית אחרן נפז ההול, כוהדרן ול לין לל ולפנו ינפות ויה:

יוציאו קרי קפין בפרחא

מהר"י קרא

ובכקום קול שמחה יהיה קול יללה קול בכי וצעקה: (6) בעת ההיא ויוציאו. כתיב וקרי יוציאו והגנין קרוב כי פירוש ויוציאו שינציאולא שיצאו כצמם יות הענין לא ספר הכרטב כהרבן ירושלם בספר סלכים שהוציאו הכשרים עצמות המיכיםותשרים

(4) ויוליהו. יחיר וח'ד כן פולחםי כספרים פדוייקים מספרד והוח הד פו ילו פלין ניחובין וח'ד בנים מיבוחה ולה קריין וסיפו ומכר כספרה בנסה נככסה ספרים ויוליחו כמיב וקרי יוליחו והכל חחד. ווהלה שומחה ברק"ב ויולהו כחיב וקרי יוליחו שכן ניחוב בפירום ובספרים שנים וכן מעמיק בעל

התכתנים והנכיאים מיושבי ירושלם מקבריהם אלא הנכיא שנכא לליהם שיהיה כך והיה כך ואף על פי שלא ספר הכתיב וזה ייתה העונש להם אחר מיתחם כמו שנאמר: נוס אשר אחבום ואשר עברים. זכן אפר על יהיקים כשהתבא עליי עדעם ילא ייתה העונש להם אחר מיתחם כמו שנאמר: נוס אשר אחבום ואשר עברים. זכן אפר על יהיקים כשה הביאו גם זה הפסיק ייתול אמרו בעון חיים מתים נחמפים ומככו זה בפסוק והיהה יר ה' בכם ובאכותיכם זה חסופי שכבי והביאו גם זה הפסיק לא יאסטו ולא יקברו והקשו אליו המסוק הנא אחריו ונבחד מות מיוים כלופר לכה היה נבחר מתים נחמפים לכה אחרי ונבחר מות אלא אם הוא עונש החיים ובעון החיים מתים נחמפים לכה אחר ונבחר מות אלא אם הוא עונש החיים ובעון החיים מתים נחמפים לכה כל עולם מות מהיים ושור במרח מות לרשעים שלא יחיו בעולם הזה ויחמאו יופלו בניהנם: לרופן. לובל יהיו כליפר כי לעולם יחיו על פני האדםה כילא יקברו ולרוב עסידתם על פני האדםה ירקבו וישובו עפר זובלו גם וגבחר. המתים יהיה ענשם מה שאבר מצודת דוד מצודת צייון

מצורת דוך
(כ) ושמחום. ענין פריסה למו משטח חלמים (יחוקאל כ"ו): ח (א) יוציאו. האויכים הכאים יולאים מקברים (בנותם:

בנא השמים. הם הכוכנים ומולות: יאספר. ענין הכנכה

בנא השמים. הם הכוכנים ומולות: יאספר. ענין הכנכה
ירושלים. מיתר העם: (כ) וישמחום. ויסכו אוחם אל מול המתם

תו׳ לכוותם: אשר אהבים . לקכלם לחלהות: ואשר ונו׳ . כסל הדכר כמ"ב להתמדת הדכר: לא יאפפר . לח יכניסום חל הקבר:

worshipped—A similar prophecy was pronounced upon Jehoiakim (infra 36:30): 'And he will have no one sitting on David's throne, and his corpse shall be cast to the heat by day and to the cold at night.' The same was prophesied concerning the wicked of Israel (infra 14:16): 'shall be cast in the streets of Jerusalem.' Our Sages state (Yeb. 63b): For the sins of the living, the dead are dug up, and they support this on the

verse (I Sam. 12:15): 'the Lord's hand will be against you and against your fathers.' This alludes to digging up the dead. They quote our verse also, 'they shall neither be gathered nor buried.' They question this assertion, however, on the basis of the following verse, 'And death shall be chosen rather than life.' Why should death be chosen rather than life? If the punishment is for the dead, their sins would be expiated,

gladness, the voice of the bridegroom and the voice of the bride, for the land shall be desolate.

8

1. At that time, says the Lord, they will take out the bones of the kings of Judah and the bones of his princes and the bones of the priests and the bones of the prophets and the bones of the inhabitants of Jerusalem, from their graves. 2. And spread them before the sun and before the moon and before the entire host of the heavens, which they loved and which they worshipped and which they followed, and which they sought and to which they prostrated themselves; they shall neither be gathered nor

there will be cries and wailing.—
[Redak]

Others explain that there will be no joyous sounds since no one will remain in the land.—[Mezudath David]

1. they will take out—This illustrates that God visits retribution on the wicked during their lifetime and after their death for the sin of idolatry.—[Kara]

the bones of the priests—the priests of Baal.—[Mezudath David] the bones of the prophets—The false prophets.—[Jonathan]

Although this incident is not related in the narrative of the destruction in the Book of Kings, that the Chaldeans took the bones of the kings, the princes, the priests, the prophets, and the inhabitants of Jerusalem from their graves, since the prophet prophesied it, we know that it transpired, and that this was the punishment of the wicked after

their death.—[Redak. See on following verse. Moreover, the fulfillment of this prophecy is mentioned in the Apocrypha (Baruch 2:21f).]

2. And spread them before the sun—and the Chaldeans shall dwell when they besiege the city, in the graves of the princes, that were as beautiful as palaces.—[Rashi]

Rashi alludes to the Talmudic narrative that the Moabites and the Ammonites, upon hearing the prophecy of the destruction of Jerusalem, encouraged Nebuchadnezzar to attack. When he replied that there would be no place for him and his armies to encamp outside Jerusalem, they replied, "Their graves are better than your palaces (San. 96b)." Thereupon, Nebuchadnezzar marched upon Jerusalem and stationed himself and his army in the graveyard and took out all the corpses.—[Ibn Nachmiash]

which they loved and which they

יַתַבּנשון וַלָּא יַתְקַבְּרוּן לוַיבל סכבר על אַפּי אַרעא יהון: ג ויהרעון בְּסוֹהָא מִרְבְחַיָּא לְכֶל שאָרָא דְיִשְׁתָאַרוּן טְּן זַרְעִיתָא בִּישְׁהָא הָרָא בָּכָל אַתרַיָא דִישְׁתְאַרוּן רָאַנְלֵּיתִינוּן לְתַסְן אֲסֶר יי עבאות: ד והיכר אַכָּר הַוּפְּלוּן וְלָא יִקוּמון אָם יתובון: ה מה דין ת"א ווכחר ונו". שם : מדוע ונו". פוהדרין יח כה:

מן הרשעים בחייהן ובפותם בעון ע"ו: (ג) לדוכן . ת"י לובל: (ד) היפלו ולא יקובו. כלובר איפשר היפלו לחנן לפני, שלא יכובו לפני אויביתם: אם ישובו. הם בתשוכח איפשר שאני לא אשוב מחרוני הכל בתימה: (ה) מדוע שובבת העם הוה. כאשה זהה שכנאפת החת בעלה ובעלה בא להשיכה מדרך הרע והיא נותנת כתף סוררה ושבת

בקברי השרים שהיו נאים כפלעין: דרומן. לוכל: (ג) ונכחר מות מחיים. אע"פ שהם רואים את המתים נתונין בכזיון לַרת החיים גדולה הימנו ויכחרו את המות: (ד) הַיפלו ולָא יקומו. הטוב להם שיפילו את עלמם לנפילה שחין לה תקומה: אם ישוב ולא ישוב . לכשירנו לשוב מרעתם לא ישוב הקב"ה מנוירתו. ד"א אף אם ישובו בתשובה לא תחקיים בידם. כי ימהרו לשוב לרשעתם וכן

מנחת שי תכלל יופי אכל כפקרא גדולה ים נמנום כלפונו ולריך חיקון: (ג) ככל המקתום.

שיהיו נחססים מקבריהם והחיים והם השארית הנשארים שלא יהרגו ויגלו יבחרו בגלותם מות מחיים כי יהיו ביד גוי נכל

תברים לדם אכזרים שלא ירחםי מליהם וסוב מחתם מחייהם: בכל הסקומות הנשארים. ככל סקום שיהיו הנשארים כפו הפוך דגשארים ככל הסקומות אשר הרתתים שם כפו ותשם בפוך שניה וכל הארב קצו מצדיניה לשבר אל יוסף באו בצריניה אל יוסף לשבר לי יוקפו אלהי ירבעור ישראל לי יוקפו ישראל אלהי ירצעו והדונים להם שכתבנו בספו מכלל בחלק הרבקום: וד) ואם הת. היפלו ולא יקימו. מעכו רבק קם הפסוק הבא אחריו מדוע שובבה כליירי לסת זה ההווקו כל כך בפעשיהם הרעים וסאנו לשוב וכי נפלו בלינש בפשיהם שלא קבו אחר כן כלובר כמח פעבים נפלו בלונש בעשיהם ואחר כן כשובם קבו וכי סבורים הם שאם ישובו הם לפופב לא ישוב האל פחרון אבו עליהם היה שום פעם עד עתה שנפלו ולא קפו אחר כן אי אם ישוב ישראל ממעשיו הרעים ולא ישוב האל מחרון אפו זה לא היה אם כן מדוע שובבה ו"ה היפלון ולאיקוכון ונו' בבלכוד: נה) מדות שובכה . בא הנה עם לשון נקבה כי רצינו על הכנסה ככו שפירשנו וכן וחסאת ככך העם אשר בקרבה יושבת לבסת שובבה ענין סרד וכן כנים שובבים משובה ישראל: העם הזה ירושלם.חסר הנסבך הגם הזה עם ירושלם וכסוהו רבים כמו שפירשני

מצודת ציון

סצורת רור

ולא יקברו . כסל הדכר כפ"ש: לדומן . יהיו פונחים פ"ס החדמה - כמו וחין היש מהכף ה.מה (שופטים י"ט): לדומן . נוכל בתו כדומן דומה לדומן:(ג) וגבחר מות מחיים.השספים מן המיתה ההולכים - ע"ם השדה (לק' ט'): (ג) הרחהים. מלשון דחיה: (ה) שובבה כגולה יהיו כלרה גדולה עד שיכחרו הפיחה : המשפחה הרעה .

אשר שברו לבעל: בכל הבקבות הנשארים. הוא הפך למו הכשארים כל המקומות אשר הדחתים שם בגולה: (ד) היפלי. וכי בשנום יפל ולא יולל לקום ד'או יהין קושובה מועלת לשיקומו מופילתם: אם ישיב. וכי אם מי מרם ישוב תפובה האם לא ישוב ה' עחדון אתו המחים (דרך המקרא באומב שני מתפיתו זה א"ו ולמת בראשונה ה"א המיום ובשיה על אם וכן המאום מלכת את יהודה אש בליון געלה נסשך (לקמן "ד): (ה) שדוע. למה מרוה העם הזה מרידה מחשדת עד השולם: העשב הזה ירושלים.

blessed be He, not return from His decree? Another explanation: If they repent, the repentance will not be permanent, for they will quickly return to their wickedness, and in this manner Jonathan rendered it: If to repent, it is revealed before Me that they will not repent.—[Rashi]

Redak connects this verse with the following one: Why has this people,

Jerusalem, slid back a perpetual backsliding? I.e., why do they grasp tenaciously to their evil deeds and refuse to repent? Did they ever fall into the punishment for their deeds and not rise afterward? Although Israel fell many times, they rose by repenting. Do they think that if they repent, God will not return from His anger?

be buried; they shall be for dung on the surface of the earth.

3. And death shall be preferable to life for all the residue that remain of this evil family, which remain in all the places whither I have cast them out, says the Lord of Hosts. 4. And you shall say to them: So says the Lord: Shall they fall and not rise, if he repents, will He not return?

but if it is for the living, and because of their sins the dead will be dug up, why should death be chosen rather than life? Thereupon, the Sages reply that death is better for the wicked since they do not have the opportunity to sin and fall into Gehinnom.—[Redak]

Malbim explains the various types of worship denoted by the various synonyms used in this verse. There were some gods whom the people loved, for they attributed to them all types of plenty and bounty. There were others that they feared, attributing to them all types of illnesses and destruction. These two are depicted by: which they loved and which they worshipped, i.e. which they loved for the bounty they would bring and which they worshipped out of fear of illness and destruction. To appeare these deities, they offered them both animal and human sacrifices. There were some whom they would seek as oracles, to learn of future events and of unknown facts and secrets, and others to whom they would prostrate themselves as a token of honor and exaltation. Still others they would follow to emulate their traits.

**nor buried**—They will not be buried at all.—[Malbim]

for dung—For fertilizer.—[Rashi]

Since they will never be buried, they will decay and fertilize the soil.—
[Redak]

3. And death shall be preferable to life—Although they see the dead being subjected to disgrace, the distress of the living is worse than that, and they will choose death.—[Rashi]

The dead will be punished by being dug up from their graves, and the living, i.e. the survivors who will not be slain but who will be driven into exile, will choose death in exile to life, for they will be subjected to a cruel nation, to people who will show them no compassion. Consequently, death will be preferable to life.—[Redak]

of this evil family—I.e. those who worshipped Baal.—[Mezudath David]

which remain in all the places—In the Hebrew, the word order is inverted. This is not unusual in Scriptures.—[Redak]

This includes those remaining both in the Holy Land and in the Diaspora.—[Malbim]

- 4. Shall they fall and not rise—Is it good for them to cast themselves into a fall from which there is no rising?—[Rashi]
- if he repents, will He not return?—If they wish to repent of their wickedness, will the Holy One.

מהר"י כרא רש"י

ח"י הסלמיתכגלי קדמי דלה יתוכין: (ה) משובה נצחת. משונת עילם כמו נלה: ההזיקו, החזו: בתרמית. נמרמה: (ו) לא כן. לה בכדין כמו כל כמו ללפהד (נמדבר ע): כלה שב במרוצה . בדרך הרחשון חוטהים וחודים וחטהיי. שב במרוצה . בדרך הרחשון חוטהים וחודים וחטהיי. מרולהם (קורש"י בלע"ו): שופף. (הישפרידי"ך בלע"ו): (ו) חבידה. (ציגוניה"ה בלע"ו): מועדיה. עת עכרם הל

כאחריו: משובה נצחת, מורדת לנצח: (ו) כולו שב במרוצתם. כמאנים המלשוני אחרי ואצל מי הם שנים כדוך שהם רנילין לריין כו היא עלו: בסים שומף במלחמה, שאחר שהופט כריניתי קשה הוא להשיבו: (ו) גם חסידת בשמים, עוף השנים: דעת מיערית, שהיא דרה על הים וויורעת אי זו שעה שכשים: בעולם שאינה יכולה להיות שם מפני קול הים וכן. ותיר ומים, ארינדליא בלע"ו: וענר. נרואה בלע"ו:

היי הים מפני הלנה ועת שובם: שמרו. המחינו: ותור וסים וענור. ושפנינא וכורכיא (סנוניתא. כורכיא (נרוא"ה מבחת שי

חבר וה"ו הזפה פיין נמכירת במולל כ' ידו (ו) נמרנותם. נמרולתם פרים שפירשנו בחלק הדקרוק נוספר ככלל: כשובה נצחת, פתח באתנח ופירוש עולם" סן נצח: משובה, שם משובה ישראל באתנח ופירוש עולם" סן נצח: משובה, שם משובה ישראל

האד: ההזיכן בתרביה כאנו לשוב. ירכה כי לעולם ירצו לחחזיק בה. בתרבית כבו פרפה: זו) הקשבתי מאפר הגב"א כשאני הולך בנינה אני בקשים באון לדה אם אחר כרכר מוב ואם לא: כן, סוב נוכשר כפו כן בנות למחר דוברות: און איש בוחג במפל עוסד בנינה אני בקשים בפלת או לדר בי הוא במרוצהם במדוצהם לשון דבות הבתוב דרך כלל וחקרי דרך שרם כל הולכים ושבים בפרוצהם במלהבה ולרוב המרוצה אמר שופף שהוא בסו גתל שופף במלחבה וי"ת הקשבתי מאפר האל יתברך אציתי וללי קרבי : 0) במחסירה. אפילו העופה שאין להם שכל בכת הרביין שיש בכל הם ידיעה להתרחק מן הנוק ולהתקיב אל הפוב ושופרים מוהגם ומה שגדלו עליו עמי שיש להם שבל לא ידנו להם יש להם לבעות מן השבל גם לשפרו לפי כה שהנהינו אותם מורי התורה ומה שנחלו בו מן אנותם דור אחר המי מיכה להם ישישור ירע שורים מורי התורה ומה שנחלו בו מן אנותם דור שהיא הלה מיכה והול התורה במקום שהוא שהוא שהוא שהוא במנה בילולים הנכוהים במור התורה במור בשנים של שהוא שהוא שהוא במור התורה במקום אחר בשמים ברך נשר כשסים והחסידה בנהגה לשכון ביסו הקור והתורף במקום אחר בנוכי הקין התום בכקום אחר וצדיה לבילו אוברולא תשבה בתורה עם בישום בתור במור בשל מוריות במור המור וצרה בלכו מאר בום ידונו במור התורה במקום אחר במון ידונו ובום וחות במור במקום אחר בוםן ידונו ובום וחות במקום אחר בוםן ידונו ובום וחות במקום ידוע לפי השתנות התקופות הקום ומוכרות התקום ידוע לפי השתנות התקופות הומונים ושומרות התן ומנהנן ולא ישנותו ולא כן שמי חסידה פרשו דו"ל זו דית מצורת דור הואם במורה ביון

מצורת דוד ממק העם הוה עם ירוציים ורכים כמוהו: החויקר. אוחוים בכל המה הנשלים ורכים כמוהו: החויקר. אוחוים בכל המה הו המי מנולה: (ו) הקשבתי. אני מתקביב ושותם אש לש לי דבד ון לומר שתחאונים לשוב במכור כי חוברים שאין חשובה מועלה: (ו) הקשבתי. האי מועלה: (ו) הקשבתי באין חשבה ליון איש משם מתחרים על הדער ששבה לאמר מה ששייה האל שנתחי בנשטי בלה שב. כי על או די שאין מי מתקבים אלא אשי כלם כאיש אחד שב לכון במרולהם שלא מאו כמו ביונים מאו אחר הרעות כן הם כרולים עם לה בכל מועל מה ביונים עם לה הבעות כן הם כרולים עם לה בכישו עם כי אל מדי של מקד ביונים מאו אחר הרעות כום ביונים ביו כרולים או אחר הרעות עם כי אל בדי נשטים. או עם שה ביונים בא האל בה מה בלוני נשטים הוא ביונים ביונים או התיבור ביונים ביונים או התיבור ביונים החוד ביונים ביונים לה ביונים ביונים או התיבור ביונים ביונים ביונים או התיבור ביונים ביונים ביונים אחר ביונים עם כי אל בדי כושם ביונים או או התיבור בה במה בלונים ביונים ביונים ביונים ביונים ביונים או התיבור ביונים ביונים במה בלונים ביונים ביונים ביונים ביונים במה בלונים בהם בלונים במה בלונים במה בלונים ביונים ביונים ביונים במה בלונים ביונים ביונים ביונים ביונים במה בלונים במה בלונים ביונים ביונים ביונים ביונים במה בלונים ביונים ביונ

בשובה. ענין מרידה והליכה בדכי הלג: נצדה. מלי על מוטלס: החזיקי. ענין להייה: בהרבית. ענין מרמד וכן שקר חרמיחס (ההלי קר"ס): כאני. מל מילחן: (ו) הקשבתי. ענין הלונה: גדם. ענין מרטה והשוף מתשכרה מה פן יתסה העם (בחוח "ג): בברוצחם. ענין בדיסה ומהירת ההליכה: שופף. ענין כדיסה ולמד כלשון שללה מדידים המים: (ו) חסידה. שם עוף מה: בודריה. ענין ומן מון לחוש לשוב לבין כלליך (כלשית "מ): והודר. שב חורים ידעו ביום ולנור. כה סה שחות עותו וכן כנום ענים שב חורים ידעו ביום ובנור. כה סה שהות עותו וכן כנום ענים עישיה ל"ה): שברו. המהינו מו ולפישת לת הדבר (כללי

כה: (ז) גם חסירה בשמים. אמי שף החסירה הססם כלור השמים השל הינה ברשות אדם הלא הדע ושניה מתי תלך ומתי חשוב כי דרכה לשוף בושן הקור לארלות החמים. וכותן הקין תשוב לארלות הקרים: שברו. גם המה כלכתם לארלות התמים ממהינים את עואם ולא יקדימו ולא יאחדו: ועםי ונוי. כ"ל העוסות ההם

Isaiah's reproof: '(Isa. 1:3) An ox knows his owner and a donkey his master's crib.' He mentions the stork in the heavens since in populated areas the stork makes its nest at the tops of lofty towers, and in the forests on the tops of high trees as in Psalms 104:17: 'The stork, the firtrees are her house.' He, therefore, states, 'in the heaven,' meaning 'in the high atmosphere,' as in Deut. 1:28: cities great and fortified in the

- 5. Why has this people, Jerusalem, slid back a perpetual back-sliding? They have held on to deceit, they refuse to repent. 6. I hearkened and heard, they do not speak properly; no man regrets his wickedness, saying, "What have I done?" Each one turns away in his course, as a frightening horse into battle.
- 7. Even the stork in the heaven knows her seasons, and the turtledoves and the crane and the swallow await
- 5. Why has this people slid back—Heb. שֹּלְבְּבָה, the feminine form, referring to בָּנֶסֶת, the people.—[Redak]

this people, Jerusalem—Jonathan renders: this people, the inhabitants of Jerusalem. Redak renders: this people, the people of Jerusalem.

a perpetual backsliding—Heb. חַשְּבָה נְצָּחָה, a perpetual backsliding, like תְּצֶּה, perpetual.—[Rashi]

They have held—Heb. הָחֲיִיקּר.—
[Rashi]

to deceit—Heb. בַּתְּרְמִית -[Rashi] they refuse to repent—It is as though they wish to hold onto deceit forever and not to repent.—[Redak]

This nation is like an adulterous woman who plays the harlot. When her husband seeks to bring her back to the proper way, she turns her shoulder to him.—[Kara]

6. I hearkened and heard—When I go among the people, I hearken to hear whether any of them speaks properly.—[Redak]

not ... properly—Heb. לא כֵּן, not right Cf. '(Num. 27:7) The daughters of Zelaphhad speak properly (נַבָּן).'—
[Rashi]

"What have I done?"—This is the first essential of repentance, for the sinner to realize the evil of his way

and to regret his sins.—[Sha'arei Teshubah 1:1]

Each one turns away in his course—lit. in their course. In the first way. They sin and repeatedly sin. is korse in O.F.—[Rashi]

like a frightening—effaye in French.—[Rashi]

Others render: like a fast running horse. Since he runs so fast, he is compared to a running stream (מַלּטָר.—[Redak]

Jonathan renders this verse as the words of God: I hearkened, and it is revealed before Me.—[Redak]

\*7. Even the stork—(Cigogne in French).—[Rashi]

her seasons—The time they pass to the islands of the sea because of the cold, and the time of their return.— [Rashi]

Even birds who have no intelligence, know by instinct that they must stay away from harm and stay near things that will benefit them. They keep their custom and pursue the way they were raised. Yet, My people, who have intelligence, do not know God's ordinance, which they should have known by their intelligence. They should also have kept it as the teachers of the Torah have led them. This is reminiscent of

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 224.

לאוהרנין עניר נכורכיאו סנתי האנטרין נה ערן פנעלהון וגכי נה קומא ביי יהאיקנין ביה, מיא לכון כלפר היסרון הכיכין אנהנא נעל אוריהא כיי אנקנא ְרְחִיצִין בְּבֵּן הָא לְשְׁלֵּרֶא וְאִהְאֲחִירוּ הָא בְּפְּהְנְקְא בחוכמהא לית לדון : לירוהין אבי כן ועירא נער ונא פולהון אַנְכִּי בשקר לַנִיפָּא : פּבְּהִיהוּ בכן אָבּוֹ יַת לְשִׁירֵיוֹ Ē ידעין לסעבר 2000 הַלְלַנִינוּוּ Ę והולל Ē S. C. Z. עאָנְר וְאָמִי <u>.</u> ZC2 

נלמ"ו) בנינית (ארונדא"י גלמ"ו):(ח) אכן הנה לשקר. הנה חכחתכם לשקר נכם לרפאותכם על נקלה: עשה עם שקר סופרים. ננימנס: (מ) הובישו חבמים. נמותנס וכאחר שאיני שנ פררכו הרבה כה הנאה יש לי םן קמין בו"ק ה' בסקום ו' ה' בכקום ו' (ח) אינה תאמרו הנטים אנהנו ותרוה ה' אנו הוסשן, אנל כל נביא נכרא מבחכ ספר הניכוה פלינו: לשקר מסה. ולסוא כתנו, שהיי בהורת זי אנו הלכון: גם שקר מסרים. הם כל המונחית הבתנבין פלינו: נוס אנהנישו הכיום הרוילביוי הכבת בתנמחת הנחנה החירה אינה אלא לחשנב או האום בחירן וה הלמה שלכד : (י) שנותים ליוישים. ליוישים. מהר" קרא

ָר<u>מ</u>

לגנה ולכה נקרא שפה הטירה שנישה חטירות עם חברותיה ה כלוסר כטונות שמחלקה להם ייש מבשים שהיא שקרון לה צינניא: ותרי. יידע ז. וסוס כתכ. בניי נקרי בוידר וכן במא נלוב ביידר וקרי בנייז כטיס ענור. בניי וקרי ברייני ועריש רישי נלוב הייבה בלמיז: וענור. ח"י ומנגייזא ונרבני הבריוני זיל הריא ה בלמיז: וענור. ח"י ומנגייזא ונרבני הדרועי היא הדרור שקירון בלמין הנידתי ואים מסרשם היא העוף בלמיז: (ח) איכה האטרות הכיים אנדנו. הרסוח הדריצונה ועד מבי אם הערות היא הגם כה הרימיל אם לא הקרוב ואוה ניים שנשה הקלסוס לכחוב אוהו לחגם עשה אותו וכן שקר טטברי מ הרי היא טאלו אינהכהונה,לשקר להנום בלוי אך לשקר שברחיו 100 דולנים, ג'י פקר שמי בניאוי בלא התיל לחם הבסמה או בכר יהיה לים נשת פנים יהיאו כי אים הקנוסך ובניה וכן יומו אחת היחה במינלות להם להצילים בהישות הנאית עליהם אארר שברבר זרי טאפו ולא רצו לפטוד ההודה ולעשותה בה תכבה לחם לאהרציל ההכמה סבלי התורה והכמת ספוך לסלה מו נלומר בהמינל ממר שיש להם תממה את עול המרות:

מי לכן אין, ליוישם. כלש לכן ממרות און להם הנהרה:

באלוהם וישים: ני מקבון נינד ניול, כל יה הענון היה בת נכן
למלה זם שאר המסוקים הגאים איר זה נכלית שנות כי
בל הניול צנון ישור מלחלים הלאים הקבו ניני ניולים החוד בל הניול צנון ישור הלחליל הקבו עד ניולים החוד בל הניול צנון ישור הכלית לנינליה כקבו ניני ניולים החוד אות הא המפרים כתנו אותה. לחנם כי אחרי שאין אתם כקייםין אותה

to learn the Torah and observe its commandments, their wisdom will word of the Lord and did not wish

them-When they go in exile, others Now, the observance of its that their wisdom will be of no avail to them. Then they will be ashamed and realize that if they had occupied commandments, it would help extristudy of rejected cate them from their distress. they with the and the Since themselves however, Torah

be of no avail to them.—[Redak]

2 people.—[Mezudath David] others-l.e. 10. **to** 

their fields to those who possess

the time of their coming, but My people do not know the ordinance of the Lord. 8. How do you say, "We are wise, and the Law of the Lord is with us"? Verily, behold it is in vain, he made a false scribes' pen. 9. Wise men were ashamed, they were broken and caught; behold they rejected the word of the Lord, now what wisdom have they? 10. Therefore, I will give their wives to others, their fields to those who possess them for from the smallest to the greatest, they all commit robbery, from prophet to priest, they all deal falsely.

heavens.' Also, '(Prov. 30:19) The way of the eagle in the heavens.' The stork is a migratory bird, that sojourns in the winter in one place and in the summer in another. That is the meaning of 'her seasons.' She does not change her habits, but My people change God's ordinance, which they know through their intelligence and which they know through the tradition they received from their parents.—[Redak]

8. How do you say, "We are wise, and the Law of the Lord is with us"?—How do you say, "We are erudite in secular knowledge and the Lord's Torah is written with us"?—[Redak]

Verily, behold it is in vain—Behold your wisdom is in vain within you to heal you lightly.—[Rashi]

he made a false scribes' pen—I.e. vour prophet.—[Rashi]

Rashi explains that the people claim to be wise and to possess God's Torah. To this, the prophet retorts that the wisdom is of no use; it but heals their woes lightly, and that the Torah they claim to possess is forged by their prophet.

Redak explains that the prophet retorts: Verily, behold in vain he made a pen, also the scribes are in vain. You claim to have the Torah. The truth is that the one who made the pen did so in vain. Also, the scribes who wrote the Torah did so in vain. Since you do not keep the Torah, it is as though it was not written, and its writing is of no use.

Kara explains that the entire verse is the statement of the people. How do you say, "We are wise, and the instruction of the Lord is with us. Verily, behold he dealt falsely, the pen of the scribes is false"? The people claim that they are wise and that they keep the Torah. They claim that every prophet who wrote reproof against them dealt falsely, and that the pen of the scribes that wrote against them is false. The prophet questions how they can make such a statement.

9. Wise men were ashamed—I.e. wise m.n like you. And what is the shame? Behold, they rejected the word of the Lord, now what wisdom have they?—[Rashi]

They are ashamed when they see

(א) ורבו. מלי כמולה! בה עבר, נהדת שמי על, כמו עם בנקלה. (א) ורבו, גם מכמלים לה עבר כה מע יונעסים כמחדה (נק) בציון בקון ובידון: (ני) הרבו. בכר לוסוד נעלים: העלי והרלים הלוסן ברלים מוללים עלכם להות פכום בלהיה על בלה לה מם לציכים לימה! מקרובים. נערן היבון: (ני) אוק אוסמם. ערן בליה כה בקום והנוס להול לא יהים עלום מהיה מכמנים: (ני) הובישה. ריל לבק להים ובימה (לעיה לי): נבל "מין במים כמו ועלהו לא "בלים לכל לא יהים עלום וההנה מכמנים: (ני) הובישה. ריל היצובי ברדן ההצוכי לפר בלקו בם כל לידם דכר הומכה במקר: נברבים נור, לא מום החומה וה לא יבח עמינים יו הרכים היצובי ברדן הבצוכי לפר בלקו בם כל לידם דכר הומכה במקר: נברבים נר, לא מום החומה וה לא יבח עמינים לי הרכים ביד בקרוחם. בעות במוכר עליבים נעום להסכע מהם והול בזון החובה לו לא יותר בכלי בראותה בלילני מלהם: (ני) אותן אוסמם. לכלה לאום מן ביד בקרוחם. בעות במוכר בלילי הבלן לא ימלר עובים רלל אותר בכלי. בחאבה, בלילני מלהם: וחומלה נבל, גם העלים רכשה בלללי הנהן לא ימלר עובים רל"ל אותר דבר; בחאבה, בלילני מלהם: וחומלה נבל, גם העלים רכשה בלללים הלה בלה להים הובים החומלה בלבלה המלח בלבל. טצורה צירו מצורת רור

מנחת שי

לא נאבר שנום בניהם יפתה אלכל נכרים וקחי שרותיהם ורישום:

(כ) אסף אטיסם נאים ה' אין יגונים בנסן. כל כך שאפולו 
המוכים לא ישאר יבשראל יושיאל נקראו נכן שנופר כו 
בכצרים הניין וואן האנים בתאנה, וישיאל גקראו 
האינה שנאסר כנינורה בתאנה בראשיה האיוי אנותינם: נכן אקף אטים נאים הי אין ענבים ננסן. כל כך שאפילי הטובים לא ישות נישראל יהיאל נקראו נמן שואים נמן ויניקסלו: (וב) הונבישר . נוסת וכליתה תנול להם: הצינהים הפיע והוא הרון: ואין האנים הראיות. וישיאל נקראו נם בוש כא יברשו. ליניס מתנייסים נתעסים הרעים האינה שנאםר נביכורה בחאינה בראשיה ראיוי אניחיבם: לחת לנ לסונ: (ינ) אסוף אסיפם. לסון כלייה כמו לסוף האינה שנאםר כניכורה בחאינה בראשיה ראיוי אניחיבם: לחת לנ למני הלדמה (למניה לי): אין ענבים בנסן. הדלה נכל. וכל של מני הלדמה (למניה לי): אין ענבים בנסן. לא יוהר דנר: והעלה נבל, למון כמי (לניימי") בלו "לא יוהר דנר: והעלה נבל, למון כמו (לניימי") בלו") כמו וכנונלת מתלנה (ימע" לה' כללה נונלת עניה (סם לי): ומה הצוש, הנה בדברי ה' מחסווחכמת מה להם: (יא)וירם!

מהר"י קרא

חמר א' קבין בו"ק נאילן על דיקבית קהון אובוהי ססיני ė Š NALKICI ועברו עלה Š

א וירפוארישטר E L CN 400 donat, acres to the כינפן יכְנְכְלָא כִּיהֵינָא יכְטָרֵף S.U בתיעמי עלינקלי לנשטא דעטי בסלי שקבורון לסיטר שקם : שניה וליה שלם : פולְרוּן מְלְנֵי ź ואָרְיַלְּעָוּ דעו קשיליו תועבה עברי אף מבהת ביר אינון עכירון חוביהון יהקליו ויסופון במיסף עובין נאסיאו יה הט 7 לאבו באלאי ŗ , רלם י Ë AXXII. z,

11. And they healed the breach of My people easily, saying, "Peace, peace," but there is no peace. 12. They shall be put to shame since they have committed abomination. Neither are they ashamed nor do they know to feel disgrace. They will, therefore, fall among the slain; at the time I have visited upon them, they will stumble, says the Lord. 13. I will utterly consume them, says the Lord. There shall be no grapes on the vine, nor figs on the fig tree;

will take possession of their fields as though they were the rightful heirs.—[Redak]

11. And they healed—Heb. זְיִרְפּּגּוּ similar to יִּרְפָּאַנּ.—[Rashi] Indeed, that is the reading above 6:14. There it is conjugated as a verb ending with 'aleph,' and here it is conjugated as a verb ending with 'he.'—
[Redak]

12. They shall be put to shame— Shame and embarrassment shall come upon them.—[Rashi]

Neither are they ashamed—They are not ashamed of their evil deeds to take heart to repent.—[Rashi]

Redak explains this verse as a question: Were they ashamed since they committed abomination?

Neither were they ashamed nor did they know to feel disgrace.

13. I will utterly consume them— This is an expression of destruction. Comp. '(Zeph. 1:2) I will utterly consume (קסָאָ קסֹאָ) everything from upon the face of the earth.'—[Rashi]

There shall be no grapes on the vine—Nothing will be left over.—
[Rashi]

I.e., I will utterly destroy them to the extent that there will be no grapes on the vine nor any figs on the fig tree. He mentions these fruits in particular since they were the major fruits, and most people accumulated large quantities of them, more than of other fruits. Compare the expression, 'each man under his

יר על כה אַנַחָנא יַתְבוּוּן אָתבּנשוּ ונֵיעור לְקרוּין כַּרִיכָן וִנְשָׁהוֹק הַּכָּן אַרֵי יִי אַלָּהָנָא אַיְהִי עַלְּנָא מַבר וִאַבְהַהָנָא וָאַשְּקָנָא כס דרום ביש כרישי מינו אַרַי חַכְנָא קָרָם יָיָ : סי בברנא לשלם ובית טב ולְעַרַוְכְלִיחוּת חוֹבִין יָהָא פּירְעֵנוּת חֵמָאין: כו עַל דִי כָּלָחוּ לָעֵנְלָא רַבְרָן כָּיֶּרְ בְּמִשְׁרִיִתִיה יסק עליהון ויגלי נתהון כַקַל פָּסָיעות גַבָּרוֹהָי יָוּוּעון כָּל יַהְבֵּי אַרְעָא ת"א מדן נבשם. סופדרין יה נו:

איר ה' במקום א'

מורי עד א מורי עד א מורי עד א מורי ומהן להם תורתי מפני שנתתי להם תורתי ומצותי והם לברו מפני שנתתי להם תורתי ומצותי והם לברו לפני שנת ונשלות הם בנאם שאין לו פתחון פה: כי ה' אלהינו הדימנו. השתיקנו פ"א אם אנו אמרים ל מה אנתנו יושבים האספו וגבוא אל פ"א הו אנו אמרים שם לא נמלם אלא נדבה שם. ככו הדמין תתעברון: כי ה' אלחינו הדימני. שיברנו: וישקנו פי ראש. תתי כם דילומו ביש כריש חיין: (פו) מדן. שהוא תחילת ארץ ישראל נשכע נחרת סומיו: מקול מצהליו אבירת. גם

כספרים פדויקים: (יר) פי ראב ללף ונכולהים ספ פירוז כיייא וגם נכים לי כשוב רוב בואר וספות באלף ונכולהים ספ פירוז כיייא וגם במא ב"צ במוד באוש: (פו) קור לגום וגוי. פיין מה אלמוב בפוק ויי בפסך בדופה לה: (פו) ביו באוש ביו במס במור בל אחרין באיש בפסך בדופה לה: (פו) בון בשני מורם. במס במור בל אחרין באיש רש"י ה' במי ואחן להם יעברום. כל זאת ההיה להם על כי נתתי להם הוקים ועיהם: (יד) ונדשה שם. ונדום שם של שם דומים ואכלים: מי ראש. כם דלווע כיש כרישי חיון ראש פתנים הוא ארם שנשיניו: (שו) סדן נששע. על דעלהו לעגלא דכדן: נחרת סוסיו. עטישות נחיריו: מצהלוה אביריו. להלוה משחק סוסיו ומלינו כתקום אחר

הפסיק כן שיצאה אשצינון אסר ה' ונו' בכעסוד: נידו על מת אתרווישבים . בכסרים ובערי המישור ככסוזים ועל מה עור יים לני : ונדמה . ענין שהיקה כלומר אין לנו להתלוגן ולהתרשם על כה באה עלינו הצדה כי ה' אלחינו הריסנו כי חסאנו עד

ונרכה שרשו דמה והוא מן הקל כמשקל ישם יושרק מח אקוב ידמו כאבן. ולדעת אדוני אבי ז'ל שרשו נדמה הדמינו שרש דכם כבנין הפעילוהרא להיא מון המה יריה נינן שהיקה כלוםר הוא המחוקני שאון לנו רשות להתלונן כי חמה מאנו לו ואויך נעיז דכם כבנין לנגדו או יהיה ענין כריתה כמי ידמו לשאנו לו הוץ בשקנו מי ראש, מם המות מסחימת עשב לשוכך אמר בי ודנינו בהרגופו ואשקנא כם דלום בייש כרישי חיון והסטוק מאכר הגביא בלשון ישראל: מון מה לשלום. מקר כלומר בי ודנינו במה בי בי ואין מו אונים השלום שהוא מוב' לעת מרשה. בה"א כמו בא"ף אם קיינו לעת רפואה מכיאוב ואם בי בי היאוב ואין מור אמצור שומב שהוא מוב' לעת מרשה. בה"א כמו בא"ף אם פורעות המאין כענין רבאה נשטי כי השאת בי ולא בי בון מלך במשריתיה רבאה נשטי כי השאת בי בון מלך במשריתיה יום ללה ועל בל היהון: נחרת מוטיו. עמושה בי אל שום הנחיים שהם נעכי האף: כקול מצהלות יים של בי עני האף: בקול מצהלות המסחת בו של שם הנחיים שהם נעכי האף: בקול מצהלות המסחת בו של שם הנחיים אבר אביריו ובצהלות ענין השמעת קול המוסים בצהלות ושמחת בו שנאמר על חסום ווש"ש בכח ויית אבירוי. על המוסים אבר אביריו ובצהלות ענין השמעת קול המוסים בצהלות ושמחת בו שנאמר על חסום ווש"ש בכח ויית אבירוי.

יכול (תכלים א'): יעברום. עין העברה מן כעולם: (יד) וגרסה.
הרבנו. עין כריתה כפו אל תדמו כשולם: (יד) וגרסה.
משל מר וכן שורש פולה לא מדמו כשול (לקמן נ'א): ראש. שה
משל מר וכן שורש פולה לאם ולטנה (דברים ליש): (טו) ברשא.
מג' כשולה ועם היא כה'א: בשתה. כלי לפת ותרדה: (טו)בחרת.
הקול היולא מתחיריו הם נקרי האף וכן היו לחול איש' (איש נ'אים):
מצראות. שנין בלתם קול גדול כמו אל אשת רעסא ילבלו (לעיל

וב"ל לא ישאר שארים מה : ואתן להם יעברום. אומין להם אויכים להבר עכרו אומין להם אויכים להבר עכרו אומין להם אויכים אבר עכרו אומים מן העולם: (יד) על מה וגו'. בשילה האויכ האבר יובני הבדות על מה אנמי יובני הבדות על מה אנמי יובני כשדות לביות מסרים ילאבר יובני הבדות על מה אמים. כאועות אכל קרוב הדכר שנם בפני המבלד כהי בכרחים ואטודים כי הדכרים אומים ואטודים כי הדברים אומים ואטודים כי הדברים אומים ואטודים כי הדברים אומים ואטודים כי הדברים אומים ואומים משלב מכך לואקים הבקון לנו סיכטניים ואם אם כי באתם חשאנו מל חנם כי באתם חשאנו מה בי באתם חשאנו

גודת התקים: וישקנו. הוא השקה אותנו מים הנסתטים ממשב בצראות. פנין הרמח קול גדול כמו אל אשת רנסי אלהלו (לעיל מד דיל היקום הדין לנו הירטניות ולא של הנס כי באמת חטאמי להי זכנתאל היא: (עו) כוה לשילום. כם יקוו לשלום ולא היים חודב כי לא יבא השלום: לנות שרשא. יקוו לנות מכסא והכה כא בעתה זרעד - (נא) בדן. בעשד יהיה האויב בדן בקלה גבול ארן ישראל יהים נשמע וחרם שסיו : פקול סצראות שהרעת קול גבודיו

**good** came—The peace, which is good, did not come.—[Redak]

for a time of healing—If we hoped for a time of healing of the pains of our distress.—[Redak]

but behold, terror—Grave troubles that cause us pain and anger. Jonathan renders: And [we hope] for the forgiveness of sins, but

there is retribution for sins. This is similar to '(Psalms 41:5) Heal my soul for I have sinned against You.'—[Redak]

\*16. From Dan is heard—Because they worshipped the calf that was in Dan.—[Rashi from Targum Jonathan] I.e. because they worshipped ... the king with his camp will

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 225.

even the leaves will be withered, for what I gave them they transgressed. 14. Why do we sit still? Gather together, and let us go to the fortified cities, and there let us sit in silence, for the Lord our God has silenced us, and has given us poisoned water to drink because we have sinned against the Lord. 15. We hoped for peace, but no good came; for a time of healing, but behold, terror. 16. From Dan is heard the snorting of their horses, at the sound of the neighing of their stallions the whole land quakes; they come

vine and each man under his fig tree.'—[Redak]

even the leaves will be withered— Heb. לְבֶּל, an expression of withering (fletrit in French). Comp. '(Isa. 34:4) and as a withered fig (וְּבְּלֶה) from a fig tree.' Also, '(ibid 1:30) like an elm whose leaves are wilting (נְבֶלֶה).'— [Rashi]

Even the leaves will wither before their time. This will be to increase the evil that will befall them.—
[Redak]

for what I gave them they transgressed—All this shall befall them because I gave them statutes and they transgressed them.—[Rashi]

This follows Jonathan. Redak, however, renders: and what I gave them shall pass away from them. I.e., all the produce that I gave them and that I blessed them with will pass away from them; the enemies will devour them.

Malbim explains that the prophet puts his words into the mouths of different speakers. He debates with the people, and God enters the conversation. God says: (אָסיפּם) I will cause them to gather, to take counsel, and the purpose will be (אַסיפּם) to utterly consume them.

The people reply: There are no grapes on the vine, and there are no figs on the fig tree. There is no food with which to refresh ourselves.

God replies: For what I gave them they transgressed. How can I give them grapes and figs? They transgressed what I gave them, viz. the Torah and the commandments.

14. Why do we sit still?—I.e., why do we sit still in the villages and in the towns of the plains as though we were secure? What help have we?—[Redak]

and there let us sit in silence—And let us be silent there. Let us sit there silent and mournful.—[Rashi]

Redak explains: Let us be silent; i.e., we have no right to complain to God for the trouble that has come upon us, for the Lord our God has silenced us, i.e. He has not given us the right to complain, and he has given us poisoned water because we have sinned against the Lord.—
[Redak]

Others render: and there let us meet our doom! For the Lord our God has doomed us (to death) because we have sinned against the Lord.—[Rabbi Joseph Kimchi]

15. We hoped for peace, but no

ויבוון ניתון ומלואה כרניא וריתכין קטולין בחיון חורסגיו לַחָשָׁאַ לָהוּוְ וַיקשְלוּו וַתְכוּו אֲמֶר וַיָּ יח על בהוו פלעיגין לָקבל נְבִייַא רְכִּתְנַבָּן בנגא והינחהא אַיִהִי אַלֵּיהוּן מָן הָּרָם חוביהון עליהון אסר נְבָיָא לְבִי דַנָי : ים הָא קַל צוָחַת בְּגִשְׁתָא דְעָסִי יָיא אוֹבַח יַתְהוֹן הַשְּׁבִינְהָא דָיִי בַּית בְּצִיוֹן אָס בֶּלְּכָּא לֵית בָּה מָא דֵין מַרְנִיִין

מהר"י קרא ריש"ו

סוסים נקראים אבירים מדהרות דברות אביריו (שופטים ה) לשון סום דוהר (נחום ג) ויונתן חרגם מקל פסיעות גלרוהי : (יו) גחשים צפעונים . לכוף שבעים שנה נעשה נפע וחוטם חונו שלח ישמע לקול חבר המלחשו שנחמר כמו פחן חרש יחטם חונו (חהלים נ"ח) היא שנא' אשר אין להם לחם: (יח) מבליגיתי עלי יגון. כמו הכלנתי ושם דכר הוח (מישחיטינמנ"ן בלע"ו)כלו׳ חם חמרתי חבלינה וחתחפה על יגוני: עדי לבי דוי. מקול נכוחות הנגלות חלי בפורעניוי

הכחות: (ים) הנה קול שועת בת עמי . חני שותע שסופן ללטוק כחרקי ולמה כלוחת הלחה' בליון וחם רד"ק מנחת שי

מקל פסיעות גברוהי: " (יו) כי הנני משלח בכם. פירושו כבות לכדו וכמוהו הוד נחרו חימה (היוכ ל'ט): (יט) מרהקים. כפ"ם כתרנוםו הא אנא מנרי ככון עממין קסולין כחיון חורםנין רלית להון לחישא ויקסלון יתכון אמר ה': ניח) סבליניתי עלי ינון

בפתח וכן תרחינה חדן מרחקים (ישמיה ל"נ) : היהוה . החליף נחה וכן במסורת כל לבון חדנות עם חש"ה מפיח כר מן חד הה" חין כליון מכלול דף נ": ענין ההחוקות כמו ואבלינה מעם ירבי יונה פירש המלה הואת מורכבת מפועל ופועלת כי מהפועל אומר מבליני ומהפועלת ם בלינותי והורכבה הפלח משניהם בישראם להצרוחה בישרא של המחודה מהמקום אותי עלי יגון אומר להם שלא אוכל לההחוק מבליניתי והורכבה הפלח משניהם בישרא אמר הגביא אנשים ונשים המחוקים אותי עלי יגון אומר להם שלא אוכל לההחוק בי עלי לבי דוי ורי אחי רבי משה פירש הפלח שם מבלינית בשקל מרבית שהיה בהשלומו. מרביתי ובששקלו מבליניתו אמר הגביא התחוקי על יגון כלומר שארצה להתחוק על ינוני לא אוכל כי עלי לבי דוי ומה שאמר עלי לבי רוי על צרתי מוסף על צרת ישראל שאני מוכיחם ולא ישכעו לי וודו שאכר עלי: ניט הנה קול שונת בת עמי כארץ מרחקים. צועקים מפחר בדור שהא בשל מה שה מה של היו לא השפה אין בציון אם פלכה אין בה אם כן איך יבא פלינו הלא הי שכינתו בציון ופלך יש האויב הכא מארץ פרחקים ואופרים השם אין בציון אם פלכה אין בה אם כן איך יבא פלינו הלא הי שכינתו בציון ופלך יש בדיון ואיך ישלום בה האייב והאל משיבה מדוע חכעיפוני איך יחשבו להנצל בהיותי בציון והם הכעיבוני בפסיליהם בהבלי נכר רוצה לופר בהבלי אל נכר. פרחקים. הם'ם בפתח: הי'י. האל'ף נחת וי'ת השם אין בציון נבייא אובח יהרגן ונר כצורת דור מצודת ציון

רטשה כל הארן: ומלואה. הדברים בהארן מלאה מהם: עיר. יאבדו כל עיר והיושבים בה: (יו) משלח בכם. אגדה ככם נחשים רשים אשר אין מועיל להם לחש והם ינשכו ההכם ר"ל לח תוכלף לרלות את האויב כדברים רכים ותתנונים: (יה) שבליגיתי . ר-ל אם המדתי אתחוק של היגון לבל אתמיד בה אבל לא אוכל כי שלי לבי ה'): אביריו. מלפון אכיר וחזק: (יז) משלח. פנין גרוי והשסה כמו ושן כהמוח אשלח כם (דכרים ל"כ): צשעוגים. מין נחש רע: תשכר. מלשון נשיכה וכן אם ישוך הנהש כלא לחש (קהלת י'): (יה) בבליגיתי. טנין החחוקות כמו והבליגה מטט (איוב' י'): דוי. מלשון מדוה וחולי: (יש) שותת. לטקת:

רוא כול שאון: (יו) כי הנני משלח בבם נחשים צפעונים אשר אין להם לחש . ת"י עבכין קסולין כחויין חורכנין דלית להון

לחישא שאין לחישת הארם מועיל להם שכשהנחש מוקין

תעשה צפעוני אופם אונו שלא ישמע לחישת בני ארם וכן כת'

וכפתן חרש יאפם אזנו: (יח) כבליניתי . לשון חוזק ותיבה אחת

היא כסי הכבלינ שור על כן ופתרונו כשאני בא לחוק את עצמי על ינון אין לבי נותן להבלינ את עצמי עליו מפני שעלי: לבי

דוי. על שאני שוכע: (ים) קול שועת בת עמי מארץ מרחקים.

וסתרעפין על כדותיו של הלב"ה ואופרים הה' אין בציון אם

דוי: (ים) הגה קול. ר"ל מיך למיך בה למית מחרן מרהקים אשר הלכו שם בגלות והלא כידם היה להקן הדבר כי האם אין ה' בליוך פכר נעשה וכאלו אני שומט קול לטקת בת עמי מארן מרהקים אשר הלכו שם בגלות והלא כידם היה להקן הדבר כי האם אין ה' בליוך

from a distant land, and they say, "Is the Lord not in Zion? Is not her King therein? If so, how can he come upon us? Is not God's Presence in Zion, and is He not the King there? How, then, can the enemy rule over it?" God replies: "Why have they provoked Me with their graven images, with their strange vanities?"

and devour the land and its produce, the city and those that dwell therein. 17. For behold, I am sending you serpents, adders which cannot be charmed, and they shall bite you, says the Lord. 18. Were I to suppress my grief, my heart is sick within me. 19. Hark the voice from a distant land, the cry of the daughter of My people; is the Lord not in Zion? Is not her

King therein? Why have they provoked Me

ascend upon them and exile them.

—[Targum Jonathan, quoted by Redak]

The simple explanation is that from Dan, the border of Eretz Israel, is already heard the snorting of the enemies' horses.—[Redak. Kara]

17. serpents, adders—After seventy years, the snake becomes a yyx, which shuts its ear so that it will not hear the voice of the charmer who charms him, as it is stated: '(Psalms 58:5) Like a deaf asp that shuts up its ear.' That is the meaning of 'that cannot be charmed.'—[Rashi]

Jonathan paraphrases it as figurative of the nations that will attack them: For behold, I incite against you peoples that kill like destructive serpents that cannot be charmed, and they will kill you, says the Lord.—[Redak] These enemies cannot be appeased.—[Mezudath David]

Malbim explains this verse as God's reply to the people: What you think that Dan is like a serpent is now the very opposite; I send adders against you, which are worse than serpents, and they will bite you yourselves, not your horses.

18. Were I to suppress my grief— Heb. מְבְּלִינְימִי, my suppression, and it is a noun, (mes estenimenc in O.F.). That is to say, if I said, "I will suppress and keep in my grief.—
[Rashi]

my heart is sick within me—From the voice of the prophecies that are revealed to me of the coming retributions.—[Rashi]

Rabbi Jonah explains מְכְּלִינִיתְי as a combination of masculine and feminine. The meaning is: Those men and women who seek to strengthen me—I say to them that I cannot be strengthened for my heart is sick within me.—[Redak from Sepher Haschoraschim]

Others explain: Were I to suppress my grief, I would be unable, for upon me my heart is sick. I.e., in addition to the troubles of the people, my heart is sick with my own troubles, that I reprove the people and they do not heed my reproof.—[R. Moses Kimchi, quoted by Kara]

19. Hark the voice ... the cry of the daughter of My people—I hear that eventually they will cry from a distant land, but why is all this necessary? Is not the Lord in Zion? If they return to Him, He will allow Himself to be found by them.—[Rashi]

Redak explains that they cry from the fear of the enemy who comes

בפולחו אַמֶרָת רישראל ערא וסנא שָׁרִים קָבָא וַאַנחִנא לָא סַתָּבֶּרָקִין : נא אַמָרֵית בָּנִשָּׁהָאדְעַמָי אִוֹדַעוֹעֵית אָהְחַפִּיאוּ אַפֵּי אָכְרוּם אָשָׁהַכְּמוּ אַחֲרָהָנִי רָא אִית בִּי

עובריו טביו לָמָבְעִי עַל בִּית יִשְּׁרָאֵל הַלָּא סַחְמֵיד הַוֵיהִי לְאוּלְפָנֵיה דְאַלִּיָה נְבָיָא דְמָגְלְעַד דְּפָהָנָם הִי אִינוּן אַפוּתָא אָרֵי עַל דְלָא הָבוּ בְּבֵן לָא סְלֵיקַת אַפוּ לְמְחַת בִּנְשָׁהָא דְעַמִי : בג מי מהר"י קרא

סלכה אין כח והקכ׳ה עתיד להשיב כנגרן: מרוע הכעימוני. בשמולים בהבלי נכר: (כ) עבר קציר כלה קיץ. כל וה כתיד להתרעם בגלות ולומר עברו עיתים רחוקות ואנחנו לא נושענו: (כא) שמה. שממה: (כב) הצרי אין בנלער אם רופא אין שם.משל וריפר הוא שרימה הנכיא לסכות אליו פליצת הרבר וכן עלה כדעתו לומר שנווע שכעולם במקום שיש סכמני רפואה ואין שם רופא מה הנאה יש לאנשי המקום שמבנין יש שם דואיל ואין שם רופא או אפילו יש שם רופא ואין שם צרי וססכני רצואה מה מותיל לאנשי המקים שיש שם רופא אומן מאחר שאין שם ספני רפואה אכל בנלער שצרי מצוי שם ששועיל לרפואה כענין שנא' ורנה ארחת ישבעאלים באה כנלעד

לעזרת מלרים ולא כאה אמרנו יעכור הקניר ויהיו פנויין ויכוחו והנה עבר ומן הקליר כחייר וומן הקין בתמוו ולח נאו: (כא) קררתי. לשון שחרות ואופל: שמה. תמהון: החויקתני . אסותני: (כָב) הצרי אין בגלעד . שהלרי כח משם כמו שנחמר עלי גלעד וקחי לרי (לקמן מ"ו) כלומר וכי לא היו להם אנשים לדיקים ממי ללמוד וישיבו דרכיהם: ארובה. רפוחת (חינפלחשטר"ח כלע"ו):

ישוכו אליו ימלא להם: (ב) עבר קציר כלה קיץ. לפינו

תמליהם נשאים נכאת וצרי ולום וגם רופאים מצוין שם הרופאים הילכין אחריחם ותתה בכקום שיש שם רופא וגם סמבני רפואת במי בנלער שמצוי שם רופא וצרי אם דולים מתים שם מחמת חוליים יש לתפוה ברבר מרוע לא עלתח ארוכתם הלא צרי זרופא סצויין שם אף כאן יש לתמוח על כת עםי סאחר שהקב"ה כצוי כיניהם והנכיאים שמזהירין אותם בכל יום על התשיבת והתשובה נמשלת לרפואה בכל פקום. כי סרוע לא עלתה ארוכת בת עפי: (כנ) פי יהן ראשי פים. כל זה פן התרעובות מנחת שי

בבעמור: ככן עבר קציר. קציר הוא זמן שיושע ארם בו (כ) לוא נופנו. פלא וא"ו ואל"ף כפקום ספרים כ"י ודפופים יכים אק מפני הנצרות וארם שפח בבא הקציר כפו שכתוכ כשפחת

בקציר וכן וכן הקיץ ארם שבח בפירות הקיץ ואוסר זה דרך משל כלוסר עברו הופנים שחשבנו להושת בהם ולא נושעני: נכח) על שכר, הוא מאמר הנכיא על עצמו שהשבר לשבר ישראלויונתן פירש שהיא מאמר ירושלם שתרגם אברת ירושלם על תכר כנשתא ונוי כבעסור ואכרום פו" מן נתכרכםו פניו: נכט הצרי אין בגלער. אמר ררך משל אם אין צרי בגלכר אם רופא אין שם לרפאות עמי מסכתו וגלער היה מקום הצרי ככו שאמר גם כן עלי גלעד וקהי צרי והיא רפואה לחלאים קשים כמו נשיכת הנחש ווילתו כלומר לא יהיה להם שלום מואת הצרה וכי אין חסיר. ביניהם שיכפר האל בפרו: ארוכת, רפואת וית אחר יומירו (בייא ונוי כבעכוד: וכנ) מי יתן ראשי מים. מי יתן שיהיה ראשי כלו מים ויווב דרך עיני בבכי וכן תהיה עיני מקיר רמתה שלא 'פסק: את חללי כת עמי'. מי שבוכים עליו נעשה כפעול לככי ואם לא ישיגנו כן ררך לשון העברי טצורת דור

מצורת ציו (כ) בלה. מלי כליון: קיק. הוא עת בטיחה החאנים ליכשה וכן כשלב בקין (תשלי כ"ו):(כא) השברתי. מלי שכנון : קדרתי. ענין שחרום וחובר כחו במב ויכח הדרו (יואלה'): שמר. ממהון וכלכול כמו וכשמו הכהני (לעיל ד'): החוקתני. עיין מחיזהו (ככ) הצרי. הוא בפף המוזכר בסממני הקטורת והוה בכף הילן והוא מיוהד לרפוחה וכן קחו לכי למכחוב (לקמן נ"ח) : ארובת . ענין רסוחה כמו הנני מעלה לם חרוכה (לקמן ל"ג) : (כג) מי יתן . ענינו כמו והלוחי וכן מי ימן

ונו' ולמה א"כ לא התפללו אליו לבעל הגורה ומדוע הוסיפו שוד להכעים. י כספיליהם בהכלי אל נכר הם העכו"ם: (כ) עבר קציר. מלפים אנו לתשועה והיה מתאחרת לכא כי כבר עבר ההליר וכבר כלה זמן הקין ועדיין לה נושענו כ"ל זה זמן לב הנו בחוהלה מפושכי : (כח) על שבר . על הפורעניות העתידה לכח השכרתי גם חני : קדרתי הופחר קחרי והחמהון מהו מוחי:וככו הצרי אין בגלער וכי חין כגלעד לכי לרפהות כו החלי הלח עם הוח מקום הלכי וכי חין שם רופה לדעת חופן הרפוחה ומדוע לה נתרפחת כת עמי כ"ל וכי

. פֿין כידם תוכה ומלות וכי אין להם תכמים להוכותם הדרך ומדוט א"כ לא החזירום למועד לבעל את הגורה: (כג) פי יחן. הלואי

where there are both balm and physicians, it is surprising if many sick people die of their ailments. The same applies to my people. Since God is found among them, Who is analogous to the physician, and the prophets admonish them daily to repent—repentance is analogous to balm-why, then, has the spiritual health of my people not been restored?

23. O that my head were (full of) waters—O that my head were a vessel full of water which would flow

with their graven images, with their strange vanities? 20. The harvest is past, the summer is ended; and we are not saved. 21. For the wound of the daughter of my people, I am wounded (with grief); I mourn, (and) dismay has taken hold of me. 22. Is there no balm in Gilead? Is there no physician there? Why then, has the health of the daughter of my people not been restored? 23. O that my head were (full of) waters

20. The harvest is past, the summer is ended—We looked forward to the aid of Egypt, but it did not come. We said, "Let the harvest pass, and they will be free, and they will come." Now behold, the time of harvest has passed in Iyar, and the summer season in Tammuz, and they have not come.—[Rashi]

Redak explains that the harvest season is a joyous time when people expect to be saved from hunger, as is the summer season, when people rejoice with the summer fruits. The people say: These joyous times have passed, when we expected to be saved, but we were not saved.

21. For the wound of the daughter of my people—Lit. for the breach. For the impending doom destined to come upon my people, I, too, am wounded with grief.—[Mezudath David] This follows Redak, who explains this as Jeremiah's statement. Jonathan, however, paraphrases: Said Jerusalem: For the breach of the congregation of my people, I am startled.

I mourn—Lit. I am darkened, an expression of blackness and darkness.—[Rashi]

My countenance has become darkened, and dismay has taken hold of me.—[Mezudath David] Jonathan renders: My face was covered; it became black as a pot.

dismay—Heb. שַׁמָּה, wonder.— [Rashi]

has taken hold of me—Has held me.—[Rashi]

22. Is there no balm in Gilead—For balm comes from there, as it is said: '(infra 46:11) Go up to Gilead and take balm.' That is to say, "Did they not have any righteous men from whom to learn so that they should improve their ways?"—[Rashi]

Is there no righteous man in whose merit God should forgive them?.—[Redak]

the health of—lit. the cure of, (emplâtre in O.F.), plaster, dressing. —[Rashi]

Jonathan paraphrases: Said Jeremiah the prophet, "Have I no good deeds that I should be able to supplicate for the house of Israel? Did I not covet the teachings of Elijah the prophet who was from Gilead, and whose words were a cure? Surely, because they did not repent, there was no cure for the wound of the congregation of my people

Kara explains the symbol of balm and physicians in Gilead. It is known that where there are medicines, but no physician to apply them, the medicines are useless. Likewise, where there are physicians but no medicines, the physicians can accomplish nothing. Where there are both, however, as in Gilead,

נעיני פסבועא רמעין ואַכְבֵּי וִכְּם וְלֵּילֵי עֵל קקיני בנשתא דעקי: א סי יהנינני בסרברא בית מכתת עדי אורחן וַאַשְׁבּוֹק יַת כּנִשׁהַא עסי ואַהַר סקותהון אַרַי כוּלְהון זַנְאִין סִיעַה שַקרון: ב וָאַלִיפוּ יַת לִישַׁנְהוּן פְּרָנְמֵי שָׁקַר אָינוּן בַּקַשְׁהָא נְבִינֶּא וְלָא לְהַיםְנוּתָא

וידרכו . פקדס בפר ככ: א"ה

שישראל עתידין להתרעם בפלותן והקב'ה משיב בו בלשין

מ (א) עצרת בוגדים, כנסיות כונדים: (ב) וידרבו . לשון זה כופל בהומנת הקשת לירות חן וקשת היח (ארכלישט"א כלע"ו)וכרגלי׳ דורכין אותה לכך קורא אותה

כנגדן. מי יתנט בברכר מלון אורחים ואעוכה את עםי ואלכה מאתם כי כולם כנאשים ואני יוסף כ"ר שם עון ראיתי בפתרוני תפותרים הצרי אין כגלעד. שפותרין מקרא זה.על אלידו שהיה דריכה והנכיח המשיל לשונם להשת שקר שדרכו לשונם השת מתושבי גלעד וגם על בתו שליפהח ואין חדבר סתיישב על איפניו מתרשבי נלקדונם על בתו שליפהת ואין חדבר מתיישב על אשצו דו ישטר ואפני עמוט נקומו טקי שנו בנו במוט כל כל עלך לפי עוקר לפי של מקרא שאם כרברי הפותרים כלל כל עוקר לפי שפופו של מקרא שאם כרברי הפותרים של מצרים על מדר משתר מדי מצרים על היה השתר מדי שלים בעוד משתר מני על בעד משתר מני על מדי מועד בכרנצי מלך בל במדי הרביעות ליהויקים בן ואשיה ואתה קורא שם בפרשה עלי נלער וקחי צרי בתולה מת בצרים לשוא הרבית רפואת תעלה אין לך - ועתה יש להשני ניני מה פינה של מצרים לילך אל אליהו שתיה מתושבי נלעד שהוא מכנהר הרביעות ליהויקים בכר עברו כמה שנים שממחלק אליהו בסערה השפים על כן את האומות לענית אצל אליהו ועור בשנה הרביעות ליהויקים כבר עברו כמה שנים שממחלק אליהו בסערה השפים על כן את האומות ליישובן על משום ו

מי יתנגי בכרבר . אתם צועקים הה' אין בציון אם סלכה אין כה ופתאבלים לופר פי יתן ראשי פים ואני משיב תשובה כנגרכם הלואי כי יתן שלא שיכנתי שפי רציון ביניכם ספני רעתכם שנוח היה לי שהייתי שרוי בפדבר ואתובה את עבי ואלכה מאתם משהייתי שוכן בציון ביניכם ואתם סכעיסין אותי על פני כמו שמפרש והולך: כי כולם מנאפים. ובל תתניין וראייה לרברי שמקרא זה תשובה דוא שחקב'ה הוא משיב לישראל. מיסורו של ר' אליעזד תקל ירי שיסר בקינתו ופץ כי יתנני בכרבר למרת שהקב"ה אסר סקרא זה ולא ירמיה: עצרת בונרים. קבוצת בונרים: (ב) כי מרעה אל רעה יצאו. משעושין רעה זו יוצאין לעשות רעת אתרת ואחרי כל רעתם אילו היו שבים אלי עדיין הייתי מקבלם אלא משיצאו מרעה אל רעה אותי לא ירעו: וידרכו. לשון רכילות כמו כל דורך בה לא ירע שלום וכן הרריכני באסיתר כלובר הרגילו לשונם ברברי שקר: וידרכו את לשונם קשתם שקר. לשונם רוסח לקשת רסייה אשר יבסח

מנחת שי

ופנה כמסורת פרשה ויקרת עם ליה מלחים בקריתה: (כג) מללי כת פתי. בשקום מפרים הגיהו הלללי וכיב רדיק בשרשים והנה הללי חרב הלש"ר בשות לבדו, את חלני "ו"" בת ספי הימיד בשות והחי"ת משפדת בנטיח שכ"ל ולפ"ד זהר חלוי בתנהג ההפרים כמ"ם כרים פרבם לך לך ושעם כמלה מירנה:

ישבתי. כלון לעוברי אירח שילינו שם בלילה ואסר הגביא שיהאר להיות שוכן באותו תכלון שלא יראה עור את ישראל כי לא על העונש כרעת אויב זה יוצאים לרעת אויב אחר או לוקים שנח זו בשרפון רשנת זו כירקון או בארבה ועם כל זה לא נתגו

מצורת דוד

וכן אמר ויבך אותו אביו וכן ולבכותה וכן נעשה זה חשבוש בלשון אחר ווולתי העכרי לפי שבעבורו נעשה הבכי הרי הוא כאילי מקבל השעולה : (מ) פי יתנני . כלון אורחים . במרכר

והיה ראשי שלא מי ככי ופיני הים מקור הנוכע דמעה והייתי או בוכה יותם ולילה על חללי כח שמי:

ם (6) מי יתנני במדבר. מי יחן לי ללורכי להיות כמדכר מקום מלין להולכי לוכח בחבר. מי יחן לי ללורכי לחום מייני כוזכ את ממי ללכת מאתם

אל מלון המדכר: עצרת, קבולת אנשים כונדים: (כ) ויררכו. הימינו את לשונם שהיא להם לקשת להכוג אנשים ממרחק כמו שהורגין לקשת אותם הומינו לדכר שקר ולפי שהמשילם לקשת אמר לשון הדרכה. הנוסל בקשת: ולא לאבוגה גברו בארץ. מה'שמקלמן מתגברים על קלמם חין דמתם למטן'תחוק ידם לעשות אמונה: בי

generation and the generation of the desert that made the golden calf and worshipped it. Here, God states that He wishes to take His presence away from Israel because of their sins. The question is why are they different from the generation of the desert,

מצורת ציון והיה לככם ינו' (דכרים ה'): מקור. מעיין: את חללי בת עםי . על חלני וכן ויתנכלי חותו (ברחשית ל"ו) ח"ח וחשיבו עלוהי : מ (ח) סלון. מקום ננון: אורחים . הולכי חוכח: עברת . קבולת וכן קראו עלרה (יואל א'): (כ) ויררבו . הדכך לדכוך ברגל

who made the golden calf. The reply is that that generation had four merits: (1) they did not change their names; (2) they did not change their language; (3) they did not commit adultery; and (4) they were not talebearers. Jeremiah's generation,

and my eyes a fountain of tears, that I might weep day and night for the slain of the daughter of my people.

9

1. O that I had in the desert a wayfarers' lodging-place, that I might leave my people and go away from them! For they are all adulterers, a company of traitors! 2. They have directed their tongue treacherously (as) their bows, and they have grown strong in the land not for the sake of truth; for

through my eyes as tears, and that my eyes be a fountain of tears that does not run dry.—[Redak]

Jonathan paraphrases: O that my head be like a stream of water and my eyes like a flowing fountain.

Kara sees this as the plea of Israel in exile, who will complain to the Almighty. He will reply to them: O that I had in the desert . . . for they are all adulterers, a company of traitors!

- 1. O that I had in the desert a wayfarers' lodging-place—A lodging-place where travelers can stay overnight. The prophet states that he would desire to live in such an inn, so as not to see Israel any longer, for he cannot bear to see their wickedness.—[Redak]
- a company of traitors—Companies of traitors.—[Rashi] I.e. people who join together to speak treachery and falsehood. This follows Jonathan. Rabbi Joseph Kimchi, explains: a government of traitors.

Kara interprets this as God's reply to the people. They complain, "Is the Lord not in Zion? Is not her King therein." They mourn, "O that my head were full of water and my eyes a fountain of tears." And I reply, "O that I had not caused My Name to rest in Zion among you, because of your wickedness! It would have been better for Me had I dwelt in the desert and I would leave My people and go away from them, rather than to dwell in Zion among you when you provoke Me," as he continues in the following verses. This follows R. Eleazar Hakalir in Kinot for the Ninth of Av, (Not found in our editions. See Kinot for the Ninth of Av, p. 94.).

2. They have directed—Lit. trodden. This expression is appropriate for the preparation of the bow to shoot an arrow, and a bow (nwp) is (arbalete in French), and they tread it with their feet. Therefore, he calls it treading, and the prophet compared their tongue to a treacherous bow, for they directed their tongue like a treacherous bow.—[Rashi]

Redak renders: They prepared their tongue—it is like a trodden bow—and their arrows are words of falsehood and bitterness.

Alshich explains that God wishes to differentiate between Jeremiah's

בארעא ַםבּישָׁהָאלָבִישְׁתָאנְפָּקוּ וּםֵירָע רְחַלְּהִי לָא אֲלִיפוּ אַמַר יִי : יִנְבֶּר מַחַּכְרֵיהּ אָסַהַמָרוּ וַעַלּ כַּלֹּ אַתַא לא ההרחצון אַרָי כּל אַהַא מכִמן כמן וַכְּלַ רַחִים בּנְכִילוּ מְהַלֵּהְ: משקרין וקושטא **סְמַלְלִין** אֵלִיפּוּ לִישָׁנְהוּן פַּרָנָמֵי שָׁקַר אִיטַפִּשׁוּ מעו: ה יָהְבִין בְּבֵית בָּנָשָהָהון וּמִשְׁהָעַן עַל עונהרון בּנְבִילוּ כְּסְרָבִין לְמֵירַע רְחַלָּהִי אַמר יִי : י בָּבֶן כָּרָנַן אֲמֶר צָבָאוֹת הָא אַנָא בָּוְהִי עקא ועביף עליהון

מהר"י הרא

בה הדורך וכשהוא דורכה היא נשברת ביד בעליה אף
הם כפיו שלום את דעדו ירבר ובקרבו ישים אדבו כסד
שמפרש והולך אים סרעהו השפרון כל הענין: (ו) דעני
אינור של דוד האומים וויים אינור לייים אינור האומים אינור האומים אינור אומים אינור אינור

את דרכם. העיה כמו הכבד את לבו (שמות ח') להעוות: (ה) שבתך בתוך שרשה. כשהן יושכים חושכין מהשכות מרמה וכמרמה החליפו יראתי ומאנו דעת אותי: בשרשה. כשכיל המרמה: (ו) הגני צורפש. כיסורין: שפני בת

ישקנ בום בר ום בשוח ופחח : (ד) יהחלו . כדנם הלמד (תשחרת שכלול שיל

לכם לשוב מפעשיהם הרטים ולרעת את ה': עו איש מרתה.
יונקוב יעקב, מין תתרמית הרמים כם ויעקבני זה מעמים
ייעקב העין בשיא לברו וכל שאר יעקב שם בר גש תעיין
ייעקב העין בשיא לברו וכל שאר יעקב שם בר גש תעיין
בשיא ופתח: עו איש. ייתתלו. דגש הלמיד למפארת
הקריאת מפני ההפסק: לבדו לשנום. הרגילו כמו פרא למוד
מדבר: העיה גלא. להתעותה ללשת מעשה עול ובא על דרך
תאנים הלאת: (מ) שכתף. אפר האל יתכרך פה יועל שבתף
בתור בחל בלור בלור עם מרפה שלא תניל השוב אליו

נשקר: פרעה אל רעה . מעכירה אל עכירה : (ג) עקוב יעקכ. ארוכ יארוכ: (ר) העוה נלאו. יגעו וטרחי לטוות

בתוך כרסה כלוכר. בתוך עם מרכה שלא תוכל להשיבם אליך: במרסה. כל בך גדלו במרסה עד שפאנו לדעת אותי לא יובלו להעיח דרכם הדעת ויות יתבין בבית כנישתהון ונו' ככעסוד: מו לכן. העני צורפם. בצרות שאניא צליהם אראה אם ישארו מצודת דוד

של ההשת למתחו היופד ליכוח מדחון: (ג) קקוב יעקב. שנין מקום ושווח וכן השקוב למשור (ישטיה מ'): (ד) יהתלו. שנין לשנ כמו הכה החלת כי (שופטים "ז): לפדו. מנין ההגל כמו פרם למד מדכר (לשיל כ'): תעדה. של ישוח ושקים: גלאו. שנין ינישה כמו ונלחתי כלכל (לקשן כ'): (ו) צורשם. שנין זקוק: סרקה וגר. כי יולחים מעכירה חחת אל סכירה בנית ואינם נותנים לכ לכל לדמת אותי ולסטות אמניה (ג) תשמרי ז. היו נטמרים זה תוה לכל לדמת אותי ולסטות אמניה: (ג) תשמרי ז. היו נטמרים זה תוה לכל הנלות מסתרי לככו: ועל כל את . כל שם את : פקיב יעקב. יעקם ויעוות דככו של אתיו: רביל יהלוך. מדכר לכילות של רסבו: (ד) ואיש. כל אים מהחל ומלטיג ברשהו: לסדר. הכנילו את לשונם לדכר שקר כי מחמרדים כזה: תשור גלאו. כאלו נחיגעו

לפות דרכם כי הלכה שות ששו והוא שנין מלילה: (ה) שבתך בתוך מרבה. כ"ל המרמה מקפת אותך משכיב וכאני א"א לך לספרד מפנו וכעבור שפקם במרמה מתאנים לדפת אותי כי התרמה נות להם מלדפת את ה": (ו) צירשם ובתנתים. כדרך הכסף שלוכשי

Redak explains that God addresses the prophet: Of what use is your habitation among a deceitful people, since you cannot bring them back to you?

in deceit—Since they have grown into deceit to the extent that they refuse to know Me and they cannot abandon their evil way. Jonathan

paraphrases: They sit in their synagogue and discuss their sins deceitfully. With deceit, they refuse to know My fear, says the Lord.—
[Redak]

6. I will refine them—with torments.—[Rashi]

With the troubles I will bring upon them, I will see whether dross

they proceed from evil to evil, and they do not know Me, says the Lord. 3. Let each one beware of his neighbor, and do not trust any brother; for each brother forges plans, and every neighbor spreads slander. 4. Indeed, they deceive one another and do not speak the truth; they have taught their tongue to speak lies, they commit iniquity (until) they are weary. 5. Your habitation is in the midst of deceit; because of deceit they refuse to know Me, says the Lord. 6. Therefore, thus says the Lord of Hosts, I will refine them and test them,

however, possessed only two of these admirable traits, viz. they did not change their names and they did not change their language. As regards adultery, however, although Moses' generation also committed adultery in Shittim, in Jeremiah's time they were all adulterers. As regards talebearing, too, they were a company of traitors. No one could trust the other. Then he goes on to elaborate that 'they have directed their tongue treacherously.'

from evil to evil—From sin to sin.—[Rashi]

I.e., all their lives they engage first in one evil deed and then in another, and with all this, they do not take out any time to know the Lord. It is also possible to explain that because of their sins they proceed from the evil inflicted by one enemy to the evil inflicted by another one, or that one year they are punished with blast and one year with yellowing or locusts, and, in spite of this, they do not set their heart on repenting of their evil deeds.—[Redak]

3. Let each one beware of his neighbor—Let them beware of

revealing their secrets to their neighbors.—[Mezudath David]

forges plans—He lays traps.— [Rashi] He disregards his brother-hood and plans to trap his brother.—[Abarbanel]

and every neighbor spreads slander—I.e., he spreads slander against his own neighbor.—[Mezudath David]

4. Indeed, they deceive one another—This follows Targum Jonathan. Mezudath David explains that each one mocks the other.

they have taught their tongue— I.e., they have accustomed their tongue. —[Redak]

they commit iniquity (until) they are weary—They wearied themselves and toiled to pervert their way. הַּצְּהֵה is like '(Exod. 8:11) and making heavy (דְּהָכְּבִּין) his heart,' to commit iniquity.
—[Rashi]

5. Your habitation is in the midst of deceit—When they sit, they devise plans of deceit, and with deceit they have exchanged fear of Me and refused to know Me.—[Rashi]

because of deceit—Heb. בְּמִרְמָה.—[Rashi]

קהון וכחר קהון אָבי איקבין אעביר מן,קרם חובי פנשְתא דעמי: י קניר די מְחַבּף קישׁרְהוֹן נִקלון מְחַשֵּׁב עם חַבְּרִיה מְסִלְּלִין וּמְשׁרְיִמְשׁוֹיְכְּמִנְהָּה: מַח הַעֵּל אַלִין לָא אַמְער רְבָעוֹן עוּבְרוֹתִי אָמָא אַתְפָּרַע מוְרוֹן פִּרְעוֹתִי : בְּבִין עוּבְרוֹתִי לֹא מִע מוּרִיא אַנְאַ מֵרִים מַע מוּרִיא אַנָא מֵרִים בּצֵי וּבְבִי וֹמצְוָח וַעַלֹּ

יירות מַרְבָּרָא אָלְיָא אֲרֵי צַרִיאוּ סְבְּלִּי אָנֶשׁ רְעָרֵי וְלָא אַשְׁתְּבֵע קַלּ בְּעִירָא בָּאַרְעַהוּן מַעוּפָא יירות מַרְבָּרָא אָלְיָא אֲרֵי צַרִיאוּ סִבְּלִּי אָנִשׁ רְעָרֵי וְלָא אַשְׁתְבַע קַלּ בְּעִירָא בָּאַרְעַהוּן מַעוּפָא

כי איך אפשה. פפני עין כת עפי באחר שאני פזהירם לשיב עפי. מן קדם חוכי כנסתח דיסרת!: (ו) חץ שחופש אלי ואינן שכים: (ו) חץ שחופש פכים: (ו) חץ שחופ הרצוב ביר דפחרף ופתריתו לשונם. משוף כמו זהב שחוט (מלכים אי') וכן ושחטה אלי ואינן שכים (ווס מכלע"ו) וכן חברו מנחם וכן תירגם יונתן שטים (הוש בלע"ו) וכן חברו מנחם וכן תירגם יונתן כניר די מחרף: ובקרבו. תירגם יונתן ומטוהי: (ש) על החרים. על חורבן ההרים: ועל נאות מרבר. נוה כניר די מחרף: ומות לשון נוה וכן לחות חלהים (תהלים פנ) וכן לביתך נחוה קודש (שם לג): נצרהו. לשון ליה וכן רושים שבמדברות. כלות לשון נוה וכן לחות חלהים (תהלים פנ) וכן לביתר נחוה שבחר מברבר. מות מבחר מברבר.

בְּעַל: (י) שוחש, בחוף הרי ויש אם למקלה ולמחורת שה כל להיות שוחש סינים או אם ישובו כסף נכחר מסני הצרות: כי איך אעשת. לחזרים וומלא שחוש כי ליה מלחל קשיל כדלישל נערכין פרק נ'. מפני בת עשי. כי איך אעשה שלא אצרפם ספני שהיא כת. כי איך אעשה שלא אצרפם מפני שהיא כת. כי ייר סוף פרשת דה ברעתם והם נקראים עבי לא אוכל שלא אצרפם כי איך אניהם ברעתם והם נקראים

מצורת ציון מצורת דור

אותו ברור להשיר השיג ולבחון הכסף הטובה היא אם רמה כן אביא שלידי שרשניוי למרק לוכסת מהם סיני בטון: בי איך אישה וגור. כיל לם אותים להיות משוקטים בטון הלא מהפ צדת מעו יולאים המה להיות שם קדוש ואם אשבה שמהם כלייה כלא המה טדת מעי ורחמי עליהם ולכן אלרסם ביסורים למרק מהם הטון למטן ישארו מנוקים מעון: (י) חץ שחום לשונם. נדמה לטונם לתן הנמשר מנוקים מעון: (י) חץ שחום לשונם. נדמה לטונם לתן הנמשר ובחתים. של כחינה: (ו) שחום. משוך כמו זהב שחום (מ"ח)
") ארבו. של מחלכנ: (ח) אשקר. שנין השנה כמו פקדו כה

ולא (ש"ח י"ד): (ס) ונהי, שנין יללה כמו יודעי נהי (שמום
ה"): נאות. שנין שדור כמו בנחות דשר (חהלים כ"ד): בדרה.

ל"ו: נאות. שנין שדור כמו בנחות דשר (חהלים כ"ד): בדרה.
לששים יחתר לי מדבר של מקום המרשה כמ"ש הלחן ההנה

של יחד הקבח כי פלה"ד הזכנים למהחוק כמו הלי ההפת : סרכות רבה" כ"א מרכל לנתמה כי בפיו ידבר שלום עם רפה" ולכקרב ללו ישים שלרכל עליו : (ח) הינל אלה . וכי על מעשים כאלה לא אשנית בם להסכע מהם : אם בבוי . וכי בנוי אשר וגו' : (ט) על הוחריש. של חוכבן ההיים אשר לא למחו אדים קול בכי ויללה : ועל באות שרבר . על חוכבן אהלי הרופים אשר כמדכר ארים קייה כי נששי

sion of a dwelling. Comp. '(Psalms 83:13) the dwellings (האוֹת) of God'; also '(ibid. 93:5) to Your house, the dwelling (האוֹת) of sanctity.'—[Rashi]

The mountains are, as a rule, the pastureland for the sheep and the goats. He, therefore, mentions the

mountains. Or, perhaps it is because the voice carries there over long distances. Likewise, he mentions the dwellings of the wilderness, meaning the tents of the shepherds in the pastures of the wilderness. The prophet, upon perceiving the desfor what else can I do because of (the wickedness of) the daughter of My people? 7. Their tongue is a deadly arrow, it speaks deceit; each one speaks peaceably with his mouth to his neighbor, but in his heart he lays a trap for him. 8. Shall I not punish them for these things, says the Lord, shall I not avenge Myself on a nation such as this? 9. I will take up weeping and wailing for the mountains, and a lamentation for the dwellings of the wilderness, because they are withered and without any one passing through,

will remain or whether they will become as pure silver because of the troubles.—[Redak]

because of the daughter of My people—Because of the sins of the congregation of Israel.—[Rashi from Jonathan] How can I refrain from refining them? Since they are My people, I cannot allow them to remain in their evil state.—[Redak]

7. Their tongue is a deadly arrow—Heb. שחונט, drawn. Comp. '(I Kings 10:16) malleable gold (שחוט).' Also, '(Hos. 5:2) And the extent of their turning away (לַשְּׁחֲטָה)' (tirer in French), pulling. Another explanation is that it is actually an expression of slaughter (tranchant in French, cutting). In this manner Menahem classified it (Machbereth Menahem p. 172), and in this manner Jonathan rendered it: כְּגִיר דִי מְחָרֵף, like a sharpened arrow. - [Rashi] Redak differentiates between the keri and the kethib. According to the keri שחוט, the word is passive, meaning 'drawn,' i.e. an arrow drawn over the grindstone to sharpen it. Hence, a sharpened arrow, as Jonathan renders it. According to the kethib, שחש, the word is active, a slaughtering arrow, or a deadly arrow. Rabbi Joseph Kimchi explains the keri also as being active since we find the פעול form sometimes substituted for the פועל, giving it the active sense.—[Redak] Rabbi Joseph Kimchi apparently agrees with Menahem. Jonathan, however, appears to explain the word like Redak, drawn. This may be Rashi's interpretation, although it is possible that Rashi means that the arrow is placed in the bow and drawn to be shot. Rashi's association of Jonathan with Menahem, however, is very difficult. See Lexicon Chaldaicum Authore Ellia Levita. Shem Ephraim explains that it is the sharpened arrow that slaughters.

it speaks deceit—I.e., each one speaks deceitfully, as Scripture proceeds to explain.—[Redak]

but in his heart—lit. in his midst. Jonathan renders: in his innards.— [Rashi]

9. for the mountains—I.e. for the destruction of the mountains.—
[Rashi]

for the dwellings of the wilderness—The dwelling of the shepherds in the wilderness. It is an expres-

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 225.

נער אַמַלָּמָלוּ נָלוֹ : י וָאָהַוּ ירושבם סרור ירורין וית קרונא דְבָית יְהוּרָה אֶהַן לְצְרוּ סְבַּלִי יָתַיב : יא מון גַבְּרָא דַחַבּים וְיִסְבּר יַת רָא וּרָאהָמַלֵּל מן כָּרָם יִי עסיה ויחוינה, על מן חַרוּכַת אַרעא צַרִיאַת פַּסָרַבָּרָא מִבְּיִינִ יָהֵיב יב וַאַטָר יִי עַל דִי שָׁבָקוּ ית אוריהי <u>י</u>ת

ת"א ופד נכפה. (חפנים נע) : פי החים, ודרים פח ב'ם פה;

חץ מחודר והוא כנזר׳ דוב שכול שפתרונו משכל: (י) לנלים , לשון נל: (יא) ויבן את זאת. לאחרים כלומר אם ישב אדם משתומם על בך על מה עשת ה' ככה לארץ הואת שנרה כולם מעוף השמים ועד בהמה אם נצחה הארץ ניבלי איש עובר ולא שמעו קול מקנה. זה היא נוהנ שבעולם שארם נולה מכקומו שמטעקת מקנה זה ההתות ששמט שחום מהייבונה וכוליכין בשביה את כקניהו עמו , אבל כאן כה חרי האף הגדול שמפוף השמים וכר ברכה נרדו הלכו דבר זה אין לך תכם בעולם שיוכל לידע ולהכין לאחרים מהו הדבר אלא יבין: אשר דבר פי ה' אליו, וינידה לכל התמיהון על כך וכך אמר

דצונך לידע: על מה אבדה הארץ. כל כך שנצתה במדבר מכל עובר : (יב) ויאבר ה' על עובם את הורהי. והזכק שראיתי בתיבת ויבן את זאת זהו של ואשר דבר פי ה' אליו נרכולי שעמדתי על פתרון זה שהוקף מעמד את התיבה לבד ומפרידה כחבירתה ועושה אותה סוף סלה והו' שבהיבת ואשר סלמדנו שאין זה אותר חכם שדיבר סמנו למעלה אלא

סעון תנים. כשכן התנים וכנורם ות'י תנין ירודין: נים) פד האיש החכם ויכן את ואת. יבין מדעתו והגביא יניר התשובה וחשאלה כבו שנאמרה מפי ה': ניט ויאמר ה'. לפניהם, לא

סצורת ציון במדבק (ש"ח י"ו): נצתו. מלשון ליה ושממה: (י) לנלים. פנין חל ולגור כמו עד הגל הוה (כרחשית ל"ה): מעון. שדור כפו למטון קדבו (ד"ה כ' ל'): תנים. מין נחש: (יח) נצחה. מלשון

ננחה: גדדו הלכו. סופן לילר חמשים ושתים שנה לא עבר חים ביהודה מנלות לדקיהו עד פקודת כורש מלך פרם חמשים ושתים שנה היו ורמז לדבר ועד בהמה חשבונה בנימטריא כ"ב והחשבון מכוון במסכת מגילה [ג"ל יומא י' (ד]: (י) לנפים . דגורין: (יא) מי האיש החכם שיכין ואח ומי הנביא אשר דבר פי ה' אליו ויגידה . ומי יגיד על

זברברי דו"ל ר' יהודה אומר חמשים ושהים שנה לא עבר איש ניו ונהתי. לגלים. גלי אבנים מהבתים והחומות שנהרמר: ביהודה שנאמר על ההרים ונו' כעוף השמים ועד כהמת נדדו הלכי בהמה בנימפריא נ"כ הנו ד' יוםי אומר שבע שנים יתקיים בה גפרית שנאמר גפרית ומלח שרפה כל ארצה:

מצורת רוד שממה ואין איש פובר שם ולא נשמע הול מהנה כי האויב שללם לשלמו : גדדו הלכו . נדדו ממקומס והלכו נהם כי כוב העופוז ישכנו במקום אנשים כי שם ימלחו פירות ופרחי הילנות וזרעים למאכלם וכאשר יהיה שממה ילכו להם והבהמות יהחם האויב:

(י) לגלים . כי ינתלו הכתים ויהיו גני חבנים ויהיו מדור לתנים כי דרכם לשכון בין גלי חבנים: כבלי יושב . כי כלם ילכו כגלות: (יח) ויבן את זאת. החמור למסה על מה חכדה וגו': ואשר דבר. ר"ל ומי החים חשר ה' דכר כו הוח הככיח: וינידה. ויניד מדמתו (ית) דבן את האוד טימות מעסט על מט מבוט ובין האוד בין די נית טיבע מאר בין בין בין היו הדי היי היו מספר בעל מי מה בעבור מה אדדה החרך ונשם את מה כחבר עדל ו מי עולב אחם ה"ל מחו הדכר העיקר בדבר החורבו ולאותר אין מי בהם עיד ואם: הדברים ולא הלכו כדלך התורה לקיים מלוחיה כי אם עסקו בחורה היה המאור שבה מחזיר אוחם למושב אבל בעבור שלא עסקו כם הדברים ולא הלכו כדלך התורה לקיים מלוחיה כי אם עסקו בחורה היה המאור שבה מחזיר אוחם למושב אבל בעבור שלא עסקו כם

will understand this, and who is the prophet to whom the mouth of the Lord has spoken, that he may declare it? And who will declare why the land is ruined and all this retribution has come?—[Rashi]

I.e., who is the man so wise to understand this through his own intelligence and who is the prophet who knows the answer because the Lord has revealed it to him?— [Redak]

12. And the Lord said:—I.e. the Lord said to them, for the Torah is neither in heaven nor on the other side of the sea.—[Redak]

because they have forsaken—They did not learn the Torah, and, therefore, they have not hearkened to My voice, in all that I commanded them, nor have they walked in the way of the Torah to keep its commandments. Had they studied the Torah, its light would have caused them to

and the lowing of the cattle is not heard; both the fowl of the heavens and the beast have fled and are gone. 10. And I will make Jerusalem heaps (of ruin), a lair of jackals; and I will make the cities of Judah a desolation, without inhabitant. 11. Who is the man so wise that he can understand this? And who is he to whom the mouth of the Lord has spoken, that he may declare it? Why is the land ruined (and) withered like a wilderness, without anyone passing through? 12. And the Lord said: (It is) because they have forsaken

tined desolation of the pastureland, announces that he will take up weeping and wailing in the place of pasture, for they will become withered and without anyone passing through. Not only will there be no tents pitched there, but there will not even be any one passing through to graze cattle, and the lowing of the cattle will not be heard since all will have been driven into exile.—
[Redak]

both the fowl of the heavens—This may be interpreted as an exaggeration to illustrate the extent of the desolation, or it may be interpreted literally, since most fowl do not live in desolate places, but where they can find seeds, fruits and blossoms of trees.—[Redak]

have fled and are gone—I.e. they are destined to go. For fifty-two years no one passed through Judah; from the exile of Zedekiah until the order of Cyrus, king of Persia, were fifty-two years. An allusion to the matter and the beast (בְּהַבֶּה) amounts to fifty-two, and the computation is exact, in Tractate Megillah [should read: Yoma 54a].—[Rashi]

Perhaps Rashi means that the

computation of the years is consistent with the chronology delineated in Tractate *Megillah* 11b, that the exile of Zedekiah was eighteen years after the vanquishing of Jehoiakim, which was seventy years prior to Cyrus' proclamation.

Rabbi Yose says: For seven years, the verse '(Deut. 29:22) Brimstone and salt, all her land was burnt,' was fulfilled in Israel (ibid.).—[Redak]

10. heaps—Jonathan renders קגורין, heaps.—[Rashi] Our editions read: יצרין.

I.e., heaps of stones from the houses and the walls that were demolished.—[Redak]

a lair of jackals—For the house will be demolished, and become heaps of ruins, where jackals will make their lair.—[Mezudath David]

Some explain תנים as a type of snake.—[Mezudath Zion]

11. Who is the man so wise—who

שני בני אדם הן וכמה שתמיה החב'פניד לו הנכיא:(יד) לענח. מה חכלה החרץ וכח כל הפורענות הזה: (יד) לענה. עשכ אשיניץ רושפורא בלפיז (פו) תתבוננו וקראו לסקונות. יכת תאסרו להם סחרנה וחשתה עלינו נהי כדי שתדונת עינינו רסעה. שאפילו שאין כרעראי של אדם לבכות כששוסע מנחת שי

בשמים חיא ולא מעכר לים חיא: נינו וילכו. שרירות. פירשנותי למעלה: למדום אכותם. חרנילו בהם האבות וראו אבותם עובדים אותם ועבדום הם גם כן אחריהם וחאכות הם הרורות

(יד) מי רחש, בחל"ף כמ"ש למעלה פימן ח": (מו) והפלוחים. במקלח מפרים שרויקים חסר יו"ד חתר פ"ח ונמסר פליו ב" חד חסר וחד מלח מ"כ. ופיין ש"ש כיחוקחל י"ח :חשר לח ידפו, כן כחיב ולח חשמש לדברי מי בחופר ס"ח

ש"צ ניהקמי יה :הפר מי יופו. כן למינ זות משפפ ודנוי שי מחופר ס"ח. עובדים אותם ועבדום הם גם כן אתריהם ותאבות הם הרוחות.
הרשעים שעברו: ניז) לכן. משגילם. בא חכנוי קודם הידיעת שתוא את העם תוח כפו ותראחו את חילד אשד לא יעבדו
אותו את בוכרנצר והדופים להם שכתבנו בספר מכלול בחלק הדקדוק מסנו והמשיל הצרות ללענת ורוש הם מס ית משות
ובאברו פי רוש לפי שהוא פי מחיפת חעשב שקורין ריש גם יש שהוא מראש הפתן ואסרו כי לפיכך נקרא ראש כי ברוכ
עושין אותו פראש הפתן: ניסו) והפיצותים. ער כלותי אותם. רובם: נפו) כת אמר. התבוננו. בפורעות הקרוב לבא ומעתה
מצורת דוד
מצורת דיון

כאו לכל אלה הששים ואכדה הארן כעונם: (יג) שרירות לבם. מה שלכם כאה וממד: אשר לפרום אגותם. אסר הרגילום אכות': (יד) חנני מאכילם וגר'. כלה לומר אכיא מליהם לרות שונות: (עיו) רחשיצותים. אפור אותם כאלות מכו"ם אסר לא הכירו מעולם נכ ספה גם אכותם: ושלחתי. אל המקועות אשר מוכנו ויתפורו ליה ושמתה: (יג) שרירות. ענין רחיה כמו חשר שוכרו חשים (חיום ליו): לסרום. בעין הכנל פנו סרה מוד מודכו (נציו כ'): (יד) לענת. שם ששב מה: פי ראש. מי מחיטת הלש והם ששב ששב מר: (טו) והשיצותים. ענין טווכ: כלותי. מלשון כליה:

סנה וסנה שמה משלח מת הבד החייב עד מכלה מות': (עו) התבוננר. תנו לב להבין בהרעם סומת המעותדת לבא ומעתה תכחו למבונות

14. with wormwood—Bitter grass.—[Rashi]

poisonous water—Snake venom.
—[Rashi]

It is also possible that both of these are poisonous plants. If דוש is

snake venom, it is called דוש because it is extracted from the head (ראש) of the snake.—[Redak]
15. until I have consumed them—

I.e., until I have consumed the majority of them.—[Redak]

My Law, which I set before them, and have not hearkened to My voice, nor walked by it. 13. But they have followed the view of their own heart, and after the Baalim, which their fathers taught them (to worship). 14. Therefore, so thus said the Lord of Hosts, the God of Israel: Behold, I will feed them—this people—with wormwood, and will give them poisonous water to drink. 15. I will scatter them among the nations, whom neither they nor their fathers have known; and I will send the sword after them, until I have consumed them.

## 16. Thus said the Lord of Hosts: Consider and call

repent, but since they did not study the Torah, they came to all their sins, causing the land to be desolate.—[Mezudath David]

The Rabbis (Nedarim 81a, Baba Mezia 85b) explain this as follows: This matter was asked of the sages, the prophets, and the ministering angels, and they did not explain it, until the Holy One, blessed be He. explained it Himself, as it is stated: Because they have forsaken My Torah etc. That is apparently synonymous with 'and have not hearkened to My voice.' This is also synonymous with 'nor walked by it.' Said Rav Yehudah in the name of Rav: This comes to say that they did not recite a blessing on the Torah at the beginning. Ran explains that the Talmud deviates from the simple explanation since, were it so that no one studied the Torah, it would have been obvious, and it would not be hidden from the sages and the prophets. The Talmud, therefore, deduces that they indeed studied the Torah, but they did not study it for its own sake but for their own interests. Consequently, they did not consider it important enough to warrant the recitation of a blessing. This is the meaning of 'nor walked by it.' I.e., they did not proceed with the Torah according to its proper intention and devotion.—[Ran, quoting Rabbenu Yonah in Megillath Setharim]

Rashi explains that the words, 'which I set before them,' allude to the formula of the blessing, 'and gave us His Torah,' which we recite every morning. This intimates that they did not recite this blessing.

Apparently, the intention is that their lack of devotion in their studies led them to follow the view of their hearts and eventually to follow the Baalim. Had they learned the Torah for its sake, they would never have come to that state.

13. which their father taught them—I.e., to which their fathers accustomed them. They witnessed their fathers worshipping these idols and emulated them. The fathers were the wicked generations that were before them.—[Redak]

לָאַלְנִתָּא וְנִיתְנוּן וּלָחַבּימֶתָא שָׁלָחוּ וְיַיַרְעַן ויסינג עינגא רסעיו וגלגלי עינגא יות אבי קל : יח אבי קל אַלָּיַא אָשְהַסֶע סְצִיון בָהֵיהָנָא חרובת צדיאה נשיא ים ארי והצית פַּרָנֶמָא לִמְלֵי גביוהִי אודניכון ַל**ָר**ְנְתֵיכוּון וַאַלִּיפְנָא אַלָּיָא וָאָהְּהָא לַחֲבֶרְתָּה א ולפדוה בנומינם.

ויקנה: חסר א' קמן בו'ק מהר"י קרא

מר: מי ראש. ארס נחם: (יח) בי השליכו משכנותינו. של המקונן נוסה לו לבו לכנות: (יח) כי פובני ארץ. וכי השליכו אויבינו משכנותינו: (ים) כי שמענה נשים דבר תי זנו׳. כלוסר שעתידין הדברים ליגע שתחיו צריכות לקונן לפיכך למדנת בנותיכם נהי ואשה רעותה קינת. כשיגיע הדבר

קרא למקוננות בשתח חלמיד ריל הבקוננות חידועות: זאל ידטו: (יו) ותשונ: גש"ו שלולים: (יו) ני השלינו. כל הבקוננות חידועות: זאל ידטו: (יו) ותשונ: גש"ו שלולים: (יו) ני השלינו. כל הבקוננות חידועות: זאל ידטו: (יו) ותשונ: גש"ו שלוים: (יו) נוחונים בשתלים בחלים. התרות האל"ף בסגול וחשני ותבואנה בחעלם בחעלים בתנועה השל"ף בסגול וחשבה. כלומר לקיל נהיין התספדן וחשבה. בלומר לקיל נהיין התספדן וחשבה, בלומר לקיל נהיין התספדן הנפוד רבים או ברים במדים בל מדים בל השלים במדים במדים ביו ביו בלומר לקיל נהיין התספדן היו וחשברן עינגא דמעין: ותפתפינו. חם אישוני חעינים וכפל התנין במלות שונית וי"ת ונלגלי עינגא ינחן מיא: (יו) כי קול היו ושברן עינגא דמעין: ובן נשפע משאר הבקושות אלא קורם שגבבות ציון היו רושבים לחשב בציון ויירושלם שאם חשאר להם ירושל משור בעים שנכבשו החדרין לישובין כלו שששו ביום מנחריני שבכש הכל וחלתי ירושלם וכיון שנשארה ירושלם נשאר חכל ולא גלו ולא עובי ארץ ישראל אבל כיון שנכבשה ידושלם אין עור תקנה ואו חית ידשלם וכיון שנשאר הירוש בשנו מאר: כי שנונו ארץ ישראל אבל כיון שנכבשה ידושלם אין עור תקנה ואו חית בקל הביני משבנו שהעוד ברינו בישונותנו. באילו שהעכואין באוד העוד וחוב השלינו שבנותנו האולים וחובו העוד במים מוכרו הביו והנחי בנשים ביו ביו בנים מתרונו בו ביו שנותנו העדה או כא על דרך ולא תקוא הארץ אתכנואין השלינו שהענות וחצדה או כא על דרך ולא תקוא הארץ אתכנואין האלים שלצות הביו הוות ביו הוב כי הן רכות הלב יהן כנים ברוב כי הן רכות הלב יהור כן שמענה ביות ביותר כן הובר כי הן רכות הלב יהור כי הובר כי הן רכות הלב יהור כיותר כן היבר כי הן רכות הלב יותר כי

מצורת ציון
(פו) למקוננית. מלי קילה: (יו) והשנה. כמו ומטאנה כאל־ף:
וחרדנה. מלטון יכידה: ויפשפעינו. הוא אישון הטין: יולו. מלי
הואה ומטיפה: (ימ) שדרנו. פנין מושק: משכניוני. מלטון
משכן ומקום מדור: (ימ) וחקח. כ"ל מקכל: דעותה. מכחה:

מצורת דוד הם הנשים היוצעות לסטוד ולקונן על הפסים: והבחשינת. אליכם לעוכר קינות יולנות: ואל החכבות. כן בכקילות לפהר למדר לפדר שלכון לות וינון להדאיב כשטים בשופטים: (ח) והסחרנת. כן תחתכה להרים בעבורינו קול יללה למען ימעורכו לבנינו: ותרדנת שיננו רבעה. יולו בים. ישימו עי דמעת הככי וכעל הדכר כפ"ש:

(ית) בי כול. כי מליון נשמש קול יללה שפומרים פוך שדדמ ומשנו שפד כי משכנו להשגב צליון ושחה לא כן סים כי שוכנו ארן כמלשינה כי בשליכו משכנוחינו את השוכלים כהם חולה וכפנין שנאמר ולא תקיא הארן אתכם וגו' כאשר קאה וגו' (ויקרא "א) : (יש) דבר ח'. שאשר שהפוכעניות מעוחדות לכא : ותקח וגו', כשל סדכר לש"ש: גחי. דכרי יללה: ואשה דעותח. ואשה חלמד את רשותם

dath David, however, render: Our dwellings have cast us out. It is as though our dwellings have cast us out. Comp. '(Lev. 28:18) And the land shall not vomit you.' There is no greater shame than that of a person being compelled to leave his

dwelling. Therefore, we are very much ashamed.—[Redak]

19. the word of the Lord—that the retribution is destined to befall you.—[Mezudath David]

and teach your daughters a lamentation—As above, the women

for the (hired) women mourners that they may come; and send for the skillful women, and let them come. 17. O let them make haste and raise a wailing over us, so that our eyes may shed tears, and our eyelids gush with water. 18. For a sound of wailing is heard from Zion: 'O how we are ruined! We are very much ashamed, because we have left the land, because they have cast down our dwellings!' 19. Indeed hear, O women, the word of the Lord, and let your ear receive the word of His mouth; teach your daughters a lamentation,

for the (hired) women mourners— Heb. אַקְקּוְנְוֹח . The pattah under the lammed takes the place of the definite object, indicating that these women were well-known.—[Redak]

Since women are more emotional than men, they are chosen for this profession.—[Ibn Nachmiash]

for the skillful women—I.e. for the women who are skillful in eulogy and lamentation.—[Redak]

Malbim explains that the skillful women are those who know how to keep the living from dying in the calamity.

17. over us—The prophet includes himself with the people.—
[Redak]

so that our eyes may shed tears—lit. and our eyes shall come down with tears. It will be as though our eyes are dissolving and running down in tears. At the sound of the mourning women, we will burst into tears and our eyelids will gush with water.—[Redak]

and our eyelids—Heb. וְצַּפְצֵּפִינְג This is the usual translation, following Ibn Ganach (Sepher Haschoraschim). Targum Jonathan and Redak, however, interpret it as the pupil of the eye.

18. For a sound of wailing is heard from Zion—The wailing is heard from other places as well, but before Zion was conquered, the people expected to take refuge there, for if Zion and Jerusalem were left, they would be able to rebuild the other cities that were already conquered and resettle them, as they did in the time of Sennacherib, who conquered the entire land except Jerusalem. Since Jerusalem was left, everyone remained and they did not go into exile. In this case, however, since Jerusalem was conquered, there was no more hope. Then there was a cry from Zion, "O how ruined!"-[Redak]

they have cast down our dwellings

Heb. הְשְׁלְיכוּ מְשְׁכְּנוֹחֵינוּ. Our dwellings have cast out their inhabitants.

We can also explain: For the enemies have cast our dwellings to the ground.—[Rashi]

Kara follows the second interpretation. Jonathan, Redak, and Mezuענויא: כ אבי סלים מיתא וָבְקון סשוַקא עוּלַיסִין מַרָחוֹבָין : גא אָתַנַבֵּי בּרָגן אֲטַר יָי וְהָהְרָסֵי נבלהא דאנשא פויכר מכדר על אפי חקלא וָכַעַסִירָא סְבָּתַר חַצְּרָא וַלַית דַמְבָנַשׁ: ככ בַּדְנַן יי לא ישתכח שלמה בר דור חביקא בְחוּכְמָתַיה וַלָּא יִשְׁהַבָּח שִּׁקשון בַּר מְנוֹחַ נְבֶּרָא בּנְבוּרָהֵיהּ וַלָּא יִשְׁהַבָּח אַחַאָב בָּר עַסְרִי עַהְּירָא מיל פחון . כ'ק כ: אל ישהלל , פרכין י פהרם שפר עשיר מהר"י קרא

י"ש"ו

את שוכניה'.ויש עוד לומ' כי השליכו האויבי' את משכנותינו לחרן: (כ) להכרית עולל מחוץ. מן השוק כמו וחולות חשים לך כדמשק (מלכים ח' כ'): (כב) אל יתהדל חבם. אל תחהללו לומר חכמים אנחנו הנה בדברי מאסתם וחכמת מה לכם אם השכלתם וידעתם אותי או תתהללו בחכתתכם:

השיכה: אל יתהלל חכם כחכפתו. אדם שלמד תורה ואינו מקיים מה שכתוכ כת אין הילולו בכך שלמרת אלא גנאי הוא לו שלמדה ואינו מקיים מה שכתוב בה כמו שמפרש למעלת תיבישו הכמים התו וילבדו הנה בדבר ה' מאמי ותכפת מה לחם שאין התכמה מוהיר את האדם על הליפור אלא בשביל השעשת דכתים ושבעת ישראל ושברת לעשות : אל יתחלל חגבור בגכורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו. שהחכמה והנבורת מנחת שי

רדיק האנשים: (כ) כי עלח, הארמון הוא הבית הגבוה ובתפער שערי הארמון אין דרך לחכנם בו אלא שיעלה הנכנם בו דרך תת ונים ווה דבר רחוק כי חסת גכוחים לפיכך לא יפנרו חלוני

(כב) אל יחהלל כשיר . כדפום ישן כחיב וואל בוא"ו וכן פלאקי בס"א כ"י בכל שחן דנחים הכי טפי דבתפרה רבחת ותסד כ"ב יפירתין נות ל ולים להת זונה ומהן דחשיב בהדייהו שהני חלק הוה ו ה ל יחהלל הגבור:

תדעו לקונן ותהיו מזופנות: (כא) וכעמיר מאחרי חקוצר.

וכעמיר שוורק קוצר מאחריו: (כב) אל יתחלל חכם בחכפתו .

לפעלה בענין אופר אתם תאסרו חכפים אנהנו ותורת ח' אתנו לסנית בעל הוא המוציה בין החול לבתו היו מתחלין בתכתו מת לפתו שה מתחלין בתכתו מתחלין בתכתו הנה ברבר ה' מאסר התכת כה להם ותוך הנכיא ותוחם על הרבר הזה ושפיב לחם

הארמון אלא יחיו פתחזים תמיד ואכר דרך משל כי עלת כות בחלינינו כא בארסנותיני כלומר כי באה לנו הצרה פתאום שלא חיינו נשמרים ממנה ואנ"ם שהיו נכיאי האמת אומרים זה אלינו תמיר לא חיינו שומעים אליהם ולא עלה על לבנו שתחית ואם תהיה שתחיה גדולה כואת: עולל פרנץ. כי דרך העוללים לשחוק בשוק והבחורים ברחוכות והגה הם נכרתים משם: (מ) דבר כה נאם ה׳. אמר תאל לנכיא דבר ואמור כה נאם השם כפו כה אמר ח׳ אלא שנאם דוא שם הפאפר: כדוכן. ככר פירשנה לכפל: וכעפיר מאחרי הקוצר. ששברה הקיצר ונשאר מאחריו ואין מאסף אותו כן יהיו פגריח' כנשכחי על פני השדח ואין קובר אותם: (ככ) כה אפר ח'י. אם יש בכם הכפים, אל יהחללו בחכמתם בי "א תיעילם כיון שלא ידעו את ה' ולא הלכו כדרכיו חכמת כה לחם וכמו שאפר חכפים המח לחרע וכן אם יש ככם גבורים אל יתהללו בנכורתם כי לא סצורה ציון כצורת דוד

קינה : (כ) כי עלה וגר׳ . אף כי סגרנו שערי הארמון לכלי תח לכא באויכ המתיח הנה עלה דרך החלונית ודרך שם כא'אל הארמות זר"ל לא הועלנו ככל התחכולות וההתחכמות למנוע האויכ: לחכרית. וביה כדפתו להכרית הכולת העוללים בן התון שהוא מקום ששוחקים (כ) בארמנותינו. מל' ארמון ופלסדין: פולל. כן יקראו ילדים רכי' כמו שולני שאלו לחם (איכ' ד'): סודש. משוק: (כא) נבלת. כן נקרת פנר המת: כדומן, כוכל: וכעמיר. כן נקרת מגידת שכלי התכוחה כמו ושכחת פומר (דכרים כ"ד): מאסף. שנין

סכנסה: (ככ) יתחלל, פלי פלול והתפסרות: כם התיצוקית כי היו כלם ואין מי ישתק בקולות: בחורים. וכן סכרית סבחורים מן הרחובות של היום ללכת חמיד: (כא) דבר כח. מאמר ה' אל פנכיא כה דבר אל ישראל נאם ה' וגו': משלה. סרכה פגרי אדם יפלו פל הארץ במרכית הוכל פל פני השדה וכמרכי מותרי החבולה התושלבים מחתרי הקולר חשר דרכו לעשות שתיים ופניחם פ"ם השדה לבגן לקור פוד: ואין מאסף. לין מי יכנים את ההרוגים אל הקבר כי הנאלדים יתסקדו ללאת מתקום מתכולה: (ככ) אל יתהדל חבם. כי לא יוכל לפליל נסטו כתכתחו זפגבור לא יוכל לפליל נפשו בגבורתו והעשיר לא יסדה נסשו בעשרו ואם כן אין להם להחהלל באלו כי לא יבא להם או תועלת

retorts to them, "Let not the wise man boast of his wisdom." If a man learns Torah and does not keep it. he deserves no praise for his learning. On the contrary, it is a disgrace for him that he learned it and does not practice it. Above, he castigates them, "Wise men were ashamed,

behold they were broken and caught; behold they rejected the word of the Lord, now what wisdom have they?" The Torah commands that we study in order to practice, as it is written (Deut. 6:3): And you shall hearken, O Israel, and observe to do.—[Kara]

and each to her neighbor a dirge. 20. For death has penetrated our windows, it has entered our palaces; to cut off the infants from the streets, and the young men from the squares. 21. Speak: Thus says the Lord: Indeed, the carcasses of men shall fall like dung on the open field, and like sheaves after the reaper, with none to gather them! 22. Thus says the Lord: Let not the wise man boast of his wisdom, nor the strong man boast of his strength, nor

were taught to recite lamentations since they are more emotional than men.—[Redak]

and each to her neighbor a dirge—So that they should be prepared to lament when the time comes.—[Kara]

20. For death has penetrated our windows—A palace is a tall edifice which cannot be entered, once the portals are closed, except by climbing through the windows. This, however, is very rare since the windows are high above the ground. They are, therefore, seldom shut. The prophet states allegorically, that 'death has penetrated our windows, it has entered our palaces.' I.e., it has taken us by surprise, for we did not beware of it. Although the true prophets constantly warned us, we paid them no heed and it did not enter our mind that the invasion would take place, and even if it would take place, we did not expect it to reach such proportions.— [Redak]

from the streets—Heb. קחרף, from the street. Comp. '(I Kings 20:34) And you shall make yourself streets in Damascus.'—[Rashi]

and the young men from the squares—It is customary for the

children to play in the streets and for the young men to frequent the squares.—[Redak]

21. Speak: Thus says the Lord—God commands the prophet to speak and to tell the people, "Thus says the Lord, etc."—
[Mezudath David]

and like sheaves after the reaper—Like sheaves that the reaper forgot, and they remained behind him, with no one to pick them up and gather them in, so will your carcasses be left forgotten in the fields with no one to bury them.—[Redak]

Kara renders: like a sheaf that the reaper cast behind him.

22. Let not the wise man boast—Do not boast, saying, "We are wise." Behold, you have rejected My words, so what wisdom do you have? If you understand and know Me, then you can boast of your wisdom.—[Rashi]

Above (8:8), he stated, "How do you say, 'We are wise, and the Law of the Lord is with us?" This indicates that the people boasted of their wisdom although they did not practice its teachings, as the prophet taunts them, (8:9), "Behold they rejected the word of the Lord; now what wisdom have they?" Here the prophet concludes this matter and

ישְׁפּבְּח רְסְשְׁפּבּח רְחַבּים וָאַלִיף לְטִירַע בעורברה:כנאלביו ברא 7 ן : פר קא יוסיא אָרַוּ אָכֶר יִי וְאָבַעֵר עֵלְ בְּלֵּ ממקנא פּלְחֵי פּוּכְבָּיָא וועני עלירלא בישום ווכי בארניא ארי בְּאַכֵּיןְ רַעֵּנְאַ ְּקְרְטֵי אֲמִר נְיָ : כּר הָאַ יּוֹמָיָאַ אָהָוֹ נגל ביה ישראל רדקו הרגום ארי אנא חקרא ורין אַשְּׁיַרְ בְּעְשְׁרְוֹ: מּבֵּי אַם-בּוֹאָרְ יְרְרְצֵּׁלְּ רַשְּׁרְרַנְיִּלְ רַשְׁבֵּל וְיְרָע אוֹרִי בִּי אַנִי רְנְרְ עִשְׁרְ הַבְּםְרְ מִשְׁמְּמֵם וּצְּרְהֵרְ שִׁצְּרֵץ ַבְּיַבְאַצְּׁרְּדְפְּצְּהִינְאָסִיְּרְוְּרִיּ נִּיְּרְנְּיִּרְיִּנְיִּנְיִּלְּבְּיִּרִי עֵלְּיִּרְּ T.N con act. agers a's achtiale a's and act. ages act it :

מאלפי ; (כנ) בי אם בואח יהחלל הכההלל. המשנת את עלמי (כד) ותקדהי, ענין השנתי : ביל. "עלמין עילפי בבילה, במה למי להבי בשנת את עלמי בילה החיב ותחכים במה בשביל ורובת את הילה "מי הילה בשבה שתת למבים ען הבשבים ולא כיה למושר לחיבי להי לני כי ולון עוד מלביי ולאי היל בעובה הביד לאיבי ולמותי מלחי ולני הול בשבה משנת למשר עם והבשבים ולא ביה ללא הרבים המלבים ולכים ביל מי ולא ביח "מי מיצל מות נות כל ללה המלבים ולכים המלבים ולה ביח "מי מיצל מות בים לל מים "מי הובים בים למים התגביות י"בי ולקדיד. השנת לכים לכים ללים ללהיו להים להילה להיל המלבים להים להילה להיל המלבים להילה להיל המלבים להילה להיל המלבים להילה על כל ביל בקידה. מלות של כל שהוה כתוך מרום בים לל החלבים להילה להילה להילה להיל המלבים להילה להילה להילה להילה להילה להילה להילה מלחות של כל שהוה כתוך ביחים על לבות ותל כל כל ביל בקידה. מלות של כל שהוה כתוך ביחים בים לל החלבים להילה הילה להילה הילה להילה להי

אל יהולל במישרו כי לא שבורו כן החבב כני הא מיש בכם קשור ומדי אל יהולל במישר כי לא שבורו מן החבב כני הא מישיו ומ או של הבל בני הא מישיו ומ או שהדב כני הא מישיו ומ אל יהולל במישר הי האישר במ החבם ינצל שבטחר בנת בתהבלוחניו ובמיש כי החבם ינצל במיחר ובמיח כון המיש כי האישר במיש בן האישר במיש בן האישר במיש בן האישר של של בחם אלא בכה גיצל אוה שינצלי בולם החבל אישר אליצל בחם אלא בכה גיצל אוה שינצלי ומו השביל ליהון אישר בישי הידוש אישר השביל הידוש אישר השביל הידוש אישר מישיביל כי הוא אידו קיבון האישר ניף הישה הידוש אישר אישר הידוש אישר הידו האישר החברו האישר אישר הידוש אישר הידוש היד מצורה רוו אותם והוא יחי לפי הבציאו הכל נקיא הסר ולפי שרחםי על חמניים רל הנתנה בכ"ח נפותה? לקוא צינק לם כה שיהורש בנולס מן השנוה והצימה כפי בה שמיינ אינם הרין הנמשך אחר החכפה יקיא שימם היסיף עירואםר נארק להריק כן השנות נכי בארק פטי מה שהיא בכי מצימה בשמים כפי שנה שהם: נגדו הנה ניים באים , קרינים לבא

מורך", קרא אם בא (כנ) השכל, כמו הכנד (נכ"סבית ה) (הנטליינ"ע בנמ"ץ): והמישר אין מיסדין לו לאדם להציל טרי הדיין אלא אם בא (כנ) השכל. כמו הכנד (נכ"סבית ה) (הנטליינ"ע בנמ"ץ): והמישר אין מיסדין לו לאדם להצילי שכי השכל ייים אוהי. סד (כר") צל כ? מול בערלה. על כל מול טים לו ערלה הפי. מיסר השכל יי בני אחרי ני בני אורי הרכי הור מי קנר שבר נישב שמלים הלך: כי אני ה" מישה הסד. לשיטרי פציה: : כי באלה האצתי . בנני אור שמליםין את התכנה לל כנת ללטרי לשיטרי לליים להלים למי אנונותורת ה" אתני וברביה" מאמר: "לל כנת ללטרי לשיטרי ולקשוה ה" אתני וברביה" מאמר: "רך"ק

מצורה ציון

Moreover, have were Behold, days are coming-I.e., days are approaching. He mentions the following nations because they

nations

these

þ because

conduered

with Israel, Nebuchadnez-

harshly

dealt

the rich man boast of his riches. 23. But let him that boasts exult in this, that he understands and knows me, for I am the Lord Who practices kindness, justice and righteousness on the earth; for in these things I delight, says the Lord. 24. Behold, days are coming, says the Lord, when I will punish

23. But let him that boasts exult in this, that he understands and knows Me—He who learns understanding and wisdom with the intention of knowing Me, for in this there is reward, as the prophet proceeds to elaborate.—[Kara]

that he understands—lit. understanding, Heb. הָשְׁכִּיל, like (Exod. 8:11) making heavy (הַבְּבֶּר), (Enteliant in O.F.).—[Rashi]

Redak renders: By understanding and knowing Me. Understanding God consists of knowing that He has always existed, that He is incorporeal, that He created everything, guides everything, and leads the entire world, both heavenly and earthly beings, with His wisdom. Knowing God consists of going in His ways, to practice kindness, justice, and righteousness on the earth, i.e. with the inhabitants of the earth. One who follows His ways is said to know Him. We find a similar verse below (22:16): 'Did not your father eat and drink and practice justice and righteousness? Then it was good for him. He pleaded the cause of the poor and the impoverished, then it was good. Is that not knowledge of Me? said the Lord.' This illustrates that practicing kindness, justice, and righteousness constitutes knowledge of the Lord. Through this, Daniel and his companions, who were exiled with the exile of Judah, were saved from the disgrace that befell the other captives, and they were highly esteemed in the land of their captivity since they were righteous and pious. They had no way of being spared exile, because it was impossible for three, four, or even ten people to remain alone in Eretz Israel.—[Redak]

exult in this—I.e., let him exult in this character, to understand and to know Me.—[Redak]

that I am the Lord Who practices kindness, justice, and righteousness—This is the explanation of knows Me, for knowing the Lord consists of practicing kindness, justice, and righteousness. He, therefore, elaborates on the matter and states, 'for I am the Lord, Who practices kindness, justice, and righteousness, for these are My ways and My traits, with which I deport Myself in My world.—[Redak]

for in these things I delight—that a man practice them and live with them. He states that He performs kindness, justice, and righteousness on earth, although He performs kindness in the heaven as well, as is stated: '(Psalms 36:6) O Lord, Your kindness is in the heavens,' he states here only that God practices kindness on the earth since that is manifest to human beings. His kindness in heaven, however, is known only to the wise.—[Redak]

יר: כי על־מצרים

ומל והודה ומל ארוקאי ומל בני ייייי מולביהון בובניא : כה על מעראי Ω

מואלא ומן לנ פהא רשרו וְרְלְ בְּית יִשְׁרָאֵל עֵרְלֵין רטיריא עקכנא ערלין בבשבהון Ļ בשכונין 020

ובל-ביו

בלבחון : א קבילו יה פרגמא במליל

שליכון ביה ישראל " ב פְּרָנוֹ אֲמֵר וְיֵי מַאוּרְחַת תילפון

X,ODA CARCI במשטניו

בשמיא

קסץ כזיק רישמים נשי

מהייי קרא ara qui esce ca agre aur fr :

Z

C'N arti te . erro (8 : A! aları .

(כה) על כל קציצי מאה. לציצי לשון קצה!

(ב) ומאורות השכים אל מחרו. הם חסה ולבנה נכיברם

(ב) ומולות שנקיאי אירות דכתיב והי לאורות ולמיבים אל החות מהם אדש מאהם הואים כי יחתו הניים מהסהועישון

י (ב) אל דרך הנוים אל הלטדו. וחו מחוחות ٤ שבלח לג נכ"ם של השבו"ם: (בה) על מצרים וגרי. שביני ארן ישראל היו ולקו אהריה בסמוך לה במ"ם (ביווקאל כ"ח) ומפ' גפ"ע : קציצי פאה. לשון קלה המוקאן בפאת מקבר:

ו והואל ההמרבו בנוים ולכדו ממקשותם הרי הם כהם באילו המרו הברה הואה ואנול הלה לאלחים כברות ותחיקי לאלחי ל אחרים לפיכך אבר אזר הו אל זרך הניים אל חלפדי וני: (מ) שפעו. פנואר ונא: (מ) בה אמר ח' אל דרך הניים. כמי ב אז דרך הניים נכניתי אמפוה אל חקר' וידרם אל מיון אמרי י אל הלפדי דרך העלים כיון שארם מולים לאות ולבריה בני י וננינם שפרו אה דרכי ולא רביו העניים: משתחת השנים אל תחתו. ואם תאמר נענור הכוכנים כררך העכוים ני רם שולפים בארץ ואותותם נראים להפיב ולהרע כפו השמש שיש לו סמשל בארץ בתנואוה ובפירות ככו שכחוב ומפגר תנואות

(נכ) על מצרים . ממה ממלם מי הם המקבלים המוכז והנמוללמול ביו לנוכדלל: וקנוצי מאוד. המכדיל וממונים במצר מסיל ביו בנים כמודר: כי כל הניום וג"). כ"ל כי כדו של ממניל המה מכלי בתי כן כל ניח יבלא מידלי לו נכלי במום בקול ה" ולכן בדין ה" ה" א"ל"ל "ב"ל מילה ב" לו ל"ם ה" ל"ל"ם ל"ב"ל ל"ב" י (נ) אל דין וני). א"ל מלדו ולכים של דרן המכ"ם למצר אל מצורה רור

סד שלא מזול : (כה) קצוצי. פרן חתוך כאי וכלן סתילים (שמוח ליש) רבל פגרים ומלוח בים קגולים לבי המלוה: שארו. פנין שכי ולד וכן של ארכע המחוח (שם כ"ה): עדלי לבי היותי לב קאלו מבוסה בחוחן: כפסילים הנפשים למולות השמים: ומאוחוה. ר"ל אל סקוכנים ולקיות השלוכות כי אין לכם לפחוד מאלה כי מנין פחד ושנר : כי המכו"ם ימתרו מהם כי הם נתונים תחם מעוכת השתים ולא כן אתם כי אתם ממשכו שבמכור

י (כ) ופאותות. מלפון פוס ופיצן: החתר:

מצורה ציו

your nbou send a blight 2 contrary incensed and grain, your

> you worship the master, you will not need the servants, but if you worship the servant, the master will become

thoughts.—[Redak]

-every circumcised one with his uncircumcision. 25. Egypt, Judah, Edom, the children of Ammon, Moab, and all those cast off to the corners, who dwell in the desert, for all the nations are uncircumcised, and all the house of Israel are of uncircumcised hearts.

10

1. Hearken to the word that the Lord spoke about you, O house of Israel. 2. So says the Lord: Of the way of the nations you shall not learn, and from the signs of the heaven

zar, and later, he and his seed were punished because they were too harsh to Israel.—[Redak]

every circumcised one for his uncircumcision—Every circumcised one who has a foreskin, even an uncircumcised heart, and surely I will punish the heathens.—[Rashi]

Redak renders: Every circumcised one and everyone who has a foreskin. This refers to the Jews and the gentiles. The circumcised ones are the Jews, and those who have a foreskin are the gentiles, mentioned in the following verse.

25. Egypt etc.—These were the neighbors of Eretz Israel, and they were punished shortly after her, as it is written in Ezekiel (29), and explained in Seder Olam (ch. 26).—[Rashi]

Judah—Since Israel, the kingdom of Ephraim, was already destroyed by the king of Assyria, and Judah and all the nations mentioend were destroyed by Nebuchadnezzar.—
[Redak]

cast off to the corners—Heb. אָפָּאָה, an expression of an end, those cast off to the corner of the desert.—[Rashi]

2. Of the way of the nations you shall not learn—This follows the Targum. Redak renders: The way of the nations you shall not learn.

Rashi comments: Of the way of the nations you shall not learn—and then, from the signs of the heavens you will not be dismayed, from the eclipse of the sun or the eclipse of the luminaries.—[Rashi]

Since you are circumcised as a sign between Me and you, observe My ways and not the ways of the nations.—[Redak]

and from the signs of the heavens be not dismayed—If you say, "Let us worship the stars as the heathens do, for they rule the earth, and their signs appear to do good and to do harm, as the sun, which has control over the earth as regards the grain and the produce . . . If we worship it, our grain will increase, and if we do not worship it, it will harm us and we will suffer a shortage of grain. We must also fear the eclipse of the sun, which is an evil omen for the world," do not fear the sun or the other stars, for they are My servants, who execute My word. If

בשַׁמַיָא לָא הָהַבְּרוּן אָרֵי

יַרַי נָנַר בָּהַצִינָא :

לֵיה בְּכַּכְּרִין ובְּכַּקּבִין

ה עובר נגיד זקיפין אָינוּן וְלָּא אָהַנִּמְלָּא יִהְנַמְלּוּן אֲרֵי

בְּהַרִין עַמְסְיָא מְנְהֹוֹן: ג אַרַי גְוַירַת עַמְסָיָא לָטָא אִינוּן צַרַי אָעָא מַחוּרשָא קוץ לֵיה עובר י בַּכַּקפָּא וּבְדַהֵּכָא רָפֵי מַתַקיף לֵּיה דְלָא יִצְטְלֵי: לֵית בָהוֹן רוּחָא לַהַלָּכָא

לָא תַּדַחַלון סְנָהוֹן אֵרֵי

אותן אלהית אתם אל תיראי מהסולא תחתו כחם: (כ) במעצד. ברריא בלכ"ו: (ר) יחוקים ולא יפיק. יחוקים שלא ימומר: (ה) כתוםר . [פירש ר' פנחם ביר חלבו] כתוםר סצוייר צורת ארם שעושיןלהפחיר העופו' שלא יאכלו הפירו':מקטה.כטדי"ק בלע"ו כמו מקשה תעשה המנורה : אל תיראו מהם כי לא ירעו . ואם תאמר את"ם שאינן מריעין יש בחם כח להימיב והריני

מנחת שי

ל (כ) נשות יושית. כל כש ת שכשקרת חסר וחדו חין בלחוד שלת:

(ג) חרש.אומן:מעצר,דולדוייר"א כלע"ז:(ד)במספרות. קלי"ש כלע"ו: ובמקבות. קורנס מרטי"ל כלע"ו: יפיק. יכרע ברכיו לשון פוקה (שמוחל א כ"ה) ופיק ברכים (נהום ב'): (ה) בתומר מקשה. מקים חותם נקורנם עד שווקף לו קומה כדקל: אל היראו מהם. אם תפרשו מהם כי לח

הכוכבים וגם העפר'ם לא תיעילם עבורתם להם כי הארון ראד

ליעבר לא העבר לפיכך לא תצילם עבודהם אות' מנוקם: 'נו כי תוקות העסים . ראו אל מה הביאם עבודה זו כי בעבודת הכוכבים באו אל עבודת אלילים כי יאסרו להם כהניהם עלם חוח נעשה בכקום השמש ולכבורו נעשה והעוברו כאילו עובר השמש כמו צלם הזהב שעשה נכיכרנצר לשמש וכן יעשו הצלבים לשאר הכוככים ואלו הם חוקות ששםו להם לחק כהני הצלבים והרגילו אותם בזה הרעת ער שארכו השניי בזה חרעת ער שיתשבו תחמון כי זה אליל ספיב וסריע וזה הוא הבל ודבר שאין בו ססש כי האליל חזה עץ הוא ומיצר כרתו העושה אותו והוא סעשה ידי הרש שתקנו בסעצד והוא שקורין אותו דולרוייר"א כלע": זוה אליל אין לו ספילה בעצבו ואיך ייסיב ואר רע כאשר יחשבו אלת הסכלים וזה הגל שאין כפורו: מז הכסף וכורב יישרי. לפי שהוא פץ חופה אותו בססף ובוהב כדי שיתיה יפה ונאה בעיני הרואי זיכנה בלבם לעבדו: יחוקום. מסי הכסף וזהב יחיקו אותם על העץ בסססרות והבקבות שיכו בתם עליהם עד שלא יפיק כלוסר שלא יצא סתכונתו ולא יכשל סענין ופיק ברכי' ויש לפרשו סענין והפק לרעב ויהיה זה פעל עומד רוצה לומר שלא יצא מסקומו: (כ) כתמר כקשה. ככו התמר שהוא שהה אין בנופו עוות כי ענפי הם לפעלה וכל גופג שוה וכן מקשה מקשה שוה כן הצל עומד זקוף שוה בדמות אדם ולא ידברו כי אין בקרבם רוח מניעה כל שכן מדברית ווהו שאפר נשא ינשיא אם יסיעום סמקו' למקו' ינשאני כי הם לא יצעדו ברגליהם ואחר שהם כך אל תכפחו בהם ואל תיראו מהם כי לא ירעו : וגם היפכ אין אותם. אין עמם כח להפיב. היפר כמו תפר וכן בא בחולם והיא יושבת תחת מצורת ציון מצורת דוד

(ג) בי . חשר: היקות. פנין דכר קכום: חרש. חומן פן: במעד. שם כלי גדול משוי לחחוך נו יכן חקם כרול מפלי נישים מ"ד): (ד) במסמרות. כיתדות וכן וכרול לרוכ למסמרים (דה"ח כ"ב): ובמקבות. הוח הקשיש כמן וחשם המקכת כידה (שופטים

ד') ויקרא כן פ"ש שראשו אחד חד לנקוב כו האבנים: יפיק. פנין כשלון וכן ופיה כרכים (נחום כ'): (ה) בקשה. מנין הקשת בקורנם וכן מקשה חחת (שצות כ"ה): נשוא ינשיא. מלאון משה

מיוחדים להשנחת כמקום כ"ה וכמ"ש אשר חלק וגו' לכל הסמים וגו' ולחכם לקח ה' וגו' (דכרים ד): (ג) כי חקות. אשר חקות בשמים הכל כיא גם לפולם כמה שמושים לורה ללכא השמים ואליו יפכדו: כי עק. ר"ל אף אם היה הכח כיד לכא השמים להפך הרעה לחובה פ"י במכודה להם מ"מ הכל הוח למכוד חם הלורה כי הלה כוח פן כשלפח הנכרת תן הישר והוח מפשה ידי חומן בכלי המשלד : (ד) ייפהו . מייפה את הלורה כחסוי כככף וזהכ ומחזיה שליו

החסוי פ"י המסמרות ובהכחות המקבות: ולא יפיק. למפן לח יהיה נכשל ר"ל שלח יתקלקל להסרד הלשיי משנו: (ה) בתוסר סקשה הסה. ר"ל חין הסרש בין חלה הלורות וכין לורת חילן חמר הנפשה ההקשת הקורנם מתחבת כי גם המה כמוהו ולא יוכלו לדבר כמיהו : גשא ינשוא . מהלורך לשאתו פל כתף כי לא ילפדו לפלמם א־כ הואיל וכן אין לך הכל גדול מזה : אל היראו סחס . ר'ל ואתם ישראל אל תיראו אף פלצא השמים פלשם כי אין בידם לפשות לכם

Sam. 25:31) a stumblingblock (פוּקה),' '(Nahum 2:11) and tottering (וֹפִיק) of the knees.'—[Rashi]

Redak explains: that it should not lose its shape. He suggests also: that it should not slip from its place.

5. Like a palm tree they are beaten—He hammers them with a hammer until it has an upright stature like a palm tree.—[Rashi]

\* For Rashi's commentary turn to page 227.

As a palm is even—there are no uneven parts on its trunk for its branches are above—so is a beaten article even, and so does the idol stand upright like the images of a man, but they do not speak.— [Redak]

they are carried for they do not step—They have no power to move, surely they cannot speak. Consebe not dismayed, for the nations are dismayed from them.

3. For the statutes of the peoples are vanity, for it is but a stock that one cut from the forest, the handiwork of a carpenter with a small axe. 4. With silver and gold he beautifies it, with nails and with sledge hammers they strengthen them so that it does not bend. 5. Like a palm tree they are beaten, and they do not speak; they are carried for they do not step; fear them not for

for the nations are dismayed by them—Although the nations are dismayed by them, you shall not be dismayed, for if you worship Me, they have no right to harm you, neither will their eclipse harm you. Although sometimes they do harm individuals, that applies only to other nations, but if you worship God wholeheartedly, He will save you from the harm caused by the heavenly bodies. Even the nations will find that worshipping the heavenly bodies is of no avail, for it is proper to worship the master rather than the servant.—[Redak]

3. For the statutes of the peoples —See what the worship of the heavenly bodies led to, for the worship of the stars brought them to worship idols, for their priests taught them that a certain idol represented the sun and that it was made in his honor, and that he who worships the idol is accounted as worshipping the sun. We find an instance of this in Daniel 3, that Nebuchadnezzar erected a golden idol to represent the sun. Similarly, they would erect idols to represent other stars. These are the statutes that the pagan priests instituted for them. They became so accustomed to this belief that the populace finally believed that the idols had power to do good or harm. This was obviously vanity, a thing without substance, for the idols were but stocks cut from the forest, the handiwork of a carpenter with a small axe. Since this idol cannot move by himself, how can he benefit or harm?—[Redak]

- a carpenter—Heb. שַּׁחָה, a crafts-man.—[Rashi]
- a small axe—Dolodojjre in O.F.—[Rashi, Redak] Jonathan, too, renders תִּצִינָא, an axe. Mezudath Zion defines it as a large axe.
- 4. With silver and gold he beautifies it—Since it is made of wood, he plates it with silver that it should appear beautiful and attract worshippers.—[Redak]

with nails—clous in French.—[Rashi]

and with sledge hammers—A hammer, marteau in French.—[Rashi]

they strengthen them—They strengthen the silver and gold plates on the wood with nails and sledge hammers, with which they fasten them onto the wood.—[Redak]

it does not bend—Heb. יָפִיק, it does not kneel with its knees. Comp. '(I

L'N et cura . fer erdera . engana : פאפריקא מיוהן ובהנא מאופיר なにておい ניטים אין אירם: ימאי מון יינוארוי נגי ניני עני רינים Ź SZ S ロボシロ ני רב אַהְּ וְרֵב שׁ בְּנְבְּרוּתָא: י כוֹ לא,מכא . 6 יְרָחַלְ מִן הַרְּמְרָ מְכָּרְ עֵלְ בְיִּיׁ מָּיָ הוכחרא יחוכון עקמיא בְאַמְּבְּשׁׁרְ עֵלְ רִפְּלָחרּ קְמַעְוְהָא דְלָמָא אִינוּן : ם כּרַפּא וַכּיַוּפּ נְרְעֵין : י לֵית בּר היא מלכוהא אַני בְכּל מלקוההון ליה בר מנוז ר עקמיא מלאמו תרגום עממיא ובכל כוכניא ŗ. אני וילף 55 Ż,

כנהר"י קרא קיני הקלא וארנונא לבושהון , L יונר עלינר

הילך אהייהם כדי שימוני לי ליל הנם השינ אין אותם: ירעו לכס: ונכן הישינ אין אותם. מס תעכדום, הישינ (ז) פאן נביך ה' נדול איה הגיל שפך בנביה, בגיך כח למו לבשני. (ז) לך יאהה. לך נלה: (ח) ובאחר ובערו.
יאהה. היראה: באין כביך שינול להיע ולהישיני (ז): ני ל ישה, היראה: באין כביך שינול להיע ולהישיני (זוואחת עבו"ם ותה לילו מות וכן ויכסלו: (מ) מרוקן, מרודר: ינביי ויבסלי. כל ההכשם שנושין להם מסל וכל הפונה אם עליו. ינעוז למון מנות וכן ויכסלו: (מ) מרוקן, מרודר: יוקנו ולא ישק בער וכאל הא גדבר זה שאין יכול להפיל מי וורכשם שמביש והלך ובני כל אים מברת וני? יישר וכל ילא רוה כז אכל הקב"ה אינו כן דכרו לא כאלה חלק יוקב ני יוצר הכל השינה. בנ"ו באיחי ובר ינצטו מקים להקביה.
ירד"ק אינו המל א שיצר את הכל ונשהגרוק במישה יו המצא שכל דבר שמנות בנ"ו באיחי ובר ינצטו מקים להקביה.

(ש) יהלה, בידי האחדו וגבר מיל העם מתחת ותמבת היד בעילה תוכר, ונשאו הפוך כי הראוי ונבאוי וכן צאו לשוא עדיך כטר לאו בעיל הידי הנוקום. בידי (ש) לויף, שנה המדעים לוף הבי היוי בעאו. (ש) בידי האחדו לביד ורידים שאין בעיך ובעון האבי האני רבי לאו הידי משקו בעון בעול האבי האיד ורבי הידי האיד להידי הדי האיד הידי לאו הידים האיד לבידי האיד הידי לאו הידים באיד לבידי האיד בעול הודים הידים באיד לאו בעולה האדר ציים הידים באיד לבידים אידים בידים אל להידים הידים באיד לאור בעולה ואידי הידי לאור בעולה ואידי הידי לאור בעיד האיד לאור בי בכר הבטי הידים בידים לאור בעולה ואידי הידים האיד להידים האידים באיד הבטי הידים בידים באידים בידים בעל הבידים האידים הידים בידים אידים בידים בעל הבידים האידים הידים בידים בעל הבידים הידים בידים בעל הבידים הידים בידים בעל הבידים הידים בידים בעל הבידים הידים בידים באידים בידים בידים בעל הבידים הידים בידים באידים בידים בעל הבידים הידים בידים בעל הבידים הידים בידים באידים בידים בידים בעל הבידים הידים בידים בעל הבידים הידים בידים באידים בידים בידים באידים בידים בידים באידים בידים בידים באידים בידים בידים בידים בידים בידים בידים בידים באידים בידים בעל הבידים בידים בעל הבידים בידים בעל הבידים בידים בעל הבידים בידים בידים בידים בידים בידים בידים בידים בידים בעל הבידים בידים בעל בידים בעל בידים בעל בידים בידים

is that one thing? Their vanities of 8. But with one thing they are and what wood for which they will be punished, and they will be punished for it is an expression of foolishness, brutish-I.e. the heathens, –[Rashi] – ליכסלו

## Silver beaten into plates—Heb.

רְקְרָקֵע. They beat the plates to deck the wooden idol to beautify it. Moreover, they make great effort to bring silver from Tarshish and gold from Uphaz, far away places, fine

they will do no harm, neither is it in them to do good. 6. There is none like You, O Lord; You are great, and Your name is great with might. 7. Who will not fear You, O King of the nations, for it befits You, for among all the wise men of the nations and among all their kingdom there is none like You. 8. But with one thing they are brutish and foolish, the vanities for which they will be punished are but wood. 9. Silver beaten into plates is brought from Tarshish, and gold from Uphaz,

quently, do not trust in them, neither shall you fear them, for they will neither harm you nor benefit you.—[Redak]

Kara renders: like a beaten scarecrow. Daath Mikra: like a scarecrow in a cucumber garden.

neither is it in them to do good—if you worship them. ביטים is like to do good.—[Rashi]

6. There is none like You—This follows Targum Jonathan. Redak renders: From [what we see that] there is none like You, O Lord, [neither among the heavenly creatures nor among the earthly creatures, we know that] You are great, and that Your name is great with might.

and Your name is great with might—I.e., You have the power to harm those who transgress Your commandments and to benefit those who keep Your commandments.—
[Kara]

The expressions, 'You' and 'Your name' are interchangeable, indicating that God and His name are synonymous.—[Redak]

7. Who will not fear You—Since he stated above, 'fear them not,' he proceeds to state that only the idols should not be feared, but God

should be feared even by the heathens, since He is the King over them.—[Redak]

for it befits You—It is proper for you.—[Rashi]

I.e., the kingship befits you, and it is to be attributed to You and to no other, for among all the wise men of the nations and in their entire kingdom, all state that there is none like You, and they worship the stars only as intermediaries. He mentions the wise men of the nations since they know that the idols are meaningless, and if they do worship the stars, they worship them only as God's servants who serve as intermediaries. Nonetheless, they sin, for there is no necessity of an intermediary between God and man, for the Lord is high, and he sees the lowly. The populace, however, believed that the idols themselves had power to do good or bad, since they had become accustomed to worshipping them. He mentions 'and in their entire kingdom,' since the kings were unusually wise men and they had wise men to advise them. They, therefore, know that man's kingdom is transient, and that the only everlasting kingdom is God's.—[Redak]

Kara explains: fear befits You.

ת"א נדוה חחמרון . זוהר ברחשית פוטה

כולהון: יויי אַלהִים קשום הוא אלה קום וסלה עלסין מרוגויה הָווּנַע אַרְעָא וְלָּא יָכְלִּין עַבְּטָיָא לְּכוּבָרָא רוּגְוַיהּ: יא דָנָא פַּהָשֶנֵן אַנַרָהָא יי רשַׁלַח יִרְמִיה נְבִיא לְּוַת שְאָר סְבֵי נַלְּוָהָא דִי בָּבָבֶל וָאִם יַמְרוּן לְבוּן בַּשְׂרָאֵי רְאַתּוּן בִּינִיהוֹן לטעותא בית וּבָדֵין הַיִּמָרוּן לָהוּן טַעַוּן

שַׁמֵנא נָא נַכְדִין דָאַחָהַא רָאָתוּן פָלָּחִין לָהוּן מַעוַת רְלֵּית בָּהוּן צְרוֹךְ אִינוּן טְן

[בע"ו הוא אומר כי לא ירעו וגם היטיב אין אתם ובו בלשון מקלם להקב'ה] מאין כפוך ה' מי לא ייראך מיך הגוים. בע"ו הוא אוכר ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלם עץ הוא שאין בו כמש ונאותו דבר תצמו מקלם לחקב"ה . וה' אלהיי אמת הוא אלהיםהיים.בע"ו כגנה למעלה אל תיראו מהם כי לא ירעו ובת בטדה הוא מקלם להקב"ה . מקצפו תרעש הארץ ולא יכילו נוים (י) וה' אלהים אמת. למה כי הוא אלהי' היים ומלך עולם לכך יכול לחמת דבריו חבל כשר ודם חומר לעשות ומת חו תשם כחו או יורד מנכסיו ואין כידו לקיים: (יא) בדנה האמרון, חגרת היח ששלח ירמיה ליכניה וגלותו בגולה

זעכה (יא)כדנה האברוןלהום.ככו שת"י דנא פתשגן אינרתא דשלת ירכיה נבייא לוות שאר שבי גלוותא. די בכבל אם ייפרון לכח עססייא דאתון ביניהון פלחו לפעוותא בית ישראל כדין תתיבוןוכדין תיכרון להום סעוון דאתו פלחון רהן פעוון דלית בהוןצרוך אינון . מן שמיא לא יכילו לאחתא כפרא ואף כן ארעא לא יובלון לאצכיחא פורון, אינון ופלחיהון יאברו כן ארעא וישתיצון מן תחות שםייא אלה. ובלשון שבענה ע"ז דכתיב שםייא וארקא לא עכרו כו בלשון זה כקלם להקב"ה בצירו עושה ארץ בכחו רר"ק כנחת שי

מוב מהרשיש ווהב מאופן אעב"י שהם רחוקים מאלה הסקופות מן ל' חפרים נישניה כימן מ'ח: (י) יכו . נסגרים כ'' מדוייקים ודפוסים מדב מהרשיש ווהב מאופן אעב"י שהם רחוקים מאלה הסקופות ישנים חסר יו"ד וכן נמסר עליו כ' חסר וחברו הברלה יכל ו המים (יפניה

ועוד לובשים אותם כתכלת וארגכן מרוקם במלאכת ההכמים במלאכת וכל זה להראות בעיני ההמון יפים ושיכנם בלבם ב): (יח) חלכית די , כיו"ד דנושה: ופן חחות . בנכיתים עם פירום הרי"ח תאתם ושיאםינו בהם ויעברום: ני) וה׳ אלהים אכת. אלה האלהי׳ שנושין לעברם הם שקר והם פתים כי אינם אלהי׳ ואין יכולת בהם אבל ה' אלהים אכת שהוא אדון על כל האלהים והם הכוכבים היא לבדו אמת אלהים ויכול על הכל ישופם הכל ואשר זולתו אינם אכת אע"ם שהם אלהים כי אין כחם אלא מסנו והוא לכדו היכול האפיתי והשופם האסיתי שאין כדו והנהנתו תלוים ביר אחר: הוא אלהים חיים. הוא החי האכתי שאין חייו תלוין באחר כי חייו סטנו וכל תחיי זולתו חייהם ספנו ואסר חיים ביר אחר: הוא אלהים ידים. הוא החי האפותי שאין חייו תגיון באחר כי חייו סטנו וכל החייי זוכנת חיים סטנו אכל היים ב בלשק דבים ככו אלהים קרושים הוא רדך כבור והוא סלך עלט ותכירו זה כי כקצמו תרש הארץ ולא יכול גוין זופנו אין יכולת שיהיה וויכלו להכיר כי מאתו הוא שפורירע אתם החלה קודם בא הפורעניוי ביר עברו הנבואי: הרעש הארץ, נוכל לפרש שיהיה וויכלו להכיר כי מאתו הוא שפוריע אתם החלה קודם בא הפורעניוי ביר עברו הנבואי: הרעש הארץ, נוכל לפרש גם כן במשמנו שהשקע עד רוירע אתם החלה קילו כדבה אומר ביר של שלח ייכולו לבכל בני הנולה שיענו זה לכשוכים שיאפרו להם שיעברו אלחיהם יענו אותם אלהיא די שמיא וארקא לא עבדו יאברו מן ארא ומן הנולה שיענו זה לכשוכים שיאפרו להם שיעברו אלחיהם יענו אותם אלהיא די שמיא וארקא לא עבדו יאברו מן ארא ומן החות שפיא אלה וכתב להם המאמר הוה בלשון אדבי שיאמרו אותו לכשדים בלשונם ומה שאמר כרנה תאמרון להים שהוא אותרת להם לישראל ג'ב כלשין ארםי כדי שלא לחלוק בפסוק שיתא הציו עברי וחציו ארמי ואכר להים בכ"ם כי פעסים בא כן כס'ם כסו שנכצא בעודא וכן אכרין להום אע"ם שבדוב יבא בנוץ: אלה. לשין עברי ולשין ארםי ג"כ סצאנורו בעורא אלה כניא בכתוכ הוא אלה וקרי אל ואל ואלה אחד כמו האדצות האל ואכר אלה לפי שהם גראין לבני האדם אע'פ שתם נכוהים: וארקא. פרי ארץ ובדברי רז'לארבע שבות נקראו לה כנגר ארבע תקיפותיה ארץ תבל אדנות ארקא וי"ת הפפוק כן כבעמור ואר האריך בלשון הארסי כי עדיין לא הפסיק הענין עד ה' צבאות שבו הכל הוא בענה שיאכרו להם בני ישראל כי אנחנו לא שצורת דוד

שצורת ציון שם מקום: מאישו. מין והב סיב וכן בכתם אופו (דכיאל י'): תכלת וארנמן. שמית מיני לכעים חשוכים: (י) מקצפו . מלשון קלף וזעם: תדעש. שנין הנועה והנדה: יכילו. ענין סכל כמו ומי יכילכו (יומל כ'): (יח) בדנה. כוחת: להום. להם ומנחנו כלפין חרמי המ"ם כמקום הנו"ן כמו וכן חמרין להום (שוכח ה"): אלה . כום

הססל נעפה ממעשה חוש וידי לורף הען עשה החוש והלסוי עשה ידי לוכף: לבושם. כגדי הפסילים מחכלת והרגמן: טעשה חבמים בולם. כל הלכושים המה מעשי חכמים וכחומר וחיך יעשקו חכמים בדבר שטיח כזה: (י) וה׳. אבל ה׳ הלהים אמה הוא אלהים חיים ר"ל הוא חיי כל הבכוחים והוא מלך מושל על כל העולם: מקצשר תרעש. כל יושבי האכן וכל העכו"ם לא יסבלו זעמו כי כל חשר

יחסין יעשה וחין ערוך אליו בכל לבה השמים: (יה) ברנה . כן המר הנכיח לישראל שיאמרו אל האומות העובדים ללבה השמים: אלהים. בחלקים חשר למ עבו חת החרן יהיו מלבדים מן החרן ימחרת הבמים החלה שעבה המקום ב"ה ר"ל מהרחוי שיהיה נחבד

Although the beginning of the verse, 'so shall you say to them,' could have been written in Hebrew. it was written in Aramaic in order not to separate one verse by writing it in two languages.—[Redak]

Jonathan paraphrases: This is the contents of the letter the prophet Jeremiah sent to the other elders of the exile who were in Babylon: And if the Chaldeans among whom you are say to you, "Worship idols, O

the work of a craftsman and the hands of a smith; their raiment is blue and purple, all of them the work of experts. 10. But the Lord God is true; He is a living God and the King of the world; from His anger the earth quakes, and the nations cannot contain His fury. 11. So shall you say to them, "The gods who did not make the heavens and the earth.

they dress the idols with blue and purple, embroidered by experts. They do all this to show the people how beautiful the idols are and to encourage them to worship them and to believe in them.—[Redak]

the work of a craftsman and the hands of a smith—The entire idol was manufactured by a craftsman and the hands of a smith. The wooden idol itself was made by a carpenter, and the silver and gold plate that decked it was made by a smith.—[Mezudath David]

all of them the work of experts—All the raiment of the idol was the work of experts. Now, how can people with such talents engage in such foolish things?—[Mezudath David]

10. But the Lord God is true—Why? Because He is a living God and the King of the world. Therefore, He can make His words come true. A flesh and blood person, however, plans to do something and dies or becomes weak or loses his property, and has no ability to execute his plans.—[Rashi]

These gods that the pagans make for their worship are false, and they are dead, for they are not gods and they have no ability. But the Lord God is true, for He is the Lord over all the gods, i.e. over the stars, He alone is the true God, has power over everything, and judges all. The others, even though they can be called gods, are not true, since their power comes from Him, and He is the All-powerful and the true Judge, for His power and His guidance are not dependent on another.—
[Redak]

He is a living God—He is the true live one since His existence is independent of others, for His life is from Him, and the life of all others is also from Him. The plural form is used here as a form of honor, similar to the plural of majesty.—[Redak]

from His anger the earth quaked—You will recognize this since the earth will quake from His anger, and the nations will not be able to contain His fury. This may be figurative of the destruction of any land. This will be obviously His doings since He notified the nation of their impending doom through His prophets. It may also be interpreted literally, that a city with its inhabitants sinks into the ground when the earth quakes.—[Redak]

11. So shall you say to them—This is a letter that Jeremiah sent to Jeconiah and those exiled with him in exile, to reply to the Chaldees in Aramaic, a reply if they tell them to worship idols.—[Rashi]

שרעא לא יכלין לעסחא פַרִין אינון וּפַלְחֵיהון ייברו באַרָעָא וִישְׁהַיצוּן בון תחות שטיא אליו: יב וכרנא היסרון להון אַנחָנָא פּלָחין לַרְעָבֵיר אַרָעא בְּחֵילֵי שֶׁכְלִיל תַבַּל בְחוּכְטְתֵיה בְּסוּכְלָּהָנוּהֵיהּ שמוא: יג לקל מתניה רַכְפַת רַסִיון בַשְׁסוַא

להשיב לכשדים הרמית תשובה אם אומרים להם לעבוד עכו"ס: (יב) נטה. (טונדי"ם כלע"ו): (יג) להול תהו. בעת כח קול שהוח נותן המון מים בשמים: בשיאים.

מהר"י קרא פכין הבל בחכפתו ובתבינתו נפה שסים: (יג) לקול תתו הטון מים בשמים. על ירי קול נוהן המון מים בשמים: ויעלת נשיאים מקצת חארץ. שחעננים שותין ממי אוקיינוס רכתיב רעלת נשיאי כקצה הארץ ומששותין היכנו מעלין אותן לרקיע כדי להורידן לארץ וכה פתרונו לקול תתו הכון מים בשכים פלידי שמעלת גשיאים מקצת הארץ: ויוצא רוח מאוצרותיו. להוליך את העננים לכל אשר יצים על פני תכל ארצת שיוריתי

דר'ק כנחת שי כשוב שן שחו ח וששום הוח : (יג) שקלה " חוד. כחודן קרי :

נעבור אלח האלהות שלא עשה שמים וארץ אלא אלהים שעשת ארץ בכחו הם יבינו העברי ויאסרו להם בלשון ארמי אבל פתח תרברים שלת להם ירביה בלשון ארבי וכן פי' יונתן בות הענין עשה ארץ בכחו כרין תיברון להום אנחנו פלחין לרעביד ארא בחילו׳ ואמת הוא שלא עבדו ישראל ע"א משגלווכה שהשתחוו לצלם שהעסיד נבוכרנצר אנוסים היו ואעם ב היו ענושים בוח ביםי חבון לולא שרחם עליתם האל כם"ש מפני מה נתתייבו ישראל שבאותו הדור כלית מפני שהשתחוו לצלם: "נינו עשמת ארץ ככתו. למי שעשה הארץ בכתו אנתנו עובדים ווכר בכתו על הארץ לפי שהגלנלים רצין עליה סביב תפיר בכת שאין לו הפסק הבא מאחו יחברך וכאותו הכח שומרת הארץ תלויה בינתים לא תווו אילך ואילך אפילו כחום השערה. כמו שכתוב הולה ארץ על בלימה לא ידע ארם במה אלא שהחכם מתבונן כי מכח הסבוב היא עומרת בנתים בלא שום ססיכה אף כל פי שיש מעם אחר כי בפבעה הוא שהעפור באמצע לפי שהיא ככרה אף על פי כן האל שם בה זה הפבע וככחו הוא הכל: מכין של פרט את הכל בשבת היא האשונים כן הארץ הדינן אותם האל בתכבתו בנהרות נסשנים ובסעינות נוולים שלא יתכן הישוב הכל בתכפת/תכל דוא כקומות הישוב כן הארץ הדינן אותם האל בתכבתו בנהרות נסשנים ובסעינות נוולים שלא יתכן הישוב בבלעדיהם ויצמת בתם כל עשב וכל עץ פרי חצריכים לישוב אדם ובהביה וכל התיעלות הנסצאות בה חכל עשה בתכפת: ובתבתתו נפח שסים. שנסע אותם כאהל לשבת תחתיו כפו שאמר ויסתחם כאהל לשבת והאהל הוא כחצי כדור ואין אנו משינים כן השכים אלא חצי כדור אשר על הארץ אלא שאנתנו מתכוננים שיש חצי כרור אחר כי ענולים הם ונפיתם ומהלכם וסרוצתם מסורת לסערב ומסערב לסורת הכל נעשת בתבונתו שלא הושנ : נינו לקול תהו . וכן אנתנו עובדים אותו לקול תתנ דמון מים בשמים והנא תאויר הנקרא רקיע כי ידענו כי הוא הנותן מסר כמו שאמר חנותן מסר על פני ארץ ולא האלילים. כמי שאמר היש בהבלי הגוים מגשימים אם השסים יהגו רכיבים חלא אתה. הוא אלהינו והנה אנחנו ישראל שאנו חלק ה' יתברך ועכו כודים בו כי כידו לעשות כל זה שוכר לא יתנו השמים הספר כי אין בהם כים אלא הוא נותן אותם בהם אחר שיעלת גשיאים סקצה הארץ כמו שאמר ואד יעלה מן הארץ והשכה את כל פני האדם' והמים לא יעלו מן הארץ אלא איר הוא שיעלה מן הארץ שבעלה אוהו האל בניבע ששם בו והאל יתנהו מים באויר בכח שנתן בו ון ש לקול תתו המון מים בשמים: ויעלה נשיאים. וידו ויעלח כוי"ו וירר מעשות החמאת והעולח שפי׳ אחר שירר מעשות העולה נשא יריו על העם ויברכם וכן הן אהה קצפת ונחסא אחר שתפאנו קצפת וכן ויעלה נשיאים אחר שמעלת נשיאים נוהן המים כי בעבור בכקום מיוחר שבו ישוב האיר מים ונאסרו מקצה הארץ זה מאמר הפלומיפים שאומריי שהאדים עולים כפאתי צפון וררום זה מקצה הארץ הפאות הרחוקר' מן הישונו ארץ.כתיכ הארץ קרי והענין אחר: ברקים למסר עשה. ועוד פלא גרול עושה בירירת הכהר שיירדי' ברקי' עם הסמר והברק אש ואין המים מכבין אותו וכה שאמר לקול התו הוא נחיכת התחלת המסר שמשמעה קי, וכן אמר כי קול המון הגשם: מצורת דוד מצורת ציון

מהם שם אלהות בכל המקומות שבכא אלהי האמתי כי מם להם בהמקומות האלה (ולפן שכן לוה לו' להאומות אמר בלשון אכמי לשין שמכירים כו החומות ולוה סחח וחמר כדנה תחמרון להום ג"כ כלשון חרמי): (יכ) עשה ארץ בכחו. עתם כח לנמור דכריו שחתר ום הלהי׳ חמת ונו׳ וחמר הוח העושה חרן ככחו: בכין תבל. המקומות המיושכות מכין כהם כחכמתו כל הדברים הנלרכים שמם: נפח ששים . אמר בלשון פאלה מנטיים אוהל: (יג) לקול חתו . כשכור

לשון פרמי כלשון שכרי וכן הלה מחנים (שם): (יב) חבל. כם המקומות המיושכות שבני חדם: (יג) לקול. כחה הלמ"ד במקום בשכור וכן שתח פיך לחלם (משלי ל"ח): חהר. מנשין נחינה: המון . מלשון המיים ושחון : ויעלה . כחה הני"ו במקום חז וכן וחם נקבה תלד וממחה שבופים (ויקרת י"ב) ור"ל חו מתחה: גשואים. מננים פ"ם שמנשאי' שלמן למעלה וכן משלה נשיאים (חהלי' כל"ה):

נחינתו כול המיים מים בחויר השמים או מעלה חם העננים לרום השמים: מקצה הארץ. כ"ל בחשר המה נרחים לשלחית העין שהם בשפולי הרקיע בקלה הארן או מעלה אותם אל מול המקום אשר ירלה להמטיר שמה: בדקים. לעת כוא המטר מבריק ברקים ואין

a tent to dwell.' The tent is like a half sphere, for, although we know that the heavens encompass the earth on all sides, we see only a half sphere. All this was done with God's understanding, which grasped.—[Redak]

13. At the sound of His giving—At

the time the sound comes that He is giving a multitude of water in the heavens.—[Rashi]

clouds—Heb. נשאים. clouds.— [Rashi]

We worship Him also at the sound of His giving a multitude of water in the heavens, i.e. in the shall perish from the earth and from beneath these heavens.

12. Who made the earth with His strength, He prepared the world by His wisdom, and with His understanding He stretched out the heavens. 13. At the sound of His giving a multitude of waters in the heaven, and He brought up clouds from the end of the earth, He made lightning for the rain,

house of Israel," so shall you reply and so shall you say to them: The deities you worship are deities that have no power. They cannot bring down rain from the heavens, neither can they cause produce to grow from the earth. They and their worshippers will perish from the earth and will be destroyed from beneath these heavens.

Although this reply continues until the end of verse 16, Scripture did not wish to include a long Aramaic section and continued the reply in Hebrew. The Jews would understand the reply in Hebrew and translate it to the Chaldees.—
[Redak]

earth—Heb. אַרקא. This is synonymous with אָרֶץ. The Rabbis account for the four names of the earth: אֶרֶץ, אַרְקּה, אַרְקּא, as corresponding to the four seasons.—[Redak from Gen. Rabbah 13:12]

12. Who made the earth with His strength—Jonathan paraphrases: And so shall you say to them: We worship Him Who made the earth with His strength, completed the world with His wisdom, and with His understanding hung up the heavens. Accordingly, this is a continuation of the reply they are to give the Chaldeans. Indeed, we do not find that the Jews in Babylonian exile worshipped idols. The only

time they worshipped idols was when Nebuchadnezzar erected his golden idol and coerced everyone to prostrate himself before it. Although they were coerced to worship it, they were, nevertheless, threatened with annihilation during the time of Haman, only that God showed compassion on them and spared them (Megillah 12a).—[Redak]

Redak goes on to explain that the matter of making the earth with His strength alludes to the power of gravity by which the earth hangs suspended in space and does not deviate from its orbit.

he prepared the world with His wisdom—I.e., He prepared places for settlement in the world by preparing rivers and streams without which the world would be unable to exist. He prepared all vegetables and fruit trees required for consumption by man and beast. All this He did with His infinite wisdom.—[Redak]

Others explain this verse as a continuation of verse 10. Verse 11, comprising the reply to the Chaldeans is an interpolation.—[Mezudath David]

He stretched out—Tendre in French.—[Rashi]

He stretched them out like a tent under which to dwell, as in Isaiah 40:22: 'And He spread them out like עַשָּׂה וַיִּוֹצֵא רְוּחַ מֵאְצְרוּתְיו: דּנְבְעַר כָּלּ־אָרָם כִּיִּלְעַת הֹבִישׁ כָּלּ־צוֹרֵף מִפְּטֶלֹ כִּיְ שֶׁכֶּךְ נִסְבִּוֹ וְלָא־רְוּחַ בְּם: מְּבֶּכֶלֹ הַבְּיִה מִעְשֵׁה תַּעְתְּעִים בְּעֵת פָּכְרְּתָם יאבְרוּ: מִ לְא־בְאֵלֶה הַכֵּלְ יַעַלְב בִּי־יוֹצֵרְ הַכֹּלְ הֹוֹא וְיִשְּׁרְאֵלֹּ

מוהדרין קב : מפנית ה פנהררין לב זוהר ברחשים : בשם שקודתם . פוהדרין קב :

"מהר"

את הנשסי לארץ: (יד) נבער כל ארם כרעת.למעלת נאם' עשת ארץ בכתי ונוי וברבר ות נבער כל ארם ברעת מלעשות ארץ בכתי ומלהכין תבל בתכמתו ולנפות שסים בתבונתו: הוביש כל צורף מסטל. כל צורף עצועה שם לם משטושת אותו יבול לתתבייש לפי שאינו יכול להמיל כו רות ונשבת כשם שמפרש לתתבייש לפי שאינו יכול להמיל כו רות ונשבת כשם שמפרש

פננים: ברקים. (פלידורי"ש כלע"ו): (יד) גבער. לשון איש בער (מהלים זכ) וכן נבערו הרושים. כאן: גסבו . נ' מסכה: (פו) בעת פקודתם. כשאפקד עליהם:

והולך כי שכר נסכו ולא רוח בם: (פו) בעת פקוהם יאבדו. מירוש שיפקור הקב"ה על עושיהם יאברו עושיהם: (פו) לא רבים בכורת שי ויוצא רוח מאוצרותיו. זכר המפר זוכר חרוח בי בסבת הנשיאים (פו) פפסה פפספים. יש פפיים שמוע נכם פפסופים פולו וליו ומופים טם

שמעלת מן הארץ יהיה הכמר והיה הרוח בי שני אירי הם שני ערכת הוא מידי המו מידי המוחד מני היה הכמר והיה הרוח בי שני אירי הם שעלים מן הארץ יהיה הכמר והיה הרוח בי שני אירי הם שעלים מן הארץ היה הכמר והיה אחם נשיאים לנשואכם מעל הארץ האחר לה והוא הנקרא שומני היהיה משום היהיה ההיה הוא היהיה ההיה הנקרא קיפור ומה שאחר בהרבים בחכבה: היבוש בל צורף מספל וכל צורף מספל ביש לא יוכל לעשות וחדש מקר: ואו אחר מדעה המכחי שעשה הדברים בחכבה: היבוש כל צורף מספל וכל צורף מספל וכל צורף מספל אינל לעשות וחדש שקר: ולא היות בם. באלילים והיא נכך וחימה אתם כוהכ ובכסף ללא צורך: נסכו. ענין כפוי יחסוי כמו המסבה הנסובת ואת קשות הנסך: ואו הנסך: מיו הבל בעם בעודתם ביא פקודתם יאברו. כ"ש למצלה ואברו מארש או וקירוא היה עליה בעם המכה המסבה המסוב האות המלים בי שאברו בארש או והקורום היא פקודת בל לקרי עבר היות צביה המכך: מון לא כלחר מעודת הלילים בה חלקם הוא להני שנות הלילים שהם רעד בלחר נותר הלקי נקב. לא כמו להר מולבו שהם הלקם אין הלק יקב באלה שיעברוהו ויחיה הנא מקם ולמן ומיו בל בלחל בל היל בנותר מלה בל היותר בל הליו מותר בל הרה במרה היותר בל הנותר בל היותר בל הליותר ולברסה הנותר כל הליותר ולברסה הנותר בל היותר בלה מותר בל המלך בלוחלה שועברותו ויחיה הנא חלקם והם נולרנו חלקו אמלים שללנותלה שועברותו ויחיה הנא חלקם והם נולרנו חלקו אמלים שללנו להולו והלקו אמלים שהלינו לוחלה והלל מותלה שועברותו ויחיה הנא חוצרות שלליו והליותר שלליו הוא ושראל שכם נתלתו ואותר לא נעבר בלאיו לוחלה והללים שבה שללנו להוא ושראל שכם נתלתו ואברות שלים בללנולה שועברותו וויחיה הנא מעברה וויחיה הבל לנולה העברה וויחיה הנא לנולה שובברה וואלים בליום בלינולה שבברה וויחיה בכלה בלא בנורה בלילום בליום המוחד בלינולה המוחד במוחד הוא השתחם בלה המוחד בליום בלינותר היותר בלה בלוחלה היותר בלוחלה והללים בליום בליום בליום בליום המוחד בליום בליום בליום המוחד של בלחלם בליום בליום בליום בליום בליום בליום בליום בליום בליום המוחד בליום בלי

מצורת ציון
(יד) נבער. מלאון לפר ואופה: מדעת, מהיות בו דפת וכן וימתכך
ממלך (ש"ח ש"ח) ו"ל פשיות מלך: רוביש, מלאון ביטה גופבו.
בסבל המשה ביליבת המתכת וכן חלהי מסכה (שומו ל"ד):
(טו) תעתופים, מני תושה ב פקורתם. פנין השנתה:
(טו) תעתופים, מני תושה: פקורתם.

סצורת רוד

סמכר מכנה לוחם: ויוצא. הוא שולא אם הרוח מעוקום אולרו:

(יד) גבפר. כל אדם העוכד הספל הוא נכער מהיוח לו דעח וכל

גורף בעובה הספל יקבל נובה ען הספל בלאוחו כי בקר המסכה

צכק ואין באחד עם היוח בחינוני: (שו) פעשה תתחודים. המס

משלו ידי החושים מדרך השלו בצה שקדהם. בעת ישניה המקום להשרש מהם הו יהכדו מכלי תקומה; (שו) לא כאלה. לה כהססילי החלה כוה אלהי ישקב הנחון לחלקו: כי יוצר חבל תיא. לה כהשפילים שהמה משש ידי הדם כי הלקישקב הוא היולר את סכל: וישראל. ואת ישראל בתר להיות כ"א משבשיו שבש נחלתו: ח"

He chose Israel as His inheritance to worship Him and that He be their portion and they His inheritance and His portion. Although we have gone into exile, we have not forsaken Him. Because we forsook Him in our land, we were exiled from it. Now we recognize and

acknowledge Him, that He is the Lord of Hosts, the Lord of both the heavenly and the earthly hosts. It is fitting to worship the Lord, rather than His hosts, the heavenly bodies. Jeremiah sent all this to the elders of the exile, who went with Jeconiah to Babylon, that they should reply to

and He took wind out of His treasuries. 14. Every man is brutish without knowledge; every smith is put to shame by his graven image, for his molten images are false, without spirit in them. 15. They are vanity, a work of delusion; at the time of their visitation they shall perish. 16. Not like these is Jacob's portion, for He is the One Who formed everything, and Israel is

upper atmosphere called מַשְׁתֶּע, for we know that He gives the rain, not the pagan deities. We know that He brings the rain up to the heavens since there is no water there. He brings it up into the clouds.—
[Redak]

14. brutish—Heb. זְּבְעֵּר. Comp. (Psalms 92:7) a brutish (קַעָר) man'; also, '(infra 10:21) the shepherds have become brutish (נְבָעָרוּ),' here.—[Rashi]

Every man is brutish, unable to grasp God's knowledge and wisdom with which He performs all these wonders.—[Redak]

Others explain: Every man is brutish, not possessing the knowledge to perform such wonders.—
[Kara]

Still others explain: Every man who worships idols is brutish without knowledge.—[Mezudath David]

every smith is put to shame—Every smith is put to shame by his graven image, which cannot perform these wonders, yet he calls it a god.—
[Redak]

his molten images—Heb. הָּסְכוּ, an expression of מְּמֶּכְה, a molten image. —[Rashi]

Others interpret it as 'a covering.' His covering is false. He covered it with gold for nought, for it is of no avail. It was covered with gold to mislead the people.—[Redak]

and there is no spirit in them—I.e., there is no spirit of life in the idols. Therefore, their gold covering is of no use.—[Redak]

15. a work of delusion—They are the work of those straying from common sense.—[Mezudath David]

at the time of their visitation— When I will visit retribution upon them.—[Rashi]

This is a repetition of v. 11, 'shall perish from the earth and from beneath these heavens.' Their visitation is the visitation of Babylon, when Persia and Media destroyed it. Then the Babylonian deities were destroyed, and their worship was discontinued. See Isaiah 46:1: 'Bel squats; Nebo soils himself; their idols were to the beasts and to the cattle; what you carry is made a load, a burden for the weary.' The intention is that the Persians broke the idols into pieces and carried the silver and gold on their beasts of burden.—[Redak]

Kara explains: When God will visit retribution on their worshippers, the worshippers will perish.

16. Not like these is Jacob's portion—Not like these idols, who are the portion of the heathens, is Jacob's portion, for He is the One Who formed no one but Him, for He formed everything, and without Him nothing was created or formed.

ירמיר ה

XX: : " Xi- C' XZ 'VL מי אטרני אר うのなって、次に יישבת קרי בלעיל בְּמָצִוּר: Ŭ. LX0XI Ž Ž ואעיק באַנוֹסלִטִּיה ;; קחורהיך יח אַרַי כּדְנן אֲמַר ייִ, הָא אַנְא פַיְהִי עָקָא עַל עַמָא שְׁמֵיה: יי בְּנוּשִׁי מַאֵּרְעָא בתיקפא בקריין בריכן: הַבֵּין וּבְּמָה רַשְּׁרָן אַבְּנְא נְהְבְּי אַרְעֵא בִּוֹמְנָא הָּדְיִא לקלצא כן אָבור ריקבלון נישראי ۲. ال Ē これでする פורענות אָרְאַוֹר Acox

â ני לי על הקרי קטרעא סחהי נאנא אַקניה בְּנִם בין סרעי ואָכינריניה:

מנחת שי המנהי אופה היים כמל מנה היק ניים המלימים מיים ש"ם המנור שמנגות בארצנו לצנו מכנה ווה אנחני מבירים מול (ני) יוצני. יוצם הי: (מי) היבה כם. משל מוס ביים שיום ש"ם הרוי ויצ צגואת שמר שמוא ארון צגואת ממל המחי מהרי האך לפשי מסון לוין ויאבה. אשר בגלות בכל שלו האשנה מו הישי לעבור לא הבובים אחם צגואתיי כל אלה הברי שלה הארון למיים מסון לוקני שראל אשר בגלות בכל שלו האשנה מו הישי לעבור לא הבובים האלה לפשים אם היא הישי מחול להים היא הישי מיים להים היה אחון למבור לא הבובים אחם בעבור אות המובים הישי להקני שראל אשר בגלות בכל שלו האשנה מו החיים שענה היים האם ברבר הישים שם המאי מיים הישי מיים מיים הישי מיים מיים הישי מישי מיים הישי מישי מיים הישי מיים הישי מיים הישי מיים הישי מיים הישי מיים הישי מי

(יו) אמשי. שנין הכנסה כנו וחין אים מחסף אחס (בוסטים ליט): נבאור שבו. כי הוא מעל על למאו מעלה ומסה : (א) אמשי. מנין הכנסה כנו וחין אים מלחסף אחס (בוסטים ליט): מחס היובנת הירובלים הכנים מסח מבונית בן הארם לל מוך בניותי, שרן בהורה בשו והניר להה לכנש(ומצל ליא): בבאור. לאם היובנת הירובלים האות כמה כבה מבול מוד ביט להאות ביט ולמאות ושו בין להיותי המלון הילו וחיל וין לא במשנ השר הכלה כל האות לאות ביט המחלון מה מבול הבלים לל הי"): והצרותי. מלמון לי ומלון ליותי ואים להיותי לא משלת כה כי במש היות לאות באלין להלאה של הער לא המחלון מה עדברי למים האות בלין להיותי בלים לביט המחלון מה מבול הבלון להיותי המלון להוותי המלון להוותי הליותי לאות מתחון שה ביטר המלון בלל הי"): והצרותי בימים המחלון של ליות יבהלו להוותי המלון מל ליות יבהלו להוותי מבורי. המכה הכלה עליים בל מולי כל וועי אחרהי, מתולים (ים) איי לי ונוי, יום מלחד הביתי המתחון של ליות יבהלו. בהרה בתרה המכה הכלה עליים בל מולי כל וועי אחרהי, מתולים מצורת רור

CETTE ZIT

O.F.), to tolerate and I will bear it—Heb. เมตุนูลูเ. Jonathan renders: And I will bear it ((a/souffrir lui in -[Rashi]

The wound that will come upon

tined to be conquered, I lament over since they Israel

grievous-Heb. πζη, an expression will be first. sickness ('th). - [Rashi] [Redak] 9

the tribe of His inheritance; the Lord of Hosts is His name."

17. Gather in from the land your merchandise, you who sit in the fortified cities. 18. For, so says the Lord: Behold, I will sling the inhabitants of the land this time, and I will bring troubles to them that they may find. 19. Woe is to me for my hurt, my wound is grievous, and I said, "This is but an illness, and I will bear it."

the Chaldeans if they attempt to seduce them to worship pagan deities. The Khuzari explains: At the time of their test, they shall perish. If you put them to the test and examine them, they will become nought, like a forged document, which, if tested, will be discovered to be counterfeit (Khuzari, conclusion).—[Redak]

17. Gather in from the land your merchandise—Heb. בְּנְצְתָּך. Hide, gather in from the land your merchandise. Comp. '(Hos. 12:8) The trafficker (בְּנְצְתָּן) in his hand are deceitful scales.' Menahem explains בְּנְצְתַּן as an expression of humility (בִּנְצֶּנְ as an expression of humility and lowliness. And אַסְפִּי is an expression of bending down. Bend down and humble yourself more than the lowliness of the earth, you Jerusalem, that dwells now in a fortified city (Machbereth p. 107).—[Rashi]

According to the first interpretation, the prophet is addressing Jerusalem also. He exhorts them to bring in their merchandise from the land into the fortified city to prevent the enemy from spoiling it. He is speaking to them sarcastically, as though asking them, "Do you think you will be able to save yourselves by hiding in the fortified city?"—
[Mezudath David]

18. sling—as one slings a stone with a slingshot.—[Rashi]

As one slings a stone with a slingshot, so will all the nations be exiled from their places, not only Israel. Therefore, Babylon, do not open your mouth wide against them. So did Jeremiah prophesy about Edom, Moab, and other nations, who were destined to be conquered by Nebuchadnezzar, and finally, during the reign of his grandson, Belshazzar, Babylon would be vanquished.— [Redak] Note that this follows Redak's explanation of the previous verse, that the prophet is addressing Babylon. According to however, he is addressing Jerusalem. and telling them that, lest they expect to be saved within the fortifications of Jerusalem as they were during the siege of Sennacherib, they should know that God will sling them at this time, and they will not find refuge in Jerusalem.—[Mezudath David

that—they may find their just deserts.—[Rashi]

19. Woe is to me for my hurt—The prophet, complaining over the troubles of Israel, says, "Woe is to me for my hurt."—[Mezudath David]

Although all the nations are des-

מהר"י קרא
ציון שפך כאש חמתו: (כ) וכל מיתרי נהקו. הם נלות
דייון שפך כאש חמתו: (כ) וכל מיתרי נהקו. הם נלות
דייוקים ואנשי כנסת תגדולה תלות יכניה שגל יי שנה עד
שלא חרב הבית ומשעה ששררד האוהל: בני יצאני תאום.
יצאו ממני: אין נומה עוד אחלי. שמגלות צדקיהו לא הִּכּמְיְדוּ

ח"י ואסוכריניה (אשופרילו"י בלע"ו) : (ב) יצאוגי . ינאו ממני ירושלים אומרת כן : (בא) הרועים . המלכים : דא השבילו . לא הגליהו במלכוחם כמו בכל אשר יפנה ישכיל

מלך עד היום: (כא) כי נכערו הודנים. הם מלכי ישראל ומלכי יחודה שהדירו את ישראל מאחרי ה': על כן לא השכילו. פת' על אשר לא השכילו דבר זה נרם שכל מדעיהם נפוצת : רד"ק

קליב: (כ) ילתני וחינם . ים ספרים שהוחיו בנפיח י

אהוולא אוכל כי אהלי שדר: (כ) אהלי. הסשיל ידושלים לאחל ותרי יהודה כמיתרים לאהל: בני יצאוני. כי העם בבנים לנביא

חולי: ואשאנו מלשון של וסכל: (נ) שדרר. פנין פושה : סיתרי. חכלי מלוהל וכן יתיתים לחים (שמפים פ"ז): נתקו. נמחנו מקומם: והפים. פלשון הקסם: ידישות. פנין וילון: רכל) בבפרו מלשון כמר ושפהואשרילו פנין הללחכ וכן ויכי דוד לכל דכיו משכיל (ש"ז" י"ח): מרשיהם. מלשון פנים ור"ל לש מרפיחם: (משודה. פנין פיותר: (כד) ורשש. פנין חנוסם והכרה: תשנתי באך זה חלי בשנתא אחול לבאחו ולשכלו ונאר אכל לא כן שה אולי בכל היו ונאר אכל לא כן שה אולי בדר השופן: (כ) וכל שיהרי נחבר. כל מבלי האוכל בשתו מתקומי והוא שבל של חוכן ירושלים ובלשתים ובלשתים יוצאוני באחרו מתקומי ואין "א"כ מי שר לנשות אהלי ושקים ירישות באחרו לא השבילה. פאובל: (כא) כי בבערו הרועים. ברי בטם ששמטו : לא השבילה לא הלליחו על כי המללית כלאה שששה דכריו כהשכל : וכל שרעיתם. לא הלליחו על כי המללית כלאה בשפה דכריו כהשכל : וכל שרעיתם. כל לאן מרעיתם נפולו הנה ובה. כ"ל בני העם הלכו בנולה ואשר

דכריו כאלו ככר נמשה כי כן כאה כמראה הנכואה: (כג) מארץ צמרן. חים ככל: מתרן תגים. לכיות מדור למנים כשוכנים כמקרי בממון: (כג) ידעהי ה'. זכו מסמר כני יהודה שיטמרו אחה כ' קן ידעתי כי לם כים לפדם מכל כני יהודה את הדרך מרחי לני

22. Hark! a report—The sound of the report that we hear and the great tumult that is reported, frightened us. We heard that Nebuchadnezzar had left his place. This was the report. But we did not hear where he 20. My tent has been spoiled, and all my cords have been broken; my children have left me and they are not here. No one pitches my tent anymore, or sets up my curtains. 21. For the shepherds have become brutish, and they did not seek the Lord; therefore, they have not prospered, and all their flocks have been scattered. 22. Hark! A report, behold it comes, and a great tumult from the northland, to make the cities of Judah a desolation, a lair of jackals. 23. I know,

me is very grievous, whereas, in the beginning, I thought it was a minor ailment.—[Mezudath David]

20. My tent has been spoiled—He likens Jerusalem to a tent and the cities of Judah to the cords of the tent.—[Redak]

They are the exile of Jehoiakim and the Men of the Great Assembly, and the exile of Jeconiah who went into exile eleven years before the destruction of the Temple, and from the time that the tent was spoiled ... —[Kara]

have left me—Heb. יְצָאְנּוִי, have left me, lit. have gone out from me. The suffix is not the direct object, me, but the adverbial phrase, from me. Jerusalem says this.—[Rashi]

This is the exile of Jeconiah.—
[Redak]

Others explain that the prophet refers to the people as his children since he instructed them as a father instructs his son.—[Redak]

No one pitches my tent anymore— If I say that there will be another king who will pitch my tent that has been spoiled, I see that there is none.

and no one sets up the curtains of my tent.—[Redak] Since Zedekiah,

Israel has had no king to this very day.—[Kara]

21. For the shepherds—The kings.—[Rashi]

This refers to Jehoiachin and Zedekiah, who were kings, and the kings are referred to as shepherds.

—[Redak]

Kara explains that these are the kings of Israel and Judah who misled the people from following God.

Mezudath David takes it as a reference to the princes of Israel.

they have not prospered—Heb. לא, השְּבְּילוּ הְשָׁבְּילוּ, they have not prospered in their kingdom. Comp. '(Prov. 17:8) To all that he turns, he will prosper (יַשְּבָּילי).'—[Rashi]

Jehoiachin and Zedekiah, since they did not seek the Lord as Josiah had done, did not prosper in their reigns as he had prospered. Instead, all their flocks are scattered, i.e., all Israel has been exiled.—[Redak]

and they did not seek the Lord— Jonathan paraphrases: They did not seek instruction from the Lord.

their flocks—Heb. בְּרְצִיחָם, lit. their pasture, the flocks of their pasture.
—[Rashi]

וֹיִכַלְּהֵוּ וָאָתּ־נְוֹחִוּ הֵאֲפֵוּ: יא״ הַדְּבְרִ הַלְּבְּרָתִוּךְ וְאָתִּ־נְאֲבָרִוּ: יִינִפְּרָנִי יְהְוֻׁה הִישְׁפָּךְ וְעַלֵּ -כִּשְׁפָּׁחִוּת אֲשֶׁרְ בְּאִכְּלְהוּ אַדְ בְּטִשְׁפָּח אַלִּ-בְּאַפְּךָ פֶּן-תִּסְּתִנִי אַדְ בְּטִשְׁפָּח אַלִּ-בְּאַפְּךָ פֶּן-תִּסְנִי אַבְּלְהוּ וְאָתִּ-בְּיִלְהוּ הֵשְׁמִוּ: יא״ הַדְּבְרִי יִבְלָּהוּ וְאָתִ-נְוֹחוּ הֵשְׁמִוּ: יא״ הַדְּבְרִי

רש"ו

(משלי י"ו):מרעיהם.לאן מרעיתה: (כג) לא לאדם דרבו.
כי ילר הרע שכראת כו מטהו מן הדרך. דכר אחר ידעתי
ה' כי לא לאדם דרכו אין ביד כל אדם כת להלית דרכו ואם
לא על פיך אין כת כיד אויב להחריב ביתך: (כד) אך
לא על פיך אין כת כיד אויב להחריב ביתך: (כד) אך
כא על פיך אין כת כיד אויב להחריב ביתל כלע"ו): אך
במשפם. מ"י ברם כדין חשוך: אל באפך. פן תהא
בלייה: (כה) אכלו. (דיורידנו"ש כלע"ו) וכן ואכלוהו:

מהר"ז קרא (נג) ידעתית' כי לא לאדם ררבו. אמר הנכיא רבונו של עולם יודם אני שלא יעלה לב אדם ררבו. אמר הנכיא רבונו של עולם יודם אני שלא יעלה לב אדם לתהן דרבו ולהתריב את ידדשלים אם לא שמש השקר נהיהין ההבין. ולא לאיש העלך והבין את צעדו. פת' אין לך סלך ומושל בעולם שיתן אל לבו ללכת את צעדו לבא ולתחריב את ידרשלים כי מי הוא זה ערב את בלו להחריב את נודו של הקב"ח אם לא שאתה קורא להם מבדוה אתה להתריב לבעין שאמר בתחילה חמשר כי רגני מבדה אתה למשפתית מכלכות צמונה נאום ה": (כר) יסרני ה" מברו לאומות לבוא ליודשלים לתשריב נורנו ולהפיץ את ישראלים לתרוב נורנו ולהפיץ את ישראלים להיוד ולהפיץ את ישראלים להיוד ולהפיץ את ישראלים היבול שהמב"ח.

בארצות ואין לך תוכתת חימה כתוכחת גלות. הנחיל לבקש מלפגיו על עמו. אמר לפניו רבש"ע בבקשה מסך ימרני בכל מירות ייפוריו של משפם שאתה רוצה ובלכר שלא תייפרני על ירי האומות שהיא תובתת של אף כלומר עשה לנו בכל המוב בעיניך אך במכה של אומות אל תרדה אותנו בת לפי שהיא רידו של אף ווחד תשה אל באפך מן תמעיפני שכשישראל מסריין ביר האומות. תאומות ממעפין אותן כענין שנאמר ואכלה אתכם ארץ אייביבם. על מי תשפוך אפך וחמתך על הנוים אשר לא ירעוך ב" (כת) כי אכלו את יעקב ואכלותו ויבלהו. לא כוח שאוכל ומותיר אלא כזה שאוכל ומבלה את הכל ואינו משאיר כלום:

אל הנוים אשר לא ירעוך ועל משפחות הממלכות אשר בשמך לא קראו כי ישרא אף על פי שהמאו לפניך לא יצאו מהתת ירשות בסל ולל לא ערתו בי קראו כי לו לולא נתערכן עם עם אחר אלא הם גברלים מכל העדים בסוף בחשבים בישר במשבר ומחשלין לבניך ואנים שאין לב בנין ישובו עוד בתשובה כי לא אחר לבניך ואנים שאין לב בנין ישובו עוד בתשובה כי לא את כל מעוד בהם משבחת במרים: משבחות בכיו גיים כי אמכו הוא על על פי שהם שבם אפך על ישראל אתה קצבת מעם והם עודו לרעה וראויין הם ליענש ועליהם שפוך המתך: מאם והת בשור לבישר וותכן אות בדריה וון אצריאו וותכן ואת לפרש כי על בית הבקרש אמר, ובר על הערת::

פודש כי על בית הכקדש אסר ורבר על העתיד: (6) הרבר. לאסר שיאמרו איהו לאיש יהורה וסהו הרבר שיאסרו שסעו את דברי הברית הואת ורברי הברית הם כתובי" מצורת רור

להלוך כו: לא לאיש. לא יתלא כינינו איש שיהיה הולך ומכין את למדו לכת בדרך השים אכל הלכו הבישים והקרי: (כד) יסרגי למדו לנתת בדרך השים אכל הלכו הכודמן והקרי: (כד) יסרגי הי"ל שיהו איסורין כדרך במשם ביקל שיהו לביקל אך בשששים יסורין לכד הבאים לנולות אוון למוסר אכל אל מיסרני באסק כדרך המתוקם סון האיה מתמשט והולך עד לא ישאר ממי מאותה: (כד) שמשך. על האומות הוא מהכילוי לשסוך לעשות

את השם האסר תנכיא ידעתי ה' כי לא לאדם בקסק הלכ"ר לייעת לאדם הרות והוא נכוכרנצר: לא לאדם בקסק הלכ"ר כלומר אינו ברשותו כי אתה תשנת רצונו: לא לאיש הילך. וכן לא לאיש הולך בעלם שהולך ברוך אין לו דרכו להכין צעדו כי לאיש הולך בעלם שהולך ברוך אין לו דרכו להכין צעדו כי לא ידע מח יבואנו ואין תחכנה בירו כמו שאמר ורור מה' מעדה בכי שפרש בני תננו חדבו יותץ: (כד) יסרני ח' אך במשפם. שרשוכ כו שביש הבב לשון ישראל כל יותי רדך כלל ואסר בראותי נכדיכתצר בא לארץ היותר שונה מכל שכמה אמר ידעתי כי זה מוסר שאתח מיסי אותנו מוכי מול או באפך מן של לוון ימורין ווני ככעמד וכן ויפרתיך למשפש ונקח לא אנקך: (ככ) שפוך חבותר, אם יש לך אף והמת שפוך אותם אנקך: (ככ) שפוך חבותר, איון אם שלך חבותר, אותם שפוך אותם מצורן חבותר, אות

משון. מדוכ: תנים. מין מחם: (כג) צעדר. מנין ססימות והלוך כמו ויכי כי למדו (ש"ב ו"): (כד) במשפם. ר"ל כמשטט הראוי גלנות אחן למוסר וכן ויסרמיך למשסט (לקמן ל"): (כה) אבלו ואכלדה: מנין אכדון: ויכלדתו. מלשון כליון: נדהו. מנין מדור כמו יווכ של נוסר (שונ "ח"): תששר. מלשון סממון:

כסס נקם: אשר לא ידער. פינס רולים לדמת פותך ולהרות כשתך: כי אכלו את יעקכ ואכלודו. כ"ל פטס פתר פסם: ויכלורו ואת ברס נקם: אשר לא ידער. פינס רולים לדמת פותן ולהרות כשתך: כי אכלו את יעקכ ואכלודו.

completely destroy you.'—[Redak] According to Rabbi Jonah Ibn Ganah and Redak, the concept of justice denotes 'with a measure,' not with intolerable severity. The prophet surely does not supplicate God not to chastise the people more

severely than they deserve. He supplicates Him to chastise them with a measure, not with the complete severity of His wrath, lest they be diminished from nationhood. Rashi, too, explains in a similar manner:

## 25. Pour out Your wrath—If You

\* For Rashi's commentary turn to page 228.

O Lord, that man's way is not his; neither has the man who goes, to prepare his step. 24. Chasten me, O Lord, but with a measure, not with Your wrath, lest You diminish me. 25. Pour out Your wrath upon the nations that do not know You and upon the families that have not called in Your name, for they have devoured Jacob and consumed him and destroyed him, and have wasted his dwelling.

was going. Then the prophet told us that he was coming to make the cities of Judah desolate.—[Redak]

23. man's way is not his—For the evil inclination that You created in him leads him astray from the way. Another explanation is: I know, O Lord, that man's way is not his; not every man has the power to make his way prosper, and if it were not for Your command, the enemy would have no power to destroy Your Temple.—[Rashi]

Rabbi Joseph Kimchi interprets this verse as an allusion to Nebuchadnezzar, who had intended to march against Ammon. As Ezekiel states (21:26): 'For the king of Babylon stands at the parting of the way. for his intention was to march on Ammon when he left his place, but when he came to the parting of the way, and there were two roads, one to Ammon and one to Jerusalem, God changed his mind and his divination so that he should march on Jerusalem in order to punish Zedekiah for transgressing his oath and profaning God's name. Concerning this, the prophet states: I know, O Lord, that the man's way is not his. Since the lammed is vowelized with a kamatz, the definite article is meant. The man refers to Nebuchadnezzar.

I know that the man's way is not under his control, for You will change his intention.—[Redak]

neither has the man who goes to prepare his step.—The man who goes on his way does not have control over his own way to prepare his step, for he does not know what will befall him. This is reminiscent of King David's statement (Psalms 37:23): 'From the Lord are man's steps planned,' and He desires his way.'—[Redak]

24. Chasten me—Rabbi Jonah (Sepher Haschoraschim p. explains that the prophet speaks for the people in the singular as for one person. When he sees that Nebuchadnezzar is coming to the land of Judah to make the land a waste, he supplicates God saying, "I know that this is the chastening that You are chastening us. It is good that You chasten us, but with a measure, as much as we can tolerate, not with Your wrath, lest You diminish me, for if You chasten me with Your wrath. You will diminish me from being a nation. Jonathan, too, renders: Bring upon them chastisements, but with mild judgment. The prophet expresses the same idea below (46:28:) 'And I will chastise you with a measure, and I will not

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 228.

דהוה עם יוסיה סן יו לפיסר: ב קבילו יַת פּרְנְבֵּי קַנֶּמָא הָדֵין וּהְכַלְּלוּוְ עִם אָנָשׁ יְהוּדָה וְעַלּ יַתְּבֶּי יָרוּשָׁלַם:ג וָהֵיפֵר לָהוּן בּרַנַן אַכַּר וַיַ אַלָּהָא דיִשְׂרָאַלֿ לִּיטנַבְרָא רְלָּא יַקביל יַת פּתְּוֹבֵי קִיִּסָא הָבֵין: ר רְבּּקְבֵית יַת אַלנַעֹננוּן ראַפָּקית יַהָהוֹן מַנּּרָעָא סְצָרַיִם מְכּוֹרָא דְפַרְוֹלָא לסימר קבילו למימרי יַתהון כְּכָל ותעברון דאפקיד

לחשביעכם אינם רברי חברית חדשת שיחא בדעתי עכשה לכבות עמכם ברית חדשת אלא דברי חברית שאני משביע גליכם לשומקם. הם דכרי הכרית אשף צויתי את אבותיכם ביום הוציאי אותם מארץ מצרים. תם דברי תוכחות האמדרם באדשת היה כי תבוא שכן הוא אומר בסוף העניין אלת דכר הברית אשר צוה ה' את משת ושמעי היאך נדעתי

םנחת שי לא (כ) ודכרחם. יונחן חרגם ו חפללי נון כרחק שכיה קורת וד כ רפום בקפן החי"ו וחותו פוחוד ככל כספרים כפדיייקים ודברפס בשנת החי"ו כל זה לבון רדיק וחומה בספרים שלנו מחורגם זח פולל זן: ופל ישבי ירושלם . ברפום ישן כחיב ו אל ושנוש כוא כי פ'ם הפסודם נפוב ו פל פיין

במברה נדולה נפרם יפנ : (כוח מ) :

ונ)ארור האיש אשר לא ישמע ונו׳.והנביא שנה אחריו אכן. 💦 יאת"ם שכתכ מקרא וה ואען ואומר אכן ה' כסיף העניין קבית שבותה היא לארור האיש אשר לא ישמע דברי הברית דוואת שהקנ"ה השכיע בארור האים אשר לא ישמע את דכרי חכרית הזאת האכור בענין והנביא עונה אחריו אכן: (ד) אשר צויתי את אבוהיכם. זה פתרונו דברי הכרית שאני סבקש

בתירת משה ברכות וכללות אם תשמעו אם לא תשמעו וכחב בסוף אלה רברי הברית אשר צוה ה׳ את משה לכרות את בני ישראל בארץ מואכ מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב זבחורב אמר ויכח מפר חברית ויכרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ת' נעשה ואמר ויקח משח את הדם ויורוק על חעם

ויאסרו כל אשר דבר ח' נעשה ונשמע ונאסר ויאסר הנה דם הברית אשר כרת ח' שמכם על כל חדברים תאלח ודברי חברית. הם שישמעו לקול ה' ויעשו מצותיו ודוא יהי' להם לאלהים והם יהיו לו לעם וכאסרו תואת כפו שכתוב בתררת: כל ודברתם. אתם ונביאי האכת האחרים לכך כי הית צפנית שנתגבא ביםי יאשיתי ואולי חיו אחרי'. אפר לו שיאפרו דברי חברית לאיש יהודה וליושבי ירושלם ווכר להם הברית לפי שהברית חוא דבר קיום אפי' בין אדם לחברו אם יעשר תנאים ביניהם יעשו ברית לקיים התנאי ביניהם כל שכן בין חאל ובין בני הארם שראוי לקיים הברית: אל איש יוצרה, כולל לכלם כאחר וכן הל' לומר לשק יחיר על רבים דרך כלל כמו ויהי לי שור הזמור ואיש ישראל נגש ורבים כמותם: ועל יושבי ירושלים . כמו ואל יושבי ירושלם וכן וילך אלקנה הרמתת על ביתו כמו אל ביתו ותתפלל על ח' כמו אל ח' ההדומים להם וי׳ת ודברהם ותסללינון נראח שהיח קורא ודברתם בקם׳ץ התי"ו ואנתנו מצאנו בכל תספרים תסרויקי ודברתם בפנול יתתי"ו: (נ) ואפרת. עוד תאפר אליהם חדברים בקללה בארור כפו שנאפרו בתורת בפיני ובערבות פואב תדבר לתם שדר לי ארור אולי יפחדו וישובו: (ד) אשר. ביום הוציאי. בתר סיני בעת שהוצאתים מארץ מצרים כי לתמשים יום שיצאי ממצרים נששח זת תברית: ביום. פי" בפקום עת זומן כסו ותית ביום חחוא שרש ישי יתרת אפי בו ביום חתא: מכור תברול, שתיו מצורת רור

מצורת ציון
'א (כ) שבעו . מנין כננס: איש יהודה . אשי יהודה וכן וחים
ישראל רח (ש"ח "): ועל יושביירושלם . ואָל יושני יהושלים : (ג) ארור . פנין קללם: (ד) מכור . סוא הכלי שלורפין כו סוסכ

יא (כ) שמער. אתה ושאר הנכיאים שמשו ר"ל תנו לכ להכין את דכרי סכרים הוחם כנותר הכרים הידום המווכר כחורה והם הכרכות והקללות שבערכות מוחכ חשר כרת עליהם ברית כמ"ש שם חולה דברי כברים וגו' (דברים כ"ח) : ודברתם . חתם הנכיחים סדכרו דכני הכרית פל פנשי יהודה ופל יושכי ירושלים: (ג) אשר לא ישמע. פשר לפ יכלה לשמוש: (ד) מכור הברול. כ"ל נלרפס"

who renders: And you shall speak them, meaning the words of the covenant. He deduces that Jonathan's reading was: תְּבֶּרְחָם, unlike our editions. We do not find that reading in Targum Jonathan.— [Minchath Shai]

3. And you shall say to them-You shall further tell them thes things with a curse just as the covenant was given at Sinai and in the plains of Moab, perhaps they will be frightened and repent —[Redak]

who will not hearken-I.e. who will not wish to hearken.—[Mezudath David

4. Which I have commanded your forefathers-The covenant I am tell-

- 1. The word that came to Jeremiah from the Lord, to say:
- 2. Hearken to the words of this covenant, and you shall speak to the men of Judah and to the inhabitants of Jerusalem.
- 3. And you shall say to them, So said the Lord God of Israel: Cursed be the man who will not hearken to the words of this covenant, 4. Which I commanded your forefathers on the day I took them out of the land of Egypt, out of the iron furnace, saying: Hearken to My voice

have wrath and fury, pour it out upon the nations that do not know You and upon the families that did not call in Your name, for Israel, although having sinned before You. have not left Your jurisdiction completely, and they have not become assimilated with any other nation. They are still a distinct nation, adhering to most of the commandments, calling in Your name and praying to You. Although they are not wholeheartedly with You, there is still hope that they will repent, and even today, there are many them.pious people among [Redak]

1. The word that came to Jeremiah—Abarbanel interprets this as a prophecy that came to Jeremiah from God through intermediaries, unlike Moses' prophecy, which came to him directly from God. Jeremiah resembled Although Moses in many ways, e.g. the length of his prophetic career, his designation before birth, and his refusal to accept his calling, he, nevertheless, did not attain the level of prophecy attained by Moses. His prophecy, therefore, reached him through intermediaries.

2. Hearken to the words of this covenant—As explained these were the words the prophet was instructed to say to the people. Abarbanel explains that the prophet was instructed to call to the people to hear the words of 'this covenant.' They would think that he meant a new covenant and would come to listen attentively. Then he would tell them that he meant the covenant of the Torah. Mezudath David explains the prophets, Jeremiah. Zephaniah, and their colleagues, should hearken to the words of the covenant, i.e. they should set their hearts to understand the words of the covenant of the Torah, the blessings and the curses.

and you shall speak—You and the other true prophets with you, for Zephaniah prophesied during Josiah's reign, and perhaps there were other prophets at that time (cf. 7:25, Commentary Digest). A covenant is an agreement even between people; if they make stipulations, they make a pact to make them binding. It is surely fitting to do so between God and men.—
[Redak]

Redak quotes Targum Jonathan,

כשי ומני לוהכ (משלי "י); (ה) הקים, מלי קיום: זבח. פנין שכ כלניוף הליות כמי שלינין והכ לניור הכניול באון "ליו" (ה) הקים, מלי קיום: זבח. פנין שכ כלניוף הלות הכיות הכיות ובקיות יותיות להי למים לאות למים לאות העדותי. בשוקים: () העד "ה" להיות כל להיות הלה שלהיות הלה הלהיות הלה שלהיות הלה שלהיות הלה שלהיות הלה שלהיות הלה שלהיות הלהיות הלה

(r) ועשיחם לחשם. נרונ ספרים תנייקים פלא הא'ז זכן נרון פי לא משנה צהא' שבהא רים סימן כ'ג נפנין החסרים: ראען ראטר מצרים וכן בכל דור ורור שיאטר ליושני ירושלים יאכר . הוסיף עור והוהירו י אלא שילך חוא בערי Ĺ. אסת יהיה זה שיהא ארור םי שלא ישמע אל מצים ימוייקים פלא הלי וכן ככן כל לא מנה. דום במצרק הצרוף במו שצורמין הבסף וחזהב בכור : ומשיתה רים יסין כ'ג ממין המשימים.
אותם. המצית ווור שמשע בקצל המצית שלא "משע לבני הביות היי לשין קראות והפלת מציעים : הס) למקן.
אחר זה זה שיח אלוה שת כל הברים ומי" לי נכימה שאבר אל איש יורדה שלא יסיתן להם מישנו אנן מה יוהדה לקרא אלוהם את כל הרברים ומי" לי נכימה שאבר אל איש יורדה שלא יסיתן להם מישנו אנן מה יואבר להם בל, אירור יורדה בהמאלי ישננו וכן מה יואבר להם בלה אירור מבחצלה אותם מארי וואבר להם בחצות בשרמיא כגנר כל יותם : מס כי חשר. באבותים כל כלך ובכך נכל יום יוים הביר ויור עד היום ווור ווישבם הדעד ששלחתי להם הנביאים להתרות בכל בקר ובכך נכל יום יוים הביר ו

מהרויכם פים הכלחרי אותם מארק מצרום וער היום הוה או (ה) אמן ה'. שיהת עות עי, ייי, ייי, הק מאבחיכם פים הכלחרי אותם מארק מצרום וער היום הוה . הקידחי כאנותיכם כל דברי הברית לקיים ככל הביונ ברברי רוייה ישמפר והולך כי הקר העירותי באבחיכם ביום העלותי אותם פארק מצרים וער היום הוה .

ראַפְּקרר יַהְכוּן Ž, לכון לאלה: ת בריל いいい רקימית נאַתינית נאַקרית אָם ני: ינאסר נילי ארנבי נת כל פְּהְנָמֵנָא הָאַכֿין לכרני**א** ובשוקי ירושלם לסימר L"N (agl ette . orae in קרטי לעם ואנא אהיי קְּמְהֵּוְ כְּהֵיוֹ אֲרֶעֵא עֵבְרָא בילם ויינים קיוסא קבין קבילו ית פהנסי קומא הַבֵּין וְתַּעְבְּרֵין יַהְיּוֹן : האלובולכו רְאַמְקְית יַהְהוּן מַאַרְעָא רְפִאְנֵיִם וְעֵר יוּמָא הָנֵין פקרים ופסהיר למיסי אַטְרָרָא אַסְרַרִית <u>ر</u> ا ፎ לאַקהַהָנוּן קגילו Ë **5** Ë

ָרְמֵּרְיּ

תרגום

and do them, according to all that I will command you, and you shall be to Me for a people, and I will be to you for a God.

5. In order to establish the oath that I swore to your fore-fathers to give them a land flowing with milk and honey as of this day. And I replied and said, "Amen, O Lord." 6. And the Lord said to me: Proclaim all these words in the cities of Judah and in the streets of Jerusalem, saying: Hearken to the words of this covenant and you shall do them. 7. For I warned your forefathers on the day I brought them up from the land of Egypt until this day, warning early every morning,

ing you about is not a new covenant that I intend to make with you now, but the covenant I made with your forefathers when I took them out of Egypt.—[Kara]

and do them—I.e. perform the commandments.—[Redak]

This was the aim of the covenant, viz. that you hearken to My voice and perform My commandments.

—[Mezudath David]

5. "Amen, O Lord"—that he be cursed.—[Rashi]

'Amen' means, 'it shall be true,' in this case, that he who does not hearken to the words of the covenant shall be cursed.—[Redak]

Jeremiah's response is to the curse in verse 3, although the explanation of the covenant follows it.—[Kara]

6. And the Lord said to me—God continues to exhort the prophet to proclaim all these words and that he shall not wait until he comes to Jerusalem, but he shall proclaim it in the cities of Judah, and when he arrives in Jerusalem, he shall proclaim it in the streets, in public. He shall announce the curse and warn them, perhaps they will repent.—
[Redak]

7. For I warned—Heb. הַּנְּשֹׁתִי, an expression of warning.—[Rashi]

Rashi's intention is that it is an expression of warning rather than an expression of testimony as the root usually denotes.

I warned your forefathers when I brought them up out of Egypt, and so throughout every generation until

קבילו לפיסרי: ח ולא בבילו ולא ארכינו יה אורנהון ואַנלוּ קבילו פתנסי הבין רפקביה למעבר בטרנו יהורה אָנש וַנַתְבֵּי יַרוּשְׁבֵּם : י תַבוּ רָחובי אָבָהתָהוֹן קַּרְמָאֵי בוקביא לָּמָפַלַּחָהון אַשְנִיאוּ בֵּיה יהורה ית קוסי הגורית יה אבהתכון

מהר"י קרא (ו) השכם והעד לאטר שפתו בקולי: (ח) ולא שפתו ולא הפואת אונם, ואביא עליהם את כל דברי הברית הזאת, אשר לא שמעו בקולי.וכשם שנענשו אבותיכם על שלא שמכו בקול אלח

התרחה : (ח) ואביא עליהם את כל דברי הברית. החלות החמורות כברית על הדברים חשר לויתי דברי תברית הואת אף אתם איש ידערת ויושבי ירושלים ששבתם על עונות אבותיכם הראשונים אשר באגו לשנות את דברי כבו רר"ק

מנחת שי (ש) ופוח קשר. בפחריך הנודן בסים: (י) שבי. בסור חיד הפרדי נכשב כודו שפמו מופיל נס כספר אחד קדפון כחוב שליו מופיל אכל בש ו מלרם פיין פ"ם בפרסת בהפלחר: פל פיום. חסר וח"ו חתר הנו"ן גם בפסורת נחפים רים סיפן ש' לח כח כמספר המלחים כליבוח: חכוחם כרחשונים, כדוב ספרים מדוייקים מלא וא"ו וכן דינו כי לא ומנה במסורם כם החסרים דוביאים וכתובים:

מ) ולא שכעו את כל רברי הברית. הקללות שחן תנאי חברית אם לא ישכיו זהו שאבר אשר צויתי לעשות ולא עשו צויתי אם לא ישכיו זהו שאבר אשר צויתי לעשות ולא עשו צויתי להם לקיים דברי הברית ולא קייםו ובכלל קיום הברית עשת זלא תעשה וקיום הברית קורא מעשה: (פ) ויאמר ה' אלי נמצא קשר, יראה כן הדומה כי נבואה זו נאטרה ביםי יהויקים וזהו

שאמר נמצא קשר כלומר מרדו בי אחר ששבו בימי 'אשיתו' (י) שבו על עונות אבותם הראשונים. דור אמין ומנשת ואות וכל הפסוקי׳ עד מת לידידי מברארי׳ הם ופי׳ והלכו עדי יתודת יושבי עדי יהודת וכן וכל הארץ באו מצרימה ופסוק ואהת אל תתפלל פירשנותו למעלת ולמעלת אמר כי אינני שומע אותך והנת אמר כי אינני שומע בעת קראם אלי הומיף לוכר כי אפיי תם יכראו אלי לא אשמע אליהם אלא אנקם מהם כל כך הרבו לעשות הרע בעיני להכעיסני שלא אוכל למלם אותם מהפורענית ז סצורת רור

מצורת ציון

השכם. מל' השכמה ול"ל כורירות: (מ) בשרירות. בפרמות: (ש) קשר, שנינו חנודת שרד כשו וחקרה קשר קשר (מ"כ יה): באיש. כמו בפנשי: (י) שאר, שלי מיחון: הפרו. כפנו:

השכם והעד . פני משכים ומחרה ע"י הנכיחים לחמר שמטו בקולי : (מ) ולא שמעו. והם חיים שומשים: וילבו איש. כ"ח הולך כמה בנכו הרם מרחה חוחו ומתחוה לה: ואביא. ולכן הכיח פניהם חח כנ דכרי בכרים כוחם וכם הקללום בנוכרום בכרים: אשר צויחי

לעשות . יען השר לויתי הוחם למשות תלותי והם לה פשו: (ש) נסצא קשר. נפלה הגודה פרד כהנשי יהודה ונון: (י) שבו. קוכו על שונות אבות' וגו' כי אחוו בדרך כוכ: והמה. ופוד כיםיפי הפה ללכת אחרים להרים אחרים: הפרו. א"כ כולם יחד בברו הם saying: Hearken to My voice. 8. But they did not hearken, neither did they bend their ears, and they went, each man according to the view of his evil heart, and I brought upon them all the words of this covenant that I commanded to do, and they did not do. 9. And the Lord said to me: A conspiracy has been found among the men of Judah, and among the inhabitants of Jerusalem. 10. They have returned to the iniquities of their first forefathers, who refused to hearken to My words, and they followed other gods to worship them; the house of Israel and the house of Judah broke My covenant that

this day, constantly sending prophets every morning to warn them.—
[Redak]

8. But they did not hearken—They do not hearken.—[Mezudath David]

He apparently explains this as a present tense. Others, however, explain it in its simple sense, as a past tense, referring to all the past generations.—[Abarbanel]

and I brought upon them—This is the prophetic past, since the curses had not yet been brought upon them.—[Abarbanel, Mezudath David]

And I brought upon them all the words of this covenant—The curses stated in the covenant for the things

that I commanded to do and they did not do.—[Rashi]

that I commanded to do—I.e., that I commanded to fulfill. The fulfillment of the covenant includes both mandatory and prohibitory commandments. This fulfillment is considered a deed.—[Redak]

9. A conspiracy has been found— It appears that this prophecy came to him during Jehoiakim's reign. God, therefore, tells him that a conspiracy has been found; i.e., the people have rebelled against God after having repented during Josiah's reign.—[Redak]

10. They have returned to the iniquities of their first forefathers—1.e.

ָרמיָנוּ תרגום

פורם: ורושפ, פגל לא וכלו להושים להם עמת בא פליהם הרמה: (יג) בספר. ב'השנון מסכר הצרים כן מס כמסלר שוקי יומשים מספר מה פשיחם שונחות לנושה כא הצנידים אשלה ראל לגישת למרשת מונדים על כיול אירה יומשים אתי באל יומלל בספרם: כי אינוי ורי. ר"ל לא לם הם שלמם שיו קולאים וממסללים ל לבסירם מעליהם ומגלי תשונס וחרמה על כשונות לאיני שומש להם ור"ש שכם לאים ממסללים למני וליך א" אנל לא ייכלו להישים להם עמת צא שליהם הרשה רישלים כמספר הזה משיחם מזכחות לעישת ה הים על כי לומקים אליה ואינם נמנים םילים: יסספר

(יד) בער. כמצור : חשא . שנין הרמת קול: רנח. הים שנין תפלה ז מצודת ציו בכרית כמו בית ישראל כן בית יהודם

(ינ) ושלנו פרי יהודה . : 0'03 fraus 1'ft ייד) בער רעתם. על רעתם וכן בי ער השלח יפלו וחרוטים להם

מהר"י קרא ישראל ונית יהודה יא) לכן כת אפר ה' תנו ביתי לעשות ולא עשו: (יב) ערייהורה. מערי יהורה: (יד) רנה į

עליכון מקקין ביקמין לקן האם אלניניכון : א לכן פני אַמר װַ הַאַ אָנאַ ויצלין קרטיולא אַקביל ָבָי קי נקנו למפנקהון למידן ָרְיִשְׁיֵח Ŷ נלנון לאשהולא אליההון: יב ניקכון אָנשׁ ניהגר ירישלם בישקהון: יג אוו סנו קרניכון הַנאָה רְחַלְּהְכוּן ךבית יְהיְדְה וּמְנָין שׁוַמִּי בוקמין לקעלא: יר וֹאַהְ לא העלי על עסא הנין לרמו וראכן אבי כא בענא, קבמי בעיבן ראף לקההא נאנורין לאסקא פענרא הקתנן צליהון מכּירון הישתא רניר שויתין אנירין נילער באינד č. Ž. R

I made with their forefathers. 11. Therefore, so says the Lord: Behold, I bring upon them evil which they shall be unable to escape, and, although they shall cry out to Me, I will not heed them. 12. And they shall go [from] the cities of Judah and the inhabitants of Jerusalem and cry out to the gods to whom they burn incense, and they shall not save them at the time of their misfortune. 13. For as many as your cities were your gods, O Judah, and as many as the streets of Jerusalem you have made altars for the shameful thing, altars to burn incense for the Baal. 14. And you, do not pray for this people, neither shall you lift up cry nor prayer, for I do not hearken at the time they call out to Me because of their misfortune.

to the iniquities of the generations of Amon, Manasseh, and Ahaz.— [Redak]

11. **upon them**—I.e. upon the house of Israel and the house of Judah.—[Kara]

which they shall be unable to escape—I.e. with physical strength.—[Mezudath David]

12. And they shall go the cities of Judah.— [Rashi]

Redak renders: And the inhabitants of the cities of Judah shall go.

Jonathan: And the people of the cities of Judah.

13. For as many as your cities were your gods—So to speak, like a person mocking his companion who believes in a thing that has no substance. He mocks him and says, "Cry out loud, for he is a God." Here, too, since your gods are so many, if they are gods, let them help you.—[Kara]

for the shameful thing—This is a pejorative for the idols. See above 3:24.

בעידן בישתהון: מי סה לַעָּמָא דָהַנָה חָכִיב קרטי שכקו פולחו בית אַכְרוּ עַצָה רָּחַמְאִין סָנִיאִין מְעַרְבִין? בשר שקוצין עם בשר קודשא ינלון סניה סן הַנֵיתָא תַקִיפָא: פו הָא באַילַן זַיהַא דִשְפִיר כְּרַינֵיהּ בטוניה וסוכיה ספלן מהר"י קרא

אוחב שלי וחם עוכדים על מח שכתוב בתורה כמו שמספר וחולך: (פו) עשותה המומתה. כלומר חושבין מחשבות ואין ועושין אותם: ובשד קודש יעברו מעליך. שפרקו ברית מילח מעליחם ולא עוד אלא שכל אחד האחד מהן שמה באיד הבירן שנאטר: כי רעתכי או תעלוי. ומאחר שעושין את כל אלח מת לידירי בביתי. על מח יבא שום ידיד שיש לי להתפלל בביתי כעד חעם חות ולישא כעדם רנת ותפלה: (מו) זית דענן יפת פרי תאר כרא ת' שמך . לשעבר כשהייתם מקיימין את תתורה חייתם דומין לזית רענן שצילו נאת ופריו חרור ועכשיו בשאתם מנחת שי

והפלה, נכעו וכללו: (מו) מה לידידי בביתי. מה לעם סגולתי לכח עוד ככיתי: עשותה הסומהה . לעשות היא מומת עלת העאים שלה: הרבים. שכהם: ובשר קודש יעברו בעליך . אף המילה נעלו מנשרם שעל ידה הי׳ מקודשים לי : בי רעהבי או תעדווי . כשחת׳ שוכרין

(מי) שפר. י"ם שמוכ כהם ללוכדה ונטלים בפיפוסן: הפולם, ככם כה"ו פס דגם כלפ"ד הד"ק כפי" : "ד" ובשרפים אבל קול כפלה כקול פחנה דרים יחקאל כלא וא"ו וכן כפסורם הפולה כ"א" פולא וא"י חסר:

רכים: יפוז מת לירידי כביתי. אמר הנכיא מת לידידי כביתי קרא חאל ירירי לפי שחוא חיה מאוהכי חאל אמר מה לו עוד

בביתי ר"ל בנית המקרש כלומר להשרות שכינתו שם: דוש יחקה! נוח וה'ו וכן נפסות הפולה כ' ה' פוח וה' חסר: פשותה המומתה הרבים. בעשות כנסת ישראל התועבה את דבים סלומר עם אלחים אחרים במו שאפר למעלת כי מספר עריך חיו אלחיך יהודה וכיון שהיא הניהה אל אחד ועשתה מומח את הרבים ועברה אותם מה לי לידידי בביתי ואמר בביתי עריך מיו אלחיך יתורה וכיון שהיא תניהה אל אחר ועשתה מומח את הרבים ועברה אותם מה לי לידידי בכיתי האמרבכיתי ככל שאמר לידידי כי יריד הגביא היא לא אי ירידם וכן כית המקדש בית הגביא הוא ולא אי רידם וכן כית המקדש בית הגביא הוא ולא ירידם וכן בית המקדש בית המקדש הוא המקדש בית המקדש החור לכנמת ישראל ואומר לה אם מקדש תרבים או תקלחי ולא שיש לך בית הוא הוא מקדש אותן מקדש הוא מקדש היו מושלי באלי אינם מושלים עליך לששתם: כי רעתיכי או תקלחי, ולא שיש לך בתשת ורוע לב מזה כי בעת השתשים ורוע הלב אותן המקדש הרועה או תקלחי ותשמחי וי"מו בשר קדש כו האשים יקש וכו יצא כל בעד להשתחת שפוריהם בני אדם כלומר ההמידים אנשי קדש עברו מעליך לשיביך את עושה הרעות: המומחה. הכפל לחזק תענין וכן ישועתה עותה בית המקדש הוא בית המקדש הוא בל לחזק הענין וכן בעמרו במקרת בית המקדש הוא בל לו מומח לה לו על מקדי בניתי המקדש הוא מה לו על מקדי בניתי המקדש אותר לו מומח בשוני המקדש אמר לו משמח מומחת אמר לו שמא מעומם מחור אמר לו משחר לו בניך המאו אמר לו משחת המומחת אמר לו שמא מעומם מחור אמר לו משחר לו בניך המאו ומומח המומחת המומחת המומחת המחור או משחור מומחת אותר לו משחת מומחת המחור הוא המר לו מומחת המחור הוא המר לו משחת המומחת אבר לו היה לך לוכור כשר המילה אמר לי וכשר קרש יעברי מעליך אמר לו שמא אם הפתנת להם היי חוורים כחשובת אכר לו כי רעתיכי אות עלווי אמר לו שכא, הם ישלום אין להם תקנח אמר לו וית רענן ונו': (מ) וית רענן. המשילה לוית לפי שדוא רענן כל זמן וכל ימות תשנח עליו לחים: יפח פרי תאר. פי' יפת פרי רפת תאר ויפת שובר עומד בסקום שנים ר'ל שפריו יפת ותארו יפת אמר לכנסת ישראל מתחלת קרא ח' שמך וית רענן כשתיית עושה רצינו חיית כמו זית רענן לא מצורת ציון מצורת דור

(פו) לידידי . פסוכי : הפומתח . פנין ממשם כם כפו ופה כיח (ויקרה יח): רעתבר . פל' רפה: תפלחי. פנין שמחם כמו יפלא חסידים (חסלים המ"ם): (מו) רפנן. רטוכ ופלוחלת כפו דשנים ורפננים יסיו (שם ל"ב: תראר. פסודר: חמולח. פנין כמיים מחפלל פליסם: (פו) מח לידידי בכיתי. ישראל שסיו מקדם פם סנולתי מה לכם לכא ככיח כתקדם ולפשוח שפס כתומות הרכים מחד: ובשר קדש. כ"ל הקרננות שחתה מקריג שמה יפגרו ממך כי אינני חפן להם: כי רעתכי. כשת חשבו הרשות או תששחו ולא שדאג שליהם ומה לי א"כ בהקרבנות ילמ' חבואו לבית חמקדש ו

(שו) זית דענן . אל מול סמקדם אמר סנס מאו קרא ס׳ שמד זיה רמנן שהוא אינן מפושר: יפח. כך נתלא היופי של פרי כעל חואר

Temple, He found Abraham standing in the Temple, and He said to him, "What has My beloved to do in My house?" He replied, "I have come concerning my children." He said, "Your children have sinned and have been exiled." He said to Him, "Perhaps they have sinned inadvertently." He replied, "They perform evil design." He asked, "Perhaps only the minority has sinned?" He replied, "The many." He said to Him, "You should

remember the covenant of the circumcision." He replied, "The holy flesh they remove from you." He asked Him, "Perhaps if You had waited for them, they would have repented." He replied, "For with evil, then you rejoice." He replied, "Perhaps, God forbid, there is no hope for them?" He replied, "A leafy olive tree fair with goodly fruit . . ."—[Redak and Yalkut Shimoni from Men. 53b]

16. A leafy olive tree-He com-

15. What has My beloved to do in My house, [seeing that] the many perform evil design, and the holy flesh they remove from you, for [with] your evil then you rejoice. 16. A leafy olive-tree fair with goodly fruit, has the Lord called your name;

15. What has my beloved to do in My house—What reason has My treasured people to come anymore into My house?—[Rashi]

[seeing that] ... perform evil design—That she does the evil design of her sinful plans.—[Rashi]

the many—of them.—[Rashi] and the holy flesh they remove from you—Even the circumcision through which they were hallowed to Me, they have abolished from their flesh.— [Rashi]

for [with] your evil, then you rejoice—When you commit a transgression, you rejoice.—[Rashi]

To simplify the matter, Rashi explains the verse as the words of God. He asks, "What has My people, who were beloved to Me, to do in My house, seeing that many of them perform evil design and sin intentionally? Also, they have ceased to perform the precept of circumcision, and they rejoice in all their evil deeds.

Mezudath David explains the verse similarly. However, he interprets, 'the holy flesh' as the flesh of the sacrifices. The holy flesh that you sacrifice there will be removed from you, since I do not accept it.

Rabbi Joseph Kara explains that God is addressing the prophet. He says: What has any beloved of Mine to do in My house, praying for this people? They plan evil designs and execute them. They have abolished the covenant of circumcision, and

they rejoice at their companions' misfortune.

Redak explains that the prophet is addressing God. He says: What has my Beloved to do in my house? What does God have to do any longer in the Temple, to cause His presence to rest there? Since the congregation of Israel commits abominations with many strange deities, as is mentioned above, that they had as many deities as they had cities. Since they worshipped many gods, what does my Beloved have to do in my house? He calls the Temple, 'my house,' since God is his Beloved, not the Beloved of the people, and the Temple is his house, not the house of the people.

and the holy flesh they remove from you—God turns now to Israel and addresses them. You offer up flesh to many gods, but the holy flesh that is on My altar you neglect to offer up. You have neglected the sacrificial service as though it is not incumbent upon you.

for [with] your evil, then you rejoice—You have no shame or remorse from your sins, but when you commit the evils, you rejoice. Others explain: And holy people pass away from you. I.e., the righteous and the pious are no longer with you; therefore, you commit these sins.

The Midrash explains in the following manner: When the Holy One, blessed be He, destroyed the בּעביר וְבִּית יְהַיְּהְ הַצְּית אֵשׁ עֶלֶיהְ בְּעִסיִא וְכִּי וְעֵכִּיהְ
בְּעַבְיִּרְ רְבָּיִרְ רְצִיר אֵשׁ עֶלֶיהְ בְּעִסיִא וְכִּי וְעֵכִּיהְ
בְּעַבְיּר וְבְּרְעָר בְּנְעַר בִּיר בְּעִר בִּיוֹ בְּעִר בִּיר עָבִיּר וְנִיהְ עִי בִּי וְיִרְּוֹר בְּעָר בִּיר עְבִּיּ וְנִיהְ עִּי בִּי וְנִיהְ עִּי וְנִיהְ עִּי בְּעָר בְּיִר עְבִּיְר בְּעִר בִּיר עְבִּי וְנִיהְ עִּי וְּנִיהְ עִּי וְנִיהְ עִּי וְּנִיתְ בְּעָר בְּיִר לְבִי וְנִיהְ עִּי וְיִר וְּבְּיִ בְּעָר בְּיִרְ נְעִי וְבִיהְ וְנִיהְ עִּי וְּעִר בְּעָר בְיִי וְיִרְוְר בְּיִלְיה בְּעָביוּ וְיִרְיְּ בִּיִי וְעִיהְ עִּבְיי וְבִּיהְ בְּעָבִי וְתִּיְּ נְיִי וְבִּיּ בְּעָבִיי וְבִּיִּי בְּעָבְיוֹ בְּעָר בְּעָבְיוֹ בְּעָבִיי וְבִּיְבְּעִי וְבִּיְבְּעְ בְּעָבְיוֹ בְּעָבְיוֹ בְּעָבְיוֹ בְּעָבְיוֹ בְּבְּעָבְיִי וְבְּבְּעָבְיִי בְּעָבְיוֹ בְּבְעָבְיִי וְבְּבְּעָבְיִי בְּעָבְיוֹ בְּבְעָבְיוֹ בְּבְעָבְיִי בְּבְּעְרְ בְּעָבְיוֹ בְּבְעָבְיוֹ בְּעְבְּיִי וְבְּבְּעָבְיִי בְּעָבְיִי בְּעָבְיוֹ בְּבְעָבְיִי בְּעָבְיוֹ בְּעָבְיִי בְּעָבְיוֹ בְּבְיִי וְבְּבְּעְבְּעִבְייִ בְּעְבְיִי בְּעָבְיוֹ בְּעְבְיִבְיִי בְּעָבְיוֹ בְּעְבְּעָבְיִי בְּעְבְּיִבְייִ בְּעְבְּיִים וְתִּינְם בְּעִבְּיִי בְּעִבְּיִים וְתִיוֹבְּיִים וְתִינְם בְּעִבְּיִם וְתִּיבְּיִי וְּבְּיִבְיִים וְתִּיְבְּיִים וְתִיוֹבְיִים וְתִינְים וְתִיוֹבְיִים וְתִיוֹבְּיִים וְתִיוֹבְיִים וְתִיוֹבְייִים וְּבִּים וְתִּיוֹבְּיִים וְתִיוֹבְייִי וְיִבְּיִים וְתִיוְבְּיִים וְתִּיוֹבְייִי וְיִיבְּייִי בְּיִים וְּבְּיִבְּיִים וְתְיִיבְּיי בְּעִים וְתִיוּבְּיִים וְתִיוּבְיִים וְתִיוֹי בְּיִים וְבְּבְיִבְּיִים וְתִיוּבְים וְתִיוּבְיִים וְּבְיִים וְתִיוּבְים וְתִיוּבְיִים וְתִייִים בְּיִים וְּבִיים וְּבְיבְּים וְבִיים וְּבְּבְים וְבְּיִים בְּיִים וְּבְּים וְתִיוּבְיים וְּבְּבְים וְבְּיבְּים וְבְּבְיבְּבְים וְבְּיבְּים וְבְּיבְים וְבְּיבְּים וְּבְּבְּים וְּבְּבְּים וְבְּבְּבְּים וְבְּבְיבְים וְבְּיבְּים וְבְּבְּים וְבְּבְּבְּבְיִים וְבְּבְיבְּים וְבְּבְיבְּבְים וְבְּיבְּבְּבְיוֹיוְבְיוֹי בְּעִיבְייִים בְּבְּיִים וְבְּבְים וְבְּבְּבְּבְּיִים וְבְּבְּבְּבְּיִים וְבְּבְּיִים וְבְּיִים וְּבְּבְּים וְבְּבְים וְּבְּיִים וְבְּיִים וְבְּבְים וְבְּיִי

קהון לָאָרְנָוָא הָרָסִילָּאָסְקָא בּוּכְסִין לְבָעָלָא : יה נייַ אַלְפַנִי ואַליפּיה מהר"י כרא רש"י

פנירה אתם שמחים: (פו) לקול המולה. ל' שאון פם רכ שינא שליהם: ורעו דליוהיו. ורלו את שנסיו: (יח) וה' הודיעני. כך אתר הנכיא הקכ"ה הודיעני את

חציתו בכם את האש: כל הכולה. פת' כל שאון הכון. ככו כל רפולה ככל כתהה: ורעי. לשן שניות כבר תרוכם בשבם ברול: דליותיו. ברנ"ש בלע"ו: (יי) וה' צבאות הגומע צהך. כביטל לאהם שניםע אילן חים וכי הון שריו וכל ומן שהון פרון חביב לבעליו ומשפומק מלעשה פרי הוא נותן לב צהך. כביטל לאהם שניםע אתכם הקברה נשתה בארץ עד שלא התהשב מפנו לשלם ומשכשותם הרע בעיניו נהן לכ לקדמי איהה נמישה שנםשלת לששבר זית רצען יפה פרי הואר: (יח) וה' הדויעני. שרוצה לעקור אותה נפיעה: וארעה. פתרונו

רד"ק

בנו כשמו ואכר דליותיו: המלה נתינ בו עם התש וכמות

בנו כשמים נכאר באותיות אחרי עם התש וכרום בספר סכלל

ביד מדלק הדקדוק סכנו ופ" המינה ככו כלה כסו אן סלה

ביד אם בציק והחדים לו ורשו פ" הצית הבעיר כם! ויצה

בר אם בציק והחדים לו ורשו פ" יוצית הבעיר כם! ויצה

בר את ארץ אשור בפתחיה: דליותיו. פ" ענפיו וקראו בזה הל"

בר ביד לני אותסק דו בי דליותיו שפרים ישברו וויצא משל על

יית דבת בוח הל" דל שאפ" התפסי כן הא כו לו לו אותסך הי "דל

יית בעסדו: "חו" ה" צבאית הנופע אותך. לפי שהמשילה לדת

די ל יודשלים ובית הכתר שהשביוך בארץ סיבה כם שעשה לדת

די לר בבסדו: "חו" בצאית הנופע אותך. לפי שהמשילה לדת

די לר בבסדו כל נפועה כליולי שהשביוך בארץ סיבה כם שעשה

ביד לי ברב בעשה שלין בכל רע בית ישראל ובית יודה על בית

נים ישראל דבר רבה ונאה להסועליך גם כן דבר רסו וחבא לך ז

וכר מים וח" הדועני פ" אאול הדייעני שהיו התשבים להאכילני

מהדר: לכל חבולה. אכל פסכ למח כוא כוא כול כדים גדולם של מיל כבדים ככלים למוחם או הכלים כמלמו יכיב כפלים והצמפיה להם מיח נישכרו מעשה ולפי אספדיל לידים אל כי כיספל באילן: (ח) העושב אותך. הסונה הכים והשכיון כה שניעם הא ינול להו רל שהתגלחו היתה חכירה פכך את היית שהה מדשם הביטים יונים לשי וית אשר בדשני החא שכנו יעברו אחים העשים: לקל הכולה ניולה. תהתה רכי ללך שניך להביא ניים רבים ישכם! כל הכולתם שהיא נחלה תל ידם חציה אש ללה כאילו אמר לליך כי כן דרך הכקרא לדבר בשסק אחד לנכח ושלא לנכח כנו שכשו צבים כולם כי יבש כשלים אשר תמחבם ה' תחייעי או הראותני הרוכים לדם רבים: רצי וליהיו. ואתם הגיים ישברו רליות הזות שהיית הבית אש בכלות בל בלל הזות שהיו רבעים לחים עתה יצית אש בכם רנבה החת כל נקבה ואף על פי שחוש ל זכר כב"ש הצון וליותיו הנה מהשי נפן כלי זבר נפן בוקק ומבאגרהו בלי נקבה לנפן אחרת כן יחות זיות כבחיו ועד לפי שהפשיל כן בלי נקבה בא של שלה אב כן יותר ווית שהא מכל לה בר בלשק וכר

שוברין את תורתי הריני טישה לכם כבו שתישין לאילן ששסק בלכשות פירות שאין בעליו נהגין סבנו כה עושין לו משברין דליותיו לצורך האש. כפו כן אני עושת לכם: לקול הכולה

נחלה. הרגי מכריו לכול שאק מכלנות שיהיו נאספק לליכם

מצודת, ציון וכן קול כשלם (יחוקאל 6): הצייח, שלי כאפר וכשהכ: ורצו. פגץ שניהכ כש ידפון קפנון (ופיל כ): דלחתיו. מפשים גדונים כש לפנום דליופרו אליי (יחוקאל י"): (יו) בגלי. בשנול

באינן: (יי) העופה אותך. בכונם בכין דב בכינם של גא ברשב ולא כאב בכם באים בל בכבדים (ופל כי בפבילו לוים אפר לבון נשיפה בניפל באילן): רצח. כיא הבפל: עשי להם. פבו לפלשה לפפן בכסיסה לקפר לכפל: (יש) חדי חירייפני. כי הודים לי הנעם בכאה לכן ידפחיו: או. כבכיורים לי הרשה או to the sound of a great tumult, He has kindled fire upon it, and they have broken its branches. 17. And the Lord of Hosts Who planted you spoke evil concerning you, about the evil of the house of Israel and the house of Judah, which they did to them to provoke Me, to burn sacrifices to Baal. 18. And the Lord

pares them to an olive tree, since it is always leafy and its leaves are green throughout the year.—[Redak]

to the sound of a great tumult—And now, because of your sins, many nations will come upon you, and a great tumult will be heard. Through them, fire will be kindled upon 'it.' The intention is 'He has kindled upon you,' but it is not unusual for Scripture to change from second to third person.—[Redak]

to the sound of a great tumult— Heb. הָמֵהְּלָּה, an expression of the tumult of a large multitude that will come upon them.—[Rashi]

and they have broken its branches
—Heb. וְדָענּ בָּלִיוֹתָיו.—[Rashi]

Those nations shall break the branches of the olive tree to which Israel is compared.—[Redak]

Rabbi Joseph Kimchi renders: And He shall kindle fire with its leaves, meaning the leaves of the olive tree.

and they have broken its branches — Heb. בְּלִּיוֹתְיוֹ, the high, raised up branches, symbolic of Jerusalem and the Temple.—[Redak]

Jonathan renders: Like an olive tree, beautiful in form and beautiful in appearance, whose branches give shade among the trees, so did the Lord exalt your name among the peoples, but when you transgressed the Torah, a camp of peoples, strong as fire, will come upon you, and a mingling of nations shall join them.

17. Who planted you—Since he compares them to an olive tree, he continues the metaphor with the expression of planting. I.e., just as the Lord established you in the good land when you did good, so did He speak concerning you to the prophets, that evil is destined to befall you because of the evil deeds of the house of Israel and the house of Judah. He predicted evil to the house of Israel and it has already befallen them. Now He predicts evil to the house of Judah, and it will befall them.—[Redak]

18. And the Lord let me know—So said the prophet, "The Holy One. blessed be He, let me know their retribution."—[Rashi]

Rabbi Joseph Kimchi explains: He let me know that they were plotting to poison me, as is mentioned in the following verse. He says: He let me know, and I knew." Then I knew, for I did not know before this, since it did not enter my mind. I did no evil to them. I castigate them for their own benefit.—[Redak]

נאליפית בכן אבעיהגי עובריהון: ים ואנא באימר דַלָּנְכְסְהַא מְהוֹבֵל וְלָא ורעית אַני עלַי חַשִּׁיבוּ עשהוגין בישין אָסְרִין ספא דמותא ונשיציניה מַאַרעא דִישְׁרַאַלּ וּשְׁטִיה יָנ בייַ כּר עוד : כּ וַיִּיָּ צָבָאות דַיָּין קשום נַלְיָן ָקָרָמוּהִי בּוּלְיָן וָלֵב אָחְוֵי פורענות דינה סנהון מלוף. פקרים מ'ד פט'ו:

פורענותם: (יש) ואני ככבש אלוף. חשר יוכל לסכוח:

משירעת שחוא רוצה לעקרה [כאותה שנה הוריקני מפני מה הוא רוצה לעוקרה) כשם שהוא מפורש בעניין בנלל רעת ביח ישראל ובית יהורה ווה הוא: אז חראיתני מעלליהם, וכל כך כרי שלא אריב כנגר מירת הרין: (ים) ואני ככבש אלוף. פתר בו סנח ם ככבש סלומר להובילולבית המסכחים ופתר אלוף לשון ליכור כמו אאלפך חכמה. ודוגש השיבו היכן ראית םיסיך שילסר איש שורו ואיש שיהו לילך לכית הססבחים אלא מת' אלוף לשון שור כפו שנר אלפיך אם האמר אם כן היה מת' אלוף לשון שור כפו שנר אלפיך אם האמר אם כן היה למקרא לומר ואני כככש ואלוף יש לך הרנה היביח במקרא שחסירין ו' ופהרונו כאילו כהובין ו' כמי כפים ענור כן אצפצף שפתרונו כסים וענור ורבים כיוצא בו בכקרא . וכן אמר ירפיה אני בהוסי הלכתי ככבש ושור זה שכוליכין אותו למכח הדוא אינו מכיר שלפבת הוא יובל שם כן לא ידעתי שנם עלי חשבו מחשבות: נשהיתה עץ בלחמו. ת'י אברין איתו ונדמא פסא

יובד. יוכא, לפי שאני מודיעם הרעה הם אומרים להרגני. כככם אלוף דונש ויהודה כן קודיש פתרוהו ככבש ופר אשר יובל לטכח ואלוף כמו שגר אלפיך (דכרים כ"ח) ואף על פי שלא נאמר ואלוף יש לנו כיונא כו שמש ירה עמד זכולה (הבקוקג') כסום ענור כן חלפלף (ישעיה ל"ח) ומנחם פתר ככבש אלוף כבש גדול (עיין בתהלים נ"ה בפרש"י) ויונתן מסייפו שהירגם כחימר כחיר: נשחיתה עץ בלחמו. נרתי סמח דמותח כמיכליה: (כ) אראה נקמתך מהם. דכותא בסיכליה:

כשמוליכין אותו אינו יודע כי לשוחפו סוליכין אותו כן אני. היו פוליכין אותי קרובי ופיורעי לאכול עכהם לא הייתי יורע בי להסיתני מוליכין אותי והנה אם לא הודיעני האל היו כמיתים אותי ומה היו חושבים כלי ואומרים נשחיתה עץ בלחמו ופרי כתרנום נרמי פמא דפותא בסיכליה ואמר נשחיתה בפכום נשיםה כי החשומה הואת חיתת חשתתה. ועץ פי' נץ כיות כלופר עץ שהוא פה המות וכן ויורהו ה' עץ אפרו שרוא פץ מר והיה גם בתוך גם: בלחפו. במאכלוכי לחם כלל לכל פאכל: מארק חיים . כן העה"ו וי'ת מארעא דישראל: לא יוכר עוד, פידש בחיים וכפל הענין בם"ש: (כי וה' צבאות שופם צרק. שפשני מהם כי אתה שופם בצדק: ביחן כליות ולב. כי אתה בחנת לכם וכליות' והירעתני מחשכיהם כדי שאשבר מחם:

ואדעת או ירעתי כי לא הייתי יודע כי לא חיח עולה על לבי כי אני לא הדעותי להם אם אני מוכיח אותם למובת' אני עושה: או הראיתני מעלליתם . כי רוה חדאיתני מעלליהם הרעי׳ אם לי דיו רוצי' לעשות כן ק"ו לאחרים ואסר חודיעני ואסר הראיתני שלא לנכח ולנכח כאחר וכפוחו רבים בפקרא כפו שכתבנו לפעלה: נים) ואני ככבש אלוף. כפו ואלוף חסר ו' חחבור וכן שכש ירת ראובן שכטן והדומים לחם ואלוף הוא שור כמו אלופינו מסובלי וכן במשקל אחר שנר אלפיך וי"ת כאימר בחיר פי אלוף תאר לכבש שהיה נבחר כמו אלוף תיכן אמר הנביא אני הייתי עמחם קודם שהוריעני האל זה כסו הכבש או השור שיובילו אותו לבית המסבחיים לסבח אותו והוא

סם חסות כמו שאמר בפכוק שאחר וח אמר הוריעני גא

מצורת ציון

כמו כי בנגל הדבר הוה (דברים פו): (ימו מעלליהם. מפשיהם: (ים) אלוף. כמי וחלוף וחחסר הוי"ו והוח הפר כמו בנר חלפיך (דברים בי): יובל, יוכח כמו יוכל שי (ישעיה י"ה): לסביח לשהיני: עץ בלחמר. כמו כען להמי וען מין ען שהיח כס המום ופליו נאמר ויורהו ה' עו (שמוח ט"ו) יהיה וש לחוך כם כת"ש רו"ל: כלחשו. כל עין מאכל הרוי כשם לחם: (כ) בוהן. שלי בחינה ונסיון: כליות. כהם מקום העלה: גליתי. מלי גלוי: מצורת דוד

בילה לי מעשיהם אשר כא טובים וכנמול חכא הרעה: (יש) ואני. כ"ל לה מדעתי אני הולך לנכחות עליהם הרעה כי יד כ׳ היחה חוקה עלי ללכת אליהם ולנכחות ואכי ככבש וחלוף השר כל חחד מהם יובח לטכוח שלה מרלונו כי הין הפלי לנכחות עליהם רעה : ולא ידעתי . ולח חדע מה פבעי כוה הבר המה חבבו עלי מהשכוח כעות וחומרי נבחית מהכלו בען המחית ר"ל נבים סם המות במחכלו ובוה נכרים אותו מארן חיים כי ימות ואיןנוונא יוכר עוד שמוונכ) וה' צבאות.

no longer be remembered—I.e., let him no longer be remembered among the living.—[Redak]

20. And the Lord of Hosts is a just IJudge—Plead my cause that I have against them because You are a just | Judge.—[Redak]

Who searches the kidneys and the heart—For You searched their heart and kidneys and informed me of their plot, so that I should beware of them.—[Redak]

Let me see Your vengeance against them—He cursed the people of Anathoth.—[Rushi]

I supplicate You that I remain alive until after You have wrought vengeance upon them.—[Redak]

let me know, and I knew, then You showed me their deeds.

19. And I was like a lamb and a bull, [that is] brought to the slaughter, and I did not know that they had devised plans about me, "Let us destroy his food with wood, and let us cut him off from the land of the living, and let his name no longer be remembered." 20. And the Lord of Hosts is a just Judge, Who searches the kidneys and the heart, "Let me see Your vengeance against them, for

19. And I was like a lamb [and] a bull—that will be brought to the slaughter.—[Rashi]

brought—Heb. ייבֶּל. Since I let them know of the evil, they plan to kill me.—[Rashi]

like a lamb [and] a bull—Heb. פכבש אלוף. Dunash and Judah son of Kudish (Karish) interpreted it 'as a lamb and a bull, brought to the slaughter. And אַלוּף is like '(Deut. 28:4) the offspring of your cattle (אַלפִיך).' Although it was not stated ואלוף, we find similar cases, e.g. '(Habukkuk 3:11) The sun [and] the moon (יַרָחַ) stood on high,' '(Isaiah 38:14) Like a crane [and] a swallow (עגור) so l chirp.' And Menahem interpreted ככבש אלוף: a large lamb (see Psalms 58:9, Rashi ad loc.), and Jonathan supports him, since he renders like a choice lamb.-[Rashi from Machbereth Menahem p. 26, Teshuvoth Dunash pp. 46,47] The intention is that he was like a choice lamb, designated for slaughter; not like a lean lamb, which is not used for slaughtering.—[Rabbenu Tam]

The prophet says: Before God informed me of their plot, I was like an innocent lamb, led to the slaughter. Just as the lamb or the

bull knows nothing of his master's plans when he leads him to the slaughterhouse, so was I unaware of the plans of my friends and my kinsmen when they called me to eat with them.—[Redck]

Let us destroy his food with wood—Let us put poison into his food.—[Rashi from Jonathan]

The intention is that they would put poisonous wood into his food. This resembles the episode of Marah (Exodus 15:25) when Moses cast a stick of poisonous wood into the water and, by a miracle, the water became sweet.—[Redak]

his food—Heb. hpm?, lit. his bread. This term is often used to denote all food.—[Redak, Mezudath Zion]

It may also be rendered: Let us put poisonous wood into his food, rendering יְּשְׁיִּתְּה like אָּמִיתָּה. It may also mean: Let us sink poison into his food, deriving אַיְּתִּה from חַשְּיִ, a pit, for one who wishes to poison someone sinks the poison deeply into the food lest it be detected by the intended victim.—[Ibn Nachmiash]

from the land of the living—From this world. *Jonathan* renders: From Eretz Israel.—[Redak]

לגר אַצַ - אַנְאֵי עַנְעִוֹת שְׁנַת פַּּלְבָּתִם : מּלְבָּנִי : מִּלְבָּנִי שְׁנְבָּנִי שְׁנְבָּנִי שְׁנְבְּנִי שְׁנְבְּנִי שְׁנִת שְׁנַת שְּנָת שְׁנָת שְׁנָת שְׁנָת שְׁנָת שְׁנָת שְׁנָת בְּלָבְנִי בִּי בְּנִן שְּנִת בְּלָבְנִי בִּי בְּנִן בְּעָבִי בְּבְּעִבְי בְּעָבִי בְּעָבְייִ בְּעָבְייִ בְּעָבְייִ בְּעָבְיי בְּבְּעִי בְּבְּעִבְיי בְּעָבְיי בְּבְּיִי בְּעָבְיי בְּבְּבִיי בְּעָבְיי בְּבְּבִיי בְּעָבְיי בְּבְּבִיי בְּעָבְיי בְּבְּבִיי בְּעָבְיי בְּעָבְיי בְּבְּיי בְּבְּבִיי בְּעְבְּיִי בְּבְּיִי בְּבְּייִבְיי בְּבְּייִי בְּיִבְיי בְּבְּייִי בְּבְּיי בְּבְּבִיי בְּעָבְיי בְּעְבְיי בְּעִי בְּעִי בְּיִי בְּבְייִי בְּיִי בְּעִי בְּבְּיי בְּבְּי בְּבְּיי בְּבְּיי בְּבְּיי בְּבְּיי בְּבְיי בְּבְּיי בְּבְייִי בְּבְיי בְּבְּיי בְּבְיי בְּבְיי בְּבְּבְיי בְּבְיי בְּבְּיי בְּבְיי בְּבְיי בְּבְיי בְּבְּבְיי בְּבְּבְיי בְּבְּבְיי בְּבְּיי בְּבְיי בְּבְּבְיי בְּבְּבְיי בְּבְּבְּבְיי בְּבְּבְיי בְּבְיי בְבְּבְיי בְּבְּבְי בְּבְייִי בְּבְּבְּיי בְּבְּבְי בְּבְּבְיי בְּבְיי בְּבְּבְיי בְּבְּבְּבְיי בְּבְּבְּבְי בְּבְּבְיי בְּבְּבְי בְּבְּבְי בְּבְּבְי בְּבְּבְי בְּבְּבְי בְּבְּבְי בְּבְּבְּבְי בְּבְּבְי בְּבְּבְי בְּבְּבְי בְּבְי בְּבְּבְי בְּבְי בְּבְי בְּבְיי בְּבְּבְּבְי בְּבְּבְּבְי בְּבְּבְּבְּבְי בְּבְּבְּבְי בְּבְּ

רשיי

את אנשי ענתוח . כמו על אנשי ענתוח . כמו על אנשי ענתוח: מנחת שי

(ככ) וכנוחיכם . מחתלפת חשר וח"ו כתר נו"ן :

מצורת ציון מצורת רוד

(ככ) פוקד. מנין זכרון: (כג) רשארית. פנין שיוכ:
מכן החדרית. פנין שיוכ:
כנית ולכ וחדש באין שמחה בלכי בהנכאות לכם בכפה: אראח.
בנית ולכ וחדש באין שמחה בלכי בהנכאות לכם בכפה: אראח.
בנית ולכ וחדש באין שמחה בכי אליך. לכד אליך אני מנום את הרני שיש לי שתהם אבל וא סוכתחים ש"ו להודיפך שאני יודב
מתשבותם: (כא) חשבקשים. אשר הם מבקשים לקחת את נפשך: לאטר. אשר אומרים לך לא תנכל כשם כי ואו לא תנות כידינו:
בניתם. בקבר. אוכור פליכם שום להשיכ נשול: חברורים. בהולכי במוחמה בניתם. בקברה אוכור פליכם שנת שפורתם. בשנה אשר

אוכור פליהם פונם להשיב גמול:

אראח נקסתך. כלומר שלא אכות גד שאראת שתקח נקסח

when the enemy captured the city, the Rabbis tell us that the men of Anathoth repented, and they did have a remnant. Indeed, we find that when they returned from Baby-

lonian exile, the men of Anathoth were one hundred and twenty-eight (Ezra 2:23).—[Redak and Yalkut Shimoni from Pesikta d'Rav Kahana, pp. 160f.]

to You, I have revealed my cause. 21. Therefore, so says the Lord of Hosts concerning the men of Anathoth, who seek your life, saying, "You shall not prophesy in the name of the Lord, and you shall not die by our hand." 22. Therefore, so says the Lord of Hosts: Behold, I will visit retribution upon them; the young men shall die by the sword: their sons and daughters shall die through hunger. 23. And they shall have no remnant, for I will bring misfortune upon the men of Anathoth in the year of their remembrance.

to You I have revealed my cause—I have no kinsmen to whom to reveal my cause for they have plotted to kill me. I have, therefore, revealed my cause to You, and You execute judgment against them. The expression of revealing his cause to God is anthropomorphic, for God knows everything. Jonathan, in fact, renders: I said.—[Redak]

21. and you shall not die by our hand—Now, how did Jeremiah state that God informed him of the plot if the people of Anathoth openly threatened him with death if he continue to prophesy in the name of God? The answer is that he considered it a mere threat that they would kill him in public, and he had no fear of that. That they should poison him was still possible, but he was completely unaware of such a plot.—[Redak]

22. the young men shall die by the sword—The young men, who rely on their strength, and will go forth to wage war, will die by the sword.—
[Redak]

their sons and daughters—who will remain within the city, will die from hunger. He does not mention the fathers, since they will be the ones to eat any food obtainable, according to the Rabbinic maxim: Your life comes before your fellow's. Moreover, they will eat the flesh of their children because of the famine.—
[Redak]

23. And they shall have no remnant—The men of Anathoth shall be punished more severely than the rest of Israel since they should have supported Jeremiah, being his neighbors and his kin. Instead, they threatened to kill him if he would prophesy in God's name.—[Redak]

upon the men of Anathoth—Heb. אָל־אַנְשִׁי עָנְחוֹת, lit. to the men of Anathoth. Like אָל־אַנְשִׁי עָנְחוֹת upon the men of Anathoth.—[Rashi]

in the year of their visitation—The year of the destruction, which was the nineteenth year of Nebuchadnezzar's reign, when God visited upon them their punishment for their iniquity, the land was devastated, and the survivors went into exile. The prophet states that the men of Anathoth will have no survivors. Although this was decreed upon them, when the time came for the decree to be executed.

חובירון: א נבאי אַרְּג ?קבר פּתְנֶסֶךְ בְּרַם שָּאירַת דינין אַנא שאַיל כון שרווא בל סשקרי שקר: ב קיַקהִינון אַף הַקּיפוּ עהַרו אַף קנו נכָסין קריביו פתנסי אוריתר בפוסהין סַבּוּלִיָהָהוֹן רחקהר : ודיק אמה כ' . פוהדרין לו פקדה בפר לי פקרים פ'ד פס'ו : ג וַאַת ייַ כּוֹלָא יָדִיע וגַלַּי

מהר"י קרא

יורת אני שכל משפטיך (א) צריק אתה ה' כיאריב אליך. יורת אני שכל משפטיך צרק כה להריב להשיב על משפטיך כאחר שכל משפטיך דיני אסת איני באדם שרב את יוצרו אלא כאדם אשר יכשה מסני משפם ושאלו כרבו. ווח הוא: אך משפם" אדבר אותד. כלומר אל תריניני כמהווכח עם רבו אלא כשואל רין פרבו וכת"י ברם שאילת דינין אנא שאל כן קרבך: פרוע דרך רשעים צלחה. הם רשעי ענתות העוכרק לפעלה: שלו. לשון שלוה כמו ישליו איהביך: (ב) קרוב אתה בפיהם ורדעק סכליותיהם . כתרגוכו פתגםי אוריתך בפוכהון ודחיקא רחלתך

מנחת שי ים (כ) גם עשו שדי . הפול בכה : יב (א) צריק אתה ה' כי אריב אדיך. כשחתוכח שמך ידעתי כי חודה כדכריך אך חסן אני לדכר

משפסים אותך להודישני דרכך: סדוע דרך רשעים צלחה. שנתח גדולה לנ"נ הרשע וחלליחהו להחריב ביחך. קבר אחר על אנשי ענתות היה לועק וקורא תגר: שלו. ל' שלוה: (ג) ואתה ה' ידעתני . גם על חנשי הענחות

מכוליתהון: (ג) ואתה ה' ידקתני. פתרוני אתה יודת כה הם ששין לי כפו וירא אלהים את בני ישראל יידע אלהים שפת' רד"ק

רשסונת : (6) צדיק אתה ה' כי ארוב אליך. שאריב אליך כלומר שאם אומר שאריב אליך , לא יהכן שאתה צדיק ואין לי לחלוק

בדה: אך משפה" אדבר אתך. אך אדבר קסך כארם הנשפם על חברו ונושא ינותן בסקות הנירונין כי אני נכוך בוה: מרוע דרך רשעים צלחה. כי היו בישראל רשעי" מצליחין וכת"י וכאי את ה' סלמידן ונו' כנעכור: וכו נסקחם. משל על הצלחים שהיא קייםת יהולכת וגדלה ובאסרו נפעתם הראהכי פובת הרשע" תבא להם מאה חאל לא שהיה להם ררך מקרת וכן אסר בתורת ומשלם לשונאיו אל פני להאבידו כתרנופו: שרשו. מכנין פגל הכבד אשר על דרך המרובע וכן בל שורש בארץ נועם: קרוב אתת בפיהם. אם יקראוך כהפלה או יוכרוך כשביעה לשקר הוא כי ואה רחוק מכליוהיה' ואינם חושבי' כי בידך שובתם ושאתת הבפיב והמריע וי'ת קריבין פתנפי אוריתך ונו' כבלמוד: נו) ואתה ה' ירעתני תראני. האתת כצורת ציון סצורת דוד

יב (6) צדיק. פפר הנכים ידפתי ה' שאתם לדיק כדבר פשר פריב "ב (6) בשפשים. פנק ויכוח: צלחה. מלשון כללחה: שלו.

לליך לך הדכר פסך דכרי ויכוח וכלומר שליז לתווכת מלי שנה: בינדי בגד. פנין כרוכ ומלד: (כ) מכליותיתם. למסך דמת הם כספס והסכה לה פל היותי מסופק הם לריך להה בדיק: בריע. זוכו דכרי מדום דרך רשמים פללחת וכל הרשמי סכונדים יושנים בשלוה ולמר זה כרטותו בנכוחה מרכיח מששלה ופוכדולר: (כ) נשקהם. פיד כבנספחם כשלש נוסם ר"ל פחפום כה' לכם העדולה: ילבו . והם הולכים ומחששים ושושים פירות מרובות ר"ל כנים וכני כנים יורשים המלוכם וכשמשלה:קרוב אחד בפיחם. גם כי בפיהם מרפים פלמם ירפים אח הפל והו מן השפה ולחין הכל רחוק סחה שמחשבות כליותיהם ולא יאמינו כך כאמת: (ג) ידעתני. כלא ידפת אותי וחראה לכי וכתנת אוחה הם היא אתך להאמין כך כצ

thoughts, and they do not believe in His retribution, there is no hope that they will repent.

Abarbanel explains that this verse refers to Nebuchadnezzar, as Rashi explains it in his first interpretation. Since Nebuchadnezzar did not inherit the throne, but was the first of the dynasty, it is said that the Lord planted him. Then he begot children and grandchildren who succeeded him on the throne. This is symbolized as taking root and producing fruit. The prophet asks God why they merited this success, since they are not of the pious of the nations, for 'You are near in their but far from their mouths, thoughts.

3. But You, O Lord, have known

- 1. You are right, O Lord, when I contend with You, but I will argue with You. Why has the way of the wicked prospered, all who deal with treachery have peace? 2. You have planted them, they have even taken root, they have even produced fruit. You are near in their mouths but far from their thoughts.
  - 3. But You, O Lord, have known me,
- 1. You are right, O Lord, when I contend with You—When I debate with You, I know that you will be right in Your words, but I wish to argue with You so that You will let me know Your way.—[Rashi]

Redak explains: To contend with You is impossible, for You are just, and I cannot disagree on this point, but I will speak with You like a person who debates with his friend, who discusses the arguments on both sides of the question for I am perplexed in this matter.

Why has the way of the wicked prospered?—That You have given greatness to Nebuchadnezzar the wicked, and you have made him succeed in destroying Your house? Another explanation is that he was crying and complaining about the men of Anathoth.—[Rashi] Metsudath David follows the first explanation, and Rabbi Joseph Kara follows the second one. Redak explains simply that among the Jews there were wicked men who were prosperous.

have peace—Heb. שָלוּ, an expression of שָלוּ, peace.—[Rashi]

5. You have planted them—This symbolizes their prosperity, which is stable and becomes progressively

greater and greater. This word indicates that they have not gained prosperity by chance, but that God Himself has given it to them.—
[Redak]

You are near in their mouths—If they call upon You in prayer or mention You in an oath, it is false, for You are far from their thoughts, and they do not think that their success is in Your hand, and that it is You Who brings success or misfortune upon them. Jonathan renders: The words of Your Torah are close to their mouths, but fear of You is far from their thoughts.—
[Redak]

Although they appear outwardly to fear You, that is merely lip service, but You are far from their thoughts, and they do not believe in You wholeheartedly.—[Mezudath David]

Malbim explains that Jeremiah contends with God that it is unfair that the wicked have children, and these children remain alive. You cannot say that God waits for them to repent, for a wicked man can be expected to repent only if he believes in Divine retribution, but cannot control his desires. In this case, however, since God is far from their

בשיעיא אַתְקָנינון בְּעָנָא נְגַבְסָתָא וַנְסָנִינוּן לְּיוֹם קטולַי : ר עד אַימִתי הַחַרוֹב אַרַעא וַעשְּׁבָּא דָכָל חַקּלָא יִיבַש מַחוֹבִי בשיעיא דיהבון כה סף ועופא אַמֶּרוּ לַא נְלֵּי הַדְּמוֹהָי סופנא: הדנא תיוכהַא

העומדים עלי עזרתני כי אתה ידעתני: התקם כצאן למבחה.נחקם מן החיי׳ למית (דישטאקאלו"ש כלע"ו) כמו עד החיקנו חותם מן העיר (יהושע ח'):והקדישם הומינם: (ד) עד כתי האבל הארץ ועשב כל השדה ייבש. עד כאן דברי הנכיא ורה"ק משיכתו מרעת יושכי כה ספתה כהמות ועוף: האבד, תחרכ: ספתה . (פוניד"א כלע"ו): בי אמרו. יושני החרן הוחת: לא יראה את אחריתנו. חין גלוי לפניו מה יהיה כסופינו: (ה) כי את רנלים

ידע בצרהם וכן יודע צדיק נסש בהסתו שפהרונו יודע מה היא צריכה ומספיק לה אף כאן ירעתני ירעת בצרות נפשי: תראני. פי ראה עניי ועמלי: ובחנת לבי אתך. שאיני במותם שקרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם אלא לבי ופי שוין: התיקם בצאן למבחה. בה במרה שטרדו לי כענין שנאמר למעלה ואני בכבש אלוף יובל למכוח: והקדישם ליום הרגה . הזמינם: (ד) ער מתי תאבל הארץ ונו׳. פהרונו עד מתי אהה מבלה את שאינן חופאין בעון החופאין שבעון אנשי ענתות עתידה הארץ שתחרב ועץ השדה ייבש וספתה בהמה ועוף מרעת יושבי בה כלד את החופאין והנח אותן שלא המאו וכל העניין הזה כלמד קבנורייא על אגשי ענהיה: כי אמרו לא יראה את

אחריתינו. כך אמרו אגשי ענהות אחרית שהוא מהנגא ללינו ושארית לא תהיה להם הוכחת זו לא תהא בימיו של נכיא עד כאן דבריו של ירמיהו ששאל אך משפמים אדבר אותך מיבן ואילך תשובה שהשיבו הקב"ה ווו היא תשובתו: (ה) כי את רד"ק מנחת שי

ראה אותי בסה שאני: ובחנת לבי אתך. בחנת לכי שהוא אתך לא כלכס שאתה רחוק מסנו אם כן למה הם בסוב ואני (ד) ישני כה. בתקלת ספרים כ"י ודפוסים ישנים פאריך ביו"ד : ברע: התיקם כצאן למכהה.כמו עד התיקנו אותם מן העיר אמר אלו השלוי׳ הרשעים התיקם מסקום רבצם לרעתם כצאן למבחת: והקרישם ! והזמינם: ליום הריגה . ליום שיהיה בו הרג רב והוא יום החרבן הוסיגם לחרב ולא יתיה להם כקום להנצל מן החרג ואו יודע לעולם כי רשעהם גרמה להם אבל עתה יש פבוכה בהצלחה:כד) עד מתי תאבל הארץ. עד מתי יהיה זה שהוקדשו אלה ליום הריגה כשתאכל הארץ והוא יום החרבן: ועשב כל השרה ייבש. זה על דרך הפלגה ובן ספתה בהפות ועוף ומפני מה תאבל והשהת הארץ מרעת יושבי בה כי אמרו הדין ניתן שלא ינצלו אלה הרשעים השלווי מיום הרינה כי הם אומרי בשלותם לא יראת אחריתנו אם יאמרו להם נביאי האמת האל יביא אחריתכם לרע אעים שאתם שלווי עהה והם אומריי לא יראה תאל אחריתנו כי אינו כשנית בנו ובמכשעו. ואינו יודע מה אחריתנו: ספתה. ענין כליון כמו האף תספה צדיק כם רשע אלא שהיא פעל יוצא ווה פעל עומד והנה שאל ירמיהו על הצלחת הרשעי ולא השיבי האלינה) כי את רגלים. פיי אאו"ל כי זה הפסוק תשובת שאלתו

מצורת דור מלי כליום: (נ) החיקם. טנין הטקקה': והקדישם. טנין הומנה מכיר אני בטלמי שנגלה לך מטלומים לכ וא"כ יודט אחה שרחוק כמו קדשו קהל ניואל כ"): (ד) חאבל. טנין השחחה כמו אכלה אחה מכליותיהם כי אין דנר נטלם ממן: החיקם. לכן השחיקם מהללחחם אל העבחה כלאן הזה והומינם ליום הרגה: (ך) עד פתי זהו תשובת המקום כחומר כלה הוח הועמד להיות כלועה מרדות על ישראל להיות שבט חפי כי עד מתי חהיה ארלי נשחחה ועבכה

נכנה החרן (ישמיה כ"ד): בפתח. מנין כליון כמו חסף חפיפס (לעיל מ'): אחריהנו . מלבון פחרים וסיף : (ה) רצתה . מלשון

יבשה בסבת רשעת יושבי בה וכלחה בהמה ושוף כי לא חקבינה בארלם בגמול סשעם באומרים שאני איני רואה אהריתם לדעת מס יהיה ככוסם ולאומר וכי כן ההיה ארלי נשחחה שד עולם לכן יכוא נ"נ ויגלה אוחם מארלם וימורק עונם וישובו אל ארלם וחהיה או ארך השדה כשאו : (ה) כי את רגלים רצתה. לפי שירמיה לא היה עדיין מכיר בפופל מרבים רשעם בני יהודה וירושלים לכן אמר לו

interpretation also, the following verses illustrate the wickedness of the people of Judah, to convince the prophet of the necessity of the exile.

Rabbi Joseph Kara, as mentioned above, explains that the prophet asks why the people of Anathoth, who dealt wickedly with him, were prospering? He proceeds to ask:

[3] But You, O Lord, have known me-I.e., You know what they are doing to me; You know the pain of my soul.

You shall see me—I.e., You shall see my affliction and my toil.

and You shall try my heart with You—that I am not like them, for You are near to them in their mouths but far from their thoughts, but I am sincerely with You.

5. For if you have run with footmen and they wearied you—Your kin, the priests like you and the men of vour city come to kill vou.—[Rashi]

with footmen—Heb. רֶגְלִים (pieton in O.F), pedestrian.—[Rashi]

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 230.

You see me, and You try my heart with You. Draw them out like sheep to the slaughter, and prepare them for the day of slaughter. 4. How long will the land mourn and the grass of all the field dry out?" Because of the evil of its inhabitants, beasts and fowl are ended, for they said, "He will not see our end."

5. For if you have run with footmen

me—Also, concerning the men of Anathoth You have aided me, for You have known me.—[Rashi]

Draw them out like sheep to the slaughter—Draw them out of life to death (détache les in French, separate them, cut them off). Comp. '(Joshua 8:6) until we have drawn (נַהַּמִיקָב) them from the city.'—[Rashi]

and prepare them—Heb. רְהַקְּרִישֶׁם, prepare them.—[Rashi] This is not related to hallowing as one may think. This root is often used in the sense of preparing. Jonathan, too, interprets the word in this manner, followed by Redak and Mezudoth.

4. How long will the land mourn and the grass of all the field dry out?—Up to here are the prophet's words, and the Holy Spirit replies to him, "Because of the evil of its inhabitants, beasts and fowl are ended.— [Rashi]

will ... mourn—Be waste.—
[Rashi]

ended—(finira in French, will terminate).—[Rashi]

for they said—I.e., the inhabitants of this land have said.—[Rashi]

"He will not see our end."—It is not revealed to Him what will be at our end.—[Rashi]

This follows Rashi's first interpretation, that Jeremiah's question is about the success of Nebuchadnezzar. He prays that the enemy will be drawn to death like sheep to the slaughter. He asks how long the land will be desolate and the grass will be dry. God replies that all this is because the Israelites have denied God's knowledge of their end. He continues to elaborate upon the wickedness of the people of Judah. pointing out to the prophet that even his own kinsmen dealt treacherously with him, surely the princes of Judah. For this reason, Nebuchadnezzar was sent to conquer the land. This will be explained further in the following verses.

Mezudath David, following Abarbanel, likewise explains that the prophet questions God's reason for making Nebuchadnezzar prosper. God replies: How long will the land mourn and the grass of all the field dry out: because of the evil of its inhabitants, beasts and fowls are ended, for they said, "He will not see our end"? Should the land remain desolate forever, and shall all the beasts and fowls end because of the sins of the inhabitants of the land, who say, "God does not know what our end will be"? Rather, let Nebuchadnezzar conquer the land and exile its inhabitants in order to expiate their sins, and then let them return to the land. According to this

של לנים ביא אף נים ובית- אָבִיך נַם- בַּמְּרֵל יִבְּירוּ בְּנְבִירוּ בְּנִבְירוּ בְּנִבְרוּ בִּנְבִי בִּנְאָרוּ בְּנִבְרוּ בְּנִבְרוּ בְּנִבְרוּ בְּנִבְרוּ בְּנִבְרוּ בִּנְבִי נִבְּיִעוּ בְּנְבִי בִּבְּיִעוּ בְּנְבִי בְּנִבְרוּ בְּנִבְייִם אַבְּיִבְ וְבִּיבְרוּ בְּנִבְרוּ בְּנִבְייִם אַבְּיבְרוּ בְּנְבִי בְּנִבְייִם בְּנִבְיים בּּנְבִי וְבִּיבְיוּ בְּנִבְיים בְּנִבְיים בּנְבִיים בּנְבִי בְּנִבְיים בּנִבְיים בּנְבִיים בּנְבִיים בּנִבְיבִּים בְּבִּבְּיבְיים בְּבִּיבְיים בּנִבְּיים בּנִבְיים בּנִבְיים בּנִבְיים בּנִבְיים בּנִבְיים בּנִבְיים בּנִבְיים בּנִבְיים בּנִבְיים בּנְבִים בְּבִּיבְיים בְּבִּיבְּיִם בְּבִּיבְיים בְּבִּיבְיים בְּבִּבְיִבְּיִים בְּבִּיבְּיִים בְּבִּיבְּיִים בְּבִּיבְּיִים בְּבִּיבְּיִים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִּיבְים בְּבִּים בְּבִים בּבּיבְּים בְּבִיבְים בְּבִּיבְּים בְּבִּים בְּבִים בְּבִּים בְּבִּים בְּבִים בּבּים בּבּיים בּבּיים בּבּים בּבּיים בּבּיים בּבּיים בּבּיים בּבּיים בּבּיים בּיבְּיבְּיים בּבּיים בּבּים בּבּיים בּבּים בּבּיים בּבּים בּבּיים בּבּים בּבּיים בּיבְים בּבּים בּבּים בּבּיים בּבּיים בּבּים בּבּיים בּבּים בּבּיים בּבּיים בּבּים בּבּיים בּיבּים בּבּיים בּיבּים בּבּיים בּיבְּים בּבּיבְים בּבּיבּים בּבּים בּבּים בּבּיבְבּיים בּבּים בּבּיבּים בּבּים בּבּיים בּבּים בּבּבּים בּבּיבּים בּבּים בּבּיים בּבּיבּים בּבּבּיים בּבּיבּים בּבּים בּבּיים בּייבּים בּבּיים בּיבּים בּבּיים בּיבּים בּבּיבּים בּבּים בּבּיים בּבּיים בּיבּים בּבּיבּים בּבּיים בּבּיים בּיבּים בּבּיים בּבּיים בּבּיים בּבּיים בּבּיים בּבּיים בּבּיים בּבּיים בּבּיבּים בּבּיבּים בּבּיבּים בּבּיבּים בּבּיבּים בּבּיבּים בּבּיבּים בּבּיבּים בּבּיבּים בּבּבּים בּבּיבּים בּבּיבּים בּבּבּים בּבּיבּים בּבּיבּים בּבּבּיים בּבּבּיים בּבּיבּים בּבּבּיב

לְרוֹם יַרְדְלָּא וְאָם עֵל שְׁכָּוָן רַאֲּגָא מושב לְּנְבּוּבְּדְנָאצֵר מַלְּכָּא דְכָּלֶּלְּ רְכָּאָּ אָהְ חָדֵי וּמָתְּמֵיהּ וּמִן פוּן רְאָחִינְךְּ טָה רַאֲּגָא עָתִיר לְּטָעֵבּר לְּאַ בְּהָהְ דְּ צַרִיקְוָא רְמִן עַלְּמָא כְסוּסְ וָתָא לְמָעָבָּר עוּכְרִין שָבִּין ,קּרָמִי וְאַף אֲמָרֵית לְהוֹן דְאַיְתַיִּ עַלֹּ בְּנֵיהוֹן בּרְכון קָבָּיִם וְאַף אִינִּוּן מִשְׁרָּוֹן אִי יִּרְאָא יִי יִּרְאָה יִרְמָיָה בְּעִי עְלֵיהוֹן רַחָמִין אֲבִיר עַל

תגלים רצהה וילאוך ואיך תהחרה את הכוסים. רומה אתה לוה שבתפאר לרוץ עם הסוסים ובאר נלי אחד והלארי בפרוצתו לוה שבתפאר לו הרואים אתה היית פתפאר. את רגלים רצתה ניקודם! אברו לו הרואים אתה היית פתפאר. את רגלים רצתה וילאוך ואיך תתחרה את הסיסים. אף אתה: בארץ שלום אתה בופח ואיך תצשה בגאון היירון. פתי כשאני שולחך בארץ יהורה ובניסין שהוה סקסרג עלהן סבבקשין את נמשך בארץ יהורה ובניסין שהה סקסרג עליהן סבבקשין את נמשך עתחות יושה לו אם הייתי שלחך נגאון חירוך ובה ראובן וגר שישבו להם בעבר הירדן עד שלא גלי כל שכן שהיית סלסר עליהן סבקים אחד בי אחיך ובית אכיך, קפנירייא כמו שספרש ורולך: (ו) כיגם אחיך ובית אכיך. קבלור בי הם אושי ענחות המבקשים את נמשך; גם הכא

לנדיקים שרצו לפני כסוסים: תהחרה. (אמטיר"שכלט"ו): בגרו בך. הם אגשי תנחות הסבקשים את נפשך: גם הפת ובארץ שלום אהה בומח. שם הלאוך: :ואיך העשה בנאון. שרי יהידה. וגאון הירדן משל הוא לפי שהוא מקום אריות ונמרים וכן למדנו יונחן בהרבה מקימות וכאן תירגם ואיכדין את מדמי למעבד לקבל חיות ברא די ברום ירדנא הנה כאריה יעלה מגאון הירדן (לקמן ע") ת"י בשתי מקומו' כאריא דסליק מרום ירדנא: (ו) קראו אחריך

מת מחדבר להם שלחזתי בלא מודא והוסיף לו עוד השכר ובארץ שלום אתה בוסח מי אחה בוסח הנשש עותה בוסח במשלם ענתות שהית הראו שתהיה לך ארץ שלום היה לך לכפוח בהם שיצילוך מד הראו שתהיה לך ארץ שלום היה לך לכפוח בהם שיצילוך מד המבקבוצי להרע לך. כי הם קרוביך ובני עירך וסררף העולם שהקרובי וכני עיר אחת שנתנדלו ביחר להגן זה על זו שהתאובי האחד על חברו עד שתמסכו למוה על אהוביה אליך קרוביהם ואתה לא תוכל לעשות זה כי לכפר בפקום שפתגאין כול הירךן הרא משל על שרי יהודה וירושלם ההכשילי לנאון ליהידן הרא משל על שרי יהודה וירושלם ההכשילי לנאון הירדן. ברבול שהיא יתכן לקפרשו על נבורנת אר שתיר להעפטיו ארץ שראל מעבר לידדן ואמר לו לירמיה ואם אתת חיילותיו בארץ ישראל מעבר לידדן ואמר לו לירמיה ואם אתת חיילותיו בארץ ישראל מעבר לידדן ואמר לו לירמיה ואם אתת חיילותיו בארץ שהו מבעם על תישה בם שהאלה ביישכ על הדרן ויונתן נם בן עי השפוק לפי תשובת השאלה ביישכ על בגיו בן בתינום ונא חובה ואמרו להמוך בן כי היית נוחח בהם ואמרו להמוך כם הכות: בגדו בך כי היית נוחח בהם ואמרו להאכולך כם הכות: בגדו בך כי היית נוחח בהם ואמרו להאכולך כם הכות:

רילה ורדיפת ההליכה: וילאוך. פנין פייפות כתו ופה הואחיך (תיכה כ"): תתחרה. פנין הדמות והמביב כתו לל מתהר במרפים (חלים ל"ו): בנאון. פנין גיהות ויוממות ורלה לופר ככר המעולה הספוך לידון שם היה תקום הלריות כמו שומשכר

רצתה וילאוך. קרוביך הכהני' כמוחיך ואנשי עירך כאים להוגך: את דגלים. עם רגלים (פיאוניד"ש כלע"ו):
זאיך תהחרה את הסוסי'. ליון את סוסוסי כלומר
זאיך תהחרה את הסוסי'. ליון את סוסוסי כלומר
זמי קרוביך הכהנים כאים להרגך כל שכן שיקומו להרגך
זמי הודה וזהו קלפי עליהסווו היא הגלחת האויב וכן ת"י
זמא תיוכחא וגו'. ומדרש רכותיו אם עלשכר שלש פסיעת
שרן נ"כ לכבודי בימי מרודך כלאדן אתה תמה שהרביתי
גדולתו כל כך מה תחמה שיד כשתראה שילום שכר שאשלם
לגדיקים שרנו לשני כסוסים: תתחרה. (אאטיר"ש בלע"ו):

שלא יתרחר אחר מדות הקב"ה אמר ועל מה ששאלתני אני משיפין בי הכשל כי אני לואה אחרך שרבת עם רגלים כפותך משיפיך זה הכשל כי אני לואה אחרך שרבת עם רגלים כפותך אתלאיך כי רצו יותר פסף ולא היה בך יבולת להשינם והלאוך עם חסוסים לרוץ עמהם ווה פי" הכשל רגה אחה כין בני אדם כמותך ואתר היות והעדיקים מרות שברי אסרו להאבילף סם הסוה ולא ידעת ועתי ופורותי בהגהעת העולם בהצלחת הרשעים ודעם לי עוד על המשל לרבר לו על הענון עצמו וכלל בו פראש לו עוד על המשל לרבר לו אני רואה אחרף חלוש ונלאה בשליתותי וצריך שתחוק עצסוך ולבך כי אני רואה אחרף חלוש ונלאה בשליתותי וצריך שתחוק עצסך ולבך כי אני רואה כי רצת את המשל מענון גרושל לי וומחירון להמיתך ואיך רגלים כסוהך והם אושי ענתית שהם בני משפחקר וכסררנה תתחרה את הסוס" כשחלך לירושל" שהם שרים נדול" זנם התלך שם איך תתנרג עכם צריך אהה שהתחוק שלא תפחד מכוצורת דור

פמשל הלא התחברת לרון יחד עם אנשים הולני רגל כמותף והנה כם כלאון כי נפשית פיף ויגע לרון כשוה להם: האיך תתחרה. איך תחפרב להדמות לרון יחד עם רוכני מוסים ור"ל כאל אנשי שמתות המה קרוביך וכמה מהרטות עשו עוד עד שתמחד מסניהם ומה עוד תראה אם תתתבר עם אנשי ירושלים ושפיהם כי או תביר ומה עוד תראה אם תתתבר עם אנשי ירושלים ושפיהם כי או תביר

בכשמתם כפלים מבני פנתות וכאומר. ועל כי גדלה רפחם שהאורך הוא להמשיל את כ"נ לכוא פליהם ולהשתיחם: ובארץ שלום , מחם בא לפכש המשל ואמר בהיותך בארן שלום בענתות עם הרוביך וכי אתה בועח בהם שלא יעשו עתך רעה ואיך א"כ תעשה בסחון בגאון בירדן שהוא מעון אריות וכ"ל איך העמוד עול אפשי ירושלים ושרים: (ו) בגדו בך , והמה לך לאויבים: קראו וגוי . שפשו קכולת אנשים

'the enemies of Israel. [This is a euphemism for Israel.]

will you compete—(aastir in O.F.).—[Rashi]

6. have dealt treacherously with you—For you trusted them, and they plotted to poison you.—
[Redak]

and they wearied you, how will you compete with horses, and in the peaceful land which you trust, how will you do in the heights of the Jordan? 6. For, even your brethren, and your father's household, they too have dealt treacherously with you,

how will you compete with horses-to run with the horses. That is to say, if even your brethren the priests come to kill you, surely the princes of Judah will rise up against you to kill you. This is the reason for My anger against them, and this is the reason for the success of the enemy. And so did Jonathan render: This is the reply etc. And, according to the Midrash of our Rabbis (Sanhedrin 96a): If you are amazed about the reward for the three steps that Nebuchadnezzar ran in My honor in the days of Merodach-baladan, why I gave him so much greatness, how much more will you be amazed when you see the payment of reward that I will pay the righteous who ran before Me like horses!-[Rashi] Jonathan's paraphrase of this verse matches the Talmudic explanation, rather than Rashi's. It is, therefore, possible that the words, 'And so did Jonathan render: This is the reply etc.' should follow the Talmudic explanation. The story of the three steps Nebuchadnezzar ran in God's honor, is told by the Talmud (ad loc.). In II Kings 20:12, it is stated: 'At that time. Berodach-baladan the son of Baladan, the king of Babylonia, sent letters and a gift to Hezekiah for he heard that Hezekiah had been ill.' Because Hezekiah was ill and recovered should he send him letters and a gift? Yes, (II. Chron. 32:31) To enquire of the wonder that was in

the land,' for Rabbi Jonathan said: That day that Ahaz died was only two hours, and when Hezekiah became ill and recovered, the Holy One, blessed be He, restored those ten hours to the day, as it is written: '(Isaiah 38:8) Behold I return the shade of the steps that it went down on the steps of Ahaz by the sun backwards ten steps, and the sun returned ten steps on the steps that it had descended.' He said to them. "What is this?" They replied, "Hezekiah was ill and recovered." He said, "Is there such a man, and I should not want to send him a greeting? Write to him, 'Greetings to King Hezekiah, greetings to the city of Jerusalem, greetings to the great God.'" Nebuchadnezzar was Baladan's secretary. He was not there at the time. When he came, he said, "How did you write?" They replied, "This is how we wrote." He said to them, "You call Him the great God and you write to Him at the end?" He proceeded, "Write in this manner, 'Greetings to the great God, greetings to the city of Jerusalem, greetings to King Hezekiah." They said to him, "He who reads the letter shall be the messenger." He ran after him. When he had run three steps (in our editions of the Talmud, four), Gabriel came and stopped him. Said Rabbi Johanan: Had Gabriel not come and stopped him, there would have been no hope for

שָּקרוּ בָּדְאַף אִינוּן אַפרוּ עקה סיקיו בישיו קא תָהַיסָן בְּהוֹן אֲרֵי יַיִּקְרוּוֹ עלה פתנסיו מקניו: שְבָקית יַת רטישית אַחָסְנַתִּי וּמְסְרֵית יַת עפא רהַנָה חַכִּיב קּרָפִי ביר סנאוהי : ח <u>הו</u>ת קרַמִי אַחַסנתי כּאַרוָא בְּחוּרְשָׁא סְרֵיקַת עַלֵּי על רָחֵיקָתָה: מּ כְּעוֹפָא דַמָּהָבֶר בֶּן אִתְבְּדָרַת ת"א ידירות נפשי . מנחות נ"ג : נחלתי כאריה. תענים טו זכתים קי"ם (מגלה פ"ב) : נחוה פלי . (פפנית כ"ה) : אַחְםַנְהִי קַרְכֵי וּכְעוֹפָא

מלא. קכולת חנשים: (ז) ידידות נפשי. עם סגולתי: (ח) נהנה עלי בהולה. עלתה לפני נעקת חמסיה: (מ) העים צבוע. הה"ח תמוהה לכך הוח נקוד פתח

הכי הם עוף לכוע מנוחל כדם ששחר העופות נחספים עליו. דבר אחר העיט לביש עוף אחד שהוא לבוע וכל העופות

נתתיה בכף אויביה: (מ) היתה. כאריה ביער. כששואג האריה ביער ונותן קולו וישמעו העוברים ושבים תקיל יעובו דרך היער או הספוך לו כן עובתי אני את נחלתיכי חית׳ לי כמו האריה ביער השואג בליל׳ ונתינת קיל׳ ושאנח׳ היא צעקת העשוקי' כפני החמם או נתינת קול עוברי עכו"ם כבתי תאלילי" כמ"ש במעשה אליהו עם אחאב ויקראו בשם הבעל מהבקד וער הצהרים לאמר הבעל עננו ואומר ויקראו בקול גדול: על כן שנאתי׳. ונתשתי׳ כי נלאתי נשוא עור מעשי׳ הרעי': (ט) העים, שניה' הה"א בפתח כי היא לשאל' ופי' א'א ז'ל הפ' כן העים צבוע בדם חללי' יחי' סביב על נחלתי שכחרתי לי ואחר שישבע העים יבאו כל חיות חשד׳ לאכול כמו שנאמר לכו אספו כל חית השר' התיו לאכלה אכר לצופות

טמך דברים מובים ורכים ומהם תקח רחיה לרשעת כל העם הוה ומוסב למעלה לומר בעבור כ"ו נחחי הכח ביד נ"ג להיוח ממה זעמי: (ו) עובחי. לכן עוכתי את כיח המקדם: נחלתי. הם ישראל כמ"ש יטקב חבל נחלתו (דברים ל"ב): את ירידות נפשי. חת

אחר שתשבעו אתם לכו אספוכל חית השד' בעבור כי כן מנהג העופות יבאו על החללים החל' כי הם יראו בעופם' כפו טצורת דור לרדוף פחריך: אל תאמן בם . שהמה מוהכים מוחך עם שמדכרים

סראו אחריך. וחרפוך בפה מלא: (ז) עובהי את ביתי וגו׳. לונותיה נרמו לי את כל זה לפי שהיתה לי נחלתי: (ח) כאריה ביער. כאריה בבהמות יער שמשכיל את הכל: נתנה עלי בקולה. רבים עשוקין הועיקה עלי שצעקת העשוקים שהם עושקים באה עלי על כן שנאתיה: (ם) חעים צבוע נחלתי לי העים סביב עליה. פה' נחלתי ישראל נרמו בעונם שרומין לי נאספים עליו לאוכלו ששונאים אותו: העים סביב עליה . שמא עוף שמים הכ אלו החיילות הגדודים ההלים אשר

מהר"י קרא

קראו אחריך מלא . קבוץ כלומר התקבצו אחריך ליראך ולכהלך אם תתנבא להם וכן מלא רעים קבוץ רעים שיתקבצו אחרי האריה: אל תאכן בם . אם יקרבוך וירברו אליך פובות אל האם בם כי שקר הם דוברי כי רעתם כרי שתקרב אצלם ותהיה בבתיהם לאכול ולשתית עמהם ורעתם להאכילך או להשקותך סם המות וי'ת וראת ירמיה בעי עליהון רחפין וגו' כבעמוד ורבי׳ האי חירש מלא מן המלות שמפרשין איתן בתפכן כלומר חסר בכל דבר כמו שאומרים לסמיא סגי נהוד. ואדוני אבי ז'ל פי' מלא מן אשר מלאו לבו אומרים עליך שלא כפניך שאין לך שום יראה בעולם שהם אימרי׳ לך לא תנבא בשם ה׳ ולא תמות כירינו ואתה מיסיף עוד להנכא ולא תפחד מן המיתה: מ) עובתי את ביתי. אמר האל כאדם הנוהם על אברתו: את ביתי. זה ביה הכקדש נחלתי זה ישראל כמו שאמר יעקב חבל נחלתו: ידידות נפשי . אהבתיה אהכה עוה ועתה בעונותיה מצודת ציון

הכה כאריה יעלה מנאון היכדן (לקמן מ"ט): (ו) מלא. ענין קבון כמו קראו מלאו (לעיל ד'): (ז) גמשתי. ענין עויבה: ידידות. ענין ההכה: (ט) העיט', הוא שם עוף הדורם וכן וקן עליו הטיט (ישטיה י"מ): צבוע. ר"ל בעל גוונים וכראה כלכוט:

ישראל שהיו אהוכים לסני משרתים ביד האויד וכסל הדכר כמ"ש: (ח) כאריה ביער. עדת ישראל היו לפני כאריה ביער הטורף כל כבר כי כן המה טורפים ומחכדים זה חת וה: נתנה עלי. מדכרת למולי כקול רם וכרמות רות: (ט) העים צבוע. וכי ישרחל המה לפני כעים היבוע בעלת גוונים הבנוחה לכל העוסו' וקבולת העוסות הדורסים תחלה סביב עליה לחללה ועוד יוסיסו לורו זם את זם

gative. Therefore, it is vowelized with a 'pattah.' Are they like a speckled bird of prey, stained with blood. around which other birds gather? Another explanation: Is ... speckled bird of prey- One bird is speckled, and all the birds gather around it to eat it because they hate it.—[Rashi]

Are there birds of prey around her?—Are these armies fowl of the heavens, the swift troops that are around her?—[Rashi]

Redak explains: Are there birds of

they too have called a gang after you; do not believe them although they speak cordially to you. 7. I have abandoned My House, I have forsaken My inheritance; I have delivered My soul's beloved into the hand of her enemies. 8. My inheritance was to Me like a lion in the forest; she raised her voice against Me; therefore, I hated her. 9. Is My inheritance to Me a speckled bird of prey? Are there birds of prey around her?

have called a gang after you—Heb. מָלא, a group of men.—[Rashi]

I.e., they have gathered after you to frighten you if you prophesy against them.—[Redak]

Others explain: they too have called after you and have reviled you aloud.—[Kara, Isaiah da Trani]

Others render: They too have called, "Fearless!" after you. Since you show no fear and continue to prophesy, they say about you, in your absence, that you are fearless.—[Rabbi Joseph Kimchi]

Rav Hai explains it as a pejorative, to be explained in the opposite sense of the word. Whereras מָלֵא means 'full,' they use it in the sense of 'lacking,' i.e., imperfect in all ways. Ibn Nachmiash suggests: full of foolishness, full of stupidity.

do not believe them—If they are friendly with you and speak cordially to you, do not believe them, for they are lying. They intend to befriend you so that you will eat in their house and they will poison you.—[Redak]

7. I have abandoned My House—God says this like a person lamenting a loss.—[Redak]

My inheritance—Israel.—[Redak, Mezudath David]

My soul's beloved—My treasured people.—[Rashi]

I loved her deeply, and now, because of her iniquities, I have delivered her into the hand of her enemies.—[Redak]

8. she raised her voice against Me—The cry of her violent deeds has ascended before Me.—[Rashi]

When a lion roars in the forest, and the passersby hear his voice, they leave the road of the forest and even the road near the forest. So have I forsaken My inheritance, for they were like a lion in the forest that roars at night. The raising of the voice is figurative of the cries of the oppressed or the shouts of the idolaters in the pagan temples, as we find in the episode of Elijah with Ahab, '(I Kings 18:26) And they called in the name of Baal from morning to noon, saying, "O Baal, answer us!" And in verse 28, 'And they called aloud."

therefore, I hated her—and uprooted her, for I am weary of bearing her evil deeds any longer.—
[Redak]

Jonathan renders: I have rejected her.

9. Is ... a speckled bird of prey?—The 'he' is that of the interro-

רַסְשָּׁהָרֵי כּן יִהְכּּנְשׁוּן עלַה דַקַּמָלִין בְּחַרָבָּא וסשרוהוו עמסיא יַיתון עַלָּה לְּמְבְּוָה י כּוּלְכִין סָגִיאִין קִּסְלּוּ עמי דושׁישׁוּיַת אַחָּסגָתִּי יהביו הַבָּרָתִי לָּמִדְבָּר צַדוּ: שויוהא אָהָאַבָּלֶּה ָקָרָמֶי חַרוּבָה צַדִיאַת כָּלֹ אַרָעָא אָרַי בַּית אָנָשׁ דְּמָשֵוֵי דְחַלְּהִי עַל לָבַא : יב עַלּ כָּלַ אַתוּ נגרין בְּטַרְבָּרָא בָזוֹוִין אֲרֵי חַרְבָּא ַקּדָם וְיֵ בַקַּטָּרָא מְסָיָפָי אַרָעָא

לעים לעות שמתנולל ברם הנבילה וכסכורין שאר עומות שהוא עצפו נכילח ומתקבצין עליו לאוכלו אף נחלתי לפי שננואלו בדם נקי ששפכו. לפיכך: לכו אספו כל חית חשרה אתיו לאכלת. כלופר אתם הנביאים אספר את האומות והכריוו להם שיבואו לאכול את ישראל: (י) רועים רבים. עסים רבים: חלכת חמרתי. שרה חמרתי: (יא) שמה לשמה אכלה עלי שממה.

שמתאבלין כלי כשהם בגלות כדי שאישיעם: נשמה כל הארץ. כל הדברים חללו תלויין ברבר זה: כי אין איש שם על לב.

על שספותי׳ לאמר שאני השיכותיה: כי אין איש שם על לב. לפת החרבה כי אין איש פהם שם על לב דברי ותוכרותי שהייתי מוכית אותם ע"י הנביאים ולא שמו על לבם ולא שמעו אלית" ויית חרי לית אגש דםשוי דחלתי על לבא: (יכ) על כל שפים כמדבר . מקו' מרעה הבהסות יקרא מרבר כמו שפירש ושפים הם חסקיפות הנבוהי' כפו חרים ונבעות גם לשם שתוא מן הישוב כאו שדרי': חרכ לת' אכלת. כסי אוכלת אמר בזה וכזת כמו אש אכלה אבל ברוב יאמר על משקל פעלת ותחרג הוא אכילת חחרב כפו וחרבי תאכל בשר כות וכוה תאכל חרב: מקצת ארץ ועד קצת הארץ. כי גם בשאר המקומות תחית כי בכלי פשמה יד נ'ג ותרבו הוא לה' כי הוא הקיר את חרבו עליה'

מצודת ציון (י) ביססו . מנין חתיו . פנין כימס כפו שוכו מתיו (שם כ"ם) : (י) ביססו . מנין רמיסה כמו כוססו מקדשך (שם ס"ג): חלקת . שנין אחוות שדה כמו ואכלה את החלק (שמום ז'): (יא) עלי. כ"ל לפני: נשמח. מלשון שממון: (יכ) שפים. מקומות הגכוסים: אכלה. פנין הרג

סכיכיה: התיו . כואו: (י) רועים רבים . ראשי גייסות של היל נ"כ כמ"ש למעלה אליה יכואו רעים ועדריהם (לעילו'): בוססו ,ל' מרמס וכן והיו כגכורים כוסים כסים חולות (זכריה י'): חלקת. (קנסני"ח כלע"ו): (יא) אבלה

שאסר באשר חללי שם הוא והחיות רואות העופות צבועיי כרם החללים ויסורו מסקום׳: התיי . התיא תמורת אל"ף אתיו אקח' יין שיבו אתיו וענינו כסו באו והחיות הן משל על האוסות שבאו עם נבוכרנאצר להחריב לירושלי' כאילו עשו להם אות והריפו להסנס שיבאו והוא סשל העים הצבוע לחיות ותוא רבר הנבואה: וי) רעים רבים. סלכי גוים שבאו עם נביכדנאצר והבלך ככו ברועה לצאן וכת"י מלכין סניאין קמלו עמי : כרמי . ישראל כבו שאפר כי כרם ה׳ צבאות בית ישראל: בספו. רספו: (יה) שכה. נבוכדנאצר ואף על פי שלא זכרו חרי זכר רועים רבים והוא היה בראש והוא שם החלקה לשכםח: אבלה קלי שסם". שם תאר כנסת ישראל שהיא שבמה התאבלה עלי טצורת רור

לומר הבסו החיות השר יכוהו גם המה להכלה כי כן כל המושות שונהים חת ישרחל ומורזים חלה לחלה לכלותם: (י) רועים רבים . עכשיו יפרש חתריו ויחתר רועים וגו' ר"ל מלכי החומות משחיתים את ישראנ: ביהסו. רמסו הלקת שדי ר"ל החריכו הרלי: גתגו תג'י. את ההלכך החמידה לי שמו להיות מדכר שממה: (יול) שכח. כינ התחריב שם אדל לשמתה והנה הארן השומתה מתאבלת לפני: נשפה. כיל פכ"ו לא ארהם וחקיה נשתה כל הארן כי אין כם איש שם על לכ להההרם מטונו לשוכ חלי: (יל) על כל שפים. על כל המקומות הנכוהות שכמדכר כחו שודדי': כי חרב להי. תרכ עלתםי

11. He has made it—The antecedent is Nebuchadnezzar; although he was not mentioned before. Scripture does mention many shepherds, of whom he was the head, and he made the field into a waste.-[Redak]

12. On all rivulets—Heb. שְׁפֵיָם. This translation follows Targum Jonathan.

Redak renders: On all the high places in the pastureland; i.e. on the hills and the mountains. Although this region is settled, the plunderers will come there.—[Redak]

from one end of the land to the other end of the land-Nebuchadnezzar's armies spread to other countries as well as Judah, and his sword was the sword of the Lord. Go, gather all the beasts of the field; come to eat. 10. Many shepherds have destroyed My vineyard, they have trampled My field; they have made My delightful field into a desert waste.

- 11. He has made it a waste; the wasted one mourns before Me; the entire land is waste because no one lays it to his heart.
- 12. On all the rivulets in the pastureland have plunderers come, for the sword of the Lord consumes from one end of the land to the other end of the land; there is no peace for any flesh.

prey speckled with the blood of carcasses around My inheritance that I chose for Myself?

Go, gather all the beasts of the field—After the birds of prey have gorged themselves, all the beasts of the field come to devour the remains. Accordingly, he says to the fowl, "After you are sated, go, gather all the beasts of the field." The birds usually are the first to spot the carcasses since they see them from above. When the beasts see the birds speckled with the blood of the carcasses, they leave their lairs to partake of the feast.—[Redak]

come—Heb. הַּתְּיוּ .—[Rashi] The 'he' is instead of an 'alef,' like in the word אָתִיּוּ . The beasts represent the nations that accompanied Nebuchadnezzar in his destruction of Jerusalem. It is as though they signaled them and raised a standard that they should come. This is symbolized by the speckled birds of prey attracting the beasts. It is a prophecy.—[Redak]

Rabbi Joseph Kara explains that God's inheritance, Israel, is like a speckled bird of prey because of their sins. The bird of prey wallows in the blood of a carcass, and the other birds mistake him for a carcass and gather around him to devour him. So is My inheritance; they have become stained with the innocent blood that they have shed.

Therefore, Go, gather all the beasts of the field; come to eat—You prophets, gather the nations and announce to them that they come and consume Israel.

10. Many shepherds—The commanders of the troops of Nebuchadnezzar's army, as it is stated above (6:3): 'Shepherds and their flocks shall come to her.'—[Rashi]

Redak identifies them as the kings of the nations allied with Nebuchadnezzar, for the king is to his nation as the shepherd is to his flock. Jonathan, too, renders: Many kings have slain My people.

My vineyard—This refers to Israel. Cf. Isaiah 5:7: For the vineyard of the Lord of Hosts is the House of Israel.—[Redak]

they have trampled—Heb. בְּּחְסוּ, an expression of trampling. Cf. (Zech. 10:5) 'And they shall be like mighty men trampling (בּוֹסִים) the mire of the streets.'—[Rashi]

My field—Heb. הֶלְקְתִי, (campagne in French), countryside.—[Rashi]

שלמא לכל בשרא: יג לַא הָהוֹן רַסִין לְּרָוַרַ**עוּ** חִמִין על בְּיָר וְלָא םשְׁבָּחִין לָּמְרָנָשׁ אֲלָּהַיוּן בּוּבִין וּמַעַלַּלְתָּהוֹן לַּית ָּהוֹן הַגְאָה וְתַּבְּהַתּוֹן בְעובָרֵיכוּוְ צַלַיכון הַקוף רוּנְוָא דַיַי: יר בּרָנן אֲמַר יְיָ עַלּ כָּלּ סגירוא כישוא הסנוקיו בַאַחְסַנְהָא נת עקי נה ישראל הא אַנָא מְטַלְמֵיל מַעל אַרְעָהון וְיַה רְבָּית אָטַלְּטֵילּ יהורה

אשוב קסק בו'ק

רָאָפַלְפַל יַתְהוֹן אַתוּב בְּמֵימְרִי וָאָרְחִים עַלֵּיהוֹן וַאֲהַבִּינוֹן גַבָּר

לעשות תשובה ורבר זה נורם לכל הרברים, הללו: (יג) ורעו עלי. לפני: (יג) זרעו המים וקוצים קצרו. התפללו ומעשים סובים לכך זרעו אל קולים. ספר שנקוד בו זרפו בהירי"ק הזיי"ן שיכוש הות : נחלו. לשון חולי נחלו במכחוכם ולעקתם לפני ולח יועילו: מהבואותיכם. ממעשיכס: (יד) שכיני הדעים. מלרים עמון ומוחב

חסים. בעונותיכם נסשלהם לוח שוורע חסים בשדה בור - ולא נחקבלה תפלחם למה לפי שלא נרו להם ניר תשוכה שורע אל קוצים שאין פועיל לו זריקתו אף אתם עוינותיכם נורמים שאתם יניעים ואובות העולם אוכלין: (יד) על כל שכני הרקים. שם האומות השוכנים סביבות ארץ ישראל: הנני נותשם מעל ארטתם, הנני מגלה ונותש את האומות מעל אדמת עצמן כדי שימעסו פעם גלות כשם שפעמו ישראל: ואת בית יהודה ארוש מתוכם. כלומר את בית יהודה אתוש מתוך האוםות שגלו ביניהם לפי שאמר למעלה עובתי את ביתי ונו"

ם בלשון שהכה חזר וריפא האבר על כל שכיני הרעים הגוגעים בנתלה: (פו) והיה אחרי נחשי איתם אשוב ורחפתים. פת׳ דר"ק מנחת שי

(יג) אים חסים. כתב ושי הס פר שני הד כו דרען נחירה היין שינוש הוח וחנביא התנבא על אחת מהן מרם בא לח הפודענות כמיש בות עהנו המיים כנות לכדו וכן תכרו על פי " המסוכת ולת כתלו פל הספר ווהו שאמר אין שלוי לכל בשר: נינו ורפו חמים וקוצים **פב**רו. אמר הגביאי: זורתי: חמו: בכם ישראל שאתם נקראים חלקתי כמו שאמר למעלה והנה הגביאים ורעו בחלקה חמי: הם דברי הגבואה. וקוצרי קצרו, כי לא צסחו להם בחלק' כי אם כתנים אלו הם מעשרי רעים שרומין לקוצים: נחלי לא יופילו, ונחלו הנביאים על זה כי לא הועילו מעשיה': ובשו מהבואתיכם.היה להם לנביארי בשת מתבואותיכם שהיו סיחלים שיהיו חסייוהיו קוצים ונחלו יות היידי בי היידי היידי המשוב החור במהודה למות במהיידי בשנה מהמשוב במהיידי בשחור ומה יות קובט והחור בהתקבים ה שאסר ישניהו משל רומה לו על הכר׳ שאסר וימערו שורק ויקו לעשות ענכי׳ ויעש באושים וישראל הם שנקראו כרם ה׳ וחלקת תי.ואיא ז"ל פירש זרעו ישראל חפי׳ ורוא משל על הסמון הרב שהיין שולחיים לפלכי מצרים שיהיו להם לעורה וש-בואו לעורתם תי.ואיא ז"ל פירש זרעו ישראל חפי׳ ורוא משל על הסמון הרב שהיין שולחיים לפלכי מצרים שיהיו להם לעורה וש-בואו לעורתם ספני מלך בכל ובסחני על משענת קנת רצוץ והו וקוצי קצרו נחלו ולא יועילו נחלו טרוב ממון שנתנו ולא היה להם בו שום תיעלת ופי זבשו מתבואוהה: צווי בלף יש לכם ליבוש מתבואותים' שהם קוצי וי'ת לא תהון דמין לדורעו חפין ונו' כבעמוד:ניד) כה אמר ה על כל שכני הרע". הם פלשתים ועמון ומואכ וצור וצדון ואדום שהיו שכני לא"ו והיו סריע" להם ואמר שכני כי ישראל חם חלקתו וכרסו והנה הם שבניו: הנוגעים. פי׳ להרע וכן כל הנוגע בהם הנונע באיש הזה כתרגומי רינוק וכן הנגעים דמנוקין: חנגי נתש", גם הם יגלו כמו עםי לפיכך אל ישמחו לגלות":אתוש מתוכם. אות' שגלו מבינית' אתיק מתוכם בשובי שבות עמיונסו והיה,

מצורת דוד

הסוכן מה' היא האכל וחאבד מקלה וגו' ולכל כשר לא יסיה שנום כי כ"כ ישורר מלהמות על כל סאומות ויכבוש את כלש: (יג) זרער חשים. כ"ל עוד אשלח כהם חלי רעב וכאשר יורעו חעים יקלרו

כצורת ציון ואכדון וכן וחרכי חחכל כשר (דכרים ל"כ): (יג) נחלו. מלשון מולי: יועילו . פלשון חועלח: (יד) הנונעים . כ"ל להרע וכן פנוגע כחים סוה (כרחשית כ"ו): נותשם, אתוש. ענין עקירם כמו

קונים כי חלפות קונים: גמולה מערה כינדם ראוי היה לכם שתבושי מהכואותיכם שהדכר עלה שהם כמארה מתרון אף ה' ולא ימלאר רפואה מופלת: ובושו. אמר הנכיא כנגדם ראוי היה לכם שתבושי מהכואותיכם שהדכר עלה שהם כמארה מחרון אף ה' ולא כמקרם: (ד) שכני הרעים. שכני א"י הרעים הנוגעים לרמה כנחלת ישראל: הגני גורשם. אעקור אותם מאדמתם ללכת גולה: ואת בית

sending to the kings of Egypt so that they should aid them against Babylon, and their reliance on the support of the splintered reed, namely Egypt. In this way he interprets 'they sowed wheat, but they reaped thorns'; i.e., there was no result from the money they paid Egypt. They became ill from the vast

amount of money they paid Egypt, which was of no avail.

14. My wicked neighbors—Egypt, Ammon and Moab, Tyre and Sidon, who were neighbors of Eretz Israel and were inflicting harm upon them.—[Rashi]

Redak adds the Philistines and Edom to the list. See ch. 47,

13. They sowed wheat, but they reaped thorns; they have become ill to no avail. Be ashamed of your increase, because of the fierce anger of the Lord. 14. So says the Lord: Concerning all My wicked neighbors who touch the inheritance that I have given My nation, Israel, to inherit, behold I uproot them from upon their land, and the house of Judah I will uproot from their midst. 15. And it shall come to pass, that after I uproot them,

for He inspired the sword to attack them, and the prophet prophesies concerning each one of these nations further on in this Book. In this way, there will be no peace for any flesh.—[Redak]

13. They sowed wheat, but they reaped thorns—They prayed, but their prayer was not accepted. Why? Because they did not plow for themselves a furrow of repentance and good deeds. Therefore, they sowed seeds resulting in thorns. A book in which which is vowelized with a chirik under the 'zayin,' is erroneous.—[Rashi] If it is written אַרָּעָּר, the meaning is 'sow,' the imperative form. This is not appropriate here.

they have become ill—Heb. הָחְלּוּ an expression of illness. They have become ill with their pain and their cry before Me, but they did not avail.—[Rashi]

of your increase—Of your deeds.—[Rashi]

Other exegetes interpret this verse literally. I will decree a famine upon you. You will sow wheat, but thorns will grow. You will become ill from hunger, but no remedy will avail you. Be ashamed of the curse in your grain since it is obvious that it is due to God's fierce anger upon you.—
[Kara, Mezudath David, Abarbanel]

Redak explains that God refers to the prophets. The prophets have sown in Israel, God's field, words of prophecy, likened to wheat, but the result was only that the people committed evil deeds, compared to thorns.

they have become ill because they did not avail.—The prophets became ill because their efforts did not avail.—[Redak]

they were ashamed of your increase—The prophets suffered shame from your increase, from the results of their efforts, that they hoped to reap wheat and, instead, reaped thorns, and the prophets became ill because of fear of the fierce anger of the Lord that is destined to come upon you because of your deeds. Jeremiah expressed this prophecy in the form of an allegory of a field, similar to Isaiah's allegory of the vineyard, wherein he states: '(Isaiah 5:2) And he planted it with the choicest vines . . . and he hoped to produce grapes, but it produced wild berries.' Israel is called both the vinevard of the Lord and the field of the Lord.—[Redak]

Redak proceeds to quote his father, Rabbi Joseph Kimchi, who explains the passage as an allusion to the vast tribute that Israel was

## ירמיה יב־יג

## מהר"י קרא

והיה אחרי נותשי אותם את האומות מארסת עצפן אשוב בירות הים. זכן ררכו של תקב"ה בשנתהש את האומות איש כארצו ואיש כנתלתו לאחר זמן שקרם ושב שנחם. כעין שפנאמר בישעיה באחרית הימים ושכתי את שבות בני עמון וכן שפנאמר בישעיה באחרית הימים ושבתי את שבות בני עמון וכן ושבתי את שבות מאצ. אף כנון והיה אחרי נתשי את האומות אשוב ורחמתים ואחר כך והשיבותים איש להלתר ואיש ולור ולידון שהיושכני הרץ יבראל ומויקין אותם: (מו) אשוב ורהמהים. כלן לקו סמוך לחורכן בית ובכולם נאתר ושכהי את שכות כספר זה: (מו) אם דמוד ילמדו. אם יתניירו: ונבנו. לשון בנין:

לארצו: (מז) והיה אם לפור ילפרו. האומות: את דרכי עמי להשבע בשמי חי ה'. שיתניירו עצמן: כאשר למדו את עמי להשבע כבעל. בעוד שהיו עמי בינותם: וגבנו בתוך עמי. כעניון שאמר ישעיה וגלוח דגר עליהם ונספחי על בית יעקב וכן זכריה היא אובר וגלוו גוים רבים אל ה' כיום ההוא והיו לי לעם: (יו) ואם לא ישמעו. ללפוד את דרכי עמי ונתשתי את הנוי חרוא:

## מנחת שי

שבר יוסף (עמוס ו) ופיין מ"ש נעמוס בס: (נוו) את דרכי. הדל"ת מעמדם בנפיח והתסורת פליו לית בנשיח רר"ק בשירוב ושרשים וכן חלחתי בס"ם:

רד"ק, אשוב ורחבתים, ככו "שנפא עיותם ירמיה בשנבא על גלות" גבא נ"כ על שוב" כמ"ש והשבתי את שבות מואב ואחרי כן אשיב את שזות בני עבין ואמר כי כששבו ידורה ובנימין

מנות בכל שבו גם הם: (ש) והיה. את דרכי עסי. הדל"ת מעמדת בגעיא והמסרה לית געיא: בשמי חי ה'. כי מעת ששבו יקראל כגות' לא צבו ערים ולא נשבעו בכלות כל את צבו ערים ולא נשבעו בכלות כל את צבו ערים ולא נשבעו בכלו בכל ברים. כי משת ששבו יקראל בגות' לא בכו ערים ולא נשבעו בכלו היה בי מי מה לבדו לעביד עב"ד בי יחש ששבניהם: ובנו כחוף עםי. כי הרבה מרעיית בהם בשובים כלות יחשבניהם: בני ישראל. וגבנו. יהיה להם בנין ביניחם כלוםר עםידה וקיום וכן ת"י ויתקיפון: (יו) ואם. ואבד. שלא ישובו עור לארצם במולבות בני שבוא או עדיין לא שכו ברברי רבי יהושע במחלקתו של רבן נפלואל בברבית (ו). בה את הו המר ה'. ענין האוד אששה שהיה משם ועשה בן יסיבו הם שצהור האל במחלקו שור בל במולב בל היו שלא ברבר בל במולב בל במחל הבל הבי הל תביאהו לא ארץ כו מעם בין ואם ר"ל שלא יכנסהו אחר שתנו ימים אלא יתנרהו עם חועת למה לא אםר לא הכבסדו ושאר הענין מפורש וכיץ ומיר בנקיקי הסלע בחור הסלע ו"ח כשעינות כיף גלי ומה שאמר שילך לנהר פרת לספנו שם לפי שהוא נכול מצורת צוון

לנסום ולנחון (לפיל ס'): (סו) ונבנו . מלפון כנין:

ידטרה. זגם כית יהודה אערור מתוכה ולפי שהאימות ההם שוכנים סביבות א"י לכן המר אתום מתוכה: (סו) אשוכ ורחבתים. את

כל הנחושים אף מן ההומיח : (טו) אם לסור ילסורו. אם האושות ילמדו דרכי שמי להאמין כה' ולהשכם כו לומר כשכושהם חי ם' באשר בתחלה למדו הם את עמי להשכט בכטל: וגבנו. או היר נכוים ופתקיימים: בתוך עטי, כיל דומים ושוים (פצי: יו) ואם באשר אי ושפש ל ללמוד מעפי אמונת ה? : נתשתה: או א אפקר שיל אה מכיל "ס ספול: בתוש אובר. יסיה מכה ולמוד עד עולם:

returned from exile, but they will return when the Messiah comes and the Jews will return from exile.—
[Redak, Ibn Nachmiash]

1. So said the Lord—This entire episode concerning the girdle may

be understood to have actually occurred, that Jeremiah did as God had commanded him. Maimonides, however, interprets it as a prophetic vision (Guide to the Perplexed, vol. 2, ch. 45a).—[Redak]

I will return and have pity on them, and I will restore them, each one to his inheritance and each one to his land. 16. And it shall be, if they learn the ways of My people to swear by My name, "As the Lord lives," as they taught My people to swear by Baal, they shall be built up in the midst of My people.

17. And if they do not heed, I shall uproot that nation, uprooting and destroying, says the Lord.

13

## 1. So said the Lord to me: Go and buy

49:7-22. God calls them 'My neighbors,' because Israel is His field and His vineyard. Therefore, they are 'His neighbors.'—[Redak]

15. I will return and have pity on them—They all suffered close to the destruction of the Temple, and concerning each one it is stated in this Book, "I will return the exile of ..."—[Rashi]

Just as Jeremiah prophesied concerning their exile, so did he prophesy concerning their return. Cf. 48:47, 49:6. He says that when Judah and Benjamin returned from Babylonian exile, they too returned from exile.—[Redak]

It is usual that God restores the nations He uproots, as we find in the Book of Isaiah, that, at the end of days, He will restore the captivity of Ammon and the captivity of Moab. Here too, He will have pity on the nations and restore them, each one to his inheritance and each one to his land.—[Kara]

16. **if they learn—**If they prose-lytize.—[Rashi]

If the nations learn the ways of My people to believe in God and to

swear by Him, saying, "As the Lord lives," in their oath, as they previously taught My people to swear by Baal.—[Mezudath David]

Since Israel returned from the Babylonian exile, they did not worship idols and they did not swear by Baal. Now, if the neighboring nations learn these two things from them, that means the abolition of idolatry.—[Redak]

as they taught My people—For Israel learned idolatry only from her neighbors.—[Redak]

they shall be built up in the midst of My people—For many of them proselytized when they returned from exile and dwelt among the Jews. The intention of 'being built up' is that they will remain permanently among the Jews.—[Redak]

17. uprooting and destroying—I.e., they will never again return to their land. The later prophecies of the return of Ammon and Moab refer only to those who will learn the ways of Israel. According to Rabbi Joshua (Ber. 28a) who disagreed with Rabban Gamliel, the Ammonites and the Moabites have not yet

בר זבו בכהן והשויניה על חַרְצָהְ וּבְמֵיָא לָא תַעַלִינֵיה : בּוּוְבִינֵיה יַת יַשְׁוִיתֵיהּ עַל תַרְצִי : והַוָה פָתְנָם נְבוּאָה מן קדם יו עמי הנינות לָמֵימֶר: ד סַב יַת וַרְוָא ַדִי זָבִינָהָא דִי עַל חַרְצָּהְ וקוםאוול לפרתוטברהי הַבָּן בִּשְּׁעִיעוֹת כַּיף נְכֵּיי: בפרת במהדי פקיד יי וָתִי : י וַהַוָּה מְסוֹף יומִין סַגִּיאָין וַאֲמֶר יָיַ לִּי קוּם אַזֵיל לַפְרָת וַסְב מְהַמַן וּנְסִיכָית לֵית בַּיה צְרוּה לְּכַל מָרַעָם: ח וַהַנָה פַּהְנָם נבואה

ת"א בנים ללתר . עקדה שפר רפ: רש"ו

יג (א) אזור. (פורנונ"ע כלע"ו): ובמים לא תביאהו. לכבםו כשיהה מלח זיעה כדי שימהר לירקב:(ז)לא יצלח

ארץ ישראל ד׳ל כי כשיצאו מארץ ישראל לבבל ישחת גאונ׳ : ט לא יצלח לכל. לשו׳ דבר כמו כל מלאכה לא העשו שום נו

סצורת דוד ינ (ה) אוור. חנוכה של סשחן: ושמתו על מחניך. למען ימלה זיפה וימהר להרקיב: ובמים לא תביארו. לה הככו לנקוחו מן סויעה: (ג) שנית. כדבר החוור: (ד) פרתה, לנהר

סרת: ומכונה של הסלע: (ה) בפרת. הלל נהר פרת: (:) יאחפור. כי כסהו כעסר ממעל: גשחת. נתקלקל ונכקכ: לא יצלח לכל. לא היה ראוי לשום דכר:

יו (א) ושמתי על מתניך. וכשהיה דבוק על מתניך כל כך ישקלם זינה אל תביאהו במים לכבמו מן הזיע אלא קחנו בעוד שיש בו הזיעה וסמניהו בנקיק הסלע: (ז) והנה גשחת

מנחת שי דב (ו) וא יולח לכל . מה שכחוב בחק"ב כן בהפר מוגה כ"ל שכן כחיב : 1751 633 53

מצורת ציון

יג (ה) אוור. חעורה: מהניך. חלליך: (ד) ומסגהו / פנין הסחרה: בנקיק הסלע. כשן הסלע הכולם וכן וכנקיקי הסלעיה (ישניה "): (ו) מקץ. מסיף: (ו) ואחפור. עלשון

or that they were corrupted by the idol worship of the Assyrians and the Babylonians from the land bounded by the Euphrates .- [Daath Mikra]

in the cleft of a rock—Daath Mikra explains that the intention is to hide it in a small cave in the

mountain, large enough for a person or persons to enter. It was probably the cave near the spring of Al-farah, which is always moist, and which would promote the decay of the linen girdle. Isaiah da Trani, too, notes that he put it in a moist place to hasten its decay.

yourself a linen girdle and put it on your loins, and do not put it in water. 2. And I bought the girdle according to the word of the Lord, and I put [it] on my loins. 3. And the word of the Lord came to me a second time, saying: 4. Take the girdle that you bought and rise, go to Perath and hide it there in the cleft of a rock. 5. And I went and hid it in Perath, as the Lord had commanded me. 6. And it came to pass at the end of many days, that the Lord said to me: Arise, go to Perath and take from there the girdle which I commanded you to hide there. 7. And I went to Perath, and I dug and took the girdle from the place where I had hidden it, and behold, the girdle was rotten; it was of no use for anything. 8. And the word of the Lord came

**a girdle**—(pourceint in O.F.).— [Rashi]

and put it on your loins—so that it become full of sweat and hasten to decay.—[Mezudath David]

and do not put it in water—to wash it when it will be soaked with sweat, in order that it hasten to decay.—
[Rashi]

Abarbanel adds that water strengthens linen, thereby retarding its decay from the sweat with which it is soaked. Although Abarbanel identifies his commentary Rashi's, it is difficult to reconcile these two explanations. Rashi. apparently, explains that the girdle was not to be washed, lest it be cleansed of the sweat and fail to decay but God did not forbid its being dipped in water. According to Abarbanel, however, wetting it in any way was forbidden, since this would strengthen the fibers.

3. a second time—I.e. a second time concerning the matter of the girdle.—[Mezudath David]

4. to Perath—All classical commentators identify this with the Euphrates River. This symbolizes that when the Jews would be exiled from their borders and cross the Euphrates into Babylon, their pride would be destroyed.—[Redak, Abarbanel]

Modern exegetes, however, question God's commanding the prophet to go such a long distance to the Euphrates, also the description of the rocky terrain, which does not fit most of the banks of the Euphrates. They identify Perath with the town Haparah, mentioned in Joshua 18:23. This is known today as approximately 'En-al-farah, kilometers from Anathoth approximately nine kilometers northeast of Jerusalem. Perhaps this location was chosen because of the similarity of its name to Perath, the Euphrates. This indicated that the Jews who were corrupted would eventually be exiled to Babylon, which is bounded by the Euphrates,

וְבוּאָה מִן קַרָם יִי עסי רָבוּקר: פּבּרגַן אֲמַרייָ פַבַין אַתַבּיל נה תַקוף אַנש יַהוּרָה זְיַה הַקּוֹף ירושכם הביו רעוכריהון בּישׁין ראוליו הַרָהוּר לָבְהוֹן וּשָׁעוֹ בָּתַר כוכביא טענה פלחי ולמסגיו ַלְמָפְלֶּתָהוֹן **דְּמְבְּוֹ**וֹן נָרון ויהון כְּוַרְנָא הָרֵין דְלַיִת בָּהוֹן צְרוֹךְ לְּכָלֹּ יא אַרַי כְּקא : סָרָעַם וַרָנָא בְּחַרָצָא כָּל בַית וָיָת ישראל יהורה אמר וּלָשוּם וּלָחוּשָבְּחָא וִלְּרָבוּ וָלָא קבילו: יב והיטר להון יַת פָּהָנֶקא הָדֵין כּּרְנַן

מהר"י קרא לכל. מינו רמוי לכלום: (י) ויהי כאזור הזה. גמונס האוור. בחבה שלא ביבם כן חויפה: (יא) להיות לי לעם. וכח

יקרים האחר כי כמו שהנבל ימלא יין וכו' כלומר ימלא בתובו שות או גבלע ברפניו כן יהיו מלא' שברון מכל צד והמברין היא שמא לבר מדפרוי כי כמי שהמשר שאין בו דעת לא ירע מה יעשה כן מי שתכמויה ומצרות היא נכהל ונרח' ולא ירע מה יעשה והרבר השני שנמשלו כנכל כי משיכ' אדם נבל בנכל מה יעשה והרבר השני שנמשלו בנכל כי משיכ' אדם נבל בנכל

מסירה וכרים: לכל. כ"ל נשום דבר וכן לה חששה כל מלחכה (שמות כ') וכ"ל שום פלחכה: (ס) גאון. מלשון גחוח ורוממות: (י) המאנים. מל' מאחון וסכוב: בשררות. כמלח': (יה) ולתחלח. מלאכה כל חלכוכל דם שום חלכושום דם: יו הבאנים, שם תאר האחד כאן בצר"י לפיכך הוא בקבוץ האלו"ף בשו"א לשמ"ח: ויהי כאוור, ופי ויהיה נאונ' שוכר את נאון יהירה ואם נאון ירושלים: ייבו ואמרת, כל נכל מלא יין. אמור להם נ"ב זה המשל והגבל תוא כלי חרש והגבל היה להם כשל לשני מצורת רוד מצורת רוד

(ס)ככח. כמו השחחם האור כן אחריה את גאון נגו'יתרב. המרוכה מאד : יחי העם הוד. כ"ל לפי שהעם הוה כע של הם המתאים לשמים צרכ ה" בשרירות לבם, כמה שלכם מנאה להם ומתאים לה יודר לכן היה העם הזה באור הסב: (יא) כי באשר ידבק. כ"ל לוה לכן היה העם הזה באור הסב: (יא) כי באשר ידבק. כ"ל לוה

לפן יהיה מט הזה לאור הוה: (יל) כי באשר ידבק . ?"ל לזה משבלתי לאור כי כמו האור דבוק הוא למחני איש כן ונוי: ילשש . ולהיוח להם הדבר הוה לשם טוב וגו': ילא ששפו . והם לא שמפו אל דפרי ולכן יהיו שמחים לאור הוה : (יל) את הדבר חות . והוא כה למר ה' וגו': כל גבל . כל נאד יהים מלא יין: ואטרר

Although all the details were symbolic, God explained only two of them, the meaning of the girdle and the meaning of its decay.—[Abarbanel]

12. And you shall say this word to them—When the Judeans saw Jeremiah's deeds or his words, how he

bought the girdle and hid it, and how it rotted away, they ridiculed him, saying that he was drunk. Therefore, immediately following the episode of the girdle, God commanded him to tell them that every bottle would be filled with wine and that they are the drunk to me, saying: 9. So said the Lord: So will I destroy the pride of Judah and the great pride of Jerusalem. 10. This evil people, who refuse to hearken to My words, who follow the view of their heart, and they followed other gods to worship them and to prostrate themselves to them; and it shall be like this girdle, which is of no use for anything. 11. For, just as the girdle clings to a man's loins, so have I caused the entire house of Israel and the entire house of Judah to cling to Me, says the Lord, to be My people, and for a name and for praise and for glory, but they did not hearken. 12. And you shall say this word to them:

9. So will I destroy—I.e., just as the girdle has been destroyed, so will I destroy the pride of Judah etc.—
[Mezudath David]

the pride of Judah.—The might of the people of Judah.—[Targum Jonathan]

Pride and might are often compared to a girdle. See Psalms 18:40, 65:7.—[Isaiah da Trani]

10. and it shall be like this girdle—Their pride shall be like this rotten girdle.—[Rashi, Redak]

who refuse—lit. the refusers.— [Redak]

11. For, just as the girdle clings—In this respect, I have likened them to a girdle, for just as the girdle clings etc.—[Mezudath David]

and for a name—I.e., that this thing shall be to them for a good name.—[Mezudath David]

The details of the allegory may be interpreted as follows: The girdle represents the Jewish people, which clung to God as a girdle clings to the loins of its wearer. Moreover, just as a girdle is a garment indicating importance, so was Israel caused to

cling to the Almighty 'for a name and for praise and for glory.' God commanded the prophet to buy the girdle symbolizing that Israel is one of God's possessions, as in Avoth 6:10. It was to be made of linen. in Hebrew, to indicate that. although they were downtrodden and humbled in Egypt, they were, nevertheless, destined to expand in the Promised Land. He commanded him to put the girdle on his loins since the girdle symbolized the Jewish people and the prophet the Almighty, and just as the Almighty acquired the people and caused them to cling to Him, so did the prophet purchase the girdle and put it on his loins so that it should cling to him. The command not to put the girdle in water symbolized the splitting of the Red Sea, when the Israelites were led through the sea without touching the water. He symbolized further that, when they left their land, their clinging to God ceased. He did this by removing the girdle and taking it to the Euphrates, where it decayed.

אַמֶר וַיַ אַלַהָא רַיִשְׂרָאַל גרב יהַמְלֵי חַמר וְנֵימָרוּן לָּךְ הֲמִירַע לָּא הויגא ידעיו יהמני גַרַב יג והימר להון כדנן אַמָר וַנָ הָא אָנָא מְסְלֵּי נת כל נתבי אַרְעָא הָרָא וַיָה מַלְבָּא רְיַהְבִין לְּדְוַד על פורסוהי וות כהנוא וְיַת גָּבְיַיָּא רְשְׁקְרָא וְיַת בּל נַהָבֶי יְרוּשְׁלֵם עָקָא ויהון דָקון רָּבווָיָא: ר וַצַּגַרָינוּוֹ נְבָר בַאַחוּהָי ואַבָּהָן וַכְּגִין אַמר נֵי לָא אַחְמוּל וַלָּא אַיחוּם וַלָּא מְלְחַבְּלוּתְהוֹן: שוקַבְּילוּ וָאַצִיתוּ לָא תִתְרַבְּרְבוּן ארי ה"א במשו והחוינו. בוסה ה פדרם

רכה ע'רחה:

יהיה כחור הוה הנרקב: (יב) נבל. כלי חרם הוח ועשוי להכנים כו יין: (יד) ונפצתים איש אל אחיו . חכה זה על זה עד שישברו להתיכות דהות

שהיה לי לעם יהיה לי לשם ולתהלה: (יב) כל גבל ימלא יין. סתם כל נכל לכלאותו יין הוא עשדי : (יג) שכרין . זה הוא כום התרעילה : (יר) ונפצתים איש אל אחיו .

כמו ככלי יולר תנפלם (תהלים כ') ונפן הת עולליך (שם קל"ו) וכן כל ניפון שכמקרא: והאבות והבנים. אנפן מנחת שי

רד״ק ינפצו שבריו וכן כתיב ל' נפוץ בנכלי' כמ'ש ונכליהם ינפצר כן יהיה פריבת ביניה׳ על רוב צרותיה׳ אפי׳ האבות עם הבני׳ ינופצו איש באחיו והנה ישחתו על ידי האויבים ועל ידי עצם": (טו) שכעו,אל תגבהו. לא תתנאו ותחשבו קצמכם כי המופר והחכמה עמכם ואינכם צריכים לשמוע מוסר האל על ידי

מצורת דוד מליך וכי לה נדם השר כל נכל דרכו למלחוחו יין: (יג) דגני מסלא וגרי. ר"ל דברי המה למשל לומר כמו הנדד על בהוא ראוי ב דרכו למלאותו יין כן אמלא את כל יושני ארן יהודה וגו' שכרון כ"ל יהיו מכולבלים מהלרות כמו השכור המבולבל כיינו כי כן כאוי שם מנימדו למקון ליט). אווים. עלין מונסילנו יקוט עליל ייסיו מנוכנים מהלות כמו הפכול המנוכנים על כמה (חהלים ע"ב) ולכל הדבר מלות בונות: (טו) והאויגו. הטו להם וכן ימיו: היושבים לדור. ד"ל זכע דוד היושבים על כמה המלוכה: הכתנים. משכל מותם זה ממר זה כסמוך לו: (טו) אל תגבהו. מל מהיו נכהי לכ לכלי הכנע למקום: כי ה' דבר. שמל

(יב) הידם (ח נדע . חילוף מכורת חני רוחה חיכח דמפרי הידוע כ׳ שנה וה' חסר ופימן הידוע נדע דמקן ודין דהיה וחידך הידע הדם כי בעלים מלך נהחי סיפרה פיפן מ' והיכה דמכרי כ' חסר וה' מוח וחרםי פסרחתה לה מסייפי כי ניהו המלה והחסר וניחה לי למיפר דפסרה בחרייתה שפי עדיפה דנסחי דיקי נקטי כווהה דהורייתה מלה כת"ם פם ודירתים חסרים: (יג) וחת הנכיחים. יים תסר יו'ד קרפחה: שכרון. ככ'ף: מצורת ציון

מלי הלול ושכח : (יכ) נבל . נחד היין וכן ונכל יין (שמוחל ח' ח') : (יד) ונפצחים. שנין השיכור עם הרילין וכן ונפון הכדים (שופסים ז'): איש אל אחיו . כ"ל זה חל זה וכן וחם כל מלכי הלפון ונו' פים אל אחיו (לקמן כ"ה): אחום. ענין חמלה רמו יחום על דל

Do not be proud—and think highly of yourselves that you do not need to hearken to God's reproof through His prophets. You shall not do that —[Redak]

Do not be haughty, but humble

yourselves before God.—[Mezudath David

Therefore, you the kings and princes of Judah, the priests and the prophets, hearken to the word of the Lord and be not proud.—[Abarbanel]

So said the Lord God of Israel: Every bottle will be filled with wine. And they will say to you, "Do we not know that every bottle is filled with wine?" 13. And you shall say to them: So said the Lord: Behold, I will fill all the inhabitants of this land and the kings who sit upon David's throne, and the priests and the prophets, and all the inhabitants of Jerusalem with drunkenness. 14. And I will dash them one against the other, and the fathers and the sons together, says the Lord. I will neither pity, nor will I spare, nor will I have compassion not to destroy them. 15. Hearken and give ear, do not

ones, for they would be intoxicated with their troubles, not the prophet.

—[Abarbanel]

12. bottle—Heb. בְּבֶל. This is an earthenware vessel, and it is used to hold wine.—[Rashi]

And they will say to you—I.e., and when they say to you, "Do we not know that every bottle will be filled with wine?" ...—[Mezudath David]

13. **Behold, I will fill etc.**—My words are a parable, meaning that, just as a bottle is destined to be filled with wine, so will I fill all the inhabitants of the land of Judah etc. with drunkenness. They will be confused by the troubles that befall them, even as the drunkard is confused by his wine, for so is befitting for them, and so will it be.—[Mezudath David]

who sit on David's throne—I.e. David's descendants who occupy the royal throne.—[Mezudath David]

the priests—I.e. the priests of Baal.—[Mezudath David]

the prophets—I.e. the false prophets.—[Jonathan, Mezudath David]

14. And I will dash them one against the other—I will dash one against the other until they break into small pieces. Cf. '(Psalms 2:9) Like a potter's vessel shall you shatter them (מַנְפָּצָה), '(ibid. 137:9) And dash אָפָּזִין your babes;' and so is every expression of אָפָּזִין in Scripture.—[Rashi]

sion of נפּוּץ in Scripture.—[Rashi]
and the fathers and the sons—I will
dash one against the other.—[Rashi]

Redak explains that the bottle becomes filled with wine, and its walls, too, absorb much wine. This symbolizes that the people will be permeated from all sides with drunkenness. Just as the drunkard is confused and perplexed, so will the people be confused and perplexed by the multitude of troubles that befall them. Also, just as the wine bottles, when dashed one against the other, are shattered into tiny pieces, so will the people of Judah be dashed against each other. I.e., the many troubles will bring about discord and strife among them, even between fathers and sons. Hence, they will be destroyed both by the enemies and by one another.

אַרֵי כָּטִיפִרָא דְיָי נְוִיִּר כַּן: ס הבו קרם ני אלהכון יהנקפון בקליכון על ותסכרון עַלַיכון לנהור כָּדַבְּקַבְנָא הָהוֹן מְהַלְּכִין ןאָם אוקפן תקברון סנכון וַקָּרָכון וּסִרְסֵע הַרְסֶע לונם תבבי נפשי מן וה אלל זה: (מו) יתננפו. יכשלו (אלופי"ר כלע"ו):

חרש זה בוה ושניהם ושברתים כוה שמכה כלי גבלי נשברים: (פו) תנו לה' אלהיכם כבור. זו תשובה כפו שים נא כבור והן לו תודה: בפרם יחשיך וכפרם יתנכפו רגליכם על הרי גשף. מקרא זה דומה לאחר שהיה מהלך במרכר לעת ערב והיה מהלך לאם אמר אחר שראהי מהלך לאם רוץ כמרוצה

בדולה שלכם שתתבעל, ד"ח מפני נחותה של מלכות שמים בעוד שהוא יום ער שלא יחשיך היום ויתנגפו רגליך על הקוצים

ועל הברקנים אף כאן אסר להם לישראל בעוד שהיה ירושלים יושבת בשלוותה וערית סביבותיה. תנו לה' אלהיכם כבוד. בסרם יחשיך עליהם עול הסלכיות. ובסרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף. פת' בסרם תהיו גולין שהן דוסין להרי תושך שהחולך בהם נוכף רגליו ובן בוכריה היא אומר והנה ארבע סרכבות יוצאית סבין שני הרים וההרים הרי נחשת: יתנפו . לשון נגיף כסו פן "תנוף באבן רגליך וכן ולאבן נגף ואם האפר פאחר שירפה את הפלכיות לתשך אין לו חשך שאין לו קק ואין לך יום קרוב לו לבך נאסר וקיויתם לאור ושמה לצלפות ושית לערפל : (יו) ואם לא תשמעוה בפסתרים תבכת נפשי . אני מנחת שי

(מ) יחשך . בספורה כ' חד מלח וחד חשר וכספרים כ"י ודפופים יפנים והו החפר והפולה הוא נם חשר לא יחשיר ממר (חהיים קום) ושניהם החיים ושוא לנדור: ישיח, ושיח קרי: (יו) במסקרים מנכסרישט. כיכ נפרכא: פפני גוכ. כה'א דפה: פיני

נביאיו לא תעשו זת: (טו) תנו לה' אלהיכם כבוד . ואל תבוותו שלא לשפוע דבריו אלא תנו לו כבור: בפרם יתקנך. יחשיך עליכם השמש כלופר שירפה לכם היום כלילה פרוב הצרות: ובפרם יתנגפו דגליכם על הרי נשף. על הרי חשך. נשף פי'

דרי נשף . הרי הגד כלכחם כנולה: ושית לערפל

כמו ולשית את האור לערפל: (יו) מפני גוה. מפני

לילת ואפר הרי כשתחשבו להשנב כאדם הגשנב בהרים כן תחשבו להשגב בעזר מצריי או על תהרי' עצמ' יתונפי רוליכ' ילת השם: וחיר כשומום: לחשב כאו השלב ביו בין החשר ביו בין החשב החשב ביו בביו או להורי עם החול עם יתנפי הנלכי. כמי שחלך בחשך שחניף דגלו באבן כמו שנא העליח: ישעיהו משא בהמות נכב כמו שפירשנו: וקויתם לאור. על ידי מצרי: ושמת לצלמות. האל ישית אותה התקיה לצלמות: ושית לערפל. כפו? ענין במ"ש ישית כתוב פורש כמו ישית וקרי ושית ותוא מקור ותענין אתר: (י) ואם לא תשמעוה. אמר הנביא אם לא תשמעי זאת תנבואה שאני אומר לכם. מפי חאל יתברך בססתרי תבכה נפשי כי אני רואת אחדיתכם ובכיית הנפש בבסתרים היא חדאנה: מפני גוה. כפני גאותכ׳ שאין אתם רוצים להשפיל עצככם לשפוע דבר ה' כפו שנאסר להם ואל תגבחו: גוה. כפו גאה וי'ת פן קדם דיערי פוכנן יקרכון סצורת ציון מצודה דוד

אוון לשמוע : (פו) יתגנשו . ענין הכחה וכן פן חנוף בחבן רגליך (שם נ"ח) : נשח . ענין חושך כמו חך הושך ישופני (שם קנ"ם) : לצלמות. לנו של מוח והוח חשכת ההכר: ושית. עלין שימה כמו ישת חושך בתרו (שם י"ח): לערפל. על הענן: (יו) נוה. כמו גחה וכחה סוי"ו כמקור החל"ף וכן כי השפילו ותחמר גוה (איוב תנדהו: (פו) תנו ונו' . הכבדו לה' והכניפו עלמיכם לפניו: בפרם יחשיך . עד לה יחביך פליכם מחור היום בעבור מרכיח הלרוח: יתנגפו רגליכם . יוכו רגליכם כחבני מכשול כשחלכו גולה על הרי חושך : וקויתש לאור . כאשד תקוו שיהיה לכם הרוחה מה או ישים אחתה המקום לללשית ויהיה מושם לערפל וכפל הדבר במלי' שונו' : (יו) ואם לא תשמעות. הם לה מקבלו המכי הנה מככה נסשי

פֿמסחכים במהום שהיה בחדרי הגיף כי רוחה הני הרעה המולחת החכם: ספגי גות. מסני הנחוה שיש ככם ולה חתבו להכנים הל

that the Almighty Himself, so to speak, weeps in a hidden place called ססקרים, because of the pride of Israel or the pride of the kingdom of Heaven, as above. Kara contends that the expression 'the Lord's flock' at the end of the verse indicates that

Jeremiah is the speaker. Otherwise, it would say, 'My flock.' See Sefer Ha-ikarim, Section 4: Chapter 23.

and my eye shall weep sore and run down with tears-My soul weeps in secret, but my eye weeps openly, for I see that the Lord's flock has been

be proud, for the Lord has spoken. 16. Give the Lord your God honor before it becomes dark, and before your feet stumble on the dark mountains, and you shall hope for light, but He will make it into darkness, and making it into a thick cloud. 17. And if you do not hearken to it, in secret my soul will weep because of your pride and my eye shall weep sore and

for the Lord has spoken—that you shall not be proud.—[Mezudath David]

16. Give the Lord your God honor—and do not despise Him by disregarding His words, but give Him honor.—[Redak]

Give Him honor by repenting of your sins.—[Kara]

before it becomes dark—Lit. before He makes it dark; i.e. before He darkens the sun, before the troubles befall you that will make the day appear dark as night.—
[Redak]

and before your feet stumble— Heb. יְהְנְגְּפֵּר (achopper in French), to stumble.—[Rashi]

Others render: before your feet are bruised.—[Mezudath Zion; Redak, Shorashim]

the dark mountains—Heb. לְשֶׁרְ the dark mountains when they go into exile.—[Rashi]

I.e., repent before you go into exile and the enemies lead you barefoot on the mountains that will appear to you as mountains of darkness.—[Ibn Nachmiash]

Redak explains this as symbolic of the aid they expected to receive from Egypt. Just as one hopes to gain refuge in the mountains, so do you think to gain refuge with the aid of Egypt. Then you will bruise your feet on these very mountains, as one who walks at night bruises his feet on stones.

and you will hope for light—through Egypt.—[Redak]

and He will make it into darkness—I.e., God will make your hope into darkness.—[Redak] Heb. אַלְמָנוּת.
See above 2:6 for derivation.

and making it into a thick cloud— Heb. אָשִׁיח, like אָלְשִׁיח, and to make the light into a thick cloud.—[Rashi] The Kethib is אָשִיח, He shall make it into a thick cloud.—[Redak]

17. And if you do not hearken to it—The prophet says: If you do not hearken to this prophecy, which I am telling you in the name of God, my soul will weep in secret for I see your end. Weeping in secret denotes worry.—[Redak]

because of your pride—Because of your greatness which will be curtailed. Another explanation: Because of the pride of the kingdom of Heaven that will be given over to the idols of Babylon.—[Rashi from Hagigah 5b]

The first explanation follows Jonathan. Others explain: Because of your pride, that you refuse to humble yourselves to obey the word of the Lord, as he said above: Do not be proud.—[Redak, Kara, Mezudath David]

The Rabbis (Hagigah 5b) explain

אַני אִשְּׁתְּבֵי עַמָא דְיַיִּ בּ וּלְסַלְּכָּוְתָא אָמָאִיכוּ תַבוּ אַרַי גלָא יַקַרַכוּן סְגַכוּן נפל בַּלִיל תּוּשְבַּחְתַּכוּן: דרוקא תושקימת

שתנתו לחלילים של כשדים : (יח) למלך ודגבירה . יהויכון וחמו: ירד מראשוהיכם. (וישעריקחי"ן כלע"ו) עלייתכם כמו שנחמר (מלכים ב' כ"ה) ויצח חליו יהויכין הוא ואמו ועבדיו וכולם הוליכם בנולה: (יש) ערי הנגב סוגרו. לפני הבאים עליהם מן הלפין ערי ארן ישראל סוגרו. מאימת נכוכדנלך: הגלת שלומים. לאילהם יהויכון כי לשלום ילח וינלהו . ל"ח שלומים (נרדונחמינ"ד

אמרתי לכו שכעו והאוינו אל תגבהו אם תשמעוה מומב ואם לא תשמעות בככתרים הככה נפשי מפני גאונכם חגורם לכם שאתם כאנהם לשכוע את רברי כשם שאכר לכעלה כך אשחית את נאון יהורה ואת נאון ירושלים הרב חעם הזח חרע המאנים לשכוע את רברי וכן הוא אוכר בזה הענין שמעו והאזינו אל תנבהו, ותרע שירכיה על עצכו אמר (מקרא זה) במסתרים תבכת נפשי שכן בסוף המקרא חוא איטר כי נשכח ערר ה׳ ואם הקבוח אמרו כביכול שיש בכיה לפניו חיה לפקרא לופר כי נשבת עררי:(יח) אסור לסלךולנבירה השפילו שבו הוא יהויכין ואמו כענין שנא' בפלבים ויצא יהויכין סלך יהורה אל פלדבבל

הוא ואמו ושריו: כי ירר מראשוהיכ', וכת' (ירר) מראשוחיב' זהו עמרת תפארתכ': (ים) ערי תגגב מונרו ואין פותח,אלו ערי יהודה יבניםין תיושבין בררומה של ארץ ישראל. סוגרי ואין פותה. פתרוני כאין יוצא ובא ככי שנאמר בצור משא צור הלילו אניות הרשיש כי שרר מבית כבוא. שפת' שורר צור כיהכנס עור ארם. אף באן פונרו ואין פותח. נשכו מעובר ושב . ואע"ם שנשמו הערים סעובר ושב . עשת הקב"ה ברחמיו שהגלה יהורה כלח : הגלת שלומים . ותנלית יבניה שהיגלה הוא ואמר מנחת שי

אני רואה שנשבת לדר ה' שהיה האל להם רועה ועתה נפשי

נהולי עינר פינ וחין כן נספרים שלנו: (יש) הנות שוותים, כרוב השדוייקים - ורפוע תרבע. נששי תבכה בבסתרים יעיני תרסע בנלוי כי

כילא שפעו לו והניח ביר שובים: והרד. כל כך תרמע עיני עד שתרד ברכע: יו או אבר לעיך ולכבירה. זה הצווי אינו לאדם כיוחד אלא לכל כי שיהי וכן ראה ריח בני כול אומר קרא אפרו לנמהרי לכוהדוכי להם והשלך והנבירה הם יהיבין ואמו שהם גלו ראשונים עם הגבורי והחרש והססגר: השפילו שבו. כאילו אסר שבו בשפל. כי השפילו פעל עומר במי כי השפילו ותאפר נוה או יהיה פעל יוצא ופירושו השפילו בסאכ׳ ושבו על הקרקע: כי ירד בראשותיכם. בפלם בסלכותיכם האחד מראשה בפלם ממלכה והוא שם לרשות ולכמלכה ואמר ירד ואכר מראשותיבה ל' רבים ר'ל שום רשות לא נשאר לכם אלא הכל יורד כי אף בגלות׳ לא נהוג בהם מנהג מלכים שהרי נתנו יהיבין בית הכלא כאהר העם: עמרת תפארתכם. כפל הענין במ"ש ואפר ירר ל' זכר ובראשותיבם ועפרת ל' נקבת ר'ל דבר מראשותיכם וכן כי יתיה נקרה יעשה כלאכה אשר כסיהו לא נהיתה והרוסים לו ובזה נוכל לתקן גם ל' רבי אבל ענין סוב הוא כה שכתבנו בו: ניטו ערי הגנב. ת'י קרוי דרוסא ועל ערי יהודה אומר כי חלק יהודה חיה בדרו ארץ ישראל כמ"ש ווכר בזה הל' מפני הפ' הכא אחריו שוכר צפון הבאים מצפון כי המחרי המגלים יבאו מצפון : סגרו ואין פותח. ר׳ל חרבו כי העיר החרבת אין ייצא ואין בא אין סיגר ואין פותח ובאסדו סונר ד"ל שלא יכנס אדם שם וכן אכר. בזה הל" בחרבן הארץ בנבואה ישעיהו סגר כל בית כבוא: הגלת יהודה בלת". מצורת ציון מצורת דור

המקום: ודמוע תדמע . מלכד ככייה הנסש טוד דמום חדמע וחזר ופי' וחרד שיני דמעה כעבור שנבכה עדר ה' הם ישראל עם מרעיתו

כ"כ) והוא ענין לוממות: ורבוע . הוא למשת הככי: נשבה . מלשון שכיה : (יח) ולגכירה . היח המלכה: בראשותיכם . מלי

משון שנה: לים) לעבוד ה. הים המנים. בו אשורבם ושב לים והל. " (יום) אשרה בי למכ לל בנבים הלים הל על המנים הלים ל לאש וכ"ל גדולחסם: (יים) שלומים. מלי שלם והכל: אשתו בשילו שנו כ"ל בדולחסם להים וכל נשיכם עטרת הפאלחסים: (יים) עדר הנגב . הם ערי יהידה שהמה בדרום איי: פונרו ואין פותח. כ"ל כלח הם חרכים ולכן סוגרו וחין מי פוחם כי הוחיל וחין שם חדם מי יכתה בערי העיד : הגלת יהורח כלח.

Also, because the prominent citizens were exiled with Jehoiachin, and the entire nation was destined to be exiled shortly afterward.—[Redak]

was exiled peacefully— Jehoiachin will not wage war, but he will come out peacefully, and he will exile them. Another interpretation: שלומים (gueredon in O.F.), reprisal. That is to say: she was exiled as the recompense for their iniquity. And Jonathan rendered in this manner: the recompense of their sins was received.—[Rashi]

Kara explains like Rashi's first interpretation. He points out that Scripture contrasts the exile of Jeconiah with the exile of Zedekiah. The exile of Jeconiah was peaceful. whereas the exile of Zedekiah was involved with much fighting and bloodshed.

run down with tears, for the Lord's flock has been captured. 18. Say to the king and to the queen-mother, "Sit in a low place, for your greatness has come down, the crown of your glory." 19. The cities of the South are shut up and there is none to open [them]; all of Judah has been exiled, she was exiled

captured. God was their Shepherd, but now He has forsaken them since they did not obey Him, and he has delivered them into the hands of their captors.—[Redak]

the Lord's flock—Jonathan renders: The Lord's people.

18. Say to the king etc.—This is not a command to any particular individual, but for anyone it may be.—[Redak]

to the king and to the queenmother—Jehoiachin and his mother. —[Rashi]

They were the first to be exiled with the mighty warriors and the craftsmen and the sentries of the gates. See II Kings 24:14-16.—[Redak] Jehoiachin's mother was named Nehushta the daughter of Elnathan of Jerusalem (II Kings 24:8).

Jonathan renders: Say to the king and the queen. Abarbanel takes this to mean Zedekiah and his wife, the queen. This appears to be Mezudath David's interpretation as well.

Sit in a low place—Put away your thrones and sit on the ground.—
[Redak, Mezudath David]

your greatness has come down— Heb. מראשתיקט (Vostremijevec in O.F.), your ascent, as it is stated: '(II Kings 24:12) And Jehoiachin . . . came out to him (sic), he and his mother and his servants,' and he led all of them in exile.—[Rashi] The word is derived from ארא, a head. It is a term used for any governing position. It appears in the plural form, denoting that they will be left with no governing position whatever, for Jehoiachin was imprisoned like the humblest of the populace.—[Redak]

19. The cities of the South are shut up—before those coming upon them from the north. I.e., the cities of Eretz Israel are shut up because of fear of Nebuchadnezzar.—[Rashi]

Also, Judah was the southern part of Eretz Israel; hence, the cities of the South were the cities of Judah. They are called 'cities of the South' in contrast to 'those coming from the north,' mentioned in the following verse.—[Redak, Mezudath David]

Archaelogical discoveries in Arad indicate that the Chaldeans besieged even the southernmost cities of Judah, the cities of the Negev.—
[Daath Mikra]

are shut and there is none to open them—This is equivalent to 'no one leaves and no one comes.' They are desolate; therefore, no one opens them and no one closes them.— [Kara, Redak, Mezudath David]

all of Judah has been exiled—Although not all of them were exiled until the exile of Zedekiah, since the king was exiled, it was counted as though the entire nation was exiled.

עובריכון: כ וְקִיפוּ דאָתַן שיגיכון וַחָוּוּ סדפונא אָן עַקא רָאָהְמְסֵר לִידְּ עַם הושבחהיה: כא סה הַיסרון אַבי יסער עלָּה חוברואה אַניפה יַהְהוֹן לַמַעַבַּר בִּישִׁין עַלָּהְ הַוּוּ בקרבין כּרָמן אַוּלָא הַלָּא עקא וַחַבְלִין ייִחְרוּנָךְ הָא ַרָיַבִירָהָא **רַיַּב** יוראו פרי לפרת פרי

ותחרש התסמר שנלו כולן נלות של שלים ולא הנלת חרב וחרג ואכרן כשם שנלה נלות צדקיהו: (כ) שאי עיניכם וראו אתם ראו דורו של צדקיהו שאו עיניכם וראו חיל כשדים הכאים סצפון לחברית מכם ארם ובחמת וכשיכואו עליך צדקידו ולא ישאית בכל הילך שריד או יכולין לשכיה איה חמדר נתן לך: (כא) מה תאמרי כי יפקוד עליך. הקביה כל משפחת ממלכות צפתת לכת עליך: האת למדת אותם עליך אלופים לראש. כענין שנאסר ותרא אנשי סרוקה על חקיר צלכי כשרים חקוקים כששר ותענב עליתם לסראת עיניה ותשלת

סנחת שי מלה וה"ו : (כ) שתי שתו קרי: ורחי, ורחו קרי: (כה) וחם לפרם. בספרי מדפום כחוב לפרםי ביו"ד ומסוכת פליו ימיר יו"ד וכספרים כחובי יד פדוייקים כחוב כוא יו"ד גם לא נתוה נתסורת רים מוכים פם מלין דכתיבין יו"ד כמוף פינוסה ולה קר" ופלח למדחי דהתם כוה כירפיה כ' כפסוק פס פיפני. ופסרה זו פוחפים גם נפקרה כ'י כפלנים כ' ד' ולה מכר פוה כלום: וך. ראיתי כפה ספרים חלוקים זה פוה כנקודת כחי'ת פי כלירי ופי כשול ופי כחסף פתח וכפדוייקים כחסף פנול וכ"כ רד"ק ככי" וכפרפים :

כלע"ו) כלומר חשלום עונם וכן ת"י חיתהכלו חושלמת חוכיהון: (כ) שאו עיניכם וראו. את הכאים עליכם מלפון: איה העדר נהן לך. אחר שינלו יחמר לירושלים כן: (כא) מה חאמרי כייפקור. הקנ"ה עליך: למרת אותם עליך אלופים לראש. שלחתם חליהם מלחכים לכשדיים להניח משם עכו"ם שלהם לעכדם כמו שכחוב (כיחזקאל כ"ג) וחענכה עליהם למראה שיניה ותשלח

ואף על פי שלא הנלת כלח עד צדקיתו כיון שנלי פלכם ותרא יהליכין חרי חיא כאילו גלתה כולה כי סופת לגלות בסרוב וה:רולים שבהם גלו עם יחיונין: חגלת שלומים. כפל ענין כם'ש כי שלומים כמו כלם ר'ל שלמים וכן מופר שלומנו עליו כמו מופר כלנו וי'ת רביי מלת שלומים וכלל בו שני ענינים גלו שלימא אתקבלו תושלמת עובריכון: הגלת. משפפה הגלתה כפו והרצת את שבתותיה והרצתה: (כ) שאי עיניכם. כתיב

שאי וראי כנגר הכנסה ככו תכלית הפ' ושני חפסוקים תבאים אחריו וקרי שאו וראי כנגר הרבים הפרפים ולפי דעתי כי שאי האי אבר לכלך ולגביר' שוכר כי להם היה הערר כי הם תרועי' ומח שוכר בל' נקכח הוא כנגד כניסת השרי' הגדולי' שנלו עם יהניכין החרש והכסגר שנס לחם הוא העדר והם בכלל הרועי אפר שאו עיניכם ודאו חבאים מצפון ראו הכשרי חבאי מצפח יונייכין תחרש הרכבור שגם להם הנא העדר והם בכל הרוף אפר שאי עיניכם ודאו הנאים מצפון ראו הכשריי הנאי מצפון להגלותכם: אית העדר נחן לך. ראי העדר שנתן לך לחיות רושת עליהם והיו צאן תמארתך ואית הם החה כי לא תרעם עד: (מל) מה תאמרי כי יפקור הליך. יפקור האיני עליך כלוםר שינא עליך להעלותך ולהתריבך מה תאמרי או זיית ארי יסער עלך חיבך ר"ל יפקור האל אבל לענין הפסוק נראה מה שפירשני שהרי אומר ואת לנדת אותם עי יך אלומים לראש האבר מת תאמרי כי יפקור מאלי האוב כי ני את למדת אותם לי אומר עליך אומרי בלומים לראש האבר מת תאמרי כי יפקור מאום להאוב ליכו אותם לכל שלה אל העסים על המוכלי אותם ללות מלות העליך אל המוכלים להיות עליך מי המוכלים המוכלים להיות עליך מי המוכלים היותם המוכלים להיות עליך מי המוכלים האחוף בכי מות האמרי כשיבוא לתשיעך: האובר היותם המוכלי אחווף: אחווף יאחווף אותם המוכלים להוות מעון יתחוף בי נאמר צייים וחבלי אחווף: אחווף מוכלים להוות מעון התפוך בי נאמר צייים וחבלי אחווף: מחורית בתם"ף מכורל: לדה. יתכן שיתיה שם כסו מלירה ומבפן התיה אשת מסוך גם אפשר שיהיה לרה תואר כמוכל אין ללידה ויהיה אשת מוכרת כם אפת יפתר מולדים לליד מולדים שליך שני העבר הם התחתנים וכשיהפכו אין ללידה ויהיה אשת מיבר מורא ביות מיורים מותם מיורים מיורים מיורים מיורים מיורים מיורים מיורים מיורים מותם מיורים מצורת דוד מצורת ציון

(כל) יפקוד. פנין כשנחם: לפרת. פנין ההרגל וכן פרה למד מדכר (לפיל כ'):אלופים.שרים וכן מפריד חלוף (משלי פ"ז):חבלים. מכחוני

פי יהודה נלה: דעלת שלוטים . ר"ל גלות שלימה כי כשגלם יכנים נשחרו לבים מהשרים וכל עם החרן לכן חמר פתה בגנות לדקיה

יכים נלות שלימה כייננו כולם: (כ) שאו עיניכם. אתם כפלך והנכיכם שאו שיניכם וכאו חיל כשדים הכאים פלפון: אית חשרר. אים עם יכודה סניקן לך להיות להם לרועה ומלך ואיה לאן שפארתן הגבינים מהו שימים ויות והי לשוים המינים משון . אירודי היים שיים ייטוב פשקן כי נהיות כם נדופה והכן והיה נהן פסחתק סלא ילכו כנולה: (כא) מה תאמרי . כפם הנלל כאשר באייב ישנית כך להחת אותך בפני: ואת למרת . אחה בשלתך הכולה את הככלים להיות פליך אלוסים להיות ראשים פליך כי פל שהפאה חוקים לשלוחי מלורך בלאדן שלך בכל את כל בית נכותו הסיים לכם אותם להלחם נישראל פשם בפשם לקחת האולכות: חבלים יאחזודך. ככוא אויב יאחוז אותך חבלים ושכאוכיי כשו אשה הכוחפת ללדת: (כב) וכי

The prophet says, "You caused them to exile you and destroy you, since you accustomed them to be over you, for they were far from your land. What will you say when they come to exile you, since they already came to save you?—[Redak]

See the flock which was given you to be the shepherd over them, and they were the sheep of your glory. Where are they now, for you no longer pasture them?—[Redak]

22. And if you say in your heart— Mezudath David renders: Now will peacefully. 20. Lift your eyes and see those coming from the North. Where is the flock that was given you, the sheep of your glory? 21. What will you say when He visits upon you, when you accustomed them to be princes over you at your head? Will not pangs seize you like a woman in confinement? 22. And if you say in your heart, "Why

Others render: She was exiled completely.—[Redak, Mezudath David]

20. Lift your eyes and see—those coming upon you from the North.—
[Rashi]

The 'kethib' is in the feminine singular, referring to the nation; the 'keri' is in the masculine plural, referring to the individuals. I feel that the plural form is addressed to the king and the queen-mother, mentioned above, for the flock was given to them, they being the shepherds. The 'kethib' is addressed to the gathering of the great princes who were exiled with Jeconiah and the craftsmen and the sentries of the gate, for the 'flock was given to them,' and they were included among the shepherds.—[Redak]

Kara explains: See, you generation of Zedekiah. Lift your eyes and see the army of Chaldees coming upon you from the North to cut off from you both man and beast, and when they come upon you, O Zedekiah, and they will not leave over any remnant among your entire army, then they will be able to say to you, "Where is the flock that was given you?"

Where is the flock that was given you—After they are exiled, this will be said to Jerusalem.—[Rashi]

As mentioned above, according to

Redak, this will be said to Jehoiachin and his mother, or to the officers and the craftsmen and gate sentries, and according to Kara, to Zedekiah.

21. What will you say when He visits—I.e., when the Holy One, blessed be He visits upon you?—[Rashi]

when you accustomed them to be princes at your head—You sent emissaries to the Chaldees to bring their idols from there to worship them, as it is written in Ezekiel (23:16): 'And she lusted for them to the sight of her eyes, and she sent emissaries to them, to the Chaldees.' Another explanation of 'you accustomed them to be princes over you': Hezekiah who showed the emissaries of Merodach-baladan his entire treasure-house (Isaiah 39:2, II Kings 20:13).—[Rashi]

Redak explains: What will you do when he, the enemy, visits upon you; i.e., when he comes to exile you and to destroy your land, what will you say? For you accustomed them to be princes over you at your head. 'Ahaz sent messengers to Tiglath-pileser the king of Assyria, saying, "I am your servant and your son. Come up and save me from the hand of the king of Aram and from the hand of the king of Israel who have risen up against me (II Kings 16:7).'

120

כא דין ערעוני בַּל אָלַיז ב עונה נגקו בּלַניד: אַתְּטָנֵיי בג האפשר הנדואה משכיה ונסרא שַּלְטַירַקְטָהֵיה אַף אָהוּוּ תיכלון דהַנִיתוּן מַלָּפִין לְּטִעְבַּר בישון: כר נאַכַדְרִינוּן בקשא דערי מן קרם רוחא לַמָּדְבָּרָא: כח דֵין : ולם מוב ביום כום ביו בום כיון: עדביה וחולק אַתְּסְנָהִיהָּ

מלחכים חליהם כשדימה . ד"ח למדת חותם עליך חלופים חזקיהו שהרחה לשלוחי מרודך כלחדן חת כל בית נכחתה (ישעיה ל"ע) : (כב) שוליך. שיפולי הכגדים (עי"ם חורלח"ם כלע"ו) כשמסשיטין חת החשה דרך בויון מהפכין חלוקה מלמטה למעלה: נחמםו עקביך . נגורו דרכיך נחתםו. כמו ויחתם כגן שוכו (חיכה כ'): עקביך. שרלי"ש כלע"ו) פסקו עוברי דרכים: (כנ) בושי שם

אדם שחור וקורין (מא"ר כלע"ו): ונמר . (ליאסר"ע כלע"ו): חברבורותיו. הנמר מנומר הוא והם החברבורות (סה"ם כלע"ו) ואי אסשר שיהסכו: הרע . כמו להרע: (כה) שנת שריך . חלה מדותיך מדה כנגד מדה :

חרים. הית כושי הנדואה: חברבורותיו. כתכיו וי"ת שלפי רקשתיה: (כד) ואפיצם. לפיכך אפיץ אותם מהרה בקלות כקש עובר לרוח מדבד פי׳ כקש שהוא עובר מהרח בעבור הרוח שנושבת בו כן אפיצ' בפרבר כלומר אוציאם מעריהם למקום רחוק כפו חסרבר גם יש מהבר בין ירושלם ובבל: נקה) וה נורלך סגת מדיך. כפו מרותיך או יהיח מרח מחובר בלשון זכרים ובל' בקבות כמו ארבע פנותיו ויקובץ בלשין זכרים ככו שער חפנים כן יאפר כן פדת פרות ויאפר פרים ומפנו פריך ופי׳ בסדת שטררת מדרתי לך את שכחת אותי ואני שכחתי אותך פנית אלי שדף ולא פני׳ ואני הסתרתי פני מסך ותיות

מצודת דור

תאמרי . וכי מוכל להקהר כלככך עדוע קרה לי הלרום האלה הלא בפבור רוב מורך כא לך ביוון רב כאבה זורה במשביין חוקה ומככבה הוכה במשביין חוקה ומככבהה ומכבבהה במשביין חוקה כל מכבבהה בכל מכלם משל ביוון ושלים שלי המולק בהגבהה כלם משל ביוון משלים של החוקה במשביים המולה במשביים במשבייה לזונה לאת כ"ל קבלת ביוון ומכבה ולפי שהמשילה לזונה לאת כ"ל הפשל בווכ׳ שמסשיםין חלוקה ומוליכין חוחה ערומה ויחים': (כג) היהפוך. האם יוכל הכושי להפוך עורו משחרות ללוכן האם יוכל הנמר להפוך הכתמים שכעורו לכל יהיו צו הכתמים הלא הוא דגר שא"א כי המה דבר פבעי כהם : גם אתם . כן גם חחם חוכלו להיטיכ מפני הכרגל

שתוכלו לחיפיב לאחר שלפדתם הרע ללכת בררכי האיפות: חרע. כמו לחרע. בעון זה: (כד) ואפיצם כקש עובר: (כח) זה גורלך מנת מריך. שכר זה לפעלה זו יען שכחת אותי. ותכפחי

למעלה חנח חם נגליי והלובש נגלח וכן אמר וגלותי שוליך על פניך והגח אחר שיחפכו חשולים חעקכים גגליי: נחכסו . כמו נגלו וכן ויחמום כגן שוכח ויגלה ווח הוא משל על כנסת ישראל שהיתה נסתרת תחת כנסי חאל ונכברת בארצה ועתה היא נולח וחופר פתרת בעלים וחנת חיא נלוים ונגלת קלונת לעין כל בארצות נכרי׳: ככט חיהפוך. כי דבר פבעי תוא השחרות בכושי ואינו דבר מקרת ולא ימור מסנו לעולם וכן תחברבורות בנפר כן חרשע לא יוכל לסור מכם כאילו חוא פבעי בכם כ'כ למרת' וחרגלתם עצמכם במעשח חרע עד ששכ אצליכם דבר פבעי: למדי. כמו למזר מרבר מודגל: חרע. מקור כמו ואם הרע

מצורת ציון

יולדה וכן חבלי יולדה (הושע י"נ): (ככ) קראוני. מלבון מקרה: שוליך. הם תחחיום הבנד כמו על שולי העטיל (שמות כ"ח): נחממו. פנין הסרה כמו ויחמם כגן שכו (חיכה כ'): עקביך מהבי הרגל ! (כג) כושי . הם השחורים: ונמר . שם חיה : חברבורוחיו . פנין כחמים וכן חכוכה חחם חכוכה (שמות כ"ח) כי בתקום התכה נחם כעין כחם: לפדי. שנין ההכנו (כד) ואפיצם. פנין סוור: (כה) גורלך. חלקך לפי שעל פי רוב חולקים בגורל יקרא חלק בשם גורל: פנת. גם זה שנין חלק כמו מלח שועלים

הרם שאחם מורגלים ונפשה אוליכם כדכר טכטי ור"ל כמו שאין כרושי והנמר יכול להשחנות כן גם אחם והוא ענין גיושא והפלגה כלופר נקושי רב חשמנו ממטשינם : (כד) ואפיצם . לכן אסורם בעכו"ם כמסירופ רכ כמו הקם הטיכר מתקומו בקלוח ע"י הרוח הכל שפלת המדכר שאין שם דכר לעמוד בפני הרוח ולשככו : (כם) זה גודלך. זם הגמול יהיה הלקך וזהו המנה הניתן לך מאחי

tween Jerusalem and Babylon.-[Redak]

25. the portion of your measures -The portion of your measures, a measure for a measure.—[Rashi]

With the measure that you meted out, I meted out to you. You forgot Me, and I forgot you. You turned your back to Me, and I hid My face you, and you shall be from

have these befallen me? For the greatness of your iniquity were your skirts uncovered, your steps cut off. 23. Will a Cushite change his skin, or a leopard his spots? So will you be able to improve, you who have become accustomed to do evil. 24. And I will scatter them like straw that passes with the wind, to the desert. 25. This is your lot, the portion of your measures, from Me, says the Lord, for you have forgotten

you say in your heart...? The intention is that the answer is obvious and that there is no reason to ask.

your skirts—The skirts of the garments (tes ourlets in French), your hems. When a woman is stripped in a humiliating way, they turn her chemise upside-down.—[Rashi]

your steps cut off—Heb. ૧૦૦૫૫, your ways are cut off. ૧૦૦૫૫, is like '(Lam. 2:6) And He cut off (๑५५५) like a garden His dwelling.'—[Rashi] your steps —(traces in O.F.) Travelers have stopped.—[Rashi]

Redak renders: Your heels uncovered. After the hems are turned up, the heels are uncovered. [Jonathan, too, renders: your disgrace was seen.] This is figurative of the people of Israel, who were hidden under the wings of God and who were the most honored among the nations, and now they wander about without shelter. Their disgrace is, therefore, revealed to all the nations.

Because of your great iniquity, you are utterly disgraced like a prostitute, who is disgraced by stripping her of her chemise, pulling it off from the bottom to the top, thus revealing the hems, and taking off her shoes, to lead her naked and barefoot. Since Scripture compares

her to a harlot, it gives an example of the disgrace meted out to a harlot.—[Mezudath David]

23. a Cushite—Heb. פּרּשִי, the name of a black man, who is called Maure in French, a Moor.—[Rashi] or a leopard—léopard in French.—[Rashi]

his spots—The leopard is spotted, and they are the spots (taches in French), and it is impossible for them to change.—[Rashi]

The blackness of a Cushite is natural, not incidental, and cannot change, neither can the spots of a leopard. So can the wickedness not be removed from you as though it was a natural thing. So have you become accustomed to evil deeds that they have become natural to you.—[Redak]

This is an exaggeration, meaning that it will be very difficult to change your ways.—[Mezudath David]

to do evil—Heb. לְהָרֵע, like לְהָרֵע, to do evil.—[Rashi]

24. And I will scatter them— Therefore, I will scatter you swiftly and easily like straw that passes quickly because of the wind that blows it. So will I scatter them in the desert. I.e., I will take them out of their cities to a distant place like a desert. Also, there is a desert be-

פוּלָחָנִי וְאָהָרַחִיצְהְּ עֵל פּוּלָחָנִי וְאָהָרַחִיצְהְּ עֵל שַׁקָרָא: מי ואַף אָנָא שנלי בהתת חוכר על שפה ווהבעי קלגיה: כו מפשותיה ושטותיה בעצת חָטְאַי יַנְקוּתִיךְ עַל רְמָתָא בְּחַקּלָּא נְלֵי קרטי שקוציה ני ליה ירושלם לא הרבין ער בען ליך אַרָבָא יוֹסִין סגיאין: א רְהַנָּה פּהָגַם גבואה מן קרם ני עם יַרְמָיָה על עַקְקִי בוצרהא: ב אָהָאַבֶּלוּ בַ דבית יהורה וקרויהון

על פורת האימות שהם פורת שקר: (כו) וגם אני חשברי שוליך. מתרונו הנגי מעיר את חיל כשרים עליך אשר למדת אתם פליך אלומים לראש והפשיפוך את בגדיך ולקחו בלי תפארתך ולקחו כל יניעך ועובוך ערום ועדית וגראה ערות זנותך וות הוא גם אני תשפתי שוליך על פניך וגראה קלתך. ואף נבואה זו אכרה יחוקאל אלא שלא אפרוה שניהם בלשין אחר: (כו) לא תפהרו אחרי פתי עוד. פת' לא תפהרי עוד אחרי שהוהרתיך ימים רבים לומר מתי תשוני מדרכך ואת לא

שבת. מעתח לא תפהרי עוד:

(כו) חשפתי שודיך. גיליתי שיפילי כגדיך להפכם על פניך: (בו) מצהלותיך. כלהלת סוסים נוחפים: אחרי מהי. חטהרי עוד:

**יד (א) דברי הבצרות. שיכיא עליהם רעכ ומנחם** הכרו לשון מכלר כמו ומכלר משגב חומותיך

(ישעיה כ"ה): (ב) ושעריה. עריה: וצוחת ירושלים.

۴ (א) על דברי הבצרות. אלו שני בצרות שבאין מהסת עצירת מסר. וכאן סתם הגביא את דבריו שלא פירש באי זת ין (א) על רברי הנצרות. את שני בנוות שבאין סחסת עצירת מסד. וכאן סחסת העביא את רבריים אישטיים באי זה. רור באי אלו שני נצרות משלת מסד מסדיני כן כל מקום שיסיסו חניביאים את רבריים כל כך שכל שני רעכון שבא לעולם ביסי חדורות ככל רעכ ורעב פירשו הכתובים באי זה דור בא לשולם כסו רעב שבא ביסי אברהם זכן רעב שבא ביסי יצחק וכן ביסי דור ובן בישה אלשע, רבו אנן חוכרים שני בצרות ולא פורש באי זה דור באי לאוס, רוסיה ראת שני בצרות ול באין לעולס וסדר עליה' תפלח כסו שאתה קורא בענין הכתוב (אם) (אינני) שוסע אל רגתם ובי עלו עולת וסתה אינני רוצם כי בתרב וברעב ובדבר אנכי סכלה אותם, אסור סעתה באי זה דור אירעו שלשה שפסים חללו הרב ורעב ורבר. אם תאפר ביםי יאשידו הלא עליו נאפר בשלום תפות. ואם תאפר בנלות יבנית אי אפשר לופר כן, שנלות יכנית כולן גלו דר"ק

(6) אשר תית. תכברות. האחר כברת וי'ם ות לעתית בצרת (6) אשר חיית. תבדרות. האחר בצרח זיים זה לעתית בצרח הב"א שיש ופירושו יוסף החשל הוא הרעכ ובשקל אחר ובשנת בצורת וחוא מלי לא יבצר מהם ענין מניעה כי הרעב מפני מניעה הנשמים ונאמיו בלשק רבי בצרות ריל יוסף מסנות וויסף פירות והיה דבר ה' אליין קורם חיות הבצרות כי יהיה ואמר לו בגבואה בך: נס אבלה יהורת. ענין השתתת

מצורת ציה

יהיו (חהלים ס"ג): מדיך. מלשון מדם: (כו) חששתי. כנק גלוי כמווחשופישת (ישפיה כ'): שוליך. תחתיות הכגד: קלוגך. מלי קלון וכדין: (כו) לאיפיך. פנין ונות: וסבה לוחיך. פנין הרמת קול שמחם של קלות וכן איש אל אשת רעבוי ולהנו (כניל בי): זבת. ענין מתסכה כעה: משקציר, פני לשקן ורשני: בחרי פנין בשאלה על הומן וכן מתי תנשני (מהליש קו"ש):

לאכול וסצאוך צרות רבות ורעות ווח נורלך יסנתך מאתי: נכו) וגם אני, מבואר הוא: נכו נאופיך. בבר פירשנו כי כל ענין הנאוף הוא משל לע'א: ומצחלותיך. שהיית שמחת על מעשיך הרעים: לא תפהרי אחרי מתי עוד. לא תפהרי אחרי שנסמאת ואם תאמרי שתסהרי מתי עוד כיון שלא תפהרי קודם שתנלי וי"ת לא תדבין עד בען ליך ארכא יוםין סניאין: מצודת דוד

מדה כמדה פל אשר שכהת אותי וכשחת בעכו"ם שהיא שקר לכן אבכהך גם אני: (כו) וגם אני חששתי שליך. כ"ל על כ' זנית אחרי הפכו"ם לכן אכיא עליך כזיון רב כדרך שתכוין את הזוכה ולפי שהשריל אוחה לזונה אתר ל' כזיון הזוכה שמששיון חלוקה ומהסכין מלחשה למעלה ומגלים שולי החלוק בהגבהחה כלםי משלה של פניה: ונראה קלוגך. כזיונך יכיה נרמה לכל: (כו) נאופיך. מרכית וראה קמונן, בחיונן יכיה כלחה וכנ: (כו) נאושין. מרכית הניאה סכן הביחת קול שמחה בל על הלא ומתשכוח ומוקר "ל" (ל" מל של רברי. על שניון כן של דכר סטור (כתקדו כ"כ"): סכה כל אלה עדיין הם עתך ולא עובחם: שקוציך. הענו"ם המחוע בסבון: לא תשהרי. "יל אינך הולה לעבר אחד שעמאת כי קשה לך לפרוש או בשומאה ואם מאמרי שישום בי עדיין אמיי כי קשה לך לפרוש או בשומאה ואם מאמרי שישום בי עדיין אמיי אחרי ממי עוד מעהדי וכי אחר שתלך בעולה: "ר" (א) על רברי. על ענין מניסם הנשמים: (כ) אבלה יהדרת

 concerning the droughts—Heb. הַבְּצָרוֹת, that He would bring famine upon them, and Menahem (Machbereth p. 47) classified it as an expression of fortification (מְבְצֶר) like '(Isaiah 25:12) And the fortress of (וּמְבְצֵר) the strength of your walls.'— (Rashi)

2. Judah mourns—This is an expression of destruction. Jonathan, however, renders: The people of Judah mourns.—[Redak]

and her cities—Heb. וּשְעָרֶיה, lit. her gates.—[Rashi after Jonathan]

Some, indeed, render: gates. Redak sees here a parallel to '(Lam. Me, and you have trusted in falsehood. 26. And I also have uncovered your skirts over your face, and your disgrace has been seen. 27. Your adulteries and your neighings, and the thoughts of your harlotry; on hills in the field have I seen your abominations; woe to you, Jerusalem, you shall not become purified. After when shall it ever be?

14

1. The word of the Lord that came to Jeremiah concerning the droughts. 2. Judah mourns, and her cities are cut off; they have become blackened

devoured, and many evil troubles will befall you. This is your lot and your portion from Me.—[Redak]

and you have trusted in false-hood—You have trusted pagan deities. Therefore, I have forgotten you.—[Mezudath David]

Others explain: You have trusted in the false help of the nations.—
[Kara]

26. have uncovered your skirts—I have uncovered the hems of your garments upon your face.—[Rashi]

Since you have played the harlot by straying after idolatry, I will bring great disgrace upon you in the manner they disgrace a harlot. Since he compares her to a harlot, he depicts her disgrace in a manner a harlot is disgraced, namely that they strip her of her chemise and pull the bottom over her face, thereby exposing the hems of the chemise when it is lifted over her face.—[Mezudath David]

I will inspire the army of the Chaldees whom you accustomed to be heads over you, and they will strip you of your garments and take your beautiful vessels and everything you toiled for, and they will leave you naked and bare so that your disgrace will be exposed to all. Ezekiel, too, said this same prophecy, but in a different manner.—
[Kara]

27. Your adulteries—We have already explained that adultery is an allegory representing idolatry.—
[Redak]

your neighings—like the neighing of adulterous horses.—[Rashi]

I.e. your joyous shouts of levity and the thoughts of your harlotry are still with you; you have not abandoned them.—[Mezudath David] See above 5:8.

You rejoiced in your evil deeds.—[Redak]

After when—will you ever become purified?—[Rashi] Mss. read: After I have done this, when will you ever be purified?

Redak renders: You will not become purified after you have become contaminated, and if you say that you will become purified, when will it ever be, since you will not become purified before you are exiled?

אתמפיאו ַרוּבָא אָפַיהון אָכְרוֹב אוּכְמִיוּ בְּקַרָרָא אָתַרְפִּישׁוּ מרא וגומת נקבי? ותַקִיםיהון שלחו תניניהון לסיא אתו על בָּהָיתוּ (אַתֻּכָּנְעוּ וַחֲפוּ כישיהון: ר בדיל חובי יַתְבֵּי אַרְעָא אָתְבָרוּ אַרֵי לא הַוָה מִּפְרָא בישיהון: (ח) אָבי אף אַיַלְהָא בְּטְרְבָּרָא יַבִּידת וְשֶׁבְקְא אָבֵי לָא צ' זעירא צעיריתם סרי מלרע רשיי

זעלת שלומים תליז נאסר כתאנים חסבות חאלת כן אכיר את נעקת ירושלים כמו מרחש הרים יצוומו (שם מ"ב): (ג) על נלות יתדת ואוסר יונל יתוינין בכלת זואת אם תפלך ואת נשי נלות יתדת ואוסר יונל יתוינין בכלת זואת אם תפלך ואת נשי בלת דואת סיפים ואת אילי תארק תלין נלת פירושלים בלת בלת ירד מטר: וחפו. לשון כסוי: (ר) אכרים. בבלת אלא מעתח (אתח) למר אין לך דור שפתו בחרב וברשב (כובייר"ש כלע"ו): (ה) ילרה ועווב. את וולדה לכקש

וברבר אלא דורו של צרקית. למרת שברורו של צדקיתו באו אלו שני בצורת: (ג) באו על גבים. אלו מי נשמים תמכונמין

בבורות: (ד) בעבור הארמה התת. ת"י בריל חובי יתבי ארעא אחברו: בושו אכרים. אלו זורעי ארמה הרי שחרש חדע ואין נשסים יוררין שתרוה תארץ ותולידת והצפיחה פה פועיל לו וריעתו שורע : (ח) כינם אילת בשרת ילדת ועווב רר'ק מנחת שי

מד (ג) זפוריסס . לעיריסס קרי: (ד) סים נשם . גח פלרע שלח נפוכג וען: כמו אבל תירוש אכלל יצחר וית אתאבלו רבית יהורח: ושערית אכללו. על ררך כל שערית שובביי ר"ל אין יוצא ואין בא בתם או ששבתו חוקנים כשבת בשגרים ככו שאטר וקנים משער שבתו וי"ת וקרוירון חריבא : קררו לארץ. חשערים על דרך משל או פיי יושבי השערים על דרך ישנו לארץ ידפו ויות את התפיאו אפיהון אניין הייבא ו קרדו לארץ. השפרים על דרך משל או פיי יושבי השערים על דרך ישנו לארץ ידפו ויות אתהפיאו אפיהון אכרום אוכמין כקדרא אתרפישו לארעא: תודתי רושלם עלתה. על דרך ותעל שועת העיר השביסה ר'ל יושבי חעור ירושלם: (נ) ואדיריהם. הנרולים ששלחו צפיריתם הוץ לעיד לראות אם יסצאו פים נאו על התפירות שדרך למצא בהם מים המתכנפי שם כי נשסים או שיחיה שם סכר מים לפוסק המקום והנה לא מצאו מים לפירך היה להם כשת ששבו כליהם רקי כלומר שבו ריקם כמו שנאמר באיוב בשו כי בפה ופירש שכו כליהם שבו עם כליה' או פי שבו על הכלי כלומר ע"י משיב וכן אפוד ירר בירו. לכלהו באו הכלים: בשור נצחות היו של היו היו שבנהם נכונים במשקל חשפות אלא שחקרי ויותר מנואר בי נמצא צעיר ביו"ד ולא נמצא צעור. בתייז מו 5 בעבור האדמה תתח . בעבור שפט לפוף תפטיק שליו למח חפו ראשם בעבור שהארכת התח ונשברה כי לא תרה נשם בארץ או מעם בעבור לפוף הפ" הוו שאמר בשר אכרי יאפור ואשם: היה, מלרי : כאו איק. יר"ל בארץ ישראל: אכרים, הם עובדי חשדות : (ס) כי נם אילת. אפו" האילת ילדה העפרי ועובה אותם כחסרון מרעה כי לא חיה דשא ועובת לדית לבקש מרפת בארץ אחרת ולא חששת על ילדית אף על פי שחיא רחכנית וחלכה לחחיות את נפשח: ועווב. מכור מצורת דור מצורת ציון

פס יהודָה תחבל : ושעריח . שטרי שרי יהודה נכרחו ונשקמו להחדמות לשחרות הארן והוא ענין מלילה לומר שהיה לפר כפולם פל מניפת הנשמים: וצוחת ירושלים. עם כי היה שרתי בעדינות נחפר לחמה ומימה ולפקח חנשים עלחה למעל : (ג) וארירוחם. כשרים צלחו נטריכם לבקש מים לשחות והמה כחר פל הכורות ולא מלאו בכם מים והחזירו את כליהם כשהם ריקים מכלי מים 1 בושו . ולום כושו הנשרים וגם נכלמו וכסו רחשם דרך לער וחכל על שלח מלחו .ייש להכיח לחדוניהם: (ד) בעבור. על פנין כריחה כמו כי פֿפלל פני (תסלים ו'): קדרו. פנין שחרות וחושך כמו שעש וירח קדרו (יופל כ'): וצוחת. מלשון לוחה ולעקה: וחושר כמו שמם זיכת קדרו ניות כין. וצרוחה, מכשון נותה ונמקה: (ב) אריריהיה, פלשון לייריהם, מנין (ב) אריריהיה, מנין (ב) הקריהם, מנין הקרי ושפל וכן לפיר לאכי נכזס (תסלים קי"מ): גבים. בורות כמו ולחשף מים מנכל (ישמים לי): האבר, מין ככים וכן ומני המן מפו (לתפתר !): (ך) התחת, מנין שבר כמו ולדקהי לא תפת (תפת (לתפתר !): (ך) התחת, מנין שבר כמו ולדקהי לא תפת ישפית למדים וכדומם וכן

כי שברם ושחחם האדשם כי לא הים נשם כארן לכן כושו שוכדי האדתה וכבו ראשם כי לריק היה יגישם: (ה) אילת בשרח. נקנת

also possible that it is a reason for the end of the preceding verse.— [Redak]

Jonathan renders: Because of the sins of the inhabitants of the land, they were broken.

farmers—Heb. אָכֶּרִים, (bubirs /?) in O.F.).—[Rashi] [The nearest known word is the Latin buris, bent wood of the plow.] This refers to the tillers of the fields.—[Redak] Abarbanel interprets אָכָּרִים like בָּרִים, lambs. It is as though the lambs mourn and cover their heads, for there are no more lambs.

5. the hind of the field—Not only are the domesticated animals effected by the drought, but also the hinds of the field.—[Abarbanel]

has borne and abandoned-her

to the ground, and the cry of Jerusalem has risen. 3. And their mighty ones have sent their youths for water. They have come upon pits and have found no water; their vessels have returned empty; they have been ashamed and confounded and have covered their heads. 4. Because the earth was broken for there was no rain on the earth, farmers were ashamed; they covered their heads. 5. For also the hind in the field has borne

1:4) All her gates are desolate.' I.e., no one passes through the gates, or that the elders who sat in the city to judge are no longer there.

to the ground—Allegorically speaking, the gates have become blackened down to the ground. Or, those who sit in the gate will sit on the ground. Cf. Lam. 2:10, The elders of the daughter of Zion sit on the ground and remain silent. Jonathan renders: Their faces were covered with blackness like a pot, they were dashed to the ground.—
[Redak]

and the cry of Jerusalem—Heb. מְּחָאַ, the cry of Jerusalem. Comp. '(Isaiah 42:11) from the mountain peaks they shall shout (אַנְאָרָהוּ [Rashi]

I.e., the cry of the inhabitants of Jerusalem.—[Jonathan, Redak]

Although she was the princess of provinces, she had neither bread nor water, and the cry of her inhabitants ascended on high.—[Mezudath David]

3. And their mighty ones—When the prominent people sent their youths outside the city to find water, the latter came upon pits where rain water is usually stored, or with the hope of finding an underground

spring, but they found no water. Therefore, they returned shame-facedly with empty vessels.—[Redak] upon pits—Pits in which the water is usually gathered.—[Rashi]

their vessels have returned empty
—for no rain has fallen.—[Rashi]

Redak considers rendering: 'They have returned with their vessels empty,' or, 'their vessels have returned empty,' i.e., the vessels have returned through the one who brought them back. The latter coincides with Jonathan, Mezudath David, however, renders: They have returned their vessels empty. [This is not grammatically correct.]

and have covered—Heb. מְּפֵּר, an expression of covering.—[Rashi]

They covered their heads out of anguish and mourning, being unable to bring back water for their masters.—[Mezudath David] Covering the head is a sign of mourning. See Lev. 13:45, Targum Onkelos; Esther 6:11.

4. Because the earth was broken
—This is a reason for the statement
at the end of the verse, 'farmers were
ashamed, they covered their heads.'
I.e., they were ashamed and covered
their heads because the earth was
broken for there was no rain. It is

בוו דתאין דעשבא: י נעררין קסו על נגרין שֶּׁהָן רוּחָא בְּיָרוּדִין קּבְּא כְּ עִינִיהון אֲרֵי לֵית אָּ עשָבא : י אם חובנא אסהירו בנא יו עביר בריל שקר אַני סגיאין היובהנא קדסה חַבנא:ח סבור ישראל פרקיה בערו עקא לכה

ת"א אם פונינו . סוטה למ: מקום ישראל . פקדה שבר ל (יים ח מח)

מהר"י קרא

כי לא הית דשא. כשתרשא הארץ רשא ועשב סורים ורע ואינה ") יולדת היא יולרת מצר זה לפי שמרחמת על בנח ואינה רוצה להרחיק מסנו אכל כשיבש חציר וכלה רשא וירק לא היה היא יולדת כאן ועוזבת בניה לררוש אחר כל ירוס: (ו) ופראים עסרו על שפיים . שפיים מרברות שהם נרילים בו בשעה שעשב מצוי ועכשיו שאין עשב בצוי להם פינו את בקומם ועמרו על שפיים הם נאות רשא ואף שם כלו עיניהם כי אין עשב: (ח) כקוה ישראל. פתרונו תקווהן של ישראל וכן

לה מרעה: על שפיים. יכלי מים (כיכייר"ם כלע"ו): (ו) עגו בגו. העידו כנו: עשה למען שמך, שה מה שתעשה שמנו למען שם גדול שיצח לך שחחה מושל בַכל וַחנהנו עמך ולחן מרעיתך ולח נחה שתתן שם נלחונך לפסילים. ומדרש חגדה למען שמך המשוחף בשמינו: (ח) מקוה. תוחלת:

ת" סבור ישראל כלומר שבך סקוים שתושיע אותם בעת צרה: לסה תהיה כנר בארץ. שאינו נותן לב על הרעה שתבוא על ") אולי ל"ל ואילה אמנם בכל הכ"י כחוב ואינה ול"ע

## מנחת שי

רר'ק בסקים עבר כאילו אסר ועובת ובן והחיות דצוא ושוב כאילו (י) היה זמל. זכמון מלוני בן פעל ופיון ב'ז נמלנים לי אסר רצי ושבו: (ו) מראים. שפים. חסר יי הרביי בהסבתב יי ולי מפוס וכי המלל ופי הפרין זכרי וכן מולאי נפקדל יוז פר מפוס מלי ופי ביי וכן מולאי נפקדל יוז הפרים בל לראות בישה אם רצו שפרי בשות מרוני ולכן שורת שפרים בל לראות בישה אם רצו שפרי בשות מרוני ולכן שורת מישה מרוני בישה כשם אם יראו עשבי' בשום מקום וילכו שם ושאיפת הרוח

פירש בם' פרא לפוד מדבר שם אפר על הפרא שאיפת רות בלא פכיבת אל אהר והנה סכך אותם אל התנים נראה בי עקר חשאיפה היא בתנים וכן היסיף המחרגם שם ואמר בירורא ונאכרו שאפו רוח ר"ל בי לא היה להם הנאה בעמדם על השפ"י אלא שאיפת הרוח: כלו עיניהם . בראותם כי אין עשב כאילו כלו עיניהם כרוב הביסם לכרהוק ולא ראי עשב ווה היה בעונש שתותיחם בישוב ובמרבר ושאר תנוים היה להם שובע וזת היה להם בעכים לאיה לקבל עונש עוניהיהם מאת האל כמו שאכר ותיו בך לאות ולסופת: a) אם עונינו ענו בנו. אמר הנכיא בראותו בנבואה הרעה שיתיה אומר לאל וכולל עצמי בכלל ישראל האק"ם שהוא לא תיה בו עון אמר אם עתינו ענו בנו ה' עשה למען שמך וכן אמר משה רכינו ומלחת לעינינו ולחפאתני ונחלתני אמר אם שנינו ענו בנו העידו בנו בי בחיות מניעת הנש' בארצנו ולא בארצוה הנוים הם העידו בנו כי עליהם, אנו לוקי' שאף של פי כן עשח למען שמך הנקרא עלינו: כי דכו משובותינו לך המאנו. אמת כי הרון עליך להענישנו כי דבו משובותינו לך המאנו. אמת כי הרון עליך להענישנו כי דבו משובותינו לך המאנו. אמת כי הרון עליך את בעליך אמר כי רבו השפרולא לנביאי האבת לעיכך אמר כי רבו ואעפ"ב עם הרו ברכיך לך המ ואעפ"ב עשה למען שמך הנקרא עלינו שאנו נקראים עם ה': ענינות וחסר "י הרבי"נות) מקוח ישראל. כי איצים שפרו בדרכיך לך הם מקוום ובכל דור ודור את חסקות ישראל ואתה מושיעו בעת צרה אנים שהצרת תבא להם. בעונם אתה הושיע' ותרחם עליהם נם כן שתח בזמן חות חושיעם ורחם עליהם ולא יכלו ברעב: לכה תהיח בגר בארץ. במקומות רבים דברה תורח בענין הבורא מצידת ציון סצורת דור

פסיל אשר כשדה כשילדה הולד טובה אוחו והלכה לה כי לא הים לה ונסלתי כך אכר ולמדו (לתגון ""א): (ו) ופראים. הוא חמור הבר: דשא למאכלה ולום הלכה מולדה לכקש מרעה בארן אחרם: ששים. מקומים נכוהים: שאפר. מנין ההמשיכה אל ביח הכליטה (ו) עםרד על שפים. על מקימות הגבוהות לראות משם אולי ישלאו וכן שאסה רוח (שיל כ"): רוח. האויר: כתניש. שין נהש: (ו) ענו . העידו כמו לה הענה (שמות כ') : כשובוחינו . ענין

דשה למחכלה ולום כלכה מולדה לכקש מרמה כחרן חחרם: (ו) עסרו על שפים. פל מקימות הנכוהות לרחות משם חולי ימלחו דשה: שאשו רוח . על כי רדפו לכקש מרעה שחפי חת החויר כי כן דרך הרלים מהרם : כתנים . ספע החנים היא לשאוף הרכה את מרד כמו שוככה השם הוה (לעיל מ') : (ח) סקוה . מלשון חקוה : האורר : כלו עיניהם . המלסה לדכר ואינו חשינו הרוי לליון עינים כלשון הבקרא : (ו) אם עינינו . וכעבור הלרה הואח החסלל הנכיא ואמר אם עונינו העידו בנו לקסרג עלינו : עשה לבען שמך . עשה

פשנו לדקה למפן שמך לכל יחולל כטפים כי פן יחתרו זהו תכלחי יכולת ה' להושים לטמו : כי רבו. כי כחשת מרדנו הרכה וחשחנו לך וחין חלנו רחוים לחשומה לכן משה לממן שפר: (ח) מקות ישראל. חתה תקותם של ישרחל כי לך יקוו וחתה הוח הפושימם כפת בוח

that You rule over all and that we are Your people and the flock of Your pasture, and it is not fitting that You give Your victorious name to the idols. And the Midrash Aggadah explains: for the sake of Your name that is inherent in our name.—[Rashi]

I.e., our name, Israel, meaning the prince of God. The source of Rashi's

Midrash is obscure. Perhaps, Rashi refers to Yerushalmi Taanith 2:6. That source is, however, based on Joshua 7:9. See Commentary Digest ad loc.

## 8. hope—Heb. מקוה.—[Rashi]

Although they have turned away from Your ways, they hope to You, and in every generation, You are the and abandoned, for there was no grass. 6. And wild donkeys stood by the rivulets, they gasped for air like jackals, their eyes failed for there is no herbage. 7. If our iniquities have testified against us, O Lord, do for Your name's sake, for our backslidings have increased; we have sinned to You. 8. O hope of Israel, his Savior at time of trouble, why should you be like a stranger

offspring, to hunt for pastureland for herself.—[Rashi]

Even the hind of the field, known to have compassion on her fawns, has abandoned them because of lack of pasture, and has gone to refresh herself.—[Redak]

for there was no grass—When the land is grassy and full of herbs, the hind gives birth in a grassy spot since she does not wish to leave her offspring, but when the grass is dry, and there is no herbage, she gives birth here and leaves her offspring to search for forage.—[Kara]

6. by the rivulets—Heb. Φρφ, rivulets of water (riveyres in O.F.).—
[Rashi]

Redak explains it as 'high places.' The wild donkeys stand there to overlook the entire surrounding area for grass, and then they go to obtain it.

they gasped for air like jackals— This has been explained above (2:24). The wild donkey ascends to the top of the hill to seek food, but derives only the pleasure of breathing the fresh air.—[Redak]

Mezudath David explains that they gasp for air because they are out of breath from running all around the area, searching for food. their eyes failed—When they saw that there was no grass, it was as though their eyes failed from exerting them by looking all around the area for grass. This famine was a punishment for their sins both in settled areas and in the desert. Since all other peoples had sufficient food, it was obviously a punishment for their sins.—[Redak]

7. have testified against us—Heb. אַנּגיּ.—[Rashi]

When the prophet perceived the impending trouble through his prophecy, he prays to God for Israel's sake and includes himself with them. Although he did not sin, he says, "If our sins have testified against us, O Lord, do for Your name's sake." Moses, too, prayed in this manner, when he said, "And you shall forgive our iniquity and our sin and take us for Your heritage" (Exodus 34:9). Since rain is scarce only in our country and not in any other country, it is as though our iniquities are testifying against us that we are suffering because of them. Nevertheless, do for Your name's sake, for Your name is called upon us.—[Redak]

do for Your name's sake—Do what You will do with us for the sake of the great name that has spread about You

כַּתוֹתְבִיוַ אָרָעָא וּכָעָדִי אוּרְתָא; רַסְטָא לְמַבָּתָא: פּ לִמָה ייחול רוּגוּה על גא וַאַנְחָנָא סְטַלָּמְלִיוֹ ושָבִיקון וָאַהְּ נְבֶּר יָכִיל לָּטִפָּרַק וָאַתְּ שְּבִינְחָהְ ביננא יי ושמר עלנא אָתְקָרֵי כָּא תִשְּבְּקִינָנָא: יכּדָנו אַבּר וְיָ לְעַסָא הַרֵין בְּכָא דְרָחִימוּ בָּן סנהון אָתפּרַע

רָאַגָּיוּתְהוֹן מֵאַרַע כִּיַת שָׁכָנְהִי וּכָמָה דַהַוּו מְעַרְבִין רְפוּלְהַן טַעַוְהָא וּמְבֵּית מְקָרָשִׁי מהר"י קרא

(מ) נדהם . (דקרו"ז כלע"ו) מושר ידו מן המלחמה וי"ה (רקרוחנ"ן כלע"ו): ושמך עדינו נקרא . לפיכך חין ככולך ככך: הניחנו. פי' כמו העוכנו : (י) בן אהבו לנוע . כן כמה שנורתי עליהם גולה חהכו שם

האדמה: וכאורה נפת ללון. שם ואינו הושש כה רעה תהיה בעיר: (ם) לכה תהיה כאיש נרהם. כאיש שמניח את כקומו ונד מבקום לפקום: כנכור לא יוכל להושיע. לכה אתה אינך פראה את נכורתך על האומית כשם שהראיה לשעבר והחריש כל מה שהם עושים לנו כביכול כגבור זה שאינו יכיל להושית:

כל' בני אדם ויהכה אותו בראות ובשפע ובריח וכיד וברגל

כדברי בני אדם והכל דרך משל להבין בני אדם ובכל מקום

דחקו אונקלום כתרגם התורה ויונתן בן עוזיאל מתרגם ספרי הנכיאים רחיק מעל הבורא יהפי ההארים וענין הפסיק גם כן

ואשר אחריו הסב יונהן הדבר הנאסר על האל על ישראל ראה

לרחק מדליו יחברך אפין דרך דביון ותרגם כן סבר ישראל וגו" כבעבור : גם: לכה תהיה כאיש נדתם . לכת יחול רוגוך עלנא

ונו' כבעמור. ופשם הפסוקים כן הוא למה תהיה כנר בארץ כי םי שהוא גר בארץ ואינו כאזרחי הארץ וכתושביה אינו חושש בענין הארק מה יהיה בה כ"א הוא בה היום לא יהיה בה למחר

וכל שכן האורח שנפה בעיר ללון כה לבד כי הוא עובר אורח שאינו חושש בסובתה וכרכתה ואתה דומה להם בענין הזה בהכתירך פניך מהארץ ולא הדוש לצרתה ולך הארץ ואנחנו

ואתה בקרבנו ה' ושכך ללינו נקרא אל הניתנו. פתרונו ח"ו שיהיו שני הכרות הללו שאכרחי נוהנות בך שכה שאכרתי שאהה כאיש נרהם חס ושלום אינו כן אלא ואתה בקרבנו ח". ופה שריםיתיי לגבור שלא יוכל להושיע אינו כן אלא שמך משלם עלינו נקרא (ואתת בקרבנו ה') שאחת גבור ורב להושיע את ישראל ביום צרתם וכשם שהושיעם לעצבר גם עכשיו אל תניחני, לפרנו שבתפלל תנכיא על שתי גוירות על הרעב שבא לעולם ועל האימית שמצירין לישראל, והקב"ה משיבו על שתיהן. על שהתפלל על הגלות משיבו: (י) כח אמד ה' לעם הוה כן אהבו לנוע. מה אתה קוכל על הגלות אם הם גורבים לעצכם גלות בעונם ואני מעיר בחם יום השכם ושלות שיגלו בעונם . והם: רגליהם לא חשכו . פלחפוא, ומה אני יכול [לעשות] להם אם הם נולים הרי הזהרתים והם לא שכו

נרים בה ותרשכים עכך או אתה דומה נלגין הזה כאיש נרהם ונבהל לא ידע מה לעשות או כנבור אמר כנבור כי בירו התשוע' ויש עת שלא יוכל להושיע בגבורתו: ואתה בקרבנו ח', ואיך תוכל להעלים עיניך כצרותינו: ושסך עלינו נקרא, כי אנחנו נקראים על שבך עם ה' לפיכך אל תניחנו. ובדרש שביך משותף בשסינו ישראל. נרהם פירושו לפי בקוסו נבהל. וא'א ז"ל כתב כי מפרש אותו כן הערבי לכי שהוא מכוסה לב כחלי בדהום: וי) כת אמר ה' , כן אהכו לנוע . כמו שאהכו הם לנוע כן אפשח עמהם כי הם הולכי' למצרי ולאשור לבקש מהם עור מאויבית' ולא בפתו בי ורגליהם לא חשכו מלכת אע"ם שהיו פוכיחים אותם הגביאים ככו שאמר להם ועתה מה לך לדרך מצרים לשהות מי שיחור ומה לך לדרך אשור לשהות מי נהר ואף על פי כן לא מנעו דגליהם מלכה וכיון שאהכו לנוע אני אניעם

מצורת דור לרה למה פחה חהיה כגר כחרן שחינו חושש בסובת החרן כי כמו כן אינך חושם על רעבון הארן: גמה ללון. הנועם ללון במלון שאינו הישש במובהה וכפל הדבר כמ"ש: (ע) כאיש גדהם. כאיש

מצורת ציון וכאורח . הולך דל . (ט) נדהם . ענינו כמו נכהל וחין לו דומה : הנחצו . מלשון הנחה ועויכה : (י) לנוע . מלשון נע ונר: חשבו . פנין מניטה כמו ולח חשכת (כרחשית כ"כ): דצם. מלשון כלוי:

נבהל שחיים דכר כעבור הבכלה אשר המור במה במה בכהל שחיים ובכל שחיים ובמור בכלה אשר המור הבכלה אשר המורקחהו: בגבור לא יובל להושית. דרך הגבור תאמד ומשער כחו עד כמה הוא וכאשר יבין כי הדבר אשר הדבקחה והא כד מכחו ולא יוכל להושים או משך ידו ולא ישבה עוד גבורות ובאומר וכי אחת שאלה הוא בך: ואתה. כאל אחת שיבן בקדבע ושתן בקרא עלינו כי לא נקבאים בשם ה' ולכן אל תעובנו לבל יחולל שמך כי יאמרו הגנים מבלי יכולת הפלים עין מעמו : (י) לשש הוה. על העם הוה: כן אהבו לגות כשו שהם נעים עתה מפני הרעב לבקש מחכל בחרלות חתרות כן חהבו מחו להיות לעים ולח השכו רגליהם שללכת שעם לעולרים עשם

Your anger fall upon us, when we are wandering and forsaken, and You are mighty, able to save...? The simple explanation, however, is as mentioned above.—[Redak]

and Your name is called upon us-Therefore, by doing this, it is no longer honor for You.—[Rashi]

We are called by Your name, the people of the Lord, therefore, do not

forsake us. According to the derash, Your name is inherent in our name. Israel (Yerushalmi Taanith 2:6).—[Redak]

forsake us-Heb. אַהָּהָנוּ. Its explanation is like מַעוֹבנוּ, forsake us.— [Rashi]

10. So have they loved to wander -So, just as I have decreed upon them exile (to Egypt and Babylon in the land, and like a wayfarer who turns aside to lodge?

9. Why should You be like a man overcome, like a mighty man, unable to save? For You are in our midst, O Lord, and Your name is called upon us; forsake us not. 10. So says the Lord to this people: So have they loved to wander, they have not kept their feet back; therefore, the Lord did not accept them; now He will remember their iniquity

hope of Israel, and You are his Savior in time of trouble. Although the trouble is a result of their sins, You save them and are compassionate to them. Now too, at this time, save them and have compassion on them and do not let them perish from hunger.—[Redak]

like a stranger in the land—who is not concerned with the evil that will befall the land.—[Kara, Mezudath David]

and like a wayfarer who turns aside to lodge—who is unconcerned with the evil that will befall the city.—
[Kara, Mezudath David]

The wayfarer is even less concerned than the stranger, since he is here today and not tomorrow. You are like them in this respect when You hide Your face from the land and do not concern Yourself with the misfortunes befalling it. Yet, in reality, the land is Yours, and we are the strangers who have become inhabitants with You.—[Redak]

9. overcome—(décrû in O.F.) diminished, waned, who withdraws his hand from the battle, and some say (recroyant in O.F.), tiring out, resigned.—[Rashi]

Redak renders: stupified. His father: One whose heart is clogged

from illness, after the Arabic cog-

Rabbi Joseph Kara interprets it as a wanderer, who leaves his home to wander from place to place.

like a mighty man, unable to save—Like a mighty man, who can usually save in battle, but who is sometimes unable to do so. In this case, You are like a stupified man, or a mighty man, who cannot save us.—[Redak]

Why do You not display Your might to the nations as You have done in the past? You remain silent to all they are doing to us as though You were a mighty man who cannot save.—[Kara]

In many instances, Scripture speaks of God anthropomorphically, ascribing to Him vision, hearing, smell, hands, and feet. In all these places, Onkelos, the translator of the Torah, and Jonathan, the translator of the Prophets, paraphrase in a manner to avoid anthropomorphism. Here, too, Jonathan paraphrases these two verses as referring to Israel rather than to the Deity: Why should Your anger fall upon us, when we are but like strangers in the land and like a wayfarer who turns aside to lodge? Why should

סָקעוּ וּקְרָם וְיָ לָא רַעַוּא בהון כַּעַוֹן יִסְעַר עַכַּיהוּו וִיתִּפְּרַע חוביהון עווַתָהון: יא וַאַפַר יוַ לי לא הצלי על עסא הַדֵּין לְּמְבָא: יבּ אַרַי יַצוּמוּן לַא רַעַנָא ַקּרָטַי לָּקַבְּלָּא צְלוֹתָהוֹן וַאֲרֵי יָּסְקוּן עַלֶּהָא וּמְנְחָהָא לַא רַענַא קַרָּכֵּי בְּהוֹן וּרָכֶפְנָא בַחַרָבָא וּבְמוֹתָא אַנָא כְּשִׁיצִי יַתָהון: יג וַאַסְרֵית קַבֶּל בעותי וַי אַלּהִים הָא נכיו שקרא אַסריו לְהוּוְ דַכַּטְלִיוּ תַחַוון בַּחַרבָּא וַכַפְנא נָא יְהֵי לבון אַרַי שָׁלָם רַקְשוּם אָהַן לכון בְּאַתְרָא הַרֵין:

מדרביתם ועל שתתפללת עליהם על שני בצרות. בבקשת סביך: (יא) אל התפלל בער העם הזה לסיבה: ניבובי אינני שומע מנחת שי רדיק

(יג) הנה הנכחים. בספרים מונהים חשר יו"ד קרמחה ומיח יי"ד בתרחה וכן כולם שבפדשה וים חילופים אחרים בכפרים ולא כביא אוכי ולא כ ככיא: (יד) שקר הנכאים. כן כחיב: ואלול. ואליל קרי: וחרמות. וחרמית קרי: מתעלים לנם . נפקלת ספרים נחוב ל הם וברוב דפופים יבנים ופפרים כחובי

תאלם בין העפים ואם תאפר כה תשובה היתה זאת לדברי ירמיה כי הוא היה מתפלל על הרעב , נאבר כי אע'ם שהיה פניעת נשכים אם היו יכולין לצאת לארצית הנוים להביא תבואה לא היה הרעב כל כך גדול אכל האויבים היו באים

פליהם בכל יום ולא היו יכולים לצאת לפיכך היה רעכ חוק לפיכך השיב לו האל על שלים האויבים בהם וינלו אותם ובין כך הרשב והחרב עליהם לפיכך אבר עתה יוכור עונם כלובי תתה קירם הנלות יוכור עונם בריגב ויפקיר חבאתם בחרב : נים) השםר ה", לפובת, לפי שהתפלל על סקצתם לרעה והם רצו להסיתו ואכר אראה נקבתך בהם ואכר התיקם כצאן לסבחה והקדיש"ליום הרינה לפיכך אסר לולפובה אל תתפלל עליהם: ניכו כי יצוסו, כשיקראו צום ויתענו ויתפללו אינני שומע אל רנתם פי אל צעקתם ככו קוםי רני כלילה ואסר אל רנתם והוא לא הוכיר הפלה וצעקה אלא הצום לפי שאין צום בלא תפלה וצעהה: דצם. ירצה אותם בליפר עולותם ופנחתם לא יהיו לרצון לפני: ניט ואבר. כה יוכל ישראל לעשות אם תנביאים ספתים אותם ואיפר׳ להם לא תראו חרב ורעב: שלום אפת . שלום של קייכא: נידו ויאבר ד׳. חנון שקר. כי לא ראת מצודת ציון מצודת דוד

לאשור לכקש מהם שור'. וכלומה לכן ינושו גם שחה: לא רצם. אינו וישקיד. פנין וכרון: (יד) יצובו. ענין הענית: רגחם. שנין פרולם להם והנה פחם יובור את עינם וישלם הגמול: (יח) לשובה. תסלה: (יג) אהה. ענינו גמו הוו: (יד) חוון. מראה החלום וכן לפיטיב שמהם: (יב) בי יצומו. אף אם בשלמה ילומו לא אשמש

אל מפלמם אשר יהפללו ביום הלום ואף אם יפער פולה ומנחה אינני מרולה להם כל פוד שלוחזים במעשיהם: כי בחרב. אלא אכלה אותם בחרב ונו': (יג) ואותר אחת. אתרתי און לי מדוע יכלו הלא אין יהם אשם כי הנה גבואי השקר מעשים אותם ואומרים לכם לא תראו חרב וגוי ולוה חושבים שמעשיהם מרולים לה׳ ומהראוי להכיר העונש על הנכיאים ההם לכד: שרום אחת. שלום מתמיד ופחקיים: ברקום הוה . כי לא חגלו ממני : (יד) שקר וגוי . ריל הלא יש להם לדעת אשר הבה ממנכאים בשקר כי מעולם לא שלחתים גלא לניתי אוחם שום לוואה אף לא דברתי אליהם דבל מבלי שליהות ואיכ אין בידם לתח שום אות ומושת וכמה מהזיקים אותם לנכיאים :

burnt offering or a meal offering, I will not accept them.—[Mezudath David]

Redak notes that there is no fast without prayer. Therefore, He mentions their prayer without previously mentioning that they will pray.

13. And I said—What can Israel do if the prophets mislead them and tell them that they will see neither sword nor famine?—[Redak]

They believe that their deeds are acceptable to God. It is, therefore, fitting that only the prophets receive the punishment, not the people.— [Mezudath David]

peace—I.e. true peace — [Redak, Mezudath David]

14. are prophesying lies—They should have known that they are prophesying lies, since I never sent them, neither did I give them any and visit their sins [upon them]. 11. And the Lord said to me: Do not pray for this people for good. 12. If they fast, I will not hearken to their prayer, and if they offer up a burnt offering or a meal offering, I do not accept them, but I will utterly destroy them with the sword and with famine and with pestilence. 13. And I said, "Ah, O Lord God, behold the prophets say to them, 'You will see no sword, neither will you have a famine, I will give you a true peace in this place. 14. And the Lord said to me: The prophets are prophesying lies in My name; I did not send them

—Warsaw edition), they loved it there to go into exile to worship distant idols.—[Rashi] Mss. yield: they loved to go into exile. Warsaw edition reads: to worship their distant idols.

The intention is that God will exile them just as they loved to wander, according to Rashi, to worship foreign deities, and, according to Redak, to enlist aid from Egypt or Assyria. The connection between the prophet's prayer to save the people from the drought and God's reply that they will be exiled is obscure. The probable meaning is that the famine would not have been so severe had they been able to leave the country and purchase foodstuffs from their neighbors. Since the enemies were coming every day, however, it was impossible to leave. This situation intensified the famine. Therefore, God replied to him concerning the enemies' rule over them, that they would exile them, and meanwhile they would be plagued by the famine and the sword. He, therefore, says: Now He will remember their iniquity. I.e., now, before the exile, God will remember their iniquity with the famine, and visit upon them their sins with the sword.—[Redak]

Abarbanel objects to this explanation as not being relevant. He explains that, since they loved to wander to Egypt and Assyria for aid, they will be punished with famine. The matter of the remembrance and the visitation is explained in the following verses, where God forbids the prophet to pray for that generation.

- 11. Do not pray for this people for good—Since he had prayed for some of them for evil for they had planned to kill him, and he beseeched God, '(11:20) Let me see Your vengeance against them,' and '(12:3) Draw them out like sheep to the slaughter, and prepare them for the day of slaughter,' God specifies, 'Do not pray for this people for good,' implying that he might pray for evil to befall them.—[Redak]
- 12. If they fast—Even if they themselves fast, I will not hearken to the prayer they offer up on their fastday, and even if they offer up a

פַּקַרַהִּינוּן וַלָּא סַלְּכַּיִת עקהון נבואת ואולפן וכדבין קבהון אינון לכון: פו בכן כרגן אַכר על נכיי דטהנבן בשמי ואַנא נָא שְׁלַּחְהִינוּן וְאִינוּן <mark>וְ</mark>אִינוּן אמרין חרבא וכפנא א יַהַי בְּצַּרְעַא הַרָא? בחרבא ובכפנא יסופון יי ועכא ראינון מתנכן להון יהון סטרפין רסן בְשׁוּקִי יְרוּשְׁרַם מְן קָרָם וְחַרְבָּא וְלֵּית CGCN דָקָבֶר לָהון אִינוּן נְשֵׁיהון וכנתיהון בָנֵיהון ואשפוך

מהר"ו קרא ואליל קרי ותרמית קרי כך נמצא בספרים מדויקים דש"ו

אל רנחם וכי יפלו שלה ומנחה אינני רוצם כי בחרב וברעב להיות גולים לעכוד עכו"ם רחוקות : (יר) ואליף. וברבר אנכי מכלה אותם: (יר) וקסם ואליל. אליל לשון אין לשו אל דרר שליני: לשון אל דכר שחינו:

כפו דופאי אליל כולכם שפתרונו לשון אל ואין:

זו בנבואה וחם אימרים כי בנבואה דאו אותח: וכפם האליל ותרסית לבם. קסם כתב החכם הגדול רסבים זיל כי יש אנשיי

מנחת שי יד שנחו לידי כתוב לכם וכן הרגמו מתוכחן לכון גם התכם לותחנו כתב שכן פיקר: (פו) פל הנכחים, כן כחיכ: הוכחים ההפה, כן כחיב:

שישפע אליתם הכח השכלי בכח הפדמה עד שידברו עתידות

ויחלפו חלופות צודקות ופוה הכת חיו נכיאי תבעל ופפני זה היו כאפינים כהם ייקרא עה הענין קסם ויקרא בעליי ביסם רים כי חיוה בכוככי יקרא קוסם: ואלול ותרפות. כתוכ בוירו וקרי ביי והענין אחר ואליל הוא דבר שאינו וזה שהם אופרים חרב ורעב לא יהיה זהו דבר שאינו כי באפת יהית הרעב והחרב: תרפית לכם. פרפה חושבים בלכם כיון שחושבים חרב ורעב לא יהיה זהו דבר שאינו כי באפת יהית הרעב והחרב: תרפית לכם. פרפה חושבים בלכם כיון שחושבים אותנו שאנו צודקי' ברכרינו ככו שנסו אותנו בקצת העתידות נאסר להם שלא יפחרו מדכרי ירמיה כי אנתנו ראינו בנבואה כי לא ראינו חרב ורעכ וניפה להם מעשיה׳ כרי שנהית נכבדר בעיניהם ונאהבי׳ להם ווהי תרכית לבם שהם תושבים לרכות העם ברבריהם: מתנבאים לכם. אכר לכם וכלל הגביאי' עמהם כמו שהוא הית כולל עצמו בכלל ישראל כאומר כי רכו משובותינו ונו": (מו) לכן . יתמו הנביאים ההמח. ר"ל ראשונה ילקו הם בחרב וברעב בעבור שהם החפיאו את ישראל : כם) והעם. אע"ם שהיו כפעי' אותם נביאי השקר היה להם לנחון בין נביאי האסת לנביאי חשקר כי נביא האסת מעסיר מצורח דוד מצודת ציון

פבין ככל חון (דניאל א'): וקסם , זה ראייה הכוכנים: ואליל . חוין שקר . ר"ל א"כ היה לכה לומה שהם מתוכאים או בחון שקר מינו דבר שאין בו ממש וכן רוסאי אליל (איוב י"ג): ותרסיה . שה שראו בחלום הלילה מדמיוסה בוזכות או במעשה הקסם מס שרחו בכוכבים חו מה בשמפו מן החרפים בהם דבר שחין ככם ממש

פנין ערמה כמו כי שקר חרמיחם (חהלים קי"ע): (טו) יחבר.

כלל או כפרמח לכם ידכרים : (פו) לבן רני. כו איל והפכיאים מפנכאים מאחת מאלה : יתםו. יכלו מן הפולם : (פו) מפני הרתב. אשר יפוחו מפני הרפכ והחרב: ואין מקבר . כי ירכו **מאר ולא** 

- 15. Therefore ... Those prophets shall perish by the sword and the famine—They shall be the first to perish by the sword and the famine since they led the people to sin.— [Redak]
- 16. And the people—Although they were misled by the false prophets, they should have been able to distinguish between true prophets and false ones since the true prophet

bases his words on Mosaic Law. whereas the false prophets praise idol worship, which is a direct negation of Mosaic Law. Although they sometimes make correct predictions, the people should have attributed this to psychic powers rather than to prophecy, since their words are in support of idolatry, a negation of the Torah. Even if they show signs and wonders, they are, nevertheless,

neither did I command them, nor did I speak to them. A false vision, divination, a thing of nought, and the deceit of their heart they prophesy to you. 15. Therefore, so says the Lord concerning the prophets who prophesy in My name although I have not sent them, and they say, "Sword and famine shall not be in this land." Those prophets shall perish by the sword and the famine. 16. And the people to which they prophesy, shall be cast in the streets of Jerusalem because of the famine and the sword, and no one will bury them, they, their wives, their sons, and their daughters,

command, nor did I speak to them even without a mission. Hence, they have no sign or wonder to verify their prophecy. Why then should they be thought of as prophets?—
[Mezudath David]

A false vision—For they did not see it through prophecy, yet they claim that they did.—[Redak]

divination.—Maimonides writes that there are some people whose intellect combines with their imagination, and they are able to predict the future and dream true dreams. The prophets of Baal were of this group. Therefore, many people believed in them. This talent is called divination, and those who practice it are called diviners. [Perhaps in today's language, psychics, or clairvoyants]. Others define this as star-gazers.—[Redak]

a thing of nought—Heb. אָלִיל, an expression of אַל, not, a thing which is not.—[Rashi]

Their prediction of peace, saying that there will be no sword or famine, is a thing of nought, for there will, indeed, be sword and famine.—[Redak]

the deceit of their heart.—Since the people believe us, since we have predicted some future events, let us tell them not to fear Jeremiah's prophecies for we have seen prophetic visions and we did not see any sword or famine. Let us, therefore, praise their deeds so that we will gain their esteem and love. This is meant by 'the deceit of their heart,' for they intended to deceive the people.—[Redak]

Malbim classifies these false prophets into four categories. One group prophesied by 'the false vision,' the product of their imagination. The second group by 'divination' through star-gazing or lots. The third group by 'the thing of nought,' the reply of the teraphim, or oracles, which are of no value. Others misled the people by 'the deceit of their heart,' (i.e. by) intentional lies, prophecies fabricated by the prophet.

to you—God includes the true prophets with the people, just as Jeremiah included himself with the people when he said, "Our backslidings have increased."—[Redak]

לְהוּן יַהְּ פְּהָנְכָּא הְבֵּין ישורי עיני דבען כֵּיכֵי によっ ני, כ F XO נישקהרון: ישנכן עיני רכען ניקם ולא ישונהן אני הברא תבא אהברת כלכות בנישְהָא דעמי כָּהָא כְּכֵרְעָא לַהַרָּא: וְהָא קְמִינֵי הַרְבָּא נְאָם קפר אף כנן אניפניאו לקחורה הון על די פה ל הא נפקיה לַחַקְלָא ניפנא ארי אף המרמש ٤ لزن びなっ X

מהר"י קרא (יו) נחלה מאר . לפון הגלי: (יוח) מחרו. סכני (יח) מחר אל ארץ ולא ירעי. שת' כלוכר שיהיו נולין אל ארץ לכקם הגלה: אל ארץ ולא ירעו. סל פרן להנת ולה פיו יונעין נהעד כנה:

ימסיקו לקבכס: הבה. גם יהיו שכלכים וכמיכם ונו'. השפבחי. יכלו כמו מני כככף (ברלשים פ"ו)! (יו) הרסינה. פנין שמיקה לבלם לבם נמול כמהם: ("ז) הדבר הוה. וכול הן תרונה פני. והסבק כמו לל דמי לכב (יסמים פ"ב): בת פסי. מדח ממי: נחלה. דמסי מכלי כמהקי נישבר. יולה לני בניה לי כני שום מלך לנתוי? מבון מלי! (יה) חללי. הרונים: וחלמאי. כלבון מלי! החיה בחילת בת זכו יקלה כתולה כי שוד לל לככה שום מלך לכני מין סנינ וסב": נקלה פתונ כמים סוקר כי מסנל לחר המחירה בלל כלה כלשת הנעל: נחלה באור. כלוכה ביותר: (יה) הננה כצורת ציו

סצורה בור

who although that they were exile to go into they did not realize around

going into exile. These were the ones went into exile with Jeconiah, and I will pour out upon them their evil. 17. And you shall say this word to them: May my eyes run down with tears day and night and not be silent, for the virgin daughter of my people is broken with a great breach, a very grievous blow. 18. If I go out to the field, behold the slain of the sword, and if I go into the city, behold those ill with famine, for even the prophet and even the priest have gone around to a land [which] they had not known.

put to death, '(Deut. 13:4) For the Lord your God tests you to know whether you love the Lord your God with all your heart and with all your soul.'—[Redak]

their evil—I.e. the recompense for their evil.—[Mezudath David]

17. **this word**—I.e. starting from 'May my eyes run with tears.'— [Mezudath David]

You tell them this word, that you are weeping and grieving for the breach that you see coming upon them and tell them that you see people slain by the sword lying outside the city, and those dying of hunger lying in the city. Perhaps this will frighten them and bring humility into their hearts.—[Redak]

the virgin daughter of my people—Before the exile, she was like a virgin, never possessed by a man and never ruled over by a man. So was Israel likened to a virgin, since, until now, she had not been conquered by any nation to exile her from her land. Now, when she will go in exile, she will be compared to the virgin who has been possessed by a man.—[Redak]

very grievous—Heb. מְּלְהּ, an expression of illness (חֹלִי).—[Rashi]

a very grievous blow—A very serious blow accompanied by severe illness.—[Redak]

18. ill with famine—He does not mention those who died from the famine, for the ill greatly outnumbered the dead.—[Redak]

even the prophet—I.e. the false prophets.—[Redak] Jonathan renders: scribe.

even the priest—These are the Levitic priests, for there were many wicked among them, e.g. those who plotted to assassinate Jeremiah.—
[Redak]

have gone around—They have gone around to seek rescue.—[Rashi]

to a land [which] they had not known—To another land about which they did not know until then.—
[Rashi]

Others explain that the prophets and priests truly deserved their punishment since they had gone around all over the land to recite their 'prophecy' although they did not know the word of God, for they prophesied falsely.—[Mezudath David]

Others explain that even the most esteemed of the population, the prophets and the priests, went

רְמָאָם מָאָם 7 にな口」「ない הְשְׁאֵין: כּ ְיְבַעְנֵא יְיֵ חוּבְנָא וְחוּבֵּי אֲבְּהָהָנָא ים הסרמש רמשהא יח אַסְא סבּרְנָא לִשְׁלָם וְלֵיה שב ילְעֵבוְ סְלִיהַה הונין והא כא לא הרווקיננא איין בחיק סיקרך בין שלקיהנא וליה לנא שקר לא הנבל ךנית יְהוּרָה וָאָם יִהְנִיּ ביללא צובטו : פירענות קרינ Ę

אחרה: (ים) הפאם פאסת את יתרה. בראות הנביא תוכחות (ים) אם בציון נעלה נפשך. על מנת כלה לסונ עליה הלא שהקבה נחר על ישראל אסר למני רבוני של עולם רפאום פאסר את יורדה נורנת שבכולם ארם רבונס בל עברי ניחם נו כרו כנה שיש נה כרש. אכל אחד לאחד שוי אמשר רבר זה שלא תפאם ביחירה ולא בציון הגאל נסקר [שרן] נחבת לנו בהוחך ואף נסואת בתיוהם בארץ איביחם וניי פריע הכיתנו ואין לנו ברפא: (כא) אל הנבל. ירושלים ra.

לקשמה: (יש) נעלה. מנין ממוב גמו ונמלה נמש למכם ויקלה כי גם נכיל השקר וככן הכעל מכנו מטיר לל טיר לנגלות למש למס כ"ל): בעתה. מרכה ורמש: וכל) הגאק. ענין בויון וכן נאלי לל. ולל ידמו מה שהלבר כי יכלל בשקר (יש) הראים. למני הנגל מוני מונין בויון וכן נאלי לל. וכי מלחק לה הידה ניי משכם נמשך ליון בדוע הבשניה ולין בללל מונים להים להחק למחלי הידה באים המשל משל הידה לשה ביה משלה ידלה משלה להים לבוים להיד לשלה בקש למחל מולים הביק מנין מדו מרכה: (כ) ירצעי מכירים למי בהקשנו למחל ובח מנינים לני למונים לוח מרכה: (כ) אל הגאק. מכ"ו אל מנוה לחמו למקו למון מחן נכל יחילל במשים בלוחרם במקילי יד מזל מחיו אל הגבל. מצודה ציון
מענים: (יסן נעלה, פין מחבי בש ושלה מם לקטים: (יסן נעלה, פין מחבי בש ושלה מם יסרם ויקרל
לקטים: (יסן נעלה, פין היום יהלה הציק, פין היון וכן מלו כל
פוכמי (משלי לי): חבבל, פין היודה השלים כש ויהנל זור מצורה רור

19. Have You indeed rejected Judah? Has Your soul despised Zion? Why have You smitten us and we have no cure? We hope for peace, but there is no good, and for a time of healing, but behold, there is terror. 20. We know, O Lord, our wickedness, the iniquity of our forefathers, for we have sinned to You. 21. Do not condemn us for Your name's sake, do not disgrace

the craftsmen and the gate keepers. They will go around on the tortuous roads.—[Redak]

19. Have You indeed rejected Judah—The prophet resumes his prayer to God; although God admonished him not to pray for the people, he prays for a part of them.

—[Redak]

or has Your soul despised Zion—with the intention of never returning, for, if You have in mind to return, why have You smitten us without a cure?—[Rashi]

This refers to the inhabitants of Zion who were dying of hunger, as Jonathan renders: or has Your word rejected the inhabitants of Zion? Now Scripture discusses the troubles of the inhabitants, not the destruction of the city.—[Redak]

You smitten us—with a blow of famine.—[Redak]

and we have no cure—I.e., we have no rain.—[Redak]

We hope for peace—If we hope for peace with our neighbors, and we go to them to purchase food.—[Redak]

but there is no good—We derive no benefit in any way.—[Redak]

and for a time of healing—I.e. for a time of rescue from the distress of the famine and the enemy.—[Redak]

and behold, there is terror—We are terrified by both. *Jonathan* renders: and for a time of forgiveness of

sins, and behold, retribution for sins.—[Redak]

Rabbi Joseph Kara explains: When the prophet sees the retributions God has decreed upon Israel, he petitions God, "O Lord of the world, have You indeed despised Judah? It is customary in the world that if one is incensed against his slave and rejects him, he strikes him a blow that can be healed. But with You, since it is impossible that You have rejected us or that Your soul has despised us, for the Torah states: 'And, in spite of this, when they were in the land of their enemies. I have neither rejected them nor despised them . . .' (Lev. 26:44). Why then have You smitten us and we have no cure? See Yalkut Shimoni from Pesikta Rabbathi, 32:3.

20. We know—We know our wickedness, and we know also the iniquity of our forefathers.—[Redak]

for we have sinned—We have sinned as well as our forefathers, and Divine justice requires that You visit their iniquities upon us since we continue to sin as they did. He mentions all types of sins: wickedness, meaning rebellious transgressions, iniquities, meaning intentional transgressions, and also sin, meaning unintentional transgressions.—
[Redak]

21. for Your name's sake-Al-

בְּמֵא כְבוֹדֶךְ וְבֹר אַלֹּרְאַלְּתְבֵּר בְּרִיתְּךָ אָתְנוּ: פּּהְנִשׁ בְּהַבְלֵיְ הַגּוֹיִם מִנְשִׁמִים וְאִם־הַשְּׁמֵיםִיתְנוּוְרְבִיבִים הַלֹּא אַתְּה־ הוא יְהוְהָ אֶלֹהֵינוּ וּנְכַוְהֶּדֹּלְךְ כִּי־אַתְּה עְשִׂירְ אֶת־בְּלָּר מִשֶׁה וּשְׁמוֹאֵל לְּבְנִי אֵלֵי אִם־יַעְמֹד משֶׁה וּשְׁמוֹאֵל לְבְנִי אֵין נַפְשִׁי אֶלּ־הָעָם הַזֶּה שַׁלָּח מֵעַל־

בית בּוּרְסֵי וְלָרֶךְ יֵיעוֹל רוּכְרָן הָיָם אַכְהָתָגא קרסך לָא הְשַׁנֵי קּוָסָךְ אַבֶּונָא: כב הָא לֵית צְרוֹךְ בשעות פלחי כוכביא לַאָּחָהָא מִטְרָא וַאָּם שַּׁבֶּוָא לָא וָהָנוּן רְסִיסִין אֶלָהֵין על מִיכְרָךְ הַלָּא וָי אֶלְהָנְא אַהָּ הוא וְנְסְבֶּר הָדְמֶדְ אֲרֵי אַהַּ עַבֶּרָהְ יַת כָּל אִיכַין: א ואמר יי לי אם יקום משה ושמואל למכעי מז קרמי לא רענא קרמי בָעַבָא הָרַין שְׁרַּח מָאָרַע

מהר"י קרא

שנקרא כמא כבוד, שנאכר כמא כבוד כרום מראשון: זכור אל תפר וכר בכוד מרוב, ולוכך אל תפר אל תפר ולינקב אל תפר אל תפר וכרוב לינדק ולינקב אל תפר מתנוב מהנוב לינדק ולינקב אל תפר מתנוב מתנוב כבוד בל מתנוב מ

מן (א) אם יקסוד משה ושבואל לפני אין נפשי אל הקם הוה.
פתרונו הפלה זו שארה כהפלי על ישראל כענין זה
שארה שואל וכהפלל עליהם לא יהפללל כליהם אפילו כשה
ושבואל. אפילו אם יקכדו משה ושבואל לפני להתפלל בער
ושבואל. אפילו אם יקכדו משה ושבואל לפני להתפלל בער
העם הזה בענין זה שארה מהפלל עליהם לא הייתי נענת להם
העם הזה בענין זה שארה מהפלל עליהם לא הייתי נענת להם
א הנה לב לעלות משה ברב שבישהאו ושבואל הייתי אנים

שמך. שנקרחת רחום: כסא כבודך. כית המקדש. ומדרש חגדה ישרחל המקוקים ככשא כבודך: (בב) ואם המדרש חגדה ישרחל המקוקים ככשא כבודך: (בב) ואם השמים יהנו רביבים. מאיליהם אם לא על פיך בממיה כל תמיהה הכפולה הראשונה בה"א והשנייה באם כנון הכתמנים אם במכלרים (במדכר י"נ) השובה היא אם רעה (20) המאים מאשת אם כליין געלה נפשך (כאן) אף כאן

היש בהכלי העכו"ם וחם השמים:

בור (א) משה ושבואל. שניהם נוקקו לכקש רחמים על
ישראל ומחחלה החזירום למועב וחחר כך התפללו

אתת מניח אותם והולכין וחומאין ואתה חווד לההפלל עליהם ולא היה לך ללמוד ממשה רבך שכשחמאו ישראל בענל אתת. בנחת שי

הרהבון מדפה כה"ח וזה מדבח כולף: (כנ) יחנו כנינים. י"ם מוֹתְּ דמוֹה ומסיה שלכם רכינים כי ח' מפרוח' מוֹי וסיפוהון ויפופו רכנים ירפים נ' חפר יור: החהה . היש כנלי הנוים מנכימים. ורוכן של מוייקים שניים מרכיום ולפסר פניסם כ' חסר רכו נוסד במפרה בדולם שלנו:

לא השני קימך עסנא: וכנו היש. למי נצעק על המסר אלא לך: בהבלי הנוים מנשימים. פ"ל נותנין נשם: ואם השמים יתנו רכיבים. אפילו השמים והוא הרקיע שנותנים המסר כי השמים הם נותנין הספר וולתך זה אינו שהרי אתה עוצר" כשתרצה שלא יהני מסר א"כ אין נתינת המסר ברשות' וברציג

השמים הם נותנן המסר זולחך זה אלנו שהרי אתה עוצר' וכן אתה פיתחן כשתרצה הלא אתה הוא מ' אלהינו המסיב מוסיב מוסיב מנוס בנים. כשתרצה הלא אתה הוא מ' אלהינו הנותן כשתרצה הלא אתה הוא מ' אלהינו הנותן כשתרצה הלא אתה הוא מ' אלהינו הנותן כמר כמר לפיכך ללינו שנקוה לך שתחון מסר: כי אתה משית את כל אלה. כנימת הנשסים אתה עשות אתה אתה שנצרה השמים שלאויתנו מסר והארץ שלא תתן אל אלה את שלא היונו מסר הארץ שלא תתן אל מי בילה וודע שאבר את כל אלה וכן אכר בנבואת זכריה כי ודב השלום הנפן תחן שלא תתן מת יבולה ולש ושלאויתנו מסר הארץ הלא הל מלעות השמיה שלא יתנו מסר היארץ שלא תל מסר היארץ שלא תל מות השמיה במסלה שלא תל מסר מסר היאלי לשני את יבולה: (מ) ויאסר ה' אלי. לסה תרבה במסלה לפני כמו אל תרבני בנוש צרי וומד במסלה שלא של שני אלו הצרון מסר אל שני וומד אתרן במרצון ושמיאל שפו אל הנו שמואל לפני אתרן מה הנבול שלא הנביאי התבול שמואל מון אסר משה ואתרן בכתצון ושמיאל שהיו לוכן שפראל שהיו לום מכר לום מביא ליום במציו המיא להון שמראל משה ושמואל מון אסר משה ואתרן בכתצון ושמיאל משה ושמואל וכן אסר משה ואתרן בכתצון ושמיאל

מצורת ציון

ישומחו (דכרים ליכ): תפר. מנין כסול: (ככ) בחבלי. מלשין הכל ומס סססילים: מנשימים. מלשון נשם: רביבים. כן נקדם הנשס הדק כמו וכרכיבים של ששכ (שש): ונקרה. מלשון חקוה: שור (6) נפשי. פנין ללון כמו אם יש את נכשלם (בראשית כ"ג):

אל חוריד כסה ככודך להיות מחלל בפי העמים וכפל הדבר במ"ש: זכרר. הבריח שברת ממנו להיות לך לעם והל מסר היום את הבריח: (ככ) היש. כאום" אל מי מוסך בעבור הגש' וני יש מי בהבלי המכו"ם הם הספילים: מנשיםים. מורידים נשמים: ואם הששים, וני מערכית השמים נותנים רביבים מעלמם מבלי גזירת המקום: הלא מערכית השמים נותנים רביבים מעלמם מבלי גזירת המקום: הלא

סצורת דוד

אתה הני". מוכיר את הנשם ולכן כהה לך לכדך שאתה מוכידו: את כל אלה. הם מסרכות השמים וא"כ כל אשר תחפון תפם ולם ימרו את פיך: מצר (6) אם יעשוד. ל"ל לתפלם וכקש: ובישה ושביאל ושבי או שפואל כ"ל אף שהיתה הפלחם מקוכלת לפני מ"מ 6ס בירוש עיים

forth its produce. That is the intention of 'all of these.' The identical expression is found in the prophecy of Zechariah (8:12), used in this context.—[Redak]

1. Moses and Samuel—Both were needed to beg mercy for Israel, but first they induced them to repent, and afterwards they prayed on their behalf, but they had no idea of turning away My wrath until they had induced them to repent. Moses—'(Exodus 32:27) Let each man put his sword...(v. 20) and he scattered it on the surface of the water etc.' And afterwards, '(v. 30) I will ascend to

the throne of Your glory. Remember, do not break Your covenant with us. 22. Are there among the vanities of the nations those who give rain? Does the heaven give raindrops? Is it not You, O Lord our God? Now let us hope for You, for You have done all these.

15

1. And the Lord said to me: If Moses and Samuel stand before Me, I have no desire for this people, send [them] away from

though we are guilty, do not condemn us for Your name's sake.— [Redak]

the throne of Your glory—The Temple. And according to Midrash Aggadah, Israel who is engraved on the throne of Your glory.—[Rashi from obscure Midrashic source]

Redak and Kara see Jerusalem as the throne of God's glory. Jeremiah beseeches God not to overturn Jerusalem, the throne of His glory. Do not disgrace it or cast it down, for when its inhabitants are forsaken, no one turns to them.—[Redak]

Remember—I.e., remember the covenant of the Patriarchs and do not break it with us. *Jonathan* renders: May the remembrance of the covenant of the Patriarchs come before You. Do not break Your covenant with us.—[Redak]

22. Are there among the vanities of the nations those who give rain?—To whom shall we cry for rain except You? Are there among the vanities of the nations those who give rain?—[Redak]

This refers to the pagan deities, which are vanity.—[Kara, Mezudoth]

Does the heaven give raindrops? by itself, except by Your command? This is the interrogative form. In every double question, the first question is preceded by a 'he' and the second one with אם, like '(Num. 13:19) Are they in open cities (הַבּמחַנים) or in fortresses (מַאַם בְּמְרַצְרִים)?' '(Ibid. 13:19) It is good (הָטוֹבָה) or bad (אָם רַעָה)?' '(verse 19) Have You indeed rejected (הָהָאס) Judah, or has Your soul despised (אם געלה ...) Zion?' Here, too, 'are there among the vanities of the nations those who give rain? Does the heaven . . .?' - [Rashi]

Even the heavens that give rain, do they give it without You? That is not so, for You hold back the rain when You wish that they should not give it. Hence, the giving of the rain is in Your power and dependent upon Your will, and You open the heavens when You wish. 'Is it not You, O Lord our God? We will, therefore hope for You.'—[Redak]

for You have done all these—Holding back the rain You have done, for You have shut up the heavens so that they should not give rain and the earth should not give

מורכא. אַרָבּע פוּרַעַנוּן בּישוּן ראַר עַאלִמיכל וּלְחַבְּלָאני ואתנינון ולהשחית ביא היה כוח. כינ ח:

מהר"י כרא

שליהם ולא שלה כלכם להשיב אפי שד שהחזירום למושב • משה. שימו חיש הרט ונו' (שמות ל"ב) ויור על פני המים וגו' (שם) ואחר כך אעלה אל ה' אולי אכפר'. שמואל במלפ' ויסירו בני ישרחל חת הבעלים (שתוחל ח' ז') וחח"כ קבט את כל ישראל המלפתה ואתפלל עליכם (שם) אתה אינך יכול להשיבם אלי לכך אל תתפלל עליהם : 'נפשי . רצוני : (ב) אשר לסות ונו'. כל התחוחר נפ' קשה מחכירו חרב השה ממות מיתת חרב מנוולה ומיתה של מטחו חינה מנוולת וכה"א (תהלים קפ"ז) יהר בעיני ה' המותה לחסידיו רעב קשה מחרב שוה מלסער ווה אינו מלטער וכה"א סובי' היו חללי חרב מחללי רעב שבי בולהו איתנהו בנוה: (ג) ופקרתי. לשון מינוי ופקידות: לסחוב. לגרר וכן

ואיבעית איסא קרא יסר בעיני ת' המותח לחמידיו רזב קשה מחרכ מכרא האי קא מצמער האי לא מצמער כרא פובי היו חללי הרב מחללי רעב שבי קשה מכולה כלהי איתנהו בית: ענו ופקדתי בשפחות. על דרך השאלה כלומר ארבע מיני פורעניות : לסחדב. כי דרך הכלכים לגרר הנבלת באכלם אותה:

## מצורת דוד

פי פכם יספלל בפד כפס כוכ אין רעני פליהם לכיום פרולה להם: שלח. חמור לכם בנכוחה שחמרתי לנרשם מחרלי וילחו ממנה : (כ) אנת נדא. להיכן כלך ולתכלית מה: אשר למות. מישראוי למות כסונו כמיתת דכר יותן לפיסה: ואשר לחרב וגרי. כל תחד יפונט כדכר כדאוי לו: (ג) ופקדתי, אמנס פליסס: ארבעה משפחות. ר"ל ארבעה פיני פונטין: לפרעב, דרך הכלכים ערר

[בוצא] בתחילה שאפר להם שיפו איש חרבו על יריכו והרנו איש את אחיו ונו' וכתיב ויקח את העגל אשר עשו וישרף משרחוירן למימב כה כתיב שם ייהי מכחרת ויאמר משה אל חעם אתם חפאתם תפאה נרולה ועתה אעלה אל ה' אולי אכפרה בעד תפאתכם. ואף שמואל לא תפס איתת מידה שאתה תופם שכשכאו ישראל ואמרו לו התפלל בעד עבריך אל ה' אלהינו ולא נכות כי יספנו על כל חפאתינו רלה. כה שפואל משיבן ויאפר שמואל אל הגם אל תידאו אתם עשיתם הרעה הואת אך אל תסורו מאתרי ה' ועכדתם את ה' CR בכל לבבכם ולא תתורו אחרי התוהו וסשתעבדו את ה' בכל לבבכם והסירו את אַלהי הגכר מקרבכם גם אנכי חלילה לי מחבוא לה׳ בחדול להתפלל בעדכם, ולפי שבתתילה החוירו אותם למומב ואחר כך באו להתפלל עליהם שמעתי להם אבל אם יעמדו להתפלל עליהם עד שלא חורו בתשובה לא הייתי שם להם גם לך אינני שוסע כשאתה מתפלל עליתם בעוד

בפוראי שבו ונאמר כי נאמן שמואל לנכיא לה' תאמר ולא הפיל מכל דבריו ארצה: שלח כעל פני ויצאו. שלחם סעל פני ויצאו ואפר הצווי כנגד ירפידו כאילו אפר אם בידך לשלחם פוב שתשלחם משתתפלל עליהם: נט והיה כי יאמרו. אשר למות. אמרו רו"ל כל הכאותר בפסוק זה קשה מתברו תרב קשה ממות איבעית אימא סכרא האי קא כנוול ודשי לא מנוול

סצודה ציון

שלח . פנין סירוד וגרושין כמו כן ישלח (לפיל ג'): (כ) אנה. לכיכן וכן אנה אסלה (שמואל כ' כ'): (ג) ופקרתי. פנין שיטי ונוכרות: מששחות . חתר כן כדכך כשחלה: לסחוב . פנין נרירם before My face and let them go forth. 2. And it shall be if they say to you, "Where shall we go?" you shall say to them, "So said the Lord: Such as are for death, to death, and such as are for the sword, to the sword, and such as are for famine, to famine, and such as are for captivity, to captivity." 3. And I will appoint over them four families, says the Lord, the sword to slay and the dogs to drag and the fowl of the heaven and the beasts of the earth to devour

the Lord, perhaps I will atone.' Samuel in Mizpah— '(I Samuel 7:4, 5) And the children of Israel removed the Baalim,' and afterwards, "Gather all Israel to Mizpah, and I shall pray to the Lord on your behalf (sic)." But you cannot bring them back to Me, therefore do not pray for them.—[Rashi]

2. And it shall be if they say to you—after they have left their land.—[Abarbanel]

"Where shall we go?"—What will be the use of our going forth?—
[Abarbanel, Mezudath David]

Such as are for death, to death— Each calamity mentioned later in this verse is harsher than the one preceding it. The sword is harsher than death. Death by the sword is defacing, whereas death in bed is not defacing. And so he says: '(Psalms 116:15) Precious in the eyes of the Lord is the death of His Saints.' Famine is harsher than the sword, for this one is agonizing whereas the other is not agonizing. And so Scripture states: '(Lam. 4:9) Better are those who die from the sword than those who die from famine.' Captivity—all sorts of death are in it.—[Rashi, Redak from Baba Bathra 8b]

Death, in this case, means death from pestilence.—[Mezudath David]

3. And I will appoint—Heb. מְּקְרְּחִיּי, an expression of appointment and designation.—[Rashi]

four families—This is a borrowed term, meaning four types of retribution.—[Redak, Mezudath David]

to drag—Heb. לְּחִת to drag. Cf. (infra. 49:20) 'If the young of the sheep do not drag them (יְּמְתְבוּם).'—
[Rashi]

ד ואַהָּנִינוּן לְּזִיַע לְּכָל סוְּכְּוָת אַרְעָא עַלּ דְלָּא תַבוּ כַּמִנְשָה בַר יִחִוּקיָר というな ראַסְנ יהורה על בירושלם ח אַרַי סן יַחוּס עַלְּךְ ירושלם וטן ירני עלך וסויוור לָּמשָאַל לַשְּׁלָּמָא לָה:י אַתּ שָׁבָקָהְ פּוּלְּחָנִי רָאָחורָא? נבורהי מחת וַאַחַבְּלִּינָהְ עַלּ דַהַנֵיה יַכְרָּא רְּמֵיתַבוּילָאתָבּהָּ: וובסא דרבן בסריביא כן אַכבר יַת עַמִי בְּקרני ת"א לופוה . סנהדרין ק"ב:

"י קרא שאינך בשובם בדרכם הדעה: (ד) לועדה. מנורת לא קם ולא זע כלופר זעים וחרידים ספני בכלבית הארצות: (ה) כי סי יחכול עליך ירושלים. כי כן הבכלבות שיחבול עליך: ומי. הם:

ינור לך. כשאסתיר פני מסך: וכי. הם ישנה יסור לשאול: (ו) את נסשת אותי . סדר הבקראות כולן נשפתין לשתבר וכן הילוכן את נסשת אותי על כן אחור תלכי : (ו) ואורם בסורה.

מון (ד) לוופה , לופוה קרי : (ו) כלחידי . יים ולחקי חסר יויד :

כמה פעמים חשבתי להשהית ונהמתי על הרעה עתה נלחיתי הנהם.הנחם (דפורלישי"ר בלע"ז): (ז)בפורה.נפה שקורת כנחת שי

קם ולא זע (אסתר ה') וכמוהו גאות מגורת גאה מאד (ישעיה ט"ו): לכל ממלבות הארץ . כל השומע רעה הכחה שליהם יווע: (ה) ינור. יקינן: ופי יפור. חליך לנעות מדרכו חליך לבחול לך לפלים: (ו) נלאתי הנחם.

אם לא יבהכום (לקמן מ"ט): (ר) לזעוה. מגזרת לא

 תותים לזועה, כתיב וקרי לועוה והענין אחר אלא שהם שני שרשים והם ענין התנועה: בגלל כנשה, כי הוא שני שופט שות בפקשים הצים והנכלה לבכנסה. בענים היא אירושלים חללים כפי שבתוב ויית על דלא תבו בפנשת הנהיד את יהודה בפקשים הצים ורם נקי שפך עד שבלא ירושלים חללים כפי שבתוב ויית על דלא תבו בפנשת בר השקדת: (ה) כי פי. ינור לך . כפו לנור לו ולנקפו ענין נחפת האבל וספיד הצרות עסו ובא בוה חלשק לפי שהפנחפין נדין פסקפן זה פפה זה כפה לנחם האבל אפר פי יחסול ופי ינור לך ופי יפור לשאול לשלום לך כי את נרפת דרבנך שנמשת אותי לפיכך תלכי אחור היא לפני: מי את. נלאתי הנחם. כמה פלפים נחמתי על הרעה אשר דכרתי לעשות להם ולא נשיתי נלאתי על זה לא אוכל שור להנחם אלא אפרע מהם: (0) ואורם. בכו שוורים התביאה במזרה כן אזרם בשתרי הארץ כלומר בגלותם אשיצם בכל קרי הארץ ואבר בשקרי במקום בעדי כי דרך השער נכנסין ויוצאין בעיד

מצורת ציון ומשיכה כמו סחוב והשלך (לקמן כ"כ) : (ד) לועוה. פנין רחת וחרדה כמו והיה רק זועה (ישמיה כ"ח) : בגלל. בטכור כשו בגלל הדכר הוה (דכרים ט"ו) : (ה) יחבול. מלשין חמלה ורחמים: ינור. מלשון נדידה: (ו) נששת. שוכת: ואשר. מלשון נשיה:

נלאיתי. עלין עייפות ויניעה כמו וכלפו פלרים (פמות ז'): תנהם.

סצורת דוד הנכילות ממקום למקום: לאכול ולהשחית. מוף לאכול הנכילות והבהתה להשחית ברפיסת הרגל: (ד) לוציה לכל משלכות. כלש יחרדו וירעמו שלא יקרה להם כמקרם: בגלל בנשח . ל"ל בעבור שפחון כמעשה מנשה וגו' : על אישר וגר' . בעביר הבר עבה מעשיו כירובלים בסרסים לכן למדו ממנו ואחוי בהם: (ה) בי סי יחבול .

ר"ל אין מי יחשול שליך ואין מי יכודה כראש שליך כדרך המכחפים לכחשך בכוא הלכה שליך ואין מי ישור לכשיח מדרכו לכוא אליך לשאיל כשלושך: (י) את נששת איתי. של כי שוכת אומי ותלכי לאחור לפרום מתני לכן העה לאו די עליך להכוח כך ולשחתך: גלאיתי הנחם. הכד לכוח שצוים נותרי עליך השחתה ולחדי נקתת ועתה נלחיו להנחם על הרעה כ"ן ואורם. לפורם כל ערי החרן להתעור חכולה במורה שאין כלם נופלים במקום לחד: שכלתי.

and who will turn aside-to you, to turn aside from his road to you, to ask of your welfare?—[Rashi]

Since you brought all this upon yourself, no one will console you, for you have forsaken Me. Therefore, you shall go backwards, and not forwards.—[Redak]

6. You have forsaken Me-Since you have forsaken Me and have

gone backwards to move away from Me, I will stretch out My hand over you to strike you and destroy you.—[Mezudath David]

I am weary of repenting—Many times I planned to destroy but repented of the evil. Now I am weary of repenting. Heb. הְנָחִם (Dporpnser in O.F.).—[Rashi]

7. with a sieve—A sieve called (van

and to destroy. 4. And I will make them a horror to all the kingdom of the earth because of Manasseh the son of Hezekiah, king of Judah, for all that he did in Jerusalem. 5. For, who will have pity on you, O Jerusalem, and who will lament over you, and who will turn aside to ask of your welfare? 6. You have forsaken Me, says the Lord. You shall go backwards, and I have stretched out My hand over you and destroyed you. I am weary of repenting. 7. And I winnowed them with a sieve in the cities of the earth; I bereft.

Dogs customarily drag a carcass when they eat it.—[Redak, Mezudath David]

4. a horror—Heb. לְוַצְּוָהְ from the same root as '(Esther 5:9) And he neither rose nor quaked (אַנָּ).' Similarly, pride, from the root '(Isa. 16:6) Have become very proud (אַנָּ).'—[Rashi]

to all the kingdoms of the earth— Anyone who hears the evil that has befallen you will shudder.—[Rashi]

They will fear that the same thing will happen to them.—[Mezudath David]

Others explain that Israel will quake before the other kingdoms of the earth.—[Kara]

because of Manasseh—He led Judah to commit evil deeds, and he shed innocent blood until he filled Jerusalem with the slain, as in II Kings 21:16. *Jonathan*, however, renders: Since they did not repent as Manasseh son of Hezekiah.—[Redak]

The intention is that Manasseh was very wicked. He led the people into idolatry with the intention of changing the face of the Jewish people. Although he repented of his sin of idolatry, he left his impression

upon the people, who followed his early practices. They were punished for following Manasseh's sins. Had they repented as he had done, they would have been forgiven. See Daath Soferim, also II Kings 21, Commentary Digest.

for all that he did in Jerusalem-Since he instituted idolatry in public, the populace learned to emulate his ways and adhered to them .-[Mezudath David] The Rabbis tell us that Manasseh placed an image in the Temple whereas Ahaz had placed one in the attic, but feared rebellion if he would place it in the Temple proper. Also, Ahaz was ashamed to look Isaiah in the face, Manasseh assassinated whereas him. See Commentary Digest II Kings 21.

5. For, who will have pity on you, O Jerusalem—Which of the kingdoms will have pity on you?—[Kara] will lament—Heb. מוד [Rashi]

Lit. who will wander for you. This refers to the consolation of the mourners, for people come to their house, each one wandering from his own home to come and console the mourners.—[Redak]

אַרַעַא הַכּלִּית אַבּרַית יַת עָמִי מאורַתַתַהוּז לָּא תַבוּ: ח סַנְיאַת כַּרְסַיּ אַרְסְלָתְרוּוּן מֶחֶלּ יַסְמִיוּן אַיָהַיתִי עַנַיהון עַל סיעת עוליסיהון ביווין פר בטיהַרָא אַיָהַיתִּי עבירון משרון בתביף וַחַבּילָא קרְנֵיהוֹן:

ת"א פלחו לי (יכפות פו): יולדה הבכפה אלכנותיו קרי מהר"י קרא

(וו"ן כלע"ו) כזה שהוא זורה שעורין שלא יהיו כלן גולק למקום אחד: (ח) עצבו די. רבו לפני אלמנותיו: עד אם. על ירושלים שהיא עיר ואם בישראל: בצהרים. הכל יהת נלוי לפניו כל נכזי מטמונס: הפלהי עליה פתאום עיך . השכנתי עליהם פתאום גייסות של עיר וכהלות רבות . וים פותרים עיר לשון שונה כמו ויהי ערך (שתוחל ח' כ"ח) ופשריה לפרך (דניחל ג'): (מ) אמדדה יולדת השבעה . שומרון וכנסיה של עשרת שכטים שעמדו מהם ז' משפחות מלכים רשעים כבר אומללה וגלתה: ושאריתם אלו יהודה וקצת בנימין שנשתיירו בישראל לחרב אתן . אלו הן שכע משפחות ירבעם כן נכם וכיתו בעשה וביתו עמרי וכיתו יהוא וכיתו מנחם וכיתו סקח וכיתו הושם

כות שוורה את הכוץ בנורה: (ח) עצמו לי אלמנותיו. פתרונו רבו לי אלמנותיו מחול יסים . עצמו מנזירת רב ועצום: הבאתי לחם על אם. זו ירושלם. שהיא אם לכל ערי ישראל: בחור. לחום לה הבינה המשקם שורה מלכל המתיר ספנית. הבנוברנצר: שורר בצתרים, שאון ארם יכול להמתיר ספנית שבפני שורר לילת אדם יכול להממן ולהתכא, ורקרקתי בסדר חשורר בצהרים אין אדם יכול להממן ולהתכא, ורקרקתי בסדר חםקראות וכל הענין נשמע לשעכר וכן הליכן. את נפשת אותו נאם ה' אחור תלכי. תנו דעתכם שפיום שנפשתם אותי ביכי יהויקים בכל יום ויום את הולכת לאחיר ולא לפנים. ואם את ירי עליך ואשחיתך. כענין שנאמר ביהויקים וישלח ה' בו את נרודי כשרים ואת נדודי ארם ואת נרודי מואב ואת נדודי כני עמון וישלחם ביהורה לתאבידו: ואורם במורה בשערי הארץ. שביםי יחויקים גלו דניאל וחבריו ורבים סשרי ידודה: קבלתי אכדתי את עבי. לפי שבדרכיהם לא שבון עצבו ל אלכנותיו מחול יכים. שמיום שמשעתם כי רבו חלליכם ותרבו אלפנותיבם. והבאתי את יהויקים ואת יהויכין ואת

התרש ואת המסגר: הפלתי עליה פתאום עיר. אנשי עיר מלך בכל ובכחלות: (מ) אומללת יולרת חשבעה. פי אשת שילדת ? בנים אומללה (מהם) שהכנים מתים כלומר ירושלים שהיתה רבה עם ישבה לה ברד מהם לפי שיש מהם שגלו ריש מהם מנחת שי

וכן אטר לכל באי שתר עירו וכת"י בקרוי ארעא וכן תרנם בשעריה בקרוחא יאסר ואורם על עשרת במקומות רבי (ח) חלפנותו . חלפנותיו קרי : (מ) כחה בחשה. כח קרי :

חשבטים שנלו וכן שכלתי אבדתי אוכר עליהם ואף על פי כן שבם ירודה שראו כל ות בררכיה' הרעי לא שבו ואסר שכלתי כי בניו היו: מו לצמו לי. יבא זה הלשון בענין הככוה והאיכוה ואמר לי ר"ל כי אני מצר עליהם ורבו אלמנותיו בעיני: אלפנתית. כתוב כלא וידר וקרי בירד וימצאו רבים כפודנו וזה היה בים: אחז שהרג פקח כן רפליהו ביהרדה מאה ועשרים אלף ביום אחר ונשארו רגשים אלפנות: הכאתי להם על אם בחור שורד בצהרי'. על קהלת בחורים חבאתי שורר בצהרי'. כלוסר כי לא כאו כלילה כננכי, אלא בצחרים ולא הוכילה לבחורים נבורהם: אם . ר"ל קהלה או משפחה כמו שנקראת אום אום ה: בהור. על דרך כלל כמו בתורים וכן שש מאות רכב בחור וכן ת"י איתיתי עליתון ונרי כבעביד: הפלהי עליתי פתאום עיר ובחלות. עליה על האם שוכר הפלתי עיר ד"ל חרבן הערים. ובהלות כמו פתאום כמוריכהילו לחביא את חבק מהרות ללכת פתאום וכאילו אמר המלתי עלית פתאוי ובתלות עיר והכפל לחוק הענין ככו פתע פתאום. ואדוני אבי דל פירש עיר שונא מן ויתי עריך וית איתיתי עליתון משירין ונר'. כבעמור' נפי אמללת יולדת השכעת. יולדת בנים רכים והיא כנפת ישראל ושכעת ענין רבוי בפקומות לא תשבון מבוון וכן ער עקרה ילרת שבעה. שבע יפול צדיק וקם. שבע כתשאתיכ': מצורת רוד מצורת ציון

אף כי שכלתי אותם והאבדתים פכ"ו לא שבו מדרכיהם ולא לקתד מוםר: (ח) עצמו לי. החלמנות שכהם המה מרוכים כפיני יופר. מחול ימים. ר"ל חץ פני מושה נקם כמחנקם להיות הכל נחשב לפני למעם כי פדרכם נחשב לפני להרכה וחין כוה שמחה לפני ז הבאתי להם . הכחתי עליהם וחוזר ועפרב על חם ר"ל על ירובלים הכחתי הכולת כחורים להיות שודד פותם בפת להרים למען ירפם למלח כל גנזי המטמוניות: הפלתי . הפכנתי פליה פחחום קבונת שונפים ועדת עם המכהיטת: (ע) אומילח. ככר גלתה שותרון ועשרת השכמים שנדלה שכעה משפחות מלכים רשמים והם ירכמם כן נכט וכיתו כעבה וכיתו עמרי וכיתו יהום וכיתו מנחם וכיתו פכם

פנין הפוך מחשכה כשו פן ינחס כסם (שם ידג): (ו) ואורם. פנין שול כפו וחחכה אוכה כנום (ויקלא כ"ו): בסורח. הוא הכני שורין בו המכואה וכן כרחת וכחולה (ישנים ל"): בשתרי. בפני וכן לחלה בפניך (רכרים "י) שכלתי. ענין מיחה כמו מחון השכל חרכ (שם ל"ב): (ח) עדשר, ענין רכוי כמו עשם פלום (חהלים ל"ב) ז אם. כן חקרא עיר גדולה אשר הקשות סכיב לה זכן שני ואס בישראל (ש"כ"ב"): בחור. . נכקר וגנור: שורד. מושק: חשלתי. ענין השכנה וחניה כמו נופלים בעמק (שוסעים ז"): עיר . פנין שונא למו ויהי מדך (ש"ה כ"ח): ובחלות. מלשון בהלם וסחד: (ט) אובללה. פנין כריחם כפו אופלל אני (חהלים

upon her suddenly the destruction of the cities and hurriedly.

Kara places this passage, commencing with verse 6, as referring to the reign of Jehoiakim. He explains the entire passage in the past tense, as follows:

\* For Rashi's commentary turn to page 233.

[6] You have forsaken me, says the Lord, you have gone backwards— Think into this matter, that since you have forsaken Me, every day you are going backwards and not forwards.

and I stretched out My hand over

I destroyed My people; they have not returned from their ways.

8. His widows are to Me more numerous than the sand of the seas; I have brought to them upon the mother a chosen one who will rob them at midday; I have cast upon her suddenly a city and terrors. 9. She who bore seven has been cut off.

in French), like one who winnows barley, so that they should not all be exiled to one place.—[Rashi]

Just as grain is winnowed with a sieve, so will I winnow them in the cities of the land. I.e., in their exile, I will scatter them throughout all the cities of the earth. The word , lit. gates, is used instead of ערי, cities, since people enter and leave a city through its gates. Jonathan, too, renders: in the cities of the earth. Scripture states: I winnowed them, in reference to the Ten Tribes. I bereft, I destroyed My people, also refers to that kingdom. Nevertheless, the tribe of Judah, which saw all that, did not return from their evil ways.—[Redak]

8. are to Me more numerous—His widows are more to Me.—[Rashi]

I am troubled about them, and they are in My eyes more than the sand of the seas. This refers to the time of Ahaz, when Pekah son of Remaliah slew one hundred twenty thousand Judeans in one day (II Chron. 28:6). All the wives of the soldiers remained widows.—[Redak]

Abarbanel quotes a commentator who explains: To Me, His widows are heavier than the sand of the seas. I.e., the distress of the widows of Judah weighs heavily upon Me, even more than the sand of the seas.

upon a mother—Upon Jerusalem, which is a city and a mother in Israel.—[Rashi] I.e., Jerusalem was

a metropolis about which smaller towns were clustered.—[Mezudath Zion] See II Sam. 20:19.

Kara explains that Jerusalem was the mother of all the cities of Israel.

a chosen one—Nebuchadnezzar. —[Kara]

Redak renders: I have brought to them, upon the congregation of youths, a robber at midday.

at midday—Everything will be exposed before him, all their hidden treasures.—[Rashi]

They did not come upon them at night like thieves, but at midday, and the youths' might did not avail them.—[Redak]

I have cast upon her suddenly a city—I caused the troops of a city and many terrors to rest upon her. Some interpret עיר as 'an enemy.' Cf. '(I Sam. 28:16) And has become [the supporter of your adversary (אַנד).' '(Dan. 4:16) And its interpretation to your adversaries (לְעֶרֶהְ).'—[Rashi] The quotation from Daniel appears in Rashi as Dan. 3. In II Sam. 28:16. it appears in Rashi as Dan. 3:49. Accordingly, the copyist must have had an edition in which Chapter 3 continued through the first sixteen verses of our Chapter 4. In early editions, this verse is 4:19, Chapter 4 commencing three verses before our division. Saadiah Gaon had this division and it was also adopted by the Christiansl.

Redak renders: I brought about

נְפְּחָה נַפְשָׁה בָּאֹה שִׁבְּוֹשָׁה בְּעָד יוֹמֶם בּוֹשְׁה וְחָפֵּרָה וֹשְאֵרִיתִם לַּחֶרֶב אֶתֵּן לִפְנִי אִיבִיהֶם נְאָם־יְהוְּה: אוּי-לִּי אִפִּי כִּי יְלִדְתִּנִי אִישׁ רִיב וְאִישׁ מְדוֹן לְכְלֹּ-הָאָרֶץ לְאֹ-נְשִׁיתִי וְלֹא־נְשׁוּ-בִי לְּכְלֹּ-הָאָרֶץ לְאֹ-נְשִׁיתִי וְלֹא־נְשׁוּ-בִי בְּלָּה מְכַלְּלְוַנִי: ״ אָמֵר יְהוֹה אִם־לָא

עסא הַוו לְסַפְּחַת נְפּשׁ לְּאָלְאָרְתְּיִוּ מְלָּשְׁמִין לִּיִּ מְּעָרְ לָּאָלְאָרְתְּיִ וְּמָבִי אַרְעָא לְּמָבְיִי נְבָּר דִין נְאָנִש לָּמְלֵי נְבָּר דִין נָאָנִש לָּמְלֵי נְבָּר דִין נָאָנִש לָמְלָי נְבָּר דִין נָאָנִש לָמְלָי נְבָּר דִין נָאָנִש לָאַ רָשְׁן בִּי וּמָא רְאַנְא לָא רָשִׁן בְּר וּמָא רְאַנְא לָא רָשִׁן בְּר וּמְא בְאַנְא לַבְּי נְבָּר דִין נָאָנִש לַבְּי נְבָּר דִין נָאָנַש לַבְּי נְבָּר דִין נָאָנַש בּוּלְהוֹן מְלֵּבְיתוּ נְפָּשׁ בּוֹלְהוֹן מְלֵּבְיתִי נְפָשׁ בּוֹלְהוֹן מְלָבְיתִי נִּפְשׁ בּוֹלְהוֹן מְלָבְיתִי נִּבְּעַר בְּיִבְּיוּ

מהר"י קרא

שנהרנו: נפחה נפשה: ככו מפח נפש: באה שמשח בעוד יוכם. כלוכר שקעה אורה אמילו בעור יום: ושאריתם להרב אתן. יוכם. כלוכר שקעה אורה אמילו בעור יום: ושאריתם להרב קשות הלו זה רורו של צרקיה ולפי ששלח ירכיה לומר להם קשות הללו היה מתאונן על עצמו ואמר או ילו אמי כי ילרתני איש ירב ואים מדים מילו לכל הארץ ושמא האמר נשהי ביו אנפיר ביו ולכך סריבים על לכך נאמר לא נשתי ולא נשה ביו אנפיר: ביו ולכך סריבים כללותי. מקלים אותי וכלו אושלים שאני הולך בשליותות? (יו כלו מקללותי. מקלים אותי וכלו מקליות אשאירך למוב: נשבועה אשאירך למוב:

יוכיהו: נפחה נפשה. לשון דחבה נפשה מתירנמינן ודחבין נפש (דכרים כ"ח) ומפחן נפש: בעוד יומם. כלח זמנה מהרו ליפול כך נדרש כמסכת ניטין. ונמדרש רכית מסומת ליטין. ונמדרש רכית מסומת דרשו כלפי ירושלים ומונה שבעה רשנים היהות היהוא אחז מנהה חמון יהויקים לדקיהו אך יש למנות עוד רהבעם אכיה אמליה אחוה: וחפרה. לשון לכות כיוםת: (י) אוי לי אסי, ירמיה היה מתאונן על עלמו של עלמו

שהיו שונאין אותו בני עירו על דברי תוכחותיו : ואיש מרון. איש מריכה כמו לא ידון רוחי (בראשית ו'): לא נשיתי. כמו לא תהיה לו כנושה (שמות כ"ב) : כלה מקדרוני, איני רכ עמהם על עסקי ממון שיש לי עליהם ברחה שי

(י) מקללוני. במקלם ספרים פלמיד בקחן ופיין דקדוקו בשכלול דף פיש ובפל רב פפלים בחלק הורים המכשהתמורת פליו ליה ופחת נסיף: (יח) שרוחר, שריחיך קרי: נפתח נפשה. ענין דאבון כמו מפת נפש: באה שמשה כנור יומם. על דרך משל כרוב הצרות ככו שאמר גם כן על הצרות תשך השמש בצאתו. באח כתוב בא קרי והשמש ימצא לשון

חשך השמש בצאתו. באח כתוב בא קרי והשמש בצא לשון הרובה שלא יכלו בגלות אתן לחרב ויש לפרש ושארית: בניה יכר ולשון בקבה: בושה וחפרה. כפל ענין במיש: ושריתם. השארית שלא יכלו בגלות אתן לחרב ויש לפרש ושארית: בניה ככר שם ושאר: ני אוי לי אמי. אויש ריב ואיש מדון. כי כלם מריבים עמי ומרון ככו ריב: לא נשיתי ולא נשו בי. לא נשותי באחר הובעים הלואתם מפני ולא אויצה בשחי בהם שאהיה הובעים הלואתם מפני ולא אויצה לתת להם ובעבור וה יכל לוה רק ששונאי אותי מפני שאני מוכיח אותם למיבת: כלה בקללוני. הורככת המלה כעני שרשים כן קלל וכן קלה כי הם שני ענעים הקללה רוא הפך הברכה והקלון הוא הפך הכבור וכן אמר העניא כלה מקללני ומקלני ורורכבו שנוהם כאהר ואמר בפלה אתת שני ענינים לקצר הלשון ולצחיהו והופרה ה"א קלה בוי"י כמות בקללני ומקלני ורורכבו לולי שהחליפות וקראו למ"ד הפלל בקריאה לא היה גכר במלה ענין קלה: ניח) אמר ה". אפר לי האל בשהיתי מחדעם עליהם שמופי יהיה לפוכ: אם לא. כעין שבועה ככו אם לא שויהי היבסתי אם לא כאשר דמיהי כן כשהיתי מחדעם עליהם שמופי יהיה לפוכ: אם לא. כעין שבועה ככו אם לא שויהי היבסתי אם לא כאשר דמיהי כן

מצורת ציון

 וצרת דוד

נימו הושע כן אלה ונימו: נפחה נפשה. היה לה דאכון נסש:
בא שמשה. שקפה ששה כבהיה שוד היום גדול כ"ל הובסלה
בא שמשה. שקפה ששה כבהיה שוד היום גדול כ"ל הובסלה
גדולתה כמהירות כלא ומנה: בושה וחשרה. והיא יושכת כגולה
בנושה וכלימה: ומשריהם. השאריה השאלה מעדת ישכאל הם
הימדים וכניתן את גד אותם לחכר לפני אוריכם: (י) אור א אפי,
ירמיה היה מתאון והסיב הדבור מול אתו ואמר אוי לי אמי לשר
ילדמי להיות איש ביב ומדון לכולה כי יריבו עשדי על שאני מוכיתה
לא גשיהי. לסשמים מריבים עם התלוה על שהא עוב בה הכולוה
ולתפתים מריבים עם הלוה כן על שאינו תשלם ההכולה אכל אני לא

סלוחי להם ולא הם הלוו לי ופנ"ז כלם מקללים ופציים אותי : (יא) אבר ה'. אמר הנפיא ה' אמר לי מה אחר חושש פל קללמם הפיני שבם אם לא הפשרי אותר לנו הכל המקללים אותר יו יומו ויילוב ובי ואחה השלא לנורב: אם או, הריני בבנע אם לל צעת בל הרשה והלרה אשיר או את לב האורי כוא לגוראלון להפניע כך ולהלוח סביך לכלו עמו לבכל ולא יקחך בשבי כיד חושה היש

a man of quarrel and a man of contention—For they all quarrel with me.—[Redak]

and a man of contention—Heb. אָישׁ קְדּוֹן, a man of quarrel, Cf. '(Gen. 6:3) Let My spirit not contend (יִרָּוֹן).'—[Rashi]

I have not lent—Heb. גְשִׁיתִי, Cf.

(Exodus 22:24) You shall not be to him as a creditor (בְּגֹשֶה).'—[Rashi]

Sometimes people quarrel with the creditor because he exacts the payment of the loan from them and sometimes they quarrel with the debtor if he is delinquent in his payments. But I did not lend money her soul grieves, her sun sets when it is still day. She is ashamed and confounded. And her remnant I shall deliver to the sword before their enemies, says the Lord. 10. Woe is to me, my mother, that you bore me, a man of quarrel and a man of contention to the whole land. I have not lent, nor have they lent to me. Yet, they all curse me. 11. Said the Lord: Verily, I will

you and destroyed you—This alludes to '(II Kings 24:2) And the Lord incited against him bands of Chaldeans and bands of Moabites and bands of the children of Ammon, and He incited them against Judah to destroy it.'

9. her soul grieves—Heb. אָבְּחָה, an expression of 'her soul grieves.' We translate '(Deut. 28:65) And grieving of the soul (אַבּאַרוֹן) as שְּבָּיוֹן וְבָּשׁ בּוֹן בּאַרוֹן (Rashi)

when it is still day—Before its time, they hastened to fall. In this manner it is expounded in Tractate Gittin. [See Gittin 88a].—[Rashi]

The Rabbis explain that God hastened to exile Judah in order that the exile of Zedekiah should still find the craftsmen and the gate sentries, explained by the Sages as the greatest scholars of the age. The exile of Zedekiah was accelerated in order that the exile of Zedekiah still find the scholars exiled with Jeconiah still alive in Babylon. Had they come later, they would not have had any teachers to teach them the Torah.

And in the Midrash of Rabbi Tanhuma (Tanhuma Buber, Vayetze p. 153) it is expounded as referring to Jerusalem, and he counts seven wicked men: Jehoram, Jehoash, Ahaz, Manasseh, Amon, Jehoiakim,

and Zedekiah. But there are yet to count Rehoboam, Abijah, Amaziah, and Ahaziah.—[Rashi] Surprisingly, Zedekiah is listed among the wicked kings. His only wickedness was that 'he did not humble himself before Jeremiah the prophet from the mouth of the Lord' (II Chron. 36:12). The Chronicler continues, '(v. 13) Also he rebelled against King Nebuchadnezzar, who had adjured him by God, and he stiffened his nape and strengthened the temptation of his heart from returning to the Lord God of Israel.'

The reference is to Jeremiah 38. wherein the prophet commanded Zedekiah to surrender to the Chaldeans, and he would be spared. whereas if he would continue to battle against them, the city would be destroyed. Zedekiah was afraid to do so and disobeyed the command of Jeremiah. With this one exception, Zedekiah is considered a righteous king. He was called Shallum because he was perfect in his deeds (shalem, perfect) (Horioth 11a). A further account of Zedekiah's righteousness appears in II Kings 24:19, Commentary Digest.

10. Woe is to me, my mother— Jeremiah was complaining about himself, that his townsmen hated him because of his castigations.—[Rashi] יְהָא לְּשׁב אם לֹא יַיְתוּן יְיְבְעוֹן מְנָךְ בְּעִרְן דְאַיְתִּי עְלֵיהוֹן מְנָּךְ בְּעַרְן דְאַיְתִּי יִבְּקְרָךְ דְּתְּלֶךְ בְּכְרָוֹלָא יִבְקְיבִרוֹן וּבְיִתְי בְּכָרְוֹלָא מצפונגעַלָּה לְמִהְבָּרָא יגבְפָבוֹן וּבְית נְּנְיַברוּן יגבְפָבוֹן וּבְית נְנְיַברוּן יגבְפָבוֹן וּבְית נְנְיַברוּן לְבִיִּא אָמְסִר לָּא בְּרָמִין בְּחוֹבִין בַּדְנִיתוּן בְחוֹבִין בַּדְנִיתוּן

ּנִבְבָּלֵ - חַּמּאוֹתֵּילֵ בַּינִבְּלֵ - נְּבִּנְלֵּיךָ יִּבְילָלֵ הַּלְּלֵּלְ כִּצְּפִוֹ וּנְחְיּמֵּת יִּ דְיִּלָתַ בַּּרְזָּלֵ ו בַּרְזֶלֵ כִּצְפִוֹן וּנְחְיִמֶּת בְּעֹת רָתָה וּבְתַּת צָּרָה אֶתּ־לְּאִרְ אַנִוֹתָךְ בַּמְוֹב אִם-לַּוֹאוּ הַפְּנַּתְּתִּי בְּךְ

שריהיך קרי סגאוא מהר"י קרא

ם לא חפנעתי כך. פתרונו שאפניע כך בעת רעה וכעת צרה את האויב. ישראל שהם אויבים לך עכשיו יבאי בעת צרהם את האויב. ישראל שהם אויבים לך עכשיו יבאי בעת

ובקשו ויפניעו מכך לדרום בעדם את הי להתפלל בעדב וכן היה דרבר. דכתיב בשלוח אליו המלך צדקיתו את פשתור דרוש גא בעדינו את הי כי נכודנצר מלך בל בא שלעני. וכן בשנהרג גדלית בן אחיקם וישמעו כל שרי החיילים ויחנן בן בשנהרג גדלית בן אחיקם וישמעו כל שרי החיילים ויחנן בן

סרח ויאמרו אל ירמיה הנביא תפל גא החנתנו לפניך והתפלל

בעדינו אל ה' אלהיך. ווה הוא אם לא הפגעת בך: (יב) הירוע ברול ברול. וכי מה יכולין לעשות לך בתמיה תירוע ישראל אפילו אם הם קשין בברול. לירמיה שהוא קשה מהם שקשה

בכרול וכנהושת דכתיב ואני דגה נתתיך היום לעיר מכצר

ולעכוד ברזל ולחומת נחשת: כצפון ועור שנבוכדנצר יבא

סצפק לרועעו: הירוע. לשון שכירה: (יג) חילך וכל אוצרותיך

רשיי

ולא להם עלי והרי כל העם מקללני: (יא) שריתיך. השארתיך לשון שארית וכן פתרו מנהם אבל דונש פתרו הוחלתו לשן התרה ושריתיך כמו (דניאל ה') משרי הסרין היום מן ופתרון שריתיך כן הוא שממר הנה פתחתיך היום מן האויקים (לקמן מ') כלותר ביום אשר הקים ה' את דברו מאחר לו ועתה הנה פתחתיך היום מן האויקים אשר על ידיך אם שוב בעיניך לכא אתי בכלה וגם ישראל בקשו ממנו ידיר אם שוב בעיניך לכא אתר לו התפלל בעבילם כאשר כאחר לו התפלל בעדינו אל ה' האפלל בערים האברבה (לקמן מ"ב): אם לא אלהינו כי נשארנו מעט מהרבה (לקמן מ"ב): אם לא שוש שבושה: הפגעתי בך בעת רעה. את האויב בשתכא עלהם הרעה יפגעו כך שתכקש רחמים עליהם הרעה יפגעו כך שתכקש רחמים עליהם כנון לדקיה שלהם

מניהם הרעה יפגעו כן המינין לקמן כ"א) ד"א נכוזראדן יכהם מאהך אם טוב בעיניך לבא אחי בכלה (לקמן מ"): (יב) היחים מניה ברעה מאהך אם טוב בעיניך לבא אחי בכלה (לקמן מ"): (יב) הירוע ברול ברול בוצפין. אומר אני ברול הכא מלפין קשה משאר ברול וכן פחרונו הם נמשלה לכרול הולפי רכיל נהשת וברול (לעיל ו") ובירמיה כאמר נתתיך לעמוד ברול ולחומת נחשת (לעיל א") ושלו חזק משלהם כי כ"נ מלפון יכא כדבריו עליהם: הירוע, הירולן ברול שלהם את שלך ד"א הירולך פרעה הכא בעזרתם משלהם כי כ"נ מלפון יכא כדבריו עליהם: הירוע, הירולך ברול שלהם אולף והירוע ממון: ואוצרויך. שהוא קשה כברול את כ"נ שהוא ברול הבא מלפון ונחשת ות"ו נוטה ללד זה: (יג) חילך, לשון ממון: ואוצרויך. שהוא לומר: ובבל הבולך. אשר העמדת עכו"ם ככלן:

מנהת שי מנהת שי היים וחוניםין פלח והיו גם החר ניש ויים הסרתהסר: היחה: שרוחיך. כמו שריחך וחירק הרי"ו במקום פגול וכן (יג) והוניםין בי וחיים והוניםים חירק התי"ו במקום פגול ואל"ף שאר נעלם מיים חירק התי"ו במקום פגול ואל"ף שאר נעלם

מהפכתב וכן זגם כל שרית ישראל כמי שאריה ושאריה דענע אחריקך כלומר מה שישאר לך מהוכן בכא דמת זכן תיי אם לא מסופך יהא לפכי אם לא הפנעתי בך נעת רעה ובעת צרה את האויב רעת יכת ובעת צרה את האויב ורוא בנוראארן מסופך יהא לפכי אם לא הפנעתי בך בעת רעה ובעת צרה אם ללכת כמו שכתוב. הפנעתי בפצל יוצא כלומר אטיבנו שיפגע כך וינקש מסך שתששה איות דבר מיינין אם לשבת אם ללכת כמו שכתוב. הפנעתי בעל לא שריתיך יאמר כנגד הגביא אם מסך שתששה איות דבר של או שריתיך יאמר כנגד הגביא אם מסופת מול ביותי של כנים לפירות התרוך במול אורתיך בנור שרוף התרוך בחוץ התרוך בחוץ אחר אם הישבר ביותי בחלים וליותיך ברול אחר את התרוך ברול אחר את התרול הרוא פרול בעוך שבר אם ברול ענין שבר אם אחר השבר ברול ברול אם ברול אחר יתרוך ברול אחר את התרול ביותי בול לעבוד ביותי בל לעדו אצירי ריל יחשבו שהם יוכל ולפתור בפני בוכדנוצד כי אם ברול נכוכרנאצד כי אם ברול נכוכרנאצד היא ברול ונחשת: פצפון מפתח הרעה כיעם חלך, לא הם כרול מול בוואד ביות לעבוד ביות בוווי רכים כי לא ימכר ולא יותן כמחיר השלל אלא כל אחר ואחד יבוו לעצבר: וכל מסאתיך, ובעבור במחיר. כל כך יתיו בוווי רבים כי לא יסכר ולא יותן כמחיר השלל אלא כל אחר ואחד יבוו לעצבר: וכל מצורת ציין

מצורת דור מלי מין לבל אחי כוא ואברה דור מור מניך לבא אחי כוא ואברם את מייני פליך (לק" מ): (יכ) הירת. וכי אפשר שהכרול מהחרכות שלך ישכר כרול החרכות שבא מסון וכי אהכרול מה מחור מוד בי המחויק שוד יותר וכן נאמר שהכרול הוא מה מוד בי באחר מוד יותר וכן נאמר הולר כרל נחושת וכרול (לפיל ו") ר"ל וכי חחשוב שאחה החובר כמלחם מול נ"י הלא מאד יחוק ממך: (יו) לבו אחן. נו מאך

כמוה: שריתך. מלבון שארית וכא לחסרון אל"ף וכן גם כל שרית שבאא (וכ"א"ב): המענידי. פנין כישה כמו ומעו לי (כרשים כ"ג): (יכ) הירוע. טנין שכירה כמו ורעו דליותיו ((עמיל \*h): נינו חילך. מלבון היל ועושר כמו וישראל עושה חיל (כשריל כ"ד): לבו. מלבון כזה שלל: סחיר. שנין דמי הדכר וטרכו כמו

Nebuchadnezzar who comes from the north is stronger, compared to iron and copper.

13. Your wealth—An expression of money.—[Rashi]

and your treasures—He is addressing Israel.—[Rashi]

not for a price—There will be so

many plunderers that the plunder will not be sold for a price, but everyone will plunder for himself.— [Redak]

and for all your sins—And because of all your sins, this will befall you.—
[Rashi]

and throughout all your boundar-

leave you over for good; verily I will cause [them] to beg you in time of famine and in time of distress, with the enemy. 12. Will iron break iron from the north and copper? 13. Your riches and your treasures I will give for plunder, not for a price, and for all your sins and throughout all your boundaries.

to them, neither did they lend to me. Nevertheless, they curse me and deride me.—[Mezudath David]

11. I leave you over—Heb. שַרִיתִיך I leave you over, an expression of a remnant. In this manner. Menahem (Machbereth p. 181) interpreted it. but Dunash (Teshuvoth Dunash p. 36) interpreted it as an expression of release. And שַׁרִיתִּדְ is like '(Dan. 5:12) And untying (ומשרא) knots,' and the interpretation of שֶׁרִיתִיך is so, as it is stated (below 40:4): 'Behold I have released you from the chains that are on your hand.' That is to say, on that day that the Lord fulfilled His word. it was said to him, 'And now, behold I have released you today from the chains that are on your hand, if it pleases you to come with me to Babylon, And also, Israel begged him to pray for them, as it was said to him: '(below 42:4) Pray on our behalf to the Lord our God, for we remain few from many.'-[Rashi]

Redak explains דְּיִהִידְ as a noun, your end. Verily, your end will be for good. This is in accordance with Jonathan.

Verily I will—Heb. אָם לא, lit. if not, an expression of an oath.—
[Rashi]

I will cause [them] to beg you in time of evil—with the enemy. When evil befalls them, they will beg you to supplicate God for mercy upon them, for example, Zedekiah said to him, '(below 21:2) Beseech God now on our behalf etc.' Another explanation: Nebuzaradan will beg you, "(below 40:4) If it pleases you to come with me to Babylon."—[Rashi]

Redak suggests: Verily, I will make the enemy strike you. This is addressed to Israel, although the beginning of the verse is addressed to the prophet.

12. Will iron break iron from the north—I say that iron that comes from the north is harder than other iron, and this is its interpretation: They were compared to iron, '(above 6:28) Going tale bearing like copper and iron.' And concerning Jeremiah it is stated: '(above 1:18) I have made you ... into an iron pillar and into copper walls,' and his is stronger than theirs, for Nebuchadnezzar will come upon them according to his words.—[Rashi]

Will .. break—Will their iron break yours? Another explanation: Will Pharaoh who comes in your aid, who is as hard as iron, break Nebuchadnezzar, who is iron that comes from the north and copper? Targum Jonathan is inclined toward this direction.—[Rashi]

Redak explains that although Israel is strong, compared to iron,

ניא וחעברתי לפרנחאי תיקד

לַפְעוֹרָא יָּ הַחוּמֵיכוּן: יר וַתִּשְׁהַעַבְּרוּן יְבַעַּצִיי דַבְבֶיכון בְאַרְעָא דְרָא קירום חַקיף בָּאָשְׁתָא נְפָּק כון קָרָמִי בָּרְגַוֹאֲלַיִכוּן יַחול: פי אַתְּנְלֵי קָרָסְרָ וְיָ יַעוֹל רוּכְרָנִי וּפַקּבֵנִי לָאוֹטָבָא לי וַאַּבְער על כּעַלַי דבבי אָתפַבע לִּי מַרַרְפִּי הָסוּרִין עַל פִיסְרָהְ:

פו אַכָּלִית לָפַתְנָּמָך וָאַנְמָהִינוּן וַהַוָּה מִימְרָךְ לִי לְבִיא וּלְטָרְוֹת לְכִּי אֲבִי אִתְּקְנִי שְׁמָךְ עַלַיּ מהר"י קרא

לבו אתן. לא שיתנו לך פחירם. ולפח: וככל חפאתיך וככל גכוליך . תץ ובחובין רחויתון פלחין למשותא בכל תחומיתון: (יר) והעברתי. אותך: את אויביך. שתחיו עוברין את אויביכם: (פו) אתה ידעת ת'. מח הם עושים לי העקם לי מרורפי : אל לארך אפך תקחני. פתרונו לא תמשך נקמתי פחם כשם שאתח נוחג לחיות מאריך אפך ולהיות תולה ברשעים

שאתי. כמו סכלתי: עליך. נשכילך: (מו) נמצאו דבריד ואבלם. לתחוה מתחילה והיו לי לששון כי דמיתי לומן מרובה. אלא בומן קרוב הנקם לי מהם: דע שאתי עליך חרפה. שכל מח שהם מחרפין אותי אינו אלא מפני שאני הולך

(טו) אל לארך אפך תקחני. ת"י לחתון חרכה לעולכני

אל תקח את ריבי להניח לארך אפך אלא מהר והנקם לי:

בשליחותך אליהם . ואע"ם שאני יודע שכשאלך בשליחותך אליהם. דכרי יחיו גורמין לי חרפח וקלם אעפ"כ. נמצא דבריך ואוכלם. פת' קיבלתם: (פו) ויהי דבריך לי לששון ולשבתת לבני. ולא ספני שחיותי (שמח) להגבא פורעות של ישראל שהיי בתעצב אני כשאני רואה הפורענות שעתיד לבוא עליהם כשם שספרש בספוך לא ישבתי כסוד סשחקים ואזלון ספני ידך בדר ישבתי אלא שנקרא שַכְּךְ עלי שאתה ה' אלהי צבאות ופת' ארון כל חבריות לכך אני מקבל עלי לכת בשליחותך ו רד"ק מנחה שי

(יד)והעברתי. ברי'ם וכן נפלח בעדוייקים הרחויים למעוך עליהם ובערשה חתחת יהודה שנסמוך והפכדחיך וורחה כי יונחן היה קורח נם וה כדל"ח שחרנם שניהם ותשתענדון כ"ל חד"ק וגם אני פואתי ס"א שיה נתוב בדנ"ח והרי ברי"ם: כארד לא ידעת. בוביאים עם פירום כרי א נחוב אפר לא ידעת וסעה כמדפים בין זה ונין מה שנשמוך כפ' חטחה יהודה : קנחה. הקו"ף במחריר: (טו) ויהי דכריך דנרך קרי והוא חד פן ח' כתוכים דבריך וקריין דברך וסיפוהון כמ'ג אור דל'ם

מה יהיה זה בעבור כל חסאתיך! ובכל גבולך. הם חסאתיך כי לא בפקום אחר לבד אלא בכל גבוליך הם נכותיך שהם תשאתיך וות ננין עד עלם תוקד ונאמר אחר זח בפרשת המאת יהודח בפלות שונות בסקצת: נידו והעברתי. ברי"ש פירוש אעביר אותך אל אויביך בארץ אשר לא ירעת: את אויביך. כסי אל אויביך וכן יהראה את הכחן בפו אל חכחן ונראת בי

יונתן חיה קורא והעבדהי בדל"ח כי כן תרגם ותשתעברון לבקלי דבביכון אבל אנדעו קראנו והעבדהי בדי"ש וכן נמצא בספרי הבדוקים הראני לסכוך לליחם ובפרשת חסאת יחודת ותעברתיך ברלית: קרחת. פגל עומר פירוש בערת: ופוז אחת ירלת. כלומר ירעת בת שנישים לי בה שאופרים על המוכיח' אותם: אל לארך אפך תקתני. אם תאריך אפך עליהם אל תקחני כלומר אל המיתני כדי שאראת נקסתך מהם וי"ת לא תתן ארכא לעולבני: דע שאתי עליך חרפה. כלומר הראת להם שירעת ולא נפלם ספך: (ס)) נפצאו. לשנמצאו לי רבריך כנכואת קבלתים ברצין כמו שאובל אדם הדבר הערב לו לפיכך אמר ואכלם: כי נקרא שפך עלי. בות אני שמת מאד שיאמרו עלי נביא תשם ושאר תנביאים יקראו נביאי הבעל: ויתי דבריך. סצורת ציון מצורת דוד

לקנה מחומך כמחיר (ש"ב כ"ד): (יד) קרחת. פנין הכערה כמו הן כלכם קודחי אם (ישעיה נ'): תוקד. פנין שדישה דמו וחוקד מד שאול (דכרים ל"ב): (פו) ופקדגי. פנין הבנחה: שאתי.

לשלל ולא יקח בעדם מחיר כ"ל לא ישאיר אוחך בארלך כמחיר המולרות שיקת כייקתם דרך שלל: ובכל תפאתיך. כ"ז יהיה כלל מטאחיך שהטאת לה' וככל גכוליך חסאת מכלי מקום נעדר: (יד) והעברתי. אטכיר אותן מארלך ללכת עם אויכיך בארך אשר (יד) והעברתי.

למידעת מחו: כי אש. הם ההרון חנטר כחםי ופלידם חברוף כ"ל פליכה מספוך הם המרון: (פו) אתח ידעת ה'. הת הרפה שטושים ני הנשי ענתות: וכרני ושקדני. זכור כי והשנית עלי וששה לי נקמה מרודםי: אל לארך אשך חקדני. כ"ל חל תניתני להריכת אסך כנקמתי אכל מהרה חושה תנקום נקמתי מהם: דע. מן לכ לדשח מה שאני נושא וסוכל ארסה בעכולך כמה שאני מחנכא כשמך: (פוֹ) נסצאו רבריך.. כששרתה שלי רוח הנכואה ונמלאו לי דכרך הכלחים כשמחה כאוכל דכר מה לחאוה וחזר ופירש ויהי דכרך לי

words were found and I ate them.' i.e. I accepted them. -[Kara]

Malbim explains: Although You are long suffering when they sin against You, do not be patient with them concerning what they do against me, for You should know that with this they are humiliating

You by denying Your prophecy and thereby increasing their sins daily. through this You demonstrate Your power to them lest Your name be profaned.

Your words were found and I ate them-eagerly at the beginning, and they were a joy for me, for I 14. And I will cause [you] to pass over to your enemies in a land that you do not know, for a fire burns in My nostril; it shall be kindled against you. 15. You know, O Lord, remember me and think of me, and avenge me of my pursuers. Take me not to Your long sufferring, know, I bore disgrace for Your sake. 16. Your words were found and I ate them, and Your word was to me a joy and a rejoicing of my heart, for Your name was called

ies—For you erected idols in all of them.—[Rashi]

14. And I will cause you to pass over—Heb. הַעְּבְרְהָּי. This is the reading of reliable editions of the Bible. Jonathan, however, renders: And you shall be subservient to your enemies. He, apparently, read much and I will make you serve your enemies.—[Redak] Rabbi Joseph Kara, too, follows Jonathan. Minchath Shai cites editions in which it is written הַעְּבַרְהִיּ, but the keri is יַהַעְבַרְהִיּ.

Abarbanel explains: And I will cause your enemies to pass over to a land that you do not know. I.e., your enemies will penetrate your land even to places unknown to you.

to your enemies—Heb. אָד, instead of אָל —[Redak] [Obviously, this explanation must be given only according to the reading הַעָּבָרָהִי but according to the reading הַעָּבָרָהִי, we can render simply: And I will cause you to serve your enemies. Also, according to Abarbanel, this is unnecessary.

Malbim understands this as an allusion to the Judeans' going to Egypt. Even there, I will give you over to your enemies, the Chaldeans, who will go to Egypt, and

there the sword of Nebuchadnezzar will overtake you again.

it shall be kindled against you even after the destruction.—[Malhim]

15. You know—what they are doing to me, what they say of those who reprove them.—[Redak]

Take me not to Your long suffering—Jonathan renders: Do not grant a reprieve for my humiliation. Do not take my cause to leave it for Your long suffering, but hasten and avenge me.—[Rashi]

Redak renders: If You are long suffering, take me not. I.e., if You are patient with them and do not punish them immediately, do not take me from the world before I have seen my revenge upon them.

know, I bore disgrace for Your sake—I.e. show them that You know, and that it is not hidden from You.—[Redak]

I bore—Heb. שָּאַתי, like סָבֶּלְתִּי , lore.—[Rashi]

for Your sake—Heb. עֶּלֶיךְ, for You.—[Rashi]

All that they humiliate me is only because I follow Your mission to them, and although I know that, when I go on Your mission, I will bring humiliation on myself, 'Your

ין אֶלְהִים צְּבְאוֹת: יוּ לְּא יְהֵיכִית בְּסִיעֵת מְשְׁבְּחִין וְלָא חֲבִיתִי מן קָּרְם מִיסְרָרְפִּבִישׁיְתִיבִּיתְאַבִּי יְתְּיְלְּבִישׁ מְלִיתְנִי יִתְ לְּמָה הֲנָה כִיבִּי לְאַפְרַשׁ וְמְחָתִי תַּקִיפָּא לְאַפְרַשׁ וְמְחָתִי תַקִּיפָּא לְמְסַרְבָּא לְאַמַּסְאָה לָא לְמִינְן דְפַּקְרִן יְמִי מִימְרָהְ לִי כּּרְבִין לְמַכֵּע דְמִינִן דְפַּסְקִין

שִׁמְלָה תְרָפָא הָיוֹ תְהְיֶתְ לִּיְפְּמִוּ אַכְּוְב יִשְׁבְתִּי בְּחָדִּ־מְשִׁחֲלֵים וְאֶעְלֵּזִ מִפְּגֵי יִדְלָּ בָּדָד יִשְׁבְתִּי כִּיְ־זַעֲם מִצֵּאתְנִי: מָאָנָה בְּלָד יִשְׁבְתִּי כִּי־זַעֲם מִצֵּאתְנִי: מֵאָנָה הַרָּפָּא הָיוֹ תְהְיֶתְ לִּיְבְּאְוֹת: "לְּאַ־

שישמעו אלי עתה: (יו) מפני ירך. מסני נכואה הכאה לי מאהך: ישבתי. יחידי ומשחומם כאכילות כי נכואת ועם מלאתני בחורבן כיתך: (יח) אנושה. חולה כמו ויאנש ויחלה בכנה של כת שבע: היו תהיה לי. אתה הוי לי: במו אבוב. כאדם שמבטחו נססק ממנו שאתה מניחני להלטער כידם. אכוב מקור סוסק (פילינ"ץ בלע"ו):

(יו) לא ישבתי במוד משחקים ואקלוז. כימבני שאני שלוח אליחי לדבר קשות כדר ישבתי: ידך גנואתך: כי ועם מלאתני. ת"י ארי גבואת דלוום מליחני ז (יח) למח חית כאבי נצח. מה נשתניתי מכל תנכיאים שחיו ממשח עד עכשיו שחוון שחוו. לימים רבים ולעתים רחיקים נתגבאו. ואני כל תנכואות שניבאתי לפורענותם של ישראל כולן אירעו ביםי. שהרי גבואתי ") על גלות יתיקים ועל גלות יחיינין וכולן גלו ביכיו ותוכתתי ובנואתי דומת למכת שהיא אנושת שארם מצפח ומבור ותוכתתי ובנואתי דומת למכת שהיא אנושת שארם מצפח ומבור

לרפותח והיא מסאנת להרפא, היו אש'ם בלק"ו: תהיה לי כמו אכוב. הרפואה שאני מצפה לה שתבוא דומה לי לנבים שאדם הולך לשאוב סשם מים וכשכא לשם כיובו מימיי ופסקו להם אף אני כשאני מקוח לקה שתרפא המכה מבאב הכאב מנ"רת שו ") מ"י ליג מאפו ל"

נותפו לי קרדק כתוב כיו'ד וקרי דברך בלא יו"ד לשון יחיד ככו שאמר ויותי התכתוב דרך פרם והקרי דרך כלל : יו) לא ישבתי בסוד כשחקים, כ' דברך דוא שמחת לכני ובאסרו לבני ר'ל שסתת משחק בל שכתה חותר לא תיתה שמחת שהיא שמחת הנוק שאשב בסורי ובקחלי בשחם כשחקים ואשטת עפהם וה לא היא לי אפי' לחברה לא היה לי עפהם אלא ברר ישבהי כי אני סתבודד בבית: ספני ידך. ד'ל ספני יך תבנואת ככו היותו

וף"א שם נתלחו דבריך וחלום כ' פפוק ריל מניין דפסוק: (יו) חחמלו, מקלח ספרים קפיין המסף שנו ונפודייקים שהוא לרנו וחסר וחירו חסר וחיר חמר (יח) (מה כיי, כגב דרק (מה כרוב ופלפיל פל ככיא וכוא חיי פן הכי פריל, וצמפור כיי דבן וחיר ופישור והכורם פייג נפיג ומ"ב שם שם שם מפריכ לחיר פריך (בני בריל, בן צ'יל צלוית חן פ"ו מבשבר כחשיפ שיין בסוף ספר פכולו כל פנם פה וכל (ככין: לה ואפע, בחלף בחסף פנול בסוף ספר פכולו כל פנם פה וכל (ככין: לה ואפע, באלף בחסף פנול

מצורת רוד

לשטון וגו' על כי נקרא שפך עלי אחה ה' זגו' ר"ל שתחתי היה פל כי
בל עלי שפע פננואם לפיות נקרא בעיל כי: (יו) לא ישבתי. אחר
בל עלי שפע פננואם לפיות נקרא בעיל כי: (יו) לא ישבתי. אחר
שקלור הכנואה לא ישכתי בקרולת משחקים לשתוח מואהם: משני
ידך. מעני הכנואה הכתה לי מידך ישכתי לדד ויחידי בדרך התלטפר
בי עלמת אוחי נכואות זעם הם סייעודים הכנים תחורכן כבית
בי עלמת אוחי נכואות זעם הם סייעודים הכנים מתורכן כבית
והגלוח כעם: (ית) כאפי גצח. ר"ל והיתון רכ אוכרים עלי אנשי
עומות: והבלוח מערשה. סעכם שעלי היא כאובה אנושה.

מצורת ציין מל מסל ז (יו) בסד. מנין קבון כי לסמחיק סוד מחקללין ככל ז (יו) בסד. מנין קבון כי לסמחיק סוד מחקללין כל היים לו וכן וכל סוד כחורים (לפני לו י): משחקלם. מלי שחק בשמחם: ואפלחו. פנין שמחם: ברד. יהידי כפו חיכה ישכם בדד (ליכה ה'): זמם. כמס וחרון: (יח) גדבר. לפולם כ"ל זמן כב: אוצדשה. כחורכ ביוחר כש מל חלום חלי (יח) נדר. לפולם כ"ל זמן כב: אוצדשה. כחור כביוחר כשוח לונו הלי (יח): מאור. מלאון מולה אובר מנין סמסק ופויבה כפו חשר לא יכובו פיפיו

שכחינים חותר ביותר ז מאנת הרפת. ממחנם לקבל רפוחה ר"ל חיבם חוזרים מכסחם: חיו תחית לי. חחם חבים למולי כמו מקור פים הנספק ומוזב הנכינים ולמוספת ביחור חמל מים לח נחמנו שחין מתקיים ומחמיד כי כמו כן הדלה ממני ספורה והכללה מן

brought me joy, which is a prerequisite to prophecy.

for Your name was called upon me—through an awakening from above, but I did not have joy before the prophecy. On the contrary,

[17] I did not sit in the council of musicians—so that—I rejoice—so that the prophecy come upon me through joy, but

because of Your hand—i.e. Your prophecy,

I sat in seclusion—constantly for You filled me with—a prophecy of fury and retribution.

18. Why was my pain perpetual—Why do the men of Anathoth lie in wait for me all this time?—[Mezudath David]

grievous-Heb. אַנוּשָה, sick. Comp.

\* For Rashi's commentary turn to page 234.

upon me, O Lord God of Hosts. 17. I did not sit in the council of merrymakers, nor did I rejoice; because of Your hand I sat in seclusion, for You filled me with fury. 18. Why was my pain perpetual, and my wound grievous? It has refused to heal; you are to me as a failing spring,

thought that now they would listen to me.—[Rashi]

When I found Your words in my prophecy, I accepted them willingly, like a person who eats a tasty morsel.—[Redak]

for Your name was called upon me—With this I am very happy, to be called a prophet of God, while the other prophets are called prophets of Baal.—[Redak]

17. I did not sit in the council of merrymakers—for Your word is the joy of my heart. I.e., it is an intellectual joy for me, but I had no physical joy, that I should sit among the merrymakers and rejoice with them. I did not even join their company, but I sat in seclusion at home—[Redak]

because of Your hand—Because of the prophecy that came to me from You.—[Rashi] We find prophecy called 'the hand of the Lord' very often in Scripture, especially in the Book of Ezekiel. This is Jonathan's translation. It is also possible to explain: because of Your wound. I.e., because his neighbors would deride him and curse him until they would strike him and wound him.—[Redak]

I sat—alone and bewildered by mourning, for You filled me with a prophecy of fury concerning the destruction of Your House.—[Rashi]

Abarbanel explains that Jeremiah alludes to the false prophets, who

would sit together and make merry. He states that he never sat in such a group to make merry, because of his sad prophecy.

I.e., after receiving his sad prophecy, he did not rejoice.—
[Mezudath David]

Malbim explains that the prophets would always prepare themselves for prophesying by calling musicians to play before them so that they should be happy. In that way, the Shechinah would rest on them and they would prophesy. Jeremiah, however, always prophesied gloomy prophecies and was, therefore, unhappy and unprepared for prophecy. When God wished to convey His prophecy to him, He would send down His word, which inherently brought joy upon its recipient. Through this word, the prophet became joyful, as one who drinks wine, and he was thereby prepared to continue his prophecy. After the prophecy, however, he returned to his unhappy state. He, therefore, states:

[16] Your words were found—I found them as someone finds an article in the street without effort. I did not prepare myself for the prophecy.

and I ate them—I was like a hungry person, who finds bread and eats it eagerly.

and Your word was to me a joy and a rejoicing of my heart—The words

מוהי: ים כַּכָן כַּדְנַן אָסַר יַי אָם הָתוּב וַאָּמִיכִינַהְ קַרָפֶי הַשְּכֵשׁ וָאָם הַּחֵיב כשיענא לְּטָהָנִי צַריַקּיָא בענת פיסרי הקום יחובון אינון לפתנסה וְאַתְּ לָא תָתעב לְּמִשְׁעֵי בַתַּכֵיהוֹן: כּ וָאֶהְנִינָךְ לַעָּמָא הָרֵין כָּשׁוּר רָנְחַשׁ כְּרִיךְ וִיגִיחון לָּקַבְּלָךְ וַלָּא יִכְלוּון לַּהְּ בסערה מימרי למפרקה וּלְשֵׁיוָבוּתְרְ אָמַר וְיָ ואשובנד

ת"א אם חשוב. כית שים שקדה שפר לה:

כתחוק ותולדוהרפואה רוכה:לכים שלא נאכנו.פתי לבורות ני ם כתחוק האקדוה מאחר ובהתבים שלה המבונים. במי השיב שלא עברו כיביה; אלא פסקו והלכו להם: (ים) וום השיב ואשיבך לפני תעמוד. ורכיה אבר להם לישואל אם השירי בתשבה על ידי שאצלית כל כך בשליחותי אליכם שאשיבך בתשובה שכר הרבה אני נוסל על כך ומהו השכר זה הוא בתשובה שכר הרבה אני נוסל על כך ומהו השכר זה הוא לפני תעכור שבלשון הוה אכר לו הקב'ה אתה ירפיה: אם לפני התכה שבל שון אות הכי ביים בריך מקובלין כאילו הוציא . צריק סרשת: כפי ההיה . ויהיו רבריך מקובלין כאילו אני בזצמי דברתי אליהם: ישובן המה אליך ואתה לא השוב אליהם. שכן דרך העולם עד שלא יקבל ארם תולהה המזהיר המוכית הילך אצל הנוהר המסרב לקבל תוכחת והילך ושב

הסה אליך ואתה לא השוב אליהם. כלומר הם יחורו אליך ואתה לא תצפרך לשוב אליהם:

נחשת: ישובו המה אליך ואתה לא תשום אליהם. אבל זח השפר לך שלא תשוב לרנתם בהטתדלותך נפהם שפא יפעוך ברוב פתניתם זה חשכר לך השתדל עכהם שישובו הכה אליך והשםר שלא תשוב אתה אליהם: נכו ונתתיך. אסר לא אהיה לך ככו אדם אכוב אלא כפי שאפרתי לך בתחילה כן אכשה שאתנך לעם הזה לחופת נחשת בצור׳: ונלחכו אליך ולא יוכלי לך. כי אני לא אפרתי שפלהפהם אליך תהיה לזכן יאת׳ לא הבינות הישב דברי אלא כמו שהבפחתיךכן אקיים כי לא יוכלו לך להכיתך אכל הב ילחכו אליך כין בדביים בין בככות ובין בנויק בל זכן שהוכיחם וכל זה הסורת תסביל להשיבם אלי כי אם לא תשוב בולם אי אששר שלא תשוב כקצהם ככו שראינו שאמרו מקצתם כשרצו להמיתו אכרו השרים אין לאיש הית

כשפם כות כי בשם ה׳ אלהינו דבר אלינו ואם תפרח בזה ולא מצורת ציון (ישעיה נ"ח): גאבנו. פנין דבר המחקיים כמו יחד כמקים נחתן (שם כיב): (יט) יקר, מכוכד וחשוב: מוולל, שנין הרכית החכילה ורדיםם החמוה וכן זולל וסובם (דברים כ"ם): (כ) בצורה, חוקה:

מים לא נאמנו. לסמוך עליהם: (ים) לבן. נעכור שולני סיכל הלרות החלה: כה אמר ה'. לי: אם תשוב . לחה ישראל ע"י ואשיכך אני אליו אמר לי לפני תעמד : אם תוציאיקר שוודל. אם חוליא אדם הגון מאדם רשע שתחזירנו למועב: כפי תהיה . שאני גוזר גזירה ואתה מכעלה: ישובו המה אליך ואתה לא תשוב אליהם. יתובון אינון לפתנמך ואתה לא תתוב למטעי בתריהון :

מצלו עד שבקבל תוכחתו כשנכנס תוכחתו בלבו ושב פרשתו הנוהר הולך אצל המוהיר אף כאן כשקיבלו הוכחהך ישובר

נים) לכן כה אמר ה' אם תשוב ואשיכך לפני תכמור . אמר לו האל דברת כנגדי דברים אשר לא כן באברך היו תהיה לי כסו אכוכ והנה חסאת לי ועתה אם תשיב בתשיבה לפני ותתחרם על כה שאכרת אני אשיבך בתשונה ואסלח לך ותעכוד לפני כבתחילה והעמידה לפני ה' היא התפלה וההודאה לפניו וקבול רנבואה ככו שאמר אם יעכור כשה ישפואל לפני ואברהם עודנו עוכד לפני ה' ולא יאכר זה הלשין אלא כנביא: ואם תוציא יכר פזולל כפי תהי' . ואם תפריח עצבך עליה' להחזיר' לכיםב ותוציא יקר מוולל שתוכל להשיב הרשעים שהם זוללים להשיבם פובים ויקרים כפי תהיה כה שתנזר ותאפר יהקיים כאילו אני אומר אותו כמו שאמר בשמואל הנביא ולא הפיל מכל דבריו ארצה וי"ת רעות מיסרי תק"ים ויש מפרשים כפי תהי׳ כמאמרי ההי׳ כמו שאמרתי לך לעיר מבצד ולחומת

מצורת דוד

הקמים שלי : (יש) לכן כה אבר ה' . בלא יקוסת שכרי וכן אמר אם אחד יבראל חשוב לה' ואני אשיבך ר"ל חשובתך חהיה ט"י בנמול זם הבטיחני לומר לפני חשמוד עד שולם ולא תבכוק הנכואה ממך

ואם הכניתה נותר עשר השמו עד שיום ותו משבון הצפונים את היה כם ידי בינו המושבות לבינו בינו המושבות לבינו היה כם י ואם חולים את מי מן החוללות להיות הדם ידר היה כם ידי ברי משבות שהמה ישובו אליך לריות כברים כמותך ואל הדאג לילך אלהם בשלחות כי פן תלמוד ממשביהם להיות כמוהם כי ההיה כטוח מזה: (כ) ונחתיך. אתן אותך מול העם - הוה לריות חוק כתומת כמושם

evil when you contend with them. Perhaps they will mislead you with their many arguments. Therefore, be careful to strive with them that they return to you, but beware that you do not return to them.—[Redak]

And I will make you—I will not be like a failing spring as you have complained, but as I have promised you originally, so will I fulfill My promise, that I will make you for this nation into a fortified copper wall.—[Redak]

and they shall fight against you but they shall not prevail against you—I did not say that their fight against you would be for a short time; you misunderstood Me. As I promised water that is not faithful. 19. Therefore, so said the Lord: If you return, I will return you, you will stand before Me, and if you take the precious out of the vile, you shall be as My mouth. Let them return to you, but you shall not return to them. 20. And I will make you for this nation into a fortified copper wall, and they shall fight against you but they shall not prevail against you, for I am with you to redeem you and to save you, says the Lord.

'(II Sam. 12:15) And he became mortally ill (מַאָש),' mentioned concerning Bath-sheba's son.—[Rashi]

Kara notes that, whereas other prophets prophesied occurrences in the distant future, Jeremiah prophesied what would happen in his time. He prophesied the exile of Jehoiachin, both of which took place during his lifetime. He complains, "Why was my pain perpetual and my wound grievous? It has refused to heal. It is like a man who hopes his wound will heal but it does not."

19. **Therefore**—Because I suffer from these troubles.—[Rashi]

so said the Lord—to me.—[Rashi]
If you return— You, Israel, through
me, and I will return you to Him, He
said to Me, "You will stand before
Me."—[Rashi]

Redak explains that God takes the prophet to task for his complaint. You said false words to me when you said that I was like a failing spring. You sinned against Me. Now if you completely repent before Me and regret what you said to Me, I will return you in repentance and I will forgive you, and you shall stand before Me as before. Standing before God includes prayer and

thanksgiving before Him, as well as the reception of prophecy.—[Redak] and if you take precious out of the vile—If you take a pious man from a wicked man, i.e. if you bring him to repentance.—[Rashi]

If you make a great effort to lead them to repentance and you take the precious out of the vile; i.e., if you are able to bring the wicked, who are vile, to be good and precious.—
[Redak]

Others render: If you take a precious man out of a glutton.—
[Mezudath Zion and Mezudath David]

Whatever you decree and say, will be fulfilled just as if I had said it. We find a similar statement regarding the prophet Samuel, '(I Sam. 3:19) And did not let any of his words fall to the ground.' Jonathan renders: You will fulfill My will. Others render: You will be like My statement, as I said to you, that you would be a fortified city and a copper wall.—[Redak]

Let them return to you, but you shall not return to them—Let them return to your word, but you shall not return to stray after them.—[Rashi from Jonathan]

But beware of returning to their

רובי מורצקיניף יצים: פז מר TY Z に名に יאים נפון יאים נפון 5 ר ממני ፰ מלאשון ואפרכונר מת הקיפין: \* ובור פקנס לבואה כן קרם ", עסי לְמֵימְר: נְלָא תִּמְבְּלָּךְּ אההא ולא ירון לך בנין ストライ אקקינון דילרין יקהון נקהון בארצא קרא: קנין וַעֵּל כְּנָן רַמִהְיֵלֶרִין נאל אַבְהַהְהוּן רְמוּלְרִי אָרֵי כְּרָנוֹ אָטָר יְיִ עַלְּ ואשורנו באהרא הבין : ניני ( ממנות לפו , מרני

מצורת רור

מצורה ציוו

יתכלו. מלשון יכולם: (כלו) ושריתיך. מלשון מדיון: סבף . מדי: בלורהושם כי ילהמו מליך לא יכלו לך כי אי אושימך: (כל) ביר בירצים . חוקים כנו נכוי עביר עדיון (קקון כ'):

בלו (ד) החלואים . מלשון חולי: לדיםן . לוכל:

בלו (ד) החלואים . מלשון חולי: לדיםן . לוכל:

בנו (בלו הדלי הישול להישיל וך בכסוני: (בלו הדיל . למשול לא ירון להישיל ורים. (משול לא ירון להישיל ורים. למשותם: (בלו ההישיל הישול השל "ל"):

ь remembrance. Hence, there was a decree on the people of Anathoth that they would have no remnant, nant and people would escape, as in Ezekiel. Since this decree was made have a remaforementioned prophecy but Jerusalem would 흗

eousness, judginent will return, as on the people of Anathoth, if Jeremiah would beget children there, they would perish among the others, as in Psalm's 94:15: 'For to rightwe explained there, that one righteous man may perish among thou21. And I will save you from the hand of the wicked, and I will redeem you from the hand of the terrible.

16

1. And the word of the Lord came to me saying: 2. You shall take no wife, and you shall have no sons or daughters in this place 3. For so said the Lord regarding the sons and the daughters born in this place and regarding their mothers who bear them and their fathers who beget them in this land.

you, so will I fulfill My promise, that they will be unable to kill you, but they will fight against you with words, with blows, and with humiliation as long as you reprove them. And all this toil you shall bear in order to bring them back to Me, for even if all of them do not repent, some of them will. Indeed, we see that when they wished to kill him, the princes said, "This man is not worthy of death for he has spoken to us in the name of the Lord our God" (below 26:16). And if you make great effort to do this and ignore their humiliations, you will be rewarded.—[Redak]

21. from the hand of the terrible— Heb. עריצים. The strong are called עריצים because people fear them.— [Redak in Shorashim] Jonathan and Mezudath Zion render: the mighty.

I will save you from the terrible men who wish to kill you.—[Redak]

2. You shall take no wife—There is quite some difficulty in God's command to Jeremiah not to marry or beget children in this place because they will die of hunger. Was not Jeremiah worthy that his children be saved in his merit? Young

children die only because of the sins of the parents, and Jeremiah had no sins for which his children should die. Moreover, although there was a decree that they die by the sword and through famine, that decree was upon some of them, not all of them. for exile too was decreed upon Jerusalem, yet Ezekiel states: '(14:22) Still, behold, there are left therein some that escape, who shall be carried forth, both sons and daughters." Moreover, the decree was also on the fathers and mothers, yet many of them survived to go into exile. Now the children are like the parents. They do not die except for the parents' sins. Consequently, if the parents are righteous enough to be spared death, why should the children die?

It appears to me that 'this place' refers to Anathoth. In Anathoth this prophecy came to him, and God warned him not to marry or beget children there, for there was a decree on the sons and daughters born in Anathoth. See above (11:23): 'And they shall have no remnant, for I will bring misfortune upon the men of Anathoth in the year of their

יִםוּתוּן לָא יִסְתַּפְּדוּן וַלָּא יהקברון לובל סבבר על אַפּי אַרעא יְהוֹן וּבְחַרְבָּא וּבְכַּפִנְא יִסוּפוּן וּהָהֵי נְבַלְהָּהוֹן מְשַׁנְּרָא לְבֵיכַל לְעוֹפָא רַשְּׁבִינָא ה אַרי כִּדְנוֹ אָכֶר וְיָ לָא תַעול לָבֶית כַרְוָחָא וָלָא הָהָךְ לְּכָסָבָּר וְלָא הָרוַי קרון אַרַי כְנַשִּׁית יַתּ שַׁלָּמִי מִוְעַסָא רָרֵיוּן אַמָּר נָי נַת חַסְּרָא נְיַת רַחַפֵּי : י ניסותון בכרכין וָרַעְרָקין כְאַרָעָא הָרָא אַיִתְקַבְרוּן וַלָּא יִסְפָּרוּן לַהוֹן וַלָּא יִהְחַכְּטוֹן וַלָּא ת"א (א יכפדו , כנכדרין מו : ביח (: a' q'a) . 3'3 . nra

מהר"י קרא

מז (ה) בית פרוה. כל הח זה אבל: משתה . כספרי כפרשת כית פעור (ה) בית מרוח . משתה . כספרי כפרשת כית פעור ראיתי חזרו לששות להם מרזיחין אבל רבוחינו פירשו מרוח אבל: הגוד . תקוק: בי אספהי את שדובי וגו' . כשהיה חברהם חביהם עושה לדקה ומשפע נהחי לזרעו חסד ורהמים ושמר ה' חלהיך לך וגו' (דברים ז') ונתן לך רחמים (שם י"ג) הם הפכו ללענה משפט ולדקה לארץ הניחו (עמום ה') אף אני חורתי ואספתי אלי את חסדי ואת רהמי: אספתי. (אטואי"ש בלע"ו) כמו אסף אלהים אה הרפתי (בראשית ל'): (י) ובתו גרולים וקשנים. ואחר שהכל מתים מה לך לספוד : ולא יתגורד ולא יקרח להם. דרך החבלים להתנדד ולשרוע בשרם ולקרוה קרהם כנהת שי

ר"ל בחלי רבב ימותו במ"ם לבעלה ואם באתי לעיר והנה. ונפסד פניו ליה ומלה : (ל) והו חוד. נפקוח כפרים כחוב הגור תחלואי רבב ובו ה"י מסרתי במיימותו ואם לא יהיה זה פ" בוה ביה" ביה" ונפקום מכד כל כורות ווכלה כ" כמכ כודו זו נחס

תחלואי רכב יכן ת"י מברתי כפן ימותו ואם לא יהיה זה פי' בה ירצה לוכר כיתת תחלואי' ימותו כל בני ארם סתים בחולי אם

לא יכותו בחרב אלא כך פי׳ כסו שת"י: לא יספרו ולא יקברו ,כי כל אחר יהיה פרור בעצמו לא יהיה פנאי לספור ולקבור: וה) כי כה . ביה סרוח . בית אבל כן פירשו דו"ל וכן וסר סרוחים . וא'א ו"ל פי' בי ברוח היא ל' הרבת קול בין לבבי ביו לשמחה וכן הוא בלי ערבי פרוח': ואל תגור להם . בהולם וענינו פירשנו למעלה: כי אפפתי את שלופי פאת העם הוה השלים ותחסד והרחסים שהייהי נותן לעם הזה לקחתי אוהם כאתם ואספתי אוהם אלי וכיון שאספתי אני שלומי מהם לא תדריש אתה בשלומם לא באבלם ולא בשמחתם: (ו) ומתו . ולא יהנודד ולא יקרח להם, ואף על פי שהוא אסור לישראל לדשיתו בפ"ש לא תתנודרו הלא תשיכו כרחה בין עיניבם לכת אולי הם היו עושין לכנהגי הגוום כבי שהיו עושים עבירות אתרות כסנהג הנוים ואפר כי לא יהיה להם פנאי לעשות הדברים שעושים על כת לא דברי אבל ולא דבר נחפת: סצורת ציון מצודת דוד

(ה) בית סרוח. כית אכל וכן סר תרוה סרוחים (עמום ו') : תנוד של' נדידה: לחם. עניהה: אספתי. ענין כניין כמו הכף חסיפם (לפיל ח'): (ו) יחגירד. פנין ברישת הכשר כמו ויתנודדו כמשפשם (מ"6 י"ח): יקרח. ענין תריסת הבעל כפו קרחי ונוזי (פיכה

לא יספרו. כי יהיו פרודים כלרתם: ולא יקברו. כי ירכו מהד ולם יכפיקי לקצכם ויהיו מושלכים פ"ס פחדפה כדבל: למאכל וגו'. פוחיל ולח יקברו : ולבהמת הארץ. כ"ל לחית פחרן כי היה בכלל בסמה : (ד) בי בה אמר וגו', כ"ל כי כן ממד לי ה' וגו' למפן היות לאות: בית ברוח. לכית חכל לנחמו: ואל תנוד. דכך המנחמים

לפרד כרמש: כי אספתי. כ"ל זה להם למות משר כליתי שהם את שלותי ולם אפשה ממהם חםד ולה ארחש מליהם: (ו) לא יקברו. בפכור הרבוי: ולא יספרו. בפכור פרדות הלרות: ולא יתנודד. לא ישרטו בברם ולא יקלשו שפר ראבם כי יהיו מבולבלים בלרחם

one will be able to bury them, and they will be as dung on the face of the ground.—[Mezudath David]

5. house of mourning—Heb. מָרַוּם, feasting. In Sifrei, in the section dealing with Beth-peor (Balak), I saw: They returned to make feasts (מֶרְנֵיחִין) for them, but our Rabbis

explained מרוח as 'a mourner.'— [Rashi from Kethuboth 69b] The Talmud derives the word from חםר מר bitter and upset.—[Kara]

6. And large and small shall die—And since everyone will die, why should you lament?—[Rashi] and they shall not cut their flesh

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 235

4. Deaths of sicknesses shall they die; they shall neither be lamented nor buried; they shall be as dung on the face of the ground, and with the sword and with famine shall they perish, and their carcasses shall be for food for the fowl of the heaven and for the beasts of the earth. 5. For so said the Lord: Do not go into a house of mourning, neither go to lament, nor bemoan them, for I have gathered in My peace from this people, says the Lord, the lovingkindness and the mercies. 6. And large and small shall die in this land, they shall not be buried, and men shall not lament for them and they shall not cut their flesh,

sands of guilty ones, as it is said regarding Lot, '(Gen. 19:15) Lest you perish for the iniquity of the city.' This is surely so regarding young children, who have no merits of their own. Now, if Jeremiah had sons and daughters in Anathoth and took them out before the execution of the decree, they would not perish with the others, but their kin, the people of Anothoth, who did not believe in prophecy, would not let him take them out. Therefore, God exhorted him not to beget any sons or daughters in Anathoth, for they would perish for the iniquity of the city, and even if Jeremiah himself were in Anathoth, perhaps he would not be saved among all the wicked people. Although Ezekiel says, "(14:16) They alone will be saved," that is only if there are three righteous men in the city, such as Noah, Daniel, and Job, as he mentions before, 'and Noah, Daniel, and Job within it.' If there are three or more men, their combined righteous merits will save them. If there are ten, they will save the entire city, as we find in the chapter of Sodom, in which God promises Abraham, "And I will forgive the entire place for their sake" (Gen. 18:26). And if they save them from death, perhaps they do not save them from exile or from other punishments. Although the Psalmist (91:7) states: 'A thousand shall fall from your side and ten thousand from your right, it will not touch you,' that applies only to a righteous man over whom divine Providence hovers constantly and does not leave him, as the Psalm concludes: '(v. 14) For he desires Me, and I will therefore deliver him. I will strengthen him for he knows My name.'

4. Deaths of sicknesses—I.e., deaths of sicknesses caused by the famine, as above 14:18. This follows Jonathan. Otherwise, what does Scripture tell us? Everyone who does not die by the sword, dies from sickness.—[Redak, Mezudath David]

they shall neither be lamented nor buried—Everyone will be occupied with his own troubles and will not have time to lament or bury the dead.—[Redak]

They will be so numerous that no

דישראל

לדוגמת אבל: (ז) ולא יפרסו . ל' שבירה כמו (דניאל ה')

מנא מנא תקל וסרסין שמברין את האכלים ברחבה ופורסין

מהר"י קרא (ז) ולא יפרסו להם על אבל לנחבו על מה. כשם שבברין את ברחשם ומכל מקום לישרחל חסור ולח הזכירו כחן חלח האבלויפרסו.כמו הלא פרום לרעב לחמדוהיא לסין בציעה שאד׳ בוצע ככר ולכה כל הרברים הללו לפי שלא ישאר אדם שיעשהו לאחר שכבר נאכר למעלה ומתו גדולים וקשנים כאדק הזאת:

להם כרכת המוליא . כי הוא יכרך הובח (שמואל א' פ') תירגם יונתן ארי הוא פרים על מונא: ולא ישקו אותם וגו'. הרי טעם למה שאמרתי אל תלך לספוד: (ח) ובית משתה . אבר אתרתי לך למעלה לא תכא זה הטעם הנני משבית מן המקום הזה ונו":

מנחוג שי

רד"ק מיקים הנקדן תבד ע"ל. וגם כדיק כתנ שהוא כחולם: (ח) לבכח אותם . ברקות כפרים ד - מדויקים חלל ואיו וכו כזון כי לא נפנה שם החומים מ ולא יפרסו. בסמ"ך כתוב ועג'נו ככו פרשה ציון בידית פרישת הידים באבל והכות כף אל כף. ופי" לא יפרסו ולא יתגורדו על המתים ולא יתנחמו מן החיים. וא'א ז'ל פי׳ ולא

יפרסו כמו שפורסין ובוצעין הלחם לאבל כשסכרין אותו חהו שאפר לנחפו על פת ואפר על אביו ועל אפו לשין יחיד והפסיקי לשון רבים רזל כל אחד על אכיו ועל אפו וכן ת"י גבד על אבוהי ועל איפיה: נקו ובית סשתה. הפסיקים האלה מבוארים מצודת ציון

טצורת רוד

ה'): (ו) יפרסו, מלשון סריסה ושנירה כמו סרום לדשל לחמך ניבטיה נ"מ): כום. ר"ל לום יין: (ח) משתה. סנין סעודה כמו עשה תשתה (מסחר ה'): לשבת. מלשון ישיכה: אותם. ולא יחישו של מחיהם (ועם כי אסרה החורה לשרום ברישות ולפשות קרחה פל מת מ'ת דרכם היה לפשות כן חשר למ כדת) : (ו) ולא יפרסו להם . לא יפרסו פריםת המוליא פליהם כפכור הכראת ההכל

לממו של מחרים): ולא ישקר. כי הדרן הוה להשקות האבלים כום תנחומים אל מת (כי סטידה הראשונה אין באכל אוכל משלו ומכרין אותו משל אחרים): ולא ישקר. כי הדרן הוה להשקות האבלים כום תנחומים אבל אז יהיו שרודים בלרתם ולא יפשי הדברי הראשים: של אביר. לכל אהד של אכיו ושל אמו : (ח) ובית משתה. לבית משתה כשואין לא תכה לשכת ממהם ולמול ולבחות זוה למפן הית לכם למוסח וחות: (ט) הגני משבית. חכעל וחמנע מן המקום הזה וגוי: לעיניבם ובימיבם. היח היח היח וכסל הדבר כמים: כדל

cut off from this place etc.—[Rashi] This apparently follows Rashi's first definition of nmp. See above v. 5. You shall not go to a wedding

feast to sit with the celebrants to eat and drink, in order that you be a sign that I will cut off all joy.— [Mezudath David]

nor shall they tear their hair for them. 7. And they shall not break [bread] for them in mourning, to console him for the dead, neither will they give them to drink a cup of consolation for his father or for his mother. 8. And to a house of feasting you shall not go to sit with them, to eat and to drink. 9. For so said the Lord of Hosts, the God of Israel: Behold, I will cut off

nor shall they tear their hair for them—It is the custom of mourners to cut and tear their flesh and to tear their hair out of their head. In any case, it is forbidden for Jews, but he mentions it here only as an example of mourning.—[Rashi]

Redak conjectures that the Jews mentioned in this prophecy emulated the gentiles in this practice just as they committed other sins by following pagan customs. The prophet tells them that they will not have time to perform their usual customs for the dead, neither the mourning nor the consolation.

7. And they shall not break [bread] for them—Heb. יפרסו, an expression of breaking. Comp. '(Dan. 5:25) Mene Mene Tekel Upharsin, (divided). This alludes to the practice of giving a meal to the mourners in the city square and they break for them the bread upon reciting the blessing of 'hamotzi.' '(I Sam. 9:13) For he will bless the sacrifices,' Jonathan will renders: He break (פַרִיס) bread.—[Rashi] It appears from Rashi that the root פרס primarily means 'to break' or divide. Since it is used in conjunction with breaking bread at the beginning of a meal upon the recitation of the 'hamotzi, it was extended to mean 'to bless.' Hence, the connection to the blessing on the sacrifice. See Rashi ad loc. Accordingly, we may render in Rashi, and they recite for them the blessing of 'hamotzi.' The allusion here is to the first meal a mourner eats after the burial of his close kinsman. He may not eat his own food, but a meal given him by a close friend or neighbor. In this case, there will be no one to give them the customary repast.

Redak suggests that the reference is to clasping the hands together and clapping them as though breaking them. He renders: They will not break [their hands] for them. See Lam. 1:17.

to console him—I.e., to console each one.—[Redak]

neither will they give them to drink etc—This is the reason for what I said, Neither go to lament."—[Rashi]

Although it is customary to give the mourners a cup of wine to console them, then they will be so preoccupied with their own troubles that they will be unable to do so.— [Mezudath David]

for his father or for his mother— I.e., for each one, for his father or for his mother.—[Redak from Jonathan]

8. And to a house of feasting—that I said to you above, "You shall not go," this is the reason: Behold, I will

דישכאַל הַא אַנָא מְבַּמֶּל טן אַהָרָא הָדַין לָעִינִיכוּן וביוסיכון קל ביע וקל חרוא קל חרגיו וקל בַּלָן: יוִיהַי אֲתַּי הְחַנֵי לַעַמָא הָרֵין יַת כָּל פּתָנֶסֵיָא הָאָלַן וְיַסְרוּן קר על סה גורין עלנא יַת קַל בִּישְׁהַא רַבְּהָא הרא וסה חובנא וסה סורחננא דחקנא קום יַן אַלָּהָנָא: יא וְהַיִּמְר להון על רשבקו אַבהַתַכון פוּלְחַני אָמָר יַי וּשְעוֹ כָהַר טַעַנָה עססיא ופלַחונון וסגידו להון ופולחני שבקו ויה אורַיְתִי לָא נְמַרוּ: ואָתּון אַבאַשְׁתּון לַפַעבר פַאַבהַתכוּן וָהַא אַתּוּן אַוּלִּין נְבֶר בָּתַר הַרָהוּר לְבֵּיה בִּישָא בריל דַלָא לָקַבְּלָא לָמֵימָרִי : יג וַאֲמַלְּטֶל יתכון

בכחי ביפרח כיתן כ'נ : (י) ומה עונוי ומה חשהתינו . הני דנחים עונים

שר לבן הנת יפים באים: ני) על פת רבר ת'. כה בסגול והוא אחר מכ׳ד מה שחם בסגול וכל דסמיך לת"ע רכו׳ במ׳ו: שונו .

חשחחינו ביו"ר עפו דבספרי דיקי כלח יו"ד וכן כחב בקמחי : בלא ירד וכן הפאתנו לשון יחיד: ניכו ואתם הרעותם. והוא כן חדין פוקד עון אבות כל בני׳ כשאוחוין פעשה אבותיהם בירותם: (ינו) והפלתי, פנינו נהשלכתי, ועברתם שם אלחים אחרים יוסם ולילה . כהרנובו ותפלהון תכן ונו' כבעבור: מצורת ציון מצורת דוד

ממהס: (מ) משבית, ענין בעול כמו שכח נוגש (ישעיה י"ד): (יכ) שרירות. ענין ראיה והכעה: לבלתי. כמו לכלי: (יג) והשלתי. פנין השלכה כמו ויפילו את הכלים (יונד א'):

חתן. קול שמחת מחן: (י) ואכרו אליך. וחם יחמרו חליך: של מת', בעכור מה: (יח) ואותי עובו. לח ההמינו כי כלכם ולח שמרו תורחי: (יכ) הרעותם. משיחם הרע עיד יותר מחדותיכם: והגכם. וכנה חתם הולכים כל חים חתר מה שלכו הרע מרחה לו ומחחוה לם: לבלתי שבוע אלי. כ"ל כל פלס פתאוה היא לכל שמוע אלי: (יג) והפלתי. לכן אבליך אתכם וגו': אשר לא ידעהם. מאז גם

on the children, which is true only if they continue after the sins of the fathers.—[Redak]

Malbim, following his explanation of the preceding verses, explains:

But you have done worse than your fathers—for you know the Torah.

and behold, you are going, each one after the view of his evil heart not to hearken to Me-You do not wish to hearken to the words of the Torah

although you know it. You go after the view of your heart, seeking excuses and heretic reasons not to observe the commandments. Hence, your fathers, because they did not hearken to Me, they followed the view of their hearts, but you, on the contrary, because you went after the view of your heart, you do not hearken to Me. Their wickedness was due to ignorance and error.

from this place in your presence and in your days a voice of mirth and a voice of gladness, a voice of a bridegroom, and a voice of a bride. 10. And it shall be, that you shall tell this people all these things, and they shall say to you, "For what did the Lord speak about us all this great evil, and what is our iniquity and what is our sin that we have sinned to the Lord our God?" 11. And you shall say to them, "Because your fathers have forsaken Me, says the Lord, and they followed other gods and worshipped them and prostrated themselves before them, but they forsook Me, and did not keep My Torah. 12. And you have done worse than your fathers, and behold, you are going, each one after the view of his evil heart, not to hearken to Me.

## 13. And I will cast

in your presence and in your days—This cutting off will last for a long time, throughout that entire generation until the end of the seventy years of the Babylonian exile.—[Malbim]

a voice of a bridegroom—The voice of the rejoicing of a bridegroom.—[Mezudath David]

Malbim explains: the voice of the bridegroom even without mirth and joy.

10. For what did the Lord speak about us etc.—Why are we worse than all the preceding generations? All of them sinned, e.g. the generation of Manasseh, yet no calamity befell them.—[Malbim]

and what is our iniquity etc.—We have sinned neither intentionally nor unintentionally.—[Malbim]

11. And you shall say to them—that there is a vast difference between them and their fathers, for

their fathers had forgotten the Torah completely and committed all these sins because they did not know the Torah. They were like children captured by gentiles, who knew nothing of their background.—
[Malbim]

Because your fathers forsook Me etc. and they followed others gods—All this was because

they forsook Me and did not keep My Torah—They did not keep the Torah at all. Since they did not know the Torah, they forsook God and worshipped other gods.—[Mal-bim]

Mezudath David explains: They did believe in Me in their heart and did not keep My Torah.

12. And you have done worse than they—It is, therefore, proper that you be punished for your fathers' sins, according to '(Exodus 20:5) Who visits the iniquity of the fathers

יַהְכוֹן מַעֵּל אַרְעָא הָרָא אָרָעָא דָּלָּא יִרְעָהּוּן? けっかうきょう נִתַּפְּרָּחוּן תַּמֶן לַּעַקְנֵיא פַּרָחַי מַעוָהָא יָמָם וַלֵּירַי רָלָא וָהֵי לְכוֹן רְחֲסִין: יר בכן הא יוסיא אתאן אָבֶר וָיַ וַלָּא יָהוֹן מְשָׁהַעַן עור בנבורהא דיי ראַסיק יַת בּגוּי יִשְׂרָאַל ב אַרְעָא רְסְצַרִים: פי אַלָּהַן יְהון כְשָׁחַען בּנְבוּרָתָּא דַיִּי דָאָסִיק יַת בָּנִי יִשְׂרָאֵל מָאַרעא צפונא וסבל כדינתא ראַגַּלִינוּן לַתְּסְוּ וַאָהַיבִינוּן לְאַרְעֵהוּן ַניהַבֶּית נַאֲבָהַתָהוּן: יי הָא אַנָא שְלַח לְּעַסְטִין ת"א לכם מנינה . פנהדרין לם : תר כ' . שם פי עקדה שער מכ: 'ה חשר כפלה פקרים פ"ג פי"ו:

טז

(ינ) ועברהם שם את אלהים אחרים. ח"י ותפלחון המן לעממיח פלחי טעוותה ימס ולילי: (יד) לבן. ל׳ שבועה אע"פ שבגדהם כי שכועה היא בידי שאגאול אחכם: ולא

(פו) כי אם חי ה' אשר העלה-אה בני ישראל מארץ צפון ומכל הארצות. לפי שנאכר למעלי והמלהי אתכם מעל הארץ הואת. חור ויפא כאן והשיבותים על ארמהם אשר נתתי לאבותם: (מז) חנגי שולח לרייגים רבים נאם ה' ורינום. כלופר היה מכריו לאומית שיבואו עליהם ויהיו שובים אותם חוץ מארצם כדייגים הללו שכעלים רגים בחרכם מן הים ליבשח. ות כנהת שי

(פו) והשבפום. מתחלבים הכפרים בפילוי וחיכור יו"ד לחר הפי"ן ווח"ו לחר - חביב", רחמים כלופר לא ירחפו עליכפ חאויבים אלא יעברו בכם בפרך: ניון לכן הנה ימים באים. זו חיא עתידה ההיה

הגביא אומר לחם נחמה זו אחר פורענות והיה האל שולח להם בזה הענין על ידי נביאיו פורענות ונחמה כרי שלא יאסדו אברה תקותינו כי אף על פי שיפרע מהם על מעשיהם הרעים עור באחרית חימים תהיח לחם הקום": ולא יאמרו עור חי ח" כשישכע 'אדם ויאמר חי ח' ודרך העולם לפסוך על הוכרת ה' דבר סטעשיו או סנפלאותיו כסו שאמר צרקיהו חיה' אשר עשת לנו את הנפש הואת וכן חיו אימרים חייה' אשר העלה את כני ישראל סארץ מצרים ואמר הנה ימים באים שלא יאמר כי אם חייה' אשר העלה ונו' וזה יתיה ביפות המשיה בקבוץ גלוית: (נו) אשר הדיתם. הסריחים זהם סלכי אשרר המנלים אותם ותיי לא יחון משתען עוד בנכורהא דה' האפיק יה בני ישראל וגו' כבעסור. והענין חזה מחלוקת כרברי רבותינר זכרונם לבדכ' ו'א' שלא יוכרו יציאת בצרים כל עיקר ויש אוסרים שיוברו אלא שיהא שעבוד גליות עיקר ויציאת סצדי פסל לו: נט) הנת שולת לרונים. כתיב בורו כפו עפרו עליו דונים וכרי לריגים ביורד יהענין אחד הוא תואר לצדי הרגים: כצורה דוד מצורה ציון

מתס גם מכותיכם: את אלהים אחרים . כ"ל מת המותות התוכדים אנהים אחרים: אשר וגו' . על אבר כא אחן לכם חן בפיני האומות לכן חעכדו חוחם יומם ונילה ולח המלחו מנוח : (יד) לכן. כ"ל

תנינת. מלשון מן: (יד) העלה. מלפון עליה: (טו) הריחם. מל' דחיה: והשיבותים, מלשון השכה: על ארמתס. אל אדמתס:

סומיל והלרוח יהיו מרוכוה כ"ל לכן ההיה הגמולה מענה השוכה עד מחד"כי או לא יאמר טוד. מי בשבושחו חי ה' אשר העלה של מ מלרים: (טו) בי אם . כי או ילמרו בשבועתם חי ה' אשר העלה וגו' מארן לשון ומשאר ארלוח אשר הדיחם שמה כי הגאולה ההיא חסים משובה יותר לסי מרבים הלכות ביסבלו בגולה ויזכירו יותר כזה הגמולה: והשיבותים. כן יאמרו בשפוטחם חי כ' אשר הפלה **תו'** ואשר השיבותי אותם על הדמתם (וזהו מאמר המקום כמדבר בעדו אבל הם יאמרו והשיב אותם אשר נתן וגו' וכמדברים בעדם):(פו)הגני

Jonathan renders: Then days will come, says the Lord, when they will no longer speak of the might of the Lord Who brought up the children of Israel from the land of Egypt, but they will speak of the might of the Lord Who brought up the children of Israel from the northland and

from all the provinces where He had driven them etc. There is a dispute between the Sages whether the departure from Egypt will be mentioned after the Messiah has come, but it will be secondary to the final redemption, or whether it will no longer be mentioned.—[Redak]

you off this land to a land that you and your fathers did not know, and you shall serve there other gods day and night, for I will show you no favor. 14. Therefore, behold days are coming, says the Lord, and it shall no longer be said, "As the Lord lives, Who brought up the children of Israel from the land of Egypt," 15. But, "As the Lord lives, Who brought up the children of Israel from the northland and from all the lands where He had driven them," and I will restore them to their land that I gave to their forefathers. 16. Behold I will send

whereas your wickedness is due to your being overly wise, thinking that you know better than the Torah.

13. and you will serve there other gods—Jonathan paraphrases: And you will serve there nations that worship idols day and night.—[Rashi, Redak]

Abarbanel and Malbim interpret it literally. Since you worshipped idols in your land willingly, you will now be coerced to worship them in the land of your captivity. See above 10:11, Commentary Digest. It appears that the Jews did not worship idols in Babylon. Hence, Jonathan's paraphrase.

for I will show you no favor—I.e., the enemies will show you no mercy but will force you to work hard.—
[Redak]

14. Therefore—An expression of an oath. Although you betrayed Me, I have an oath that I will redeem you.—[Rashi]

This is a future prophecy. The prophet tells them this consolation after telling them the retribution. This was customary that God would send a prophet to tell them retribution and then consolation, lest they

say that they have no more hope, for although He will punish them for their evil deeds, at the end of days they will rise again.—[Redak]

and it shall no longer be said—Our Rabbis expounded: Not that the departure from Egypt shall be uprooted from its place, but the final redemption will be the most important and the departure from Egypt secondary to it.—[Rashi from Ber. 12b]

When one swears, it is customary to say, "As God lives," and to combine with the mention of God's name one of His deeds or His wonders. Comp. below 38:16: 'And King Zedekiah swore to Jeremiah in secret, saying, "As the Lord lives, Who made this soul for us . . ." It was customary for the people to swear, "As the Lord lives, Who brought up the children of Israel from the land of Egypt." Days will come, however, when people will no longer swear in this manner, but will say, "As the Lord lives, Who brought up the children of Israel from the northland and from all the lands etc." This will be in the Messianic era.—[Redak]

קשולין אַכר יִי ויַקַּפְלּוּנוּן ובָתַר כַּן אֶשְׁלַח לְּסִגִיאין צידיו ויצרונון בעל כל בל מור ובעל כל רַכְתָא וּםשָּׁקופו כּופוּא : יו אָרֵי קַרְמֵי נְלַן כָּל אוּרְחַהָּהוּן רָא מִסָהָרָן מָן קַדָּמֵי וַלָּא כְּפַכְּרָן חוֹבִיהוּן סְלָקַבֵּיל מֶיסְרִי: לָתנִיניו וַאַשְׁלַם בַּקַרָּמָאָין עַלֹּ חַר הָּרֵין חוביהון וְחַשָּאֵיהוּן עַלּ ראַחילו יַת אַכע בּית בּנִבְנָת שכנתי והועבהדון שקוציהון מלו

נבוכדנצר שהגלם לבבל: ואחרי כן אשלה לרבים ציידים, מעל כל הר ומעל כל נבעה. אלו האובות השוכנים סכיבות ארק ישראל שהיו רורפין אחרי ישראל בכל מקום שהיו נסלמין וסכנירין איהן [לאיב]: (יח) ושלפתי ראשונה פשנה עתם וחמאתם, פתרונו בתחילה עד שלא יבאו יםי הנאולה אני אפרע כהם על עק ותפאת שבידם שדנוא כפול ואחר כך אני

מנחת שי בי"ם: לדונים. לדינים קדי: (יו) לא נסחרו. כן לתיב לא בלא וא"י בראם כמלכ : (יח) ותושנותיהם. נמקלת ספרים חדוייקים שלח וח'ו גם חתר כניים וכן נכון כי כח ח' מכנ' מלחים שנשפרו ביחיקחל ייב :

מתקות׳ חלח נחול׳ חהרונ׳ עיקר וי"מ טפל לה:(מו)ודיגום. מה הדייג שולהו מתוך מקום נדולו אף אלו ילכדו אותם בחוך העיר ומה עסקו של דג משנלכד הוא מת כך חבית פליהם הורגים והח"כ חשלת ציידים לנשחרים ולכורחים מן החרב אל ההרים והגבעות ולדום להגלותם כשכי: (יח) משנה עונם. את ששנו על עונם לעשות רד"ק

יאמר עוד וגו׳. רכותינו דרשו לח שחעקר יניחת מלרים

ורינום. משפטו והרגום כמו מרוע אלי רבות משפטו חרבות אבר עתה הנני שולח לריגים כלומר שיעיר את רוחם לבא כאילו שלח להם שיבואו והמשל כמשל צירת חדגים וכמשל

צידה החיות והשל הרגים הוא על חמהים בחרב כי הרנים מתים בצירתם כשיעלו אנתם מן המים ומשל החיות הוא על הגולים כי צדי חחיות והעופות יצודו אותם חיים ולא ימותו בצידתם אם לא ימותון אותרי כן וכן ח"י לדינים לעמק קבולין ויקטליגין : מס כי עיני. לא ככו שהם אומרים אין ה' דואה אותגו: מה) ושלמתי האשוני. בתחלת אפרע כתם על הלול הארץ שהיא ארץ מהורה והם מכאי' כי לא תסבול הארץ תועבות ומעשים רעים כמו שאמר אלהי גכר הארץ ואמר ויורם את כשפם אלהי הארץ ואמר ולא הקיא הארץ אתכם בממאכם אותם כאשר קאת את הגוי אשר לפניכם כי אפי' לא צויתים את כשפם אתר האדץ ואחד רכא הגוץ הנארץ אוננו בנוסטהנט אותו כשחד קחת את דגוי שאד לפנים כי נוחרים האינותים ולא הוהתיכות החדרתי הנוסטהנט אותו כשחד את הנוסטה בין היותו בנוסטה התעובות התיכות התיכום התיכות מצורה דוד

סצורת ציון

שולח, חזר לדכר ולומר הנס הלרום ירכו מלד וכהחלה לשלמ (פו) לריגים. סלדים את הדגים: ודיגים. ר"ל ילודו דגים וכן לדיגים רכים ונו' ר"ל לידרי הדגים: ודיגים. ילודו הדגים פולל ישולנו (לפיל ו") ור"ל לקסו ספוללות: הפגקיקי. כן יקרא ור"ל בתחלה יקתו האומות בשר את במנאלים בתוך בשיר כדינים שו הסלש סכולם וכן בנקיק סלופ (נפיל "ג): (יו) גישן. כין סטלה הדרים הדגים בתקום גדולם ומאסף כלם כלשמו: צירים. כסתרה כפו ילפון לישרים (ששלי כ"): (יו) משור. מלשון שנים כאנה הלדים הדנים במקום נדולם ומאסף כלם ברשתו : צידים .

כדרך הלייד הכוף בהרים ללוד כחיות: ומנקקים של הכרים בררך הלייד הכוף בהרים ללוד כחיות: ומנקקי. בפונחים של שני בפלפים: (יו) כי פיני. משנים אני של דרכיהם: לא נפהרי ונו'. כמל הדכר בת'ש ובפל עוד לחום ולא יליו ולא יום להייד החוורה ליידי . כשל הדבר במ"ב וכפל עוד וחמר ולח נלפן וגו׳ ווכו לחווק הענין: (יח) ושלפתי ראשונה . מרם כוח הנחולה חבלם להם בתחלה על מה ששנו כעון הדותם לכקלה שול : בגבלת . כמה שהשמיות כה עדו"ם המחוסים כנכלת השקן: ותועבותיהם . עם

17:16), and a priest was sent for who 'would teach them the law of the God of the land' (v. 27). Also, God warns Israel, 'so that the land should not vomit you out when you contaminate it as it vomited out the nation that was before you' (Lev. 18:28). Even if I had not warned them or commanded them concerning these abominations, as I did not warn or command the nations that were before them, the land would not tolerate these abominations as it did not tolerate them when committed by those nations and it vomited them out, for even though they were not commanded, God gave them intelligence to understand to beware

for many fishers, says the Lord, and they will fish them, and afterwards I will send to many hunters and they will hunt them from upon every mountain and upon every hill, and from the clefts of the rocks. 17. For My eyes are on all their ways, they were not hidden from before Me, neither was their iniquity hidden from before My eyes. 18. And I will pay first the doubling of their iniquity and their sin, for their profaning My land; with the carcass of their detestable things and their abominations they filled My heritage.

16. Behold I will send for many fishers—He resumes the prophecy of the destruction and the exile, telling that the troubles will become very severe, commencing with the sending for many fishers who will fish them etc.—[Mezudath David]

and they will fish them—Just as the fisher takes it—i.e. the fish—from its habitat, so will these capture them within the city, and just as the manner of a fish, that when he is caught he dies, so will I bring killers upon them, and afterwards I will send hunters for the survivors and for those who flee from the sword to the mountains and the hills, and they will hunt them to exile them in captivity.—[Rashi]

Thus, Rashi, also Redak, explains that the fishers symbolize the killers and the hunters the captors of the survivors. Rabbi Joseph Kara explains that the fishers symbolize Nebuchadnezzar who would capture the Jews in their land and carry them off in captivity, just as the fisher takes the fish out of the water and deposits them on dry land. The hunters are the neighboring peoples who would pursue the Jews wherever they would flee and deliver them to the enemies.

Malbim explains that the fishers are those who capture the bulk of the people, as a fisher catches many fish in his net. The hunters are those who pursue the remaining people, who flee to the mountains and the hills and hide in caves.

- 17. **For My eyes**—Not as they say, "The Lord does not see us (Ezekiel 8:12)."—[Redak]
- 18. the doubling of their iniquity

  —Because they repeated their iniquity to do the iniquities of their fathers. And Jonathan renders in this manner: And I will recompense the second ones like the first ones double.—[Rashi]

First I will punish them for their profaning My land, which is a pure land, but they are unclean, for the land will not tolerate abominations and evil deeds, as we find in many places in the Torah and in the Prophets. In Deut. 31:16, the idols are referred to as 'the strange gods of the land.' We find also that when the kingdom of Israel was exiled to Assyria and the country was repatriated by other nations, that these peoples were attacked by lions because 'they did not know the law of the God of the land' (II Kings

מַלוֹ יַת אַחֶּבֶנְתִּי: ים יַּי תוקפי ורוחצני ומשיוכי בַּעַכוּ גבורהה עממין ניתון נָרָם לְשָׁקְרָא פְּלְחוּ אַבָּהָהָנָא לְּלְּמָא וְלֵּית בַּהוֹן הַנָאַה: כּ הַאָּפְשָׁר רַנִעבּר כַּיה אָנַשׁ רַחַכּן ואינון טענן דְלֵּית בְּחוּן אַרור: כא בַּכֵן הָא אַנְא מָחַנֵי לָּהוֹן בְּזִכְּנָא הָרָ**א** אַחַוינון יַה פוּרְענוּתי וַיַר מִחַת נְבוּרתִי וַיַּדְעוּן אַרַי שָׁמִי יַיִ: א חובי בֶּית יָהוּדָה בְּתִיבִין בְּעֵם

עונות אכוחיהם ויונחן תירגם כן ואשלם להניינין כקדמאין על הד חרין: (ים) ה' עוזי ומעוזי ומנוםי. (אנטיפויתאנ"ט בלע"ו) ומנחם חברו ל' פלח כמו נחת לירחיך נם להתנוסם (תהלים ס') וכן ה' נסי (שמות ז) ודונש פתר אוהול' מנום ממש: אליך נוים יבאו. סוף העכוים לשוב אליך ולעבדך שכם אחד ויאמרו איך עשו להם אלהים והמה לא אלהים: מאפסי. כמו מקלה: נחלו. ל' נחלה: מועיד. ל' חועלת: (כא) בי שמי ה'. כמשמעו מושל ושליט לקיים גזרתי: יז (א) בעם ברול. משל הוא כלומר חקוקה בשיקוע ואין

ובאמרו נחלו שעבדו עכו"ם דור אחר דור נחל' לבנים מאבות: ואין בם מועיל. פי' באלהים אחרים כי אין בהם שיהיה מועיל שום תועלת: (כ) היעשה לו. אלהים. לא יעשו משפם אלהים שיענם בקראם אליהם ויעורום מצרתם.זה יאמרו רעוים כשיבאו

אליך ויתודו על עינם ויתםהו איך היתה עולה על דעתם זאת האמונה: (כמ) לכן. אמר לו האל לכן הנני מודיעם לאלח שאינם רוצים לשוכ כי בפעם הואת אידיעם את ידי: וידעו כי שכי ה'. כמו כי אני ה' כי דוא שמו ושמו הוא: (ה) חפאת יהודה. ירמת כי חפאתה היא כתובת וחרושת על מצורת רור

תועבותיהם מלחו חת נחלתי וכפל הדבר כמ"ם: (ים) ה' עווי ומעווי . אמר הנכיא אחה ה' חוקי וכפל המלה לחוק הענין: ביום נואלם. והם ישוכו לומר: (ים) דו עווי ומעווי. וכשיבא אותו **היום שתהית אתח ה' עווי וכעיוי וכנוסי ביום צרה . או . אליך** 

נוים יבאו כאפסי ארק ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו: (כא) לכן תנני מודיתם בפעם הואת. כלומר בהחלה עד שלא אושיעם מצרתם אני נפרע כהם בפעם הזאת ואוריעם את ידי ואת נבדתי. שאני כייפרם כל ידי האופות כדי שיכירו את ידי ואת

נכורתי וידעו כי אני ה'. ואחר כך אני נואלם: לן (א) חפאת יתודה כתובה כעם ברול . תפאתכם שנוכרת

עבודת השקוק דבר ככור וכנונ׳ הוא כ"ש ארצי ונחלתי האר הראוי׳ לילהשרות בה שכינתי וכן אכר ותבאו ותפסאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועכ׳ כי היא מקודשת מכל הארצות לפתם ירוע אצל מביני כרע: (יפ) ה' עזי ומעזי ומנוסי. אמר תנכיא דרך קריאה אתה ת' שאתה עוי מאלו הגלחמים עמי האנוס אליך ביום צרתי אלה שאני מוכיחם על העכו'ם אינם

רדנים לשום מדרכם הרעה וידעתי כי יבא זמן שאפילו הגוים הרחוקים ישובו ויבאי אליך מאפסי ארץ יבאו אליך במקום חזה האמרו אך שקר נחלו אבותינו והבל וזה יחי' ביסות המשיח מצורת ציון

וכסל: חללם. מלשון חלל: שקוציחם. מלשון שקן ושרן: (ים) קווי וכדודי. פנין חווק: ופגוםי . מלפון ניסה וכריחה: מאפסי. מהלום

רבינית. עד ליחוק והברים במשך מבין הכי המכי המשטים אות המכל להם אני גם לאין למנוע והוא מנין מני המכי מהה המכין ביום רבינית של היום להיום למלו אם וכלה ביותים למשוח ומעלה: צרח. כשכל לרה אני גם לאין למנוע והוא מעין מליל לומני או "א (ל) בעם. בקולמום כמו לשקר שבה שם מכי להיום לאין ביותים שבו ביותים שבו ביותים למלו להיותים ואת המכיל ביותים ב ולה יהיו עוד נכוכים כדבר כעו שהיו לשעכר כנחולות הראשונית: "ז (ח) חמאת יהורח. שוסכ למעלה לומר הנה כסוף גם החושם

do not perform the function of gods, to answer those who call upon them to help them from their straits. When the nations come to You to confess their sins, they will wonder how they ever thought of such a religion.—[Redak]

21. Therefore—God replies to the prophet, "Therefore, behold I will let them know." I will let those who refuse to repent know that "this time I will let them know My power."— [Redak]

1. The sin of Judah—Although the time will come when even the gentiles will forsake their idols and believe in God, Judah's sin is still preserved in their heart as though it 19. O Lord, Who are my power and my strength and my refuge in the day of trouble, to You nations will come from the ends of the earth and say, "Only lies have our fathers handed down to us, emptiness in which there is nothing of any avail! 20. Can a man make gods for himself, and they are no gods?" 21. Therefore, behold I let them know; at this time I will let them know My power and My might, and they shall know that My Name is the Lord.

17

## 1. The sin of Judah is written with a pen of

of these abominations and of worshipping gods of wood and stone. Surely Israel, who was commanded to beware of these acts, deserved to be vomited out by the land. Therefore, first God will visit retribution for the profanation of the land.—
[Redak]

19. O Lord, Who are my power and my strength—The prophet addressed God: You, Who are my power against those who fight with me.—[Redak]

and my refuge—Heb. וּמְנוּסִי, (mon vantement in French), my boast. Rashi probably derives it from an expression of raising, the root being DDI, see Shorashim, Redak. Were that the case, however, there should be no 'vav,' and the 'sammech' should be punctuated with 'dagesh.' And Menahem (Machbereth p. 123) classified it as an expression of a wonder. Cf. '(Psalms 60:6) You have given those who fear You a wonder to be wondrous (נס להתנוסס).' Similarly, '(Ex. 17:15) The Lord is my miracle (נפי).' And Dunash (Teshuvoth Dunash p. 21) interpreted it as an expression of actual refuge.

—[Rashi] Dunash's interpretation is accepted by Redak and Mezudath Zion and is supported by Targum Jonathan. I will flee to You on the day of My trouble.—[Redak]

to You nations will come—Eventually, the heathens will come to you and worship You of one accord, and they will say, "How did they make gods for themselves, and they are no gods?"—[Rashi]

from the ends of—Like מְקְצֶּה, from the end of.—[Rashi]

handed down—Heb. אָחָלוּ, an expression of an inheritance.—[Rashi] avail—Heb. מוֹצְלוֹח, an expression of use (מוֹצְלוֹח).—[Rashi]

The people I reprove for worshipping idols do not wish to repent of their evil way, and I know that there will come a time when even the distant nations will come to You in this place and say, "Only lies have our fathers handed down to us, emptiness in which there is nothing of any avail!" This will take place in the Messianic era.—[Redak]

20. and they are no gods—They

שובר הספילים וולמנינו כהי היבה הדרה מדיון עמה תמלחם מחיבה גולם הלול כתוכה במה בקורשו מברנו וגלמין תמיר ב ישר בלך להוקה וכצומה כלב כי הוא בחיי בשיון דמיות ותלים על לוח לכם - בם דמיות הלב כי הוא בחיי בשיון דמיות ותלים ולמר בדרך בללה: ולקרות - גם בקרות חבוריים הקון ביו ביותבה ללב בי לקרות הבה ביותיו דוליהן דים למברים ובלות ביות ביותי הכיר בל ובמבה בשני הדרה לצינים : (כי ובורי - ביותי הביים ולכין ביותי היבים ולכין ביותי היבים ולכין ביות ביותיו להיר ביים ביותים ביותים בהיביותים מפון למן כמנן ומל הגכמות הגכוהות: (ג) Ę. כיל אחה יהודה העוכדים לעמו"ם המומדים של ההרים הנה חילך יולאו בשולנים ויחלק

ם יהו שמי פללכמות מונגל וכן ומשחה לתו למניניה (דכנים כ"ל) בנים שברך הלחים (הנות הלמניו קרם למם הלמון למוכן בניכן בלאם: שביר, כן נקיף מביל בחוק וכן בשביר הוק שלו (החקל כל בלאם: שביר, הנובים בעותבן מהישה: לוח. כמי רוף מנו את כל לחומים (שביל"): ולהקביות, כם הגלימות צבולכמו ויות מצונת בלה לבלים מ"): (ל) האשריהם, החיל להל הלמיד הלו להלו המכד: " בזכו לבלים (קילים מ"): (ל) האשריהם, החיל להלו המכד: מצורה צייו

מצודה רור

ונהה למהוק. ומדרם לובנה בעו ברול גלפורןסתיר על "ש" כאלו בשבת בעם ברול ובצחרן שביר איצה היד ירולים. מולחים להול הלו לשני באלו בשבת האיבור איבור הבידור בעורב פובדוותם. כוכיות הביות מובותות ביות הוקוקה בעורה בעהר האיבור איבור הבידור בעל לאלן ענדן (בארור בעבור האיבור הביב בעל עבורות האיבור ה

הרוין על מוז לבהון בְרְנֵלְ בְּצִפְּׁרֵן שֲׁמֵּרִ דְּרִישְׁהֹ עַלֹּ-לָוּחַ היהין על מוז לבהו בְרָנֵלְ בְצִפְּרָן שֲמֵרִר דְרִישְׁהֹ עַלֹּ-לָוּחַ י פּאַרְנָה אָניבינוּ: לְבָּם וּלְבְרָנְוֹת מִוְבְּחִוֹתִם : בּ מִּוְבַׁר היוה פְּאַלְנָה: עֵלְ בְנֵירֶם מִוְבְּחוֹתִם וַאֲשֵׁרֵיהָם עַלֿ-עֵץ נְהְאַ פְּנְּקְנָה בִּנְינֵלְ בְנֵירֶן עַלְ נְבְעָוֹת רַנְּבַרְוֹת: נְיְרָרְי

145 חרגום

ירמיו

iron, with a diamond point, engraved on the tablet of their heart and on the horns of your altars. 2. As they remember their children, [so do they remember] their altars, and their asherim by the green trees upon the high hillocks.

were written there with a pen of iron and with a point of the hardest iron.—[Mezudath David]

with a pen of iron—This is an allegory. That is to say that it is deeply engraved, and cannot be erased. And the Midrash Aggadah explains: with a pen of iron, with a diamond point, preserved by Jeremiah, called 'an iron wall,' and by Ezekiel, to whom it was said: '(3:9) As a diamond, harder than flint have I made your forehead.'—[Rashi from obscure Midrashic source]

diamond—Heb. שְּמִיר This may also be the hardest iron. It may also be the hard stone upon which the sins are engraved. The tablet of their heart is like hard stone.—[Redak]

point—Heb. אָפּרָּד, a nail. This is a pen or a stylus. It is called thus because it scratches like a fingernail.—[Redak]

engraved—Heb. חְרִּשְׁה, lit. plowed. Engraved like one who plows deeply.—[Rashi] Redak explains חָרִישָׁה as a byform for חָרִישָׁה, the usual word for 'engraved.'

on the tablet of their heart—that they do not forget their idolatry.—[Rashi]

and on the horns of your altars— The thought that is engraved on the tablet of their heart, to burn incense to pagan deities, they execute on the horns of your altars.—[Kara]

The shift from third person to second person is not unusual in Scriptures.—[Redak]

2. As they remember their children, [so do they remember] their altars—Like the remembrance of their children, so was the remembrance of their altars to them, like a man who longs for his son.—[Rashi from San. 63b]

and their asherim—which are by the green trees.—[Rashi]

by ... trees—Heb. אָל, like אָדָּל, by. And Jonathan renders in this manner: under every green tree.—
[Rashi] Redak questions this Targum, since אָל, on, and חַחַה, under, are direct opposites.

Redak interprets this statement to mean that the altars were near every green tree. The asherim were trees themselves. The asherim were deities which the pagans worshipped, or perhaps the idols were erected under the asherim. Nearby stood an altar upon which sacrifices were offered to that deity, either to the tree or to the idols under it. In this manner, they erected altars on all mountains and hills.—[Redak]

Ramban, Deut. 16:21, explained that the asherah was a tree planted outside the pagan shrines to direct the worshippers there.

Abarbanel renders the verse literally, and their asherim on the green trees. The asherim were crescents attached to the trees. These images were worshipped.

upon the high hillocks—Redak renders: and on the high hillocks. Jonathan, too, renders in this

בשר באלור בוני באלור בעלבי באלור באלור באלור באלור בעלבי באלור בעלבי באלור בעלבי באלור בעלבי באלור באלון אַני אומי פאלור באלור באלבי בעון אַכּוּר בעלבי בעון אַכּוּר בעלבי באלים פאלור באלביון באלבי באלים באלים

ברנו עד שלמא נישור ה ברגן אמר יי לים נברא האתרחיץ באנשא וישור בשורא בחוציה ומן ברגי מדר"י כרא

ירושלים היושכת כהר המישור כל סכיב העיר מישור שדה ול הררי כמו ערבי (ישעיה י"ג) על שם שיושב בערכה ול' הררי כמו ערבי (ישעיה י"ג) על שם שיושב בערכה (הינטיינד"ש בלע"ז) יושכי ההר(ש"ח יושבת ההר): חדקר. כמו ממורך: במותיך בחשאת. כמותיך עשייות בחשא אם הרל עכו"ש ככל גבוליך: (ד)ושמשתה. על כרקר השמת אח ארלף את חשר לא שבתה בשבתותיכש שאחרתי לכם ושכתה הארץ את חשר לא שבתה בשבתותיכש שאחרתי לכם ושכתי לך שלה לחיר לשב נמתי לך שלה

ששית רלוני להשמישם. ד"ח וכך מנחלתרוכך חנקם מנחלתר שחגלה חוחר ממנה: כי אש קרחתם באפי. יקדחם בנחירי: (ה) אשר יבמה באדם. כחרישו וקלירו לותר חזרע כשביעית וחוכל: זרועו. כמו עזרו וכן תרגם יונחן בנחיר: מברת שי

לחלוק שם חשלל: חילך. ממונך: כל אוצרוחיך. חמר וידי השמחש כמו שמש ירח ראובן שמקון והדומים להם: במותיך בתפאת. כמו חמך כאילו אמר בחמאת במותיך שחם בכל נבוליך כלומר למה יחיח כל חילך וכל אוצרותיך לבו בעבור ממאת במותיך וכחורו רבים תיבות שהן חמוכות במעםם כמו ממאת שם כבר שמעמו מנום מר שה מו ממפר אל יודני גדי

מדים הפשום מטוק חד ני חפי נדים פים:
מקום שם קבד ששקטה מיבי הקיב שים:
מקום שם קבד ששקטה מקום הקיבית שומקה שם נחברה מקום שם קבר משקטה מקום שם הפסף אל ידעי נהי ו נבך. פי ושמם החיות בך שתשטם מנחלתך לפי שלא שטפת אותת בהיותך בהוית האיתי מנאה אל ארעכון נד, שמפתח נבך. פי ושמם החיות בך שתשטם מנחלתך לפי שלא שטפת אותת בהיותך בהוית האיתי מנאה אל ארעכון והתברתי בר"ש: קרתתם. ותתא בדיא משמתאובכת אבני שרענות דינין "תעברתיך" בדלית ולסעלת בפרשת אויל עפי והעברתי בר"ש: קרתתם. הבערתם למעלת קרחת במאן קרתתם, למעלת עליכם במאן ער עולם: (ס) כת אמר ה". לפי שהיו יוצראל בומרים במצרים

בצורת, דור ביניסם כשדה ממקום אשר ימנו עליך וכל האולרות הטמונות אתן להם לכום: בסותיך, ה"ל למעור למחיך הטשוים לתקאת למנו"ם המומדים ככל בנוליך מקום אתר לא נעדל: (ר) ושספתה, מעווכ את האחם מלעודב הברישה טויים:

רור . פנין קללה:
מנדמה מלמכדה בחליםה ווכיסה: ובך. כ"ל לא תכלונך חסווכ
ורועו. מונך:
מנדמה מלא כך חסיים השונים. יחסיים מומלחך וני ולא
מסיים שמה לעפדם ווה כנמול שלא במטו בשניים:
מה ישה שמה לעפדם ווה כנמול שלא במטו בשנייה:
אל ידמת מאו: כי אש. הכערתם חמתי וחשרוף עד שולם כ"ל אכסם עניכם זען

שליין הדחם בן מספרנים זכן פלחי בפיח כ"י ופל : (ג) היילך כל מילותים", בפקלת מפרים כ"י בטור וכל נוח"ו וכספרים החרים כלח וה"ו ורטב משם בוסכב לו בי בספרת בדלים הייר "ל מכון לופות בן כלח ו"אי וכ"כ רד"ף מ- חסר וה"י ב"כ דר"ף מכון לופות בן כלח ו"אי וכ"כ דר"ף מסר וה" ב"כ ב"כ ה"ם המכי הם מום הם המכ"ב ו"ל" וקדמה לה אי בפחרים אם מום המכ"ב (ד) בכפרסיך. וה"ו קדמה לה אי נותרו ב"כ"ב" ב"ל" ב"ל" ב"ל"ב" ולמש"ב ולמ"ב ולמש"ב ולמ"ב ולמש"ב ולמ"ב ולמש"ב ולמ"ב ולמ"ב ולמש"ב "ל"ב"ל"ב"ל".

תחרש: (ד) ושמפתח. בעון שלא שמרתם שכיפת הארץ בעוד

שתייתם יושבים בארצכם תחיו משמימין כשתחיו נולין חוצה

לארק. ששם בין האומות לא יחיה לכם שרה וכרם לחרוש

ולורוע: ובך. אביא צרות עד שאנרש אותך מנחלתך אשר

נתתי לך וכן ת'י ואיתי כצאה על ארעכון ותחי צדיא בשמיפתא ובכון אעביד פורענו' דינן עד דאגלי יתכון סעל ארעכון דיהבית

לבק:(ח) ארור העבר אשר יבפח בארם, שוורע הזרש כשביעית:

ושם בשר זרועו. אלו איברים שחורשים וזורעין לו את שדרו:

פלאון הר: חילך. מושרך: לבו. לכום ושלל: בסוחיך. מל' כמם: (ד) ושססתת. מלאון השפקה ופויבה כמו שמום כל כמל סשה ידו (דכרים ש"ו): בהרחם ותוקר. מיון סכמרם ושריפה כמו לש קרחם לסטי. פליכם חוקד ((פיול ש"ו): (ב) ארור. מיון קללה: תגבר, כאישו בשר. כ"ל אדם שמום כשר: ורוע. חוקו:

סצודת ציוו

כ"ל מכל מתם תפכוד מדמת כמויב כמכן משר למ ידעת ממו: כי אש. כדערתם חמתי והשוף עד עום כי ולכם עליכה עון פכובס: (ס) אשר יבפח בארם. כ"ל ולם ימלמו עזר ממלכי כמדמם כי מרור הגכר וגו': רשם. ומשים חוקו וכעחונו ככשר

until I drive you out of your heritage.

for you have kindled fire in My nostrils—Heb. קרַרְתָּם.—[Rashi]

that shall burn forever—I.e., I will be angry with you for a long time.—[Mezudath David]

5. who trusts in man—In his plow-

3. You, who sit upon the mountain in the field, I will give your substance, all your treasures for a spoil! Your high places are made for sin within all your borders. 4. And you shall release, and [I will avenge Myself] of you because of your heritage that I gave you, and I will make you serve your enemies in the land that you did not know, for you have kindled fire in My nostrils that shall burn forever. 5. So says the Lord: Cursed is the man who trusts in man and makes

manner. Minchath Shai conjectures that his edition read: תְּל, as he found in mss.

3. You, who sit upon the mountain in the field—Jerusalem that is situated on the mountain of the plain. All around the city is a fielded plain. The structure of הַּרְרִי is like אָרְבִי called so because he dwells in the plain (תְּרֶבָּה (montanyers in O.F.), mountain dwellers (other versions: a mountain dweller).—[Rashi]

your substance—Heb. חילך, lit. your strength, like אמונף, your money.—[Rashi]

Redak renders: You, who worship idols on the mountains! In the field I will give your substance, all your treasures for a spoil. You, Israel, who worship idols on the mountain! I will give your substance, all your treasures to the enemy in the field, that they will take the spoil out into the field to divide it there.

all your treasures.—To be explained as: and all your treasures. —[Redak, Jonathan]

Your high places are made for sin—Your high places are made in sin for the purpose of idolatry within all your borders.—[Rashi]

Redak explains the verse as in

reversed order: For the sin of your high places within all your borders. I.e., I will give your treasures to your enemies because of the sin of your high places etc.

4. And you shall release—Perforce you will release your land for the time that it did not rest on your Sabbaths, which I said to you, "(Lev. 25:2) And the land shall rest a Sabbath for the Lord."—[Rashi]

of you—I will avenge Myself of you because of your heritage that I gave you, that you did not perform My will to release it. Another explanation: even of you, from your heritage: I will avenge Myself of you from your heritage, that I will exile you from it.—
[Rashi]

Redak renders: And you shall release, even of yourself and from your heritage—You shall release, and that release shall be of you from your heritage, since you did not release the land while you dwelt there.

Kara renders: And you shall release—the fields, for in the lands of your exile you will not have fields and vineyards to plow and to sow.

and upon you from your heritage—I will bring troubles upon you בַּיִּבָרָא רַיָי יָעָרַי לְבַּיה: ווְיהֵי כָּעֵכּוֹבִיתָא בַּסֵישָרָא וֹלָא יָחְוַי אָרַי יַתי טָבָא וְיִשְׁרֵי בּלָא בכרברא בארע בַרום דְּלָא אָהְיָהֶבָה: ז בָּרִיךְ נַבָּרָא רָאָהְרָחֵיץ בָּפַיכָּרָא דַיָי וִיהַי פֵּיכָּרָא דַיַי רוּחָצְנֵיה: ח וִיהֵי בְאִילַן דְשְׁתִילֹ עַלֹּ מַבּוּנַע במין ועל נגרין ישְּכַּח שורשוהי ולא נחני אבי יַיהֵי חוֹכָא וִיהוֹן טָרַפּוּהִי מנחת שי : '72 261' . 63' (6)

. הנות מו כרוך הנכד, פהה יה שקדה בער נמון כחול , הנומשו ככורות נה פקדה ב' נמו: יראה קרי , אוסים כפרעד 🖍 "אַן וסים מהר"י קרא

ורועו . הבמחתו : וכן ה' יסור לכו". שציוהו לשמש בשביעית והבסיהו שכרו בצירו. רכתיב וצויתי את ברבתי לכם בשנה השישות. ולפי שהזכיר לפעלה עון שביפות כתב ספוך לה לונשן: (ו) והיה כערער בערבה. ערער יחיד כמר"א פנה אל וופלת הערער כלומר כאילן העומר יחיר בערבה במרבר וכל הרוחות שבעילם באות ונושבת בו ועוקרות והופכות אותו על פניו : ולא יראה כי יבא פוב . לא יראה בשנים הסובות שהכסחתי לשופרי שכיפות רכתיב וזרתהם את השנח השמינית ואכלתם כן התבואה ישן ער השנה התשיפית ער כוא תבואתה תאבלו ישן: חררים. אילנות של להכת יהוא לסון

שרופה כבו וחרה נתושתה: ארץ כלהה ולא תשב, שאינה ביישבת, ויושל ולא תשב כבו ווושל ויהי לי לישותה. שפתרונו היה לי לישופה : (ו) ברוך הגבר אשר יכמח בה' . ששימר מצוריו ומשכם בשבינית ו ודוה ה' מכמחו. שוכר הבמחרו שהבמידני הציותי את ברכתי לגם ושובה בשבינית: (ח) כנץ שהול על מים. שברית מים יפרית: ועל יובל ישלח שרשיו. יובל הם יבלי מים: ולא יראה כי יבא הום. איני מתירא שייבש כשיבוא הום: ובשנת בצורת. אלו עצירת נשמים: לא יראג ולא ימיש

נגורה וכן ארק פרי לפלחה ות"י כארע סדום דלא אהיהבת והמשיל האדם שיפיר בפחונו כהאל כות הגץ שאינו כתלחלה אלא עבר ביובש כל זכן ואעים שאין מת כן הארם הרע יהיה ברת כל ימיו ויבחד כותו כחייו: (מ ברוך הגבד , והיה ה' מבחרו. אם יבחת בו הוא יהיה מכסחי ולא יירא ככל דת: (ה) והיה. על כים. שלא יצכא "כולם: ועל יוכל. ועל פלני סים ישלה שרשיו שאפי׳ שרשיו שיתפשפו במקים רחוק יהיו על פלני כים: ולא יראה. על דרך השאלה כלוכר אפי׳ כשיהיה חום בעולם לא יחוש ככנו כי על פים הוא שתול ולא יוכל החים ליבשו ואפוי עלהו יהיה רענן שלא יפול כשאר העצים שנובלין עליהם ביכות הנשמים ואפוי יהיה שנת בצורת שיכנעו

מצודת ציון (ו) בערער. שם טן מדכרי וכן כטרטר כמדכר (לקמן מ"ח): בערבה. ענינו כמו מדכר: הררים. ענינו יוכם כמו נחר מפוח (לעילוי) : בלחה . מלבון מלה: (ח) שחול . נפוע כמו בחולים כבית ה' (חהלים ל"ב) : יובל . פלגי מים כמו של יכלימים (יבשיה מ"ד): ישלח. ענין התפבטות וכן תבלח קליכה (תהלים פ"): דעם.

ובאשור אפר זה: ומן ה' יסור לבו. כי אם לא יסיר לבו כה' אינו רע אם יכמה בארם שיעורהו וההיה כונתו כי בעורת האל יוכל האדם לעזרו לא זולתו: מו והיה כקרקר בערבה, ת"י כלכוביתא בפישרא ופירש רב האי ג'ל עכבית הוא קוץ מבחוץ וכבפנים פרי נאכל ינקרא תרער: ולא יראה. כל דרך הטאלה: כי יכא מוב. הוא הכפר: ושכן חררים בכרבר. שהכק הוא ישכק במקום שהוא הררים וזהו במדבר במקום שלא יפור שם ספר מרוב החום וחררים ענין שרפה ודלקה מרוב הסימית מן

רהלניה : ומן ה' יסיר לבו. בהכטיהו ולויתי את כרכתי

לכם (שם) כך שמעתי : (ז) בערער . כען יהידי ל' ערירי

(ברחשי' פיו) ויש חומר (דנהשטי"ה בלט"ו) ומנהם פי' שם

שן מעני היער וערער במו וכן פי׳ כערער במדבר ען אחד

מעלי היעון בערבה , לשיו מישור: חררים, יינש כמו חרה מני הירב (חייב לי): ארץ מדיחה. הרץ בהיח

מליחה ולה ההה מיושבת: (ח) ולא יראה. העץ כי יכח

מצורת דוד ידם ומסיר לכו מבשות כה' : (ו) והיה . הכיטה כהדם יהיה כערער כנדל כערכה: ולא יראה. הימ כוחה כבכה עיכה בעולם והם סנבמים וכ"ל לא עליו יהיו הנבמים: ושכן חררים. ביקן כם כיכבות מרוב החמימות בכמדבר : ארץ בלחה . והיה הרן בעהרה מלות ואינה מיושבת והוא כפל פנין במ"ם: (ו) וחיה חי בבבחיר. **כ"ל כְמוֹ בּיבּפָה דֵוֹ כִן יהיה לִוֹ לֹמִבּפַח וֹלְפֵוֹרֹה: (ה) וה**יה בּפִי שתול. יהיה משילה בעיב ולהילן הנשים הלל השים וברביו מהפששה הלל פלגי מים : ולא יראה . כ"ל לה ירגיש כשיבוה הול שהר

וצצם הרה כני חדב וחרה נחשה: נהר כפוה הררום עם בשקל הצרים וכפל התנין בכ"ש ואכר ארץ כלהה ולא תשב ובלחת תאר לארץ שלא הצפיח ונגזרה כן הישוב וכן ברות כלה ברות תאר לארץ שלא הצפיח ונגזרה כן הישוב וכן ברות כלה ברות

an expression of burning from the great heat.—[Redak]

salt-sodden soil—Land that is salty and will not be settled .- [Rashi]

The term 'salty' is used to depict land that cannot produce vegetation, as in other places in Scripture. Jonathan renders: And he will dwell without offspring in the desert, in the land of Sodom that was not inhabited. Scripture likens the man who takes his trust away from God to a tree that receives no moisture, but remains dry all the time although it does not die from the dryness. So will the wicked man remain all his life until he prefers death to life.—[Redak]

Blessed is the man . . . the Lord shall be his trust—If he trusts in the

flesh his arm, and whose heart turns away from the Lord.

6. He shall be like a lone tree in the plain, and will not see when good comes, and will dwell on parched land in the desert, on salt-sodden soil that is not habitable. 7. Blessed is the man who trusts in the Lord; the Lord shall be his trust. 8. For he shall be like a tree planted by the water, and by a rivulet spreads its roots, and will not see when heat comes, and its leaves shall

be

ing and his harvest, saying, "I will sow during the seventh year and I will eat."—[Rashi, Kara]

his arm—Like 'his help,' and so did Jonathan render: his trust.—[Rashi]

This refers to the limbs with which a person plows and sows his field.—[Kara]

and whose heart turns away from the Lord—Who promised him, "(Lev. 25:21) And I will command My blessing to you." This is what I heard.—[Rashi]

I.e., he disregarded what God had commanded him to release the fields during the sabbatical year and His promise to send His blessing in the sixth year to last over the sabbatical year.—[Kara]

Others explain that the prophet was addressing Israel because she trusted in Egypt and Assyria for aid.—[Redak, Abarbanel]

and whose heart turns away from the Lord—Had he not turned his heart away from the Lord, there would be no sin in trusting in man if he believed that man could help him only with God's help.—[Redak, Abarbanel]

6. like a lonely tree—Heb. אָרְעָר, like a lonely tree, an expression of '(Gen. 15:2) Childless (עָרִירִי), and

some say (dégât in O.F.) laid waste, and Menahem (Machbereth Menahem p. 137) explained: The name of a tree of the forest trees, and its name is ar'ar, and this is the explanation of (infra 48:6) Like an 'aro'er in the desert,' one of the trees of the forest. -[Rashi] Note the difference between our presentation of Rashi and Rashi in printed editions. We have emended Rashi to agree with Mach-Menahem. Without this bereth emendation, Rashi does not make sense.

Redak in Sefer Hashorashim identifies it as the tamarisk or the juniper. He quotes Rav Hai, who defines it as a tree producing fruit, covered with thorns, perhaps the prickly pear.

in the plain—Heb. בְּעֶרֶכֶה, an expression of a plain.—[Rashi]

and will not see—The following terminology is borrowed from living creatures.—[Redak]

when good comes—I.e. rain.—
[Redak]

parched land—Heb. מְרֵרִים, aridness. Comp. '(Job 30:30) Became dry (חָרָה) from heat.'—[Rashi]

The tree will dwell in a place of parched land, the desert where no rain falls because of the heat. קררים is

ירמיה יז עלקרו רְעְנֵלְ וֹבִשְׁנְתְּ בַּצְּרֶתׁ לָא יְדְאָנ וְלָא יָמִישׁ מְעֲשָׁוֹתְ פְּרִי: "עָקָב וַהַּלֵּב מַכְלְ וְאֲנָשׁ הָוּא מִי יִדְעָנּוּ: 'אַנֵי וְהַוְּרִי הַרְרְבָיֹּר בַּהַן בְּלְּיוֹת וּצְּרַר אַ בְּלֵּיוֹת וְלָתֵת לְאִישׁ מְּעְלֶּלֶיוֹי אֵרְוֹת יִאָרְיִי אַרְוֹת לְאִישׁ מְּעְלֶּלֶיוִי אֵרְוֹת יִי אָרְוֹת מְעִלְּלֶיִיי אִרְוֹת יִי אָרְוֹת מִעְלֵּלְיִיי אַרְוֹת יִי אָרְוֹתְאַ דְנֵרְ פְּמִּיִים בייייי Find agreede, agreeder . . עביף יבשנה בצירנו , E. מלקענה פרין: ם נכיל פְבְּא מִבּוֹכָא וְתַּקִּיףְ הִוּא חקר לְבָּא בָּחַר כּוּלְיָהָא OF TEXTOR . . NON !! ולְטְתּוְלְאֵנְשִׁלְּאִנְרְתְתִּיה קפיבי עוקרוהי: יא הַא בקוראה רמכנים בעין ×. 'وِعام

למורה שלי (י) הונים. יוניים קיי:

(י) היונים אינים רבים יונים היונים היונ

מלבון ממשמת : מלאי : המלין : רצון . מצין לחות : בצורת . ה מלבון ממשמת : מלאי . המלין : רצון . מצין לחות : בצורת . ה בשלח : מיים שנים הכים לה שום משור לפון (במות ירב) : ויר (ש) ישקב . מיין שקים ושות וכן כל לח שקוב ישקב (לשיל יש) : ויר מצין שישום וררכים: בדוק . מלבון בחיים וכייון : פשליו . ה משלח : (לה) קורוא: שם מוף וכן לחבר ירדוף בקולם בכרים (ב"ח מ מלשן ממישום: פלחד. כעלין: רענוֹ. מעין לחום: בצרחה. מו משום 186 שמים הפלולותים וחוד מלחר רענוִ. בעלים מעישום: פלחד. כעלין: רענוֹ. מעין לחום: בצרחה. מני ישרו למונים: ובצרחב: מני ישרו כמונים במצרים בעלים: "ראי ישרו בעלים בערים". מני ישרו כעול הבירים בעלים: "ראי ישרו בעלים בערים "לאי ידיצר. מולים: "ראי ישרו בעלים בערים בעלים בעלים

green, and in the year of drought will not be anxious, neither shall it cease from bearing fruit. 9. The heart is deceitful above all things, and when it is sick, who will recognize it? 10. I, the Lord, search the heart, test the kidneys, to give everyone according to his ways, according to the fruit of his deeds.

## 11. The cuckoo calls

Lord, the Lord will be his trust, and he will not fear any calamity.—
[Redak]

8. drought—Heb. הַלֶּבֶם, an expression of hunger, (famine in French). Another interpretation: בַּלֶּבֶת is an expression of fortification (קבְּצָב), and in this manner, Menahem (Machbereth Menahem p. 47) classified it.—[Rashi]

The tree is depicted as a living creature that does not see when heat comes and is not anxious in the year of drought.—[Redak]

neither shall it cease from bearing fruit—For, even during the year of drought it will remain moist and will bear fruit in its time. So will it be with the righteous man, who places his trust in the Lord. The goodness the Lord bestows upon him will never leave him, and, even when others suffer want, he will enjoy plenty. This is the righteous man from whom others learn wisdom and the practice of good deeds. The leaves symbolize his possessions and his wealth from which others will benefit.—[Redak]

The fruit symbolizes his children.

—[Abarbanel]

9. The heart is deceitful—Full of pretext and deceit of all evil.—
[Rashi]

Since he spoke of trust in God and

the evil of placing one's trust in man, and this depends upon the intention of the heart, he proceeds to discuss the intention of the heart. He states that the heart is more deceitful than anything, for a person may appear good with his speech and his deeds, and in his heart he may be evil, and who can know this except God? Therefore, the verse concludes, 'Who will recognize it?'—
[Redak]

and when it is sick—Heb. ซาุหุา, an expression of sickness, and this is its sickness.—[Rashi]

who recognizes it?—He thinks, "Who recognizes it?" I, the Lord, search it.—[Rashi]

Others explain: if the heart is sick with unhappiness, who recognizes it? Only the Lord.—[Redak]

to give everyone—Lit. and to give. I, the Lord, search the heart, and it is in My hands to give everyone according to his ways.—[Redak]

Mezudath David renders: In order to give everyone etc.

11. The cuckoo calls—Heb. אָרָגי כנגר (Coucou glousse in French). This cuckoo draws after it chicks that it did not lay.—[Rashi]

דְּנֶּר — This is the chirping which the bird chirps with its voice to draw the chicks after it, but those whom the cuckoo called will not follow it when

1,51 ירמיה יז קא וְלָא יָלֶד עִשְׁר עִשֶׁר וְלָא בְמִשְׁפְּמֵ אָשְׁ בַּהְצֵי יָמֵוֹ יַעִּוֹבֶנוּ וּבְאַרְרִירָוֹ יְרְוָרִי יְיִקְ בְהְצֵי יִבְּפָּמֵא עָבוֹר מָרוֹם מראשׁוּי C"N end terr. wenn o er erro fo : נְבְעֵי: יִּ נְּמֵּא נְבְוֹרְ מְרֵוֹם מֵרְאִשְׁוֹן מְקוֹם מִקְדְישִׁנִי: יִּמִּקְוֹרִ יִשְׁרָאֵלְיָרְוֹּרִי קכץ בו'ק יסיו קרי פול המקבן מופר ולל נמבסט יופר כ"ל נעומת הוכ כי הניבה לפול לו מקרים כירוי המלי מיי יותר כמום הכול וכים) אוכה להנים מכות לכי ויהי מיוחן (נגנ' (יו) כמא בנדר. בתו כבל בכנו והוא שני מלום כמ"ם המל מלל "לו (בטיה"): בראשין. מיום יותן מקרים מכ"ש בנון מלון מיון מלים ליון "מקרים מיום ול מקרים היותן מיון מקרים היותן מותן מהקרבוי בירון הפהלוי מתוך מקרים ירול והכלום המקרום בקרים היותן מהקרבוי היותן מהכלוי מתוך מ

כצירה דוד

ישכאל יפים אל כי פואיל ונשמת שכינים ביניהם: כל מוובוך . כו

מצידה ציון
(כי): דבר , מנין לפוף ביף ליאבוך האביומים אתרי כמו וונים
(כי): דבר , מנין לפוף ביף ליאבוך האביומים אתרי כמו וונים
(כמיב (לפים לי): בישה יכיום! נכי כמיו וונים? מיו מולה מיום כמיו
(כמיב (כיל): ובאחירות. כפום! נכי נכי (מגלי ")) ומכפח
(כמי ככיל) ומפסר ליף הבחום וכן ייים נגה (מגלי ")) ומקחי
כנה כנים? ומחם , כביים הרצים: בראשון , מלו מקוס :(יו) מקוח.

כנחה שי (לה) ימו. ימי קרי (יג) ומורי . ימירי קר

יצר . הקורא הוה מושף אשרוי אשרושים שלא ולד: דגר. הוא ליפלוף שמלפלף השוף בקינו למשיך אשרושין אשרוי ואלו ו שיבורי א נכר של יגרו אפריו משיבולו שאיבי מינו כך ששם י פושה יולא במשפש : יורה גבר? מהקיר יבשימאי (ברשם ה בבוד וגרי. לפי שלא לימר כל נשוביך ינושי מהחיל בקילוש של מקום ומדבר לפניו אחה שכסה בבוד ומרוי מראשי' בריחת עולם ותכוון כנגד מקדבנו: (יג) מקוה ישראכ ה' מהר"י קרא

בשאל נפשו וראא במות ולא ישבב וואסוף אליו כל הנים

בשאל נפשו וראא במות ולא ישבב וואסוף אליו כל הנים

בחריב לפש בכנר מרום מרושטו מקום בקרשני. הנבוא עת

בקריבו גם הוא שנא ררייש עליו ויהרניד נפוא אליו בלי

שאמם אליו וישאו קליו ביטי ואסרי היו המרבה עישרולא

בשמם המים שכניו הכלי מיון כשב שמסרי חבקל הלוא אליו

בלל בליו משל ישאו הבליצה חירות לו האמרי היו המרבה א

בלל בליו מכליד בליו לבסים: (יג) מקרה ישראל. פקיני יוםב עליו לפיכך כל עוזכיך יכיםו: וסורי בארץ יבהבו

יקרא בשְּמֵי מְרוֹכָא עֵיל כּוְ אַנְלֵא סְקְנִינֵ אֲנִר בּיִה סְקְּךְשְׁנְאֵ: יי סְבּוּר יִשְׁרָאֵל יְיִ כְּל רִשְׁנְהִוֹ נש:

אףרוחין דבהרוהי לא
ינוכון בן קל לברבשיע
דקני נקסין דלא בדינא
בפלנית יוסודי שביק בשיעיא: יב פּוּרְעָנוּהָא הקעביד פניה סן קרם דשכנהיה על פורסי but has not laid, so it is he who gathers riches but not by right; he shall leave them in the midst of his days, and at his end he stands dishonored. 12. As a Throne of Glory, exalted from the beginning, so is the place of our Sanctuary. 13. The Lord who is the source of the hopes of Israel,

they grow up for they are not of its kind. So is one who gathers riches but not by right.—[Rashi]

Thus, Rashi identifies the kore with the cuckoo, which calls chicks of other birds, only to have them desert him when they grow up. Redak, however, identifies the kore as the partridge, as does Rashi himself in I Sam. 26:20. Since the prophet stated: to give everyone according to his ways, he proceeds to explain that, although sometimes a wicked man prospers, do not be surprised. He is like the partridge that gathers eggs of other birds, explaining דָגָר as 'gathers,' sits on them, and hatches them. When they hatch, however, they realize that they are not of the same species and desert their adopted parents. The same is true of the wicked man who amasses wealth not by right. He will lose it in the midst of his days.

he stands dishonored—He is called wicked.—[Rashi from Jonathan]

Either he dies young, thus leaving his wealth and being dishonored at his death, or he loses his wealth in the midst of his days, standing dishonored for the rest of his life.—
[Redak]

- 12. As a Throne of Glory—Since he wishes to state: All that forsake You shall be shamed, he commences with the praise of the Omnipresent, and says before Him, 'You, Whose Throne of Glory is exalted from the beginning of the Creation of the world and is directed opposite our Sanctuary.—[Rashi]
  - 13. The Lord Who is the source of

מַיּכְרָךְ בָּגַיהָנס אִינוּוּ עהידין לספל אַבי שָׁבָקוּ פּוּלַחָנָךְ תֵּ רבדיליה את כינוי עליהיו וקרא כסביע רַבְּיון דַלָּא פָּסָקון פוהי: אָינוּן אָטְרִין לִּי ראַהַנבּיהַא בשמא דייַ

וַאָנָא נָא עַבְּבֵית על פַיסְרָהְ סְלְּאַתְנָבְּאָה עֲ לֵי הוֹן לְאוֹתְבוּתְהוֹן לְּדְחַלְּהָךְ

איתם שפרים מדכרי באינם בימעים שליחותי בקברות תהתיות חרץ יכתכו: (יד) בי תהלתי אתה. כך חני מההלל ומתפחר לומר שהחה מושישי תהלחי. (וונשנל"ח כלפ"ו): (מי) איה דבר ה'. הפירענות כחתה תתנבח: (מו) ואני לא אצתי, לה מהרתי לזרוך להכיחם מהיות

תקיתן של ישראל ה׳: כל כחביך יבישו . אלו האוכות שליהבים אותך: וסירי בארץ יכתם. הרשעים שסרו כאחרי כשאני כדבר כשליחותך אליהם. בארץ יכתבו. פתרוני בארץ יהקקי כלוכר יהיו גגורין לפיתה ויהיו נקברים בארץ. ויתהן הרגם בגירגם אינון פתידין לפיפל. כי כובו את ה' שהוא רובה לפקור מים חיים אשר לא יכובו פיסיו כך כל הכוסח (כו) לא יכוש: (יד) רפאני ה' וארפא , על שראה גבוכרנצר מחריב את כית

תבקדש אוכר כך כשירפא את שבר עבו ואת כחץ מכתו: (פו) הנה הבה אוכרים אלי. כלו שאני פתגבא לחם שאופות פהידין לבוא פליהם ולהגליהם הם משיבין אותי: איה דבר ה' יבא נא . כלומר אם יבא עלינו אנו עומדין כנגרם מי הוא שיתת ללינו : (בו) ואני לא אצתי כרועת אחריך. כלובר לא כתרתי (לבקש מסך) שתשיבני פליחם לנכיא רתת להתנבאות עליהן נכואה של פורטנית ואני לא מהרתי לבקש לפניך על איתי פורשנות שיבא , כלובר אם תם פתארם לראותו אית

כמו סורי הגפן נכריה נולה ומירה נחלק השים והדומים להם יפו לי והפן עם היים מכני שהם פרים מתשם כי אני דבק התנני לנדים לכובר סורי מכני שהם פרים מתשם כי אני דבק בהשם הם סרים מכני תחובים את הי זכל הדרך היה אפר ככל אשר ציך משה זברי אל תסור מכנו כי סכנו שב אל משה ור'ל סדרכן הסוב וכן אמר ירמית ומודי רול הטרים מפני כלימר כררכי הסוכה שאני רבק כאל ואפשר שיהיה וכורי ככו סורים ויהות חפר מ'ם תרכים כמו וכרכ לו חלתי שהוא כמו חלונים והרובים לתם: ניד) רפאני ה': הוא בקש רפיאה כן המכה והכאב כמו שאפר לסה היה כאבי נצח ובכתי אנושה הזכאב המכה כמי שפירשנו היא הבורי והקללה: כי תחלהי אתה. אני מתהלל בך שתצילני פירם: (פו) הנה הפת. דבר ה'. שאתת אומר שתחרב תארץ יבא נא כי אין אנחנו מאמינים כי ת' דבר לתחריב עירו: (כו) חוני לא אצתי, לא דחקתי עצמי סצורת דוד

ישראל. ענינו לשק קריאה אתה שאתה בקוח ישראל וככבות לכל הכופחיי בך כל לחביך שאין להככפחיון בך יכשי מככפחם בבשר ודם ככו שתקרים שתיו בוסחים בארם ואסר כיד וקורי בארץ יכתבו השורים מכך כמ'ש וכן ה' ישר לבו בארץ יכתבו לא יחיה להם חלק בך כיון שעובוך אלא יכתבו בארץ ככו הברבות שלא ישאר כהם דבר שיהיה להם חלק בך: כי כובו בקיר כים חיום את ה'. החו מדה בנגר כיה שהם קובין שאתה בקיר כים חיום שלא ישסקו כן הדבקים בך לא השסיק מיבתם לא כזה ולא בבא זהם שלובוך ושפו בסחונם בכשר ורם שהיא הלק הארץ כן יכתבו הם בארץ ולא בשפים . בקוח ענין תקוח יוכן היו סבור ישראל ויוש מפרשין ככו מקרה מים כלוכר שאתה בקים מהדה לישראל וודש מפרשין ככו מקרה מים כלוכר שאתה בקים מהדה לישראל והראשין נכון : ושורי . ימורי כתיב כלוכר אותם שימורו כפך וקרי ימורי יותא תאר מנחי הני"ן בשוריק מצורת צי

בפוזכים פותך וכופחים כמדם כפיי בות שיכישו : ופורי. הפרים פפני והום מחמר הנכים כדכר החונ: באדן יבונם. כספר יכפנו בלבין הקום: יסידי . מנבין הסרם : מפור . מפין : (פו) נא. פתה : (פו) אבתי . פנין מסימת כמו ולא אן לכא (יסופס י'):

שפרי (ש) אנויר. שנק שטיות עם ומם מן כנם נישפיי). שפרי ומש משלם ליהו להיה להיה בא קיים ביום בקור ביום מקר ביום מ חיים וחוזר ומסכם לה כ' בשבטים הטיבה ככל מת בשקור בטנם: (יד) רפאני, אמר הגניא בשאה תרפא אותי אה היה נישם לי א בשלה את הושמים במושבו של הקבים שלי ואל היה נישם ליל אלן ביד שי נסוש עי אולתך: כי תהלתי אותה, כך אני מחהול לישר באתם אלהי עשי: (שי) ואני, אכל אני לא שכהתי שפה באהיה אתריך רושה לרשות לאן סשך ולכלאים להם וכש"ש בתחלת ככלאו באשר לבלהי הוחם: (שו) ואני, אכל אני לא שכהתי שפה באהיה אתריך רושה לרשות לאן משך ולכלאים להם וכש"ש בתחלת ככלאו באשר

Let it come now—We do not believe that God spoke to destroy His city.—[Redak]

Thereby, they wish to accuse me of being a false prophet and to condemn me to death.—[Malbim]

But I did not hasten—I did not hasten to urge You to bring them, because I am a good shepherd, who goes after You to beg mercy for them.—[Rashi]

Others render: But I was not eager

all that forsake You shall be shamed, and they who turn away from me shall be marked out on the earth that they have forsaken the source of living waters, the Lord. 14. Heal me, O Lord, then shall I be healed; help me, then I shall be helped, for You are my praise! 15. Behold, they say to me, "Where is the word of the Lord? Let it come now." 16. But I did not hasten since I was a shepherd

the hopes of Israel—sits upon it. Therefore, all that forsake You shall be shamed.—[Rashi]

and they that turn away from me shall be marked on the earth—Those who turn away from my words, who do not hearken to my message, will be marked out in the nether graves of the earth.—[Rashi]

The Midrash (Tanhuma, Ki theze 2. Buber 3) explains these verses in a most interesting manner, connecting verses 11 and 12, as follows: This partridge brings other eggs from other birds and sits on them until they emerge from their shells and become chicks, and they climb upon him and pluck his feathers . . . When he wishes (goes out—Buber) to fly (to flee—Yalkut), he cannot, for his feathers have been plucked. If a beast or a reptile finds him, he eats him up. Who caused this? Because he stole (raised—Buber) eggs that were not his. So will it be with the nations of the world and the Moaband the Ammonites who stretched out their hands upon His Throne of Glory and destroyed His Temple and exiled Israel. The Holy One, blessed be He, will obliterate their remembrance, as is stated: '(Zephaniah 2:9) Therefore, as I live, says the Lord of Hosts, the God of Israel, that Moab shall be like Sodom etc.' Tanhuma Buber and Yalkut read: And stretched out their hands upon the 'Throne of Glory, exalted from the beginning, the place of our Sanctuary,' and destroyed it and burned His Temple.

Kara interprets this as referring to Nebuchadnezzar, whose lust was not sated until he conquered many nations and destroyed the Holy Temple. Ultimately, he was dishonored. See Habakkuk 2.

14. **Heal me**—The prophet petitions God to heal him from his pain and his wound (supra 15:18), meaning the curses and humiliation he was subjected to.—[Redak]

save me and I shall be saved—Save me from those who rise up against me. Then, I will be saved, since no one can save me but You.—
[Mezudath David]

for You are my praise—I praise myself and boast with You, saying that You are my Savior.—[Rashi]

my praise—Heb. תְּהֶלֶתִי (vantance in O.F.), boast.—[Rashi]

15. **Behold, they say to me—**Those who rise up against me say sarcastically ... [Mezudath David]

"Where is the word of the Lord?—The retribution which you prophesy.—[Rashi]

רשיי

וליום ביש דאה סיהי עַכֵיהוֹן לָא חַמֵידִית אַרַּ אַפּכות קדסד. שפותי גלי קרטר הנה: יי לָא יָהַי מֶיכְרָךְ לִי ברבין החצגי אה בעהן עקא: יחיבההון דרפי וַלָּא אֶבְהֵית אֵנְא אינון יתבלסון אַיָהַי ЖЖ אָתַכַּלָּם עלֵיהון יום ביש ועל הַר הַרֵין הַבָּרָא הַבְּרִינוּן: ים כְּדֵין אָמֶר וְיְ כִּי אָוֵיל והַקום בַּהַרַע בַּנֵי עַסָא רַיַעַלּוּן בֶּיה ותשום שכרון . חגינה פח :

דבר ח' יבא נא אני איני כתאיה לראותו כמו שמפרש ורולך רום אנוש לא התאויתי: אתה ידעת מוצא שפתי נכח פניך היח. שאני מתפלל עליהם לפובה שלא יבא הפורענות: נכח

רועה טוב מחזר אחריך לכקש עליהם רחמים: ו**יום אנוש.** חולי של פורענותם לא התאויתי ויית ואנא לא עכבית על מיתרך מלהתנכאה עליהין להוחביתהון לדהלתך ולפי התרגו' יהיה אלחי ל' עכוב כלומר לא עכבתי מלומר להם שליחותיך ולהשיכם אליך אם היו שומעים אלי : מוצא שפתי נובח פניך היה, להשיכ את המתך מהס: (יו) אל ההיה לי לשחתה. אל יהי שליחותיך לי למחתה: (יח) יבושו רודפי.

אותי ומכיישין אותי כשאני מרבר בשמך אליהם: מחסי אתה. ביום צרתי: רעה. שהם מרינים לי כשאני תולך אצלם בשליחותך: (ית) יבושו רורפי. אלו רשעי חרור שהיו רודפין אותו כשהיה מוכיחן: מנחת שי

פניך הית . כלוםר גלוי לפניך: (יו) אל תהיה לי לפחתה. אל יהיו דבריך שאני מתנבא להן בשכך לפחיתה שהם מחתים

(יו) אל תהיה לי . היו"ד כלירי ונספר פליי לית : פחשי אחה . החי"ם כבוא ופחת והיה חד פן ח' רפין כליבות פיין שרפים שרש חסה: (ית) ופשנה. בכפה ספרים הו"ן כלירי וכפסורת ( וחכרו ופשנה כסף ונם כד"ק כתוכ כי היה נקוד סנול: (ים) הלך רפשות. " תסר וה"ו בפקום פדוייקים וכן פשפשה

ילא ראנתי כוה הדבר שא זיה רועה אחריך כלוסר שאה" נביא: זיום אנוש לא התאויתי . כי ירעהי כי יום אנוש יהיה לי יום תנבואה אבל אתה הכרחת אותי,יום אנוש יום חוק וככר: מוצא שַּבַּתי. שאמרָתי לך הנה לא ירעתי דָבר כי נער אנכיוו׳ת ואנא

לא עכבית על סימרך מלאתגבאה עליהן ונו" כבעמור: (יו) אל תהיה לי למחתה . בלומר אל תגרום לי כנבואתי שאהיה מחתת לפניהם: כחסי אתה ביום רעה. ביום שחושבים עלי רכה אתה סחסי וכן תכשה תסיר שלא אחת לפניהם כסו שהכסחתני: יים) יבשו רודפי. הבא עליהם אחר שהם אופרים יבא נא הניא אותו עליהם: ופשנת שברון שברם. ופשנת איננו ספוך בי הוא נקוד כגול והוא כפר ושברון שני וכן ומשנה כסף כסי וכסף שני ור"ל בשברון שני שברון אחר שברון ולא ר"ל שנים לבר כאברו מיטנה אלא שברין אחר שברון כסה פעמים וכן ושוכ סול את כני ישראל שנית כסו שפירשנו: ניטו כה אסר ה". עם. בתיב יקרי העם יאחר הוא אלא שהכרוב חסר ה'א היריעה: אשר יבאו בו , תחלת קרא בשער שנכנסין ויוצאין נו מלבי יהורה כי להם ראוי להוכיח העם ולשכור את יום השכת. ומיש בשער בני חעם לקרא באזני העם הנכנסים והיוצאים באותו

מצורת ציו

מצורת דוד הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי (לעיל אי): ויום אנוש לא אנוש. שנין מכאוב רכוההאויהי. על תאוה: נכח.ננד: (יו) לפתחה. התאויתי. ולף אחר שהלכתי לנכאות שלא בדלוני לא הייתי מתאוה - ענין שבר וכן ולדקתי לא תחת (ישפיה כ"א): (ית) ופישנה. פניק

לנכאות שליהם ביכא יום אנוב היה זמן הגלום: אתה ידפת. כי כן היה: ביצא שפהי. מה בההפלקה שליהם הלה היה מלפניך וכחומר הלה לה כליתי לנכחות להם וככוה הלי נכוחת פורמניות החשללתי עליהם והמה הושנים שמלכי אני בודאם משנאתי כם': (יו) אל תהיה . לכן שאלתי אל תהיה לי הנכואה למכשול ולמחחה הלה משילה ההה מהסי בעת רטה לוה הושיענו גם עהה : (יה) יבושו רורפו. כעת ילכו גולה: יחתו. הם ישכרו כיד כאויב: וכשנה שברון. שבר כפול ר'ל שכר על שכר שכרם : (יע) בשער כני העם. בשער שבלויים שם כני ספה והיא השער אשר שלני

first, he prayed for their good, but after they humiliated him him considerably, changed his tactics and prayed for their retribution.—[Ibn Nachmiash]

May they be shamed when they go into exile.—[Mezudath David]

May they be broken—by the hand of the enemy.—[Mezudath David]

and with a second destruction—I.e.

a destruction after a destruction, repeated destructions.—[Redak]

19. the gate of the children of the people—The gate frequented by many of the people.—[Mezudath David1

You shall announce My admonition to all the people found in that gate.—[Redak]

in which the kings of Judah

after You, and I did not desire the woeful day, You know it. What came out of my lips was before Your face. 17. Let it not be to me for a ruin; You are my shelter on a day of evil. 18. May my pursuers be shamed, but let me not be shamed; may they be broken, but let me not be broken; bring upon them a day of evil, and with a second destruction destroy them. 19. So said the Lord to me: Go and stand in the gate of the children of the people, in which the kings of Judah come,

to be a shepherd after You; i.e., I was not eager to become a prophet.

—[Redak, Mezudath David]

and ... the woeful day—The illness of their retribution I did not desire. Jonathan renders: And I did not hamper Your word from prophesying concerning them to return them to fear You. According to the Targum, אַנְאָיִ, is an expression of hampering. That is to say, I did not hesitate from telling them Your message and to return them to you if they would hearken to me.—[Rashi]

What came out of my lips was before Your face—to return Your wrath from them.—[Rashi] You know that what came out of my lips was before Your face, that I pray for their good, that the calamity not befall them.—[Kara]

Redak, following the interpretation of the beginning of the verse, explains: and I did not desire the woeful day—I knew that the day I would prophesy would be a woeful day for me, but You coerced me to prophesy.

What came out of my lips—that I said, "I am a youth."—[Redak]

17. Let it not be to me for a

ruin—Let not Your mission be to me for a ruin.—[Rashi]

Let Your words, which I prophesy to them in Your name, not be a ruin to me, for the people ruin me and humiliate me when I speak to them in Your name.—[Kara]

You are my shelter on a day of evil—You are my shelter on a day of my trouble, on a day they plot evil against me, when I go to them with your message.—[Kara]

May You always be my shelter, that I not be broken before them.—
[Redak]

Ibn Nachmiash asserts that because of this prayer, Nebuzaradan was kindly disposed toward Jeremiah, as below 40:4.

18. May my pursuers be shamed —I.e. the men of Anathoth alone.—
[Rashi]

Bring upon them what they demanded, since they said, "Let it come now," bring it upon them.—
[Redak]

Although it was previously stated that Jeremiah prayed for their good, it is possible that he prayed for the people in general, but not for his pursuers. It is also possible that, at דבית יהודה ודיפקון ירושבם: כ והיטר בהון מלכיא דבית יהודה וכל דבית יהודה וכל יתבי ירושנם דעליו בתרעיא הָאִיצַן: כא פַּרְנַן אֲמֵר יִיַ אַסְהַמָּרוּ בְּנָפִשְׁתַבּוּוְיַרָּא טַמְלוּן מַמוּל רשַבָּהָא וְהַיעלווְ בְּהַרְעֵי ירושְבַּם: כנ וַכָּא הַפְקוּן משול מבהיכון ביומא רְשַּׁכְּהָא וְכָל עַבִּירָהַא לא העברון, יוטא קטא דפקבית ית אָבָהַהְכוֹן: עּ וְלָא קַבְּילוּ לָא אַרְבְינוּ יַת אוּדְנֵיהוּן וָאַקשִיאוּ יַת כְּדַלְּהוֹן לַמְשָׁמֵע ובדיל

> אנשי פנתות לכדם: (כג) ולא שמעו . אבותיכם למה שלויתים: מנחת שי רדיק

פים פתפורת דפוף פרשם וילה: בני יפה . כפה כי: (כ) וחברת חליהה . שער כי לא מלכי יהודה לבד היו נכנסים וייצאים בו כי גם העם בשקלם פפרים מדוייקים פלח יו"ד וכן כמוכ בפסרה גדולה ודירפים ודיםעים

מקלם פפרים מחייקים פולה איד זכן נשנ נפסרה נדולה ודיפים ודישנים שחיו שוכנים סבוך לאותו שער היו ככנסון ויוצאין בו ואסר לו שיקרא אחר כן בכל שערי ירושלם כרי להזהיר כל העם ובת שאמר לו למרוא בשערים לפי שחיו טכניסין ומוציאין דרך השערי בשת לא הוהירם אלא בהכנסה ורגאה ארך השערי תרץ לפיר כן בעיד לא חזו חייבים כי ירושלם דלתחתית נעולות בלילח ואיון חייבין עליה משום רוח לפיכך אמר והבאהם בשערי ירושלם לבלתי חביא משא בשערי חעיר הואת ואמר ולבלתי שאת משא ובא בשערי ירושלים ומה שאמר ולא תרציאו משא ם בתיכם ביום חשבת דיל חוק לעיר ומת שזכר חתבאה יותר מן החוצאת לפי שירושלם חיה כרך גרול ובכרך הסביאים סשא הם יותר מן הפוציאים כי מביאים בני הכפרים לפיר תנואת ופירות וכן מסכר וכיכ בספר עורא כשחוכיתם נחמיה על השבת השבר ומביאים ירושלם כיום חשבת ואסר וימנרו הדלתות ואסר אשר לא יפתחים עד אחר השבת וכנערי הנסרתי על השערים לא יבא משא ביום חשבת תנה לא תוחירם אלא מחוץ לעיר לא בתוך חעיר כי לא היו חייבים בהכנסה והוצאה סבתידם בתוך תקיד לפי שירושלים היו דלתותית נעולות כלילה ואין חייבין עליה משום ר"חומה שאמר שפעודבר ח' מלכי יהודה ולא חיה מצורת דוד

סצורת ציון בפל: (כג) ויקשו . מלפון קשם: ערמם. פוחמתוכי ספנים: יסודם בחים ויולחים כו: ובכל. וכן תלך ותפפוד בכל שערי ירושלי: (כח) חשמרו בנפשותיכם . כ"ל כיו נשמרים כדכר שים כו במירח

נסטוחיכם והל משהו ששה כיום כשכת להכיה הוחה בשפרי ירושלים מן כחוך: (ככ) ילא תוציאו וגרי. הל החוך: וכל מלאכח . ושום שלהכה: וקדשתם, שבלי לחללו בדכר כהחבר בשבת: (כנ) ולא שמצר, הכל כם כחבות לה שמעו למלוחי : ירקשואת ערמם. הוה פנין פלילם כפלו נמקשם פרפם פד שלפ יוכלו לחזור פניחם ולבמום : ילבלתי קחת מוסר. לה החזירו פנים למען לה יקבלו פוסר וחוכחם

until after the Sabbath. And of my youths I appointed a watch over the gates that no burden enter on the Sabbath day.' Hence, we see that the only violation of Sabbath law was in carrying in and out of the gates, not in carrying from the houses into the street. That is because the city gates

were closed at night. Therefore, the city streets did not constitute a public domain. Mention of 'kings' of Judah although there was but one king, refers to the princes who were destined to occupy the throne after their father's death.—[Redak]

Ibn Nachmiash conjectures that

and out of which they go, and in all the gates of Jerusalem.

20. And you shall say to them: Hearken to the word of the Lord, O kings of Judah and all of Judah and all the inhabitants of Jerusalem, who come into these gates. 21. So said the Lord: Beware for your souls and carry no burden on the Sabbath day, nor bring into the gates of Jerusalem. 22. Neither shall you take a burden out of your houses on the Sabbath day nor shall you perform any labor, and you shall hallow the Sabbath day as I commanded your forefathers. 23. But they did not hearken, neither did they bend their ear[s], and they hardened their nape

**come**—for it is fitting for them to reprove the people for profaning the Sabbath.—[Redak]

He was to announce to the entire populace, not only to the kings, for all the people who lived near that gate would come and go through it.

and in all the gates of Jerusalemmake He should the announcement in all the gates of Jerusalem to warn the people. He was commanded to announce it in the gates since the people were accustomed to carry burdens from outside the city into the gates of the city and from the city through the gates outside the city. This constituted a violation of Sabbath law. He did not mention carrying within the city, since the city gates were locked at night, conferring upon the city the status of a private domain. There was therefore no prohibition of carrying articles through the street as there usually is when the street has the status of a public domain.— [Redak]

21. nor bring into the gates of

Jerusalem—I.e. to bring from outside Jerusalem into the gates.—
[Redak]

22. Neither shall you take a burden out of your houses—I.e. you shall not take any burden out of your houses through the gates of the city. The emphasis is placed on the bringing in rather than on the carrying out of burdens, since Jerusalem was a large city, and it was more usual to bring grain and produce from the villages than to carry it out. A similar situation is found in Nehemiah 13, where it is mentioned only that they would bring produce to Jerusalem on the Sabbath. No mention is made of carrying out since it was unusual. As mentioned above, he admonished them only not to bring in or carry out of the city, not to refrain from carrying within the city. In verse 19, he states, 'And when the shadows commenced to fall in the gates of Jerusalem before the Sabbath, I commanded and the portals were closed, and I commanded that they not open them

\* For Rashi's commentary turn to page 236.

Ļ ָרָי נייַ ל. כי たいいな ולכורשא קהרגי 7074F יְהוּדְה וּמְסְחֵרְנֵי 'ְרִוּשְׁלֵם אולפוינר ויהי אם קבלא הקבלון לסיסרי אַסר יי בְּרִילְ וְרְאֵלְאֵמְלָא מְמוּל בייין Latix מכירהא: מלכין ובקרבין של פורםי דוד רביבין בירהיכין ובְסוּפְוּן אִינוּן וְבְבְּבְנִיהוֹן אֵנִשׁ יְהוּרָה ני ויהין מקרויא רביה וכארת שנם בניכו ומו ž. ירושלם הָרָא לַעַלָּם : בן ביי**א** ל. כי נר ני 5 ρ¢ Γ. こるけいと לקנלא , Cor ויעלון ָרָי היי בה ج . لا Ž. 4 **.** רמיו ם ניסטים NO CON ב מים Ź 1,20 Ē 3

שְׁפַּילְהָא וּכִּן טוּרָא וּכִּן נרוקא מיָהְוְאַלְיִי וְיִנְּבְּםר*ּ* 

עלמו (מו

קירמין

□"X evo eata, eve ve evena r (ata r ati ata (s) : ַרִישָׁפַּלֶּרָ

\* בּוֹ קרי

מצורה דור מצורה ציון

מן העניפים: (כד) אם שמית. 60 החם חממשן פלי לכלי הניפ ונד' ולקדם רבוה לכלי עמות כו שום עלהכד: (כד) ונאי . פה פניפי במקי וני "ל במא רור . רלי מל כסף המלוכה שמפת על עלנים: גרבנב. גמנכנה המשי לניוכ כה: ובסים. כשובים במכינה: החו. הגלינים: איש יודרה. פלמייהורה פתח, המים: יוישנהו, חהיה מיושנת פלמים: (כי) ובאי, ינה! לגוש ממני יהורהינוי: ומן השפלה. מן הענים היושנים נפמק: ומן הננכ. היושנים כפחת הגדום: מביאים. והמה היו מניהים מולה זונה

not to hearken and not to receive instruction. 24. And it shall be if you hearken to Me, says the Lord, not to bring any burden into the gates of this city on the Sabbath day and to hallow the Sabbath day not to perform any labor thereon, 25. Then shall there enter into the gates of this city kings and princes sitting on David's throne, riding in chariots and with horses, they and their princes, the men of Judah and the inhabitants of Jerusalem, and this city shall be inhabited forever. 26. And they shall come from the cities of Judah and from the environs of Jerusalem and from the land of Benjamin and from the low-land and from the mountain and from the Negev,

Jeremiah repeated this admonition during the reign of each king who reigned during his career as prophet.

25. Then shall there enter—The intention is that then there shall enter and leave as in verse 19. He commanded the prophet to reprove the people particularly about the Sabbath precept since it is fundamental in belief in God and in the Creation of the world, also in belief in miracles and in the observance of the entire Torah, to the extent that if one observes the Sabbath with the proper faith, he is not apt to sin by infracting other precepts. Moreover, the Rabbis state that if one observes the Sabbath properly, even if he

worships idols like the generation of Enosh, he is forgiven (Shabbath 118b).—[Redak]

sitting on David's throne—This refers to the kings.—[Mezudath David]

and with horses—that draw the chariots.—[Mezudath David]

they—the kings.—[Mezudath David]

the men of Judah—I.e. the rest of the populace.—[Mezudath David]

26. And they shall come—I.e., people shall come from the cities of Judah etc.—[Mezudath David]

and from the lowland—From the cities of the valley.—[Mezudath David]

והכו

תרגום

וָיָ לְּמֵימָר: בּ קוֹם וְהַיחות אַשְּׁמָעִינָךְ יַה פְּהַנָּמֵי: נ וּנָחָהֵית לָבֵית פַּחַרָא וָהָא הוּא עָבִיד עֶבִידְהָא ַעַל סְרָנָא: דּ וָאִהְחַבָּל

והלמי אם, שבם קים : כיח היולר . סוסה יא :

רש"י והנה הוא כרי מהר"י קרא ידן (ג) על האבנים . אלו דפוסות של יוצד כלי חרם שעושה (בז) ובא . כמו ולכוח: ידן (ג) על האבנים על כדנח. רד"ק מנחת שי

ים (ג) והוהו . והוה כוח ק' וביין פ'ם הרחנ"ם בס' לחות דף קפ"ם : היוצד ג'כ מבוארת וענינה כי ההשנחה בבני אדם והיכולת ביד האל וכל שכן ישראל שהשנחתו תביד עליהם לפיכך אבר כן

אתם בידי בית ישראל: (ג) והנהר. כתוב מלה אתת וקדי ודגה. הוא שתו מלות והענין אחד: האבנים. כלי היוצר שעישה עליו מצודת ציון מצורת דור

ונו' ומכם יהיו מכיחים קרבן חודה חל כית ה': (כו) ואם לא תשמפו אלי, מה בלויתי לקדם חת יום השכח ולכלתי שחת משח ולכח עמה בשפרי ירושלים: והצתי, חו חבעיר אש בשפרים

ותשרף החרמנות ולח תככה עד תשרוף הכל: ים (כ) בית היוצר . לכית חומן חרם: (ג) עושה מלאכה . פישה מלחכתו בחומכ חשר בידו על החכנים והוח הכלי השיוחד

(כי) והצתי. ענין הכערה : ואבלה ." ומשרוף וכן כמחכלת חש (יבשיה נ"ה) : ארנינות. היכלות וסלשרין : תכבח . מלשין בכוי : יח (כ) פום. הוא מנין זרוז: (ג) האבנים. כן שם הכלי המיוחד ליולר הרם לפשות פליו מלאכתו ודומה לו וראיתן פל

לכך: (ד) ונשחת הכלי. נתקלקל הכלי אשר הים פושה כחומר כשה" ביד היולר כשעשה ככלי: ושב. וחזר היולר ועשה מהחומר ההוא

11) explains that, although the implement is called אָבנִים, lit. two stones, it was made of wood, not stone. It was called avnaim because of its resemblance to millstones. Daath Mikra has illustrations of these implements found in Megiddo. He explains that the bottom stone had a pivot in the middle, and the upper stone had a hole into which the pivot would fit. The potter would rotate the bottom stone with his feet, thus rotating the upper stone along with it. With the upper stone he would shape the clay. Although Ibn Janach' saw only

bringing burnt offerings and sacrifices and meal-offerings and frankincense, and those bringing thanksgiving offerings to the house of the Lord. 27. And if you will not hearken to Me to hallow the Sabbath day and not to carry burdens and to come into the gates of Jerusalem on the Sabbath, I will kindle a fire in her gates, and it will consume the palaces of Jerusalem, and it will not be quenched.

18

- 1. The word that came to Jeremiah from the Lord, saying:
- 2. Rise and go down to the house of the potter, and there I will let you hear My words. 3. So I went to the house of the potter, and behold, he was doing work on the wheels.

bringing burnt offerings—Since the Temple will not be destroyed, they will come with sacrifices.—[Malbim] sacrifices—Heb. nat. This usually refers to peace-offerings.

and frankincense—This is brought with the meal offering, as in Lev. 2:1.

and those bringing thanksgiving offerings—to thank God for His miracles.—[Malbim]

27. and to come—Heb. ולבא, like ...[Rashi]

I.e., and to come with it.—
[Mezudath David]

I will kindle a fire—Note the importance of the Sabbath, that Scripture depends the destruction of Jerusalem on whether the Jews keep the Sabbath. The Rabbis (Shabbath 119b) deduce from here that fires are usual only in a house where the Sabbath is profaned. Then it will break out when there is no one to quench it.—[Redak]

1. The word—This chapter illus-

trates Divine Providence and power over mankind and especially over Israel.—[Redak]

2. Rise and go down—Since, after all the evil decrees, God revealed to the prophet that if they observe the Sabbath, He would repeal the decree, He calls him to the house of the potter to illustrate His words graphically.—[Malbim]

3. on the wheels—Jonathan renders: on the wheel. (Formes in French).—[Rashi]

These are the forms of a maker of earthenware, with which the potter makes large and small vessels. אָבְנָיִם (formes in French).—[Kara]

Redak in Shorashim describes it as having the shape of a mill, consisting of two flat circular wooden blocks, the larger one below and the smaller one lying atop it. These were the implements used by the potters of the East. He quotes this description from Rabbi Jonah Ibn Janach. Ibn Janach (Sepher Haschoraschim, p.

155 תרגום קנא בהוה עביר רמינא פהרא והכ ועברי ירמיוי

כני"שהיה C. X ese come . 4615. י הבפחרא הבין עישניא לטינער ר לן אודרן כנא רכשר למני פענא למענר: ה והוה פהנם נכואה כן טבר גמי למיקר: יוכלא קורמי לפינגר לְבוּן בְּינוּ יִשְׂרְאֵל שבורא ען אַהון הַאִּינין יי האקמא רטינא ביר על מלבוהא וכן אַכּיַר על עלא לְנִינְאֵא וּלְאַלְא: ניני ביני are sar & : נירו ישְרָאֵיׁ : ליה: ם ונכן 'n יי. באיריים יים שת, ני הים שת, ני רנוניה craf foote . לָטָיָנְקָר ĽĽŽ Š 

(פרומל"ם כלמ"ו):(ב) אשר הוא עושה בחומר.לפר הול מיבה מן החומר לבהת. כיד היולר כעודו להומקרל מסורם היה: (ה) סרעהו אשר דברהי עליו. מסטירות בכידי אבר רש״ָּ CAN INT בתם הייצר כלים קבנים ונדידים . Nitte eventual address

הכלים מחומר אשר בידו ויית מרנא ובכזר השרשים הארכני בפירישו עור: יוס ישר . פעל עבר כי הוא הציי קמוץ והציו פהח: יוס ברעה אשר דברה עליי . פי' ברעה אשר דברה כלי אהר מבינה מן הראבון כפי אבר יבר צעיניו: (ו) הביוצר . ני לא ארגל למבוח ממכט כדוך בעיבה היולי עם החומר בעובה ממני כלי את: אתר בעבחת הראבון: הנה ביוצרה , כאח כעי בהרימר היא ניד היולי לעבוח נו מה ביולה כן אחם צרי: ו' מה שיכלה כן אתם בידי: על אומה מהעכו"ם כליון ואבדון במשך השרשים הארכני (השנה פחתה כני פולי, נכייה כן נייני כי ני הוא הציי קפוק וחציו - פויידים: (ה) ללי לפתר, תר פן כ'פורולי - פרי פרעתי אשר דברהי עליו בעבורם להרע לו אחר כן אברורניני האננים (בנות ה') בהוא החיומה אל הילנהה: וה' בחומר, שינו: (ז) לנהישה שנין שרויה: יולנהיון, שנין החידה והנידה וכן (נית ולנחין ולהדום (לקון ליא): (ה) ולהתהי, שנין הסך כן אבר ירנע ארברוניין נסי לבנית the (1) the training of the

ככפור רמתם: (ה) וייינ

. While the periodic appear duri

4. And the vessel that he was making of clay was spoiled in the potter's hand, and he made it again another vessel, as it had pleased the potter to make. 5. And the word of the Lord came to me, saying: 6. As this potter can I not do to you, O house of Israel? says the Lord. Behold, as clay in the potter's hand, so are you in My hand, O house of Israel. 7. One instant I may speak concerning a nation and concerning a kingdom, to uproot and to demolish and to destroy. 8. And when that nation repents of its evil for which I spoke concerning it, I will repent of the evil that I thought to do to it.

wooden ones, archaeologists have discovered stone implements of this sort.

4. that he was making of clay—That he was making of the clay was spoiled in the potter's hand while it was still wet, and this is an inverted verse.—[Rashi]

This allegory consists of two parts: (1) that the first vessel was completely destroyed and demolished, and (2) that this destruction was temporary, for he made another vessel from the clay.—[Malbim]

and he made it again another vessel—Not a vessel of another shape, but—

- as it had pleased the potter to make—I.e., as it has pleased him to make originally.—[Malbim] This is the past tense.—[Redak]
- 6. As this potter can I not do to you, O house of Israel?—I.e., in

accordance with these two allegories.—[Malbim]

- 7. One instant I may speak—Just as in the second allegory, the breaking of the vessel was very temporary, and only in order to make another vessel, so was the decree temporary and only so that the nation repent.—[Malbim]
- 8. of its evil for which I spoke concerning it—Of its sins for which I spoke concerning it.—[Rashi]

This may also be translated: And when that nation repents because of its evil that I spoke concerning it. I.e., if the nation repents only because of fear of the evil I decreed against it, its repentance nevertheless helps to repeal the decree.—
[Malbim]

to uproot and to demolish— (dépayser [?] in French). This appears to be in the wrong place. It

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 237.

אַסְרֵּיל על עמא וַעַלּ מלכותא למכני וּלְקַנְמָא: יוַיַעְבֵיר רבִישׁ קַרָפֵי בְּדִילֹּ רַלָּא ָּקַבְּלָּא לְּמִימְרִי וָאַיתוּב מן טנתא באסרית לַאַישָבָא לַיה: יא וּכְעַן רַאַנש ולותבי יָהוּרָה יַרוֹשָׁלֵם לְמֵימַר כּרָנַן אַטָר וַיַ הַא אַנא כַרַי עַלַיכון בישא ומחשב עַלַיכון מַחְשָׁבָא הובוּ קַען נְבָר ואַתַקינוּ בִּישָׁהָא אורָחַהָכוּן וִעוּכְרֵיכוּן: יב ואַמָרוּ הַבָּנָא מְבָּהַר פולחנה אַרִי כָהַר עשהונגא נהה ונכר

הרע קרי בשבילו דברתי עליו: לנהוש ולנהוץ . (אשרפורק"י כלע"ו): ונחמתי. והשנתי מחשכה מהרת: (יב) ואברו נואש. וידעתי שהם יחמרו לך על דבריך שחין חוששין

(יא) אמר נא אל איש יהורה. אע"ם שאני יוצר עליכם רעת וחושב עליכם מחשבה רעה אעש"כ: שובו. עריין: איש בדרכו הרעה והפיבו ררכיבם ומעלליכם. גם אני אנחם על חרעה שריברתי לעשות כמו יוצר הוח כשנשחת חכלי אשר מנחת שי

מהר"י קרא

רד"ק ולנסוע: פי' וכן עשיתי שבניתים ונמעתים ואחר כך עשה חרע תחבתי והוצרכנו לפי׳ הזה לפי שצריך להפריש כין שתי המרות האלת כי הרעה לא תחול אם יעשו תשיכה אכל הפוכה תחול

רפין: ולהחניד . הוח"ו ננשיח: (י) הרנה . הרם ק": (יח) יולר עליכם . חין לשמוש לעלם מי שחשב לופר יו עד במקום יולל: והישיבו דרכיכם . פל כל פנים כיון שיערה האל אבל לא תעמור אם יעשו חרעת כפ"ש ירסיהו לתננית כן עוור ויש רמז בענין הוה כי ברעה אמר חשבתי יבסובה אמר אסרתי: נו) להיסיב אותו. כמו להסיב לו וכן את מי הגדת מלין כמו למי: לו) וכל יושבי. כמו ואל יושכי יכן וההפלי על ה׳ ככו אל ה׳ : יוצר עליכם רעה. מחדש ואפר כוה הלשון לפי שוכר בפרשת יוצר כלי חרש שהוא מחדש

הבלים ועוש כלי זה ואחר כך כלי אחר חדש שלא ידמה לראשון כן אחדש עליכם רעה אחר רעה: (יכו ואפרו נואש, וכשתאפר מתשלה: (יח) יוצר. כוכח ומחדש: וסעלליכם. מעשיכם: בעצורה גוכחי עליה החלדון: ונחסתי. הו שתגם ששש בעליכם: (יח) יוצר. כוכח ומחדש: וסעלליכם. מעשיכם: בעצורה גולח להיחילה: (יח) איש יחודה. חששי יהודה ה משי יסודה משלם (לעיל מתנחם על הרעה ולח לובי: יוצר. ביכח עליכם רעה וחושל להסרע ועל ישבי. וחל יושכי: יוצר. ביכח עליכם רעה וחושל לה להר מצורת דוד

מצורת ציון

בה מכם לכן שיבו נוחה כל איש מדרכו ונו' : (יב) ואשרו גואש. ידעתי שיאמרו לנו מתייאשים מדרכי המקום אלא כלך אהר

11.... I am devising evil upon you—Heb. יוצר, forming. This expression is used because it coincides with יוצר, a potter, who makes new vessels, and makes first one vessel and then another unlike the first. So will I devise against you one evil after another.—[Redak]

12. But they shall say, despair—I know that they will say to you regarding your words that they do not heed them.—[Rashi]

9. And at one instant I may speak concerning a nation and concerning a kingdom, to build and to plant, 10. And it will do what is evil in My eyes, not to hearken to My voice, I will repent of the good I said to benefit it. 11. And now, say now to the men of Judah and to the inhabitants of Jerusalem, saying, So said the Lord: Behold I am devising evil upon you, and I am laying plans against you. Return now, each one from his evil way and improve your ways and your deeds. 12. But they shall say, "We despair, but after our thoughts we will go, and we will do

should be in the preceding verse. The Warsaw edition reads: for which I spoke concerning it to uproot and to demolish (dépayser in French). See above 1:10.

9. to build and to plant—And so I did, that I built and planted them, and if then they deal wickedly, I will repent. It is necessary to explain in this manner because there must be a difference between a favorable prophecy and an unfavorable one. that in the case of an unfavorable prophecy, repentance helps to avoid the evil completely, whereas, in the case of a favorable prophecy, the good must come about in any case, only that if the people become wicked, it does not remain. This is illustrated in the episode of Jeremiah and Hananiah son of Azzur. The latter prophesied that in two years the Lord would restore the vessels of the Temple and return those exiled with Jeconiah. Thereupon, Jeremiah announced, "(infra 28:9) The prophet who prophesies for peace, when the prophet's word comes, the prophet whom God truly sent will be known." I.e., if a prophet prophesies favorably, his prophecy must be realized. Otherwise, he is surely a false prophet. There is an allusion to this principle in the wording of our chapter. Concerning evil, Scripture states: that I thought to do, and concerning good, Scripture states: that I said to benefit it.—[Redak]

This distinction between favorable and unfavorable prophecies is in accordance with Rambam, Introduction to Mishnah Commentary. Abarbanel and Ibn Nachmiash disagree and maintain that God may repent of the prophecy in either case. Consequently, the truth of any prophet cannot be tested by the failure of his prophecy to be realized. Abarbanel maintains that the truth of the prophet is tested only by wonders which he claims will come about. If they fail to come about, he is judged as a prophet. The episode of false Hananiah son of Azzur is explained differently, as will be discussed there.

הָרָהוּר לְבֶּיה בִישָּׁא געביר: ת בַּכָן בְּרָגן אַפֶּר יִי שְׁאִילוּ כְּעַן בעמסיא מן שבע עבנת ַלַהַרָא כָּנָשְׁרָא רְישְׂרָאֵל*ּ*: יר הָא כְּמָה רְלַית אָבְּשַׁר דָיִפְסוֹק פַי הְיַגַנ דְנְחַית של חַקלֵי לְבָנון כֵּן לָא יָפַסְקוּן מְסְטֵר גַחֲהִין זכו בכנע נכעין: מי אַכִי רשיי

הוא עושה בחופר ביד היוצר ושב ויעיסהו כלי אחר כאשר יישר בעיניו לעשות כפו כן כשרגע אדבר על נוי ועל פסלכה לנהוש ולנהוץ ושב הנוי ההוא פרעתו. גם אנן נחסהי על הרעה אשר רברתי לעשוה לו . לכן אטר אל איש יהודה שובו נא ואם יאברו נואש כי אחרי מחשבותינו גלך ואיש אחרי שרירות לבו הרע נמשה : ג) לכן כה אמר ה' שאלו נא בגוים מי שמע כאלה ונון. אם נעשה ככל האימות דבר כיעור כמו שנעשה בישראל וכפרש והולך מה שערורית זהו : (יר) היעות מצור שרי שלנ לבנון . כלומר היעום ארם מים החיים היוצאין מן הצור בשקו. כשלו היוצאים כן שלנ לבנון הנכצאים בשרת וישהה סים רפים הרוצאים כן שלנ לבנון הנכצאים בשרת או ינהוש ארם סים קרים נוולים וישחה בים ורים בהכיה: (סו) כי שכחוני עםי. שיש באלהותי ומקסרין לשוא שאין

להם: (ינ) שערורית. דנר גנאי: (יר) היעזוב מצור שרי שלנ לבנון. היעווכ אדם הגריך לשתות מים הנוולים מנור שכשדות הבחים משלג הלכנון שהוח נקי: אם ינתשו מים זרים. או אם יעזכו מים חיים נוכעים שהם זרים עד הנה מכל אדם והם קרים,זרים הם נובעים וזה יוכיח אני קרתי ושתיתי מים זרים (ישעיה ל"ו) ומנחם חבר זרים עם לא זורו ולא חובשו (שם א') לשון מיתי תרופה ונתן טעם לדבריו וחמר כי חם בקש לדבר בלשון זרם היה מכפיל חת בת"ם והיה מוסיף יו"ד ת"ם והיה חומר זרומים לרכות המים ולהיותם זרמים: שרי. כמו שדה: קרים. (פריווד"ם כלע"ו): נוזלים. (קורנ"י כלע"ו) ועוד יש לפהרו

אם ינחשו להיות מים זרים נמחסים התי' שהם קרים נוזלים: (זרים. ללשון רחשון היח לשון זרם ללשון שני הוח לשון זרות כלותר תים תחוסים): (מו) כי. כן עשו עתי חשר שכחוני ולשוח יהסרו: שבילי עולם . שכילים התחוהנים חתרו מנחת שי

כספרים העובים פלא יודר אחר הדא ואחר טידם : (יד) אם ינחבו . כחידו כפר בסי"ת הדיק: (פו) שבילי פולם, בחדייןים כחובשבי לי ביי"ד וחין כחן ק' וכתיב כלל חבל רדיק כתב שבוני בוח"ו וקרי שבילי ביו"ד וכן הוח בקלם לתם זה חם יאכרו לך נואש כלופר נואש לבנו מהלוך אחרי ה' : כיו) לכן . שערורי . ענין לכרוך ומנוף:מי שמע. כזה שיניח ארם **םהור וילך א**הרי גלול וסנוף וי"ת שנוי כלוסר רבר. משונה עשתה והמשיל משל ואפר: נידו היעווב פצור שרי שלג לבגין.

היעווכ ארם הסים היוצאים כצור שרה חכר שדה לפי שהם נכצאים אתו בשדה ופזופנים לו ולא יצברך ללכת אחריהם לרחוק לשתות כהם אכל אם הם בשרה ונוזלים מצור שהם קרים היעזוב ארם אותם ומשתוהם ביפי חחום באמה לא יעזוב אותם יורות של היות ברושת היותר במש עישה ואני מוסן וקרוב אליהם בכל קראם אלי ואיך עוביני ושבסגיני כבי והכשל עדד משל א השל את קרוב לה כי הכים הקרים והמונים יביאום בני אדם מרושק ררך צנורות כתחת הארץ עד לעיר או קרוב לעיר כרוב תשיבותם וקראם זרים לפי שהם באים בסקום זרי ורחוק אותן פים אם ינתשו באסת אך ענישי וני רחק כהם לפי פעלחי וקרוב אליהם להסיב להם אם ישמעו אלי ואיך נסשוני ושכחוני עכין: ינתשו, בתייו כמו בסי"ת שהיא נסישה עוובה כי הסיית והתי"ו מסוצא אחד ויבאו בקנין אחד כסו מעה והעה וכן ונסשתי אתכם ואת העיר אשר נהתי לכם ולאכתיכס כעל פני **כע**נין ונהשתי כתי"ו וי"ה הם" כן כפא. דלית איפשר דיפבקין מי תלג וגו" כבעכור: מס. כי שבחוגי , ויכשילום , חבר סצורת ציון מצורת דוד

כ'): שרירות. פנין כאיה והכטה: (יג) שערורית. פנין דכר מנונה ומכוער כמו שמה ושערורה (לעיל ה'): (יד) שצור . משלע . לבנון. שם יער בחרן ישרחל: ינתשו. כמו ינשבו בעי"ח כי דפלנית מתהלף וכמו שיכוהו כענין אחד טעה וחטה ונטיבה היא שנין טויבה כמו כי לא יעווב (שיא ייב): ורים. מל' זר וככרי: קרים. מלשון קור ולנה: גוולים. מלשון הילה והשסה כמו יאל מחשכוסינו: ואיש ונו". נסשה כל חיש כסי מה שמרחה לו לכו הרע זמהחות לה: (יג) כי שבע כאלה. מי מהנשים שמע כדכרים כמלה יומר כלך כברירות הלכ: שערורית. דכר מנונה פשתה סרכה מחד בחולת ישראל המיוחדת לחל כבתולה בכית חביה כמיוהדת למי שישאנה: (יד) היתווב. וכי מהראוי לטאב מים ביורדים מן הלול לשר כשדה הכחים מהסשרת השלנ חשר כוכנון

פלם המים ההם המה מנוקים והרים ועוכים לרוות הלמחון: אם יצתשו . וכי מהרחוי לנטוש ולטולב עים הורים מחושיהם הכחים ממרחק כמלחכת הלנורות והמה קרים ומשפשפים מעלווה ובקל יוקם ספים וחיד מי יפוכם וכ"ל וכי מהדחוי לשוב חת המקום המבסים ככל עת חדמה והבכל כלכות הדודבים הותו : (עו) לשוא

make it plural.] But it has nine definitions, and none is closer to its interpretation than this, and the following is the interpretation of the verse. 'Shall one abandon the water of the snow of Lebanon that flows from a rock of the field,' that goes slowly on the sand of the earth? Should anyone who finds water of the snow of Lebanon leave it? Is it pleasing to its finder to leave it when it is for everlasting life, refreshing the soul and reviving the spirit and relieving the body? 'Is it proper to abandon and destroy a spring of water designated for healing? Faitheach one the view of his evil heart. 13. Therefore, so said the Lord: Ask now among the nations, who heard of anything like these? The virgin of Israel committed a very disgraceful thing. 14. Shall one abandon [water flowing] from rocks of the field [that comes from] the snow of Lebanon? Shall strange cold flowing water be abandoned? 15. For My people have forgotten Me; they burn incense to vanity;

I.e. we despair of following the Lord.—[Redak]

the view of his evil heart—Heb. שְׁרְרוּתְּ שָׁרְרוּתְּ See above 3:17 for other definitions.

13. Who heard of anything like these?—Which people heard anything like these, that they should say, "We will follow the view of our heart"?—[Mezudath David]

Who heard of such things, that a person should reject a clean thing only to choose filth and contamination?—[Redak]

disgraceful thing—Heb. מְעֵּרֶרִת [Rashi] Redak defines it as a filthy, contaminated thing.

14. Shall one abandon from rocks of the field the snow of Lebanon—Shall a man who needs to drink abandon water that flows from the rock in the fields that comes from the snow of the Lebanon, which is clean?—[Rashi]

Shall strange cold ... water be abandoned?—Or shall flowing spring water, which was strange to all people until now, and it is cold, be abandoned? יורים means flowing, and this proves it: '(2 Kings 19:24) I dug and drank strange water (ברים). Menahem, however, classified with '(Isaiah 1:6) they have not been sprinkled (ברים), neither have they \* For Rashi's commentary turn to page 237.

been bandaged,' an expression of curative water, and he gave a reason for his statement, and he said that if he wished to speak with an expression of וֵרֵם, a stream, he would double the 'mem,' and he would add 'yud' 'mem,' and he would say זרוּמִים because of the plural number of מים. water, and because they are streams (זרָמִים).--[Rashi from Machbereth Menahem p. 18] Our editions of מים זרים: Machbereth Menahem read (Jer. 18:14) are curative waters. Some commentators compare מים זרים to '(Habakkuk 3:10) a stream of water (זֶרֶם מַיִם),' '(Psalms 77:18) The clouds dripped water like a stream (זרמו),' but it is incorrect to interpret [it] in that manner, because the letters of or are all three of them radicals, and if he wished to speak with an expression of זֵרֶם, he would double the 'mem' and say, זַרָמִים, and he would leave or, because the entire word is radical, and he would add 'yud' 'mem' to make the 'stream' plural to become זַרְמִים. But when you do this to מים וַרִים, [i.e. to classify it as curative water] the 'zavin' 'resh' are found to be the radicals, and the rest is like the rest of the language, [i.e. it follows the rule of the rest of the language, adding 'yud' 'men' as a suffix to

מַנאָה אָסיקוּ בּוּסמיוּ? וַאָּשְעִיאונון כָּאוֹרְתַּהָּוּן בישתא משביליו תקנו דסן עלסא לסיול בְאוֹרְתָּן דְּלָא תַּקּנְן בשבילין דלא סכבשיו: פי לְשַׁוָאָה אַרְעַהוֹן לַצְרוּ אָשְׁתַּמִמוּת עַלָּם כּל רָיֶעָבֶּר עָלָה יִכְלֵי ויָנִיד בָּרֵישֵׁיה: יו כָּבִידוּר רוּחַ קרוסא בו אַבררינון קרם בעלי רבביהון קַרַלָּ וַלָּא אַפִּין אַחָוִינוּן. ביום הַבְרֵיהווְ: יחוַאַמֶּרוּ אָהוֹ וְגָּחָשֶׁב עַל יְרָסְיָה כו ונחשבה. מהדם שפר כח:

שהם מכשול כדי ללכת: דרך לא סדודה. לא ככושה: (מו) שריקות, העוכר על הרכות שראה ככר ככניינים עובות רגיל לשרוק: ישום. יחמה: (יו) עורף ולא פגים. כשיכרתו מפני האויכ: אדאם, ולא אושיעם: (יח) ויאסרו מהר"י קרא בו מכשלים את עצמן ברבר שהולכין ברכיתם הרעים שכניתן שבילי שלם את עצמן ברבר שהולכין ברכיתם הרעים שפניתין שבילי עולם ללכת נתיבות דרך לא סלולה וגורמים לעצמם לשום ארצם לשמה שריקות עולם: (י) כרות קרים שמיצם. במלך שתוא חוק כרות קרים שתוא שקבה ככל הרותות: עורף ולא פנים ארש. כיבילי כארם שכוע על חבירו. וכשהוא דואת אותו אלא שכועם על חבירו. וכשהוא דואת אותו אלא

לאחורי העורף ואיני נוסה אליו פנים: (יח) ויאסרו לכו ונחשבת על ירסיה סתשבות. אםר ירסיה כטאני העלך וסוכיתן הם מבחת שי

המכשילים וכן ויגר לימכב ויגר הבניד והמכשילים הם נביאי השקר: שכילי שולם. חסר לשזוב שבילי שולם כלומר הם המכשילים השבילים שדרכי אביתיהם הצריקי מעולם וולכת נתני: רדרך לא סלולה.כי דרבם היא דרך לא דרובה כי חדשה תיאכםו שאםי חדשי מקרוב באושבוני. כתי בחיו וקרי שבילי

פסיים: (או) ביוקת, שריקת ק': (יו) כרוח קרים. בי"ף וכן כמסורת ברות קרים כ' ומימן כרות קרים עור כל כלול ברוח קרים משכר חווח מהשיש פ"ב . ולל קח משכר דין מכוח קרים עור כל כלול ברוח קרים משכר חווח מהשיש ולאשודי מ' "ד וכתב כשחורגשן פרך רוח ברוב כעולם טופין וקורין בכי"ח ופיין ולאשודי מ' "ד וכתב כשחורגשן פרך רוח ברוב פרוב" בריך:

ביו"ר והענין אחר אכל המשקלים אינם אחר וחסרון מלת לעונ וימצאו כמיה רבים כי כן דרך הכ" לחסר מלים שיובן עניקם מהכי זרית מליך שהחם היש או עיני ותכל דור והרומים להם רבים ככו שכתכנו במפר מכולל: ומו) לשום, חם נורסין נרכיתי הכי מהכי זרים המים לשום היש בי שנים ובי מוכי בו"ד ותכי ביו"ר שריקות דיל שישרוק עליחם כל עובר וזה יהיה לעולם הרבים היש לשנים ביו"ל שנים ביו"ל שנים ביו של מים ביו מום ביו מום המים ממום המים ביו מום ביו לא שנים לאום ביו מום ביו מום ביו מום ביו מום ביו לא שנים להם ביו מום ביו מום ביו מום ביו מום ביו מום ביו לא שוברת ביו עום ביו מום ביו לא שהם ביו להם ביו ביו מום ביו להם ביו להם ביו מום ביו מום ביו להם ביו מום ביו מום

יקסרו. המה מקסירים לוכלה כספים שחין חוטלת בסבודתם:
ויכשלום בדרביתם שבילי שילם. ר"ל שבילי כסולם הם המכשלים
חוס בדרכיהם שבילי שילם. ר"ל שבילי כסולם הם המכשלים
חוס בדרכיהם יכ דרלותם דרכי הסבע בעולם שהכוכנים מממלותם
מועלים כדרכיהם כדלים ללה שבילי חולם הם יכשילום כדרכיהם
ומעלים כדרכיה בסעלים ללה שבילי חולם הם יכשילום כדרכיהם
לחשוב שכל עובתם שליי בלכלה השתים ולכן היו מקסרים להכי וזהו
שלת שמשוב ווג' ר"ל ללכת במחיד ברך אשר ליינה סולום
שלת שמשוב הם להסיר המרכשו שלל חתקרו בדכר לדמה ליינה סולום
ב'י ואין מהראוי למבדם סבדות אלקות: (סו) לשום. נוכו כול

מים מדליו (כמדכר כ"ד): (עו) שבילי . נתיבות . עניינם אחד ענין אורח ומעל: כלולה . טנין אשוב שהמידוח וכן ואורח ישרים שלויה (מבלי פ"ו): (טו) שריקות . ענין השמטח קול כקבון בשחים כברואים דמהר כוכן שלקו ויעשו לשם. ואיבה בשחים כברואים מהין מחושו אלי והשמו (איוב ב"א): ויניד . מלצון הנדה והנעה: (י) אפיצם . שנין שור כמו ויפן השם (שמות שלצון הנדה והנעה: (י) אפיצם . שנין שורם . שנין שכר ומקרם של : עורף . הול אחורי השנים והשואר: אידם . שנין שכר ומקרם

בכה לבום ארלם לשממה: שריקת עולם. זמן רב ישרקו על מורכנה ושמותה: ישום. יתמה על לאמון ויניד בלאש דרק ב התממיה: (יו) ברוח. במו רוח קרים שהיא הטום שליחות המשור דברים המשורים כן אשורם בטום משני האויב: עורף ונוי. באו או אידם אחרים סני מהם ואראה להם השורף ואתו במשל שאדם המהסך שניו מאדם השלאי לו ור"ל לא שמיר שלידם להושימם: (ית) וי אור השלחר בים הכנואה ההיא אמרו אלו לאני ותשנה של יופיה מששטות שה לעוד שמם בדברים האלם:

light materials, so will I scatter them before the enemy hither and thither.—[Redak]

upon their back and not their face—when they flee from before the enemy, I will look upon them and I will not save them.—[Rashi]

Others explain: My back and not My face will I show them on the day of their misfortune. I.e., I will hide My face from them. I will not heed their misfortune. This is called בְּבְּיִם, hiding the countenance. This is payment in kind. Just as they turned their backs to Me, so will I turn My back to them, so to speak.—[Redak, Mezudath David, Abarbanel]

and the ancient paths caused them to stumble in their ways, to walk [in] paths, [on] a way that is not trodden. 16. To make their land waste, a perpetual hissing, everyone who passes it will be astonished and shake his head. 17. Like an east wind I will scatter them before the enemy; I will look upon their back and not their face on the day of their misfortune. 18. And they said, "Come, let us devise plots against Jeremiah,

ful water prepared for life, and upon which life depends, is it good that it should be destroyed and abandoned? 'For My people have forgotton Me; they burn incense to vanity.' Now how have My people forgotten Me and forsaken the paths of life and abandoned the source of spring water? They have become foolish for they neither know nor understand.

ancient paths—The proper paths they said that they are a stumblingblock, in order to go—

[on] a way that is not trodden down—Heb. סְלוּלְה.—[Rashi]

I.e., they claimed that the old paths, the ways of the Torah, traversed by their forefathers, brought them obstacles. They, therefore, adopted new ways, ways they were unaccustomed to, namely the ways of the gentiles.

Abarbanel explains in a similar manner: and the paths of the world caused them to stumble in their ways etc.—The paths of the world, both the orbits of the planets and the stars, and the natural phenomena of the lower world caused them to believe that the stars in their orbits had power over the lower world and that their success depended on the heavenly bodies. Consequently, they began to worship them. This was a

new way, a way that was not trodden. 'The ways of the world' may also mean 'the ways of the nations of the world.' These ways caused them to stumble since they were attracted to follow them.

Redak asserts that the verse is elliptical. It is to be explained as follows: And they (the false prophet) caused them to stumble in their ways [and to forsake] the ancient paths upon which their righteous forefathers had trodden. This follows Targum Jonathan.

a way that was not trodden —l.e., a new lifestyle to which they were unaccustomed.—[Redak]

16. To make their land a waste—With their evil ways, they cause their land to become a waste.—
[Redak]

hissing—One who passes by ruins that he already saw with good buildings is accustomed to whistle.—
[Rashi]

a perpetual hissing—This hissing will go on for a long time.—[Redak]

will be astonished——Heb. שלים, will wonder.—[Rashi]

and shake his head—as a manifestation of his bewilderment.—
[Redak]

17. Like an east wind—which is strong and scatters straw and other

סהר"י קרא

אוכרים איש לרעהו לכו ונחשבה לליו מחשבות רשע כדי שיסות ושטח את לליו מחשבה לליו מחשבות רשע כדי שיסות ושטח את אמר אם יחינת והיכן נכצא כוה איש שיסות ושטח את אמר אם יחינת אוכרים יוצר אורה פוכרין בניא הרבה כרגים יוצרי אורה פוכרין במקופן הרבה חכפים והרבה נביאים. לכך נאפר לא תאבד במקופן הרבה מחפם ורבר מנביא: לכו בתוכנה בלשין, סוף מקרא זה מפרש את ראשו משרא או המשוב משרא או משבה ליורסיות

מחשבות. לא פירש כת הם המחשבות וכאן פירש כה הן. ונכהו בלשון. גגרה אותו בעיני השרים. ונאסר עליו אין איש הזה כתנכא על חכקום הזה כי אם לרעה כדי שיהרג בידם: ואל נקשיכה אלכל דבריו. לעשותם. ויינהן תרגם .לכו ונכהו בלשון איתו ונסתרינית סתרין דשקר. לשיכך היה מתשלל: (ים הקשיבה ה'אלי ושסע לקול יריבי. שאומרים לכו ונחשבה.

רנו דבריו שאוסר לנו אל נקשיב. ואמר ירסיהו: (יט) הקשיבת, או מרוים שלא יקשיבו לי אתה הקשיבה אלי כלוסר לתפלתי. ומהידם של אי יקטיבו לי אתה הקשיבה אלי כלוסר לתפלתי. ומה שלא יקני בלוסר לחברים שלי (נס הישלם, כי כרו שוחה לנפשי. סם המות שדצו להשקותו שהמא כמי שכורים שוחה לאדם להפלוב בלא ידיפתו והנה הם משלמי לי רנה החת פובה כי אני דברתי עליהם מובה לפניך והתפללתי עליהם עד העת ההיא שגילית לי שרצו להמיתני: כלו לכן, עליהם עד העת ההיא שגילית לי שרצו להמיתני: כלו לכן, מערה אני רשאי להתפלל עליהם לרעה כיון שחשנו המיתני על ינרהי על ווהנו הנגר וכן עיבהו על ווהנו כל עיבה בתנר וכן עיבהו על

מצורת ציון רס כמו הלא איד לפול (איול ליא): (ית) לכו. הוא טנין זרוו: נקשיבה. פנין שמיטה והאונה: (כ) כרו. חסרו כמו כור כרס (ההלים ז'): שוחה. כור כמו שוחה טמוקה (מבלי כ"ב): נכא) חן. טנין משיכה: והגירם. פנין הולה וששיכה וכן יגידהו פל ילי לכו זנו'. ירמיה היה קובל על אנשי ענחות ואומר שאומרי' כן: תורה סכהן. שעל הכהנים להורות תורה שנאמר יורו משפטיך ליעקב (דברים ל"ג): ודבר סנביא. דברי נכואה: זנכהו ברשון. ונסהדיניה סהדון דשקר:

כנגר האל כלומר אני אוכיחם כרבריך והם אוברים איש לאחיו לכו ותחשבת אל ירכיהו: לכו , נקין ורוז ככו לכו נא אנמכה בשמחה לכו נא ונוכחה לכו ונכהו כלי והרומי להם: מחשבות רץ מחשבות רעות להביתו: כי לא תאבד הורה מכהן . כלומר מה אני ורעים אותה וכן יש אתנו תכמים בעלי עצה וכן יש התנו נביאים שיאמרו לנו דברי נבואה ולא יהיו ככו זה שאינו מתנבא עלינו כי אם דע: ועכהו. שנלשון עליו למלך ברכרים רעים כדי שימיתרו: ואל נקשיבה אל כל דכריו. כלומר אל מצורת, דוד

לא תאבד. כאומרים מה נהיה הסדים כמיחמו הלא לא מאכד סתור׳ מיתר הכהנים (על הכהן ללמד חולה וכמ"ש כי שסתי כהן זנוי וחולה ינקטו משיהו (מלאר כי) ולא חאבד העלה מהכמים אורי וחולה יש שמנו ודכר כנואה לא היהה מאבדת מיתר הכניאום אשר לא יתונאו רעה כמותו) ; לכי ונכהו. לכן נכהו נשם כלשון

משקל מה יחודה וכד המדור ובכהו. נכן כסו עם כנשו. כי נדכר עניו מלשינות לפני המלך והוה יננו שם : ואל נקשיבה או לה נשתע כמו כל הדכרים שדכר הוא כי אין מי בנכואים לדכר דברים כמוחו: (יע) הקשיבה ה' אלי, מה שמי מחסיל עליםם עובות ולשומת זה שמע קול המרכים עמדי אשר אם. (כ) הישולם. וכי אך הרוש בישולה עם התחת טובה כי הסכו בו ללכדני ד"ל, חושכים על מתשכות כעות: זכור. חן דשהן לוכור מס שמדי למניך במסלה לכקש עליהם טובה להשכיל את מתחך מהם: (כא) לכן. הואל ושטלשים דפה חתח טובה: והגרם.

19. Hearken, O Lord, to me—They say, "Let us not listen to all his words." But You, O Lord, I beseech You to listen to me, i.e. to my prayer.—[Redak]

and hear the voice of those who quarrel with me—Listen to the words they speak about me.—
[Redak]

20. for they have dug a pit for my life—The poison they attempted to give him was like a pit into which

he would fall unknowingly. With this, they are paying evil for good, for I spoke good for them and interceded with You to spare them until the attempt on my life.—[Redak]

The Rabbis tell us that they accused him of adultery with a married woman.—[Abarbanel from Baba Kamma 16b. See below v. 22.]

21. **Therefore**—Since they attempted to kill me, I may pray for their doom.—[Redak]

for the Torah shall not be lost from the priest, neither counsel from the wise man, nor speech from the prophet. Come, let us strike him with the tongue, and let us not listen to all his words." 19. Hearken, O Lord, to me, and hear the voice of those who quarrel with me. 20. Shall evil be paid instead of good, for they have dug a pit for my life. Remember when I stood before You to speak good for them, to bring back Your wrath from them. 21. Therefore, deliver

## \*18. not speech from the prophet—1.e. words of prophecy.—[Rashi]

What will we lose if Jeremiah dies? The Torah will not be lost, for there are many other priests who know it, and there are many wise men who can give counsel. Also, we have many prophets who will prophesy for us, and they will not be like this one, who prophesies only evil.—[Redak]

and let us not listen to all his words—Let us not listen to the many words he says to us.—[Redak]

Then we will not hear all his words, for there is no prophet like him.—[Mezudath David] Perhaps this is Redak's intention.

Let us not listen to all his words—when he seeks to justify himself.—
[Malbim] Perhaps this is Redak's intention. The word קשְׁינְה, rather than יַקְשִׁינְה, makes this interpretation more likely than that of Mezudath David.

Abarbanel questions how the people who sought to kill Jeremiah were concerned with the Torah being lost and with prophecy being lost. Also, the meaning of 'Let us not listen to all his words.' If they kill him, he can no longer say anything to them to which they could possibly listen. He, therefore, ex-

plains that the people were concerned with ridding themselves of Jeremiah's reproof and his prophecy of doom. They were certain that Jeremiah would not cease to function as a priest, wise man, or prophet. 'They said, "Come, let us devise plots against Jeremiah, for the Torah shall not be lost from the priest." I.e., Jeremiah the priest will not cease his Torah instruction to the people. Once he reproves us concerning idolatry, once concerning immorality, once concerning Sabbath observance, for it is the function of the priest to teach Torah. If he is not teaching us Torah, he will seek to advise us in matters, contrary to our custom, for counsel will not be lost from the wise man. When he does not reprove us and does not advise us on political matters, he will prophesy his prophecies of doom. While they were conferring among themselves what to do to rid themselves of Jeremiah, some suggested, "Let us strike him on his tongue." I.e., let us sever his tongue so that he will be unable to speak to us. Others, thinking this too severe, to maim the priest of God, suggested, "Let us not hearken to all his words." Let us just ignore him and not listen to him.

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 237.

קניהון לכפנא ותבבינון ירי קטוני תרבא ויהות גשיהון תַּכְיָן וָאַרְסְיֹּו וגקביהון יהון קטיבי סותא עולימיהון קסעני תַרָבָא בְּקַרָבְא : כנ השתמע סְבָּהֵיהוֹן אֲרֵי · תַּיּתִיּ עביהון משרנו בתביף אַרֵי כָרוּ פַּחַת לָּמָקּמְלִי וקוליוצלו לפרסת רגלה כג וַאַת ייַ יִרִיע וּגְכַיּי ?∋ קרף ה. אָתְסְלוּבִיהון עַלַּיִ למקשבי לא הכפר על חוביהון וחַטאיהון סן ָקָרָמָך לָא יִתְמְחוּו וִיהוּוּ, סתבליו דמו קדסה בערן פורענות רוגוה אתפרע

כרו שוחכ , כ'ק פו: נפה אפך , כ'נ פ:

(בא) והגירם . (הורידם על ידי חרב) לשון עיני נגרה

(איכה ג') כמים המוגרים (מיכה א'): על ידי חרב . ע"ר גייסות: ואגשיהם. של האלמנו' יהיו הרוגי מלאה המות:

מהר"י קרא על ירמית כחשבות: (כא) ותגירם. מגרה כתם בני אדם אוכלי חרב והוא לשון מגרה. ד"א וחגירם לשון וריקת ושפיכה כמו פים חסוגרים בכורד: (כג) וחפאתם מלפניך אל תכחי. כלומר אל תמח מת שעושין לי: בעת אפך עשת בהם. מה שאתת עתיד לעשות לתם לא בעה רצון כדי שתרחם עליהם. אלא כדי

שלא תרחם עליחם:

כי שוחה שמוקה זונה: (כג) אל תמחי . אל תהי מחויה ולפי בהיא לשון נהבה נתן בו יו"ד ואף היא יתירה כיו"ד של וחוני בם (יחוהאל ע"ו):

(כב) כי ברו שוחה. שחשלוהו מחשת חיששל (משלי כ"ג)

מנחת שי

ידי חרב: שכולות. מבניתם:ואלסנות. פאנשיהם שיהיו תרוני (כב)שיחה , בוחה פרי: שבנו לרגלי , כקתן נחודייקים לא כבורק: (כג) וכיד. ויכיו קרי: כות כלומר שימותו כדבר וחבחורים שדרכם לצאת בסלחמה

יתיו כוכי חרב כבלחמת: נכנו השמע זעקת. בי הזעקת תחית כשיבא הרע פתאם: כי כרו שוחת. כתוב ביו"ר וקרי ביו"ד שוהה והשוחה והפחים הוא סם המות שחשבו להאבילו: נכנו ואתת.אל תפתי. כמו אל תפחת חיו"ר במקום ח"א לפ"ר מסעל כמו צוד ילדך תשי: היו מוכשלים. כתיב וקרי ויהיו וחענין אתר: בעת אפך עשה בהם . על דרך ויתר אפי בתם

שפוך דפיסם פ"י מרכ הפויכ: שכלות האלפנית, שכולות מכניסן ואנמנות מכפליהן: ואנשיחם. פנשי כהלמנות יהיו פתים פ"י בלפנה : (כג) תמחי. מלשון שיחיים ומחיקה: הכנ ולל במיחס שלתו: במלחמה. כי דרך הבהורים ללכת בעלחשים: (ככ) ועקח : ופקח שכר: פתאום : לל ידעו להוכר מהם: ברו (ככ) ועקח : ופקח שכר: פתאום : לל ידעו להוכר מהם: ברו שוחה . מפרו כור ללכדני בו ר"ל יעלו פלי רשות : פוחים בלי לשות .

מהכ (חהלים ס"ו): שבולות. מי שמתו כניו קרוי שכול: (ככ) גדוד לכחות מס: ופחים. מלכין סח וכשת: שסנו. מנין

אשר החה שתישלים פלי להמיחני : אל תמחר . אל תפחק חסאתם שלפניך כי יהיו כחובים לוכרון למען יקבלו גמול: ייהיו הר. אף בעת ילכו לפניך בדרך מלוחיך יבוא לכם מכשול לפשן לא ייבלו לפשות כתקנב: בעת אשך . בופן שאחם כוסם או עשה בסם נקש לפטן יהיה הרבה מלהכיל:

suspected him of intimacy with a harlot. Hence the expression, 'they dug a pit,' alluding to the expression in Proverbs. Verse 23 means that they cast him into a pit of mud to kill him.

Redak explains that the 'pit' and the 'snares' represent the poison they intended to feed him.

23. all their plan against me for death-I.e. how are they plotting to kill me.—[Mezudath David]

let not be erased—Heb. אל הַמְחִי, let it not be erased. And because it is a feminine gender, he placed a 'yud' therein. This too is superfluous, as the 'yud' of '(Ezekiel 16:17) And you played the harlot (נחוני) with them.'— their children to the famine and spill their blood by the sword, and let their wives be bereaved and widows, and their husbands slain by death, their youths struck by the sword in battle.

22. May an outcry be heard from their houses, for You shall bring a troop upon them suddenly, for they dug a pit to seize me and they hid snares at my feet to trap me. 23. And You, O Lord, know all their plan against me for death; do not atone for their iniquity, and let not their sin be erased from before You, and let them be made to stumble before You; at the time of Your anger do it to them.

and spill their blood—Heb. הַגּרָם (Bring them down by the sword,) an expression of '(Lam. 3:49) My eye runs (נְגְּרָה).' '(Micah 1:4) Like water that runs (מַגְּרִים).'—[Rashi, Abarbanel]

Others render: and spill their blood by the sword—[Redak, Mezudoth]

by the sword—By troops.—[Rashi] Rashi understands and as 'those who wield the sword.' It is found very often in the Scriptures to mean armies or war. Redak, however, takes it literally, to mean that their blood will be shed by the sword. So Mezudath David.

**bereaved**—of their children.—
[Mezudath David]

and their husbands—I.e. the husbands of the widows shall be slain by the angel of death.—[Rashi] Rashi's intention is to eliminate the apparent tautology of the expression 'slain by death.' The reason for mentioning the angel of death is, however, obscure. Others interpret this expression to indicate that they will be slain and not die from natural causes.—[Mezudath David]

Redak renders: slain by pestilence.
their youths—who customarily go
out to war, will be struck by the
sword in battle.—[Redak]

22. May an outcry be heard—People cry out when calamity strikes them suddenly.—[Redak]

suddenly—It will strike them suddenly so that they will be unable to beware of it.—[Mezudath David]

for they dug a pit to seize me-The Rabbis (Baba Kamma 16b) interpret this to mean that they suspected him of intimacy with a married woman, as it is stated: '(Prov. 23.27) For a harlot is a deep pit (שוּחָה).'—[Rashi] The Talmud states that a married woman who commits adultery is no less a harlot than a single woman. Therefore, this opinion is not contradicted by the verse in Proverbs. The evidence that they suspected him of intimacy with a married woman is the wording of verse 23, in which the prophet mentions 'their plan against me for death.' Intimacy with a harlot is not a capital offense. Even a priest who commits this sin is liable only to flogging. Others maintain that they

אַהָפָרַע מנהון: \* כּרַנן אַטר ייָ לִי אָעַל וְהַנְבּוּן יַלוּעַ רַחֲסַף פָּחָר וְתִּרְבּּר עקר מסבי עסא ומסבי בַהַנִיָא: בּוְתִפּוֹק לְחֵילַת בר הנום דקדם הכע קַלָּקַלְהָא וְתִרְנַבֵּי תַּקוֹ יַת פַּתַנַמָא דֵאָמֶלֵיל עמה: גוחיפר קבילו יָרוּשָּׁלֵם כִּרְנוֹ אֲמַר יְיָ צבאות אַלָּהָא דִישְרַאַל הַא אַנָא מְיָהֵי בִישְּׁהַא אוּרָנוֹהִי: רַ חַלַּףְרַשְּבֶּקוּ

מהר"י קרא

החרסית קרי

ים (א) וקנית בקבוק. כד של חרם וכשתלך לקנותו קח עםך סוכני העם וסוכני הכהנים: (ב) שער החרסית, ששם עושין כלי חרם: (ג) תצלנה אזניו. לשון החין היא כמו כצלצלי

ים (א) בקבוק. ללוהית: יוצר חרש. כלומר של יולר שהוא של חרשוומזקני העם. הוליך עתך ומזקני העם מוסב על הלוך ומוקני העם עתן : (ב) שער החרסית. שער האשפות ששם זורקין חרסים הנשכרים וכן ת"י תרע קלקלתא: (ג) תצדנה. (טינסני"ר בלע"ו) לשון מצלתים

רֹד״ק כנחת שי

(ח) כלך וקנית . בספרים מונהים חפר וח"ו וכן רחוי פ"פ הפסורת דפוף פרשת וינה: בקבק. בים רחבונה רפה: (כ) המופים. החופים קרי:

ואכלם: מ) כה אמר ה׳. בקבוק יוצר חרש. מיוצר חרש תקנח הבקבוק כי יש בקבוק מעץ או מוכוכות או משאר מתכות וי'ת הפך הפלות ותרנם ולוע דחסף פחר וחסרון המ"ם יכצא כפותו

אלחנן בן דירו בית להם כפי סבית לחם : יסוקני העם וסוקני הכהנים. פי תוליך עסך הזקנים כרי לחשפיעם הנכואה ילשבר לעיניהם הבקבוק להיות להם לבופת כמו שאומר ושברת את הבקבוק לעיני האגשים ההולבים אתך וכן ת"י ותרבר עמך ססבי עסא והפרשה בבוארת זולתי מעם מסנה שצריכה באור: (כ) אשר פתח שער החרסית. משתר החרסית יוצאים לגיא בן הגם ית"י די קרם תרע קלקלתא וקלקלתא הוא כרברי רו"ל אשפה ולדעתי תוא השער הנוכר בספ׳ עורא ואת שער האשפוי. ורו"ל פידשו שהוא שער משערי העורה שחוא שער מזרחי אפרו שבעת שמות נקראלו שער סור ששם היו ממאים פורשי הרא הוא רכתים סורו מכא שער חיפוד ששם חיו כיסרים ההלכח שער החרפית שהוא מכוון כגגר זריחת החמה היך םה רתימא האומר לחרם ולא יזרח שער האיתון שהוא משמש כניסת ויציאת ושער התוך שהוא ממוצע בין שני שערים שער חדש ששם חודשו מופרים את ההלבה שער העליון שרוא לכעלה מעורת ישראל: החרסות, נוייו כתיכונרי בייד חחרסית ואחר הוא: אשר אדבר אליך, הדברים שאני מדבר עתה אליך הם כן ואסרת עד והסך נסכים לאלהים אחרים: נג) הצלנה אוניי. ענין תנועת הרעשה והוא סבנין נעעל תאסר זה חלשיק כאונים ובשפתים ככו לקול צללו שעתי:

מצודת ציון ים (ה) בקבוק. ללומים מן יולר מרם: ופוקני תו' , פוסב פל ים (ה) בקבוק . כן שם הכלי שפיו לר פל כי בפח ישפר מפנו נשמש לעין קול כקכק וכן וכקכק דכש (מ"ח י"ד): יוצר הרש. חומן חרם: (כ) גיא כן חגם. כן שם המקו': (ג) תצלנה.

סכוך ור"ל הלוך חחה וגם מוקני המס ונו' ילכו פחך: (נ) אשר פותח. חשר מול פחה: שעוד החרפית. כוח שער החשפות הנוכר (כנחמיה ג') ששם זורקים חרפים בשברים : אשר אדבר אליך. סול החמור 'נמקרא שנחחריו : (ג) כל שוסעה. כל סשומע סרעה ההיא ירששו חוניו מהנועח הרפד: (ד) יען.

some distance from the Ben Hinnom Valley, especially if it is the gate of the Israelites' Court. See This is Jerusalem by Menashe Har-el. where he states that the gate known today as the Dung Gate is not the Dung Gate of Biblical times, which was at the southern tip of the

Cheesemongers' Valley, near the Ben-Hinnom Valley.

that I will speak to you-I.e. the words I speak to you now, commencing here and extending to verse 13.-[Redak]

 his ears will tingle—Heb. הְּצֵּלְנָה, (tinter in French), an expression

- 1. So said the Lord: Go and buy a potter's earthen jug, and [take] along some of the elders of the people and some of the elders of the priests. 2. And you shall go out to the Ben-Hinnom Valley which is at the entrance of the Harsith Gate, and you shall call there the words that I will speak to you.
- 3. And you shall say: Hearken to the word of the Lord, O kings of Judah and inhabitants of Jerusalem: So said the Lord of Hosts, the God of Israel: Behold I am bringing evil upon this place, which whoever hears, his ears will tingle. 4. Because they

forsook Me

[Rashi] The irregular form of מָמְחִי is puzzling. Rashi identifies it as the passive, let not be erased. Since it is the third person singular, and השאתם is of feminine gender, it should as indeed ,מַמַחַה, appear as appears in Nehemiah 3:37. account for the presence of the 'yud,' Rashi suggests that it is placed in the word because it is feminine. This does not, in fact, account for the 'yud,' since it is suffixed to a verb only in the second person, not in the third. It would appear that Rashi quotes the verse of Ezekiel to illustrate that it appears as a suffix to a verb although it is superfluous. In fact, the verse of Ezekiel is in the second person, in which case, it is the usual form. In our verse, however, the verb is in the third person. Such a form is not found elsewhere.

1. a jug—Heb. בַּקבּק.—[Rashi]

The Hebrew word papa denotes a narrow-necked jug, which emits a sound resembling 'bak-buk' when it

is being emptied.—[Mezudath Zion; Redak, Shorashim]

potter's earthen—That is to say, of a potter, which is of earthenware.— [Rashi]

Redak renders: an earthen potter's jug. You shall buy the jug from an earthen potter, for there are also wooden and metal jugs.

and some of the elders of the people—take along with you. 'And of the elders of the people' refers back to 'Go,' and some of the elders of the people with you.—[Rashi]

You shall take along some of the elders of the people to recite the prophecy before them and to break the jug in their presence as a symbol thereof, as in verse 10.—[Redak]

2. the Harsith Gate—The Dung Gate, where broken pottery is cast, and Jonathan rendered in this manner אַלְקלְּמָא .—[Rashi]

Both according to Targum, that it is the Dung Gate, and according to Yerushalmi, that it is the gate to the Israelites' Court in the Temple, it is

פּוּלָחָני וִסְאִיבוּ יַת אַהָרָא הָרֵין וַאַסְיקוּ בֵּיה בוּסְמִין לְּמַצֵוֹת פַּלְּחֵי כוכבוא דלא ידעונון אינון וַאֶּבָהַתְהוֹווּמַלְּכוָא רבית יהודה וסלו ית אַהָרָא הָדֵין דִם וַכְּאִין: ה ובנו נה במת בעלא לָאוֹקָרָא יַה בָּנְיהוֹן בנורא עלון לבעלא דְּלָא פַּקְרֵית בְּאוֹרָיִתִי שׁלָּחֵית בְּיַר וּדָלָּא עקדי נבניא ולא בעוא קָּרָכֶי : י בָּבֶן הָא יוֹכֵיָא אָתָן אֲמַריוָי כָּא יִתִּקְרַי לַאַהָרָא הָדֵין עור הּוּפֶתּ וָחֵילָת בַּר הָנוֹם אַלַּהֵיוָ חַילַת קִּטִילַנָא: י וַאָבַלְבַיל יַת מְלַרָּ אָנָשׁ ה"א לה לויחי . חענים ד פקרים : 7"0 3"3

שמת תל שם שמוציא קול נקרא צלצל וכן מצילות הסום הוא (ד"ה א' ט"ו) בללללי שמע (תהלים ק"נ): (ד) וינברו. צלצל שתילין לו לסום בין עיניו ופוציא קול ועושין לניי. ששחוהו נכרי לפני: (ז) ובקותי. ורוקנתי ל' נוקה ומכוקה ושחרון תצלנה. תהמנה: (ה) ובני את במות הבעל לשרוף את

רד'ק וא דלא פקדית באריתא ודלא שלחית ביד עברי נבייא ולא רעוא וא דלא פקדית באריתא ידלא שלחית ביד עברי נבייא ולא רעוא מצורת דוד

בעבור חשק שוכו חותי: רינכרו. עשה חת במקום הוה נכרי וזרק שמני כ"ל לא הקריבו שם לפני כאלו לא היחה אללי: ויקשרו בו . פבל קשרו בו לאלהים אחרים: המה וגו' . מוסב של ויקטרו בו

בניהם באש. אשר לא צויתי. דבר זה אפילו לעבודתי שיקריב אדם את בנו לפני: (ו) ובקותי. והריקותי לשון ריקם ודומת

(ד) וינכרו . כם"ש אלהי נכר הארץ כי לא יסכול המקום ההוא עכו'ם: (ה) אשר לא צויתי . פירשתיו בפרשה נוי נורך וי'ת מצורת ציון

פנין חניעת הרפש וכן לקול לללי שסחי (חבקוק ג'): (ד) וינכרד של" נכר חרות: (ז) ובפותי. שנין ריהות למו הבוה הבוה הפרן (ישטיה כ"ד) והום ל' נוסל פל לשון בקביק:

ישטים לין והום כי מעל על שון לקסק: לומד שנם מסס מקרים והחורה והחור זי החורות . מים הלירות מסס מקרים ולמני העודה שהקרים למני הענו"ם: (כ) עולות לבעל. להיות פולות לכעל: אשר לא צותית. לפיי לפעי לל לותי להקריב לנים ולנות: ולא דברתי. לפיי דבור בעלמת כלי לווי ולוחרם: ולא עלתה וגיר. למחול דבר כותות (ן) ולא יקרא. לו לה יקרם: הרופת. בית הכנות לקלח תופת לפי שכיו מקישים שם לפועים לל עשפע האצ לנטישת הכן לבסות מכף ובקלו רפושי: בן הגם. היות שמתם ליו שם לו בית הלמות קרלו כן הגם ע"ש לכימת הכן הנשקף: ביא החרבה. כי יפלו שם הרוצה: לכים: (ז) ובקיתי. לרוקן עלתם ל"ל לחיפללו

Torah, neither did I send through My servants, the prophets, nor do I have any desire for it. See above 7:31, for the Midrashic interpretation of this verse.

6. Topheth—Derived from ηh, a drum. The priests would beat a drum to drown out the cries of the children.—[Mezudath David] See above 7:31.

Ben-Hinnom Valley—Hinnom denotes the moaning of the children (נהימה). For this, too, see above.— [Mezudath David]

7. And I will frustrate—Heb.

וּבֶקּחֵי, lit. and I will empty, an expression similar to '(Nahum 2:11) She is empty and void (בּוּקָה וּמְבוּקָה),' and because of the jug (בַּקבָּק) about which he is speaking, he adopted this expression.—[Rashi]

This is a play on words peculiar to Jeremiah's prophecies. Compare the prophecy of the girdle and of the potter who destroys the form he has made and makes another form out of the clay.—[Kara]

The counsel mentioned here is the plot against the prophet mentioned in the preceding chapter.—[Kara] and they estranged this place and burnt incense therein to other gods, which they had not known, they, their forefathers, and the kings of Judah, and they filled this place with the blood of innocent people. 5. And they built the high places of Baal to burn their children with fire as burnt offerings to Baal, which I did not command, neither did I speak nor did it enter My mind. 6. Therefore, behold days are coming, says the Lord, when this place will no longer be called Topheth or Ben-Hinnom Valley, but the Valley of Slaughter. 7. And I will frustrate the counsel of

similar to 'cymbals' (מְּצְלְתִּים) (Neh. 12:27), 'with loud-sounding cymbals' (בְּצָלְצְלֵי שָׁמָע) (Psalms 150:5).—[Rashi]

4. and they estranged—They made it strange before Me.—[Rashi]

They made this place strange to Me by discontinuing My worship as though it were not My place.—
[Mezudath David]

Others explain: They estranged it by worshipping gods that do not belong there but are strangers there, as in Deut. 31:16, 'the gods who are strange in the land.' The Holy Land does not tolerate idol worship.— [Redak] Abarbanel identifies 'this place' as Jerusalem. Daath Soferim and Daath Mikra, however, identify it as the Topheth, where human sacrifice was practiced. Others render: They delivered this place. I.e., they were instrumental in delivering this place, namely Jerusalem, over to the Chaldeans through their sins. Accordingly, the word וְנְבְּרוּ is derived from נְּכֶּר as in I Sam. 23:7.—[Ibn Nachmiash]

and burnt incense to other gods-

Instead of offering up sacrifices to Me, they burnt incense to other gods.—[Mezudath David]

they, their forefathers, and the kings of Judah—I.e., they, their forefathers, and the kings of Judah offered up incense to strange gods.—[Abarbanel, Mezudath David]

Malbim explains simply: which they, their forefathers, and the kings of Judah had not known. They have no excuse that they follow the custom of their ancestors.

the kings of Judah—I.e., the wicked kings of Judah, viz. Ahaz, Manasseh, and Amon.—[Daath Mikra]

blood of innocent people—I.e. the blood of innocent children. Thus, the two horrendous crimes of idolatry and murder were combined in the Ben-Hinnom Valley.—[Abarbanel]

5. which I did not command—I never commanded that such a sacrifice be offered in My worship.—
[Mezudath David] Jonathan renders: which I did not command in the

F מהיהיא: (נחום כי) ועל שם נקבוק שהוא תדכר בו לקח לשונו כן: לי גפן ביקק ישראלי, והה לשין (ש) לבמצוק. לשון לרה כמו לוקה: אחר באשר הלן הבק הצורו רקן לק ידצר עליכם רעה וכן בכל בקום הלשון נופל גל הלשון ; וכקוחי אה עצת יהורה וירושלים סלה להנלג! למאהל וניי. כי לא יקברו: (מ) לשמה. למתהון (מ) לשמה. למתהון: ולשרקה. עלין המתמת קול בקונון זלפיות שוכקין טליה: (ט) במצור. כסכת המלור יהיו מסרים הממיסי דכר למולת בכל ולטי בכל מטוב שמדב: ישלם. ימה: (ט) במצור בעוך הקסה יובסצוק. יציקו. מלחון לוקה ולהה: (י) איחך. עודן: ひじてかる למקמלהון ובְעְקְהָא דִיעִיקוּן יְּהוֹן רד'ק מי סכותה. חסר יו"ד הרבים מהסכתב: באַרְיָלא הָבֵין וִאַרְמִינוּ ךלכיריו **3** ال ולְאַשְּׁהְמְםוּ כּלְ רְיָעְכּר בשר בנההון ונבר נבְסִי קריביה יקוון בציבא פעלי קרבירון וקקע למקמלריו: ְבְלְהְרוֹמְשֵׁנְרָא לְמֵיבִּל ראַלְעָא: װְןאַשְּׁנֵי יֵה עלה וְבְכֵּי וְנְגִיר עֵלְ כְּלִ עופארשמיאול בעירא לשר לנירון ונה ָאָינִי לַעְינֵי . 다. ۲. ۲. ם נאוכלינון **X** 2 י וניניני ראולין パカロンと בעלי ררא SXL. מצורה רוד I HIVE ž פש אחר הנקבק שציוהי אזור פשהים ואחר כך יצר חרס אפר הנה אנני העצות והפחשבות הם Š

Judah and Jerusalem in this place, and I will hurl them down by the sword before their enemies and into the hand of those who seek their lives, and I will give their carcasses for food to the fowl of the heavens and to the beasts of the earth. 8. And I will make this city into a waste and a hissing; everyone who passes by it shall be astonished and hiss concerning all her plagues.

9. And I will feed them the flesh of their sons and the flesh of their daughters, and each one will eat the flesh of his friend, in the siege and the straits that their enemies and those who seek their lives will inflict upon them. 10. And you shall break the jug before the eyes of the men who go with you.

From the context, it appears that he is referring to ways of escaping from the enemies when they attack. So Abarbanel and Mezudath David.

9. And I will feed them—As payment in kind for sacrificing their children to Baal, they will be forced

to eat them because of their intense hunger.—[Abarbanel]

10. And you shall break—After explaining to the prophet the meaning of the jug, God commands him to break it before all those accompanying him.—[Abarbanel]

14.5 ָ הַלְּהָלָ הַלְּהָ קבין אַמַר יִי ילְיַהְבוּהִי ילְסְפּוּ יַה קרְהָּא הָרָא ďζ 100AL , רושנם וופנ להין ברנן אַסר P ני ני על אָנוֵריהון לְּבְל חֵיבֵי ראולין אסר: ייינטיםר אָבְאוֹת כְּנֵין אִהְּנֵר יֵת צלא נבין נית קרפא הָרַא פְּמָא רְטִהְּנֵר יֵח Š יב פּן אַעְבֵּיד לְאַחְרָא פְתוֹפְתּ : יי ויהון בְּמִי בהיא האסיקו בוקסין שְׁמֵיְא וּנְְםְיְכֵוּ נִמְרִין למעות פלחי כורניא: יבתופה יקברו רם הירצ רם הירצ CHICONE אַנֵר לְמְקְנֵר: נהנה שמתר רַטְהָאָנו ודם, מככוא ζ.

מרר"י קרא ה' במכ לנו ונחשבה על ירטיה מחשבות של מות: (יא) (אשר לא יובל להרפה . הגעם קוי הלל העיר העקה למופה וחשהר לעהיד) : (יב) העיר הואת בהופת. כולה מליחה הרונים כמו המופת שהוכנין

רי, במקום א

֡֝֝֝֟֝֝֟֝֝֟֝֝֟֝֟֝֟֝֟֝

(יג) לפקום החפו . בליף וכן נמסר פליי ליח ריל ליח ביוחיה בקריאה בליף . יים לכל לב א והדוב בחולם : (ינ) נפקום המפז. נגיף וכן מפר מליי לח היל (ים כוויזים נקראס בגיף). מאניה שבור , פרי כאשר ישנור איש וכן אם יחרש בבקרם הירוש אות ובנייח פולא נוד: לגל למל בל ל ל והזיכ נשלם: החרש אים לברים. בהיא כטר באלף לברי בארך שמראם הכם הירוש אים לבור די הדרים ולמלח לברי האלים שמאר אשרים אות יודים את לברי דינשלים ובתי מלים לאורד: לגל הברים. פלי מברים שלרם: נעז כמקט החומת. אשר משאר יאשריה: הממאים. שנמו אל בתי ירושלים ובתי מלים ליודרו: לגל הברים אשר קפרו בענור כל הבתים או על כל הבתים הציון

יא) כבה. כן: הייצ. . אמן מכם: להרשח . כא מלאן שמאכל יאלנו נשכ עניסם נגו': (א) לבה אשבר. כמו שמכר כמו שמאכל יאלה בה אבר במא במיכה כא נה"ל לחקו ואמר עלאן שאלה וכן סבקבוק בן אבר וני': באשר ישבורוני'. כ"ל נשבירת כליון שלאה וכן סבקבוק בן אבר מי "ארן מאר הקה לשחוש ללהן שבר אנש וניער מלה ימלה של ימלה של ימלה של מקום לקבו כמון אלפרו בר. מון אמרה . כמון שלארי מללים מקום לונור שוד. (ר) וא אשר . כמון שלארי מבלי מקום : נרושח. ההרונים יקביו בשומח הרכה מאח כן לאם הגיני בילדים לממחים למכו"ב; (גי) החירוני'. כ"ל פס פאי בק למשם וני': ברמשה כ"ל מלאם הרונים כחומח בהיל מלאם מכרני בילדים לממחים למכו"ב; (גי) החירוני'. כ"ל פס פאי בק למשם וני': ברמשה בילולים למווח ומוור ומפרש מי כם מקום הרונים למקום החומה!

11. And you shall say to them: So said the Lord of Hosts: So will I break this people and this city, as one breaks the potter's vessel, which can no longer be repaired, and in the Topheth they will bury without place to bury. 12. So will I do to this place, says the Lord, and to its inhabitants, and to make this city like the Topheth. 13. And the houses of Jerusalem and the houses of the kings of Judah shall be like the place of the Topheth, the unclean ones, of all the houses on whose roofs they offered up incense to all the host of heaven and poured libations to other gods.

11. So will I break—as the jug was broken.—[Mezudath David]
(which can no longer be repaired—This refers to the people, but the city I will make like the Topheth and purify it in the future.)—[Rashi]
Unlike the clay in the potter's

Unlike the clay in the potter's hand, which can be formed into a different shape, the finished jar cannot be repaired.—[Malbim]

and in the Topheth they will bury—although it is their shrine.—
[Redak]

without place to bury—They will bury so many corpses in Topheth until there is no longer any room to bury any more.—[Mezudath David]

Kara writes: I heard that in the Topheth there is a hollow place, narrow on top and wide on the bottom. It is so wide and deep that even if all the wicked of all generations were buried there, there would be room to bury them. They will bury them in Topheth because there will be no other burial place. The entire city will be full of graves, as well as

the environs of the city. They will, therefore, be compelled to bury the dead in the Ben-Hinnom Valley, called Topheth.

12. this city like the Topheth—All of it will be full of the slain just as the Topheth, where they slay the children for Molech.—[Rashi, Mezudath David] Or, just as there was a constant fire in the Topheth, so will Jerusalem be burnt.—[Isaiah da Trani]

13. like the place of Topheth—that Josiah contaminated.—[Redak]

the unclean ones—I.e. the unclean houses of Jerusalem and the unclean houses of the kings of Judah.—[Redak]

of all the houses etc.—The unclean houses are those upon whose roofs they offered up incense to the host of heaven and poured libations to other gods.—[Mezudath David, Abarbanel]

Redak suggests: Because of all the houses etc. Another explanation: I refer to all the houses etc.

יד נאַתא יַרְמִיהַ סְהּוֹפָת דשלחיה לָאָהָנַבְּאָה וָקָם בְּדֶרַת בית מקרשא ביי נאסו לָכָל עַמָא: פו כּדָנַן אַמַר יָיָ צְבָאוֹת אֶלֶּ הָ א דִישְׂרָאַל הָא אָנָא סְיָתֵי על קרהא הדא ועל כּל קרוהא ית כל בישהא דנובית עלה אבי אַקשיאוּיַת קַרַלְּהוּוְ בְּדִילַ דְּלָּא לְּקַכְּלָּא וַת פַּהָנֶמָי:× וּשִּמֵע פַּשְחוּר בר אָמַר כַּהָנָא וָהוּא קסנא סנן כהניא בבית דירמיה בתנבי וַת פַּתַנְמֵיא הָאָלֵין: בּ וָאַלְּקֵי פָּשְּחוּר יַח וַרְמָיָה נָבְיָא וִיהַב יַתִּיה לָבֵיפָתָא דְבַּתְּרַע שָבְמא בָגוַמִין עַלַאַה די בבית מקדשא די:: ג <u>וה</u>וָה בְּיוֹמָא דְבַהָרוֹהִי ואפיה מנחת שי

מהר"י קרא (ב) המהפכת. בית המהר:

לביא קרי נ"א אל לביא קרי נ"א אל (ב) המהפכת. שם מקום כית אסורים וי"ת לכיפתא כרד"ק (דר"ק על ננותיהם אני אומר: נוטו כה אמר ה' צבאית אלהי ישראל. כרי

לסו) מני. שניה קרים

"ק רי יהורה כי כלם היו נסמכות אל ירושלם כי היא האם: מקיר, נניד הפקיר הנדול שהוא נניד על כלם ותיי סמנ: סנן כהניא: נכז על המהפכת. יש מפרשים שהוא ביה הכיה: וא"א ו"ל פירש כלי שהוא עשוי שני עצים ועושון בנתים ביה. צואר ומכנימין שם צוארי האמריון וי"ל לכיפתא: בשער בניב מצודת ציון

ויכפה הת מוכת כ' (מ"ה י"ח) : (מו) הקשר. מלבון קשה : ערפם. הוה המורי בפנים והלוחר: אדון צבאות כעלה ומסה ואצביא עליכם צבא מסה: אלהי ישראל. אף על פי שהם הופאים לפני ועברו אלהים אחרים אלהיהם אני כי כלם לא פשטו בי ומקצת הפושעים יחורו בהם: אנני מבי. הסר אל"ף לכ"ר הפעל מהככתב: ועל כל עריח. מצורת. דור

מהדתים ואמר לכל הכתים אשר השרו וגו': (יד) לתגבא. הכנואה האמורה למעלה: (טו) ועל כל עריה. הערים הסמוכי לה: כי הקשו. לכל יוכלו להפך אלי פניהם והוא ענין מלילה:

ב (ה) פקיד נגיד. ממול ושל סים ככים ה': את ירסיהו. מוסכ על וישמע: (כ) המהפכת . הוח שם של כים הסוהר: בשער

the discipline of the people congregating in the Temple court. He considered Jeremiah a subversive element, and therefore, struck him and imprisoned him.

Daath Soferim points out that Pashhur was descended from a prominent priestly family, mentioned in Ezra 2:37. Because of his prominence, he dared attack the prophet of God without fear of punishment.

His son, Gedaliah, too, followed in his father's footsteps (38:4) and accused Jeremiah of weakening the war effort.

2. And Pashhur struck Jeremiah the prophet—Whether he beat him mercilessly or struck him on the cheek to humiliate him is not clear. Daath Soferim conjectures on the basis of the Targum, יְנָאָלָץ, that he sentenced him to be flogged for dis-

14. And Jeremiah came from the Topheth where the Lord had sent him to prophesy, and he stood in the court of the house of the Lord and said to all the people. 15. So said the Lord of Hosts, the God of Israel: Behold, I am bringing upon this city and upon all her cities all this evil that I spoke concerning her, for they stiffened their necks not to hearken to My words.

20

- 1. And Pashhur son of Immer the priest—he was the chief officer in the house of the Lord—heard Jeremiah prophesying these things. 2. And Pashhur struck Jeremiah the prophet and placed him in the prison that is in the upper gate of Benjamin, which is in the house of the Lord.
- 14. And Jeremiah came from the Topheth—Scripture relates that when Jeremiah returned from the Topheth where he had gone to prophesy concerning the jug, he stood in the Temple court and recited his prophecy in the name of God to all the people congregated there.—
  [Abarbanel]

15. the Lord of Hosts—The Lord of the hosts of heaven and earth. I will mobilize the hosts of the earth against you.—[Redak]

the God of Israel—Although they sin before Me and worship other gods, I am still their God, for not all of them have rebelled against Me, and some of the transgressors may repent.—[Redak]

and upon all her cities—I.e., all the cities near Jerusalem.—[Mezudath David]

Redak explains: all the cities of Judah, which depended upon Jerusalem, the mother city.

He recited this prophecy so that all the people should know what he had prophesied before the elders.—
[Abarbanel]

Since God had commanded him to perform a deed in conjunction with his prophecy, he knew that this prophecy would definitely be fulfilled, that the decree had been sealed with no more possibility of being revoked. This is discussed by Ramban (Gen. 12:6).—[Malbim]

for they stiffened their necks—It is as though they stiffened their necks, making it impossible to turn their faces around to hearken to Me.—[Mezudath David] Therefore, their verdict was sealed.—[Malbim]

1. the chief officer—He was in charge of all the priests in the Temple and according to Jonathan, he was the assistant to the High Priest.—[Redak]

Daath Mikra conjectures that Pashhur's position was to preserve

וַאַפּיק פַשְחור יַת יִרְקיַדְּ קו ביפתא נאמר ליה יַרְמָיָה לָא פַשָּׁחוּר רַבְּי יָן שַּׁכָּר אָלָהַין יִתכּנְשוּוַ יִ עַלָּךְ רָקַטְלִין בְּחַרָבָּא מָסְחוֹר סְחוֹר: ד אַרַי כָרָנָן אַמֶר יִיָ הָא אַנָא מָפַר לָדְ לִּחְבַר לָדְ וּלְּכָל בַחָבֶר וַיִּהָקַמְלוּן בַּחַרַב בַּצַלֵּי רָבָבְיהוּן וְעֵינָהְ חַוָּיָן וְיַת בָּלֹ רְבֵית יְהוּדָה אָבְּםֶר בְּיַר מַלְּכָּא דִבְּבָל וָאַגְלִינוּן לְבָבָל וִיַּמְחִינוּן בָּחַרָבָּא:הּוָאַתֵּן יַת כַּלֹּ עוֹהַר אַדְעָא הָרָא וִיַת בַּל עַסְלַה ווַת בַּל ליאותה

(ארוולו"ר בלע"ז): (נ) מגור . יראה: לא פשחור

קרא ה' שמך וגו'. לח נקרח שמך פשחור חלח כשכיל דבר זה כלומר פשח שהור כמו אילן שנפשח וכן ויפשחני (איכה ג') וכן אמר לו לא פשחור קרא שמך שלשון פשחור

משמע אדם גדול וכן חורין פש הור אלא לכך נקרא שמך פשחור פשה שחור . דבר אחר פשה סחור רבים סביבותיך להרוג וללשון זה מנור הוא לשון אסיפה כמו מנורי אל חרב (יחוקאל כ"א): (ה) חוסן. ממון:

לך מכל סכיבותיך ומנור ראוי לכרא שכך כי מניר יהיה לך: נק: כי כה אפר ה'. נתנך למנור. היה לו לומר נותן כנור לך ולכל אוהכיך אלא כך אםר לו בסכום שאתה עהת בנבואתר מבפח לך ולכל אהכיך שבופחים כרברי שקר שאהת אוםר להם תהיה להם כסקום מכפח למנור ולפחר וגם אתה תפחר עמהם: וה ונתתי . חופן . ענין חוזק ותוקף כפו והיה החפון לנעורת החפון הוא כאלונים ותופן ר"ל הארצר הפוב והיקר וכן חופן מצורת דוד

בניסין. כן נקרא שם סשער: העליון. סשומד בעוכם ההר:

(ה) חוסן. פנין חווק ופל הפושר יאפר שהום החווק (נ) לא משחרי וגי'. ריל לל נקרל שעך משחור כי אם לפוש שאביסת גייסות יקופו אותך מסכיל כי סשחור הוא שאביסת גייסות יקיפו אותך מסכיל כי סשחור הוא לפוסש מחור ופש הוא פנין רבוי כמו ופשו סרשיו (חבקוק אי) וסחור הוא חברונו של סכיב: (ד) לבנור . לאשמת הגייסות: לך. חוחך

מהר"י קרא (נ) לא פשחור קרא ה׳ שמד. אבר ירמיה לפשחור כמדומה אתה ששפך (פשהור) משפת לפובה פירוס פש ובן תורין . לא בי אלא לרעה משמע פשחיר (פתור) (סתור) לשון ויפשחיני חדי פנור מכביב : (ה) כל חוסן. כל תוקף הוא פלך צדקיה

תעליון. השער הוה היה בחלק בניפן כי בית הפקדש היה מעצהו בחלק ידודה ומקצחו בחלק בניפן: ננו לא פשהיר מעצהו בחלק ידודה ומקצחו בחלק בניפן: ננו לא פשהיר קרא ה' שקר, אסרקרא ה' שקר שלום יהיה להם לפיבך אסר לו נגניא ואובר כי ה' קרא לו כי שלום יהיה להם לפיבך אסר לו ירסיהו אחר נכאת להם בשקר ואמר לו ירכיהו אתה אומר כי קרא ה' שסך ורכר לסך לא קרא ה' אותך כשם פשחור כי אם סגור מסביב לא תהיה בפוח כמו שאתה אומר אלא פחד יהיה מצודת ציון

ב (ג) סְגוֹר. פנין אסיסה וקבון כמו אונר בקין (מסני י׳):

אתן ולכל אוהביך: ועיניך רואות, כביפלו לחרב: והבם. מהם יכם בחרב: (כ) ואת כל יקרה, כל הדברים היקרים הומלאיב

lon—I.e., he will exile some of them.—[Abarbanel, Mezudath David, Malbim

and strike them—I.e., and strike some of them.—[Abarbanel, Mezudath David, Malbim

Malbim suggests: And he will strike them in Babylon. See below v.

5. the wealth—Heb. join, money. -[Rashi]

Lit. strength. Wealth and treasures are called non because they represent a person's strength in time of need.—[Redak]

her toil—This, too, denotes the wealth acquired through toil.-[Mezudath Zion]

Rabbi Joseph Kara renders: her strength—I.e. King Zedekiah and the princes.

her toil—I.e. the people.

3. And it came to pass on the next day that Pashhur released Jeremiah from the prison, and Jeremiah said to him, "Not Pashhur did the Lord call your name, but Magor Missaviv.

4. For so said the Lord: Behold I will make you a terror to yourself and to all your friends, and they shall fall by the sword of their enemies with your eyes seeing, and all of Judah I will deliver into the hand of the king of Babylon, and he shall exile them to Babylon and strike them with the sword. 5. And I will give all the wealth of this city and all her toil and

turbing the peace in the Temple Court. This punishment was meted out to any priest who violated the rules of the Temple.

3. Magor—Terror.—/Rashi]

Not Passhur did the Lord call vour name etc-Your name was not called Pashhur except for this matter. that is to say: פַּשָׁח שַחוֹר, cut off and black like 'a tree that was cut off (נְפְשֵׁח)' (Shevi'ith 4:6, Orlah 1:5). Also, '(Lam. 3:11) And He cut me off (ייפשחני).' And so he said to him, 'Not Pashhur did He call vour name, for the expression of Pashhur means a great man and the son of Pashhur. Pash denotes nobles. expansion and hur nobility. But for this reason your name was called Pashhur. Pashah shahor. 'Pashah' means 'cut off,' and 'shahor' means 'black.' Another explanation: Pashah sehor. Many will be around you to slay you. Now according to this explanation, קגור is an expression of gathering. like '(Ezekiel 21:17) Gathered (מגורי) to the sword.'— [Rashi]

Mezudath David explains אַ as 'a large gathering of troops around.' שיש denotes multiplicity. Cf. '(Habakkuk 1:8) And his riders will

be many (פְּשׁוּה is the Aramaic for 'around.' Hence, 'Pashhur' and 'Magor Missaviv' are synonymous. He, too, interprets מגור as 'a gathering.' So Targum Jonathan.

Redak explains that, as mentioned below in verse 6, Pashhur pretended to be a prophet. He claimed that God had called him and told him that there would be peace. To this, Jeremiah retorts, "Not Pashhur did the Lord call your name—as you claim—but Magor Missaviv." You shall not be secure, as you claim, but you shall be surrounded by terror, and it is fitting to call you Magor, for you will have terror.

4. Behold I will make you a terror etc.—It would seem that the verse should read: I will make terror for you and for all your friends. The meaning is that, instead of your being the reliance and security for all your friends, who believe your prophecies, you will be a terror for them, and you yourself will be terrorized along with them.

As above, Mezudath David renders: Behold I will give you to the gathering of troops, you and all your friends.

and he shall exile them to Baby-

לַיאותָה יוַת כַּל אוצרַ יהודה סַלְכָיָא רָבֶית אַמסר ביר בעלי וַיִּשְבוּנוּן וִיוֹכְלָּינוּן לָבֶבֶוּ: ווָאַתִּ פַּשְׁחוּר וָכֶל וַהְבֵּי בִיהָךְ הְהָכוּוְ בשביא ולבבל תתובל ותקו ותַבֶּן הַכוּת תתקבר אַתּ וֹכָלַ רחִיסִיה דָאִתְנַבּיתָא לָּהוֹן בְשָׁקַרָא: וּ שְׁבַישְׁחַנִי יִ וַאשִׁתַבּישִית הַקִּיפְהַנִי וִיכַרָּתְ לִּי הַנֵיתִי לִּלְעִיב כל יוסא פולהון מְחַיכִין ב"א וחתה פשחור . (כלחים לב):

והשרים: יניקח. תחפון: יקרה. חדרה: (ו) פתיחני ת' ואפת, (ו) פתיהני, ללכת כשליחותך: חוקהני, הככדת עלי ידך

שירלתני בדברים שאלך כשליחותר שאכרת לי בתחלי חספי תלתמו עליך ולא יוכלו לך כי אתך אני נאם ה' לחצילך.כי יפתח החוה' ללכ' על כרחי: ותוכד. ונלחת: כולה. כל העם לועג הרנום ארי ישדל: פהיתני. פהרונו לפוף נשתדלתי שקיבלתי כלי לילך בשליחותך: ואפת אפוראם ש בלע"ו: חוקתני מסרב חייתי בתחלה ללכת בשליחותך דכתיב ואבר אהה ה' אלהים הנה לא ידעתי דבר ותכריתני שאלך על כרחי כדכתיב אל תאסר נער אנכי: ותוכל. שהיה כת בידך להכריתני לילך בשליחותך על כרחי וכשאני דולך בשליחיתך אצלם תייתי לשחוק כל

רד"ק מנחת שי ב (ו) כייםי לשחוק . פלה יח"ו ופה שיש להחריך מה הכתבנו מה הפשר בסיפן

ויקר יקחו וכן הנפעל ממנו לא יאצר ולא יחסן וקרא חאוצר חומן לפי שהאוצר החק האדם ותוקפו לעת צרה: מו ואתה. חום עם החובד היום החובד היום החובדה של ההביו שיפלו בחרב ארביה' הדעה אוסר שיקברו בכבל ר'ל אותם שימלסו מחרב ירושלים אתה זכל אהביך. ולמצלה אמר על אהביו שיפלו בחרב ארביה' הדעה השום תקבר כי אחר שאמר ושם תמות ידוע ילכו בשני בכל ושם יפותו ויקברו והכללת הוא שיקברו בארץ ממאי מה שאמר בכל ממוק מה בל לא חרביך רל רכים מארבין היה בי יבא כל בענין הזח כמו וכל הארץ באו מצריסה רצח לומר רנים מהארץ וכמותו רבים: וו) פתיתני. לפי שהכה אותו משחר ונהן אותו במהפכת צעק המספחוך צערי האמר פתיתני ה' כאדם המפתה חברו כיאני תייתי מונע עצמי כן שליחותך ואסרתי אהה ה' אלהים הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי ואהה פתיתני העסרת לי אל תאמר נער אנכי : האפת . ואני חייתי נפתה לדבריך: חוקתני ותוכל. היית חוק ססני במענח ויבלת לי ועשיתי שליחותך והנה הייתי לשתוק כל חיום כי הם שוחקים ולוענים לי: כלה. אומר על ישראל דרך כלל. ואפת מבנין נפעל ויהיח בתשלומו אפתח על משקל אבנת מצורת ציו

בה: אתן. על כי האריך והספיק מזר ואמר אתן וכן דרך המקרם: וכן מוסן ויקר יקמו (ימוקאל כ"ב): יגיעה. גם הוא יאמר על ספושר הכם כיניסה ופפל: ובווום. פל' כוה ושלל: (ו) פתיתני.

(ו) אשר נבאת. כי פשמור למנר שהול נכיח ונכל כשקר: (ו) פתיתני, לתה ה' פתים לותי ללכת כשניתותך: ואפת. הבלתי בפתוי : חוקתני . חוקת חותי כדברים בספרך פל פירם מפניהם (לפיל פי) והנה כוח יכלת לפתות פותי : הייתי לשחוק .

speak for I am a youth." And You enticed me and said, "Say not, 'I am a youth." -[Redak]

You overcame me—You made Your strong hand heavy upon me to go against my will.—[Rashi]

and You prevailed—And You were victorious.—[Rashi]

explains: Redak You were stronger than I with your argument and You prevailed over me. Consequently, I accepted Your mission,

and now I am a laughing-stock, for everyone mocks me.

everyone-Lit. all of it. All the people mock me.—[Rashi]

Others render חוקתני: You encouraged me.—[Mezudath David, Abarbanel]

In this complaint, Jeremiah said nothing derogatory about the Lord. He merely cried out because of his pain. In this way, this complaint differs from that of 15:18.—[Redak]

all her precious things, and all the treasures of the kings of Judah I will deliver into the hand of their enemies, and they shall plunder them and take them and bring them to Babylon. 6. And you, Pashhur, and all those who dwell in your houses shall go into captivity, and you shall come to Babylon and there you shall die and there you shall be buried, you and all your friends to whom you have prophesied falsely. 7. You enticed me, O Lord, and I was enticed, You overcame me and You prevailed. I have become a laughing-stock; everyone mocks me.

her beauty—Heb. יַקרָה.

Abarbanel renders: her strength— I.e. her weapons and defense materials.

her toil—the work of her artisans and craftsmen.

her precious things—the money and precious things found in the possession of the merchants.

6. And you ... and you and all your friends—In verse 4, Jeremiah prophesies that Pashhur's friends will fall by the sword and here he says that they will be taken in captivity to Babylon and die and be buried there. Redak reconciles this difficulty by explaining that those who will escape the sword of the Babylonians will be taken captive to Babylon, where they will die and be buried. Verse 4 is to be understood as 'and to many of your friends.' He cites many examples of this usage of \$\frac{1}{2}\$. See on v. 4.

you shall be buried—You shall be buried in the unclean soil of Babylonia, not in the Holy Land.—
[Redak]

The Rabbis teach us (Tanhuma, Va'yehi 3) that those who die and

are buried in the Holy Land will be resurrected before those who are buried outside the Holy Land. They will be resurrected forty years before those buried in the Diaspora, and will merit to enjoy the Messianic era (Etz Yosef).

The Midrash proceeds with another advantage of being buried in Eretz Israel, for those who die in the Diaspora will suffer both from death and burial, making it seem like two deaths (See Etz Yosef).

to whom you have prophesied falsely—Pashhur was obviously one of the false prophets who prophesied, "Peace, peace," but there was no peace" (supra 6:14, 8:11).—[Ibn Nachmiash]

7. You enticed me—to go on your mission.—[Rashi]

Since Pashhur struck him and had him imprisoned, he cried out in complaint about the injustice done him. He cried because of his pain and said, "You enticed me, O Lord," like a man who entices his friend, for I hesitated to accept the mission and said, "(I:6) Alas, O Lord God! Behold I know not to

מלשון פחוי והסחס: ותובל, מלי יכולה : (ח) סדי . פעינו כשי פחי וכן מדי דברי צו (לקבון ל"ה): תםם . בעין הפציח פדובר וכול מביון המשם מעבך (נשיל י"בי: ישדי . מושם הצוף הי תקלום . מביון נעו כשי וקלוסי לגל מסלילה (יחוקלל כ"ל): (ש) צורי . מניון מוימום בשו בשה כלול (בש): עללים יון יושלה י מיון מיומו ווישוקה כשו ועד מגבל לח יום צולו (מולרי ב"): שאכל, מלשון והחוקה כשו ועד מגבל לח יום צולו (מולרי ב"): שאכל מלשון . מצורת 2

שמה הכה היימי למחוק וכולם מלמעים עלי: (ח) כי סרי אדבר.

מין מחד מלוצר דבר יכולה ליי נוען על הבעה הכעם לי ולקרם

מין להמש והשר הכל לי מעניר: לחרשת. השה מתימים לוי

כל שעים כענור דבר הכנולה: (ש) ואמרות. מעניים רכות

על שעים כענור דבר הכנולה: (ש) ואמרות. מעניים רכות

מנים כעני ורוך בלני. חלל הנולה היה גלי לי מל מיול לודבר מיד

ו וכנוש מגלוויון: הלאית. משחיי נללה נויף למצול כי הכנולי ולל

ירולי התלמק לכלי ללתה: (י) כי שבימתי. למ"ם בבעמיי מצורה דור

הים: (הו כי מרי אובר. בשקי אוכק כל הסם ישור. שכישין ( לי: כי וחת רבר ה' לרשתו היוכקס כל וחני שאני ראת שהון לי: כי וחת רבר ה' לאשתו היוכקס כל וחני שאני ראת שהון איר בי וח וא' אמשר לט ישובניאו בלבי כאש בינית הכשה איר לאשרה בלל כדרי. התבואת הלבי כאש בינית השה במצמור. כל ומן שאני כובשה שלא לאומרה. פצור לחפלישה ומשג מה חייול יהיול לבבלה שאברה לא אוכרע לא אוברע עד בשמו: () כי שמתני דבר ירטות על המקט הות: , לא אוברע עד בשמו: () כי שמתני דבר ירטות על המקט הות: , מהר"י טרא

לי: (ח) מריארבר. נכל שת בארבר אליה' אני צריך לושוק

ולהרים קול ואיני קור אליני' טובה כי אם נכיאו' מתם ושר:

בר היה דבר ה' לי. לשיכך דכרו לי מרשב שבם מתרפים

החת: ולקף ב. לדכור כתו וקלסה: (ש) ואםרתי לא

אוברנו. אם אתר לי לני שלא ליך בטליחות שו: והיה

אוברנו. הם אתר לי לני שלא ליך בטליחות שו: והיה

בלבר הנכואה: באש בנוערה. ועל כרחי אני ליך וליך:

עצור בעצמורי. וכנום כמלמותי האם: בלב? לפניל

בלה: (י) בי שמעתי. הי את אתרי שלא אוכרנו לשי

Ù, קפק ברק ė, -ETT NET CIGIL TACK סהנבי אנא ברים לכי וכיצוח ועל חשופין וקוווין אַנאַ סְהָנְבֵּי אֲרֵי Ë ם נאַסְרַיה לָא אָרְבְּרִינֵיה ž קחסיריויקלעג *בל*יוכא: ולא אַכוליל עור בשְׁםיה נהיון פהגטוהי בלבי פאשהא בערא שמפין יתנרמי ולאיהי לכוברא פתנקא ביי ָרָילִיר<u>ָי</u> :

תרגום

8. For whenever I speak, I cry out; I call out violence and spoil, for the word of the Lord has been scorn and mockery for me all day long. 9. Should I say: I will not mention Him, and I will no longer speak in His name, it would be in my heart like a burning fire, confined in my bones, and I wearied to contain it but was unable. 10. For I heard the slander of many,

8. Whenever I speak—Every time I speak to them, I must cry out and raise my voice, and I do not proclaim good for them but prophecies of violence and spoil.—[Rashi]

for the word of the Lord has been ... for me—Therefore, they spoke to me with scorn, for they scorn me.—[Rashi]

and mockery—Heb. פּלְמֶלֶם for speech. Comp. '(Ezekiel 22:4) and mockery (תְּלֶּלֶהְה).'—[Rashi] Rashi's intention here is obscure.

Others explain: I call out complaining of the words of violence and spoil they say to me until they strike me, and I must call out to complain of their speech against me, for the word of the Lord has been scorn and mockery for me all day long.—[Redak] Kara explains similarly: I call out to complain about the violence and spoil they commit against me. Or: I shout "violence and spoil!"—[Abarbanel]

all day long—All the days that I speak the word of the Lord, it is scorn and mockery to me, for they scorn me and mock me for it.—
[Redak]

9. Should I say: I will not mention Him—If my heart said to me

not to go on Your mission anymore.

—[Rashi]

If I think that I will no longer mention Him and that I will no longer speak to them in His name, for I am despised by Him.—[Redak]

it would be in my heart—I.e. the prophecy.—[Rashi]

The word of the Lord was in my heart like a burning fire, that I strive with all my might to take it out. Similarly, if there were a fire confined in my bones, that I would surely strive to rid myself of it, so is the word of the Lord.—[Redak]

like a burning fire—And against my will I must go.—[Rashi]

confined in my bones—And as if the fire were confined in my bones. —[Rashi]

to contain—To endure the fire.—
[Rashi]

I wearied to contain the prophecy, and to conceal it.—[Kara]

10. For I heard—I said that I would not mention Him because I heard the speech of many, those who whisper about me.—[Rashi]

Others render: Although I heard the slander of many. I could not contain the prophecy although I heard the slander of many, who were

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 239.

בְּגִּוֹרְ מִפְּבִיבֵ הַגִּיִרוֹ וְנַגִּידֶׁנוֹ כַּכְּ אֲנְוֹשׁ שְׁלְּמִׁי שִׁמְרֵי צַּלְּעִי אוּלֵי יְפָּתֶּה וְנְוּכְלָּה לוֹוְנִקְחָה נִקְבָּתְנוּ מִמֶּנוּ: ״ וִיְהוֹיֲה אוֹתִי בְּגִּבְּוֹר עֲרִיץ עֲלֹ בֵּן רְּדְפַּי יְבָּשְׁלוּ וְלָּא עוֹלְם לְאַתִשְׁבִחִי יִבְּיִרוֹ מְלֵבְ הִשְׁבִּילוּ בְּלְּמְתֹּ צַּדִּיק רֹאֶה כְלְּיִוֹת וְלֵב אֶרְאֶה נִכְּבְאוֹת בַּחֵן

שְּׁמָצִית מְלֵי בַּנִיאָיָא דְּמַהְכּנְשִׁין כִּסְחוּר אָנש שְּׁלָּמִי כְּסְנִין אָנש שְּלָמִי כְּסְנִין לְּאַבְּאָשְׁאִלִּיִסְאִים יִּסְצֵי יא נֵיִ בִּיְסְנִיה בְּסְעִרי יא נֵיִ בִיסְרִיה בְּסְעִרי יא נֵיִ בִּיְסְרִיה בְּסְעִרי יא נֵיִ בִּיְסְרִיה בְּסְעִרי יא נֵיִ בִּיְרָנְיִלְּאִיכְּלִיןְלְּמִיקִם בְּבְּרְרָפִי יִבְּקְיוּן וְתַחְפִינִּן יִבְּלְּחוֹן וְתַחְפִינִּוּן יִבְּלְחוֹן וְתַחְפִינִּן אַהְפָּנְעִית עָלָם רְלָא אַהְפָּנְעִית עָלָם רְלָא תַּפְּסוֹק:יב נֵיְיְצְכָאוֹת

תנידנו. פת' ונגידה בית הסלך שרא סהנבא על הכקום הוח לרעד. ולא תאמר שהאנשים החושבים עלי לרצה וח רחוקים לי אינו כואלא אותם האנשים קרוכי הם אנשי שלים יותם שהיי לי אינו כואלא אותם האנשים קרוכי הם אנשי שלים יותם שהיי לי לשכור צלעי אוצים? אוברים עלי נוציא רב מפז שהוח לרעה על המקום הוח: אולי יפותה. ויאמר נבואה של רעה על לרעה על המקום הוח: אולי יפותה ניאמר במונו (יא) וה' אותי כנבור מיץ. (יב) וה' צבאתי בחן צריק. אין פתרונו שאתה רואה כליות ולכובות הקב"ה מרת הקב"ה מרת הקב"ה מרת הקב"ה מרת בעורם. בנורג שבעולם אם יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל בשור בנורג שבעולם אם יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפם שישפום אותם שנים: שמעותם שקולה. ומתוך שכל

ששמעתי דבת רבים אלו שמתלהשים עלי: מגור. לשון אסיפה וכן ת"י: הגירו. עליו עדות שקר: וגנירנו. ונשיפה וכן ת"י: הגירו. עליו עדות שקר: וגנירנו. ונעידנו ומנחם פירש הגידו ונגידנו כמו (דכרים י"ד) לא תתנדדו וכן חבר להלק יניד רעים (אוב י"ז) ל' השחה מכו גודו אילמ (דניאל ג') ודונש פתר אותו לשון הגדה ממש וכה פתרונו הגידו עליו דכרי שקר ונגידנו למלך ויש לני כמו נגידנו דברים רבים במקרא אשר לא יכון פתרוני כי אם עד השר יהלקון לשתי וניבות או לשלש כמו ולא יכלו כרו שלים (בראשת ל") בעי יאלאוני (לעיל ל'): שוברי דברו שלום (בראשת ל") בעי יאלאוני (לעיל ל'): שוברי הדברו שלים

צרעי. מלפים בכרי: אורי יפותה . לשמוע לנו ולטעות אחרינו: (יא) כי דא השבידו. לא הלליחו בעלחם :

דגירו וגנידנו. מ' הגירו רבר שקר גליו וגנידנו למלך כס"ש לבו ונכרו בל': כל אנרש שלפי שופרי צלשי. אותם שהייתי חושב שהם אצש שלפי. אותם שהייתי חושב שהם אצש שלפי הם שופרים ופצפום בתי אהיה צולק וחשב שהם בדבר: אולי ישתה ונכלה לו, אולי ישתה לדברינו שיאבל וישהה קמנו ונקח' נקמהינו לפי שנשקהי סם הפיתי שלבל וישהה קמנו ונקח' נקמהינו לפי שושבים וילו והיו איתי, הם חושבים להתיקני וכווה לא אמחד בי ה' הבפיחני ואפר אלי ונלחפו אליך ולא יוכלו לו אחתר בכי ה' הבפיחני ואפר אלי ונלחפו אליך ולא יוכלו לך והוא ככי כגור עריק שיהיה עםי שלא אפחד או מו' לך והוא כרי כו גבור ער לכמוד כנגדב ותי' וח' פימריה

בשרי כנבור תקיף: בשו מאר בי לא השכילו. ענין הצלחת כמו יהי דור לכל דרכיו משכיל היא עבר בכקום עהיד יבשה כמו ויהי דול לכל דרכיו משכיל היא עבר בכקום עהיד יבשה מאר יכי לא השכילו כלי היה להם כשת שלא יצילחו בכלשיה ובחשבותם עלי ואותה הבושת תהיה כליםה שלא חשכת כי היו לקללה בפי האושי לעוליולא יוכלו. חסר וידישהיא בסקי יידי פיא הפעל כהככתבינים והי צבאר בוחן צדיק. אותו שהוא צריק. לעני כני אדם לא ידעו בו אם תכו ככיווח' צבאה בוחן איתו אם לבו בסחד כמו מעשיי בנלוי ינמלהו בצדקו ואם לאי ינלתו ויפרסמהו לעני האנש" שרכן מירוא כלובר שיכשילהו ינלתו ויפרסמהו לעני האנש" שרכן מירוא כלובר שיכשילהו מצורן ואם לאי ינלתו ויפרסמהו לעני האנש" שרכן מירוא כלובר שיכשילהו עוור שווים מצורה ציון

דכרי רכים אסיסת אויכים מסכיב שאומרים אלו לאלו הנידו עליו עדות סקר ונגיד הדכר ההיא לפני העלך: כל אנדש. כל איש איש שאר הבמים שה שה אהכי והפלי שלומי החם מלפים על חקלתי להיוח לולם וסוסה והוא סנין עלילה: אולי יבורתה. מאמרם אולי יטוח' אדברינו נונכל לו בידכר דכר שיהיה בעסורו חייב מיחם ואו נקהה את המחינו ממנו: (יא) וה' אותי. הנה עכ"ז היה ה' עפני לעזר' נגבור חוק פל כן בשלו רודסי ולא יוכלו לי לששות עמי במי לעזר' נגבור חוק פל כן בשלו רודסי ולא יוכלו לי לששות עמי רמס: בדשי כאוד. נתכיישו מאד כי לא הלליחו בעלחם וכליחה

סצורת דור

כמו דכת הארן (כמדכר "ג): בנור. מנין אסיסה: שוברי. ענין הנוסה ולאור ימו ואפיושת את הדכר (כלאדית ל"י): גלפי. ענין הגר נוססה ויאמר על המכול והתקלה וכן וכלנים אמתו (הרנים ל"ס): ישותה. מלאון שימוי וכססה: ונוכלה, תלאון יכולת: ("א) איתו עסוי וכן ואדכר אותן (יחואאל כ"): בייץ. חיק כהי אל נערן (ההלים ס"ס): חשביא. שנין הללחה על כי המלוח כדמה כשיני הכריות שטבה משביו המכול וכן והיי דוד לכל דכניו במכל (ש"ח"): ("ג' בורון מנשון סבקה:

פולם חהים זאת להם ולא חשכת: (יכ) וה' צבאות. ואחה כ' לבאות הבותן את כלדיק לדשת מששיו ורואה מחשבות כליות ולב בטיה אני אשר בפיני אראה נקשתך מהם: כי אליך. לכד אליך אני פולה כריב של של היא משלים של הסיב שיש להם פמדי ולא גליחי למי לבקש ממנו טור:

teous. He tests him whether his heart is as righteous as the deeds he performs in public. If not, He reveals his true character to the public. I.e., He brings stumblingblocks before him to cause him to stumble in his deeds.—[Redak]

Let me see Your vengeance— Since You see the kidneys and the heart and know that I am just, not a gathering around; tell and let us tell about him; everyone who was friendly with me awaits my destruction. Perhaps he will be enticed and we will prevail against him, and we will wreak vengeance upon him. 11. But the Lord is with me as a mighty warrior. Therefore, my pursuers shall stumble and did not prevail. They were very much ashamed for they not succeed, a perpetual shame that will not be forgotten. 12. And the Lord of Hosts tests the righteous, He sees the kidneys and the heart.

Let me see Your vengeance

plotting against me and awaiting my destruction.—[Abarbanel, Mezudath David]

Perhaps he will be enticed—to listen to us and to stray after us.—[Rashi]

Abarbanel quotes Rashi to read: Perhaps he will be enticed—to err like us.

and we will prevail against him—to bring him to commit idolatry.

Redak explains: Perhaps he will be enticed to eat and drink with us, and we will take our revenge from him by giving him poison to drink.

Kara explains: Perhaps we will entice him to say evil prophecies about this place, and, thereby, we will prevail against him and wreak vengeance upon him.

Or, we will entice him to say something for which he will be liable to death.—[Abarbanel, Mezudath David]

11. But the Lord is with me—Nevertheless, the Lord was with me to aid me like a mighty warrior. Therefore, my pursuers stumbled and could not prevail against me.—
[Mezudath David]

for they did not succeed—Heb.

הְשְׁבִּילוּ. They did not succee. with their plan.—[Rashi] Lit. they did not understand. Since a successful person appears to have succeeded because of his superior intelligence, this word is used in that context.—
[Mezudath David]

a perpetual shame that will not be forgotten—Let the failure of their plot be a perpetual shame to them, a shame that will never be forgotten.—[Mezudath David]

Redak explains the verse in the prophetic past. They plot to kill me, but I fear it not, for the Lord already promised me, "And they will fight with you and not prevail against you," and He is with me like a mighty warrior that I should not fear. Or, He gave a signal like a mighty warrior, to stand up against them.

May they be very much ashamed for they shall not succeed—with their deeds and plots against me, and may that shame be a perpetual shame that will not be forgotten.—
[Redak]

12. And the Lord of Hosts tests the righteous—The Lord of Hosts tests him who appears to be righ-

בָרַר קשום נַרָּיָן קָרָפוּהִי דינה פנהיו אבי קרסה אַמָּרֵית יַת עוּלְבּנִי : יג שַבָּחוּ קַרָם יִי אוֹדוּ קָרָם וְיָ אֲרֵי שֵׁיוַיב יַת נפש מסכוסיַר מבאַשִּיו: יד לַים יוֹטָאַדְאָיתְלַיִירָית ביה יוסא דילַרתני ביה אָסָי לָא יָהֵי כַרִיהְ : פי לים נכרא רבשר יַת אַבָּא לָּמֵימָר אָהַיַלִּיד לָרְ בָּר רְבָר חֲרָאָה תָּרָיָה: פו וְיהֵי נֶבְרָא תַהוא כָּקרְניאָ דַדְּפַרְ יִי בְרוּנְזֵיה וָלָא אָהוֹתָבֶא וִישִּׁסֶע צַוֹחָהָא בְּצַפְרָא נבכא בעבן מיהַרא:

ן שחיר (יד) ארור היום אשר ילדתי בו. (סוח"י חינייניר"סבלמ"ו)
היח שעת הריון ועל ידי חונם שתש חלקיהו חביו מטחו ביום
שהיה בורה מפני מנשה שהיה הורג חת הגניחים ושתש
מטחו וכרח: (פו) שבח. מ"ם דגושה שהיח לשון משתח
זפך. סדום ועמורה: ולא נחם. משנור עליהם הורבו

אחד ואחד צריק בריבו אין הדיין יכול להבחין כי זכאי וכי חייב לפי שאינו יכול לרון רינין שבלב אבל אתח לך גאה לקרוהך בוחן צדיק לפי שאתה רואה כליות ולב ואתה יודע שהרין עםי. בבקשה כפך תראני נקסתך כחם כי אליך גליתי את ריבי:

אחרי׳ ששמח את אכיו ככשורתו: (מי) בערים אשר הפך. סדום ועמורה: ולא נחם. משגזר עליהם הורכן רריק

לו כי משתור בן אכר היה הסבשר: שמח שמתרו. באמת שמחתו השאבר לו כי בני ארם שמחים לבן זכר תוד לו כי בני ארם שמחים לבן זכר תוד אני מופי שיהיו ימי במש הדואנים כל הנקבה ואם הית יחד אבי מופי שיהיו ימי במש מינון לא היה שמח בי: (מ) היה. ושמע ופקח בכקר. ופקח מקדביו ומאוהביי בכקר בלומר בתחלה היים. וכן ישמע תמיר עד ית בארים. וכן מסכא ואילך כי היום אלא זכר צהרים לששהאור הולך ומוסף מהבקר כד כת הצחרים וחהיה קללתו שהאור הולך ומוסף מהעוקה יותר כהופקח והתרועה תהית לשמחה כמו לא ירוע יהרוע יהרועו אף ישירו ותחית לשמחה כמו לא ירונן ולא ירוע יהרועו אף ישירו ותחית מצורה, דוד

במקשיו: ענ) שירו לה". אמר זה כננד החסירים אשה היי בירושלם: כי הציל. שנלת לו שלא יאכל ולא ישתה עמהם בי בירושלם: כי הציל. שנלת לו שלא יאכל ולא ישתה עמהם בי זוי רוצים להכיתנונים ארור היים, כפרירינסשי יקללו הצדיק" יום הולרם בו ואף על פי שלא תשיגדו קללת כי כבר עבר וכן אשר ילרתני אמי: עוו ארור הייש אשר בשר את אבי. ואף אשר ילרתני אמי: עוו ארור האיש אשר בשר את אבי. ואף על פי שהית מקלל מסרירות נפשו יש להמוח איך היה מקלל מובשר כי אם היא היה בחיי תשינהו קללה ואולי הית איש פוב המבשר והית לירכירי עון על קללו שותו ואמרו כי נודע מצורת ציון

ועה. (יג) שירו לה', ותמחה חתם הנשי כלדק שירו לה' וכללו חותו השה הצל עיד המרשי לח נמש הפניון ועל נפש עלמו חתר:

(יג) סרגים . רשנים : (טו) נחם. פגין הפוך מחשבה: ותרועה.

turned—Namely Sodom and Gemorrah.—[Rashi]

and did not repent—Since He decreed destruction upon them, he did not think another thought to rescind His decree.—[Rashi]

and let him hear an outcry in the morning—I.e. in the beginning of the day, and so on until noon.—
[Redak]

and a scream at noontime—And so on all day long. The curse becomes more intense as it goes on, for a scream is more intense than an outcry. The word אַרְּאָהָ is sometimes used for a shout of joy and sometimes for a scream of anguish.—
[Redak]

Malbim explains: The one who brought the glad tidings was

from them for to You I have revealed my cause. 13. Sing to the Lord, praise the Lord, for He has saved the soul of the poor from the hand of evildoers. 14. Cursed be the day in which I was begotten; the day in which my mother bore me shall not be blessed. 15. Cursed be the man who brought the news to my father, saying, "A male child has been born to you," making him glad. 16. And that man shall be like the cities that the Lord overturned and did not repent, and let him hear an outcry in the morning and a scream at noontime.

they, I beg You to let me see Your vengeance upon them.—[Kara]

13. Sing to the Lord—Here he addresses the pious in Jerusalem.— [Redak]

for He has saved etc—by revealing to him that they were plotting to poison him so that he should not join them at their repast.—[Redak]

14. Cursed be the day in which I was begotten—Heb. ילְלְיהֵי, (engend-rer or engenrer in O.F.). That is the time of conception, and through compulsion Hilkiah his father performed the marriage act by day, for he was fleeing from before Manasseh, who was slaying the prophets, and he performed the marriage act and fled.—[Rashi from Gen. Rabbah 64:5]

15. Cursed be the man etc.—Although Jeremiah was cursing out of the bitterness of his heart, it is astonishing that he should curse the man who brought the news of his birth to his father, for if he was still living, the curse would fall upon him, and perhaps he was a good man. Jeremiah would, consequently, have committed a sin by cursing

him. The Rabbis tell us that Jeremiah knew that it was Pashhur who had brought the news to Hilkiah of Jeremiah's birth.—[Redak and Ibn Nachmiash from obscure Midrashic source]

Malbim writes that Manasseh killed him for bringing joy to Hilkiah. He renders: Cursed was the man etc. This is apparently his own conjecture.

making him glad—Heb. מְּמְשְׁתְּיּלְּי, lit. he made him glad. The 'mem' is punctuated with a 'dagesh,' which is an expression of making others glad, for he made his father glad with his news.—[Rashi]

The intention is that the words אַתְּשְׁשְׁ תְּשְׁשְׁ belong to the 'piel' conjugation, making it a transitive verb, unlike תַּשְׁ, of the 'kal' conjugation, which is an intransitive verb, meaning 'he was glad.'

Indeed, he made him glad, for people are glad of the birth of a boy but worried about a girl. Had my father known that I would end in such an unfortunate situation, he would have not rejoiced.—[Redak]

16. like the cities that ... over-

יי לני ולא אמיר דמיהיה סמעין ה פּרְכָא הַיֵּה: יח לְסָה דְּגַן סְבָּשָנָא לְפָּבֵן יִתּ למן עלנא כורם יו אבי רשיי לא מסב מהפכה אהרת לבטל גזרתו: (יז) אשר סוחחני. מלאך המות מרחם והרי זה מן המקראות קלרי דנור: הרה עולם . הריון של עולמית: (יח) עשל וינון . ניו) אשר לא מתחעני מרום. מרועני מנגן וחרועה בעה צורים; איש לטה לא המינה מרום. מרובני מנגן מרוכע אוכר על איש למה לא המינה קורם צארו: מרוב או אמר על האל כמ"ש פרנב אישי -----לְּמֶחְוֵי עֵּמְל וּדְוֹן וְמְפּוּ בְּבְהֲהָא יוִמִי: × פְּהְנַם גכואה דבנה עם ירִכְיָה לְנְתַיה מְלְכָּא יה פשחור בר ונה אפניה כר כהנא למיסר: אביכורצר סלפא רבכל אינ כלא סנר בלה לפני: והדילי אני קברי. שאם סוחתני בא (נ) רכי מלפנו חז. נתנספוים חשי דורת בנו בצרך קדם אאזי כרחם החבל לי אני קברי ורחסה הרח עלם. רחם אני למהלא החדה לי להיון שלב סנרי הרה בצרך הרח כני סן שנה שנה שלפים שמה שמת היארי נאסרו הרה לי לנקבי והרם כן הרוכה ל' ובר מים הנקנות על האם שחרוה הרח שלם סנני שאהיה למלם ברחסה : (יו) למה וה, כלואר היא וכן הם' הבצה אחריי מנוארת: (נ) גלחם ני פון אָמִי כְּבְרִי どん ממאר ארקיר מלכיר חורכן כית המקדם : ر الم ונינ П Э מאשיר H 늗 לא כפיק ה׳ £ (יו) ונחמה הנא שולם. הה"א נחה ועיקיה נמני ומסורה וכן הוא נמברים נחובי יד מהיייקים והצום פנין ומקח ילני כמו נספו ייעי (י (ישירי פ")) : (יז) ברחם הוא מקט הולד : הרח. מלשן הייון: (יז) פכל . מנין ינישה : ינילו . מלשן בניון : (יז) פכל . מניון בניון : בא (3) יישלה. מנין פליק כמו העליה הצורן (ממוכר פ") : נוולם ניחמם ד' ונו' ולי וניחמם בנים עולם לא מפיק כיא : ZX מהר"י קרא ישיהיה לי הרחם הריון: של עולם כרי מצורה מנחר שי ハスメード איתי הקמים עלי: גיל לעבות מחו: ויעלה. נחפיק מכלול דף ל"ב יסרטים וקפובים ישנים עוד נווסר נחסרה

2

ניקים

תרגום

ירמיד.

ひし ひ

17. That he did not put me to death from the womb, that my mother should be my grave and her womb a perpetual pregnancy. 18. Why did I come forth out of the womb to see toil and grief, and my days end with shame?

21

1. The word that came to Jeremiah from the Lord when King Zedekiah sent him Pashhur son of Milchiah and Zephaniah son of Maasiah the priest, saying: 2. Please petition the Lord for us, for Nebuchadrezzar king of

destroyed 'like the cities that the Lord overturned.' So was he and all his destroyed by Manasseh.

17. That he did not put me to death—I.e. that the angel of death did not put me to death from the womb, and this is one of the verses with brief language.—[Rashi]

The subject is either 'man,' or 'god.' The latter interpretation would be analogous with Job's lamentation, '(3:10) Who did not shut the doors of my [mother's] womb.'—[Redak]

that my mother should be my grave—Had he put me to death before I emerged from the womb, my mother would have been my grave.—[Redak]

a perpetual pregnancy—Heb. קהַרָּח, a pregnancy of eternity.— [Rashi]

18. Why did I come forth out of the womb—Why did I come out by myself in the manner of a child born alive?—[Mezudath David]

toil and grief—The destruction of the Temple.—[Rashi]

and my days end with shame-

My assailants are constantly deriding me and humiliating me.—
[Mezudath David]

Malbim explains:

[17] For he did not put me to death from the womb—Manasseh put him to death because he knew of my conception, but did not report it to the king so that he could kill me from the womb by giving my mother a potion so that she should abort me, for Manasseh endeavored to annihilate the seed of the prophets.

[18] Why have I come forth— Since my very birth transpired under a bad sign, why did I come forth from the womb—to be destined to a life of trials and tribulations?

1. the priest—This title belongs to both Pashhur and Zephaniah. Pashhur son of Milchiah is mentioned among the priests in Neh. 11:10, 12. He is likely the one mentioned below 38:1. Zephaniah the priest is mentioned also in 29:25, 29, and 37:3. He was apparently the priest of second rank who was brought by Nebuzaradan to Riblah and dispatched there by order of

שניה קרבא בנא סאים פרישתיה מנגא: ג וַאַמר יִרְמְיָה קרון כבין פיסרון וֹגַרָקוָה: רַכּּרְנַן אֲמֵר יָי אָלָהָא דִישְׁרָאַל הָאַנָא מסחר נת מאני קרבא רַבְנַרָכוּן רַאַהוּן טַנִּיחַיּזּ קרבא בדין עם מלכא רָבָר וָעָם כַּשְּׁרָאַי דורין עליכון מברא לשורא ואַכנשׁ יַתהון לָנוֹ קַרְתָּא הָרָא: הואַגיהַ אַנָא עַמְכוּן בַּיָּד סְרַמְטָא וּבְרָרַע הַּקִיפָא וברנו ובחמה ובתקוף רָב: יוָאָמְחֵייַת יַהַבּי קַרָהָא הָרָא וְיַת אָנְשְא במותא וַיַת בַּעִירָא סניאה ימיתון: זוכתר 13

כם (ד) הנגי מסב את כלי המלחמה. יש ככם היודעים להשביע את השרים של מעלה המתוני׳ של הפורעניות להציל אים אים מן הרעה שהוא ממונה עליה ובכך אתם בועחים הנני מיסב את השררה של זה לזה ולא חדעו על מי תשכיעו: ואספהי אותם. כלי מלחמה חל תוך העיר הואת שאשחית אתכם כדצר על ידי מלאך המות

שלא יהיה לכם כח לחלחם כנגדם: ואספתי אותם . הכשריי: (ה) ונלחמתי. הכשרים ילחסו אתכם מחוץ ואני אלחם אתכם מצורת דור

ייסחלק משלינו: (ד) הגני מסב. אסככ מכם את כלי המלחמם לחתם אל מלך בכל וגו' כ"ל לא קלליחו עם כלי המלחמה כאינו הם לקוחים מכם ונתונים כידם להלהם ממהם: ואספתי. אני

(ד) מסב. מלי סכיכ: את מלך. אל מלך: הצרים. מלי מלור: ראספתי. ענין הכנסה כמו וחין חים מחכף חותם (שופטים י"ע): אכנים את הכשדים אל העיר ולא תוכלו למנשם : (ה) וגלחשתי . כ"ל אגביר הכשדים עליכם כאלו אני נלחם עמכם : ביד בשיוה . אחו כמשל מנכור הנלהם ונוטה ידו מול באויב : (ו) את יושבי העיר. וחוזר ומפרש ואת באדם ואת הכהמה : בדבר. רולה לומר

one of the heavenly princes. And in this manner it is explained in the chapter (v. 6): 'with a great pestilence they shall die.'—[Rashi]

Redak explains: And I will gather the Chaldeans, so Mezudath David.

5. And I will wage war—The Chaldeans will wage war against you from outside, and I will wage war against you with a great pestilence, with which I will smite you and your livestock.

מהר"י קרא כמו שעשה בסנחריב דכתיב ויצא מלאך ה' ויך בסחנה אשור

ונון: (ר) הנני סיסב את כלי המלחמה אשר בידכם. אשר

אתם סבורים לחלחם בם עם פלך בבל ועם הכשדים כלומר

מה שאתם סכורים שאני נלחם בעדבם בכלך שאתם סכורים שאני כלי כלחכתכ׳ להלחם בעדכם על פלך בבל שאתם אוםרים

או ייעשה אותנו ה' ככל נפלאותיו ויעלה מעלינו. אינו כן

אלא כיסב אני את פני מכם ומחזק את בבל הנלחם בכם:

ואספתי אותם אל תוך העיר הואת. (ה)ונלחמתי אני אתכם ביד

עליני. קפוץ כי הוא בינוני: (ג) כה תאפרון. חסר וי"ו הסשך:

(ד) דנני מסב. באילו כלי המלחמה אשר בידכם יהיו בידם

סצורת ציון

Babylon is waging war against us; perhaps the Lord will do to us like all His wonders, and he will withdraw from us." 3. And Jeremiah said to them, "So shall you say to Zedekiah, 4. So said the Lord God of Israel: Behold I turn back the weapons of war that are in your hand[s], with which you are waging war against the king of Babylon and against the Chaldeans who are besieging you from outside the wall, and I will gather them into this city. 5. And I will wage war with you with an outstretched hand and with a strong arm, and with anger and with fury and with great wrath. 6. And I will smite the inhabitants of this city and the people and the beasts; with a great pestilence they shall die.

Nebuchadnezzar. See II Kings 25:18, 20-21; Jer. 52:24, 26, 27.—[Daath Mikra]

2. will do for us like all his wonders—as He did for Hezekiah when Sennacherib, king of Assyria, besieged this city.—[Kara]

Perhaps he will perform wonders for us as He was wont to do in days of yore.—[Mezudath David]

This prophecy came to Jeremiah when the city was already under siege. Then Zedekiah sent emissaries to him, begging him to petition God to perform wonders for them so that Nebuchadnezzar would withdraw. Neither Zedekiah nor his people had repented of their sins, but they begged Jeremiah to pray, thinking that their future depended upon him and that God would relent even if they did not repent of their sins.—
[Abarbanel]

4. Behold I turn back the weapons of war—There are some among you who know how to adjure the heavenly princes in charge of retribution, that each one save them from the evil he is in charge of, and you rely on that. Behold, I will transfer one's authority to another one, and you will not know whom to adjure. —[Rashi from unknown Midrashic source]

Kara explains that they considered God as their weapons of war. This was illustrated by their petition to Jeremiah. Thereupon, God replies, "I will turn My face—your weapons of war—away from you and I will strengthen the king of Babylon, and gather the weapons into the city.

Redak explains simply that they would have no power to wage war, thus making their weapons useless, as though they were in the hands of the Chaldeans.

and I will gather them—I.e. the weapons of war, into this city, that I will destroy you with pestilence through the angel of death, who is

שבקא סקה וַיַת עַכָּא וַיַה רָאָשָהָאָרוּ בַקרָהָא הָרָא סְן מוֹהָא וּמָן חַרְבָּא וּמָן כַּפְּנָא בנר נבוכרנאצר מלפא וּבְיַר רכביהון דבעו לִטְקַפַלְהוּו ויכחינון לפהגם דחבב לא יחום עליהון ולא יַחִמוּל וּלָא יְרַחֵם: ר ולעסא הבין היסר בּרָנן אֲמֵר וְיָ הָאֲנָא יָהִיבּ קרמיהון ית אורח חיי וות אונת מותא: ם דוֹנוֹיב בְּלַוֹנְתָּא הָּנָא בֹחַרָבָא וככפנאובמותאודיפוק יָּכִשְׂרָאֵי? רָצָיְרִין עַלַּיכוּן וִיחַי וּתִהַי ליה ת"א היושב כפיר . הנהדרין (ו :

מהר"י קרא

נפוית . (ם) והיתה לו נפשו לשלל . בהצלת נפשו כאילו נדםה לו כאילו מצא שלל:

רשיי שהוא מן השרים העליונים וכן מפורש בענין כדבר גדול

ימותו: (ט) והיתה לו נפשו לשכל. כחדם השולל שלל

מנחת שי

בדבר גדול שאכת אתכם ואת בהמתכם: מ) מן הרכר מן (ו) לא יחום . לא כתיב כלא וא"ו וכן הוא כת"ב עם פסוקים שכחוב כהם לא ולא ולה כהמוע פסוק: יחום, כבורן לה כחולם: (ט) יחיה. וחיה קרי: החרב. מחרב המלחמה בחלחמה על חעיר אתן אותם ביד נבוכרנצד כשיכבוש העיר ואף צרקיהו ועבדיו שברחו: והכם לפי חרב. מי שירצה להכית יכות ומי שירצה להגלות יגלה: לא וחום עליהם ולא יחמול ולא ירחם, שהרי שחם בני צדקיהו לעיניו ובן בשדים ובוקנים לא חמל: נט. הצרים עליכם יחיה. בתיב וקרי וחיה והענין אחד: והיתה לו נפשו לשלל. לריות כאילו שלל אותה:

מצורת ציון

(ו) יחום. צנין חמלה כמו וחוסה שני (נהמיה י"ג) וכסל אני פניכם באיום מנין חתלאו חיים ובאיום ענין חשיע אחרה הדכר במ"ש : (ח) נוהן. ענין אמירה כתו ולא נקן חפנם ספיקה: (ס) בחרב וגר', ר"ל באחד מאלה: נגפל. ישכון אל (איוכ א'): את דרך. את ענין : וט) וגפל. ענין השכנה פכשדים לכיום שר למשמטחם: וחיה, ישאר חי וירויח נפשו וחניה נמו אל הרשדים אחה נוסל (לקשן ל"ו): לשאל. ענין בוה:

מצורת דוד

הַהַכְּחָה תהיה שימותו ברכ' נְדְוֹלֹ ; (ח) גוהן לפניכם . כ"ל מפרש

7. And afterwards, says the Lord, I will deliver Zedekiah, the king of Judah and his servants and the people and those remaining in this city, from the pestilence, from the sword, and from the famine, into the hand of Nebuchadrezzar, the king of Babylon and into the hand of your enemies and into the hand of those who seek your lives, and he shall strike them by the edge of the sword; he will not spare them, neither will he pity nor show compassion. 8. And to this people you shall say: So said the Lord: Behold I place before you the way of life and the way of death. 9. Whoever abides in this city shall die by the sword or by famine or by pestilence, but whoever goes forth and defects to the Chaldeans who are besieging you, shall live, and he will have

7. from the pestilence, from the sword—From the sword of the war, when it fights against the city, I will deliver them into the hand of Nebuchadnezzar, when he conquers the city, and also Zedekiah and his servants, who fled.—[Redak]

and he shall strike them by the edge of the sword—Those he wishes to kill, he will kill, and those he wishes to exile he will exile.—
[Redak]

by the edge of the sword—Heb. לְפִי חָרֶב, lit. by the mouth of the sword. That is the sharp edge.—
[Redak, Shorashim] Jonathan renders לְפֵתְנֵם דְּחַרְבָּא, by the word of the

sword. It is as though the sword decrees death on its victims. See Nefesh Hager, vol. 1, p. 8. The author obviously forgot our verse.

he will not spare them, neither will he pity nor show compassion—For he slew Zedekiah's sons before his very eyes, and he had no pity on the princes or the elders.—
[Redak]

- 8. Behold I place before you—I am explaining to you in which way you will remain alive and in which way you will die.—[Mezudath David]
- 9. and he will have his life as a prey—As a man who plunders booty,

לֵיה נפשיה לשוובא: יאַבי חַל רונְזִי בְּקַרָהָא הָרָא לְּבִישָא וְלָּא לְּמָכָא אַמֶּר וָיָ בִּירָא רְסַלְּבָּא דַבָבֶל תַּתְּטְםר וִיוּקרינָה בנורא: יא ולָבית מַלַּה שָׁבְטָא רְבֵית יִהוּרַה בַּרִילוּ פַּתְנָמָא דַיִי : ב בית דור בדגו אסר יִי דינוּ לְצְפְּרָא דִינְא ושוניבו אניסא סיד ראַנים לַיה דלָמא יַדְלַקּ כָּאֶשְׁהָא רוֹנְוִי וְישֵׁיצִי וַלָא יהי חַיָם מון קַּרָם בישות עובדיכון: יג הָאַנָא שְׁכַּח רוּנְוִי עַלָּהְ דיתבא בתוקפא בקרוין

ב"א כים דוד . שכת י פנהדרין ל:

טעלליכם קרי

(יג) יושנת העסק. בת יהושלים היושבת בעסק: ומי יבא בסעונותיגו. בסלע צור המישור. ציון היושבת על הסלע מישור האוסרים מי יוכל לרדת עלינו להזיק לגו בעסק. ומי

וחוטפו והולך לו כן תהיה לו נפשו שלולה מן המיחה מן ההורגים: (י) פני. כתרגומו רוגזי: (יב) סיד עושק. טעמו למטה שחינו שם דבר חלח שם הגולן העושק חת

החרים: ואין מכבה, שלה ימלט לכם שריד: (יג) יושבת העמק. ירושלים היה כתוך עמק, דכר החר שהעמיק

(יג) פפלליהם. מעלליהם הרי הוא חד מוחרין מלין כחבין היא והיין כיף ואידר (ילי) ולבית מלך ידודת , חסר תאסר כס"ש למעלה ואל חעם הדת וחשב עליהם מחשנה (ירמיה מ"ע):

וחשל עליה ס מחשנה (יומיה מ"ע): תאמר וססך על המבין בתסרננו ווה מנחו מסקרא במקומות רבים ומירושו ולבית לו ולבניו ושרוו שהם בני משפחתו: (יכ) בית דור, זכר דוד למי שהוא היה עושת משפם כמ"ש ויהי דור עושת ופרידשי ולבית לו דלבניו שרייו שהם בני משפחתו: וינים נית דוד, זכר רוד לשישאה היה עושה משפט ככים יוהי דרו עושה משפח צדקה לכעו כן היה האי שעיטו בניו ונני ביתו שילסדו כעשיו הטובים: דינו לבקר משפט בל בקר קודם שהתעסקו באכילה ישתיה ובדבר מצרכיכם תשבו בסקם הרין לריון כלם ישיבא לצעוק וכן אסר במשה רבינו עזה וישב משה לשפט את העם מן הבקר: והצילו נוול מישק, מיד כי שעושק אותו ונוולו והנוול חוא מי שחוםף מיד הברו או לוקח מידו או סביתו בחזקת ועישק פי שבא ממון חברו לידו במקדון או בהלואה או שכירות ואין רוצה לתתו לו מי שנוול כל שכן שעושק לשביך אםר והצילו נוול מיד עושק כי חנול נוול ונושק: מעלליהם. כתיב בה׳א לנמתרים וקרי בכיף כעליכם לנמצאים במיש דינו התצילה והצילו נוול מיד עושק כי חנול נוול ונושק: מעלליהם. כתיב בה׳א לנמתרים וקרי בכיף כעליכם לנמצאים במיש דינו התצילה נינו תנני אליך. אמר כננד ירושלם וקראת יושבת חעמק לפי שחיא גבוחה ופביבותית פכק וחיא יושבת בעמק וכן סראת צור המישור כי היה צור והר וסביכותית מישור ואמר לח דעני אליך לפי שיושביך מתעאים ואומרים פייתת עלינו ומי מצודת ציון

מצורת דוד (יכ) דינו. מלשון דין: פעלליכם. מנשיכם: (יג) ציר. סלט: כאלו שללה לעלמו מיד ההוכנים: (י) ששחי שני. שמחי מחשבותי הבישור. מלי ישר ושוה: יחת. ענין ירידה כפו חליך נחסו כי בעיר הואס להרע לה וגו': (יא) ולבית שלך יחודה. מוסב על

וצים היו על של ושחיי חוד. עלך ליחי כמו מכן מחום מלח מחמר המנוך ולחומר ולכיח ונו לחמר שמנו מלחים במנוך להיות במו להיות היות היות במו להיות במו היות במו היות

rescue the robbed from the hand of an oppressor, for the robber robs and oppresses.

with no one to extinguish [it] that no one of you will escape as a survivor.—[Rashi]

your deeds—Although the 'kethib' is מעלליהם, their deeds, referring to the people, the 'keri' is מעלליכם, vour deeds, referring to the royal family. who were negligent in their execution of justice.—[Redak]

13. Behold I am against you—He addresses Jerusalem.—[Redak]

O dweller of the valley-Jerusalem is in the midst of a valley. Another explanation: That the Holy One, blessed be He, devised a deep plot against you to destroy you.-[Rashi]

Jerusalem is situated on a mountain surrounded by a valley, thus situated in the midst of the valley. God addresses them in such a harsh

his life as a prey. 10. For I have set My anger against this city for evil and not for good, says the Lord; it shall be delivered into the hand[s] of the king of Babylon, and he shall burn it with fire. 11. And to the house of the king of Judah: Hear the word of the Lord. 12. O house of David, so said the Lord: Execute justice in the morning and rescue the robbed from the hand of the robber, lest My fury go forth like fire, and it burn with no one to extinguish [it], because of the evil of your deeds. 13. Behold I am against you, O dweller of the valley, rock of the plain, says

and he seizes and goes away, so will his life be plundered from death by the slayers.—[Rashi]

10. My anger—Heb. פָּני, as the Targum, רְנְגִין, My anger.—[Rashi] Mezudath David renders: I set My thought against this city.

11. And to the house of the king of Judah—The words, 'you shall say,' are missing. This is true in many cases, where Scripture relies on the reader's understanding to insert the missing words. The king's house is composed of his sons and his priests, who are his kin.—[Redak]

12. O house of David—He mentions David, who was conscientious in his performance of justice, as Scripture states: '(II Sam. 8:15) And David administered justice and charity for all his people,' and so should his sons and his household learn to emulate his good deeds.—
[Redak]

Execute justice in the morning— In the morning, before you occupy yourselves with eating and drinking and with your personal needs, sit in the courthouse to judge anyone who comes to plead with you. Moses, too, sat to judge the people 'from morning until evening.'—[Redak]

from the hand of the robber—Heb. אַלשִיא. Its accent is below—that is at the end of the word—for it is not a noun—denoting robbery—but a noun denoting the robber who robs others.—[Rashi] Rashi wishes to differentiate between אַשָּע and אַשִּיע. The former is the abstract noun denoting robbery, whereas the latter is the noun derived from the verb, meaning, the one who robs.

This translation follows Jonathan. Redak, however, differentiates between bin and pwin. The former denotes one who seizes something from someone's hand or takes it from his hand or his house by force. pwin is one who receives his friend's property as a depository, a loan, or for hire, and refuses to return it. [This may be rendered: an oppressor, since he deprives his friend of his property and thereby oppresses him.] One who robs will surely oppress, hence the expression: and

ירְמִיה כֹּא־כּבְ יְרֹוְּהָ הָאְמְרִים מִי־יֵתַת עֲלֵינוּ וּמֵי יָבְוֹא בִּמְעְוֹנוֹתְינוּ: יֹד וּפְּקְרְתִּי עֲלֵיכֶם כִּפְּרֵי מְעַלְּדֵּיכֶם נְאִם־יְרֹוֹה וְהִצְּיִהְי בִּבֹּ בְּיַעְרָה וְאֲכִרְהְ בְּלָה בְּלֹים וְהַצְּיִה הִישֵׁב עַלִּר בְּמַעְרִים הָאֵכֶּה יִהוּדָה הִישֵׁב עַלִּר בְּשְּׁעְרִים הָאֵכֶּה וְעִבְּרָיְ וְהִוּדְה הִישֵׁב עַלִּר עְשִׂוּ מִשְׁפְּמֹ וּצְדְכָּה וְהַנְּיִה וְנִמְבְּיִם וְהִצִּילוּ נְזִוּלֹ מִיְרִ עשׁוֹכ ונר יתוֹםוֹאלמנה אל חֹנוּ אַכֹּר

בַּריכָן אֲכַר וָיָ דְאָמְר סן יַחות עַלָּנָא וּסְוּ יַעוֹל בְבִירְנְיַהָנְא: יד ואָסער עַלֵּיכון כּפּירַי עובדיבון אַפר ואַרַלֵּיק אָשְׁתָא בְּקְרָנָהָא ותשיצי בכל סחבנהא: א כַּרָנַן אֲמַר יִיָּ חוּת מּ לָבֵית מְלַךְ שָׁכְטָא רַבֵּית יָהוּרָה וְתִּתְנַבֶּי תַּכָּן יַת פַּתָנֶמָא הָדֵין: גּוָתֵימָר קַבַּיל פָּהָנְכָא דייָ סְיַּדְּ שבטא רבית יהורה דיַהַיב על בּוּרְסֵי דָוָד אַתּ וַעברָה וַעַסְהַ רָעַלִּיוֹ בְּתַרָעַיָא הָאָלַין: גּבְּדְנַן סָיַר רָאָנִים לַּיה וַנְיוֹר יַתַם וָאַרָמְלָא לָא תונוּן

מהר"י קרא

יבא בסעונותינו בסלע. הנגי עליכם לחשמירכם:(יד) נאום ה'. שאני מושל בחרים ובסעסקים: יחצתי אש ביערת. בביהמ'ק:

הקכ"ה עלה עליך להחריכך: צור המישור . הר שכל סכיכיו מישור: סי יחת עלינו . מי יהנק עלינו כמו כי

שם ארם נחיתם (מלכים כ' ו'): כב (ג) אל תוגו . זו אונאת דכרים : רד"ה

יבא במעונתונו הנני אבא אליך ונלהמתי אתך: יהת. שרשו בב (נ) מוס. נוחות ומחום כמוס: ולו מוז. נרונ כספרים חפרונן נפסר בתת ולולי חתיית שהיא ברונית היהה רבושה ופירש ירר ויתני שליו ויום מסו: ולו מספרים כמוכ זה לו נוח"ל נפס"ל וכן ותנחת עלי ירך ותרגום וירר וינתה ומסר כלי ירירה לענין המלחמת שהיא בקסק ובמישור כמ"ש או במלחמת ירר ונספ": מידו ומקרתי. ביערת. הכנוי לירושלם ר"ל תערים אשר סביבותית המשילם ליער לענין האש כפט כאש תבער יער ובתי ביערת בקרוהא: מו) כה אמר ה" רר בית מלך יהורה. בהר תבית נאסרת לו נבואה זו לפיכך אמר רר ואף על פי שואת התבואה כבר אמרה בית דור כת אמרה "דינו לבקר משמם אמר לו עור שיאמר אותה לחם עדר בבתיחם ושיבמיחם התבמתה התבואה במער: מו בשערי את אלה. בשערי העורה: מו כת או יהור פ"ל בית עור ביתר מוה או יהור פ"ל הבית חוה בית

(מסלים ל"ח): בפתנותית: מלמן מטין ומדור כמו ה' מטון לחכ היית (שם ל"): (יד) ומקרתי. שנין השנתה ו וחצתי. שנין הימר כמו כלש ילפו (שטים ל"ש): ואכלתי. שנין שריפה כמו

מחכלת חם (שם מי): בב (ג) חוגו . פנין חוכשת דברים וכן וגר לח מוכח (שמות כ"כ): מצורת דוד בצורה וחזקה ומי יטרב לבו עבם חלינו למלחמה ומי יכבום חוקה: (יד) ופקרתי. אשנית טליכה להשיב כנמול מטשיכה: ביערת. רם טפרי יהודה: האכלת. משכף הכל:

בב (כ) אחת ועבדיך. נכ חחה שומע נס שכדיך ונו' ישצשו: בשערים חאלה . שערי כית העלך: (נ) גזול. הנול:

to the gates of the Temple court as in verse 4, or it may refer to the gates of the king's palace, for, no one would enter the Temple gates riding a horse or a chariot as is mentioned in that verse.—[Redak]

3. do no wrong—This means taunting with words.—[Rashi]

The word אוֹנְאָה, wronging, is used for two kinds of mistreatment, אונָאַח, wronging with money, as in

Lev. 25:14, where it denotes overreaching, either overcharging a purchaser or underpaying a seller.

It is also used to denote אוֹנְאַת, wronging with words, as in Lev. 25:17. There it denotes taunting one who is vulnerable because of his lineage or his past actions. The latter is the more serious offense, and the prophet is castigating the royal family for their guilt in this field.

the Lord, those who say, "Who will encamp upon us, and who will come into our dwellings?" 14. And I will visit upon you according to the fruit of your deeds, says the Lord, and I will ignite a fire in her forest, and it will consume all her surroundings.

22

- 1. So said the Lord: Go down to the house of the king of Judah and speak this word there. 2. And say: Listen to the word of the Lord, O king of Judah, who sits on the throne of David, you and your servants and your people who come in these gates.
- 3. So said the Lord: Perform justice and charity, and rescue the robbed from the hand of the robber, and to a stranger, an orphan, and a widow do no wrong,

manner because of their arrogance, for they would say, "Who will encamp upon us, and who will come into our dwellings?" Behold I will come upon you and wage war against you.—[Redak]

Who will encamp upon us—Heb. חת, who will encamp upon us. Comp. '(II Kings 6:9) For there the Arameans are encamped (מַחַמִּים).'—[Rashi]

Redak renders: Who will come down and camp upon us? Jonathan, too, renders in this manner. Since the battle took place in the valley, the expression of going down is used.

in our dwelling places—Jonathan renders: בְּרְרְנְתָנְא. This may be interpreted as palaces, towers, or fortresses.

14. And I will visit ... in her forest—The reference is to Jerusalem. The cities surrounding Jeru-

salem resemble a forest in that they will be burnt as a forest burns. Jonathan, too, renders: in her cities.—[Redak]

Kara renders: says the Lord—Who rules over the moutains and the valleys.

And I will ignite a fire in her forest—This refers to the Temple. [See II Kings 19:23, Isaiah 37:24, where the Temple is compared to the Lebanon forest.]

- 1. Go down to the house of the king of Judah—Since this prophecy was given to him on the Temple Mount, the expression, 'go down' is used. Although this prophecy was already conveyed to them (21:12), God commanded him to repeat it when they were in their houses and that he should promise them good if they would heed his words.—
  [Redak]
  - 2. in these gates-This may refer

ロンフロ

מצורת ציון

a acree eld int ta in can easten entig entition inace. מצורה רור נושמו קרי

If easy store expee? the store has he seem be either in his properties and in store seems become the St. In store seems become the store that the seems to be the store that the seems to be the store that the seems to be the seems that the seems to be the store that the seems to be the seems that the seems מנכשו יצו הבהי כולבו ריכטן ושינורון שביר ולא קרי: (1) אס לא אצימר וגוי שרים לא נושנה יי ונדטום ישן בלאשון שנשטון שלא ויבצי הסר. יים מכחוב לו ה מלח וחליו וחלין ה חמום ברוב ספרים מדוייה 

כב (ו) בתאמר הי על בית כרך יהירה נלמר אתה לי ראש (ו) נלעך אהוה לי ננוי, מלנומת תכינ קדמי כנית מקדמת הלגנון שה לא אשיתן מרבר. מהי איל היית הבים [עלי) נגלעו שהיא משנה שנלגנון שמשם ראשי בשנים נאין לעולם כענון שנאסר הנה ארחת ישמעאלים באה בגלער אמילו אעמ"כ אתה נורם במנותיך שאשים אותך שמםהויונהן ועכריו קרי (ו) גלער אהה לי ונוי. אלואת מכיכ קדמי ככית מקדשא דרס כריש עוריא אם לא אשוירן מדכרא: גלער אהה.כית ָ ה

Z אל-השפטו בפני קנין סלכין יתבין לרור על פורחידי ולא הינסוורם ולאי לא φζL ָלָ קלי הישְרוּן בְּאַהְרָא הָבִין: הַעְּבְרוּן יַת פּהְנְּמָא הָרֵין ויעלון גרְתִיכין וּבְסוּטְוּן היא נעכרוהי ועסיה: הואס לא הקבלון יה פתומיא האכֿין בְּמִימְרִי בֵּוְמִית אַמר וְיִ אֲבֵי לְחוּרְלָא נני עיקא קנין : יאָני כרנן אַמַר יי ער יהונה אילו אה הביב רְרָם בְּרֵישׁ מוּרֵיָא אָם פורסודי רכיבין מנית מקושא מלמא נדית Z.

do no violence, and shed no innocent blood in this place.

4. For if you will do this thing, there will come into the gates of this house kings descended from David, sitting on his throne, riding in chariots and with horses, he and his servants and his people. 5. But if you do not hearken to these words, I swear by Myself, says the Lord, that this house will become a waste.

6. For so said the Lord concerning the house of the king of Judah: You are [as] Gilead to me. O head of

Perhaps the mention of the stranger suggests Lev. 19:33, Exodus 22:20, both of which refer to wronging with words by reminding a proselyte of his heathen origin.

Here, he repeats 21:11f. before the king. Also, he admonishes him concerning wronging the stranger, the orphan, and the widow, and concerning bloodshed.—[Abarbanel]

4. the gates of this house—This may refer to the Temple or to the king's palace.—[Abarbanel]

sitting on his throne—This denotes that they will occupy the throne with great pomp, riding in chariots with horses. This imples the perpetuation of the kingdom of the Davidic dynasty, the city of Jerusalem, and the Temple.—[Abarbanel]

5. But if you do not hearken—If you do not hearken to My words, do not rely on the Temple of the Lord, for I have sworn by Myself that this house will become a waste. This alludes both to the Temple and to the house of David, which represents the kingdom.—[Abarbanel]

6. You are [as] Gilead to Me etc.—Even if you are as dear to Me as the Temple, which is high on the mountain peaks, I swear that I will make you a desert.—[Rashi from Jonathan]

You are [as] Gilead—The Temple from which balm and healing emanate to the whole world.—[Rashi]

Redak explains that God compares the royal house to Gilead, the principal city of the eastern bank of the Jordan, on whose name the entire region of Sihon and Og and the entire Bashan was called the land of Gilead. Similarly, you were the head of the entire kingdom of Israel, for Zion and Jerusalem are the capital of the entire land of Israel. The Holy Land is known also as the Lebanon. He, therefore, calls the head of the kingdom the head of the Lebanon. Now I will make you a desert and the cities around you as though they had never been inhabited.

that I will surely—Heb. אָם לא, an expression of an oath.—[Mezudath David]

ירמיוי ዝ

갽 2 ה ויעברון מסטין סגיאין על בוְרְהָא הָרָא וְנִיטְרוּן אַכר יי פְּרֵין על רשְבְּקוּ נֵה קוִמָּא קרוין רְלָא אִהְיַהְנָא: י וְאִוְבֵין צֵלֶךְ מְחַבְּלִין שפר נקנה עקא רבוצאיו אַצִי רוּרְשָא וְרָסָן לְנוּרָא: נגָהא נְּנְא: פּוְיֵיִּחְרוּן לְשֵׁצֵנִת פַּלְחַי כּוּכְבִיאָּ ופלהונון: EN green alean אמיינך לחקביה על קה ii (i. אֶלְבְּהוּן וּכְּנִירוּ ילא הקבון ויקפלון לַכוריא ガンド

לא בהים רבים והרוסום להם: נוטבה. כהוב בהיא כל הארץ
דרך כלל קרי נושבו על הצוים יונחן מיי גלעד ביה הסקרש
יוררם הפסוק פן איי כרון אמר הי על בית מלך שבפא תני
נכנסרו: וס וקרשתי, אוסן עליך כשויהים שישרותו בחיך:
איש וכליו, ריל וכלי כפצו להסול הבית: מבחר ארויך, ריל רד"ק הארץ קירוי הבתים המפנים כמ"ש לכמת בענין ומפון בארז וכן כי סקיש אירוק יהי אטר צל קירות הנית מי המסנים בארו: השלי של א תני האשי. כמ"ש ושירוף את בית היות המלי המלץ ונגי ויות יהיי: ואוסון צלך כתגלים ינג' לכנכסר : ונח תכניה. מהאר ותא היייה יל וכן ואסרו: ני) אל תבנו למה, לפי שיניות מבית הוד שונר

רם נישנו קרי הרגם אילי את חביב קרםי [כביח פקרשא ררם] בריש פוריא אם לאאשיינך מרברא:(ו) וקרשחי עליך. האיםן עלך: (י) אל סויר" קרא

המקדש שממנו לרי ורפואה לכל העולם: (1) וקרשורי. ייחיםי: וברהו שבחר ארייך. לפי שדמהו ללננון נופל וומלמי: וברהו מבחר ארויך. לפי שדמהו ללנטן נופל - אם לאאשיינך סיברא:(ו) וקרשחי עיוך. ואיומן עיך:(ו) אל כלו הלשון הוה : (י) אל הבכו למה. ליהויקים שמות לפני השפר כשימתנהו להנלות: בבו להולך. ליהויכן

הלבטן כלל לא" הנקרמה כל' לבטן בח"ם ההר הטור שלי (חהלים נ"): נושבר. פלטון ישילה: ()) וקדשתי, מקן פוא והלבטן (דכרס יך): אם לא היא פילוק לבון במטה לאדם האותר אם לא כן הוא יהיה כואת ונוסל נגנם ולה מבר וכן אלה היאם רבים (בשיה ה) וכלה טובר שם כל המשינו הריני כמתם באלים לאמב כשדלר וכעניים להול לא היישב ופיולב: () וקדשתי, לאורן עלך להשים במרושים כל לאי איי אם כלי שלתפתו: ונרחו, ב"ל יהבנו הברים והגנוים ולמי באמר לאם בלכון לאור לאון לעלי לשל השיר: ()) אל השיר, בשון להשיר: על סחד, פטור מה: (ע) אומרי, רשיה יכיום נונה כל להבי שו ונו": (י) אל הבכו למה. לץ לאוי לבנות פל מי השניר באלים בלכון כצורת רור

the Lebanon, that I will surely make you a desert, cities not inhabited. 7. And I will prepare for you destroyers, each one with his weapons, and they will cut your choice cedars and cast them upon the fire. 8. And many nations will pass by this city, and they will say each one to his friend, "For what [reason] did the Lord do so to this great city?" 9. And they will say, "Because they forsook the covenant of the Lord their God, and they prostrated themselves to other gods and worshipped them." 10. Weep not for the dead,

7. And I will prepare—Heb. יְקְבְּשְׁחִי, and I will prepare.—[Rashi from Targum, Redak, Mezudath Zion]

and his weapons—Heb. וְּלֶלֶית, lit his utensils. Jonathan renders: his weapons. Redak renders: his weapons of destruction. Cf. Ezekiel 7:2. Each one will come with his weapons of destruction to destroy the house.

and they will cut your choice cedars—Since he compares him to

the Lebanon, this expression is appropriate.—[Rashi] Rashi follows Targum Jonathan, who interprets this verse figuratively: And I will prepare for you destroyers, each one with his weapons, and they will slay your choice mighty men, as they cut down the trees of the forest and cast them into the fire.

Redak, however, explains that the 'cedars' are the roofs of the houses covered with cedar wood.

10. Weep not for the dead-

תרגום 178 על סיהוְלָא הַרְווּוְעַלּוּהִי בָּבוֹ מִבְכָּא לְּרְנְלֵי אֲרֵי לא יתוב עוד ווחזי ית אַרַעא רָיַלָּרוּהִיהּ: א אָרֵי כַּרָנוֹ אַמֶּר יִי עַל שַלום בַר יאשׁיָה מְלַּהְ שבטא רבית יהורה דַמַלַר הַחות יאשיה אָבוהִי דנָלָא מָן אַהָרָא הַדֵּין לָא וָהוֹב לָהַפֶּן עור: יג אַלַהֵין בַאַתְרָא ָדְאַנְלַיאוּ נָהֵיהּ הַּמְּן יָסוּת וְיַת אַרְעָא הָרָא לָּא

ה"א כנו כנו כיב קיו:

טהר"י קרא תככו למת. זה יהיוקים כמי שמפרש למפת בעניין כה אמר. וללדקיהו. ממור מעתה מכיכה מיתהו של יהויקים שנממר כו ה אל יהיקים בן יאשרת פלך יתודה לא יספרו לו היי אתי וחוי. וככלסו ההיה מושלכת לחורה ביות ולרכה בלולה ולבי ו ונבלתו ההיה מושלכת לחורב ביום ולקרה בלילה (לקמן ל"ו) אחות קבורת חמיר יקבר סחוב והשלך: בכו בכו להולך. ות צדקיה שלא שכ עוד וראה את ארק מולדתו: (יא) אל שלום מחייו של יהויכין שנחמר בו וחרוההו חרוהת המיד ונו' (לקמן נ"ב): (יא) אל שלום . הוא לדקיהו וכך נקרא בן יאשיתו. זה צרקיה שנשתלפה כלבות ביה דוד ביפיו: (בדברי הימים א' ג') והרביעי שלום וקראו רביעי למלכות

בכני יאביהו שבתחלה מלך יהואחז ואחר כך יהויקים ואחריו יהויכין ואחריו לדקיהו: אשר יצא . ואף על סי שלא יצא

רר"ק מנחת שי

(יכ) כי נמקום. חד מן כ' פסוקים משפין דלים נהון אם וכיפן ברים פרםת חיי ורגוא יהויקים שמת בדרך כשהוציאו אותו בייהושלם להנלודנו אמר אל תבכו לו כיון שכת סוב הוא משיגלה ויחיה חיי צער

וביון כמו יהויכין ואמר בעבור יהויקים אל תבכו ואל תנודו לו כי פובה היא לו מיתרו אלא למי ראוי שהבכו לכי שהולך בגלות הברון עם החיבון האם האת ארץ מעולתו והו חיונים שהנו כי פורות האם ביות הכל אין שובט וכי שחוק בנחת כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מעולתו והו חיונים שהנו לבנל אותו לבכל ישם מת והיה בנית הכלא ליו שנה לו ראוי לבכות ודרשו רויל אל הבכו למת יותר מראי ואל תנודו לו יותר מכשיעור הא כיצד שלשה לבכי שבעה להספד שלשים לנהוץ ולתספורת ואמר בכו בכו לחולך בלא בנים בכו מקור ביי"ו במקום ה"א לס"ר הפעל: ילו כי כה אמר ה' אל שלום בן יאשיהו. שלום הוא יהויכין ושני שכות היו לו ואכים שהיח בן בנו בני בנים הרי הם כבנים לפי שאמר בכו בכו להולך פיי מי הוא החולד והוא לא שב עדיין משנלה ומת בבבל ורו'לפי כי שלום הוא צדקיהי והחכב רבי אברהם כן עזרא פירש כי

מצודה ציון מצורת רוד

סומנה כמו קדשו מלחמה (יואל ד'): (י) תנורו. פנין סנסה: ונקבר בקבר אכוחיו: ואל תנורו לו. כן דרך המקונן להכים בלחשו דרך אכו ועם ב מאלו נשכי וממקרא שלאחריו יסרש מי סוא: בי לא ישוב. של כי לא ישוב ול אלו ולעיד. בבי בבי לרולך. אכל ככו על ההולך זיקבר: (יא) בי בה . כי כן אמר כי של שלים ונו'. הוא לדקיהו וכן נקרא וכד"ה א' נ') וכדרו"ל: הבולך ונוי. לפי בלא בא לו השלולה מסחם יכניה שמלך לסניו כ"ח מסחם יחשיהו חביו לכן חמר המולך מהת יחשיהו חברו חבר ולח בשני לכבל:

neither bemoan him; weep for him who goes away, for he will return no more, nor see his native land. 11. For so said the Lord concerning Shallum son of Josiah, king of Judah, who ruled instead of Josiah his father, who left this place; he shall not return there again. 12. For, in the place where they exiled him, there he will die, and this land

Namely, for Jehoiakim, who will die before the gate, when they drag him into exile.—[Rashi]

neither bemoan him—I.e. do not shake your head in bemoaning him as is customary.—[Mezudath David] weep for him who goes—For Jehoiachin and for Zedekiah. Deduce from here that Jehoiakim's death, concerning which it is stated: '(infra 36:30) And his carcass shall be cast to the heat by day and to the cold at night,' is preferable to the life of Jehoiachin, about whom it is stated: '(52:34) And his meals, regular meals etc.'—[Rashi]

Do not weep for the dead, for Jehoiakim, who died when he was led out of Jerusalem into exile. Since he died, it was better for him than it was for Jehoiachin, who was led into exile and lived a life of disgrace, for he will never again return and see his native land. He remained in prison thirty-seven years. For him it is proper to weep and lament. The

Rabbis explain: Weep not for the dead more than is necessary, neither bemoan him more than the prescribed time. How so? Three days of weeping, seven days for eulogy, thirty days for abstinence from cleaning clothes and cutting hair. Weep for one who goes away without children (Moed Katan 27b).—[Redak]

11. concerning Shallum—That is Zedekiah, and that is what he was called in I Chron. (3:14): 'the fourth Shallum.' And he called him the fourth, meaning the fourth to assume the kingship of Josiah's sons, for first Jehoahaz reigned, then Jehoiakim, and after him Jehoiachin, and after him Zedekiah.—[Rashi from Horioth 11b]

The Rabbis account for this name as based on Zedekiah's righteousness. He was perfect (שְּלֶּטֶּ) in his deeds. Another reason given is that the kingdom of the house of David was completed (מְשֶׁלֶשֶׁר) in his time.

קשום בַרַחַוֵי בָּחָבְרֵיה מָפַּיַּח בַּנְןוָאָנְרֵיה לָאיִהָב לַּיה: יר ראשר אַכני לִי בָּהְין וּמְטֶבַיל בְּבִיוֹרֵי אַרְזִיא בַּסְכְּכִין: הַרָּא אָכֶל וּשְׁהָא וַעָּבָר ה"א פוי ענם , זוהר מזרום : הלה חבל , עקרים מ"ג פ"ה :

(יג) הוי בונה ביתו בלא צדק . פרשה זו נאפרה על יהויקים : (יד) בית כדות. בתים גדולים: וקרת לי חלוני. כיתים לו חלונות ודומת לו ותקרסי בפוף שלוף שפתי ותרחיבי בפוף שיניך: וספון בארו. ת"י וספליל בכיורי ארויא: (פו) התבלך כי אתה בתחרה בארו . האיש כבוך ראי לפלכות פפני שאתה

קכץ בו"ק פדיין מהנכא פליו כאלו ילא: (יג) הוי בוגה ביהו. פל יהויהים הוא איתר שהוא היה רשע יסוף הענין מוכיה לכן כה חמר ה' אל יהויקים : (יד) בית בדות . כית גדול כמו אנשי מדות (כמדכר י"ג) שיש כהן מה למדוד: וקרע דו. והרחיב לו חחרים הגיהו וקרע לו ופחח לו וכן ותקרעי

בפיד ולעיל י"ד) קרעת שמים ירדת (ישעיה ס"ג) כולן לשון פתיהה: וספון בארו. מסכך הנג בחרוים: ומשוח בששר . ומנייר בסממנים ת"י בשדר לבע הוא ממין הליורים. ל"א ומשיח בשדר כמו הוש המשהה (אליינאל"ם אנשינופל"א בלע"ו): (בו) התבלוך. התאריך ימים על שאתה מחהרה להכביד ממשלתך להודיע שאתה מלך:

פרהו(יג) כלה לדק, בפקרת ספרים כתופי יד דמוסים יכוים הכו"ם בנפיהו ופפלר לה יחן לו , במקרה יפוה פויניליהה הפין בחטף קחן ולפי דפתי ספו כלבון כד"ק בחידום החושעה במקדחות בלנו בכתב וחשר פש"ו השין כקתן חשף ונו" , ונכחה לי שנדוך להגיה והדחור בשקום והמדיושיין בפרסים ושכלל יושי ושפם חבין שאו הית כוונת הדים וכן כני הסבים הדים יותר של משפט מניתי שה משפט חבים מדים הית כוונת הדים וכן כני הסבים הדים הדים ביותר היותר ביותר ביו נתשום כשחריך והפ"ם כשו"ח ושחת כן כתכ הד"ק בשרשים וכן פוחתי ברוב

שלום הוא יהואחו כי במצרים כת וכבר בארתי בל זה הענין בספר כלכים וכספר דברי היכים: ויג) הוי בונה ביהו. זה נאמר על יהויקים שוכר בסתם אל תבכי למה כמו שפירשנו ואחר שפידש החולך פירש הכת שכנה בתים ועליות בגול ובחבם וכן זכרו בפין בפוף הפרשת לכן כה אשר ת' אל יהויקים: ברעהו יעבד חנם . היה שוכר הפועל בסלאכת הבהים זלא היה נותן לו שכרו ווהו הנם והוכיף לפרש ואכר ופתלו לא

יתן לו ופעלו שם מן ואת פעל היא ינים ואבר פעלו הע"ד בקמץ חפף כפו כן תאר מה תארו ובא זה בחולם הפ"א כמי שבא מן תאר והארו מן בני אדם ופי' שכר פעירתו לא יהן לי זהו ועם שאבר וכן לא תלין פעולה שכיר שכר פעירתו. חא"א פיל פירש ופעלו פעל לו שם כאילו אבד ופעלו שעבד עמו לא יהן לי זהו לש סרו: עיז האומר אבנה לי. אכר לבנות ובנה: ביה יר קיים של היחוד המשום המשום במשום במשום במשום במשום המשום במשום במשום במשום במשום במשום במשום במשום במשום במש בינם ברות נשים ליםי הקיק וודש וקדע לו חלוני ופייש במשום במשום במשום להיחוד משום להיחוד משום להיחוד משום במשום זכן כל דברי חיוד כם וחיים האום חורי השפשים שת הדומים להבו משום בארו. פ"י בית כדו שובר האום סקורה בקיותו משום ב זכרה אורים העד הוא משוח בששר פ"י מצוייר במיני צבעונים חבר אחר כהם שמציירון בו כרוב והוא ששר נקרא בערבי צופרר ובלע"ו סינ": ספון. בקורה כפו חלקה מחקק כפון. אהם יושנים בברוכם פפונם כארו בקסץ האל"ף בוקה. וכשוח שם התאר בפלם קרוכ רחיק ונקרא מעשה הציור בוה הלשון לפי שהיא במשיכה היד על הרבר כפו המשיח": (פו) התבלוך. **דרות שו**ב לעבוד בכלכותך בעבור זאת התנאה שאתה נהנה בבתים הנאים הבנוים בחכם: בהרוח בארו . מתערב באיד סצורת ציון סצורת רוד

(יג) ועליותיו. מל' פלים והם כהדרים שהפה מפפל : ופעלד. כ"ל שכר הפעולה : (יד) מרחדש. פל' כיות: וקרע. פנין פפיחם נכים (מ"ם ו") ומשרח. פנין (לפיל ד"): חלוני. כמו חלונים וכפלם כמ"ם: ומשק. מנין קירוי בכתי וכפוים כמו יוספון לח ככים נכים (מ"ם ו"): ומשרח. פנין פיחף ולכיום: בששר. כוא מין לכם השוכ וכן חקוקים כששר (יחוקחל כ"ג): (פו) מתחרת. פנין

(ינ)מוי בונה. יש להתחונן על זה שכנה כיתו כלא לרק ועליות הכית בנה בלם משפש כי מכר ברעהי הנש כי לה הקדים לו שכרו וחף חחר פתבודה למ נחן לו שכר פשולתו ועל יהויקים הוא הומר כששורש פסוף הפנין : (ד) ביח סדות . כ"ל פדות גדונות וכן אנשי מדות (כפדכר י"ג) : סרותים . להיות ריות גדול כין חדרי הפלים שיכנם שם סכים כיתי סקין: וקרע לו חלוני. כדי להמעע ככוח סים פוצן סהום פתה לפלפו היונות רכות בכיתו: וסצון בארן. וסיה

ביסה ככתים כלוחום לרו: ומשוח בששר . ועל כלוחות כיה מצות כפיח כצר והוא מין לכם: (פו) התסלוך. זי סכור אפס שתמלוך לופן מרוכה אשר אתם פתפרב ונאתו כשלי ארוים לשכת כהם על שהם מתקיימים לופן מרוכה ור"ל לפה לך כית הזק כיכ

15. Shall you reign—Will you live long that you contend to make your rule oppressive to let all know that you are a king?—[Rashi]

Do you expect to remain on the throne for a long time, to enjoy the beautiful houses of cedar that you have built through dishonesty and violence?—[Redak]

Jehoiakim's construction sturdy cedar houses, capable of standing many years, indicate that he expected to remain on the throne for many years. The prophet, therehe will no longer see. 13. Woe to him who builds his house without righteousness and his upper chambers without justice, who makes his fellowman work without wages and his hire he does not give him. 14. Who says, "I will build myself a wide house with spacious upper chambers, and he cuts out windows for himself, and it is ceiled with cedar and painted with vermilion. 15. Shall you reign, for you compete with the cedar? Your father—did he not eat

13. Woe to him who builds his house—He is saying this about Jehoiakim, who was a wicked man, and the end of the section proves this: 'Therefore, so said the Lord about Jehoiakim.'—[Rashi]

As mentioned above, Jehoiakim is meant by 'the dead.' After the Scripture identifies the one 'who goes away,' it returns to identify 'the dead.' Jehoiakim built his palace by robbing and cheating.—[Redak]

who makes his fellowman work without wages—He would hire workers to build his houses and not pay them their wages.—[Redak]

and his hire he does not give him—Heb. וּפֹעֵלוֹם, lit. his labor, meaning the hire for his labor. Rabbi Joseph Kimchi renders: his laborer. And his laborer—he does not give him [his hire].

14. Who says, I will build myself—Who says, "I will build," and he builds.—[Redak]

a wide house—Heb. הַּרָּח חָדּוֹח, lit. a house of measures, a large house. Cf. '(Num. 13:32) Men of great stature (חָשָׁי מְדּוֹח), who have what to measure.—[Rashi]

Redak explains that the implication is 'house of large measures.' spacious upper chambers—Heb. מְרָהָיִּים. This may also be translated: airy upper chambers, made for summer use.—[Redak]

and he cuts out . . . for himself-Heb. יְקֵרֵע, lit. he tears. And he widens for himself. (Some emend: And he opens for himself.) Comp. '(supra 4:30) that you enlarge (וַתְּקְרְעִי) . . . with paint.' Also '(Isaiah 63:19) Had You rent (קרַעָּהָ) the heavens, had You descended.' They are all an expression of opening.— [Rashi] Rabbi Joseph Kara does indeed interpret it as an expression of widening. He, however, cites only the first verse, which speaks of painting the eye to give the impression that it is larger. Rashi, however, quotes the second verse as well. This is more likely to be interpreted as an expression of opening, rather than 'widening.' Moreover, Rashi's conclusion appears to support the emendation. See also Rashi (above 4:30). Redak, too, interprets it as an expression of opening. He bases this on Targum Jonathan.

windows—Heb. חַלוֹנְים, same as הַלוֹנְים,—[Redak]

and ceiled with cedar—He covers the roof with cedars.—[Rashi]

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 242.

דין דַקְשׁוֹם וְוֹכִי בְּבֵן מָב וָחָשׁוֹךְ בְּכֵן הָוָה שַב דַעָתָא היא רַנְעִינָא כָּה אַכֶּר יִי: אַלָּהֵין עַלּ מָמונָא לִּמִינָם ועל דם ובאי למשפה רברעות נפשה למעבר: יח בָבֶן בַּרְנַן אַבֶּר יִי עַל יהויקים כר יאשיה מלה שבטא דבית יהורה לא יִסְפָרוּן כַּיה וִי עַל אֲחִי אַטַ ת לַא ני גל יםפרון ליה

מתנאת בבניינים של ארו בהסיח: הלא. אביך יאשיהי. אכל אביך. יחשיהו שהתנהג כענות הלח חכול ושחה ורחה טוכ רילוד דלים ועושק יוכיח עליו כי עשוק ורלון חמיד סמוכין

ושתה ועשה משפם וצרקה: (מו) הלא הוא הרעה אותי. כל ימי הייו: (יו) על בצער. לגוול ממון: המרוצה. שאני רוצה בהן: (יו) ועל הכרוצה . לרוצץ רלים:

אכל ושתח ועשה כשפם וצרקה . כלוכר איני תופש אותך בהנאותיך אם היית עושה משפם וצדקת כי אביך יאשיתו אכל ושתת בדרך הבלכיי ונהני בפיכתו וכיון שעשה משפם וצדקה

ספרים מדוייקים: (מו) הלא היה. כנמה כמרים כמוב הלוא מלא ואדי ואלדף. כליבר בבנין האדוים אתת התערב ונאחו להנאתך: אביך תלא אמנם נמי נומב יינים: מניהן מלא כמיע חסר וזה אחד הדם: ביא. בן נמיג ארא מייבת במייחה מייחה בייחה באחר ביווי בידו בספרים מדוציקים ביו'ד ומה בכחוב במפיבת ג' פ"ל ג' הלה היה ההמוכים במקרת וכיתן בפוף פרבה דברים במ"ג ודהתם כחוב הלה בה"ת ותלח הות בות"ו.

או סוכ לו והיה בסוב כל יסיו אבל אתה נהנה מסובת המה"ו בדרך רעה שנעניך שאחה הנהם בהם אינם ביושר ובששפם כי אם בנשק וכן באבלך וכשקך ושאד הנאותיך הם בחפם כמו שאבר כי אין עיניך ולבך כי אם על בציך ונו יוש אוסרים כי יהויקים היה בתשנה תכיד והיה סכור כי התעניות-היו תשלום בעשיו הראים לפיכך אמר לו אביך הלא אכל ושתה ועשה יחוקים היה בתענה הנכיר היה ספר כי והתניה היה ומשים כשר המלך האם עד הבין האה הבל ישות העשוב סשפם וצרקה וי"ת האת סופת לכהוי כסלכא קרפא" רל פרוד שהיה המלך הראשון אתר לפי שאהת כורעו אתה חישב להיות ככורו אין זה כי רוד עשה סשפם וצרקה וקרא ריד ארו כי היה כארו כלבנין: נים רן רין עני. הלא היא הרעה אותי נאם ה", פ"א אותו נפ"כה אבר ה" אל יות הלל חכם ונו" וו"ת הלא היא דקתא ררעינא אסר ה": נים כי אין. בצעך. אחר חסרתך בבמון: המרוצה. ענין שכר כסו את כי עשקתי ואת מי רציתי ואם אינו משרשו כי ימצא זה הענין מנחי העי"ן כמו לא יכהה ולא ירוץ והעטק במכון והכרוצה כגוף שהיח עושק שכר שכיר ככ"ט והיה ככה אוהם וככריחים לעבורתו זהי הפרוצה שאמר וגם היה' שופך "דם נקי ועל כל זה אמר בר"ה ותרעבותיו אשר עשה והנמצא עליו הגם כתובים על ספר כלכי ישראל ויהודת וכל זה הכפר אכר שכרבר על ישראל ויהורה ועל כלכיהם: יות) לכן. הוי אחי והוי אחות, הספר הקרובים כם"ש הוי ארק והוי הודו הוד' הספר העם יאיך יספדו כל הכלך אלא וכר ל' הספר שהקרובים סיפרים על האיש הוי אחי ועל האשה היי אחות או אבר הוי אחות על אשת יהויקים ואף על פי שלא נוברה: הורו. כחי והדרו ר"ל כלכותו כסו שת"יוי על כלכותי סצורה ציון מצורה רוד

וכי חשב כי לאורך ימים: אביך. הוא יאשיהו: הלא אכל ושתח. יתכן שהיה יהויקים מסנף עלמו במאכל ובמשחה ועשה הכם בחשבו בהשנוף יכשר על דעתו ולוה אמר הלא אכיך החעיג במאכל ובמשהם ועשה משפט ולדקה בעבור זה היה טוב לו כי לא משה הרע ולא היה

כדבוק והתפרב וכן וחיך תתחרה חת הסוסים (לפיל י"ב): מזכון המערכ זכן זהן ממחק המו מה בלע (בראשית ל"): (יו) בצעך. ענין ממדם הממון כמו מה בלע (בראשית ל"): המשק. הנול: הסרוצה. מלשון רלילה ושבירה וכן את מי לוחי (ש"א י"ב): (ימ) הוי. סוא עניך לשון יללה: הודה. ענין הדר

היה סוב לו כי הלא זכו הדפח אוחי כי כום מדבק במפבי לרחם על העיים למוני: (יו) דן. היה דן דין עני ואכיון ובעבור זה היה סוב לו כי הלא זכו הדפח אוחי כי כום מדבק במפבי לרחם על העיים למוני: (יו) כי אוץ עירוך. ר"ל אכל בסגוף שלך אין נחת כי אין מסשכתך כ"א של מחדם הממון וחסגף עלתך למטן תכופה העצידה ולעטוחה שוב: ועל חסרותי ללל לפשות. כ"ל ללודן דלים נאכרונים: (יו) לא יספרו לו. כמשר ימוע לא יכשדו עליו קרוביו לומר הוי כי אחי היה וקרובוחיו לא סססדנה לומר הוי כי הייחי לו

The oppression denotes his failure to pay his hired workers, and the crushing denotes his practice to strike them and coerce them to work. Also, he shed innocent blood. The Chronicler (II 36:8) refers to this as 'all his abominations which he committed and that which was found on him, behold they are written in the Book of the Chronicles of the kings of Israel and Judah.' The reference could only be to our Book, which deals with Israel and Judah and their kings.—[Redak] See Commentary Digest, II Kings 24:5.

18. Therefore brother!" or "Hoe, sister!"—This is the lament of the relatives. "Hoe, lord!" or "Hoe, his glory!" is the lament of the people for their and drink and perform justice and righteousness? Then it was well with him. 16. He judged the cause of the poor and needy, then it was good. Is not that the knowledge of Me? says the Lord. 17. For your eyes and your heart are on nothing but your gain and on innocent blood to shed and on the oppression and on the crushing to do. 18. Therefore, so said the Lord about Jehoiakim, king of Judah: They will not lament him, [saying], "Hoe, brother!" or "Hoe, sister!"

fore, asks him, "Will you really rule so long, that you have attached yourself to the cedars?—[Mezudath David]

Redak and Mezudath David render: that you attach yourself to the cedars.

your father—Josiah, who demeaned himself with humility, did he not eat and drink and enjoy pleasure all the days of his life?—[Rashi]

I would not blame you for your pleasures if you performed justice and righteousness, for your father Josiah ate and drank in kingly manner and enjoyed his bounty, but since he performed justice and righteousness, it was well for him, and he enjoyed his bounty all his life. But you are enjoying the bounty of this world unjustly, for your buildings with which you enjoy this world are not built with justice and righteousness, but with oppression. Likewise, your eating, your drinking, and your other pleasures are derived through violence, as is stated further, "For your eyes and your heart are on nothing but your gain . . ." Others explain that Jehoiakim would constantly engage in fasts in order to expiate his sins. Therefore, God tells him, "Your father—did he not eat and drink and perform justice and righteousness?" [The fasts are of no avail without sincere repentance. Jonathan renders: Do you think to be like the first king? Your father did he not eat and drink and perform true and just judgment? Then it was well with him. He sees David as the 'father' in this verse, i.e. the first king of the dynasty. Do you think to be like him because you are his descendant? No, it is not so. David performed true and just judgment. He calls David the cedar because he was like a cedar in Lebanon.—[Redak]

16. Is not that the knowledge of Me?—See above 9:23. Jonathan renders: Is not that the knowledge which I desire?

17. on your gain—to steal money.—[Rashi]

I.e., your thoughts are only on your desire to acquire wealth.—
[Redak]

the crushing—Heb. הַּמְּרוּצָה, the crushing of the poor, and פּעָשׁק oppression proves it, for 'oppressed' and 'crushed' are always juxtaposed in the language of the Scriptures. Cf. '(I Sam. 12:3) Whom did I oppress or whom did I crush?'—[Rashi]

בְּבְנְהֵיהִ : דְּבְשָּׁנְהָן ֹ Ķ כ סקר לביה נייר הסרא כן ישנרון יה גנילהיהיהגרר וישהרי להלאה להרעי ירושלם: רעייחי ובהרעי טור ביהא מניוָהַא אַבֵּי אִהְּבָרוּ כָּל קלקא ברגם קליף וצוחי על ť, ŕ. כא ושְלְחִית בייני יהילא ş ũ מקרשא ٤, נְלְצָׁנִי ų. ij ۲۵۰ いとしている。 C"N quer aut. oterei ירמיו מהר"י קרא

(ש) קבורה חמור יקבר, מח היכר של חמור כפסח נוררין אות מרקלוד את הנגלו של יהקב מת היכו השלן הבלאה ליביני ירשליי (כ) עלי הלבנון וצזקי. כשינהן יתיקם ברך בניכדים יל אית היוס נאחר עלי הלבנון וצזקי. כשינהן יתיקם ברך בניכדים להאונון על הנו איום שהיו מתהיה ברן לבנות של שברו מאלני ובשן: וצזקי מברים כי נשברו כל מאברן . לשברו מאלני ובשן: וצזקי מברים כי נשברו כל מאברן . מרוש מברים ותה אישרי בצונהן יתיקים ברי בכר לקה מרוש מר מדים עד השר של היו הלילך כצרים כן המהל מצרים עד נהד של הצים לו איבר יוקה מלך כצרים כן ורא איםר בתוקל בן אום אין היו מלך מצרים בריר וה ורא איםר בתוקל בן אום הליל בסבר כלכים היו איםר תם על כצינן ועל דם נקי לשפון ולחלן בסבר כלכים היו איםר תם

כלי הקרא וכן את מי עשקני ואֿת מי כציתי (שמאל א ינ) : (יד) והגיי הורה. היי על הפארתו : (יש) קבורה חשור יקבר . כמה דמשנין ית נכלת מתרא כן ישניון ית נכלקיה. יבורין יסמנון: (ב) עלי הלבנון וצעקי, סקי לנית מקדש וצוהי: ובבשן הני סולך. על הכשן שחרב וי"ח וכהעי טור ביתא ואיני יודע לפיש היאך נופל לשון כשן כשניי הר הני' אם לא כשניל הדלחי' שטישון מולוני הכשן והוא שם מקום אי לטון כשן מקום נקעה רחבה כן היקףהר הכי מנום ריום לכ"ה: וצעקי סעברים. ונוחי של מניוח'
והם לפון מקום: (כא) בשלוהיך. כפהתה כפלוה:

אתה פוצא ביהויקים כאן היא איכר כי אין עיניך ולכך כי אם על

התרא בכקם ויו תבנוי ברא אבלה הרוסים לו: נוסי קבורם. אך נימיק: (כ) וממן מאל הפנו ממא קמן נימין נימן מני רוסים לו: נוסי קבורם. אך נימן היו מנים המור לא יקבר כן לא יקבר הוא כי מח יוסי פשר הקשינון מני מאל הפנו ממא קמן נימין נימן מני הודה בלה היוסים לו: נוסי קבר הוא כי מח יוסי פשר הקשינון מני מילינות אותו בכלום הקצור הלאה ליסבר יוא לבורם. אלא האי אום יש לו פשר מכלים אותו בכלום המצרים ונימן להיוסים לו: מים מים לא הנימים אותו בכלום השרה בלה לבלום יואם בכלום יויאם לוכב מדים לאים היוסים לו מוסים המורה בלה המפון אמר בכנר כנמת ישראל האי אום יש לו פרו סכל שאובון שתם אשר ומצרים מורח בלה מה במשר בכים לשל אים הסברן צמקי להס אטישינון כונים למרם לאים בשארנון שתם אשר ומצרים שויות במשרה בהם ומלקת במחונן ביני מתח בכא שברן צמקי להס אטישינון כונים למרם לאים בשיצר למש הל עבר מצרים מני בשארות בקון מנים להיום הליום המצרים וני. בשארות בקון מנים בשארת בקון ממור בשאר במצרים מני. בשארות בקון במצרים לא בר הל לה בצרים אף כל עד מצרים וניםי צרוק וצלי להיום להי מצודה דור

מצודת ציון

למחום: רר ארדן, מכריו למיכות מתר הוי כי מדון הים לנו ספי יויוסי: (ים) סריב. מנין גריכי ומבלי על הקרקים וכן ומס על הירו והדרי כ"ל על מלכות במליב מתנו בתחוב: (ים) קברית. הכניבים למחוב (נתילים"): בחלאות. להלון ולהחוב; וכו) מעברים. הסרי יויבר הידי במו במלו יקריקה כי ולרכוה בעלה יומת בדרך מג יויברים לו קריה כנון יאייקים כי ולינוה בעלה יומת בדרך מחוב הידי בחשב הידי במום בקר להכוק: ובניםן לה להם הידים בחל הלו להבי הידים בחן להים להידים בחלה להידים בחן הידים בחלה להידים בחלה להידים בחלה להידים בחלה בעלה הידים בחלה להידים בחלה להידים בחלה הידים בחלה להידים בחלה בעלה הידים בחלה להידים בחלה בעלה הידים בחלה להידים בחלה בעלה הידים הידים להחלה להידים בחלה בעלה הידים הידים החלה להידים הידים הידי

21. in your peaceful times-Heb. אָלוֹחָרָן, when you lived in peace.— [Rashi]

The plural form is used because

When they they had many times of peace when evil deeds and they were still living in peaceful commenced to commit their deeds were good.

they will not lament him, "Hoe, lord!" or "Hoe, his glory!"

19. A donkey's burial shall he be buried, dragged and tossed past the gates of Jerusalem. 20. Ascend to the Lebanon and cry, and on the Bashan give forth your voice, and cry for Avarim for all your lovers have been broken. 21. I spoke to you in your peaceful times. You said, "I will not heed."

monarch. The prophet tells us that for a man it was customary to lament, "Hoe, brother!" and for a woman, "Hoe, sister!" This may also allude to Jehoiakim's wife although she is not mentioned.—
[Redak]

Others explain: When he dies, his kinsmen will not lament him, saying, "Hoe, brother!" Neither will his kinswomen lament him, saying, "Hoe, sister!" I was to him a sister.—[Abarbanel, Mezudath David]

"Hoe, his glory!"—Woe for his glory.—[Rashi]

Redak interprets הדה as his might and his glory, following Jonathan, who renders: Woe to his kingdom!

19. A donkey's burial—As they drag the carcass of a donkey, so will they drag his carcass. The word will used by Targum Jonathan means, they will drag.—[Rashi from Jonathan]

Just as it is customary to drag a donkey's carcass outside the city, so will the carcass of Jehoiakim be dragged past the gates of Jerusalem.

—[Kara]

Just as a donkey is not buried, so will he not be buried, for the donkey's burial is to be dragged and tossed into a dungheap; so will they do to Jehoiakim's carcass, and they will throw him outside the gates of

Jerusalem, for he died outside Jerusalem when they were leading him into exile the second time, and the Chaldeans did not permit his burial.—[Redak]

\*20. Ascend the Lebanon and cry—Go up to the Temple and cry.—[Rashi from Targum Jonathan]

for all your lovers have been broken—All your allies have been defeated by Nebuchadnezzar. The king of Assyria was broken, and the king of Egypt, too, was broken in the days of Jehoiakim, as Scripture states: '(II Kings 24:7) And the king of Egypt no longer went out of his land, for the king of Babylonia had taken from the river of Egypt until Euphrates River, all that belonged to the king of Egypt.' Although afterwards in the times of Zedekiah, '(below 37:5) And Pharaoh's army left Egypt, and the Chaldees who were besieging Jerusalem heard their report, and they withdrew from Jerusalem,' later Nebuchadnezzar vanquished Egypt and laid their land waste.—[Redak]

Kara takes 'Lebanon' and 'Bashan' as figurative of the houses Jehoiakim had built from the cedars of Lebanon and the terebinths of Bashan. The prophet tells him that he will then lament over these houses that he had built.

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 242.

שְּׁכַּוֹיָא אֲמַרְהָּ כֵּיה אַנא אולפן אורָחָתִיךְ מִוּעוּבִידְ אָבֵי לָא קַבְילָתְ לְּפַיבְירִי : בב כל פרנסה יהכדרון לָכָל רוּתַ וְרַתַּטְרְ בְּשִׁבְיִא יָהְכוּן אֲבֵי בְּבֵן הַבְּהַתִּין וַתְּתְבַּנְעִין טְבָּל בִּישָׁתְהּגּ ני דְיָהָבָא בְּבֵית מַקַּרִשְׁא קיני סַלְּכוֹא סְרַבוֹא קנהָא כָה תַּעַבְּרוּן בְּמֵיהַי לָּךְעָקָא וְזִיעַ הָא בּחֶבְלִין לְיַלֵּיִדְתַאּ: נר קום אַנא אַמר ייָ שבת קרי מקננת קרי נחנת קרי

(כב) כל רועיך. כל מלכיך: תרעה רוח. רוה קדים חרוננס: (בג) מקוננת בארזים. ששמת הנך במנדלות כתי חרוים לכנות כתי מדות: מה נחנת. מה מלחת הן

מהר"י קרא דם הנקי אשר שפך וימלא את ירושלים דם הנקי: (כב) כל רועיך תרעה ריח. אלו פלכי יהודה : וכאהביך בשבי ילכו . אלו פלכי פצרים. שנסמכו עליהם יהויקים וצרקיהו. שכן פצינו שצר נבוכרנאר על פצרים תשא המונה ושלל שללה ובו ביוה

שצר נוכת כני עד מצרים אתם נמספין לליהם הולכן שפבי כשכיל גונה מנה לי היי כשלים בל לן הנות בל לו היות הול היות מן אתו בשהאי שלכל מצרים שאתם נמספין לליהם הולכן שפבי כשכיל גונה מגדלייך כעיני טודלך בל לן חבלים של לידי היי היי היי בישעיה תוביש על שם לא יועילו לכי : (כנ) יושבת בלבנון בישעיה תוביש על שם לא יועילו לכי : (כנ) יושבת בלבנון מסקננת בארום. אתה יהויקים שישקת כל ימיך לבנות בהי ארוים ולשבת בהן ולהרים כארוי הלבנון הרמים והנשאים בלובר בניינים הנבוהים ככו שאפר לבעלת אבנה לי בית כוות ועלות כרוחים . ידיכה את העליות לכן המיישב על איז בנחוח הוא בקונות בארום. לכ כה שעסקה לל ימיך לבנות לך כן של ארוים: סה תותת בבא לך חבלים. מה חות חצא בהן. לכך נאמר. (כני) חי אני נאום ה' כי אם יהיה כניתו בן יהויקים מלך יהודת חותם על ימיני. פת' אילו היה חביב רר"ק

מנחת שי

רוצה לוכר דור הכדבר שהיה להם כיכי הנעורים כי תחלת הכנס האום׳ בעכורת האליבמצותיו היה הרור ההוא וכן פר חסר נעודיך: מכם כל דעיך תרעה רוח. בתרגוסו כל פרנסיך ר'ל סלכי אשור ומצרי שהיו להם כפרנהים וכרוכים. אותם הרעה רות. האכלם הרוח כלומר שישברו כל מהרה כאילו הרוח הדיחה אותם ותירגם יונתן יתבדרון לכל רוח: כי או יושבתי מקוננתי כיו"ר יתרה ככתכ לא במבמא ונמצאת יתרה

ספרים מדוייקים והוח"ו במחריך וי"ם שהוד"י בשו"ח לכרו : (ככ) ומההכיך. כ"ב כפ"ם בפחריך בוח"ו: (כנ) ישכחי בלבנון. יחיר יו"ד: 'סקונחי, יחיר יוד: ותות, בדוג ספרים רובי וקרי כלו יודר וכן פשש פדריר רדק שכת ישבר שקונתי יי מירים ככתו לו בפנטו וכל ותות לו מכנ פלוחה מדי ונספר פכלול כתב בשול בשני ליודים בחיר ליוד שהופש לולה הול נו מפני דגם הכ' הסחום לו דוד לופר כי לחץ דגם לחר שול פו נכסורה דיש שם פלכים נמסר השיחן כן פלין דכחיכין יו"ד כסוף חיכוחת ולת קריין וכמכורת כ"י פלחםי כחוב כהדית ישנחי ללמון מקנומי כחתים כ' נפסיק ופיין מה שנחנתי כרום על ורחלם. תבושי. בשיכל' במחונך: וכנו יושבתי בלבנון בקוננתי בארוי'.

גם במבמא אהבתי לרוש מלאתי משפם ושתי תכלות האלה אמרו שהן בורכבות יושכתי כן ישכה ויושכת מדונגתי מן מסנגרת ומקצננות ופעם ההרכבת רצה לוסר שיושבת וקונת מקדם וגם עתה את יושבה ובקצנת כי עדיין היו בארץ שהיא ביוהסת ללבנון ווכר לבנון וארוים לפי שתיו בהי הגרולים בירושלם ספונים בארו ככית המלך כפו שאמר על יהויקים וספון כארו: מה נחנתי. עקרו נחנגת והוא שענין הן ומת יכצא לשני פני לפעלת תרכר ולחשרונו למעלה כסו מח רב פונך סח יקר חכרך אלהים ולחסרון מת אנוש כי תוכרנו ובוה יתפרש לשני הפנים למפלת כלומר מה תן ומה ופי היח לך כשבאו לך תחבלים והצ'רות האלה ולחסרון. אפר מת חן הוא אשר נשאר לך מכל אשר בנית וקוננת כארוים בבא לך החבלים: ככז חי מצורה ציון

כצורת דור מאז בהרחיך לי לעם כי פטולם לא שמפת יהולי : (ככ) כל רועיך . אשר ומלכי שהיו רועים ומנהיגים אותך חשכר אותם הרוח ופלליכ יאמר כי הוא ישכרם ומאהביך הם אשיר ומלרים וכפל הדכר כמ"ש : כי או. כאשר ילכו המה בשני חבושי מכל רעתך אשר שוכת את הי וכשחת שליהם: (כג) יושבת כלכנון. את ירושנים היושבת כלכנון

(כב) תרעח. שנין שביר' כמו תרועם בשבט ברול (תהלי' ב'):ונבלסת. מלי כליסה וחדסה:(כג) שקוננת. מנין מדור כמו ודרור כן להוחהלים פ"ד) ואמר כלשון שאלה: נחגת. מלי חן: חבלים. מכאובים: חיל. חלחלה: (כד) כנידו. הוא יכניה והוא יהויכין: חותם.

ומתר וסירש מקוננת בארוים. כ"ל יושבת בכתי פלי ארוי כלכנון: מח בחנת. מהו התן לשר תמוא בוה בכוא לך מכאובים והיל

Menahem interpreted חַוּהָן as an expression of camping, but Dunash interpreted it as an expression of grace.—[Rashi]

Menahem (Machbereth p. 13, p. 91) interprets it as an expression of camping, rendering: Where will you camp? Dunash (Teshuvoth Dunash pp. 64f.) questions the use of מה for 'where?' He, therefore, interprets it

as an expression of grace (זָהָ). Rabbenu Tam questions the idea that the towers should find favor in the eyes of those who bring the birthpangs. He prefers: What grace have you found with your fortified towers to drive off the enemy from you?

24. As I live—Since he mentioned Jehoiakim, he now speaks of

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 243.

This is your way since your youth, for you did not hearken to My voice. 22. All your shepherds shall be broken by the wind, and your lovers shall go into captivity, for then you shall be ashamed and confounded because of all your evil. 23. You, who abide in the Lebanon, who nest in the cedars, how gracious shall you be when pangs come to you, the pain of a woman in travail? 24. As I live, says the Lord, though Coniah the son of

times, the Lord would castigate them through His prophets, but to no avail.—[Redak]

since your youth—The youth of the Jewish people is the generation that was freed from Egypt and wandered for forty years in the desert, for that was the nation's initiation into God's service. See above 2:2.—[Redak]

for you did not hearken to My voice—From the very beginning, you did not hearken to My voice.—
[Mezudath David]

22. All your shepherds—All your kings.—[Rashi]

This refers to the kings of Judah.—[Kara]

Redak interprets this as a reference to the kings of Assyria and Egypt, who were to Judah as leaders and shepherds.

shall be broken by the wind— Heb. הַּדְּעֶה רוֹת, lit. the wind shall break. The east wind shall break them.—[Rashi]

Redak renders: The wind shall devour them. They shall quickly break as though the wind had driven them. Jonathan renders: They shall be scattered to every direction (man).

and your lovers shall go into captivity—These are the kings of

Egypt, upon whom Jehoiakim and Zedekiah depended, for so we find that Nebuchadnezzar besieged Egypt, 'and he spoiled her spoil and plundered her booty (Ezekiel 29:19),' and then, when you see the kings of Egypt upon whom you depend, going off into exile, you will be ashamed and confounded because of all your evil.—[Kara]

23. You, who abide in the Lebanon, who nest in the cedars—Heb. מְשַׁבְּי, מְשְׁבָּי, These peculiar forms are meant as a combination of the present and past tenses: You who abide now and who abided before this in the Lebanon. You who nest now and who nested before this in the cedars, for they were still in the land compared to the Lebanon.—[Redak]

who nest in the cedars—For you placed your nest in the towers of the cedar houses to build wide houses.
—[Rashi]

The houses of the wealthy were ceiled with cedar as were those of Jehoiakim.—[Redak]

how gracious shall you be—Heb. בחנח. What grace have you found because of the height of your towers, in the eyes of your plunderers, when birth pangs come upon you. And

אַרַי אָם יָהַי כְנְיָהְ כָּר יהודה כּגַיּף רעוקא על יד יסיני אַרַי כהַקן בּסִיקרי אַנְלִּינָךְ: כה ואהגינה בנד דקעו לָבָקְבָּלָךְ וּבְיַר רָאַתִּ רָחַיל כָּן קָרָמֶיהון וּבְיֵר נָבוּבָרָרֻצַר מֶלְבָּא רְבָּבֶל וּבִירָא רְבַשְּׂרָאֵי: כו וֹאַשְּלָשֵׁיל יִתְּדְּ וְיַתְּ אַסָר דְיַלִּדְהָרְ לַאַרַע אוחָבַי דַּלָּא אָהָיַלֵּיִדְהוּוּן הַבֶּן וָהַבֶּן הְבוּתוּן: כו ולָאַרָעָא דְאִינוּן מְטְעַן בֹּוֹ וַת נַפַשִּיהוּן לַסְהַב הַבְּן

כניתו כחותם של מכעת שארם סשים על יר ימינו משם חייתי סנתקו ומשליכו כעבורך: (כה) ונתתיך. כניהו ביד מבקשי נפשך + (כו) והפלתי אתר ואת אמר. כענין שנאמר כסלכים ויגל יהויכין בכלת ואת אם הפלך ויפלוך את פתניהו דורו: (כו) ועל הארק אשר תם פנשאים את נפשם. כמו מתנשא

(בד) הותם על יד יכיני . חקוק והחום כחוך נשר זרועי: אתקנך . אנתקך לשון התיקם כנאן לשבחה (לפיל י"כ) עד ההיהנו חותם (יהושע ח') והנו"ן יחירה כו וחדרש חגדה כמקים שנחק נחקן שעשה חשובה בכבל ונשאל הקב"ה פל שנשבע כתבו את האיש הזה פרירי (כאן) זנולד לו זרוככל

כבבל ונאמר לו על פי הנכיח כיום ההיא אקהך זרובבל כן שאלתיאל עבדי ושמחיך כחוחם (לקמן סוף מ"ג) כלפי שאמר לאכיו אם יהיה הוחם על יד ימיני אנחקנו : (בו) והמלתי. לשון השלכה : (בו) מגשאים את גפשם, לשון תנחומים םנחת שי

וסכת ושמת : (כד) התקנך. השר"ו כדגש לתשרון נו"ן פ"ה כפפל והנו"ן נוספת ופפני ההפפק כה שלפיל ודגש קל בנ"ף פ" נספר כהרכבה הוח הל"ף וכפדרש חזים פסוק שיפני כתופם וכפסיקהל פשם לחקנך ד' חפל כר חנינל חבר פשם אני נוחק מלכוח בים דוד. ד"א אנחקך אין כחיב כאן אלא אחקור בחשובה. ד"ח מפקום נחיקתו חסת מקנתו ע"כ . ויפכן לומר מכות מורכב משני שרשים נתק ומקן וכשפט שאפר לנחק יכנים וחל"ד אפר לחקנו פ"י כנו שאלחיאל אשר (i'd of age in mi) יוח מפון ארוכנו שנוה הנים ווהג שרוה נישרהו. (נק) וניד ננונדראור שלך ככל ניד בכשרים, נש'א כ'י שואמי נשוב וכד

אני . ביון שרבר על יהויקים דבר גם בן על יהויכין בנו וקראו כניהו לפחיהות: הותם על יר יסיגי. המבתת שחותסים בה הכתכים נקרא חותם יכן שיכני כחות' חותכך ופתילך והמבעת ההוא לא תסיר מיר האדם לא ביים ולא בלילה לפיכך אמר כי צפילו יהיה בניהו ככו החותם על יד הימין שלא יומר ממנה משם אסירך ואתקנך: אתקנך. שרשו נחק ורגש התייז מור׳ אסרון הנוץ והנון האחרונה נוספת כנוץ יברכנהו יצרנהו ויש דרש על הנו׳ן היתרה אטרו שבטקו׳ שנחק שם נתקן כי בבית

האבורים עשה תשובה וקבלו הקחש ברוך דגא ועלד לו כן בנית האמורים ומשל בן בנו זרובכלבן שאלחיאל ביהודה ישב על כסא דור ואמר לו ושפהיך כתותם כנגר כה שאפר לאביו אפיהי כניתו תותם עליר ימיני כי משם אתקנך: (כס) ונתתיך. כל אלו ביר שאמר לתנין אמרם ובן אשר תציל אתכם מיד מצרי׳ ומיר. פרעת אשר הציל את העם מתחת יד מצרים זה הכפל ג'יכ לחזק לענין ההוא ופירום ביד מבקשי נפשך שלא יחכלו עליך: אשר אתה ינוד כפניהם. שלא יהיה לך כח לעמוד כנגדם: יותן שבר התוחה שהיה בי בבקש שם של של התוחה בי בהים במותה וביר גנוכרנגד מלך בכל , שהוא סלך עו נקשה ככו שומד לעי על אורה מסבר ומשחת ניים נמע שבקסו: וביר הכשרים . שהם גוי עו וקשה אשר לא ישא פנים בסו שנאסר עליהם הנוי הסר והעבהר: נכו) והפלתי . כמו והשלבתי וכן דיםילו את הכלים ובאכרו אשר ילרתך ד'ל שהיה דוכה לה בפעשים רעים לפיכך היה אוכר רשם אמו בכלבים שהיה הבן דוכה לאם: על הארץ אחרת. ביריעת המתואר בלא יריעת התאר כמו הנפן נכריה הכבש אחר חרוד אחר: אשר לא ילדתם שם . שלא תמצאו שם בני משפחה שירחבו עליכם : רשם המותו. גם זו קללה כלומר בארץ ממאה ימותו: נכש יעל הארץ. כבו ואל הארץ ורבים ככוהו: אשר הם כנשאים את נפשם. שחיו מכפיחים אותם נביאי חשקר שישובו הנולים עתה כהרה בבו שאבר הנה כלי בית ה' מושבים סבכל עתה מארה ונו' ובעבור זה חיו מנשאי' את נפשם ובופחים על שסר מצורת ציון

כן נקרחת הסכפת שתותפים כה כחנרות וכן חותפך ופחילר (כרלשית ליח): אתקבך. פנין כשחקה והסרה: (ככ) ינור. פנין פחד כשו וינר פיחל (נמדכר כ'כ): (כו) והשלתי. פנין פשלכ' כפו ויפינו את פרלים (יונה א'): ילדחך. פנין גדול ופשין וכן יולדו פל כרכי יופף (כרפשים נ'): (כו) בנישאים.

כיולדם ד"ל וכי כשבור זה המלה הן בשיני האויכ: (כד) חותם. כפו מכעה שחותפים כו פנרות הנחון חפיד פל יד ביפין וחינו מויוה מתנה וחחו כמשל כדרך הנהוג ככן חדם: משם אתקנך. פכ"ו הסיר הוחך מן היד ונסי שהמשילו לטכפת שחותמין כו חבר לשון הנופל בטבעת וכלה לומר חף בחתה מורש דוד מ"ם חתוכך: (כה) וגחהיך ביד ונו' . כפל הדכר ספמים רכום כמ"ם להנדיל בשנין ולהסחידו : (כו) והשלחי שותך. השליך פוסך: אשר ילרתך. השל גדלם פוסך ללכם כדכך לפס : (כו) ועל הארץ. ופל סחכן:

is an expression of consolation, that their soul lifts itself to console itself and to say, "We will again return to our land."—[Rashi]

The false prophets would assure

them that the exiles would return very soon, as he says, "Behold, the vessels of the house of the Lord will be restored from Babylon now quickly etc. (27:16)." Because of Jehoiakim, king of Judah, be a signet on My right hand, from there I will remove you. 25. And I will deliver you into the hand[s] of those who seek your life and into the hand[s] of those you fear and into the hand[s] of Nebuchadrezzar, king of Babylon, and into the hand[s] of the Chaldees. 26. And I will cast you and your mother who bore you, to another land where you were not born, and there you shall die. 27. But to the land to which they long

his son Jeconiah. Here he is called Coniah as a sign of denigration.—
[Redak]

a signet—Engraved and sealed in the flesh of My arm.—[Rashi]

Others define this as the seal on a signet ring, which is worn constantly, both day and night. God says, "Though Coniah . . . would be a signet on My right hand, which is never removed, from there I will remove you."—[Redak, Kara]

Malbim calls to our attention that in the prophecy of Haggai (2:23), God says, "On that day I will take you, Zerubbabel, and I will make you like a signet," for the King Messiah will be like a signet ring on God's right hand, so to speak. Just as the name of the owner of the ring is engraved on his signet ring, through which he makes himself known, so will God's name be known in the world through the King Messiah, through whom His miracles will be known. He says here that, though, in the future, Coniah will be the signet on My right hand, for the Messiah will spring from his seed, now I will remove him from there.

into the hand[s] of ... and into the hand[s] of etc.—The repetition

is to intensify the power of the sentence, as follows.—[Redak]

into the hand[s] of those who seek your life—I.e. people who will not have pity on you.

into the hand[s] of those you fear—And you will not be able to stand up before them.

and into the hand[s] of Nebuchadnezzar king of Babylon—a powerful and harsh king, as above 4:7, where he is likened to a lion.

and into the hand[s] of the Chaldees—a strong and harsh nation, called by Habakkuk (1:6), 'the bitter and hasty nation.'—
[Redak]

26. And I will cast—Heb. וְהֵטֶלְתִּי an expression of throwing.—[Rashi]

who bore you—This is stated because he resembled her in his evil deeds. For this reason, the king's mother is always mentioned in Kings, since he resembled her in his deeds.—[Redak]

where you were not born—and you will not find relatives who will show you clemency.—[Redak]

and there you shall die—This too is a curse, that they will die in an unclean land.—[Redak]

27. **they long**—Heb. מְנְשָׁאִים אָתּר it. they raise their souls. *This*  רְאָרִילִי נָבֶרְ לָא־יִצְלַרְ בִּיָבֶין יְּהָנְּהִי יְּהָבּוּ יִּהְיֹרִי יִּבְּרָא יְנָא יִמְבּוּ יִּ הְּמִינִי הְּבָּרְ אַבְּיִץ יְשִׁוּבְוּ יִ יְּהַנִּי וְּאַבָּי אַנְיִה בְּיִבְּי וְהִיּנִי וְהִוּנִי וְהִיּנִי וְהִינִי וְהִיּנִי וְהִיּנְי וְהִיּנִי וְהִיּנְי וְהִיּנְיִי וְהִיּנְיִי וְהִיּנְיִי וְהִיּנְיִי וְהְתִּנִי וְבְּרִי וְבְּיִי וְּהִיְּנִי וְהִיּנְיִי וְהָתְּיִּ וְּבְּיִי בְּבְּיִ בְּיִי וְבְּבְּיִי וְּהָתְּיִי וְבְּרִי וְבְּיִי וְבְּרִי וְּהִי וְּהְנִייִ וְהָבִּי וְּהָעִי וְבְּרִי וְּהְיִּנְיִי וְבְּבְיִי וְּהְנִייִ וְהְבִּיְ בְּיִי וְבְּבְיִי וְּהְנִייִ וְהְבִּיְי בְּבְּיִי וְבְּרְיִי וְהְנִיְיִ וְהְבְּיִי וְבְּבְּיִי וְבְּבְיִי וְבְּרִי וְּהְנִייִ וְהְנִייִ וְּהְנִייִ וְּהְנְיִי וְּהְנְיִי וְהְנְיִי וְהְנְיִי וְהְנִיי וְהְנְיִי וְהְנְיִי וְּהְנְיִי וְהְנִייִ וְּהְנִייִי וְּהְנְיִי וְּהְנְיִי וְּהְנְיִי וְּהְנְיִי וְּהְנְיִי וְּהְנְיִי וְּהְנִייִי וְּהְנִייִ וְּהְנִייִי וְּהְנִייִי וְּהְנִייִי וְּהְנִייִי וְּהְנִיי וְבְּבְּיִי בְּיִי וְתְּבִּוּ וְבְּבְּיִי בְּיִי וְבְּבִּיוֹי וְבְּבְּיִי בְּיִי וְבְּבִּי וְבְּבִּי וְבְּבִּי וְבְּבְּיִי וְבְּבִּי וְבְּבִּי וְבְּבִּי וְבְּבִּי וְבְּבִּי וְבְּבִּי וְבְּבְּיִי וְבְּבִּיוֹ וְבְּבִּיוֹ וְבְּבִּיוֹ וְבְּבִיוֹ וְבְּבִיוֹ וְבְּבִּיוְ בְּיִיְתְיִי בָּבְּיְ בְּבְּיִי וְבְּבּוּיוְ בְּבְּיִי בְּבְּיִי בְּבְּבְּיִי בְּבְּבְּיִי בְּבְּבְּיִי בְּבְּיִי בְבְּיִי בְּבְּיִי בְּבְּבְּיִי בְּבְּיִי בְּבְּבְיִי בְּבְּבְּיִי בְּבְּבְּיִייִי בְּבְּיִי בְּבְּיִי בְּבְיִי בְּיִּבְּיִי בְּיִבְּיִי בְּיִי בְּבְיִי בְּבְּבְּיִי בְּיִבְּיִי בְּבְּבְּיִי בְּבְּבְיִייִי בְּבְּבְּיִי בְּבְּבְּיִי בְּבְּבְּיִי בְּבְיִי בְי בְבְיבְּייִבְייִּבְּבְּבְּבְּבְּיִי בְּבְּבְּיִי בְּבְיִּי בְּבָּי בְּבְּבְּיִי בְּבְיּי בְּבְיִּי בְּבְיִּי בְּבְיִּי בְּבְיִי בְּבְיּיִי בְּבְּבְּי בְּבְיִי בְּבְיּי בְּבְיִי בְּבְיִי בְּבְיְּבְיְיְיְיְבְיִי בְּבְיִי בְּבְיִי בְּבְיִי בְּבְּבְּיִי בְּבְיּ

המלך השיכון ושאר הגולים: נכמו העצב גבוה. הה"א ה"א השאלה לפיכך היא פהוחה אמר אם כניהו רוא כמו קצב נבות ועצב הוא מן עצבים שהיא שם לאלילים והעצב הוא נבזה

ומשליך אותו הככיר כו שרוא חבל אין בו תועלת משליך אותו ומשביר אותו זור שאפר נפוק כמו ונפוץ הכרו והעצב הוא נבות משליך אותו ומשביר אותו זור שאפר נפוץ כמו ונפוץ הכרום כי במשליך אותו ומשביר אותו זור שאפר נפוץ כמו ונפוץ הכרום כי במשליך אדם הכלי ישבר ויתנשצו שבריו ויתפורוכן כלי שאין תפקע ני שליכנו האדם חוץ מביתו: הושלו. ככי הושלכו הוא חדעו הזנח היות לו זור בגלורו ורורי אמר עליו עדירי ופשל הדבר כי כן דרך המקרא לכפול הענין במלות שונות לחוק הדבר כי כן דרך המקרא לכפול הענין במלות שונות לחוק הדבר: (כם) ארץ ארץ ארץ בכר כתבתי כפסים היכל ח' היכל ח' היכל ה' מיד משירה אווי אווי או אווי אווי ולו מבו לל חוקר הענין בכר כתבתי מפסים היכל ח' היכל ה' מוד שונות לווק הענין כי בן מנה. תולשון פעם בשתי מלות פשב בשתי מלות מכו כל חקרב נחפו נחפו מני והדריא מהרי ובשלש מלות כפו ארץ ארץ ארץ תיכל ה' היכל ה' עוד עזה עזה שישרה לבגילי פתובת מור במור בי בארץ בי ארץ ארץ הול מור בי אווי היכל ה' עוד עזה ארא "שראל קבילי פתנשה ". (כ) מראב בר בותו ביהון ביות בי מלו הרומים להם בילו הרומים להם ביותו ביות ביותו ביותו ביותו מותו מלו אות להם להם ביריי. אם היול וכנים יפותו ביותי ואם לא היו לו לא היו לו לא

בקריחה ופיתן נתפר

## מצורת דוד

מנשאים את נמשם. מלפים ומרוממים ומכטיחים את נמשם: שפח. ר'ל לא יסים כן כי לא ימונ משה: (כמ) העצב גבוה גנרי. וכי זה כינים רומה הוא לגלם כנסי ומסולן זכי כוא ככלי שאין כו גורך ומדום א"כ כוטלו מארלם כוא ווכטו וגר' א שהר לא ידשר. עד סנה: על בין ארץ ארץ . ר"ל אכן שהיא ארץ היא מרך מיוחדת ככל הארנות ומולם על כולן: (ל) האיש הוח. כוא כנים: עדירי. שישים מריר "ל נשתח ונהלב ולחוסת כיאור אמר שישים בכר ששר לא לאר כו אלים

'(Gen. 27:27) See, the odor of my son...' and other similar instances.—[Redak]

childless—If he had children, they will die, and if he had no children, he will never have any.—
[Redak] See v. 28, v. 24.

a man who will not prosper in his days—Inscribe him.—[Rashi] I.e.,

## מצורת ציון

לאמר אני אמלוך: (כח) חקצב גבות גפרץ. תכמים פתרוחו ככלי של מימי הגלים שלאחר שנשבר אדם משליכו לחוץ:

נמק. נשבר ופתי תכלי גבות ונשבר הוא שאדם משליכו לחוץ האשש הזת כנירו. אם כלי תוא אין הפק בו. שארם בואם בי ומשליכו: מדוע הושלו דוא וורעו החושלכו אל הארץ אשר לא

ידעו. ומפרש בצירו ומת הוא חדבר זה הוא הפעם שכסרום

ננור עליו שלא יצלית בזרעו איש יושב על כסא דוד ובושל עוד

מנחת שי מפון הוא: (כח) בופלו. בכפה פפנים הומלך המים בחמוף פהח:

(כפן חרן חרן חרן . חד פן נ' פסוקים פשולשים

מנין סרמס ור"ל מנסיחים: (כח) העצב. כן נקרם הללם סנמכד כמ"ם מלדי פגוים (חהלים קר"ם) וזכו לם שמעלל לכ מיכדיו לומק פצרי וליני נפנים ובדרך שאלם קרם כן לכל כללמים: נפיץ. פנין מבירם ורלילם כמו ונפון הר"ם (שומים ד): חמץ. מנין ללון ולוק. וכן כחסן לשדי כי מדרן (איוב כ"ב): הופלו. סושלכו: (ל) ערידי, מנין בשחחה וחורכן כמו מלו פרו פד ביסוד (חהלים קליו): נבר. פים:

inscribe him as a man who will not prosper in his days.

The intention is that he will live all his days in captivity.—[Redak]

Rabbi Joseph Kara explains that he will be childless of the kingdom, i.e., his children will not occupy the throne after him, not literally childless. He will not prosper in his days to return there, there they shall not return. 28. Is this man, Coniah, a despised, shattered image, or a vessel in which there is no use? Why were he and his seed cast away, thrown to a land they know not? 29. O land, land, land, hearken to the word of the Lord. 30. So said the Lord: Inscribe this man childless, a man who will not prosper in his days,

this, Jehoiachin and the other exiles relied on the falsehoods of the prophets.—[Redak]

28. Is...a despised...image—It is a rhetorical question. Is this man a broken and despised image, that he was cast away from My face like a vessel in which there is no use?—[Rashi]

shattered—Heb. אָפּרָּ, broken. Cf. (Psalms 2:8) Like a potter's vessel you shall shatter them (מְּנְצְּרָים). (Others annotated: בְּנֶצְרָּיִם is like 'the idols (הְנֵצְרָּרִים).' 'We may swathe (מְנֵצְרָּרִין) an infant' in Tractate Shabbath 22:6. That is to say, 'Are you despised and broken in your eyes like a small infant who is being swathed (emmailloter in French)? This one is not worthy.]—[Rashi]

This annotation was apparently added to Rashi at some later date by a copyist. The derivation from הַּעַצְבָּיִם is not clear, since this word is used in Scripture only in the sense of 'idols,' which has no connection to the definition of the word in this verse according to the annotators.

Abarbanel derives it from say, sadness. Is this man, Coniah, a sad, despised, scattered person. I.e., is he a poor, wretched person, wandering from one country to another?

a vessel in which there is no use—Such vessels are usually cast out of the house.—[Redak]

cast away—Heb. הוּטְלוּה, thrown, an expression of throwing that has no restoration. Comp. '(Psalms 37:24) If he falls, he will not be cast off (יוּנֶל).'—[Rashi]

he and his seed—Although he was to be inscribed childless, perhaps he had children when he was driven into exile, and they subsequently died in Babylon.—[Redak]

thrown—Heb. הְשְׁלְכּר, synonymous with הּוּטְלוּ, repeated for emphasis.—
[Redak]

29. O land, land, land—He was exiled from his land to another land, and you, the land of Israel, hearken to the word of the Lord. Another explanation: O land, land, land—A land that is a land among lands, the most esteemed of all of them. Another explanation: Eretz Israel had three lands in it: Judea, Transjordania, and Galilee.—[Rashi] The first explanation follows Targum Jonathan. Redak explains that the repetition is merely for emphasis. The prophet is addressing the people of the land.

30. Inscribe—This type of command resembles the command of

יני יי ביילא יצְלַחִ מִזְּרְעוֹ אִישׁישׁבׁ עַלּ-בָּפֵּא יני יי בְּיִרְּנִי וֹבְיִרְ וֹמוֹשֵׁלֹ עָוֹר בְּיְהוּדְה: כֹגִ״ הְּוֹי יוֹנְיִי בְּיְרְעִים מְאַבְּרִים וּמְפִּצִים אֶת־צְּאָן יוֹנְיִּ בְּיְרְעִים מְאַבְּרִים וּמְפִּצִים אֶת־צְאַנִי יוֹנְיִּ בַּיְרְעִים מְאַבְּרִים וּמְפִּצִים אֶת־צְאַנִי יוֹנְיִּ עַבִּיבְּים אֶת־עַבְּרְעִים הָפְּצֹרֶכֶם נְאָם־יִרּוְּרְנִים יוֹנְיְּ עַבִּיבְם אֶת־רָעַ מַעַלְּצִיכֶם נְאָם־יִרּוְּרָנִים אָנִי יִיּבְּיִּ נַתְּבְּיִוֹת אָשֶׁרְ־הַבְּרְעִים הְנְנִי פַּבְּרְ יוֹנְיְּ עַבִּי אָתְרַ צְּאַנִי אַבְּבָּי אָשֶׁרְ־הַבְּרְנִים אָתְרַ צְּאַנִי מִבְּלֵּי יִיְנִייוֹ וְהָשְׁבֹרְנִי אַבְּבִּי אֶשֶּרְ־הַבְּרְנִים נְאָם־יִרְנְיִרְ אַבְּרָּ יִּיְנִי אָבְרָצִוֹת אָשֶׁרְ־הַבְּיוֹת אָשֶׁרְיתִּ צְאַנִּי מְבָּלְּ יִנְיִיוֹ וְהָשְׁבִּתְי אָבְרָבִּוֹת אָשֶּרְרְבִּוֹת אָשֶׁרְרַבְּוֹי עַפְּרְנִים וְבְּבְּוֹי וִבְּעָבְרְיִים אָבְרָּיִים אָתְרָבוֹי וּיִבְּיִבְּרִים אָּתְרִים בְּבִּיִּלְּבִינְם בְּבְּיִרְיִם אָּתִרְיבִּוֹת אָבְּרָבִיים וּבְּבְּיִים בְּיִבְּבְּיִים אָבְיִּים בְּיִבְּיִים אָבְרְבִּוֹת אָבְּרְבִּיוֹת אָבְרְיִים בְּבְּבִּין אָבְרְצִּוֹת אָבְרְבִּוֹת אָבְרִים בְּבְּבִּיְיִם בְּבִּיְים בְּבְּיִרְ אָבְנִים בְּבְּיִים בְּבְּיִבְּים בְּבְּיִּים בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבְּבִיים בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבְּיִּבְיִים בְּבְּבִיים בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבְּיִבְיוֹ עַבְּיִים בְּבִּיְנִים אָבְּרְנִיוֹית בְּבְּיִבְיוֹ בְּבְּבִייְ בְּעִים בְּבְּיִים בְּבְּיִים בְּבְּיוֹב בְּבְּיִים בְּבִּיים בְּיִבְּיוֹי בְּבְּבִיים בְּיִים בְּיִים בְּבְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּבִּיוֹ בְּיִבְּיִים בְּיִבְייִים בְּבְּיִּבְיוֹים בְּיִים בְּיִים בְּבְּיִּבְיוֹבְיִים בְּיִים בְּבְּיִים בְּבְּיוֹים בְּיִבְיּים בְּיִים בְּבִיים בְּיִים בְּיִים בְּיבְּיבְּים בְּבְּים בְּיבְּים בְּבְּיוֹבְיוֹים בְּיבְיים בְּיִים בְּבְּבְּים בְּיבְּבְיוֹים בְּיבְּיוֹבְיוֹים בְּיבְּבְּיוֹים בְּבְּיבְּים בְּבְּיבְּים בְּבְּיוֹים בְּיִים בְּבְּיבְים בְּבְּיבְּים בְּבְּיבְּבְּים בְּבְּיוֹבְּיוֹים בְּיבְּיוֹבְיים בְּבְּבְּיבְים בְּבְּיבְּים בְּבְּיוֹבְיוֹבְיים בְּבְיוֹים בְּבְיבְּים בְּבְּיוּבְים בְּבְּיוֹבְיים בְּבְּים בְּבְּיוֹים בְּיִב

יִנְלַח בִּיוֹפוֹהָי אֲרֵי לָא יולכת פורעיה גבר יתיב על פורסי דוד ועכיד שולמועל דבית יהודה: וסבררין יה עם דאתקר שָׁמִי עַלּוֹהִי אַמַר וַיָּ : כַּרָנון אַטָר פרוסוא דקפרוקיו וה עַמִי אַתּוֹן בְּדַרָתוּוֹן יַת עסי וטלטילהינון ולא תַבַעתוּן וַתְהוֹן הַאָּנָא ססער עַלַּיכוּווַת כּישׁוּת אָמֶר יִי נוַאַנָא אַכְנַישׁיַת שְּאָרָא רַעַמִי מְכַּל מְרִינְהָא נאַהיכ יַהָהון לַאַהְרֵיהון ויפשון

הר"י קרא

בג (א) הוי רועים, מלכי יהודה: (ב) ולא פקרהם יצלח בימיו. מאיש הוה לא יצלח בימיו להושיב בנו על כמאר החתיו שהרי נכודוצה הקבירו מן המלכות והנלהו לו ולנשיו ולנשיו החדש והכסגר עמו והמליך את צדקיתו דודו תחתיו ווה הוא בי לא יצלח מזרעו יושב על כמא דור ומושל עור ביהודה: כל (א) הני רועים מאברים ומשצים את צאן' מרעיתי. תם מלכי ישראל ומלכי יתורה שהריתו את ישראל עד הריתי את ישראל עד מלכו מברת שי מכוחת שי

יהיו לון לא יצלח ביביו. כי כל יפי חייו חית בשבי: כי לא 🛚 בג (ג) והשנשי בסגרים מדייקים מסד יו"ד נסר בי"ן ומסר וו"ו נסר ני"ב

יצלח, ונם כוה לא ההיי לו הצלח' שיהי מורעו משל בידורת השבת תשובת בביה האסורי׳ ואסרו רבותנו ז"ל נרולת השבה הובל שהית כן בנו היה סושל בידורת השבת השבת בביה האסורי׳ ואסרו רבותנו ז"ל נרולת השבה בכיה האסורי׳ ואסרו רבותנו ז"ל נרולת השבה השבקר לו בינו של ארם שנאסר כתבו את האשה אוה עדשה תשובה נחשך לו נור דין לסובי ואסר לו אסרף דובבל בן שאלתיאל בנו יותן נלחה מסברת על הכל שנאסר בתבו את האיש הות עריים ומכר דגלח כתיב ובני בניהו אסיר בנו שאלהיאל בנו ונו׳ : ול) הוי רועים. אסר על בלכי יתדת הרעים את הות עריים ומהם מאברים ומפוצים את צאן ברעיתי בלו' שאני הייתי רועת אותם בשהיו שיכעים לקולי ואחר שהיית אהם רועים אותם נהנתם אתתם בדרך רעה ואברתם והפיצותם אותם בלות : (נ) לכן . ולא מקרתם אותם . ולא מקרתם אותם ומים ומה הם פושים אם סוב ואם דע חידה לבם לדעת כי בען הוא שהסבודהים ונלי ובעוש שלא מקרתם השבתה ליה׳ אנה הם ומה הם פושים אם סוב ואם דע חידה לבם לדעת כי בען הוא שהסבודהים ונלי ובעוש שלא מקרתם

מצורת ציון מיין מיין ביין ביין

בל (6) וכשצים . שנין פיזור כשו ויפן כשם (שמים ה'): ברדיתי. מלשון שלפו: (3) וחררים. שלבון להים: שקרתם. שנין זכרון והשנהה: בילליכם. מששיפה: (1) נייהן. שזורם כמו נוה שלמן (שמים ל'ג): ופרר: יששו פירות ל'ל ויולדו בנום: בכל ימיו כי כימיו לא יללית איש מורשו לשכת של כסא השלוכה ולמשול ביטודה כי כשלה הוא לא ותנה המלוכה לודשו כ"א ללדקים דודו ולא היה לורשו ממשלה מה כימיו אכל לאחר שוחו היה ממשלה לורובל שהיה מורשו:

בג (ה) הוי רועים. יש להתחוק של המלכיה הרעים אשר במעשיהם מאבדים ומסירים את המם ללכת גולה בארלות אויביהם : צאן ברעיתי . הם ישראל שאני להם לרושה: (כ) אתם השצותם.

כ"ל בפוניכם נסודו בין האומות ונדהו בארלות האויב: ולא פקדתם אלתם. לא השנחתם פליהם להיישירם בדרך הישר: מיקר פליבם אוכור פליכם רוע מעשיכם להשיב פליכם גמול: (ג) יאגי אקבץ. וכחסדי אקבן את שארית וגו' כי רוכם יכלו ומסש ישארו: וחשיבותי.

אות׳ הנני פוקד עליכם את רוע מעלליכם: נו) ואני אקבץ . אם על גלות בבל אמר 'תיה פירש ולא ייראו עור זמן רב או'יהית

know where they were and what they were doing, whether good or evil. You should have known that because of their iniquity they would be driven away into exile. Now, as a punishment for not taking care of them, I will visit upon you the evil of your deeds.—[Redak] This is a play on words. The word for 'you have

not taken care' (פֿקָדְהָם) and the word for 'visit' (פֿקָד) stem from the same root (פקר).

3. And I will gather—If the reference is to the return from the Babylonian exile, the words 'and they shall no longer fear' in verse 4 are to be interpreted to mean that they will not fear enemies for a long time. It

for no man of his seed shall prosper, sitting on the throne of David or ruling anymore in Judah.

23

1. Woe to the shepherds who destroy and scatter the flocks of My pasture! says the Lord. 2. Therefore, so says the Lord God of Israel concerning the shepherds: You who pasture My people, you have scattered My flocks and have driven them away and have not taken care of them; behold, I will visit upon you the evil of your deeds, says the Lord. 3. And I will gather the remnant of My flocks from all the lands where I have driven them, and I will restore them to their dwellings and they shall be fruitful and multiply.

to seat his heir on the throne, for Nebuchadnezzar removed him from the throne and exiled him and his wives and his mother, the craftsmen and the gatekeepers with him, and crowned his uncle Zedekiah in his stead.

for no man of his seed shall prosper-In this, too, no man of his seed shall prosper, namely tht no one will occupy the throne of David nor rule in Judah. Although we find that Zerubbabel, his great grandson, did rule over Judah upon the return of the exiles, the Rabbis (Pesikta d'Ray Kahana p. 163a) state that this was because Jehoiachin repented while in prison. They state further: Repentance is great, for it nullifies a person's sentence, as it is stated: 'Inscribe this man childless.' But since he repented, his sentence was revoked and turned to the good, and he said to him, "I will take you, Zerubbabel, and I will make you a signet" (Haggai 2:23). They state further: Said Rabbi Johanan: Exile expiates all sins, as it is said: "Inscribe this man childless," and after he was exiled, it is written: '(I Chron. 3:17) And the sons of Jeconiah, Assir, Shealtiel his son'— [Redak] See above verse 24.

1. Woe to the shepherds—The kings of Judah.—[Rashi, Redak]

He addresses the evil kings of Judah. He says to them: Woe that you are destroying and scattering the flock of My pasture. That is to say, I would lead them if they listened to My voice. Now that you are leading them, you have led them in evil ways and caused them to be lost and scattered in exile.—[Redak]

Kara adds the kings of Israel to the evil kings of Judah. Both were instrumental in bringing exile upon their people.

2. and have not taken care of them—You were not careful to watch them.—[Rashi]

You did not watch over them to

אותם . לה נוהרתם לשומרם: (ר) ולא יפקרו ולה יחסרו לשון ולה נפקד ממנו היש (כמדכר ל"ה) (ה) והשביד. וילניה: (ו) ה' צדקינו . ה' מלדיק הותנ שנלו בעונם: (ד) ולא ייחרו ולא יוסריו. ולא יחסריו ככו ולא נסקד סכנו איש: (ח) ועשה כשפם וצדקה בארץ. לא כיחייקים שבאסר לו אביך הלא אכל ושתח ועשה כשפם וצרקה אבל אתח אין עיניך ולבך כי על בצעך ועל דם הנקי לשפוץ: (ו) וחו שבו אשר יכראו ה' צרקני. מת' ה' שוספנו מן האומות אשר הרמי ולי צרת שתחור היו מא שתחשת ברציי שתחפונות האשר

יירשו לנו. צדק האמור כאן היא משפט כריא ושפטו את העם משפט צרק וכת"י הין שמיא ריתון קרן לית יתעברון לנו מנחת שי מרחת שי

משמעו לעולם ורוא אומר על קבוץ זה הגלות כבו הפרשו תבאח אחריו ותיא הגכון זי (זו והקיסותי, ורכום. ירכו אותג כם הרוא התבין זי (זו והקיסותי, ורכום. ירכו אותג כם הרוא המבין זי (זו והקיסותי, ורכום. ירכו אותג כם הרוא המבין זי אים לבן היא בקר. א שיש: (ה) הנה ימים באים. צמח צדים, זהו המשיח וקרא צמח שהיה "צתחי בדיק יחיו עם צדיקים חד בתולם ככון שאחר יפרו בימיו צדיק יחיו עם צדיקים חד בינו וצדיק ואבר היבא ובימיו צדיק ואות המשלח לחוק מבין לאום המביל להין בכון המקול להי מבר כבו למוק המביל להין ככון למען בצוע בצע מספיר עליו מפר כי הברי בגד וגן וחלך מלך כי באמרו וכלך ידענו שהוא מלן אורי בלך היא להיק העלכות וכת"י וצלח וכן ויהי דור לכל א בישראל לד כמו שאבר עליו ובשלו מים וצדים ומבה וכבים מפים לא בישראל לד כמו שאבר עליו ובשלו מים וצדים ומבה על אורי ביל ואחרים זולתו: (ח) בימיו. זוה שבו אשר יקרא על שפים יודה צדף מלן לו אור לשים למובח ה' נסי על לו שבים יודה צדף מלן לו המדיא על לחד לפי ענינו והבריאה על דרך הקריאה שקרא משה רבינו עליו השלום למובח ה' נסי בו וכן ותם העיר מיום ה' שמבה ו"ת רתחין כךול התובצא בו וכן וויה ותבצא בו וכן ווים חום ה' שמבה ו"ת רתחין כךול הית בו וכן וויה ותבצא בו וכן ווים מום ה' שמבה ו"ת רתחין כךול הית בי בו וכן ווים העד מיום ה' שמבה ה''ת רתחין כךול הית בי מיום ה' שמבה ה''ת רתחין כךול הית בי מום ה' שמבה ודית רתחיים בו וכן ווים העד מיום ה' שמבה ה''ת רתחין כך לות הנו

. בספרים פדוייקים חפר יו"ד בחר וח"ו : (ד) וכקפתי פליהם מספרים מדוייקים חסר דחסר רכן נונון פלים כפסורות אלין וכ פון כ" פול דמולו וסיפון מסר ניחיקלו כוף סיפון פ"ז ולול סון " חסרים ול"ז וסיפון נסכר נפרבים במקבר וכן כוח": (ם) וכק פחי נודד. שכספור: (ו) אבי יקרהו. נכפרי מסדר האל"ף נכשיל לפוירו רכים כליש בסוף מלחר כמחירד: יקרהו. לל ירוך בקורת לקרות יקרתו כשורק כפ"ם בתיוה דפום שתם ירון יכשל: יום שמו חבר קרחו כ' | זדקנו , כחב ן' פורח כרים פרשם יחרו ני שם המשיח ה' ודקנו כפו שקרה פשה לפונח ש' נפי . יהנחון חפר כי השם דכק פם פלח יקרחו ושם כפשית כוח לדקוד והנה הוח ששפה כפל השפפים ששם שרחת כפית יקרחו ינו' פיין שם וגם פה שנחב כפרשת וישלת על פסוק אל אלהי ישראל וכן פירם רד"ק נאן וגם צירפיה ל"ג עלפסוק אשר יקרא לה ה" | דרקנו. ולבך יכין כי נה" | יר חב ונה' | נסי ונה' | לדקנו בשני המקומות ונה' | שמה דפוף יחקחל בכולם ים שכוק אחר שלם כ' וכצכוק ויקרא לו הל הלכי ישראל ים מפחא כשלם אל וכן כפסוק ויקרא לו ה' שלום (בופשים ש"ו) יש טפחא כה' וזו חכפה מפוחרה שנעל השפשים להורות לנו כי גם בלכולם כבם ה' יקוחו הפשכילים חהירו ויבינו כי נשנג כי לבדו ולא הנהראים בשמו וכן בבראשית רבה פרשם נים משה ניסו של יבראל ונו' ופי הוא ניסו של מבה הקנ'ה שואפר ויקרא לו כ' נפי. דור רופן של ישראל ונו' פי הוא רופו של דוד הקנ'ה שואפר ה' רופי לא אחסר ירושלם ארו של שולם פי הוא אורה של ירושלם הקב"ה דנתיב והיה לך ה' לאור פולם . ונפדרם חינה רנחי פל כי רחק פמני פנחם נפנק שמו של פשיח חפר ר' לוי סכה לפדינהה דבמה כשם פלכה ושם פלכה כשם הלהיה מכה לפדינהה דשמה כשם שלכה נ זיב ופס הפיר פיום כ' כפה יפס פלכה כפס חלהיה פוחפר חה פפו אשר יקראו ה' לדקנו. ופיין מה שנחנשי נפרשת במום פל משה משה ובפרשת

את יקראו ה' לדקור. ופיין פה מכחבים בפרם מפות כל פתה פתה וכפרם. כי פתה כל פשוק ייקרא כמם כי וכמום ייחול וככלר פי פלי פיפן ד' ייפר מוחד שם וכם ככיר מוף פ' צ'ים כל ממוק וייקרא וח אל חלורי ישראל ווכרקאוםי מבופנ'ן שם ופכודם פקום מוף לא ממקה ספנודם ח" כ'א מחלק מפרי החורה ודור אפונה פאפר כ' מוף שפר ז' ח' כ' בעלה ומפו' שם ועוד אריה באצרון שם ופכודת שיון באצורת דור

אשיב אותם אל מדורם ושפה ידכו : (ד) והקשותי. אני אקים להם רופים השרים והם ידפו אותי להנהיגם בדרך כישר: ולא ייראי. ולכן לא יראו שוד מן האושות ולא ישברו ולא יכיו נחשרים : (ה) והקשותי (ד) יחתו. פנין שכר ופחד: ישקרו. פנין מסרון כמו אשם רפוחס לש פקדו ושם נידו: (כ) והשכיל. פרן הנלחם כמו ויסי דוד לכל

לדוד . הקים לדוד מורפו לפת לדיק זהו פלך הפשיח : ופלך פלך . פלך יפלין פל ישרהל והלליח ויפשה משפח ולדקה: (ו) ביפיו . כיפי בפשיח חובם גם יהודה גם ישרהל ישרון כחרלם . לפסח לה כמו בפיח שני שלה חור כ"ה יהודה : וזה שבור . של המשיח השר יקרה הום

ly unknown, that he will be a righteous king, not like Jehoiakim and Zedekiah. Also, that there will be but one king, no longer the separate kingdoms of Judah and Israel.

6. In his days—I.e. in the days of the Messiah.—[Mezudath David]

Judah shall be saved and Israel

shall dwell safely—unlike the days of the Second Temple, when only Judah was restored.—[Mezudath David]

that he shall be called—Lit. that he shall call him, viz. that Israel shall call the Messiah.—[Redak]

The Lord is our righteousness-

4. And I will set up shepherds over them and they shall pasture them, and they shall no longer fear nor shall they be dismayed, nor shall [any of them] be missing, says the Lord. 5. Behold, days are coming, says the Lord, when I will set up of David a righteous shoot, and he shall reign a king and prosper, and he shall perform judgment and righteousness in the land. 6. In his days, Judah shall be saved and Israel shall dwell safely, and this is his name that he shall be called, The Lord is our righteousness.

may also be taken as a reference to the Messianic era and interpreted literally. Redak is inclined to accept the second interpretation, which places these verses into the same era as the following section. Ibn Nachmiash and Abarbanel also interpret this passage in like manner.

4. And I will set up... and they shall pasture them—They will pasture them as the good shepherd does.—[Redak]

1.e., they will have good leaders, who will lead them on the proper way.—[Mezudath David]

Unlike the many years of the exile, when they had neither king nor prince, I will set up rulers over them, who will rule them properly.—[Abarbanel]

and they shall no longer fear—This refers to the Messianic era, when the Jews will no longer fear the nations. Unlike the days of the Second Commonwealth, when they were subordinate, sometimes to Persia, sometimes to Greece, and sometimes to Rome, thus always living in fear, they will then fear no nation.—[Abarbanel]

- 5. of David—In the Second Commonwealth, the kings were not of the Davidic dynasty. Consequently, this passage could not possibly refer to that era, but to the Messianic Era.—[Abarbanel]
- a righteous shoot—This refers to the Messiah. He is called a shoot to indicate that his emergence into the world will resemble that of a shoot, which sprouts among myriads of other shoots. So will it be in Messianic times, when the Messiah reveals himself, that the majority of the world's population will be righteous men. Comp. (Psalms 72:7) In his days, a righteous man shall blossom. Also, '(Isaiah 2:4) And reprove many nations.'—[Redak]

This verse is also reminiscent of Isaiah's (11:1) And a shoot shall spring forth from the stem of Jesse.'—[Abarbanel]

and he shall reign a king—The double expression is for emphasis.—
[Redak]

Abarbanel explains that the intention is that the king will be of the house of David, that he will emerge as from under the ground, previous-

ָר נמני

ロメーンと ישראל מארע צפונא וכן כְרִינָרָא רְאַנְלִיהִינוּן שמן צונם לכני אחבר לבי במעי ועו 5. C.C.C. י קכן הא יוסנא אָה שור בלבורהא בני וראסיק ית בני ישראל ה אֵלְבֵּין יְהוֹן מִשְׁתְּעֵן מלחורים דיי פל גרְםי הֵיֵהי כּנְנָר לני וניגנורא סן קרם הקביה מן קרם אַכר יי וְלֵא יְבוּן משְׁהַעוֹ להקונית ביועל ארעהיו: רמארים: **ביומוהי** : רמשממי ראסיק אַלרא בור בי בינילר אר Linz L いなロ S ゴブ ניטים עצים Ž Ü, Z プログロ 2 Z SZ Z 느 <u>;</u> ٠٧.

Las U.N. was type: trade to burst on other struct (trade t) is to e. Charles Brechen:

נימיו של וה: (ש) לנביאים נשבר לבי בקרבי. לנכרי הנכיאים האמרים שלום יהיה לכם נשבר לני: דהפו. הולכים ונשים ככנפי לפור המרהף של קני. (מרנגליר"ש בלש"ו): משני ה'. שאני שמת ממנו נוירה רשה זאת: ש קא פר מנ (נמח ז) - אי הי ביח זי היבונט: הבוין סן קרס ה' בינסהרי" (ש) החשו כל כצמותי. כמי על נוילי ירחף: לנויאים נשבר לכי בקרני. ספני גביאי השקר: הייתי כאיש שיכור וכנבר שני יון. שאני שופע כשי וקביה יובשונאית סרה הארין שתיה הארין שתתאבל

מנהה שי

the control of the co

סה ימשה כן הייהי מפני ה' שבוא מחולל על ידי הנביאים

סצורת ציוו

בנזטרן: (ח לכן . אלח שני הבסיקים נאסרי למזלה אלא שיש מי גניהם שני משם בקצח הבלות כי כן הרך הסרא לכזיל עלן מלין אי מטקים כס"ש יהזנין אחר והבמל בכ"ם לחיק הזנין וכבר מרשנו אלו המזמקים לפעלה בסקים: (ח) לבראים . גניבר נגיא השבף שהם סמיי ייס-אל כי לנילה הם שהם אומרי . בניברות נבואי האסה אנל הם ממים אותם ואופרים להם . הולכות נבואי האסה אנל הם ממים אותם ואופרים להם . מים י התגורוי וכן כן רבר שנהם אל שני הטים: וכנבר מצורק, דוד

7. Therefore, behold days are coming, says the Lord, when they shall no longer say, "As the Lord lives, Who brought up the children of Israel from the land of Egypt," 8. But, "As the Lord lives, Who brought up and Who brought the seed of the house of Israel from the northland and from all the lands where I have driven them, and they shall dwell on their land."

9. Because of the prophets my heart is broken within me, my bones shake, I was like a drunken man and like a man whom wine has overcome,

The Lord will vindicate us during this one's days.—[Rashi, Mezudath David]

Redak explains: God's righteousness will be with us forever. He draws a parallel between this and Moses' altar called "The Lord is my miracle," and Jacob's altar, 'God is the God of Israel.'

7f. See above 16:14f., where the same verses appear with few changes.

Since the future redemption will be so much greater than the redemption from Egyptian bondage, the latter will not be given the importance it was given previously, but will be secondary to the later redemption when mentioned in oaths.—[Mezudath David]

8. where I have driven them— These are the words of God, not of the one swearing, who would say, "... where He has driven us."—
[Mezudath David]

9. Because of the prophets my heart is broken within me—Because of the words of the prophets who say, "You shall have peace," my heart is broken.—[Rashi]

Because of the false prophets who mislead Israel and tell them to follow their desires, for they are endowed with prophecy and perceive this message, that no evil will befall the people.—[Redak]

shake — Heb. 1007, sway like the wings of a bird who hovers over his nest, (trenblent in O.F.) tremble.—
[Rashi]

and like a man whom wine has overcome—lit. whom wine has passed over. I.e., like a man whom wine has overpowered and he has become drunk, not knowing what to do. So was I because of the Lord,

(י) מפני אלה. שכועת שקר: אבלה. חרכה: מרוצתם (קורש"ח בלש"ו) וי"ת ל' רלון: לא כן. לח כדין: (יא) נכ נביא גם כהן. חפי' אלו שהכל למידין מהם: גם בביתי מצאהי רעתם. שהעמידו דמוח נהיכל:(יב) בחקקלקו'י חרך חלקה שהרגל מחלקת כה וחלדם נופל: בחלהלהור

מצאהי רעתם. שהעמידו דמוח נהיכל:(יב) כהדקרקר'י ארץ חלקה שהרגל מחלקת בה והאדם נופל: כחלקדקור באפדה. כשלון על כשלון חלקלקות באור יש כשלון אפלה רד"ק מתח בית מחדמם רקה. כלומר לרף ירוצו: ונבורתם לא כן. לא נכונה: (יב) לכן יהיה דרכם להם. אפילו ביום: כחלקלקות במל כסו בסקום חלק שאדם כחלקלקות מח"ל כסו בסקום חלק שאדם כחליק שם במלילה. יחלקלקות מח"ל כסו בסקום חלק שאדם כחליק שם דבליו בשהוא פילך בסקו"א אפילה ואינו נוהר על אחתו חלק נומל כסבו שם באינו יכול לעכור על רגליו ונופל מפני מכיו רברים. אחת שהיא סקום אפילה בכיו וכל עמור כל על מור בינו של ובבא הדיחה שם היחין משוועל לעמור כל עיקר וות הוא ידחה שםריחין מכורת שוועל מכור כל עיקר וות הוא ידחו ונפלו בת: מכורת ש"

פדפוסים וחשונים: (ינ) ידחו. פופיל שוח כפוכג פכלול דף פנ"ו: תואלה: ומסני דברי קרשו . שהם בתוללים על פיהם שהב

אוסרים כי דבר ח' חם משההם ותנה מנאפים מלאה תארץ ועדר כי מפני אלה אבלה הארץ ופספני שבותו שקר נצואפים. איך יוכלו ליפות מהם מעשההם ותנה מנאפים מלאה תארץ ועדר כי מפני אלה אבלה הארץ ופפני שבועות שקר נשתתה הארץ אלי שתי הרעות הם ברוב אנשי הארץ ואיך יוכלו נביאי השקר להפעותם כי לא תנא עליהם דעה ותנת חם רואים לעיניהם כי רב אי ושחתה מפני רוב מפשיהם הרעים: נאות מרבר. מקום מרעה הכתמית: ותהי מרוצות ברע את ה: כן. פירושו אמת כבי לרעה כי לא ירוצו לדבר מצוה ולעבורת האל אלא לדעה: ונבורתם לו: כן. וכן נבורתם אינות לרבר מאת : כן. פירוש אמת כבי כן בנות צלמחר דוברות שהיה להם לאות יובר של ברעב בי בי בי אות מרבו בי להם שלא יתנבאו בשם ה' למא תמות בירינו ו"א מרוצ בי עון רצון רצון אחמים להם שלא יתנבאו בשם ה' לא תמות בירינו ו"א מרוצ בי עון רצון מעל ופיי נבי בי בי בורת בורת של בי של בי של בי של ופיי נבי בנות מהם ברבר יכרי וכן ברעב בי בנות הקרדש ויש מהם רברים להודים ולא שכהני הלאם כמ"ש מהם רברים להוחירם וכהן הוא מכחני הלאם כמ"ש מהם בלאהים אחרים: ועים לכן והיה. כתלקלקית באפלת, כםו דרכים הלקלקות שתמפר רבל ההולך בהם כי על פנים יפלו בת מצורת צ"יון כמורה הבי יוון ובי לולו ידחה אתם דרהה מאחריהם כי על פנים יפלו בת השהה ה מצורת בייון

סול שלי מסני כ' שהיה מחול ע"י הנכולים הללה ומסני דכרי קדש שמפה מחוללים של סיהם: (י) כי מנשמים. כי של ידיהם שלחה הלהן ולהף זונה ז כי משני אלה. בעבור שניתם שלה הכלה! שלחה הלהן ולהף ווניה ז כי משני אלה. בעבור שניתם שלה הכלה! כסבתם חשתת הלהך! וייבש מדורי החוד כי לניפה ולל (סורכה! ברוצחם. ת הצורם הלב שבהם לונה של דכר ככון ולחת: (יל) ובניאה וגבירתם. ת בורם הלב שבהם לונה של דכר ככון ולחת: (יל) ובניאה זה נכיל שקר: כהן. זה כהן הבעל: תופה. מתונים לכני לדם ולונים לומניים הלמת: לם בביחי, כהחד'ק מלחםי קסתם כי סיו ולונים לומניים הלמת: לם בביחי, כהחד'ק מלחםי קסתם כי סיו

כמו פל נוזליו ירתף (דכדים ל"ב): (י) אלח. מנין שכוסה כמו ובמטה קול לוכ (יוקבלה כ"ל): (י) אלח. מנין שכוסה כמו מלכן מלכל הלרן (מושם ד"): נאות, מנין מדור כמו בנלום דשל (מהלי כ"ב): ברדבר. לפמים יממר לשון מדכל של מקום המושה שמוך למדכר כמ"ש הכלון המהכה כמדכר (ש"לה":): פרוצתם. מל רילם ומהיכות הבלידה: בן. נכון ולמת כמו לל כן כדיו (יששים ש"): פרוצתם. (יב) בחלקלקות. מלשון חלק: באפלה. מנין מושך: פקודתם.

שונחים שם לאלהים אחרים: (יכ) דרכם להם. ב"ל יוכשלו בדרכם כמו ההולך כאפלה כשקום חלק שהוא נוח שיאמדו רגליו: ירחר

their evil—For they placed an image in the Temple.—[Rashi]

For even in the Temple they would worship and sacrifice to other gods.—[Redak]

Redak takes this passage as an indication that it is the Levitical

priests, who performed the Temple service, that are meant in this verse.

12. like slippery places—Smooth ground upon which the foot slips and the person falls.—[Rashi]

like slippery places in the dark— Stumbling upon stumbling. On slipbecause of the Lord and because of His holy words. 10. For the land is full of adulterers, for because of oaths the land mourns, the dwellings in the wilderness are dried out, and their eagerness was evil and their power not right. 11. For both prophet and priest are false; even in My house have I found their evil, says the Lord. 12. Therefore, their way shall be for them like slippery places in the dark; let them be thrust and fall therein, for I will bring evil upon them,

Who is profaned by these prophets. —[Redak]

and because of His holy words—which are profaned by these prophets, who claim to have the words of the Lord.—[Redak]

Abarbanel understands this to mean that Jeremiah was upset by the fact that he would lose control of his faculties when the spirit of prophecy would come upon him, while the false prophets would experience nothing of this sort. They would prophesy although engaged in physical pleasures such as adultery.

10. For the land is full of adulterers—How can they praise the people's deeds, when the land is full of adulterers and because of false oaths the land mourns? These two evils have spread throughout most of the inhabitants of the land. How then can the false prophets mislead the people to believe that no evil will befall them when they see with their own eyes that most of the land has been destroyed because of their evil deeds?—[Redak]

Abarbanel explains that these were the sins of the prophets.

Ibn Nachmiash interprets 'adulterers' figuratively, meaning idolators, since idolatry is frequently

represented by the prophets by 'adultery.'

not right—Not according to the law.—[Rashi] Heb. לא בן. They do not use their might for matters of truth. Instead of using their power to stop the false prophets from telling their dreams and their lies, they overwhelm the true prophets and tell them not to prophesy, as they did to Jeremiah, when they threatened him with death.—[Redak]

Jonathan renders: And their mighty men shall not prosper.

11. both prophet and priest— Even these, from whom everyone learns.—[Rashi]

Jonathan renders: For even the scribe, even the priest. 'The scribe' denotes one who admonishes the people. ביא denotes 'speaker,' either one who speaks with divine inspiration or one who speaks lies like the false prophets, and also the teacher of the people who speaks to them to admonish them. The 'priests' are the Levitic priests who served in the Temple.—[Redak] Mezudath David defines it as a priest of Baal.

are false—Heb. אָנְמָּל, an expression of wickedness and flattery.—
[Redak]

even in My house have I found

אַיָתִי עַלַּידוּן בִּי שְׁרָא שנת סעורו הוביהון אַפר ייָן יג וכנכייַ שׁבְּרוּן חַנֵיהִי רָשֵּע סְהְנַבְּ בשום מעותא וספען יַת עַסִי יַת יִשׁרָאַלּ : יד ובנכני ורושבה הזותי שָׁנוֹ וַנָאִין וּכְהַלְּכִין לָבֶיתַב גָבַר בון בּישָׁתַיה הַוו קָרָפֵי כּוּלָהון כַּסְרוֹם וַיַּהַכָּהָא בַּעַמורָה: סי בְּכַן כּרְגון אַסָר יִי צָבָאוֹת עַלּ נָבְיַ שְׁקָרָא הָאַנָא סְיָהֵי עַלַּיהוּן עַקָּא

כלא הלקלקית ים כשלון: (ינ) ובנביאי שוסרון ראיתי | שתה: שערורה . דבר מגינה: וחוקו ידי סריעים. תפלה . קודם שנל: (יד) ובנביאי ירושלם . אני רואה - אומרים לרשעי שלום יהיה לכם: לבתתי שבו, שלא ישופו

מנחת שי (שו) חנפה . הנו"ן כשנם נקודום והפ"ה ברנם :

ולרוב מחירות הנפילי זער בה שלש סבית חלקות הררך יהאפלה והרחיה: ירחו. בלעיל שלא כבנהג נחי הלמ'ר

ניג) ובגביאי שיברין. הפל' .כמי נכיאיך חזו לך שוא והפל ולא נהן חפלה ענין דבר גרוע שאין לו מעם : הנבאו בבעל . כי אחאב קבר את הבקל וקבו נביאי שקר רבים בתעבאים בכקל שהיו ד' סאות החסשים איש ביםי אתאב שהרנ' אליהו ואהרי כן קפו אחרים שהרג יהוא הזם היו מתעים את ישראל עד שנלו בעתם אבל כירושלים לא קפו גביאי הבקל ולא עברו לבעל כלבי יהורה כי אם שוד ג' ההההודה שתכים שני שה אינה שנה בשנם אנה כיו שלים לם עם גביאי הבעי ולא עברה לבעל כלכי יהודה כי אם מנשה ואחרי כן שב בתשיכ": הנבאו חסר תי"ד התפעל ומשפסי התנבאו: ניוז ובנכיאי ירושלי". לא התנכאו בכעל אבל היחה בהם דרך רעת: שערורת, פירש רשע ולכלוך: נואף. כמ"ש בצרקיתי ובאחאב וינאפו את נשי רעיה': והירוך בשקר, שהיו אוסחים כי דרבר ה' בהם נוחוקי יוי כרעים, שהיו אוסרים להם שלום יהרי לכם לפיכך לא היו שבים מרעה': לבכתי שבו. שלא: שכו כלובר הם, נרפו להם שלא שבו וכן לכלתי תכרים שלא להקריו בלחי האי אומרים מה שלא ראו: כסרום. כאנשי סרום: ורשביה כבסורת, ויוסבן ירושלים באנשי עמורה כלומר רגביאים כעם והסם כנביאים ברשע ובמששם רכים: נסו) לכן, כאכיל אותם לענה , אביא כליהם צרת פרה כלענה וכסי ראש ודיא סם הכות : תנופה , רשע ונשוא פנים שתם

כצורת ציון פנין וכרון: (ת) תפלה. פנין דכר גרוע מכלי עשם וכן ולה נתן ספלה לאלהים (איוב א'): ויתתי . לבין חופה: ויד) שערורה . פנין דכר פגונה כפו שפה ושערורה (לציל ה'): נאיף. פנין זנום: סרתים. רשטים: (טו) לתנה. מין ששל מד': והשקיתים'. פנין שתיים: מי ראש . מי פחימת פשל מר ששתו רחש לפו וישקנו מי

סצורת דוד יהיו כדהים ממהומם ויפלו כדרך: כי אביא. כזה יפרש כאשית הפקרא לומר המכשול יהיה כי אכים הרפה: מקודתם. זכרון פונותיהם לפלם פליכם נפול: (ינ) וכנביאי שיםרק. כ"ל כמו שמחו רחיתי כנכיחי בומרון דכר גרום מכלי מסם ווהו מה שנכחו בשם הכפל והחפו חם מתי ללכי כדרך כמה: (ש) ובגביאי ירושליי. כ"ל כן שני רוחה כנכיחי ירושלים דכר פגונה וזהו שהפה שפופים

פניאוף הולכים כדרך שקר ופחוקים ידי רששים לכל ישובו פרסחם כי פנפאים להם לשלום: כלם. כל כני יהודה: וירשבית. יושבי ירושלים: (שו) הגני שאביל ונר'. כ"ל אכיא שליהם לחת פתובות וגדולות: כי שאת ונרי. של ידיהם ילאה תנוסה לכל הארך כ"ל

wormwood and poisonous water.— [Redak]

falseness-Wickedness and flattery, for they would praise their deeds and favor them not to reprove them.—[Redak]

to all the land—To all the inhabitants of the land.—[Redak]

the year of their visitation, says the Lord. 13. And in the prophets of Samaria I saw unseemliness; they prophesied by Baal and misled My people Israel. 14. And in the prophets of Jerusalem I saw a horrible thing, committing adultery and going with falseness, and they encouraged evil-doers, that none returns from his evil; all of them were to Me as Sodom and her inhabitants as Gemorrah. 15. Therefore, so said the Lord of Hosts concerning the prophets: Behold I will feed them wormwood and give them poisonous water to drink, for from the prophets of Jerusalem has falseness emanated to the whole land.

pery places in the light there is stumbling. In the dark without slippery places, there is stumbling.— [Rashi]

13. And in the prophets of Samaria 1 saw unseemliness—before they were exiled.—[Rashi]

unseemliness—Heb. מְּלָה, something improper that has no reason.
—{Redak}

they prophesied by Baal—Because Ahab worshipped Baal, and many false prophets arose, prophesying by Baal, for there were four hundred and fifty men in Ahab's time slain by Elijah. Later, others arose and were slain by Jehu. These prophets misled Israel until they were exiled because of their iniquity. In Jerusalem, however, no prophets of Baal arose, and the kings of Judah did not worship Baal, except Manasseh who later repented.—
[Redak]

14. And in the prophets of Jerusalem—I now see.—[Rashi]

a horrible thing—Heb. אַערוּרָה, a shameful thing.—[Rashi]

Redak renders: wickedness and contamination. See above 18:13.

committing adultery—As below (29:23), concerning Ahab and Zedekiah, 'and they committed adultery with their friends' wives.'—[Redak]

and going with falseness—For they said that the Lord had spoken to them.—[Redak]

and they encouraged evil-doers

—They say to the wicked, "You shall have peace."—[Rashi]

Therefore, the people did not repent of their evil deeds.—[Redak]

that none returns—So that the evil-doers would not return each one from his evil.—[Rashi]

as Sodom—As the people of Sodom.—[Redak]

and her inhabitants as Gemorrah—And the inhabitants of Jerusalem like the inhabitants of Gemorrah. I.e., as the prophets so was the people, and as the people, so were the prophets in wickedness and evil deeds.—[Redak]

15. **feed them wormwood**—I will bring upon them trouble as bitter as

שע לבהון מבללין לא

רָברנויו קרסי פנילי:

אָבְרִין לָא תֵיהֵי עַלַּיכּוּ.

מן

יָכָל יַתְבִי אַרְעָא: אות אל־תשנ שי כּרָנן אַמרייַ צְּכָאוֹת לא הַקבְּלוּן לְּפַתְנְמֵי ָּכוּו מַשְעוֹ אִינוּוְ רָכוּוּ בְּקִימָרָא דָיָי: יוּ אַסְרָיי בּנְכוּאַת שְׁקַרֵיהוּ שַׁלָּכָא וָהָא לָכוון וְכָּוֹ רָאָנֵיל בָּהָרָהור לְבֵּיוּ בישתא: יח צבי לא קַמוּ וָאָהָנְיֵי קָהוּן רָ מן קרם יי ולָא חַוּוּ וּלָּא שַׁסעוּ יַה פּהָנְטוּהִי וְלָזּ אַצִיתוּ לָּמֵימְרַהּ וְלָּאַ קבילו: ים הַא מְזוֹפִיהָא

המריעים חים מרעהו: (יו) וכל הולך בשרירות לבו ונו'. ולכל הולך כשרירות לבי ונו': (יח) מי עמד בבון דר"ק

(יח) כי מי עמר בסור ה׳. כלומר דגביא העומד בסוד וו׳: וירא חשמת. את דבר ה' ומי ששטע מניד לנכו. אבל מי בכם נביאי השקר שהקשיב דבר ה' וישמע: (ים) הנה. אני רואה: פגרת ה' חבה יצאה ופער בתחילל. היכן. על ראש רשעים ה'. וישמע את הנגזר מלפניו איתו בהקשיב דכר תורת כנהה שי

(יי) וכל כלך נשררות. מלח הלך חסר וח"ו ככשרים כ"י מדויקים ודפוכים ישנים ביופים להם מעשיהם ונושאים פניהם שלא להוכיחם: לכנ

נס כב"ג (ה נפנה עם המוחים מניחים: (יח) זמרי. זמרו ק': הארץ. לכל יושבי ארץ יהודה: (מזו בה אבר. על דברי הנביאים. כפו אל דברי וכן וילך אלקנה הרפהה על ביתו כפו אל ביתו ונהן הספר על אשר לא ידע ספר כפו אל: מהבילים. כפתים אהכם לדברי הכל לאמר שלום יהיה לכם כי ההזון שהם אוכרים מלבם הוא לא כפי ה": מ") אוכרים אכור , המסור הוא ברוכ קודם הפעל וכאשר יבא אתרי הפעל הוא לחוק הפעולח ככו ויברך ברוך אתכם והרומים לו: וכל הולך בשרידות לבו. כמו ולכל הולך ולכ"ד לבנאצי שובר עומדת במקום שנים: ניתו כי מי עמד. כי מי כהם שעמד במוד השם רוצה ליבר בסוד הנכואה ואיך יאמרו בי דבר השם אתם 'וויא. מי במראה הנבואה : וישמע, הראשון בשוא הוייו ההשני בפתח ביייו : נית והנה מצרת ה'ו חכהי צאה רב בסקים מהיד כדרך הנבואת בסקיםות רבים כי דבר ה' הנבוא' קיים כאולו נעשא ההנבואה הואת שתיד ליכות המשוח כי או יכלו הרשעים כלם ואמר זה אנינן על דבר נביאי השקי הרשעים כי בבר אמר כי יישה משפם בהם בכיש הנני מאכיל אותם לענה ואמר אף על פי שאין האל עשה משפם ברשעים כלם הנח ימים באים שהצא כערת ה': חמה יצאה, כחמת תצא אותה הסערה מיפני תאל ותחול על הרשעים עד כלותם: וסער מתחולל. סצודת ציון

## מצודה דוד

כולם מחניפים לילרה למלאות תאותם: (פו) על דברי. אל דצרי: מהבלים . חופדים לכם דכרי הכל : חזון לבם . פרחות לכם ידכרו כי לח כחו כנכוחה כה כידים מלכם: (יו) אופרים אפור. כגילים הם לומר להרשמים התנחלים חותי ה' דכר שלום יהיה לכם: וכל דולך. ולכל ההולך כשרירום לכו הפרו וגו': (יח) כי בי עסד. נהן כעם למה לה ישמעו הליהם בהמרו כי מי מחלה משד כם:ד ב' להכל נכוחה ופי רחה פרחות כנכוחה ופי פהם שמש חת דכרו כי כהיותי

ראש (לטיל ה'): (פו) בתבלים. מלשון הכל: חזון. פנין כחיה. וע"ם רוב יחמר על מכחה הנבוחה: (יו) למנאצי, פנין בויון כמו כי נחלו ההנשי' הת מנהת ה' (ש"ח כי): ובל. כמו ולכל: כשרי שנין רחיה ר"ל מה בהלכ רוחה והומד: (יח) בפוד. ר"ל מקום כשבת הנכוחה: הקשיב. ענין החונה וקכלה: (יט) סערת. לוח בערה: חבה. למו כחפה: מהחולל, פלשון היל וחלחלה:

רשטים אינם ראויים לנכואה: כי הקשיב . אמנם מי שהקשיב דצרו צירמיה שהקשיב בקול כי ועשה מלוחיו הוא השומם הנכואה ולא הרששים האלה: (יט) חסה יצאה, חלא כחמה עבר כמקום עתיד: וסשר סתידולל . הססר הוה הוא מלא מחלחלה ורעד והוא יכים

denied God's word, but followed their own heretic thoughts, the prophets would say, "No evil shall befall you." In verse 18, he elaborates on the theory that there is no prophecy. 'For who stood in the council of the Lord and will see and hear His word?' It is impossible for a man to stand and to know the counsel of the Lord, for it is

impossible for him to see or hear God's message, for spirit cannot be perceived by the physical eye, neither can a spiritual message be heard by the physical ear. 'Who hearkened to His word and heard?" Even a bath-kol, a heavenly voice, heard from a distance, is impossible, for the human ear cannot hear a spiritual voice. In this way, Jeremiah

16. So said the Lord of Hosts: Do not hearken to the words of the prophets who prophesy for you; they mislead you. The vision of their heart they speak, not from the mouth of the Lord. 17. They say to those who despise Me, "The Lord has spoken, 'You shall have peace,'" and [to] everyone who follows the view of his heart they say, "No evil shall befall you." 18. For who stood in the council of the Lord and will see and hear His word? He who hearkened to His word and listened. 19. Behold a storm from the Lord has gone forth [with] fury,

16. **Do not hearken**—He warns the people not to heed the false prophets.—[Malbim]

they mislead you—Heb. מְהְבֶּלִים, from the root הָבֶּל, futility. They entice you with futile words, saying that you shall have peace, for the vision they tell you is from their own heart, not from the mouth of the Lord.—[Redak]

Others interpret simply: They tell you words of futility.—[Mezudath David, Malbim]

The vision of their heart they speak—Sometimes people tell lies in the name of the Lord. The statement itself, however, is not futile but is of some use. In this case, however, these prophets speak both lies and futile words.—[Malbim]

Jonathan renders: The wickedness of their hearts they speak.

17. They say—They constantly say to the wicked who despise Me, "You shall have peace."—[Mezudath David]

and everyone who follows the view of his heart—And to everyone who follows the view of his heart etc.—[Rashi, Redak, Mezudath David]

18. For who stood in the council of the Lord—and will hear what is decreed by Him? He who hearkened to the word of His Torah and listened to His commandments, but not these wicked men. The first expression of wִּמְשָּׁתְשָׁ in the verse is actual hearing, the latter expression of acceptance.—[Rashi]

The intention is that these prophets, who did not obey God's commandments surely did not stand in His council and were surely not permitted to see visions of prophecy or to hear words of prophecy. Only Jeremiah and those like him, who hearkened to the word of the Lord are endowed with the spirit of prophecy.—[Mezudath David]

Malbim explains that the false prophets addressed two groups, one who believed in prophecy, but despised God, and one who denied the possibility of prophecy. These denied that there was any contact between God and man. To the former the prophet would say, "The Lord spoke, 'You shall have peace.'" To the latter, whom Scripture calls 'everyone who follows the view of his heart,' i.e. those who

כו קרם יי ברנו גפקת ועלעול משהגש על ריש רשיעיו כ לָא יַתוב רוגוַא דַיַי ער דיעבר וער דיקום סַחַשָּׁבָת רְעוּהֵיה בְּסוּף יומיא הכהבלון בה אָכָהַבָּלָא: כּאּלָא שְּלָּחֵית יַת גָבְיֵי שָׁקָרָא וְאִינוּוְ רָהָמין לָאַבָאָשָׁא וָיֶּא מַלְּכַית עִמְהוּן וָאִינוּן מָהָנָבָן שָׁקָר: כֹּג וְאָלֹּוּ ַקְנוּג אָהָנְבַּי לְהוּן דָוּ מְן קַרָם וַיַ וַאֲשְׁמָעִי פּהָנָמֵי יַה עַמִּי נַאָּהַיבִינון מַאוּרַחַהָהוּן בִּישְׁתָא וטבישות עוכדיהון : כנ אַנָא אֱלֶּהָא בְּרֵית 9"111-

יהול. והסה. מהגבאים המה לשלום: (כ) באחריה היסים ההבוננו בה כינה. כשתבא אליכם הרעה או תרעו עם פי האמת או עמי שאני מהנכא לכם לרעה או עם נכיאי חשקר שמתנבאים לכם לשלום. ד'א באחרית. הימים תתבוננו, על כה לשה ה' ככה לכם: (כא) לא שלחתי. את נביאי השקר והם דצו: (כב) ואם עסדו בסודי, כליסר אילו עסדו בסודי עתח ישמיעו דברי את עסיכדי להשיבה בדרכם הרעה: (כג) האלהי מקרוב אני. פתרונו וכי כה שאדם עושה בגלוי במפרכם כל

כך אני רואה ואין אני רואה בשאדם פרחיק את עצפו כפני להפתיר במסתרים ולעשות במהשך מעשהו ואם יפתר איש בכפלרים ואני לא אראנו הלא את השמים ואת הארץ אני מלא: מנחת שי

כפל התנין לחוק הדבר וית' בתפרש בתם ביניהם שהרנם (נה) לה בלחמי חם הנחים. נתקות פרויקים חכר יודד קומחם וכן ניון הברה ביומיהא והרנם ומער בתחולל ועלצול בשהגש וענין ע"ל כפפורה דסיפות כ"ל : (נג) יבמשו. נתקום ס"ם הקופונים חסר יו"ד וכן ופסר פליו ליח וחסר:

פברה כזופיהא ותרגם וסער מתחילל ועלעול משתגש וענין מתהולל ויהול כנין נשילה והגיה כמו יחילו על ראש יואכ:

זישמע למצוחיו ולה הרבעי' החלה.במיעה הראשונ' שבמהרא

זה שמיעה ממש שמיעה האהרונה קבלה : (ים) מתחולד

. משתכן מהור לשכון ועל ראש רשעים ישכון : (כ) סוסות

לשוו מהשכה: (כב) ואם עמרו בסורי וישמיעו דברי

ונר. היה להם להשתיע דברי ותורהי את עתי ולא להעעות'

בה מעלי: (כג) האלהי מקרוב . שהיני רוחה חלח כסמוך

(כ) לא ישוב. באחרית היכים. זהו בימות הסשיח ואז תתבוננו בזאת תנכחות כי עד אות' היסים הדי אתם כאלו אינכם פתכונגים בה לפי שאינכם רואים כליון הרשעים ובאסרו בינה אחר תהבונגו הוא להוספת ביאור ולחוק חפעילה כסו קצף חד כל אבוהיכם קצף ויצם דור צום לפען פבוח סבה והרומים להם וכאסרו תתכונגו ולא אמר יהבונגו רסו לתחיית המחים ביסות המשוח: וכלו לא שלחתי את תנביאים. אלה נביאי השקראני לא שלחתי אותם: ותם רצי. מהרו לובר לנם דברף אשר בדו כלכם בשבי: וכנו ואם עסדו בסודי, ואם הוא ככן שהם אוסרים שעסדו בסודי ורבר הנבואה באה להם מאתי ישכיעו את דברי אל עסי לא דבר שכר וישיבום מדרבם הרעה לא שיחויקו ידי מדעים . וי'ו וישכיעו כוי'ו וממאה שבעים כנדתה ונתתי נשפיכם והדופים להם שהוא לתנאי כלופר אם יהיה זה יהית זה: ככו האלחי פקרוב. כפו אלהים אחרים שיאכר עליהם חדשים מקרוב באו וכי אינני אלהי מרחיק הלא מבריאה עולם ידעוני בני אדם כי אני אלהי כולם ואינני כפו מצורת רור

מצורת ציון יחול. ישכון כמו יחולו של כהש יואכ (ש"ח ג'): (כ) הקישו. מלי קיום: סוסות. מחשכות כמן ושתה שדה (משלי ל"ח): באהרית. נסוף: (כה) רצו. מלשון מרולה ותהירות ההניכה: (כג) וישיבום.

חל ושוכן על רחש הרשעים החלה הם נכיחי השתר: (כ) לא ישוב דנר: לא ישוב מהם הרון אפו עד יעשה ויקיים מחשכות לכו: באחרית היפים. כ"ל אם יחמהמה הנה בפוף הימים כשחתקיים

התפוננו כה כינה שלא שכ ה' מהרון אפו עם כי נחפרך סומן: (כפ) והם רצו, כמהירות רב כפלני היו שלוחים כדבר: והם נבאו. מלכם ולא שמעו ממני: (כב) ואם מסדו בסודי. כ"ל אם היפ כד כריהם בשמדו כפודי להכל נכואה הים ראוי שישמיטו לטמי את דכרי אשר דכרתי בחורתי ולהשיכם מדרכם הרט ולא להכשילם טיד פעבירה: (כנ) האלהי שקרוב אני, כ"ל ובי אינני כואה ושופט אלא בסמוך ליולא את התהתוני שהשה כהוקי מתכון שבתי בחפי :

announces that He never sent them and that their prophecy is entirely false.

22. And if they stood in My council, they should have let My people hear My word etc.—They should have let My people hear My words and My Torah, rather than cause

them to stray away from Me.— [Rashi]

 Am I a God from near—that I do not see but what is close to Me. and have I no power to judge the lower creatures that are far from Me and do I not know of their deeds?-[Rashi]

yea, a whirling storm, on the heads of the wicked it shall rest. 20. The Lord's anger shall not return until He executes it and until He fulfills the plans of His heart. At the end of days, you shall consider it perfectly. 21. I did not send the prophets, yet they ran; I did not speak to them, yet they prophesied. 22. And if they stood in My council, they should have let My people hear My words, so that they bring them back from their evil way and from the evil of their deeds. 23. Am I a God from near, says the Lord, and not

exposes the false prophets, who preach their false prophecy to those who believe in prophecy and deny prophecy to those who do not believe in it.

19. a whirling—Heb. שְׁחְחָלֵּלְ an expression of shuddering and quaking.—[Mezudath David, Mezudath Zion] Rashi, however, renders: A resting storm, a storm which seeks to rest, and it shall rest on the heads of the wicked.—[Rashi] Redak, too, explains this in that manner.

According to Malbim, this is directed against the two groups mentioned above. Although the prophets have assured them that they will have peace and that no harm will befall them, God's fury has already gone forth. That is the storm of the Lord which whirls and whirls until it rests on the heads of the wicked.

20. the plans of—Heb. nip, an expression of thought.—[Rashi]

at the end of days—This denotes the Messianic era. Then you will consider this prophecy, for, until those days, you do not consider it since you do not witness the destruction of the wicked. The use of the second person rather than the third, denotes the resurrection of the dead that will take place at that time. Therefore, he addresses his own generation, who will be present at the end of days.—[Redak]

Rabbi Joseph Kara explains 'the end of days' as the time the prophecy will be fulfilled. When evil befalls you, you will consider whether the truth is with me, who prophesies evil, or with the false prophets, who prophesy peace for you. Another explanation: You will consider why God did this to you.

21. I did not send the prophets—I did not send these false prophets.—[Redak]

yet they ran—They hastened to tell the people the prophecy that they fabricated.—[Redak] They hastened as though they were sent on an errand.—[Mezudath David]

Jonathan renders: Yet they run to do evil.

yet they prophesied—They prophesy what they themselves have fabricated.—[Mezudath David]

According to *Malbim*, this is directed toward those who believe in prophecy, yet despise the Lord. To them, the prophets preach that God has assured them of peace. God

עלמא מבראשית אסר אַנא אַלָּהָא עַהידנא לַחַדָּתָא ? KP?Y נדיקוא: כד אם ידמי וְנָרַ לָּאִשְּטָרַה כָּד בַּסְתָרָא קָדָמֵי הַלַּא גְלַיַי אַכר וו הַלָּא וַת שִׁמוַא וַיַת אָרָעָא : 23 כה שמים קָרָמֵי יַת דָאַמָרִין נָבְייַ שקרא לפימר פתנם גבואָה בָּהַלָּסָא אָתַחַוַא ?י: טער אַיסָהַי אָיה בַּלַבָּהון דנְכַיֵי שָׁקְרָא דמתנכן שַקר ומרגבו רשע לָבָהוון: כי דמחַשָּׁבִין לּאַנִשַּאַה

לי ואין בי כח לפפוט את הההתונים שהם רהוקים ממני תמיהה האלהי מקרוב כדרך כל המיהות הכפולו': (בן) שד ואיני יודע כמעשיהם: (כד) אם יסחר איש. זהו כפל פתי. ינכחו שקר וכי יש כלכם של הנכיחים הללו הנכחים כנחת שי

(כד) כמות הם כשפים. לפי המסורת פלת וח"ו והליף וכן הות מספרים אלתים חדשים אלא אשר לא ירונו ולא ישמעו בי אני רופת מעשה בני אדם ושומע דבריהם ואני שוכע דברי הנכיאים

דעבאים בשבי לשקר וו"ת אנא אלהא ברית עלמא ונו' כבעמור: וכד) אם ימחר. אני מלא. ככו וכבור ה' מלא את המשכן כלוםר שהיה כסלא את המשכן כי נאפר זת על האור שנכרא כי אני מלא ר"ל אני מסלא כלומר כי בכ'מ אני וה רדך משל בי האו אית הרדך איננו נוף שהיה בסבל בל הכי היא או היל כי הנשחתו בכים בשבים ובארק ותף יקרי פלי : נכה שבתית: הלפתי חלבהי. הפעל לחזק הענין והיו אומרים שהוא חלום של נבואה; נכוז עד מהי היש בלב. ר'ל היש לעולם כמישער. מתי: נבאי השקר. ככנין נפעל: ונכיאי תרפיה לכם. כמו מרסה בלומר הם הגביאים מהתרפית שחושבים בלבם לא שבה אליהם הנבואה : וכו) החושכים להשכיח את עסי שמי. כי הם מתעים אותם לשכוע אל נביאי האמת המדברים בשמי כצורת דוד כצורת ציון

פנפון השכה: מעלליהם. מעשיהם: (כוֹ) וגביאי. הופדו נמקים - (כד) אם יסתר. הלח מף מס יסתר חים נמקום נסתר וכי מני לפ מרחה מוהו: חלא ונו׳ אני פלא. מ"כ כמקום שנפתר שם חני: (כה) שב עתי . כ"ל הוחיל וחין נסתר ממני לכן שמפתי מה שמנכחר כשמי שהר שאומרים כל שיום חלמתי חלמתי ומהזיהים הלומתם

מבל : תרבית. , פנין ערפה כמו בקר תרמיתם (סהלים קי"ט) : (כו) ההוטבים. מלפון מחשכה:

ספשום הדמיוני כחלים נכולה: (כו) גד מתי. יהיה השפות והספו' הזה: היש בלב. וכי יש כלכם מה שלומרים תדיר שחלום הדמיוני פוא כתנים הנכואה: תביאי הרביה לגם . אכל כם ככיאי הרמית לכם כי יודפים כתה באין פרך לחלום אדמיוני פס חלום הנכיאי זכמכתה כלכ ידכרו בפיהם בדופים הם : (כו) החרשבים . אבר יחשכו לפכב לפתי בישכתו שמי ט"י חלומותם אבר יאפידו לפסר זם

who prophesy falsely really believe that their dreams are prophetic?

But they are prophets of the deceit of their hearts—They realize that a dream is not related to a prophetic vision, but they are deceitful.—[Abarbanel, Mezudath David]

deceit—Heb. חַרָּמָח, an expression of מרמה, deceit.—[Rashi]

27. Who think—But all their intention is to cause My people to forget My name. I.e., they pretend to be prophets with the bad inten-

tion of making My people forget My name through the dreams they tell, just as their forefathers forgot My name through the Baal.—[Abarbanel. Mezudath David

Through their dreams, they prevent the people from listening to the true prophets who speak in My name, as their forefathers who worshipped Baal were wont to do, for the prophets of Baal would prophesy to them in the name of Baal, and they gradually forgot My name. So

a God from afar? 24. Can a man hide in secret places that I should not see him? says the Lord. Do I not fill the heavens and the earth? says the Lord. 25. I heard what the prophets said, those who prophesy in My name falsely, saying, "I have dreamed, I have dreamed." 26. How long [will this be]? Is it in the heart of the prophets who prophesy lies? But they are prophets of the deceit of their hearts, 27. Who think

Rabbi Joseph Kara explains this verse in a similar manner: Do I see only what a person does in public, but not what a person does when he draws himself far away from Me to hide in secret places and to do his deeds in the dark? Do I not fill the heavens and the earth?

Redak renders: Am I a recent God? Am I not a God from days of yore? Did people not know Me from the Creation of the world that I am an eternal God, not like the new gods who neither see nor hear, but I see people's deeds and hear their speech, and I hear the words of the prophets who prophesy falsely in My name.

Jonathan paraphrases: I am God Who created the world from the beginning, says the Lord; I am God Who is destined to renew the world for the righteous.

Malbim explains that this passage is directed toward those who deny the existence of prophecy. To this, God replies: Am I a God from near? Can I speak only to those in the upper worlds who are near to Me, and not to earthlings, who are far from Me? Am I subject to the concept of near and far?

Is not My Shechinah both in heaven and on earth?

24. Can a man hide in secret places—This is a repetition of the question, 'Am I a God from near,' according to the manner of all double questions.—[Rashi] See above 14:22.

Do I not fill the heavens and the earth?—This is figurative, for God is incorporeal. The intention is that God's providence fills the heaven and the earth. *Jonathan* renders: Does not My glory fill the heaven and the earth?

25. I heard—Since no one can hide from Me, I heard what the prophets say falsehoods in My name, that they say, "I have dreamed, I have dreamed." They represent a simple imaginative dream as a prophetic vision.—
[Mezudath David, Redak]

I have dreamed, I have dreamed—The repetition is for emphasis.—
[Redak]

26. How long [will this be]?—That they will prophesy falsely? Do these prophets who prophesy falsely have in their heart to execute their thoughts that they are thinking to cause My people to forget My name etc.?—[Rashi]

Others render as follows:

How long will this foolishness and error continue? Do the prophets

ושכיח את־עמי

יה עמי שמי בהַלְּמַהוּן רמשמען גבר לַהַבְּיִה פמה השָבָק אָבְהַהְהוּן ית פולהן שמי ומקיקין בשום שעותא:בו נבואה רעמיה הַלָּכָא ישָהַעֵי הא בַּמָה רְבָּרֵישׁ בֵּין הַבָּנָא לָעַבוּרָא כַּן פּרֵישׁ בון עריקוא לרשינוא אַבֶּר יִי וֹכְפַּטִישָא

י קריבין ל (מרים ה) : ונפשים . שנת פח פריה וכ בוקדרין לה: בצ'ל ת"א יבפר תלים , כרנות נה : דורי כלם . מרנות זו ביות וכ תעויה ד חגינה מהר"י קרא רש"י

(כח) כד לתכן את הכר. כשם שהבר סשובת מן תתכן כף רברי הנביאים אטה ומשובחין מדברי נביאי השקר כשם שתפרש בסביך: (כמ) הוא כה דברי כאש. שכשם שהאש בכל כקום שהוא הולך עישה רושם: וכפסיש יפיציי סלע. כן יהות דברו אשר יצא ספי לא ישוב אלי ריקם כן אם כשותי את אשר הפצתו. דברי פתקיימין אבל דברי נביאו השקר אינן

בקר לקיים מחבביתם בהם חיבכים להבכיח את עמי שמי ונו' : תרמית . לבין מרמק : (כח) יספר חלום . יספרני לבין הכאי כבאר הלימית ילא יחזיקנו בדברי גבולה: מה לתבן את הבר. מה ענין כקר חול חמת: את הבר. עם הכר: (כם) הלא כה רברי כאש . לא היה להם לעעית

ולדמות הלומיתם לימר בהם גבואה כי דבר גביאה כשבאה בפי הנביא בגבירה היא באה בי כאב ביערה כענין שנאתר ותתי בלכי כאש ביערת (לעיל כ) ואימר ויד ה' עלי חוקה (יחוקאל ג'): וכפטיש, (פי"ק בלע"ו) ויש אימר (מרטיי**"ל** רר"ם מנחת שי

כבו שהיו נישום אביתם בשהיו עובדים תבעל שהיו נביאי מיויקים: (ני) אים ליעהו. ו'ם בנקון נום היו או רפרו ונעוים כחופון,

תבעל בתנבאים להם בבעל ושכחו שבי כן עתה שוכחים שבי בתרופות נבואי השקר וו"ת כפה דשבקו אבהתהון וגו' כבענייר: וכה/הגביא. אבר איך תשוו חלום החולם עם הגבואה הבאת בהלים כי החילם יספר חליכו ואם ינדכן שהיה בו דבר אכת כיכם הוא כי החלופות בדכיון הפחשבות בהקיץ והפחשבות בקתידות לא יצריקו רובם וכ"א וחזוכות השוא ידברון ואשר דברו אתו ידבר אמת , ידבר דבר שהוא אפת אם יחית דברי בחלום לנבוא ירבר דברי דברי אכת אין כי שקד כלל א"כ דברי החולמים הם כמו התבן והתבן אין בו הנאה כי אם למאכל הבהכות או לכלאכה והבר הוא כאכל לבני אדם אם כן איך ישוו ביניהם מה לתבן את הבר ואפר בהלום יספר ובנבואה ידבר כי ניספר החלום אין דבריו אלא ספיר דברים שראה בהלוכי ככו שיספר דברים ששמע אין לשכל בהם חלק כי אם ככת המרכה אבל דברי חלום הגבואה נאפר עליהם ידבר כי הם בכח הדברי דול השבלי עם כח המדכה ויות הא כמח ה אם בנו הבנא להבירא כן פריש בין רשועא לצדיקיא. וחזל אברו וכן כת ענין ברותבן אצל חלום אחר רבי יותן כמה שאי אפשר לבר ברא תכן כך אי אפשר לחלים בלא דברים בסלים: ,כטא הלא כה דברי. דברי החולכים הם בסלים כסו שתראו כי הם אוברים שלום שלום ואין שלום אכל דברי הוא כאש שתצא והשקף את אשר הכצא וכן היא כפחיש יפוצץ סלע לא יעסחד

מצורת דוד מחובת היה להיים כל מבחבת היה בשלו וכח) לתבן, קבו הבר. כן חקדם התיחה ציון לביור בר (בלחבת היה בל מבחבת ביור בלחבת בר (בלחבת היה בל מבור בר (בלחבת היה בלחבת היה מה הביא אור. כ"ל מסכלתי בהיה לבלחתו מנו פבוע ודמיני מ"ג):מכטו וכשביש. היה התקות מו ביש בל בלחבן (לכתו כ"ג):מכטו בכלחבת ביור בלחבת ביור ברי ארן. ומי הבר ביור ארן. ומי הבר ביור ארן. ומי הבר מות בלחבת ביור ברי ארן. ומי הבר מות בלחבת ביור ברי ארן. ומי הבר מות בלחבת ביור ברי ארן. ומי הבר מות בלחבת ביור בלחבת ביור בלחבת ביור בלחבת ביור ברי ארן. ומי הבר מות בלחבת ביור בלחבת בלחבת ביור בלחבת ביור בלחבת ביור בלחבת ביור בלחבת בלחבת ביור בלחבת ביור בלחבת ביור בלחבת ביור בלחבת בלחב יספרט בדרך סיפור חלום בעלמה: "אשר דברי אתו. ומי הבר בהלים הדבר כי היא ידבר דברי ויאמת איתם. כ"ג חלום כום ייכל

לספר בדרך סיפיר נכוחה: כה לתבן. מה שנין לחבן להדמותו עם הבר. כ"ל מה שנין חלום דמייני להדמותו עם חלום נכיחי: (כטו חלחו כה דברי. הלא החלים לפלי הוא דברי באה לחוק רב ובהרגשה יחירה. כאש הפיערת וכפטיש המסולן את הסלע שהום

Abarbanel and Mezudath David concur with Rashi that the prophetic dream is accompanied by strong sensations. It is only by these sensations that a prophet is conscious of his prophecy and is certain that it is not an ordinary dream. Maimonides, too, subscribes to this theory.

Redak explains that the dreams are of no consequence, whereas the words of prophecy are fulfilled, resembling a fire that goes forth and

burns, and a hammer that shatters a rock. Kara. too, explains in this manner.

The Talmud explains this verse as referring to the various facets of Torah. Words of Torah are likened to fire in that they are not subject to ritual contamination. Even one who is ritually unclean may study the Torah (Berachoth 22a).

The second segment of the verse is interpreted to mean that, just as a to cause My people to forget My name with their dreams that they tell, one to another, as their forefathers forgot My name through Baal. 28. The prophet who has a dream, let him tell a dream, and who has My word, let him tell My word as truth. What has the straw to do with the wheat? says the Lord. 29. Is not My word so like fire? says the Lord, and like a hammer that shatters a rock?

is it now, that they forget My name through the dreams of the false prophets.—[Redak]

28. let him tell a dream—Let him tell it as vain talk like other dreams, and let him not presume it as words of prophecy.—[Rashi]

I.e., it is proper that the prophet who has a simple imaginative dream tells it as a mere story.—[Abarbanel, Mezudath David]

and who has My word—I.e., he who has received a prophetic message from Me through a dream shall recount it as a true prophecy.—
[Abarbanel, Mezudath David]

What has the straw to do with the wheat?—What has falsehood to do with truth?—[Rashi]

What has an imaginative dream to do with a prophetic dream?—
[Abarbanel, Mezudath David]

Jonathan paraphrases: Just as there is a difference between straw and wheat, so is there a difference between the righteous and the wicked. The Rabbis explain: Just as it is impossible to have wheat without straw, so is it impossible for a dream not to have vain words.—
[Redak from Ber. 55a]

with the wheat—Heb. אֶת־הַבֶּר, like עם־הַבָּר.—[Rashi]

Redak appears to explain this

verse as referring to those who hear the dreams being told and do not distinguish between dreams and prophecies. The Lord reproaches them for their failure to distinguish between the two. He says: How can you confuse the ordinary dream with prophecy that comes through a dream? A prophet who has a dream will tell it as a dream, and if some of it is true, it is a small part of it, for a dream is a product of one's imagination. However, if one experiences a prophetic dream, he will recite it as 'My word,' words of truth. The difference between the two is like the difference between straw, useful only as fodder, and wheat, useful for human consumption.

29. Is not My word so like fire?

—They should not have erred to compare their dreams to say that they are prophecy, for the prophetic word, when it comes to a prophet, it comes into him with force like a burning fire, as the matter is stated (supra 20:9): 'And it was in my heart like a burning fire,' and (Ezekiel 3:14): 'And the hand of the Lord became strong upon me.'—[Rashi]

and as a hammer—Heb. שַּשָּי (pic in French), a pick. And some say (marteau in French), a hammer.—
[Rashi]

דַבְּפָנַע בִּיפָא: י בְּכָן הָא אַנָא שַׁלַּח רוּנְוִי עַל כנובין פתנבי גבר כז חַבְרֵיה: מֹא בָּכָן הָא אַנָא שָׁלַּח רוּנְוִי עַלּ נְבְיֵי שַקרָא אַכָר יָיָ דְבָהְנָבָן בָּרָעוּת לָבָהוּן וְאְבָּרִיןְ בַּן אַבָּר : יבּ הָאַנָא שָׁלַּה רונוי על דִסְהַנְבָּן חֵלְּסָא דשקר אַפר יי וכשהַען בשקביהון ובבקרותהון וַאַנָא כָא שָׁלַחַהְינוּן וַלַּא

כלע"ו): (ד) מנגבי דברי איש מאת רעהו. ים להם מהגלים אלל נכיחי החמת ושומעין סגנון שלהם שהם מתנכחים כו וחומרין נכיחות שקר כחותן לשין כמו שעשה הנניה כן שוור שמע את ירמיה מתוכא כשוק העליון הנני שובר את השת עילם והוא ניכא בשוק התחתון שברתי את שול מלך בכל (להמן כ"ח) כמה שכחבו רבותינו בסנהדרין:

(לא) הלוקהים לשונם. החלחדים לשונם לוחר שקריהם כלשון נחם ה' כנביחי החחח לחפן יחחינו כהם: (לב) וכפחוותם . לשון חמהון (אישטורדיוו"ן כלפ"ו):

סלש שכתי . "דופשבין השר בברתי אנשה ולא יפיל במ"ג: (0) לכן דבר לשני דברי לבשלו כי את אשר בברתי אנשה ולא יפיל דברי

לכן הנני על הנביאים. כלומר הנני עליהם לכלותם וכן ת"י הא אנא שלח רונזי וכן הירנם כל אלה הנני אשר בפרשח ואסר שלשה פנסים הנני כי שלשה חלקים היו נביאי השקר

באותו הזכן היו בהם נביאים שהיו שוסעים דברי נביאי האפת. כנכואת אוכות העולם כפו שהתנבא ירכיה על האופות. והיו הולבים לכם ואיכרים להם כה אכר השם לכסין ועניין הנבואה כפ"ש ירכיה בכיתו להלפיריו כרי שיאפינו הכם להם באפרם להם בשם ה' שלום יהיה לכם ועל אלה אסר פגנבי דברי איש מאת רעהי ועל זה ארו"ל המתנבא מה שלא נאמר לו הא לתברי כרי שישמעו להם וע"ו אמרו רול הבתנבא מה שלא שמע והחלק השלישי נביא הלומות שכר שהיו אומרי כי חלומותיה: נבושה והיו אימוים אותה לעם בשם הי: (מ) הנני. הלוקחים לשונם. המחליקי לשונם. וכן לפתו ברוב לקחת בחלק שפתית תרותנו כמ"ש בפתק שפתיה הרחצו: מנט הנני על נבאי. סבנק נפעל: וכפחותם. וכקלותם בלימר בקלות דעתם וכן מצודה ציון

סצודה דוד

(6b) הלוכחים. כנין לשוד והדעל כש השתו כרוב לקחה (פשלי ז'): דבר השורגש מחד כן כום חלים הנכיח ולה כן חלום הדשיוני כי התאמו באש . הוה שנין השירם והוה לשון שקנכיחים תנלים כו : ברגשתה קלה מחד: (ל) לכן דעני ונר . כ"ל הוחיל ויש השרש כב (לב) ויתשו. של תופה: ובשחוותם , שנין קלום כדפת וכן ספום - בין הלום לכיחו להלום דשיוני וכודון לכם יחשתו חלים דשיוני כהלום

מהר"י כרא

פתקייסין: (ל) לכן הנגי על הנביאים נאים ה' מנגבי דברי איש כאת רעהו . שהיה העניה בן עוור שילח שלוחיו לשער העליון ששם היה ירכיה פתנבא לשכת את דבריו זלפי גביאות ירסית

היה העניה מהגבא לישראל בשקר בשער התחתון כרי שיאמינו לו כשהוא מתנבא להם דברים אחרים: (לא) הלוקחין לשונם

וינאכו נאם. הפרנילים את לשתם לומר כוכיהם כלשון נאם

ה': (לכ) ובפתוותם. לוֹעו וופ"ת:

סנחת שי

כנוני כל הנכחים . כפקום ספרים פדוייקים הכד יו"ד קדפולה יכן חברי בכספור בנני כל הנבחים ופפרים דסיפרה כי"ר כו מכרים בחין חלו פן כפלחים אפנס

יים פום הפני דרהם פסוק נתוב הוכי יהם ופסור פליו ג' לחיבין כן:

נכיסי לכך מוכן להכיח שותמים דברי ככיחי האתם והיו שגידים חותה שמלתם וחתר שהליהם לאתרו וכאלו ינוכו דברי הנכוחים את גיכנים דברי ונו' ר"ל שהיו שותמים דברי ככיחי האתם והיו שגידים חותה שמלתם וחתרו שהליהם לאתרו וכאלו ינוכו דברי הנכוחה ש בתביח האתיח: (לא) דנני ונוי, וכמו שהני מוכן להכיח שורסניות של הגביחים המלתדים לשובה עמבר, לדבר אחות: הנאשר נאום. ריל שנורים שקרים פלכם וישתיקו מפריהם וידכרום כפקום נכואה וכנשון הכניהים כאנו היה דכר ה' : (לכו העני פל גבאי חדובית . כיל כפו כן הנני פוכן להכיא פולפניום פל הפנכאים חלופום שקר. כלופר שהופרים חלום דפאני כאלו היא חלום נכיאי כי כדון ידכח ואינם פישפים : ויסשרום. פחשידים לספרם כאלו היה דכר פשש : ויתדו . והפה פספים אם פפי כחלום הדפיוני שהיא דכר שקר: וכפחוותם. כקלות דשתם יפתי אם בעם להאצין כקלופותם בדפיוני: דאנכי וגר'. אפר בפתרעם על הנפתים להם ואצר כלא אנכי פפולם

Babylon.'" They questioned this identification since that prophecy was not said even to his colleagues. They replied that since one may infer a major premise from a minor one, it is as though it was said to him.

31. those who train their tongues-Heb. הלקחים, who teach their tongues to say their falsehoods with the expression, "Says the Lord," like the true prophets, so that they should believe them. - [Rashi]

32. with their bewilderment30. Therefore, behold I am against the prophets, says the Lord, those who steal My words from one another. 31. Behold I am against the prophets, says the Lord, those who train their tongues and say, "He says," 32. Behold I am against those who prophesy with false dreams, says the Lord, and they tell them and mislead My people with their falsehoods and with their bewilderment, but I neither sent them nor commanded them,

hammer shatters a stone into many fragments, so are the words of Torah interpreted in many various manners, all of which are valid (Sanhedrin 34a). Also, every word that emanated from the mouth of the Holy One, blessed be He, at Mount Sinai, spread out into seventy languages (Shabbath 88b). Another interpretation is that the Torah has the power to shatter the evil inclination even if it is as hard as a rock. I.e., by studying the Torah, one gains inspiration to combat his evil inclination that entices him to sin (Kiddushin 30b), See Yalkut Shim'oni.

30. behold I am against the prophets—Lit. behold I am on the prophets; i.e. I am against them to destroy them. Jonathan renders: Behold I send My wrath upon the false prophets.—[Redak]

those who steal My words from one another—They have spies who spy upon the true prophets, who listen to their expression with which they prophesy and say false prophecies with that same expression, as Hananiah son of Azzur did. He heard Jeremiah prophesying in the upper marketplace, "Behold I break the bow of Elam," and he prophesied in the lower marketplace, "I have broken the yoke of the king of Baby-

lon (28:2)," as our Rabbis wrote in Sanhedrin 89a.—[Rashi]

Redak explains that there were three types of false prophets at that time. There were those who would listen to the true prophets prophesying to the nations of the world, as Jeremiah would prophesy concerning the nations. Then they would go to the people and say to them, "So said the Lord to Ammon...." repeating the prophecy as Jeremiah gave it over to his disciples, so that the people should believe them when they tell them, "You shall have peace." Concerning them, the prophet says, "Those who steal My words from one another." Concerning this group the Rabbis say, "One who prophesies what he did not hear but was said to his colleague, such as Hananiah son of Azzur, for Jeremiah was standing in the upper marketplace . . . Hananiah deduced a major premise from a minor one. If concerning Elam, who came only to aid the Chaldeans, the Holy One, blessed be He, said, "Behold I break the bow of Elam," how much more would He say so concerning the Chaldeans themselves!" He came to the lower marketplace and stated, "So said the Lord God of Israel, 'I have broken the voke of the king of

מהר"י קרא
(לג) מה משא ה'. שדומה ללי נבואתי של הקב"ה כסטא אף
אתה הקהה אישינו יהש בל ול למי שאיליתה ואמרת אליהם את
אתה הקהה אישינו יהש בל ול למי שאיליתה ואמרת אליהם את
מה משא,כליכר אתם עליו למשא ומה ררכו של אדים כשטחי עלים שליכו מעלי אף אני למי שאתם עלי (לכשא). ומשיהי עלים משליכו מעלי אף אני למי שאתם עלי (לכשא). והמשהי שהוא הומך את העבוצה למשא יארע לו. הוא המך את שהוא הומך את העבוצה למשא יארע לו. הוא המך את

"מה משא ומה תאמר תפשחי אתכם זו תהיה תשובת שאלתב ות"י וויצמר להק כדין נבואתא וארפוש יחבין; כלה העבניא. מבחאר הוא: (כ) כה. איש על דעדה, כמו אל דעהו רכן וילך אלקנה הרמתה על ביתו כמו אל ביתו: מה ענה ה". כמ מה דבר וכן וענית ואמרת ויקן אוב הראשון: (לו) ומשא ה". כי המשא יהיה לאיש דברו. לכל איש מום היה המשא דברו ממשה יהיה לאיש דברו. ציון

לקים וסוחזים (שוכשים מ'): והתעיל. מלשון פוסלם: (לג) משת. כן חהרם הנכוחם: תמשחי. פנין מזיכם: (לו) ופקרתי. פנין זכרון: (לב) על רעהו. חל רסבו: עגה. מלשון פניה וחשוכה פל (לנ) מה משא ה". לשון כחוק לפי שנניחתי להם לתשח: ואכרת אליהם את כה משא ונששתי וגו'. חומרים לכם מה המשח חתם למשח להקל"ה והוח חומר שישוש ושליך חתכם מעל זרועיתיו מבמים הרן, כך שמעחי: ומשתי, ועונתי: (לו) כי המשא יתיה לאיש דברו.

אנשים רקים ופוחזים: (d) וכי ישא"ך. האל יתברך שדוא דויקר לב ובחן כליות ידת את לבכם כי כשהיו אומרים כשא הי ואה רקתם וכינתם זען כברות וכשא בכו תחת כשאו לפיכך אם לירביתו תנביא שיוחירם שלא ישאלו רבר ה"בל" משא: או דנביא, נביא שקר, וי"ת ספר וכבר פירשנות: או בהן, ברני הלוים: את כה פיש, האבר להם את שאלהם ששאלים

מצודת דוד לא שנתמים ולא לוימי אותם בוכל ליהם ובשלם לא סופילו לפס סום במים דבר ול"ל היון בידם למת בים אות ושובת וגם היסיב את שבים וכמה א"ל מהויקים אותם לנכילים: (לג) ובי ישאלך. שבים וכמה ל"ל מהויקים אותם לנכילים: (לג) ובי ישאלך. שבר השקום לילשיה אם באלוך בעם הזה או נכיל הבקר או ככן

reply?"—If you ask what the Lord replied to a question, you shall use this expression. If you ask what the Lord spoke unrelated to a question, you shall say, "What did the Lord speak?"—[Mezudath David, Abarbanel]

Redak renders: What did the Lord

declare? Jonathan, however, appears to follow the first interpretation.

\*36. But "the burden of the Lord" you shall no longer mention—I.e., the expression ה you shall no longer mention in conjunction with prophecy.—[Mezudath David]

<sup>\*</sup> For Rashi's commentary turn to page 245.

and they have not availed this people, says the Lord. 33. Now if this people or the prophet or priest asks you, saying, "What is the burden of the Lord?" And you shall say to them, "What burden? And I will forsake you, says the Lord." 34. And the prophet and the priest and the people who will say, "The burden of the Lord," I will visit retribution upon that man and upon his household. 35. So shall you say each one to his friend and each one to his brother, "What did the Lord reply?" or "What did the Lord speak?" 36. And "the burden of the Lord" you shall no longer mention, for the burden

Heb. מַמְּשִׁמְּה, an expression of wonder (estordisoun in O.F.).—
[Rashi] Rashi's intention is not clear. Perhaps these prophets would feign astonishment at their remarkable dreams to convince the people that they were prophetically inspired.

Others explain this to mean 'their frivolousness, their lightheadedness.'—[Redak, Mezudoth]

This was the third group of false prophets, those who would represent their dreams as prophecy, as mentioned above (verses 25-29).—
[Redak]

and they have not availed this people—They were never of any use to this people. On the contrary, they led them away from the word of the Lord.—[Malbim]

Since I neither sent nor commanded them, nor did they ever help this people, they have no sign or wonder, nor have they ever done any good. If so, how can they regard themselves as prophets?—[Mezudath David]

33. or the prophet—I.e. the false prophets. *Jonathan*, however, ren-

ders: the scribe. This has already been explained above (v. 11).—[Redak]

or a priest—of the Levitical priests (Redak) or the idolatrous priests.—
[Mezudath David]

"What is the burden of the Lord?"—This is an expression of derision, for his prophecy is a burden to them.—[Rashi] The expression meaning 'God's prophecy.' The people of Jeremiah's generation, however, chose this expression when asking the prophet what he had to prophesy because it had a double meaning, also meaning 'the burden of the Lord.' They used it in derision of the prophecy, which they considered a burden.

God, Who knows people's thoughts, knew that their intention was, 'What is the burden of the Lord,' for prophecy was burdensome to them. He, therefore, enjoined the prophet to warn them against using this expression.—
[Redak, Mezudath David]

35. "What did the Lord

בּ בָּכֵן הַנְּנִי וְנָשִׁיתִי שָׁתַכֵּם נְשָׁאַ רְנִיּיִ וְּנָשִׁיתִי שָׁתַכֵּם נְשָׁאַ רִנְּיִ וְּנְשִׁיתִי שָׁתַכֵּם נְשָׁאַ רִנְּיִ וְּנִּשִׁ יִנְּיִם בְּעִּמִּ בְּנִישִׁ יַנְּיִם בְּעִּמִּ בְּנִיִּ בְּעִּמִּ בְּנִישִׁ יַבְּנִיִּיִ בְּעִּבְּרִ בְּעָבִּי בְּעִּיִּבְּרִ בְּעָבִּי בְּעִּבְּי בְּעִּבְּי בְּעָבִּי בְּעָבִּי בְּעִּבְּי בְּעָבִי בְּעָבִּי בְּעָבִּי בְּעָבִּי בְּעָבִּי בְּעָבִי בְּעָבִי בְּעָבִּי בְּעָבִי בְעִבְּי בְּעָבִי בְּעָבִי בְּעָבִי בְּעָבִי בְּעָבִי בְּעָבִי בְּעִבְּי בְּעָבִי בְּעָבִי בְּעָבִי בְּעָבִי בְּעָבִי בְּעָבִי בְּעִבְּי בְּעָבִי בְּעָבִי בְּעָבְי בְּעָבִי בְּעָבִי בְּעָבִי בְּעִבְּי בְּעָבִי בְּעָבִי בְּעְבִיי בְּעָבִי בְּעְבִּי בְּעָבִי בְּעְבִּי בְּבְּבְּי בְּבְּבְיוֹ בְּבְּבְיוֹ בְּבְּבְיוֹ בְּבְּבְי בְּבְּבְיוֹ בְּבְּבְי בְּבְּיוֹ בְּעִבְי בְּעְבִיי בְּעִבְּי בְּעִי בְּעִבְּי בְּעִבְּי בְּעִבְּי בְּעִבְּי בְּעִבְּי בְּעִבְּי בְּעִבְּי בְּעִי בְּבְּי בְּבְּבְּי בְּבְּבְּי בְּבְּיוֹ בְּבְי בְּבְּיוֹ בְּעִי בְּבְּי בְּבְּיִי בְּעִבְּי בְּבְּיְעִייִים בְּבְּיוֹ בְּעִי בְּבְּי בְּבְּיִי בְּעְבִּי בְּעִּבְּי בְּעִּבְּי בְּבְּעִי בְּעִייִי בְּבְּי בְּבְּיוֹ בְּעִבְּי בְּבְּעִי בְּעִבְּיוֹ בְּעִבְּי בְּעִבְיי בְּעִבְּי בְּעִבְּי בְּעִבְּי בְּעִיבְיי בְּעִבּיי בְּעִבְּיי בְּעִים בְּבְּבְּי בְּבְּבְיי בְּעִבְיי בְּעִים בְּבְּבְּי בְּבְּעְבְּיי בְּעִבְּיי בְּעוּבְיי בְּעִבְיי בְּעִים בְּבְּיי בְּעִבּיי בְּעִבְיי בְּעִבְּיי בְּעִבּיי בְּבּיי בְּבְּיי בְּעִבּיי בְּבְּיי בְּעִבְיי בְּעִבְיי בְּעִבְּיי בְּבְּיי בְּבְּיי בְּבְּבְיי בְּבְּבְיי בְּבְּיי בְּבְּיי בְּבְּבְיי בְּבְיי בְּבְּיי בְּבְיי בְּבְּבְיי בְּבְיי בְּיבְיי בְּבְיי בְּבְּבְיי בְּבְייי בְּבְיבְיי בְּיוּ בְּבְייי בְּבְיי בְּבְיי

רש"י אמם תרחבת הה המת מחרה

אמ"פ שאתם מהפכין את המבא לגנאי משא דבר ה' לאיש דברו ולאיש שלתו הוא מגלהו ואתם מהפכין איתו לל' משארי זו לא שמעתי כן והיא עיקר אכל כך שמעתי כי המשאוי יהיה משאיי של פורעניות למי שאימרו השואל מה משא.

תנבואה לקרותה בלשק סשוי. אף ההיה לו לכשא ולפורננות. חה הוא: (לם) לכן רעני תשיהי אתכם נשא . לשון נענית ניד תעשה שנשה את סקובו הלך לו . ופתרונו העיעותי אתכם בעשה שנשה את סקובו הלך לו . ופתרונו העיעותי

פ"א תשא ה' לשון נכואה הוא והיה הנכיא השקר שאאל לנכיא האתר לאחר לו את דכר הקב"ה כלשון שכא הביננון אליי והסיננון לא היה מפרש הדיטור כל כך והיה הנכיא השקר מהפך הפירוש ללד אחר והיה מדכר כדונמת נכיא אליי והסיננון לא היה מפרש הדנטור כל כך והיה הנכיא השקר מהפך הפירוש ללד אחר והיה מדכר כדונמת נכיא האת מכד בל שליי בי השא היהיה ומה שנה הדבר שלי הדבר שלו לנכיא אתת לאחר לכם מה הקב"ה אומר ולהיכן נוסין את דבריו: כי הששא יהיה ראש דברו. סיננון סתם הקב"ה אחרו סהם לאיש עלתו שאיט אשוד להפכו ואתם שואלים אותו כדו להפכו והככתם את דברי העובר אל הגביא. לא מעלה מנכי דברי איש מאח רעהו (כאן) גם זה לשון מיושר: (דו) בה האמר אל הגביא. כשאתם באלו דברי מאת הנכיא: (דש) ונשיתי. לשון גוד הנכה (לראשית ל"כ) ולשון ונשהה גבורתם (לקמן כשאתם לא מול בברי מאת הנכיא: (דש) ונשיתי. לשון גוד הנכה (לראשית ל"כ) ולשון ונשהה גבורתם (לקמן כשאתם כלים) משלטל ממקום כ

סנחת שי

(מ) והם פשל כי מד פן ד' פטוקים והים ניון שם הקדום ד' פספים ופיפן כלוכר כדברו לבד יאכר משא שמשבע נכואה אך ביבו היא ל בבדות וזה שאכר והפכתם את דברי אלהים חיים כלוכר

כלבבכם תהפכו איתם סגבואה לככדות: ה' צבאיה. כי תיא אדון צבאות מקלה הצבאות מפה וכידו להכיא כליכם כת שדבר: אלהינו , כלוכר אלהינו הוא ולא אלהיכם שאין אתם כאבינים בו, ואיא ז"ל פייש כירברו של ארם היא נשיאות שפתי כמ"ש וכל אשא את שפחתם על שפתי כלומר וכראיי נקראת הנבואה כשא שהיא נשאת בפי הגביא אלא שאתם השפכים דברי אלהים חיים ותחשבו כשא ענין ככדות: עלם כה. מבואר הנא: עלם והם. בכאר הנא: עלם לבן הגני תשיתי מצודת דור ציון

כמאלה: (לק) תשיתי. גשא. מנין הסרה והפסקה כמו שהה של הכילה שהי דבר כו פל כי לא יוכל לכשם הכילה לכלי להנידם נשרחם (לקשן נ"א):

ופים בלכי כלם וגוי ונוס במכור זם וום במכור זם ממכור זה ממכור זה בלכי כלם ונו' ונלחתי בלכל (למיל כ') ונם במכור זם יחת בלרם בכם ששם לכד מה שנקרהם כן של כי נשחת בםי הנכיה: והשבחם. הבל חתם מהשבים את דברי ונו' כיה שלח במשל לושר שלי הבל השמישים ולה קי הלו: (לו) כה תחבר אל הגביא. ד"ל ותף אם חשלו לה הכיה שלח שם כי לושו כלו לשם של כי לה יוכל להמחידה שכ"ז לא חוברו שם ששם לה ק כלשון הזה החשרו שם שנה לך כ' אם יהיה בשלחה של בשענה או מה דבר הי אם יהים של דכר מבלי שללה קדושה: (לח) ואם ונר, ואם אחר בל האוברות חלשבו שו בשן ששל הי בלבן. בשביו זה כה אתר ונרי: ראשלח כלו להף כי שלחתי אליכם אשר לא חלשבו לשון שם אה זו שכ"א לא בשחם י (לם) לכן דעני. בשביו זה הכני שורך לשלם אול וה

If you say 'ה order to provoke Me.—[Abarbanel]

and I sent to you—Although I sent to you saying etc.—[Mezudath David]

39. Therefore, here I am—I am ready to visit retribution upon you.—[Mezudath David]

and I will exite—Heb. מְשִׁיתִי, an expression of 'the sinew that was dislocated (נְּדִי הַנְּשֶׁה)' (Gen. 32:33), and an expression of 'their might has failed (נְשְׁהָה),' it jumps and moves from place to place.—[Rashi]

Others render: And I will forget you.—[Redak, Abarbanel]

shall be to the man of His word although you pervert the words of the living God, the Lord of Hosts, our God. 37. So shall you say to the prophet, "What has the Lord replied to you?" Or "What has the Lord spoken?" 38. But if you say, "The burden of the Lord," therefore, so says the Lord, since you have said this thing, "the burden of the Lord," and I sent to you saying, "You shall not say, 'the burden of the Lord,'" 39. Therefore, here I am, and I will exile you,

for the prophecy shall be for the man of His word—The unexplained expression the Holy One, blessed be He, said unexplained to the man of His counsel, who is not suspected of perverting it, but you ask it in order to pervert it, and you pervert the words of the Holy One, blessed be He, and that is what is stated above (v. 30): 'those who steal My words from one another.' This too is a correct explanation.—[Rashi]

Rabbi Joseph Kara follows Rashi's second interpretation, the one he heard from his masters. He elaborates that since the inquirer has perverted the word massa from 'prophecy' to 'burden,' it will become a burden of retribution upon him.

Redak explains that the inquirer does not ask derisively. He merely uses the expression of NOO, a legitimate expression for prophecy. The intention of the wicked, however, was 'the burden of the Lord.' He renders: But the massa of the Lord you shall no longer mention, for 'the prophecy' shall be to a man in his speech, but you pervert the words of the living God, the Lord of Hosts our God.

I.e., you pervert the meaning of the word in your heart from 'prophecy' to 'burden.'

Rabbi Joseph Kimchi explains: For the massa shall be the speech of a man. I.e. the speech that a man raises to his lips is called wwn, from the root kwn, to bear. But you pervert it to mean 'a burden.'

Others interpret: For the burden shall be to the man of his word. I.e., the prophecy is a burden only to the prophet himself, who feels the prophecy burning within him and he cannot conceal it, but you pervert the words of ... to call it a burden to the people.—[Abarbanel, Mezudath David]

the Lord of Hosts—For He is the Lord of the hosts of heaven and the hosts of the earth, and it is within His power to bring upon you all that He has spoken.—[Redak]

our God—He is our God but not your God, for you do not believe in Him.—[Redak]

37. So shall you say to the prophet—when you come to ask My words of the prophet.—[Rashi]

38. But if you say—If after all these warnings, you still say.—
[Mezudath David]

פושש ואַרְחַיק וַהְכוּן וַיַת קַרָהָא דיהָבִית לְכוּן וְלַאֲבְהַהָּכוֹן פְּקָבְיל פַיקָרי: בּ וָאָהַן עַלַּיכון חָסוּדֵי צַלַּם וְהַהְפִּיגוּן לַלָּם דַלָּא תַפַּסוֹק: א אַחַוֹיַנִי וָהָא הָּרֶץ כְּלֵּי הַינִין כָהַר נָבוכַדָרֶצֶר מֶלְבָּא דְבָבַלְּ וַת וָבָנָוָה בֶר וָהוֹיַקִים ַבְּלַרְשָּׁבָּקא דְבַית יְהוּדָה וָנָה בַבְּרָבָי יְהוּדָה וְנַת אוכניא ונה הרעיא מירושלם תולדות אהרן בני דירה פאמם . פירוניו נאי

רש"י

כד (א) דוראי תנאים. סלי תאנים: מוערים, מזופנים כך בד (א) דודאי. קדרות: מיעדים. מיכנים: החרש אכיר את גלות יהודה לפובה: וְהמבנר. ה"ח בנלי עם יכניה וכבר פרשתי

בפפר (מלכים כ' כ"ד) ההרש והמשנה (לימיישרא"ה לישירטי"ה בלע"ו). ל"א החרש והמשנה החרש לשון הרש רר'ק מנתת שי

אתכם נשא . כה שאבר בוה הענין בכל דבר ודבר הנני מירה - נוסר גי'ה נ' י'ר: ((מ) ולחנוחינם . (פי הפסורת מלח וחיו וכן הוח נספרים מדרייקים: (מ) וכלמית, יום שכמים פותיו חולם הכן פרוב בשבים כמורק ודי כתב רדוק בפירום וכבכשים: בד (ה) ברתני, בחירק הבית ויכנים:, סית וכנים

כל סהורות השירעות עליהם כלוסר רעני מיבן ומיוםן להכיא כליכם רקה. ינשיתי. ושכחתי וככר כתבנו כי בבא הסקור אחרון הוא להוכ הפכולה ה"ל כמי שאתם שוכחים דברי ואיתותי שקשיתי על ידי נכיאי ועתה אתם מואמים נבואחי וכבזים איתה אני גיב אשכח אתכם אף על פי שקניתי אהכם וכרתי ברית אתכם כי אתם בפלתם הברית תחלה: תמשחי

אתכם. אליוב אתכם זאת הכיר שאמן שכינתי כבנה ובאכרו מעל פני מעבר לכלת אתכם רול כי בעובי אתכם תנלו בכת פני בכוש שהח כלל פני ויצאו ווים יארסיש יחכון כרסש וארחק יתכון וות קרתא דיהבית לכון ולאברתון מקבול פיברי ודש רכש יכשר כבי ינתרים ביתו והא הנכון כי היחידו והכיח מנוצא אחד הן הגא בענון אחדונן סבה בסייתותעה בתרו ענין אחד הוא יכן אם עתשי בים זרים בתי"ו כפו ינששו בסי"ת: (פ) ונתחי. וכליפות. שם בשורוק היידו וובש חבים: הה"א: ירנה שני דודאי האנים. אכר הראני בכראה הגביאה שני דודאי האנים ואליף דודאי תאנים לה) הראני ה". בחיר"ק הה"א : יחנה שני דודאי האנים. אבר הראני גבו אי והגיאו שני יווא יואה טוא זף דווא ושבני. ניספת האלות הבשים לילאות יכן אניה ההוד אחד בלא אלוף וכנינו סלים וכת"י סליו. כופדים. בוכנים וכוובנים לאכול הזיד מצורה ציון כצודת דוד

בדה כמור של בלשרו לבין שבת ישור בית בשלה: ואת התיר. בד (6) דוראי. בס כלי כשין קדרה וכן כשו מדוד תשביכה בה לת רשיר לבד יני? השום ולבליך משל פני ותהים ששירה בייד (תהלים ש"ל): ביתרים. שושנים וכן לאה פניך מישדום גם את השיר אבר יני) השויב ואבליך משל פני ותהים משירם ביד כמומית: (מ) חרפת עילם, זמן מרוכה קהיו בהחרפה גילים

בין החומות : ובלופית עולם . זמן פרוכם חבר ככליפה ביחים לכם כעת פלכו בכי לפני לר פשר לת חשכת ככליפה סהית פל כי חשים ממוכה ונדולה:

בד (ה) הראני הַ . בפרהה כנכיחה: דוראי. כלים שלחים החנים היו מושנים לפני ההיכל : אחרי הגלות . היור לחמילה ספררה לופר שום ראה אתר שהגלה נ"נ ונו": ואת התרש ואת הבסנר . הם האומנים ושיפרי השפרים אשר סנרו אותספפקם

Moreover, the French does not match the Hebrew explanation. It rather matches Jonathan's Targum of crastsmen and sentries of the gates. Another difficulty is that Rashi in Kings does not explain any more explicitly than he does here.

As mentioned above, Jonathan renders: the craftsmen and the sentries of the gates. He translates

שרים as craftsmen, as in Ex. 28:11, and בְּסְגֵּר as closing, i.e. those who close the gates. The other explanation originates from Gittin 88a, San. 38a, and Seder Olam ch. 25. In Gittin, Rashi explains that these were such great scholars, that when they would leave a question unanswered, no one could volunteer any information to reopen the

and I will forsake you and the city that I gave you and your forefathers from before My presence. 40. And I will place upon you everlasting shame and everlasting embarrassment that shall not be forgotten.

24

1. The Lord showed me two pots of figs, prepared before the Temple of the Lord after Nebuchadrezzar, king of Babylon, had exiled Jeconiah son of Jehoiakim king of Judah and the princes of Judah and the craftsmen and the sentries of the gates

Since you forget My words and My signs that I have performed through My prophets, and now you reject My prophecy and condemn it, I will forget you as well. Although I made a covenant with you, you have already abrogated that covenant.—
[Redak]

Abarbanel takes this as a distortion of אַשָּא. Since you have perverted the meaning of אָשָא, prophecy, I will pervert it to נְשִׁיחי, forgetting, and forget you.

and I will forsake you—I will forsake you and the city, for I will remove My presence therefrom.—
[Redak]

from before My presence—When I forsake You, you will be exiled from before My presence. Jonathan renders: And I will forsake you and I will drive you and the city that I gave to you and to your forefathers far from My presence. Accordingly, the word יוֹנְישָׁיִה is rendered as יוֹנְישָׁיִה since the 'teth' and the 'tav' are linguals, they are sometimes interchangeable.—[Redak]

1. **showed me**—in a prophetic vision.—[Redak, Mezudath David]

pots—Heb. דּרָאָא.—[Rashi] Most exegetes render it as 'baskets.'—
[Targum, Kara, Redak]

prepared—Heb. מוּעָרִים...[Rashi, Kara, Mezudoth] I.e., they were ready to eat...[Redak]

after ... had exiled—I.e., this vision came to me after Nebuchadnezzar had exiled Jeconiah son of Jehoiakim etc.—[Mezudath David]

the craftsmen and the sentries of the gates—Heb. הַחַרַשׁ וַהַמְּסגַּר, Torah scholars who were exiled with Jeconiah, and I already explained in the Book of Kings (II 24:14) מַחַרָשׁ והמסגר (les maîtres, les portiers in French), the masters, the sentries of the gates. Another explanation: הַחַרַש והַמְּסְגֵּר is an expression of silence, וָהַמְּסְגָּר is an expression of closing. That is to say, great sages in Torah, to the extent that when one of them would speak, everyone would remain silent. מסגר means that when they would close the discussion, no one would reopen it.-[Rashi] This passage of Rashi presents many difficulties, viz. that there is no apparent differences between the first interpretation and the second.

זירושלם וינאם Z Z,C Z Z עניל: כדידוד אֶר־נְלְּוֹר X Z C מירישנם היובילינו תינין בא לחָרָא כְּתַּינין 1,4 רים: קראכליו ג מאַבר ייי לי קה אַהְּ חָזִי ָרָי רְיִי לדלנ: כ סלא ר והוה פקנס לכואָה ה כדכן אבר " אַלָּהָא EX. פגירין וַסְלָא חַר הַּנִּרְן שוניא מכהא מכן למהא ולריטין לישו לחלא ךְלָא מּהְאַבְלִין מִבִּישׁוּ: מְלְרֶם ", עִמִּי לְפַּיִּמָר רישְׂרְאֵל בְּחֵינִיאִ פְּנְרָאִ לְחַבְא (יִרְנִישְׁין כן אשהטורם לְבְוֹנְא) וְלָא נאקרית הינין 30,00

רשיי המסגר לי סגור כלומר מכמים גדולים נמורה שכשהיה בנו אחד מהם מדבר הכל שומקים מסגר שהיו סוגרים ואין פומה: (ב) בהאני הבברות. שנישלו כל לרכן נמחלת בטרי חלנים שבם חנינות של מולחיהם בראשתם: (ה) כך אביר את גלות ונר. הרי זה מקרא משורם כן אכר לפונה את גלות יהודה שהגליחי כבר יכניה וגלותו:

ה אחר הגלית נכוכרנאצר כלך בכל אה יכניהי; ואת החרש האו הפסנה, ייצצים והנמים היו ויית ית אוסניא הת הרניא: ל נט הרוד אחר. כחאני הבנורות. הפבונות לפצום נאילי אפר נתאני פצי התאנה הסבנרות. בנורות האי חכר שהם תאנים

(יחיקאל כ"ח): וחנרש . קנולת האומנים כמו מכם מלים (כמרכי די): (ג) הנברית . המלוצלות כל לרכן וכן כמרי מנכים (נמדכי ייג): (ג) אכיר . מלשון הכרס: מצודת ציון מצורה רור

ממקרבים פליכן כן פביר פח גלות יהודה כ"ל מס כי נמשו

from Jerusalem and brought them to Babylon. 2. One pot [contained] very good figs like the first ripe figs, and the other pot [contained] very bad figs that could not be eaten because they were so bad. 3. And the Lord said to me: What do you see, Jeremiah? And I said, "Figs. The good figs are very good, and the bad ones are very bad, which cannot be eaten because they are so bad." 4. And the word of the Lord came to me, saying: 5. So said the Lord God of Israel: Like these good figs, so will I recognize the exile of

question. These scholars preserved Torah learning in Israel during the Babylonian exile.

Redak, too, interprets הֶּחֶכֶשׁ וְהַמֶּסְבֶּר as advisers and sages.

2. like the first ripe figs—that have ripened completely in the beginning of the ripening of the figs, which are dear to all those who find them in their beginning.—[Rashi]

Redak renders: like the figs of the ripening figtrees.

When ripe figs are not picked in time, but allowed to remain on the tree in the sun, they become wormy, as the Rabbis state in the Midrash. If they are picked in time, however, they are preserved. So was the exile of Jehoiachin plucked from the land of Israel in time, before they would become corrupted.—[Malbim]

3. are very good—Not merely better than the others, but very good because they were picked in time.—
[Malbim]

are very bad—Not merely are they not as good as the other, but they are very bad because they were allowed to remain on the tree and were not picked in time.—[Malbim]

5. Like these good figs—that were picked in time.—[Malbim]

so will I recognize the exile of etc.—This is an inverted verse: So will I recognize for good the exile of Judah which I have already exiled. viz. Jeconiah and his exile.—[Rashi]

Malbim explains: So will I recognize the exile of Judah that were plucked in their time and have become very good, so good that My exiling them to the land of the Chaldeans was for good.

As mentioned above, Rashi explains: So will I recognize for good ... Malbim renders: So will I recognize ... that I sent forth ... for good. 'For good' modifies 'have sent forth.' I have exiled them earlier for their own good.

מהר"י קרא

רש־י (ו) אתוש . לפין עקירה :

(ו) והשכותים על הארץ הזאת. לירושלים לבנות בית שני:(ו) כי ישבי אלי בכל לבם. אלו דניאל וחביריו ועזרא שאתח

סיבא כספרים שלתם שהתוורו על עותם:

רך"ק בי הן נחכרות בעיני כוצאיהן לפי כהן בכודות וכן אמר כבכורה - אמר ותנשברים יהיו תאנים הרעת ואחר כן פירש ואמר כת בתאנה בראשיתה ראיהי אה אבותיכם: (מ) וכתאנים. כאילו - אמר ת': והיושבים בארץ מצרים. השארית שהיו יושבים או מצורת דוד - מצורת דוד

אליהם: לפוכה. חזול נפעלה לופר כן אכיר לפונה: (ו) ושפתי (ו) והשבותים. מלפון השנה וארם. מלי הריסה ופילה: אחרש. שני. אבנית פליהה לחניה לושנה לשנה בעולה. השבותים. כזמן בית השני: ובניתום ולא אהרם. כ"ל פואלו וכנר פכל פליהם הליה לא יקוו פור שמתה הדיסה כ"א בניון בשוכם לירושלים ככית בש"ב: (א מתחי ונרי. אמן להם לכ פנין על הרוסה פואלו ופדיין לא פנה פליהם הלרה ולא קצלו מנמול: ותפשתים ונרי. כפל סדבר בש"ב: (ו) תתחי ונרי. אמן להם לכ פנין לדמת אותי שלה אני ה": והיו לי לפם. להאפין כי ולקבל פול פולאי: השני ונר. להאפ בשותם: (ח) ובתחינים הרעית. כללו שפר והנשלרים פה יהיו כמלאים הרשת ששב של ביו רפקו הבשאים ומכוחקים Judah, which I have sent forth from this place to the land of the Chaldeans, for good. 6. And I will place My eyes upon them for good, and I will return them to this land, and I will build them and not destroy, and I will plant them and not pluck them. 7. And I will give them a heart to know Me, for I am the Lord, and they shall be to Me for a people, and I will be to them for a God, for they shall return to Me with all their heart. 8. And like the bad figs that cannot be eaten because they are so bad, for so said the Lord: So will I make Zedekiah King of Judah and

6. And I will place My eyes—I will oversee them for good and guard them in their exile.—[Mezudath David]

Because of their exile, I will place My eyes upon them.—[Malbim]

and I will return them to this land—To Jerusalem, to build the second Te:nple.—[Kara]

This refers to the return to Zion in the days of Cyrus.—[Malbim]

and I will build them—as a king-dom.—[Malbim]

and I will plant them—as a settlement in the land.—[Malbim]

and not pluck them—Heb. אָהוֹש an expression of uprooting.—[Rashi] This refers also to the release of

This refers also to the release of Jehoiachin from prison and to the

honor afforded him by the king of Babylon.—[Abarbanel]

7. and they shall be to Me for a people—to believe in Me and to accept the yoke of My fear.—
[Mezudath David]

and I will be to them for a God i.e to be at their assistance.— [Mezudath David]

for they shall return to Me with all their heart—These are Daniel and his colleagues and Ezra, as we find in their Books that they confessed their sins. See Daniel 9:4-20, Nehemiah 9:16-37.—[Kara]

For through the exile they shall return to Me with all their heart.—
[Malbim]

8. And like the bad figs-And the

וַנַת שָׁאָרָא דִירוּשְׁלָּם ראשהארז באַרגא הרא רַסְצָרָוָם: פּ וַאַהָּגִינוּן לות ולבישא לכל סַלְבָּנֵת אַרְעָא לְחִיםיִר וְלַבְּתַל וּלְשוֹעִי וְלְלְּנֶבֶא בָּכָל אַהָרַיָא רַאַנְלּינון בְּבָפַנָא וּבָסיתא דיסופון סַעל אַרְעָא ?הון דיהכית יַלַאַכָהָהָהון: א בָּתְגַם. גָביאָה דַהַיָה עָם יַרְּטָיָה לוטה קרי

כה (א) הדבר אשר היה אל יומית אל כל עם יהידה ונו ער (מ) לזעוה לרעה לכל מכלכות הארץ. טיבמטי הרכה חיום חוה לא שפעתם אלי. תם לא לקיתם שלא הכחה פליהם יחופי : לשנינה . ביבוני וידברו הכל בפירעניתם:

שילפתם כפי מעלליכם וכאתר שלא שבתם:

מנחת שי מרחה שי ברום אתם המים להיון (מים לא ואין (י) אם בארץ בדרים אתם שלכו כם וחגן כן קרחן (כ) לווכח . כתים כים לא ואין או מפסיר ולים מפסים ולים ולים ולים "קרי לונדה וחגנין אחד כבי כבט יכטבן לחופה . בלא ריין לשבינה. בלא חיון לס את הרעב. בלא וי"ון לט הרבר. כל ירמיתו, כמו אלן היא השנ. הראשינית לנכוכדנאצר. והנת מצודת ציון

ר"ל בכל ספקים לאתם בכי יכיו להרכה בי יכיל לאסם: ולמשל, יכילו משל מכסורסניות ככל תליכם: לשבינה. יספידו לפסר מהלרות הכלום מליכם: ולכללה. במכלל יקלם כקלום ככם לומר חסים כסיסודים כמושללים: (י) עד חיםם. עד יכלו שפל כמדמה ונו' :

his princes and the remnant of Jerusalem remaining in this land, and those dwelling in the land of Egypt. 9. And I shall make them for a horror [and] for evil for all the kingdoms of the earth, for a disgrace and for a proverb, for a conversation piece and for a curse in all the places where I will exile them.

10. And I will send forth the sword, the famine, and the pestilence against them until they are consumed from upon the land that I gave them and their forefathers.

25

## 1. The word that came

remaining ones shall be like the bad figs. Then he explained: So said the Lord etc.—[Redak]

and those dwelling in the land of Egypt—The remnant that was then dwelling in Egypt, viz. those who went with Johanan son of Kareah. See below 43:4-7.—[Redak, Mezudath David]

9. for a horror [and] for evil for all the kingdoms of the earth—For they will hear the evil that came upon them and quake.—[Rashi]

Since it was decreed that Nebuchadnezzar would pursue them, all the kingdoms among whom they were exiled would feel the evil coming upon them and quake. They would also be for a disgrace even in those places that Nebuchadnezzar would not reach.—[Malbim]

and for a conversation piece that everyone will repeat and discuss their retribution.—[Rashi]

10. And I will send forth the sword etc-wherever they will be. Also, Zedekiah will die in misery in prison. God had decreed that all the kingdoms of the earth submit to Nebuchadnezzar. Therefore, Jeremiah served as an adviser to the Jews and to the other nations and exhorted them to obey this decree. Since Jeconiah and his princes and wise men heeded the prophecy and surrendered to him. God saw that they be spared. Since Zedekiah and his people did not heed the prophecy and did not surrender to Nebuchadnezzar, they were like the bad figs, for evil would befall them. Zedekiah would not be released from prison and no ruler would come from his seed. For this reason, the prophet mentioned those dwelling in Egypt along with Zedekiah and his people, since both groups acted contrary to God's command.—[Abarbanel]

ירמיה של כל עסא רביה יָהוּדָה בְשֶּהָא רָבִיעֵיהָא קיהויקים כר יאשיה סַלַרְ שָּבְםָא רְבַיה יָהוּרָה הִיא שְׁהַא קַרְסֵיתָא לָּגְבוּכָּדְרֶצְר ַסְרָּכָּא דָבֶבֶל**ּ : בְּדְאָהַנְבֵי** יַרְסִיָּה נָבְיַא עַלּ כָּל עַבָּא דְבַית יָהוּרָה וְעֵלַ יִרוּשְׁלֵּם לַבֶּיבֶר: ג בון הַלַּת עשָרַי שָנִין לִיאשיה כַּר אָפון פַלָּךְ שָׁבְּטָא רָבַית יָהוּרָה וָעָר יוֹמָא הָרֵין רגן בשרין ותכת שניו הַוָה בָּהָנָם נְבוּאָה סְן

ווי בסקום הי נור דינס: (ג) שלשועשרים. יהשיהו מלר שלשים וחחת נח כה (א) בשנה הרביעית . שנה שנתחתם נור דינם שינלו וביבחי כום ההתה כתו שהתר בפנין קח את כים ונו' מהם י"בשנה נשארו י"ם וארבע של בנו הרי שלש ועשרים: והודסגזר דין אמר לנכיא להיכיחם אולי ישיכו ולא יתחתם אשבים ודבר. לשון הווה הייתי משכים ומדכר תמיד: רד"ק

מנחת שי בה (ח) שנה הרניפים . נספרים פרוייקים חשר יו"ד קופחה וכן כחמם כתב בתחלת ספר דניאל בשנת שלש למלכות ידניקים מלך מששורם נסוף יחוקהל : (נ) אשנים ודבר . כחודף נשקום כים יהדה בא נבוכרנצר כלך בכל ירושלם ויצר עליה אך נאמר יונדות הם הנוכני בל בין בבל יו שלם יוצר ליחות ומחום. כי בשנת שלש לכלכות והרקים בנו שהכלובו פרפה גכי כלך נסרבוצר ובא ליודשלם ויצר עליה ובשנה הרביעית ליהרקים בתחלת השנה נקן ה' בידו את יוניקס והיא שנה ראשתה לבנוכדנצר: נט על כל עם יהדה. כמו אל: ואל בל יושבי ירושלם. כם יהידה כן הערים האחרות שבאו לידושלים ידברי ירסיהו אליהם ואל יושבי ירושלם: ענו זה שלש וכשרים שנה , יאשיהו כלך שלשים ואחת שנה וכי'נ שנה לסלכו תחלת נבואת ירכירו נסצא ירסירו נתנבא ביכי יאשיהו י"ם שנת תבחאה זו היתה בשנת הרבינית ליהדיקים בנו הנה שלש ועשרים שנה: אשכים ודבר - האליף בסקום ה"א השכם כי מצורת ציון מצורת דוד

בה (ג) אשכים. פנשון כשנמה והים פנין זרוו: בה (6) על ירביה. פל יכביה: ליחיקים. לשנכום יהוקים: (5) על כל עם. אל כל עם: (ג) ליאשיתו. לשנכות

ישטיפו : ווה שלש וושרים שנה לי של ישט לי אחשונה - משניים אשיפו : ווה שלש וושרים שנה ישט של שנה ביני יאסיסו כי של לא שנים ודי כישי יסויקים בנו הכי כ"ג : הוה דבר ה' אלי , דכר בי הכנוחה: ואדבר . ואני דכרתי אליכם הנכוחה וסייתי ששכי ושדכר כ"ל אני הייתי זריו לומר הנכוחה אבל אחש לא ששמחם : (ד) ושלח ה׳ . ופור בלח ה׳ בלה כנימים והים ששנים ושבלת בורישם כב ולחם לל שמשתם : ולא תנר . כפל הדבר בשנים בינים :

twenty-three years after the commencement of his prophetic career. -[Redak]

arising early—This is a present tense. I would arise early and speak constantly.—[Rashi]

to Jeremiah concerning all the people of Judah in the fourth year of Jehoiakim son of Josiah, king of Judah—that is the first year of Nebuchadrezzar king of Babylon. 2. Which Jeremiah the prophet spoke to all the people of Judah and to all the inhabitants of Jerusalem, saying: 3. From the thirteenth year of Josiah son of Amon, king of Judah, until this day, these twenty-three years the word of the Lord has come to me, and I spoke to you, arising early and speaking, but you did not hearken.

4. And the Lord sent to you

Malbim explains that this verse refers to the exiles who wished to return to the land of Israel.

1. in the fourth year—The year that their decree was sealed that they be exiled and that they drink the cup of wrath, as he says in this section: (v. 15) Take the cup etc.,' and before the decree He commanded the prophet to reprove them, perhaps they would repent, and their decree would not be sealed.—[Rashi]

that is the first year of Nebuchadnezzar-In the beginning of the Book of Daniel (1:1), we read, "In the third year of the reign of Jehoiakim, king of Judah, Nebuchadnezzar, king of Babylon, came upon Jerusalem and besieged it." It is possible that in the third year of Jehoiakim's reign, when he was crowned by Pharaoh-Neco, Nebuchadnezzar assumed the throne of Babylon, and marched on Jerusalem, besieging it. In the fourth year of Jehoiakim, still the third year of Nebuchadnezzar, God delivered Jehoiakim into his hand.—[Redak]

According to Seder Olam, ch. 25, Nebuchadnezzar besieged Jerusalem in the third year of Jehoiakim's revolt. We find that Nebuchadnezzar vanquished Jehoiakim in the fifth year of the latter's reign, which was the second year of the former's. Jehoiakim was faithful to Nebuchadnezzar for three years, making eight years from the beginning of his reign. He, then, rebelled against Nebuchadnezzar for three years. After the third year of his revolt, Nebuchadnezzar vanquished him again and carried him off to Babylon.

- 2. to all the people of Judah—The people of Judah came from other cities to Jerusalem, where Jeremiah addressed them together with the inhabitants of Jerusalem.—
  [Redak]
- 3. twenty-three years—Josiah reigned thirty-one years (II Kings 22:1). Subtract twelve years from them (Jer. 1:2). This leaves nineteen, and four of his son amount to twenty-three.—[Rashi] I.e., Jeremiah prophesied during the last nineteen years of Josiah's reign. Since this prophecy came to him in the fourth year of Jehoiakim, it was

תרגום גבנוא מקרם ומשלת וַלָּא קַבַּילָתוּן וַלָּא לָקַבְּלָא: חּלְמִימָר תּוּבוּ כָעֵן נְבֶר מָאוֹרְחַיהּ בִישָׁהַא וֹמְבִישוּח עובריכון ותיבו על אַרָעָא ריהַב יִי וַכַּאַבָהַתְּכוּוֹ לָמִן עַלְּסָא הָהָכוּן בָּהֶר מַעֵנָה פַּלְּחֵי פוכביא לספלחהן וָלָא אַבאַישׁ לָכוֹן: יוָלָא חַלָּף רַלָּא לַכְּילָתוּוְ יַר פַתַנְמֵי : פ הַא אַאַן שלח

מהר"י קרא יתיר וא'ו

(ח) לכן כה אפר ה׳ צבאות יען אשר לא ששעתם את דברי. (ם) הנני שולת ולקחתי את כל משפחות צפון. ואל נבוכרנצר רד"ק כנחת שי

אותיות אהו"י מתחלפות ונכתבה יו"ד המשך שלא כמנהג ענ אלה מלה יו"ר על פי המסורה : (ה) שוכו נה . בכפרים מדוייקים כוח"ו שורק לא כשלם נקודות וכן דינו מכח המסורת שלא נמנה עם החסרים במסורת דהאי חצר"י ברוב: נקו לפן עולם ועד עולם. מומן רכ נתנו פיפרת סימן ל'ה: ולתנותיכם, כסורים מדוייקים שלת וה"ו וכן רחוי לפי הפסורת: (ז) הכעסיני הכפסיני קרי: לאבתיכם ועד עולם יהננח לכם ולבניכם אם תרצו ולס"ד לם עולם לא בא על ענין הדבר אלא לאמתת עצם חרבר ויספינ

תענין זולתה וכמוהו למן היום אשר יצא מארץ מצרים למתי אעתיר לך והרומים להם: (ו) למען הכעיטוני. כתיכ ר'ל מצורת ציון מצורת דוד

(ה) לאמר . כ"ל הלח כל הנכוחות היו לפובתכם לחתר שוכו חתנ (ו) ארע. מלשון רעה: (מ) יען. כעכור:

כל חים מדרכו וגו' ובעכור זה סשבו על החדמה וגו': לבן כולם כ"ל מעת הנתינה עד עולם: (ו) בפעשי ידיכם. בהענו"ם העשויות במפשה ידיכם: ולא ארע לכם. לא אשה עמכם כפה: (ו) ולא שפעתם. עם כי הדבר היה לשובתכם לא שמעתם וגו' : לפען הכעיפני. לא היה זה אלא למטן הכעיפני וגו' וההכעפה חהינ כחתה לכע לכס: (ס) הנני שילח . כ"ל חשיר לכוח חומות שונית מסחת לפון: עברי, כ"ל מושה שליחותי כדבר זה: סביב . היושבינ all His servants, the prophets, sending them early, but you did not hearken and you did not incline your ear[s] to listen.

5. Saying: Repent now, each man of his evil way and of the evil of your deeds, and dwell on the land that the Lord gave you and your forefathers from days of yore and forever. 6. And do not go after other gods to worship them and to prostrate yourselves to them, and you shall not provoke Me with the work of your hands, and I will not harm you. 7. But you did not hearken to Me, says the Lord, in order to provoke Me with the work of your hands for your harm. 8. Therefore, so said the Lord of Hosts: Since you have not hearkened to My words, 9. Behold,

I send

4. sending them early—I.e. sending them early every morning, not all at once. Nevertheless, you did not hearken, and did not even incline your ears to listen.—
[Malbim]

Although God sent them with great eagerness, sending them early every morning, you did not obey them.—[Mezudath David]

and you did not incline your ear[s]—This expression is synonymous with the previous.—[Mezudath David]

5. Saying—All these prophecies were for your benefit, exhorting you to repent so that you remain in your land.—[Mezudath David]

from days of yore and forever—It was given to your forefathers long ago, and it will remain their children's forever if they so desire.—
[Redak]

You yourselves prevent My bestowing good upon you. He states this regarding murder, immorality, oppression, and theft that were among them.—[Abarbanel]

7. in order to provoke Me—Not for your benefit, but only to provoke Me.—[Redak]

with the work of your hands—I.e. with the idols you have made with your own hands.—[Mezudath David]

for your harm—Your provocation of Me will only bring harm upon you.—[Mezudath David]

9. **Behold I send**—This prophecy was said in the first year of Nebuchadnezzar, which, according to Seder Olam was the year he vanquished Jehoiakim.—[Kara] See Megillah 11b, that he vanquished Jehoiakim in his second year, also Seder Olam ch. 24.

יִּבְלֶּהְתָּלֵי אֶת־כְּבִּלְישִׁפְּחוֹת צְפִּוֹן נִאְם־ וְעַבְרוֹ הַנִּיִם הָאַכֶּה מֶלֶּהְ בְּבֶּבְּ עַבְרִי וְהָבָאֹתִים עַלֹּיהְאָרֶץ הַוֹּאֹתְ וְעַבְּרִי וְהַבְּאֹתִים וְשַׂמְתִים לְּשַׂבְּרָתְ וְכְּוֹלֹ כַּלְּהַ וְּלְּחָרְבִוֹת עוֹלֶם: 'וְהַאֲבֶּיְהְתִּי מְבֶּבְרֹ וְהַחֲרַמְתִּים וְשַׂמְתִּים לְשִׁבְּיְהְ וְלָבְרוֹ הַנִּוֹתְ שְׁשׁוֹן וְכָּוֹל שִׁמְחָה כְּוֹלְּחָבְיְ וְלֶבְרוֹ הַנִּוֹים הָאֵכֶּה אֶת־בְּבָּה לְשִׁמְּה שְבְעִים שְׁנָה: 'בּוֹהְנָה אֶת־בְּבָּה לְשִׁבְּיִה שְבְעִים שְׁנָה: 'בּוֹהְנָה בִּבְּלְּאוֹת בְּבְּבָּלְ

שׁלַח נאָרַבֶּר יַת כָּל מַלְבְּיַה צְפּוֹנָא אַמֶר יִי וַלָּנָבוּכַרַרָאצָר מַלְּכָא רַבְבַּל עַבְרִי ואיהינון <u>על אַרָעַא הָרָא וַעַלֿ</u> יַהַכְהַא וָעַלּ כָּלּ עַסְמֵיָא הַאָּלַין כְחור כְחור ואנטרינון וא שוינון לצרו ולחרכת עלם: י ואובר מנהון קל בינ וקל חַרוָא קַלֹּ חַהָנִין וְקַלֹּ כלו הל סיעו רסשבחיו בניהור בוצין:יא ותהי בָּלֹ אַרָעָא הָרָא לְּחַרְבָּא לַצָּרוּ וְיִפְּלְהוּן עַסְמֵיָא הָאַלֵּין יַת מַלְּבָא רָבָבָל לשַבְעִין לשָנִין: יב וִיהַי כָמִשְׁנַם שַׁכְּגִין שְׁנִין אכער

מהר"י קרא

וגביאה זו נאסרה כשנה הראשונה לובוכרנצר ושנינו בסדר כולם שאותה שנה כיבש את יהויקים (י) קול רחים. שסצמך אתה רכד כששאו שרים כאין יושב כסלו קול הפוחנות של (י) קול רחים. סימן הוא לסטידת ברית מילה על שם שטומנין ושוחקין לה סממנין לרפיאה: אור גר. סי' מבתה

אל פדין: וכל כל הניים האלה. הספוכים לאי או האלה על אל פדין: וכל כל הניים שחתה: ני קול הניים שחתיה לוכר: בפרשה כום יין החבה: ני קול רחים שבוהנין חבלין לבנירת שבחה וכן בדליקן נרות רבית בנית הכשהה ווית קל סיקן דכשבתין בדליקן נרות רבית בנית הכשהה ווית קל סיקן דכשבתין בניהור ביצין: נינט כסלאת שבעים שנה. כי נכוכרנצר כלך בשנת מדיאן ידענו זה שהרו אויל סרורך בנו כלך בשנת ליו לגלות הכלך יהויכין ככיש בספר מלכים בסופו ובסף זה מצורה ציון

(ט) והחרפתים . שנין הרג ואכדון כמו כי החרם חהריחם (דכרים כ"): לשבה. ענין התרון : לשרקה. טנין הבעמח קול בקטון שסחים ונשםה על דכר הביב בנהרב : ולחרבות. מל' הורכן :(יכ) כמלאות. בעבור שהכעיסוני וקרי הכסיסני לכקן הכקים אחרי צושים בעברים לא לתנאה שיש להם בה: נס) את כל כשפתות צפין, ולסללה בתחלת הספר אבר לכל כשפתות כמלכות צפונה ושם פי כי משפיתה אוכר על העם וכמלנות אומר על ראבי המסלבות ולפי שאבר ונתנו איש כסאו זכר שם בכלכות: ואל נכיכדנצר סלך בכל עברי. ופעם ואל אל שולת לא אל הלקחתי או יהיה ואל נכקום ואת כפו אספרה אל חק ה' זירדפו הלקחתי או יהיה ואל נכקום ואת כפו אספרה אל חק ה' זירדפו מצורת דוד

סכיכות ה"י: והחרכתים, את כונס למכים ואשימה לממהון וגדיות שוכקין שניהם ופד זמן רבים ודכים! () וההדהרינני. כ"ל להישמט שוד קול בשון ענ": קול חתן. קיל שתמח הקו: קול רחים. מנודל הרשה לה שלאו קכואה לשהון ברחים: ואור הגר.

מחסרון הבתן ישבו בחפוב: (יח) הנוים האלה. היושנים סניבות הרן ישרהל: (יד) במלאות. כחבר יהיה כבלם שבעים שנה:

formance of circumcision, they were afraid to publicize the occasion and chose the mill as a symbol since it was used for grinding the ingredients for healing the wound. The light of a candle in the daytime or the light of many candles was the sign of a feast. Rashi does not explain the reason for concealing the feast. According to Yerushalmi, Kethuboth 1:5, this feast was a wedding, concealed from the rulers lest

they assault the bride as was their wont. Accordingly, the connection to this verse is obscure. Why should Scripture choose a symbol used only in times of persecution to conceal these occasions? *Tosafoth* asserts that these signs were present at all times, even when circumcision was permitted. [In such times, however, the public was not notified by these signs, but by a public announcement. When public announcement.

and I will take all the families of the north, says the Lord, and to Nebuchadrezzar the king of Babylon, My servant, and I will bring them upon this land and upon its inhabitants and upon all these nations around, and I will destroy them and make them for a desolation and for a hissing and for perpetual ruins.

10. And I will cause to cease from them a voice of mirth and a voice of joy, the sound of a bridegroom and the sound of a bride, the sound of a mill and the light of a candle. 11. And all this land shall become waste [and] desolation, and these nations shall serve the king of Babylon for seventy years.

## 12. And it shall be at the completion of

The intention is that I will inspire various nations from the north.—
[Mezudath David]

all the families of the north—Compare 1:15, "all the families of the kingdoms of the north." The 'families' are the populace, and the 'kingdoms' are the heads of the kingdoms. That expression is used there in conjunction with the following passage, "and they will come and place, each one his throne etc."—[Redak] Jonathan, however, renders: all the kingdoms of the north.

and for Nebuchadrezzar—I.e., I will send for Nebuchadrezzar the king of Babylon. It may also be rendered: and Nebuchadrezzar the king of Babylon, meaning: and I will take Nebuchadrezzar the king of Babylon.—[Redak]

My servant—I.e. the one who will perform My errand in this matter.—
[Mezudath David]

and upon all these nations—I.e. those who dwell near the Holy

Land. It may also mean these nations mentioned below.—[Redak]

around—Those who dwell around the Holy Land.—[Mezudath David]

10. And I will cause to cease—I.e., there no longer shall be heard.—[Mezudath David]

the sound of a bridegroom—I.e. the sound of the rejoicing of a bridegroom.—[Mezudath David]

the sound of a mill—That is an indication of a circumcision feast, since they would grind and crush ingredients for healing the wound.—
[Rashi]

the light of a candle—An indication of a feast. So we learned in Sanhedrin (32b).—[Rashi]

The Talmud does not state this explicitly on this verse. The passage reads: The sound of a mill in Burni announces: "The week of the male child! The week of the male child!" The light of a candle in B'ror Hayil announces: "A feast is there!" Rashi explains that when the government prohibited the per-

אָלהֵן יִשִּׁרָאֵל אַלֵּי כֵח אָת - כּוֹם הַנִּיּן אָלּהֵי יִשִּׂרָאֵל אַלַּי כֵח אָת־יִבְּלָּהְ יִדִיהָם שִׁנְּיִם וְשִׁלְּבִין עַלְּבִּין בְּבָּלְרִים וְשִׁלְּבִים יִשְׁלָּבִי הַּשְׁלִים וְשִׁלְּבִים וְשִׁלְּבִים וְשִׁלְּבִים וְשִׁלְּבִים וְשִׁלְּבִיוֹ עַלְּבִים בְּבָּבְּעְלָם יִרְּיִהְ עָלְּבִי וְשִׁמִּי יִמִּיה אַמִּר וְעָלְּבִי וְשִׁנִי וְמִיה אָלְה יִהְיִּה אָלְּבִי וְשִׁנְיִם וְשִׁלְּבִין וְשִׁלְּבִי וְשִׁנְיִם וְשִׁלְּבִיוֹ וְשִׁלְּבִי וְשְׁבִּיוֹ וְשִׁלְּבִי וְנְמִיְה אָלְּה יִבְּיִן בְּבְּבְּוֹ וְשִׁיִּי וְמִיִּ אִלְּה וְנְמִיְה אָלְּבִי וְמְיִה עַלְּבִי וְתְּבִּי וְמְיִה עָלְּבִי וְבְּבְּרְתִּי אָבְּרְי בְּבְּבְרְתִּי אַלְּבִי וְנְמִיה וְמִיּאְהַיִּי אָתְר בְּבְּבְּרְתִי אָרְר בְּבְּבְרְתִּי וְמְיִּבְּעְרְבְּי וְמִיּוּוְמִיּאְוֹ מִּלְּבִי וְמְיִה וְמִיּבְּרְתְּי עַלְּבְרוֹ בְּבְּבְרְתִי וְשְּבְּיוֹיִיוּוֹן מִּי אָתִי לְּחִי בְּבְּרְתִּוֹ וְמִיּבְּתְּי וְשְׁבְּיִיוֹיוּוֹן מִישְׁתְּבְי וְנִיהוֹן מִּישְׁי יִבְּיְבְּיוֹ וְמִיוּן וְמִלְּבְּי בְּבְּרְתְי וְשְׁבְּבְי וְנִיהוֹן מִּלְּתִי וְלְּבְרוֹ בְבְּרְוֹיְ וְתְּיִּבְּי וְתְּיִּבְי וְנְמִיהוּ מְּלְּבִי וְנְמִיהוֹן מִּלְּיִי עְלְּבְרוֹ וְשְׁבְּבְי וְבִּיוֹן מִּמְיוֹ וְמִיּבְּיוֹ בְּיוֹלְוּתְּעִי עִבְּרִי וְבְּבְּרְי וְבִיוּוֹן מִּשְׁי בְּבְּבְּרְיוֹי וְתִּיוּוּ מְעִּבְּיוֹ בְּבְּבְּי וְבְּבְּרְיוֹבְי וְתְּיִּבְּתְּיוֹיוּ מִי אְבִי בְּיִי בְּוֹבְּיוֹן מִישְׁי וְמִיבְּעִי בְּיוֹ בְּבְּבְּי בְּבְּבְּי בְּבְּבְּיוֹ בְּיוֹבְיוֹ בְיוֹם וְעִבְיִי בְּעְבְּי וְשְׁבְּעִי וְשִּבְּיוֹ בְּיוֹם וְעִבְיוֹיְוֹיוֹן מִישְׁי מִּיּבְּבְי בְּיִבְּיוֹ בְּיִבְּיוֹ בְּיִיוֹן בְּעִי בְּבְי בְּעְבְי בְּבְּעְבְּי וְבְּשְּבְּי וְבְּעְבְּיוֹ בְיִבְּיוֹ בְּיוֹם וְעִבְיוֹי בְּיוֹם וְנִילְיִבְּעְ בְּבְּבְּי בְּבְּבְּבְיוֹ בְּבְּיוֹ בְּיִבְּיוֹ בְּיוֹבְיוֹ בְּיוֹבְיוֹ בְּיוֹבְיוֹ בְיוֹבְיוֹי בְּיִבְּיוֹ בְּיוֹבְיוֹי בְּיוֹבְיוֹי בְיוֹיוּ בְּעִייְ בְּבְּעְבְיי וְבְּשְׁבְּיוֹי בְּיִבְּיוֹם וְיִבְּעְבְּיוֹ בְּבְּעְבְּיוֹ בְּיִבְּעְם וְבְּיבְּיְבְּיבְּיוֹ בְּיוֹבְיוֹ בְּיוֹם וְשְּבְּבְּיוֹ בְּבְּעְבְּבְיוֹבְיוֹם וְנְשְׁבְּיוֹ בְּבְיוֹם וְנְשְׁבְּיוֹ בְּבְּעְבְּיוֹ בְּבְּבְּי בְּעְבְּבְּיוֹי

יושחוני קי בינו במהדרין: (ינ) את כל הכתוב. על ככל:
בספר הזה. כסופו: (יר) כי עברו בם. כמו כי יעכדו
כס ככני ככל: גם המה גוים רבים. מדי ופרס:
(מו) בום היין החמה. נכולת הפורענות: והשקית
אותו. הנכל להם שלל תשוכ עוד כשום תשוכה:

רחים ואף כשהרבו נחים מאין אדם בפל מחוכם אור הנר: (יג) והבאתי על הארץ ההיא את כל דברי אשר דברתי עליה, על (יג) והבאתי על הארץ ההיא את כל דברי אשר דברתי עליה, על ירי ישניה. אם יכצא בספר סדוייק ואת בססוק וה אז נוכל להשני זה פח' ואם הוא את אינו אלא מפרש הוא את שלפעלת הימיעו. ואר כל הכחוב בספר הזה על ירי ירמית "). כי ישנית וירביה ניבאו בספלת ככל יותר סשאר כל הנביאים:

מנחת שו ") כנוסס נסונ ישפים וינפים. (ינ) לְשַׁמְבוֹת. נוֹ מִינ: (יג) וכנלומי. וכנלומי וכנלומי הכיר בשנה האיר ירענ זה שהרי מצאנו לבלשצר בריי מצאנו לבלשצר בריי מצאנו לבלשצר

יון מלך ג' שנים נשארו כ"ג בינתים והשלש לא שלמו לו לבלשצר כי בשנה האויד ירפעו זה שהרי מצאנו לבלשצר בנו מלך ג' שנה הואיד ירפעו זה שהרי מצאנו לבלשצר בנו מלח בינתים והשלש לא שלמו לו לבלשצר כי בשנה כי לא מת בלשצר עד שנת שלישות לו : לשממת! ושתים לבלשצר עד שנת שלישות לו : לשממת! עולם. שם מקובץ מן שממה והוא מסמוך: ניג) את כל הכתוב בספר הזה ח. עם כל הכתוב בלומר אכיא על ארץ בכל את כל זה הדבר ככו שאציא על כל הניים כל הכתוב בספר הזה אחר ניצא ירמיה": ניה כי בכדו בם כם המה, עבדו לכ כם מחם, בדו של על מריץ שליו שליו אחר ביצא יום בכל העוים כן יעברו בהם נוים רבים ומלכים נדולים והם מלכי מדי ופרם: כו כל במראה הגבואה: היין החמת. תמר הנספר ומשפפו היין יין חחמת וכמוהו תעם מצורת ציון מצורת ציון

פנין השלמה כמו וכמלאות ימי טהרה (ו'קרא "ב): אפקוד. טנין אפקד. אוכיר עליהם עונם: ועל הגוי התוא. זה בכל: (יג) בספר הזה. בסוף הספי זעל כל הגוים. שהם יכל וימי וליכים מחד ור"ל יעבדו בכבל: גם הסה. כ"ל כמו שעבדה בכל באומות כן גם המה את ככל עד היסוד כה: (יד) כי עבדו. עבר כמקום עתיד ור"ל יעבדו בכבל: גם הסה. ר"ל כמו שעבדה בכל באומות כן גם המה יעבדו כם והוזר ומפרש גוים רכים וגו' כם יעבדו ככבל: להם. לכני בכל: (מו) את כום הייו החשה. הסשיל חמת ה' וגורם

prophecies of Isaiah, who dwelt at length on the downfall of Babylon. He hesitates, however, because he has not found any edition of Jeremiah reading: and all. *Jonathan*, too, renders: all.

14. For ... will enslave them— Lit. have enslaved them. Like 'For ... shall enslave them,' i.e. shall enslave the people of Babylon.— [Rashi] As in many places, this is the prophetic past.

many nations . . . too—Viz. Media and Persia.—[Rashi, Redak]

Others state that all the nations mistreated by Babylon will enslave that nation and repay them for their mistreatment.—[Abarbanel, Mezudath David, Malbim]

and I will recompense them according to their deed—They will

seventy years, I will visit upon the king of Babylon and upon that nation, says the Lord, their iniquity, and upon the land of the Chaldeans, and I will make it for everlasting desolations.

13. And I will bring upon that land all My words that I have spoken about it, all that is written in this book, which Jeremiah prophesied concerning all the nations. 14. For many nations and great kings will enslave them too, and I will recompense them according to their deed and according to the work of their hands. 15. For so said the Lord God of Israel to me: Take this cup of the wine of

were impossible, these signs were used to inform the public of these celebrations.] Ran (San. ad loc.) explains that the Talmud indeed wishes to explain our verse and that these signs are not related to persecutions. See Pethach Einaim.

Redak explains that they would grind spices for festive occasions and light many candles. Jonathan renders: the sound of groups that praise with the light of candles.

When the cities became desolate, it goes without saying that the mills would no longer be heard and the light of the candles no longer seen.—[Kara]

12. at the completion of seventy years—For Nebuch adnezzar reigned forty-five years. This can be derived from the fact that his son Evil-Merodach assumed the throne in the thirty-seventh year of the exile of Jehoiachin, as is stated at the end of II Kings (25:27) and at the end of this Book (52:31), and Jehoiachin went into exile in the eighth year of Nebuchadnezzar (II Kings 24:12), thus equalling forty-five years. Evil-Merodach reigned twenty-three

years, since Belshazzar his son reigned three years, leaving twenty-three years for Evil-Merodach. Belshazzar's third year was not complete, since he was slain in the third year. Hence, we have seventy years.—[Redak] See Megillah 11b.

all that is written—concerning Babylon.—[Rashi]

in this Book—at its end.—[Rashi] Others render: with all that is written in this Book, which Jeremiah prophesied concerning all the nations. I will bring upon Babylon all that I have spoken about it, along with all that is written in this book concerning the doom of the other nations.—[Redak]

Malbim explains that Jeremiah's prophecies concerning the other nations, starting from ch. 46, include Babylon as well. Hence, in addition to the catastrophe destined to befall Babylon, the catastrophes destined for all other nations will also befall Babylon.

Kara renders: and all that is written in this Book etc. The beginning of the verse, 'all my word which I spoke concerning it,' refers to the

בלכוני ווע פל אפיני בלכוני ווע אברוני ווע בלכופ ווע אברוני ווע בלכופ ווע בלכל בלנופ ווע בללל בלנופ ווע בללל בלנוש בשות בללל בלליא באיא שבר בלילא בלילה בל

(פי) והתגעשו, ויבתנבין: והתהדדו. לשון היללית ישתפו: (יח) ביום הוה. כאבר הם היום, לאחר החרכן בדוק

(מז) והחכלות. בפסרים מדוייקים חסר ולדו אחר הכדאת (וח) אם שרים. ידם ואת ובשאר בסרים כלא וחדי וכדק וכוא חד פן מסוקים דכחים בהון את ואת ואת וכישן נשסר בשלכים או בישן זו לשרקה. כלא ואדיני

הבלחכה הספר הבקנה והרוכים להם נוסף ושתו ההנוגשו. המשל מורכב גם של שלא נוכר פועלו וענינו בנין והנעש ותרש הארץ: התהללו. בנין הוללות הוא התפעל פורכב כם של הרוכה לברובץ: ויון ואקח. ואשרה, הכל

מורכנ גם שעל הדומה לברובע: (יו) ואקח. ואשלה, הכל בבראה הנבואה: ניה! את ירושלם. הוא שתתה תחלה כי כל אלה הנוים לקו על ידי נביכדנצר ושנה ראשונה שבלך והיא השנה הרביעית ליהוקים בא על ירושלם: ואת כלכית. יהוקים ווהזיכון וצדקיהו: את שריה. בלא וידו: לשרקה.

מצורת דוד מצורת ציון

הפורפניות ליק השכלכל את השות: והשקיחה. כ"ל הסנכא שליה": "זכרון: (שו) והתנועשי. שנין חנושה הוקה כמו ומעש וחרש האכן (שו) ההעותשו ההחדלר. יטפו בתנישה הוקה וישתשו שאישת (סהלים י"ח): והתדולדו. פלבין הולנות ושטות כמו והתהולנו. בהרב אשר בניהם: (ה) ואקח ונו". כ"ל קבלה: הגנואה

סהרג אבה אבל השלח ביניהב: (ה) ואקח היו . ד'ל קבלה- הנטיאה ונכאהי להם : (יה) את ירישלים . חיור לשפלה שלחת והבחירה ונו' אל ירושלים ונו': ואת כלביה. שם כי לא היה אלא שלך אחד אבר שלפיה כי גם דני של בקלא ובס שלכים : כיום היה . די ורשיה כחב ספרו אחר החודכן לזה אשר כיום הזה בראבה מרכים ז

three exiles took place during the reigns of these three kings.

Abarbanel and Mezudath David assert that the king's sons are referred to here as kings.

as of this day—As they are today. Jeremiah wrote his Book after the

destruction.—[Rashi, Mezudath David] The intention is that these words were added when the Book was completed and edited by the prophet, which was after the Temple was destroyed.

19. Pharaoh the king of Egypt-

fury from My hand, and you shall give it to all the nations to whom I send you, to drink. 16. And they shall drink and reel to and fro and be like madmen because of the sword that I am sending among them. 17. And I took the cup from the hand of the Lord, and I gave it to all the nations to whom the Lord had sent me, to drink. 18. Jerusalem and the cities of Judah, and its kings and its princes, to make them a waste, a desolation, a hissing, and a curse, as of this day. 19. Pharaoh the king of Egypt and his servants and his princes and all his people.

receive the very evil they dealt out to others.—[Abarbanel, Malbim]

15. cup of the wine of fury—The prophecy of retribution.—[Rashi]

and you shall give ... to drink it—Prophesy to them that it will no longer be retracted for any repentance.—[Rashi]

Rashi, apparently, interprets this verse figuratively. Redak explains that God showed Jeremiah the cup of wine in a prophetic vision and ordered him to take it and give it to the nations to drink.

Malbim explains that rebellions and chaos would transpire. This is symbolized by the wine, which intoxicates and confuses.

Mezudath David explains that the decree of retribution is compared to wine that confuses the mind.

Redak renders: this cup of wine, the wine of fury.

16. and reel to and fro—Heb. הְהַעְּשְׁהּ Jonathan renders: and they shall be confused.—[Rashi] for variant readings, see Ibn Nachmiash. Lexicon Chaldaicum, Aruch Completum.

The intention is that nations will be locked in combat as will individuals.—[Malbim]

and be like madmen—Heb. החהללו, an expression of madness, they shall be mad.—[Rashi]

17. And I took, and I gave...to drink—All this was in the prophetic vision.—[Redak]

Mezudath David renders: And I received the prophecy and prophesied to them. Abarbanel, however, rejects the idea that Jeremiah went to all the nations with his prophecy. He prefers Redak's interpretation that all this was a vision.

18. **Jerusalem**—She will be first, for all these nations suffered through Nebuchadnezzar, and the first year that he reigned—the fourth year of Jehoiakim—he marched on Jerusalem.—[Redak]

and its king—Jehoiakim, Jehoiachin, and Zedekiah.—[Redak] The

יוות כל בַלְבֵי סוּכבותא וָיַת כַּל מַלְבֵי אָרַע עוץ וַיַת כָּל מַלָּכֵי אַרַע ענה ונת עקרון וַנת שָאַרָא דְאַשְׁדור: כא יה אַרוֹם וַיַּה מואַב וַיַת בְּנֵי עַמוֹן: כג וַיַת בל סוקבי צור ויַת בַּל מַלָבֵי צִירוּוְוַיַת בַּל מַלְבֵי : גיפא די בעברא רומא יג נת דרן וות היסא וָוַת בּוּו כָּלֹ מַקַפֵּי פָאתָא: כד ווה כל מלכי ערב דָשָׁרָן מלכי

כתב ירמיה ספרו: (כ) ואת כל הערב. כל סומכוותה חשר ערוכת פרעה ומשענתו עליהם לעזרה: הערב. (גרנעיח"ה כלע"ו): (כב) ואה מלכי האי. כל חלו שמנה פרב . הם ערבייא השוכנים ביישוב ואה כל כלכי הערב עד כחן שכיני ח"י הס: (כנ) קצוצי פאה. המוקנים

(כ) ואת כל הערב. הם האופות שנתערבו בהן חית כל סומכיותא: ואת שארית אשדוד. שנשארו כשהכם עוויהו כשנלחם בהם דכתיב ברברי הימים ויצא ונלחם כפלשתים: םלכי האי. תרגום ניםא. והם איי הים: (כר) ואת כל מלכי

בקנה אותה הרוח: (כד) מדכי ערב. ערנית: ואת כד מדבי הערב. סומכוותת של ערביים: מנחת שי

בלא וידו: נכן ואת כל הערב. עם מקובץ מעמים נתערבו יחד ות"י סוסכוותא ל' ערבוביא: ואת כל כלכי ארץ סלשתים, שאר ארץ פלשחים לבר הערים הנוכרות וכ'כ בספר שכואל אחר שוכר הערים בענין פחורי הזהב אפר עור פעיר פבצר וער כפר הפרזי ולא זכר הנה גת כי לישראל היתה כי דור לכהה

(ככ) וחח מלכי החי, מהלפין והח כל פלכי כהי וכן חרגם יוכחן. ודד"ק כתכ הין כו כל כספר מונה: (כנ) הם דדן. חזינת פלונחת רכחת כיני ספרי נספריית בהתי היבותת חיכת מתן דכתב לה בית"ו וחיכת שתן דכתב לה בלת וח"ו ולפום מחי דחויכן במסרה נוסחה בחרייהה טפי עדיפה פדמסיכה ד' חם רים פסוק בסיסרת וכולהו היחנהו בפסוקי דלשיל ודין חד שנהון:

פיד פלשתים כמ"ש בדברי היכים ויקח את נת ואת בנותיה מיר פלשתים והיא מתנ האמה הנזכרת בספר שפואל: ואת שארית אשרור. גראה כי כשלכרה נבוכדנצר מצאה נחרבת מקצתה על ירי מלך מצרים או זולתו: (ככו ואת מלכי האי. אין בו כל בספר מונה: (כנ) קצוצי מאה. השיכנים בקצה העולם בפאתו כי הפאה הוא קק הרבר וי'ת. סקפי פאתא: (כד) ואת כל מלכי ערב. הם הערביים יושבי אהלים כמ"ש לא יהל שם ערבי: ואת כל מלכי העדב השוכנים במרבר. לפי שובר למעלה ואת כל הערב פירש הנה כי אלה הם אחרים שהם שוכנים בסדבר: (כס) ואת כל מלכי ומדי. אפשר כי וברי מצורת דוד מצורת ציון

(כ) כל הערב. עם המקובן מטמים רכים כמו וגם פרכ רכ (כמות י"ב): ואת אשקלון וגו'. הסערי פלשתים: שארית אשדוד. ימכן פרכב (נחום כ׳): בינותם. ביניהם: (כג) קצוצי. מלשון קלה: שנחרבה עד לח בח נ"נ ונשחר כה שחרית : (ככ) האי. קבולת החיים חשר כשפת הים: (כנ) קצוצי פאה. השוכנים כקלוות פחם הטולם: (כד) פלכי ערב. שם חומה מה: פלבי הערב. כם הטלכיים:

today as Tema, found in the Arabian desert, approximately four hundred kilometers from the borders of Tiran.—[Daath Mikra]

and all those separated in that corner—Heb. קצוצי פאה, those separated at the end of that corner.-[Rashi] Jonathan appears to explain it as 'those who have the corners of their hair polled.' This is the usual English translation. See Lev. 19:27, Targum Onkelos. Malbim takes it to mean those who are circumcised. See above 9:25.

the kings of Arabia—Heb. ערב, Arabia.—[Rashi]

These are the Arabs who dwell in tents. See Isaiah 13:20.—[Redak]

20. And all the allies and all the kings of the land of Uz, and all the kings of the land of the Philistines and Ashkelon and Gaza and Ekron and the remnant of Ashdod. 21. And Edom and Moab and the children of Ammon. 22. And all the kings of Tyre and all the kings of Sidon and the kings of the isle that is on the other side of the area. 23. Dedan and Tema and Buz and all those separated in that corner. 24. And all the kings of Arabia and all the kings of the allies who dwell in the desert.

# 25. And all the kings of

Immediately after the destruction of Jerusalem, Nebuchadnezzar destroyed Egypt.—[Abarbanel]

20. And all the allies—All the supports (סוֹמְכוֹחָא) which are Pharaoh's guarantee, and he leans upon them for aid.—[Rashi]

Uz—A part of Edom. See Lam. 4:21.—[Daath Mikra]

and all the kings of the land of the Philistines—The rest of the land besides the cities mentioned further. See also I Sam. 6:17f., where other cities are mentioned after the five main cities.—[Redak]

and the remnant of Ashdod—It appears that Ashdod had been partly destroyed by Egypt or another nation before it was conquered by Nebuchadnezzar.—[Redak] Malbim asserts that Ashdod was conquered by Pharaoh, referring to ch. 48. It is, however, not found in that chapter nor in ch. 47, which deals with the downfall of the Philistines. Rabbi Joseph Kara takes this as an allusion to Uzziah's conquest of Ashdod, mentioned in II Chron. 26:6.

Gath, the metropolis of the Philistine kings, known as Methegammah, an ox-goad, since it was the rod that governed all the Philistines, is not mentioned here. That city had long been taken by David. See II Sam. 8:2, I Chron. 18:1.—[Redak, Ibn Nachmiash]

22. and the kings of the isle—Allthese that he counts (שמונה) until here are neighbors of Eretz Israel.-[Rashi] Ibn Nachmiash explains Rashi to mean: All these eight (שמנה) until here are neighbors of Eretz Israel. He conjectures that Pharaoh the king of Egypt with his allies are counted as one. The land of Uz is counted as the second, the Philistines as the third, Edom as the fourth, Moab and Ammon, the descendants of Lot, as the fifth, Tyre as the sixth, Sidon as the seventh, and the kings of the isle as the eighth.

23. **Dedan**—Of the children of Keturah, mentioned in Gen. 25:3.

Tema—Of the sons of Ishmael, mentioned in Gen. 25:15. Both these nations lived in Arabia. Dedan was a nation of merchants whose center was in the north of the Arabian desert in Wadi-el-Kura and its environs. See Isaiah 21:13. Tema was located in a place still known

סדבי זכרי ויה כל סלבי שילם ויַה כַּל סַלְבֵי סִרָי טורת כל כלכי צפונא דבריכון ודרחיקין גבו לַאַחוהי ווָה כַּלּ מַלְּבּוָת עַבְבַיא דַעַל אַפַּי אַרָעא וסרְבָּא רְבָבָל יִשְׁהֵי בַּהְרֵיהון: מּוְתַּים כרנו צכאית אַלָּהַא דִישְּׁרָאַל וַאִשְּׁהָנִישׁוּ וַנָּא הָקוֹבוּוְ כָּוְ שָׁלַח בַּינִיכוּן: KQ3 בשָׁהָא הִשְּתוּן: כּּזּאַרֵי דאָרְכָרַי ָדָא בָקַרָהָא

השוכנים בכדבר: (כו) ששך. זו בכל באלמא ביתא דאית מנחת שי

(בו) ששך. הוא ככל כא"ת כ"ש: (כו) וקיו. כאדם ששותה

(ח) וקיו . כ'כ ביו"ר וי"ם בכחוב וקוו וקרי וקיו ושנוש הוח: תא זכרן כבני קשונה: מכו הכבלכות הארץ. בא הסכיכות פס ה"א הירינה שלא כמנהג ברוב וכן באו כמהי הלשטת הקרש היהד הארג והדומים להם כזמים: ומלך ששך. מלך בכל וכן ת"י וששך הוא כבל באלפא ביתא דא"ת כ"ש: לכה וקיו. כן דרך השכיר להקיא אבל השכור אתר שיקיא ישוב כתם לרעתו ויקום אבל להם אמר ונפלו ולא תקומו:

מצורת ציון

מצודת דור (כו) איש אל ארדיו. כום החתרי הבחוזה לחתרום בספוך לו כ"ל מאח. פנין פכר ולד: (כו) איש אל ארדיו. זה לחרום בספוך לו כולם ילהן זה לחרו זה: וכרך ששך . הול בכל כר"ח כ"ש וכן ונפלחים לוש לל לחיו (לפיל י"ג): (כו) וקיו. מלשון הקחם זכן כקרה בשוף הכשר: ישתה אחריהם . כ"ל הוא ילקה לחר והוא המוכל פן הגיף דכך הפה: (כה) ישרגו. מל מימון: כולם לכיף : (כו) שתו ושכרו. בתו יין התפה וההיו שכורים והקיחו והבלו לחרן ולא חקיפו כדרך השיחה יין הקבה וכ"ל קבלו פליכם פול השפכוד וכלפר פפני חרב האויב: (כח) כי יכאגו לכחת הכים בידך ונו". כ"ל 60 יחפלתו להנלל מן השפכוד: שתו תשתו. כ"ל כפ"כ חהיו משופכדים:

drinks too much, who vomits.-[Rashi]

and fall and you shall not rise-Usually, after a drunken person vomits, he sobers up somewhat and stands up. But to the nations, the prophet says: Fall and you shall not rise.—[Redak]

the sword—the strife of war.— [Rashi]

28. if they refuse—I.e., if they endeavor to avoid subordination to Babylon.—[Mezudath David]

you shall surely drink—Perforce you will be subordinated to Babylon.-[Mezudath David]

Zimri, and all the kings of Elam and all the kings of Media. 26. And all the kings of the north, both near and far, one after the other, and all the kingdoms of the earth that are upon the face of the earth; and the king of Sheshach shall drink after them. 27. And you shall say to them: So said the Lord God of Israel: Drink, become drunk, and vomit, fall and you shall not rise, because of the sword that I am sending among you. 28. And it shall be, if they refuse to take the cup from your hand to drink, that you shall say to them: So said the Lord of Hosts: You shall surely drink. 29. For behold, with the city

and all the kings of the allies—The allies of the Arabs.—[Rashi] See above v. 20. Redak, who explains this as 'a mingled people,' explains here that this mingled people is distinguished as those who dwell in the desert, unlike those mentioned above. Abarbanel points out that the aforementioned had no king, whereas these had kings.

25. Zimri—Perhaps Zimran, one of the sons of Keturah, mentioned in Gen. 25:2.—[Redak] See Daath Mikra for another theory.

one after the other—They will drink the cup of fury one after the other. I.e., one will suffer soon after the other.—[Mezudath David]

Sheshach—That is 'Babylon' in ש"ם ח"א.—[Rashi, Kara, Redak, Mezudath David] א"ח ב"ש is a code, substituting the last letter of the Alephbeth for the first one, and vice versa. Then the second from the end for the second from the beginning, and so on. Hence, the complete code is as follows: "ח"ב ה"צ ו"פ ה"צ ו"ם ב"ש א"ח ב"ש ג"ר ד"ק ה"צ ו"פ ה"צ ו"מ כ"ל א"ח ב"ש ג"ר ד"ק ה"צ ו"פ "מ כ"ל ה"ב לבל corresponds to בבל Jonathan,

too, explains in this manner. The reason for this substitution in this case is obscure. Azulai conjectures that yeu equals 620.

300 = w300 = w

בס = ס בס = ד

620

קֶּחֶר, crown, too, equals 620, as follows:

 $\begin{array}{rcl}
20 & = & 5 \\
400 & = & n
\end{array}$ 

 $\frac{200}{620} = 7$ 

Thus, we deduce that Nebuchadnezzar met his downfall because of his pride in assuming a crown not due him. See Isaiah 14:14.—[Homath Anach]

**shall drink after them**—He will suffer his downfall after all the other nations.—[Mezudath David]

27. **Drink, become drunk**—I.e., accept the yoke of slavery and the pain of the sword of the enemy.—
[Mezudath David]

and vomit—Like a person who

שָׁםי עַלָּה אָנָא כשׁבֵּי אָבַאִשָּא וְאָהוּן סְדַסְן ַרְמָוְכָּא תִוֹכּוּן לָא תִוֹכּוּן רַקַמְלִין בְּחַרְבָּא אָנָא מַכְלֵּי עַלֹּ כָּלּ יַחַבֶּי אַרְעָא אַמַר יִי צְבָאוֹת: י וַאַהַ הַּתְנַבֵּי לְהוֹן יַה בָּל פַהַנְפָיָא הָאַלַין וְתִיבֵר לְּהוֹן וְיָ מִמְרוֹמָא ַכְבֵּי וּמָבִרור קוּרְשֵׁיה יָרִים מַימְרֵיה אָכְרָאָה יַכְבֵּי דְנֵיתוּן בְזוּזִין עַל אַרַע בָּית שָׁכִנָתִי הַא בַּנָחָתֵי מַעצַרָא רַמַרִימִין קַלְּהוֹן בֵּן יַיהֵי וַעָנָא לְּכָל יַהָבֵי אַרָעָא: לא מטא אָתְרָנוֹשָא עַר בְּיָשֵּי אַרעא אַרֵי דִינָא קרַם יִיָּ בעממוא מתפרע הוא בשרא רשיעיא דבהון מַבְּרינון לַקְטַלָּא ת"א מתרום יבחנ. ברכוח נ'(ברכות יג): הידר. נרכות ום: קכק בקדמא

ב'ש: (ל) שאוג ישאג. בכקום נותו שהוא יושב שם ונוור נזירות על האוכות כוה שדורך בנת שסשורר הידד כך יענה

ירמיה

יותר מדאי שמקיא: החרב. התגר של המלחמה: (בם) מחל. מתחיל: (ד) על נוהו. מתחכל על הרכן כיתו: הידד. לשון הוי שנועקין עושי מלחכה כבדה בקול רם

חידר של פורענות על יושבי הארץ: הידד. כול שאון: לורו זה את זה להתחוק ודורכי גתות רגילין בה: יענה. כל לשון ענייה לעקת קול רם היא: (לא) גשפט תחווכת בדק:

רד'ק כסו הרורכים בגת שסריסין קול לחוק עצסם ואיש את אחיד בסלאכה ודבר הקול הוא הידר ובלע"ו דואיר": (לה) גשפם כאילו נכנם במשפת עמהם שיענישם על רעהם ונתנם ביד מצורת דור

וקיד. שרשו כאה ובאה היו"ד תכורת האל"ף: (O כסרום ישאנ. על דרך משל כאילו ישאג וירים קולו ויבאו הגוים לקולו להחריב נוהו והוא בית המקדש: הידר כדרכים יענת. יצעק מצורת ציון

(כט) אשר נקרא שמי עליה, להיות נקרלת עיר ה': אנכי מ⊓ל . לני מתחיל להכיל הרעה ולתם תהיו נקיים מהרעה בחמיה הנה לח תנהו: (ל) מברום ישאנ . וכפל הדכר וחמר וממעון קדשו וגו' וחול 'ומפרש שהוח ישחג על נוהו וכ"ל הום המידון קו היה זהו לוהה ומעום שימו שלה על היה וליי כ סום קדם ויודר . בדרך דורך ביין רוכל ביין בהתרמים קול הדד לוכז ואין מידו ביין ניים קול על לו שבי האכן לנוו כעיים בו לא כל יושבי האכן לנוו בעיים בו לא שאר, פול כל יושבי האכן לנוו בעיים מוכבן שאון ואפרון: ((א) בא שאר, פול שלון בתקום בל עד קלה האכן ד"ל בעורה היא על כולם: בששב הוא ייקובם

(נכ) כחל. מלשון התחלה: (נ) מפרום. מהשמים הרמים: ישאג. פנין לפקה: ומטעון, פנין פדור כמו השקיסה ממטון קדשך (דכרים כ"ו): ניהו. פדורו כמו ואת נוהו השמו (תהלים ע"ט): הידד. המלה ההיא מיוחדת לקריאת דוככי היין לזכו עלמם וכן הידד השכתי (ישעיה פ"ו): כדורבים. הם הלועדים וסוסעים על העוכים להולים היין: יענה. ענין הרמח קול וכן וענו הלוים וגו' קול רם (דכרים כ"ו): (לח) שאין. פנין המייה: נשפם. פנין ויכוח: לכל

פס כל כשר והויכוה יהיה אשר יחן את הרששים להרכ כי בזה מודיט להם סששם והחשל לויכוח וכן כי כאש ה' נשטים פ"ו) :

upon them destruction and desolation.—|Mezudath David]

He shall call out—Heb. יצענה. Every expression of עניה is an expression of a cry with a loud voice.— [Rashi] Rashi clarifies this matter lest we understand יענה as 'He shall answer '

31. A stirring has come—A sound of stirring of the Almighty has come to the end of the earth; i.e. the decree is upon all of them.— [Mezudath David]

He contends—He contends judgment.—[Rashi]

It is as though He enters litigation with them to punish them for their evil, and He will deliver them into the hand of the king of Babylon.— [Redak]

upon which My name is called, I commence to bring evil, and shall you be cleared? You shall not be cleared, for I call a sword upon all the inhabitants of the earth, says the Lord of Hosts. 30. And you prophesy to them all these words, and you shall say to them: The Lord shall roar from above, and from His Holy Habitation He shall give forth His voice; He shall roar over His habitation; "Hedad!" He shall call out like those who tread grapes, to all the inhabitants of the earth. 31. A stirring has come until the end of the earth, for God has a controversy with the nations; He contends with all flesh. The wicked He has delivered to the sword, says the Lord.

29. upon which My name is called—to be called the city of the Lord.—[Mezudath David]

commence—Heb. מָחֵל ...[Rashi] shall you be cleared—If I bring evil first upon the city upon which My name is called, can you other nations expect to be cleared of evil?—[Mezudath David]

**a sword**—Jonathan paraphrases: those who slay with the sword.

Sometimes God brings retribution upon the nations of the world so that Israel should witness it and repent, lest the same retribution befall them. In that case, He commences with the nations of the world. In this case, however, He commences with Israel. This is surely not meant as a warning to the nations to repent. How, then, can you be cleared?—[Malbim]

30. over His habitation—He mourns over the destruction of His house.—[Rashi from Ber. 3a]

The Rabbis state there that the night is divided into three watches, when the various groups of angels recite God's praises in shifts. In each watch, the Holy One, blessed be He, sits and roars like a lion and says: Woe to the children for whose iniquities I have destroyed My house and burnt My temple and exiled them among the nations of the world.

Rashi explains that the mention of God roaring is repeated three times. This intimates that He roars, so to speak, in each of the three watches.

Redak explains this figuratively. It is as though God roars and raises His voice to call the nations to come and destroy His Temple. This follows Targum Jonathan, who paraphrases: He shouts that plunderers should come upon the land of the house of His presence.

"Hedad!"—A cry of "Ha!" that those engaged in hard work cry out aloud to urge each other on to strengthen themselves, and those who tread the winepresses are accustomed to it.—[Rashi, Redak]

So will God call out to the inhabitants of the world to decree

אַפר ייַ: לב בּרָנן אַפר וַי צָבָאות הָא בִּישָׁהָא נפקא סעם לעם ועסקיו בַבַּרבון יַיתון בּגַבֵּי ססיפי אַרעא: לי ויהון קָבִּיצַיָּיא רְבֵּן קָדָם יְיָ ביוכא ההוא כסיפי אַרַעָא וַער סיַפַּי אַרעא יָהַבָּנִשוּן וְלָא יָהַקַבְרוּן אַרָנָא יָהון: לד אלּילּוּ מַלְבָּנָא וּצְוַחוּ ביקיכון בקטכא הקיפי עַרָאאָרַי שַׁלִּימוּ יופַיכון והתבדרון וָהַפָּלוּון רַהַיַיהוו רגיגין

(לר) הלילו הרוכים, אלו פלכי יהודה וכלכי האופות: והתפלשו. ויפל"ו בלע"ו: ותפוצותיכם. הצאן שהייתם שומרים בהיותכם קיימים תהיינה נפוצות: ונפלתם ככלי חמרה. הוא ערקיי"א

(לב) מגוי אל גוי. שאני מסכסכן זה כזה: מידבתי. בתרגימו מסיפי : (אד) היאיאו , לשון יללה : והתפלשו . התנלנלי בעבר (ווערלייר כלע"ו): ותפוצותיכם . הרי זה

הקרה הגר כלומר והפיצותיכם תקרבנה לב**ה : בבלי חברה . כלומר אם תאמרו חשובים אנחנו הרבה יש כלי חמדה של** מנחה שי

כרך בכל: נלנו כה אניר ה', אפשר שפרשה זו כתנין שלפניה (נו) ני פולו יפויס. פלן דימי עירס במסמום: וחשולפים. ים ספרים ויהיה פיי לוב ככטור סכו לל חרבן בית ראשון עיי גבוכרנצר שיפילו נטירן וניוב הספרים כפלו מולם וספילי מיוק מיינים או תהידה עהידה והיא הנכון ויהיה פיי עוב ככפיר סכו לל יונן מת נולק נפיוש ומבולו לף קיהו ווף ולה נוסחים שלם מפל כלם

חרבן בית שני : (לד) הילילו הרועים . הרועים ואדירי הצאן הם יו נחולם ופשפטה נשורק ונחה גם כן נחיוק שלה נפוכג ופשפטה פיתי וליכ

בלבי הארץ: וההפלשו . התנוללו בעשר או באפר: לפנוח. שיהיו פובחים איש את רעהו: ותפיצותיכם. זאת הפלה באת שלא כמנהג כי הפיא בהולם והתידו בחירוק והנכון הפיא בשוריק והת"ו בצר"י בי הוא מן תפוצה בשקל תבונה תמונה והקבוץ תפוצות בשקל תבונות תבונות תשובות ועם בנוי הנפצאים הפוצותיכם בשקל ותשובותיכם נשאר מעל ונאסד כי גא המ"א בחילם לוחד התנועות בכו תהוסות יבסיוסו ובא התי"ו בחיד"ק כסו אם לא שריתך לסוב שראוי שאריתך כסד שפירשנו: תפלתם בכלי חסרה. אתם שהייתם כבלי חכרה בשלותבם לתה תפלו ותשברו וכח"י ותפלון רהויתון תנינין סצורת ציון סצודת דוד

בשר. לכל מדם: (לכ) וסער. רוח סערם: יעוד. על' בחעוררוח: מירכתי. מסוף וכן וליכנתי המבכן (שמות כ"ו): (ע) יאספו. טנין הכנסה כמו וחין איש מחסף חותם (שוססים י"ס): לדומן. טנין וכל: (לד) הילילו. מלפון יללה: והתפלשי. פנין כעלגול והתכסות כמסר כמו מפר התפלשי (מיכה מי): אדירי. פנין חוזק: בלאו. נשלמו וכן וכפלוחות יפי פסרס (ויקרח י"כ): ותפוצותיכם. נלב) השח רקה יוצאת . הרג והכדון תלה מעם ככל אל כל פס ועם : וסער גדול . פעיים שלהמה יחפורה מסוף החדן והוא ככל: (לג) חללי ה׳ . כנהרגים כנזירת השקום: לא יכפדו . חל כי יהיו רכים לא יססיקו נהספידם ולהכניסם כמקום מיוחד או לקנרם אכל יהיו מונחים פ"ם האדמה כמו הוכל: (לד) הילילו הרועים. למלכי יכודה ובריו יחשר הילילו וושהו חחם מנהיגי העם וחחם חדירי הלחן

ריל אחם הנכורים בכפם החפלבו כספר דרך לפר ואכנית כי פלאו יפיכם להבים פקאחכם לפכיחה וכא זפן חפולותיכם להיות מקלחכם נפולים בנולה: תפלחם ככלי חפרה. ריל לא חסים נפילחכם ככלי

Rabbi Joseph Kara explains that the leaders would be slaughtered and the 'flocks' whom they guarded and protected during their lifetime would therefore be scattered.

like a precious vessel—That is to say: If you say, "We are important," there are many precious glass vessels that fall, break, and are lost.— [Rashi]

Redak explains: You, who were like a precious vessel during your prosperity, will now fall and be broken.

Others explain that the fall of a precious vessel is much greater than

- 32. So said the Lord of Hosts: Behold evil goes forth from nation to nation, and a great storm shall be awakened from the ends of the earth. 33. And those slain by the Lord shall be on that day from the end of the earth to the end of the earth; they shall not be lamented; neither gathered nor buried. They shall be as dung on the face of the earth. 34. Howl, O you shepherds, and cry out, and roll, you mighty of the sheep, for your days have filled to slaughter, and your scatterings, and you shall fall as a precious vessel.
- 32. So said the Lord of Hosts—Redak prefers the interpretation that this section is a prophecy of the destruction of the Second Temple by the Romans. Abarbanel, however, points out that the account of the storm being awakened from the ends of the earth resembles more closely Nebuchadnezzar's conquest of all the nations. Hence it is related to the preceding section.

from nation to nation—whom I incite against one another.—[Rashi]

and a great storm—I.e., stirring of war shall be awakened from the end of the earth. This refers to Babylon.
—[Mezudath David]

from the ends—Heb. קּיִרְכְּחָי, as the Targum renders it: מְּטְיָבֶּי, from the ends of.—[Rashi]

33. those slain by the Lord—I.e. those slain by the decree of the Omnipresent.—[Mezudath David]

they shall not be lamented— They will be so numerous that it will be impossible to lament them, to gather them to one place or to bury them. Instead, they will lie on the ground like dung.—[Mezudath David] Abarbanel notes that this prophecy was fulfilled only in Israel, not in the other nations.

34. **Howl**—Heb. הֵּלִילֹּג, an expression of יַלֵלָה, howling.—[Rashi]

O you shepherds ... you mighty of the sheep—Both these expressions refer to the kings of the world.—[Redak] Abarbanel identifies the shepherds as the kings of Judah, its princes, and the priests of God. The mighty of the sheep are the judges and the officers of the people. Mezudath David identifies the latter as the mighty men of the people.

and roll—I.e. roll in the dust (se vautrer in French).—[Rashi]

to slaughter—I.e to slaughter one another.—[Redak] Redak follows his interpretation of the verse that Scripture refers to the kings of the nations. Abarbanel and Mezudath David explain that the Jewish kings and leaders should wallow in the dust in sorrow and mourning for many of them would be slaughtered and many of them would be scattered in exile.

and your scatterings—This is a short verse; i.e. to say: and your scatterings shall come near.—[Rashi]

פָּסָנֵי הֶכְּדָהָא: יה וַיַבַּר בית צרובו בן סופנא נשינכא בתקיפי עכא: ייקל צוחה סלכיא וִילֶּלָת הַקּיפָי עַבְא אַרַי אַבַּוּיָי יַת עַסְהוֹן: לו וְיִצְרוּן מָרוּרֵי שָׁלָּמָהוּוְ בַקָּרָם הַקוף רוּנְיָא רַיִי : יח נָלָא בַּיְבָּא מִבְּרַבֵּיה אַרַי הַנַה אַרַעַהון לָּעָדוּ מן קרם חַרָב סַּאָה דָהָיא בָּחֲמָר מַרַוִיאָ וּמָן בַּרָם תָּקוֹף רוּנְיֵיה:

זכוכית נופלים ונשברים ואובדים : (לז) וגרשו. לשון הורכה ל' הדימנו ונדמה שם (לעיל ה'): (לח) עוב ככפיר וגו'. גלה מלכח מכרכיה ככפיר העיוב חת סוכו: היונה. משתכרת כיין כן תירגש יונתן. דבר אחר לשון אונאה: מהרי קרא

בלעת: (לו) תרסו נאות השלום. תי רוצרה סדורי שלכהון: (לח) עוב ככפיר סובו. כל סלך ומלך יעווב מלכותו ככפיר הוה שפציה כלתו כשהיא רעב: מפצי הרב היונה. ת"י מן קרם זרב מנאה דהיא כחמר מחיא:

שנחת שי

כמני המרתא: עלו ויללת. בחירים הייו ונוח היו"ר לבן אשר ולבן נפתלי בשו"א הי"ו חירים היו"ר: כרעיתם. צאן כרעיתם והם הגוים שהם כלכיהם ורועיהם: לש ענדמו.

י פנדים כול"ו כול משבם לרים תן צ"ח פ" י"ד : ((ו) ויולם. משק. וכיו"ד נחידק חב כום נקדים ב"ו כפו שמצ דריק חבל לב"ח שחם טובנים פליו כיודיו בחידק וכיודד וחכ, ופיין פוד פל שכשב כששים שת ינו:

נברהו כבו גם סדמן תרסי: נאות השלום. מקושת המרעה שהיו רועים בשלום והוא משל על עריהם ומדינתם: ילחו עוב **כבפיר סכו, הראוי סכרוו כי הנפרד סכה או יהיה הנפרד סוך בפלס עו חום יאמר מבנו סכו בשקל עוו אמר כבו שהכפיר** שחב סכו כפני שאינו בוצא שם פרשו כן עוב האל יתברך בית הבקרש ספני שלא בצא שם רצונו וכיון שעובו והסתיר פניו מכנו נחרב: כי חיתה ארדם לשכה. כי פרם חרבן הבית היתה אמבם לשפה ועם כל זה בוסר לא לקחו ולא יכול להתאום שד תובו: ספני חרון היתה. חרון חרב היתה ר"ל חרב האייב ראתפה אותם כן ולא יונו נשיאי עוד את עמי : וכשני הרון אשו. הדרב בשה פשני חרון אפר ויונתן פר היתח כן יין שתרנם כן קדם חרב בנאה דהיא כחבר ברויא:

מצודת ציון

מצורת דוד כזוי פטפל בארן באין פאק בנפילתה אלא פאק רב וקלון מחפיד יכים לכם בפנפילה כפיא כללי המדה פטפל לארן שהפאק רב כמה שנקחם בנפילה: (לה) האבר בעם . לא יוכלו לבדוח פיד כאויב: ושלישה. שלת וחבד בשמשם כשתים לושר שיחבר פליסה ושהרים מה מחדירי הלחן המה הנכורים: (לו) קיל ציקת. ר"ל הנה נשמש קיל לפקם וגו': כי שודד ה'. ר"ל מה' כחה השקידה בגזיקה: ברדיתם. פקום שהרופים ירפו את הלאן והוא למשל על ירובלים:

מין קחר וכן כי נפן כמס (ב"ח" יצ') (כ) מנים. מין כריחכ:
ופלימה. שחרים וכן כמס (ב"ח" יצ') (נ) מנים. מין כריחכ:
ופלימה. שחרים וכן אל יכיכ לכ פליפס (לקפן כ'): (ל) דללח.
מלמן יללכ: ישרד. מין פודם וכיל מדים מיום חיים (לקפן מ"ח):
(ל) דרבו. מין פורבן וכילים כשו נס פודם חיים (לקףן מ"ח):
נמה. מיור כמי בלשום דשה (מכלים כ"ג): (לח) בכפיר. כן יקבם שרי בפור : היתה . פלבון פולה ופנים קחם כסון וכן כפיל סיונה (לפניה ג'):

(ל) וגדפר. המדורת היוברות בכלום היהיו חלכים ממני מבין לף המדורות היוברות בכלום יהיו חלכים מפני חלון אף בי שיחרה ככם: (לח) עוב כבפיר סבר. כל מדור יהיה נסף מבעליו ולא יוכור כו כמו כפיר אריום באינו ווכר בסוכתו אחר שמוכב: חרון הידנה . מרון כפויב כמפנה ופונם פוחם לקחם כהון וזם כם מפני חרון פף כי בחרה כם ולא כמקרם :

for their land has become waste -Before the destruction of the Temple, the land became waste. Yet they did not learn their lesson. Therefore, God could no longer resist abandoning them.

because of the wrath of the oppressing sword—Heb. הַיּוֹנָה, drunk from wine. So did Jonathan translate. Another explanation: It is an expression of oppression (אוֹנָאָה).—[Rashi] Rashi's first explanation is unclear. Moreover, it does not match our edition of Targum Jonathan which coincides with that of Redak. Our edition reads: because of the sword of the enemy which is like intoxicating wine. The word היונה is derived from יין, wine.

According to the second explanation, we render: because of the wrath of the oppressing sword. Although 'sword' is absent from the text, it is understood. The intention is the sword of the enemy which oppresses and robs them.—[Redak]

because of His furious wrath—I.e., the sword comes because of His furious wrath.-[Redak]

35. And flight shall fail the shepherds and deliverance the mighty of the flock. 36. Hark! the cry of the shepherds and the howling of the mighty of the flocks, for the Lord plunders their pasture. 37. And the tranquil abodes shall be destroyed because of the Lord's furious wrath. 38. He has left His hut like a young lion, for their land has become waste, because of the wrath of the oppressing sword, and because of His furious wrath.

the fall of a cheap one, hence the comparison to the precious vessel.—
[Abarbanel, Mezudath David]

35. And flight shall fail the shepherds—They will not be able to flee from the enemies.—[Mezudath David]

and deliverance the mighty—I.e., deliverance shall fail the mighty of the flocks. They will have no remnant.—[Mezudath David]

36. Hark!! the cry of the shepherds—This may also be rendered: Behold, the sound of the cry of the shepherds is heard.—[Mezudath David]

their pasture—I.e. the flocks of their pasture, the nations over which they rule.—[Redak] Jonathan, too, renders: their people.

As mentioned above, Abarbanel and Mezudath David explain this section as referring to the kings and officers of Judah. Abarbanel explains here that the prophet laments the fact that the shepherds and the mighty of the flocks do not cry out to God before the destruction, but will first cry out when calamity befalls them. Mezudath David, following this explanation, explains that they cry out and howl because the Lord plunders their pasture; i.e.

because the Lord has decreed that Jerusalem, the place where the kings govern their people, be plundered and destroyed.

37. And the tranquil abodes—The pasturelands where they graze their flocks, i.e. their cities and provinces.—[Redak]

shall be destroyed—Heb. הְּוֹלְכְּמוּ, an expression of destruction, an expression related to 'has silenced us (אַרְהַיְּמוּ), 'and there let us sit in silence (תִּיְּבְיִים).'—[Rashi] Rashi, apparently compares silence with destruction and desolation since a desolate place is always accompanied by silence.

Redak renders: shall be cut off.

38. He has left his hut like a young lion—The king has gone in exile from his city like a young lion that leaves his hut.—[Rashi after Jonathan]

Kara explains this to mean that every king will abandon his kingdom just as the lion leaves his den when he is hungry.

Redak explains that, just as the lion abandons his den when he does not find food there, so did the Lord abandon the Temple when His will was not executed there, and since He abandoned it and hid His countenance from it, it was destroyed.

### 1:1

Many exegetes identify Hilkiah as the priest who discovered the sefer torah in the Temple during the reign of Josiah. His son Jeremiah commenced to prophesy in the thirteenth year of Josiah's reign. At that time, Josiah and the people had not vet returned to God. Their repentance took place in the eighteenth year, when the sefer torah was discovered.—[Redak, quoting his father, Abarbanel, Alshich If this is the case, he was descended from a righteous man, who found the original sefer Torah written by Moses, rolled to the passage which reads: "The Lord will lead you and your king, whom you will appoint over yourselves, to a nation that neither nor your ancestors have known . . . (Deut. 28:36). Hilkiah commenced to reprove the people by telling them of the impending exile. After him, his son Jeremiah continued to remind the people of the exile.—[Abarbanel] [This astonishing since Jeremiah commenced to prophesy in the thirteenth year of Josiah, whereas Hilkiah found the scroll in the eighteenth year, five years after commenced his Jeremiah had prophecy.]

### 1:5

Abarbanel renders: Before I formed you in the womb, I gave you

knowledge, and before you emerged from the womb, I sanctified you. I.e., before I formed your body, I endowed your soul with knowledge, and before you emerged frrom the womb, i.e. after your formation but before your birth, I sanctified your body with admirable traits.

### 1:10

to uproot and to crush—(dépayser in French, to uproot) and over Israel to build and to plant if they heed. So did Jonathan paraphrase it.—[Rashi]

This accounts for the two oppothe many expressions of destruction and the building and planting. Rabbi Joseph Kara explains that the destruction is destined for the sinners and the building and planting for the repentant. Redak explains that each nation destined for misfortune would later be restored to its land after its exile, as we find further in the Book. The many expressions of destruction and the few expressions of building denote the prophet's numerous prophecies of doom and his few prophecies of consolation.

Ibn Nachmiash explains the nations as referring to the population and the kingdoms as referring to the kings, upon whom he prophesied evil and good.

212

### 2:3

Redak goes further by explaining that, despite Israel's sins, they are still considered holy. Although the Holy One, blessed be He, brings the enemy upon them, that enemy is punished because of them, since He remembers for them the lovingkindness of their youth, meaning the good deeds of the patriarchs, as we have seen in the case of Sennacherib, and so it was with Nebuchadnezzar, that because of Israel, Babylon was destroyed.

### 2:8

Jonathan renders: The teachers of the Torah did not teach to know My fear.—[Redak]

They studied the Torah without sincerity or for the sake of aggrandizement. This is accounted as though they did not know Me.—
[Abarbanel]

and the rulers—Lit. the shepherds. This refers to the kings.—[Rashi, Jonathan] They lead the people as the shepherds lead the flocks.—[Redak]

and the prophets—They are the false prophets.—[Redak]

prophesied by Baal—In the name of Baal.—[Rashi from Jonathan]

and followed what does not avail— In this manner, all their deeds were acts of no avail.—[Abarbanel]

9. Therefore, I will still contend—Before I bring misfortune upon you, I will still contend with you through My prophets although I have already contended with you many days.—[Rashi]

Just as I have already contended with you in the above verses, when I said, "What wrong did your fore-fathers find in Me...?" So will I

continue to contend with you, reproving you for your own evil deeds, for you are as bad as they were. And so will your children's children be as bad as you. Jonathan renders: And with your children's children will I contend if they do as your deeds.—[Redak]

### 2:12

and storm—Heb. אַקְעָר, an expression of קּעָר, a storm.—[Rashi, Redak] The sin and the sammech are interchangeable.—[Minchath Shai]

become very desolate—As though you are becoming desolate because of the Temple that is destined to be destroyed.—[Rashi]

### 2:15

they have raised their voice—They have raised their voice and frightened him, only to prey upon him. As explained, the lions are the kings of the nations. The prophet depicts Israel as asking this question, why all this has befallen them, and the prophet replies in verse 17.—[Redak]

Another explanation is: Israel should have known that they were punished because of their sins, for 'is Israel a slave? Is he a home-born slave? Why then has he become prey?...' It is only because of their sins, as further in the prophecy.—
[Kara]

## 2:19

The kabbalists teach us that when a person infracts one of God's commandments by performing a forbidden act, the damage and the destruction are immediately impressed on high upon his heavenly root. And, corresponding to this,

he lends power to the forces of evil. From there, he draws upon himself a spirit of contamination which envelops him when he commits the sin, and after committing the sin, it returns to its place. Hence, he is actually in Gehinnom during his lifetime when he commits a sin, but he does not feel it until he dies, when he is caught in the trap he set for himself, viz. the forces of contamination and the destructive angels that were created by his deeds.— [Nefesh Hachaim, Gate 1, ch. 12] This is Jeremiah's intention when he states: Your evil will chastise you. I.e., the evil you commit will, by itself, bring retribution upon you.]

## 2:23

See your way in the valley—See what you have done opposite Beth Peor, and until now you adhere to that way like a swift she-camel clinging to her ways.—[Rashi after Jonathan] See your way today. It is as it was in the plains of Moab when you worshipped Baal-peor.—[Redak]

young she-camel—Heb. בְּרֶרָה, a young female camel, that loves to wander. 'The young camels of Midian (בְּרָרִי) (Isa. 60:6) is translated and they are young camels, as we find in Sanhedrin 52a: There are many old camels laden with the skins of young camels (הוֹנְיִי).—[Rashi]

Redak suggests further that the prophet castigates the people for the roads they made in the valleys leading up to the mountains where they worshipped the Baal.

clinging—Adhering to the ways of her youth, an expression similar to: 'it would have clung (מסריך סריך)' (Chullin 51a). This may be associated with 'a shoe-thong' (שְרוֹךְ נַעֵּל) (Gen.

14:23). She binds the ways of her youth in her heart.—[Rashi]

Redak, too, associates it with you, explaining it in a different manner. Just as the shoe-thong is bound around the shoe many times, on one side one way and on one side the other way, so did you pervert your ways, once following one pagan deity and once following another. Thus, we render as Jonathan; perverting her ways. Scripture compares them to the semale camel rather than to the male, since the semale is more accustomed to run than the male.

## 2:24

accustomed to the desert—Accustomed to be in the deserts, so she loves to wander.—[Rashi]

The wild donkeys love to run in the flat desert lands.—[Redak]

that snuffs up the wind—She opens her mouth and snuffs up the wind, and he always returns to his place.— [Rashi]

her tendency like the sea creatures, who can hinder her?—That trait of the sea creatures that she has, for also the sea creature snuffs up the wind, as it is said: 'They snuff up the wind like sea creatures' (infra 14:6). Who can hinder her from that trait? So it is with you—who can return you from your evil way?—[Rashi]

Redak explains that the snuffing up the wind enables the wild donkey to run swiftly.

All who seek her will not weary— For they will weary needlessly, for they will be unable to overtake her. What will her end be? In her month they will find her. There is one mouth in the year that she sleeps for the whole month, and then she is cap-

tured. You, too—one month (viz. Ab) was already prepared for you from the days of the spies, when your fore-fathers established it as a time of vain weeping; therein you will be captured.

#### 2:30

Your sword devoured—your prophets, Zechariah and Isaiah.—[Rashi]

Zechariah the son of Jehoiada was slain by the command of Joash, king of Judah, because he castigated the people for their idolatrous practices (II. Chron. 24:20ff.).

Isaiah was slain by Manasseh, as in Yebamoth 49b. See II Kings 21:16, Commentary Digest.

Redak quotes exegetes who explain this as a reference to Zechariah and Uriah. Uriah was a contemporary of Jeremiah who was slain by Jehoiakim. See 26:20–23. Accordingly, this prophecy was delivered at a much later time, not in the order it is written here.

Redak, however, disagrees with these exegetes. He then interprets your prophets to mean the false prophets who prophesied what the people wanted to hear, as in verse 26. He explains that the people were responsible for the death of the false prophets because they encouraged them to prophesy by listening to them. It was, therefore, as though they had slain them with the sword.

Abarbanel rejects Redak's interpretation since it was their ears that 'slew the prophets,' not their sword. He approves of Rashi's interpretation. Daath Sofrim, too, prefers Rashi since the context appears to support this explanation. Not only did your children not receive correction from the prophets, but you slew them with the

sword when they castigated you for your sins and prophesied the doom of the kingdom. Alschich, too, explains this as regards the true prophets. He conjectures that, either they had killed many prophets much as they had killed Isaiah and Zechariah, or that through their sins, they were instrumental in the death of many prophets. The truth is, in any case, that the only prophets living at that time were Jeremiah and Zephaniah and Huldah the prophetess.

### 2:31

Most exegetes interpret this verse as referring to Israel's travels in the desert, viz. Rashi, Redak, Kara. Isaiah da Trani, and Ibn Nachmiash. Abarbanel. however, interprets it as a reference to the commandments of the Torah. God asks: Was I a desert to Israel or a land of thick darkness? Are Mv precepts an unbearable burden? Am I like a desert or a land of darkness. where one cannot find his necessaries? Did Israel not have all they needed when they followed Me through the desert? Why should you not have all you need when you observe My commandments?

Why have My people said, "We have been separated..."?—Heb. יְרָנוּ, we have been separated from You. Like one who separates (הֹנְהָה) bread from the oven. So is the midrash of Rabbi Tanhuma (Bamidbar 2). Menahem, however, explains שִּיִר, as an expression of descending (הִירָיה), and also in other manners (Machbereth Menahem, p. 162).—[Rashi] Accordingly, we render: we have gone down. Jonathan renders: we have wandered.

215

### 2:33

33. How you adorn—Heb. מִיטְבָּי. You adorn yourself to greet your adulterers. Comp. "And she adorned her head" (I Kings 9:30) concerning Jezebel in the section dealing with Jehu.—[Rashi]

Others render: What have you to adorn your way to seek love?—Why do you try to improve your way to adopt the Baal worship in order to seek the love of the heathen nations?—[Mezudath David]

## 2:35

I contend with you—I will come with you in judgment.—[Rashi]

Others render: I will judge you.—
[Kara]

### 2:37

Redak renders: Also from here shall you go out with your hands on your head. This alludes to the exile of Samaria. Just as the kingdom of Israel went out of Samaria amidst great sorrow, so will you leave Jerusalem with your hands on your head like a woman lamenting, as we find in the case of Tamar who behaved in this manner after being ravished by Amnon. Jonathan renders: And the shame of your sins on your head.—
[Redak]

## 3:1

In many places, the Scriptures compare the Jewish people to a woman, and the Holy One, blessed be He, to her husband. That is to say that He took them as the nation of His inheritance. She is to Him as a wife and He is to her as a husband, and just as a woman who commits adultery is liable, so Israel, who followed foreign nations and clung to

their beliefs, is referred to as having played the harlot. This allegory is found in many places in the Prophetic Books, where harlotry is symbolic of idolatry. We find this allegory especially in the Book of Ezekiel (ch. 23). God says: Since you went to the Baalim, how can you return to Me again? Even if you repent, you will be unable to return to Me until you go in exile from your land and stay in the land of your captivity until you forget your first sin, and idolatry no longer enters your mind. Then you will return to Me and I will return to you.—[Redak] It is apparent that Redak explains this as an interrogative form of the infinitive. And to return to Me, says the Lord. I.e., will you return to Me? Will you be able to return to Me? Abarbanel, too, explains the words in this manner. In his understanding of their meaning, however, he differs greatly. He interprets it to mean that Israel cannot return to God's worship and continue to worship idols simultaneously. It does not mean, however, that their repentance will not be accepted.

Jonathan renders: But you have erred and have joined many nations, yet return now to My worship, says the Lord.

Malbim explains that, according to the analogy of the divorced wife, God may still accept Israel's repentance. Since they did not accept idolatry as the heathen nations, each nation officially attached to its deity, but worshipped the pagan deities only occasionally, they are not analogous to the woman who married another husband. Moreover, they did not worship one particular deity, but many. They are, therefore,

analogous to a woman who played the harlot after her divorce, who may return to her former husband.

### 3:3

and the latter rain—Heb. שַּלְקּיּם, the rain that falls in Nissan on the ears (מְלִילוֹים) and the straws (מַלְילִילוֹים) is (tardif in O.F.).—[Rashi from Ta'anith 6a].

#### 3:5

I.e., instead of returning to Me, you spoke and have done evil things.—[Redak]

and you were able—And you prevailed in rebelling with a victorious and irrefutable reply.—[Rashi as emended by Shem Ephraim]

Jonathan renders: You increased. The intention is: You did as much evil as you were able.—[Redak] Another interpretation is: You were permitted. Your sins became to you as permissible acts, you became so accustomed to do them.—[Sha'arei Teshuvah, 1:5]

This explanation is according to the 'keri,' the traditional reading הַּבְּרָחָּ. According to the 'kethib,' the written text, הַבְּרָחָּ, however, we interpret: I spoke to you to repent, but you did evil things and were able.—[Redak]

Others render verses 4 and 5 as relating to the time in Josiah's reign when the king repented and compelled the people to repent. In fact, many of the people still worshipped idols clandestinely. The prophet castigates them for their hypocrisy and states: Is it not recent, that you called me, "My Father; You are the Master of my youth." [And you said], "Will He bear a grudge forever? Will He keep it to eternity?"

Behold, you spoke [that you wish to repent,] but you did evil things, and you were able.—[Redak, quoting his father, Mezudath David]]

#### 3:6

and she played the harlot there—Heb. אַשְּוֹיְי, I.e., she played the harlot by worshipping idols. אַשִּוֹיִי is the equivalent of אָשִּׁי, the 'yod' being superfluous.—[Rashi, Redak] Since this is the feminine form for the third person, the 'yod' does not belong in the verb. The 'yod' belongs only to the second person feminine.

#### 3:7

And her treacherous sister Judah saw it—I.e. saw all this. The appellation 'treacherous' is harsher than 'backsliding.' Israel, since they were the first to sin, and they did not see any retribution from which to learn and to repent, are called 'backsliding.' Judah, who saw that these went in exile and did not receive correction, are called 'treacherous.'— [Rashi]

The intention is that Judah saw what had befallen her sister kingdom and did not learn a lesson from her fate. Although this is not stated in the Scriptures, it is understood.

—[Redak]

#### 3:8

It is also possible that the prophet alludes to the fact that Judah returned to its land after seventy years of exile and remained there for four hundred twenty years. Although they had not yet been exiled, the prophet speaks of the future and comforts them that they, who will be in this exile, will return to their land since they were sold

only because of their sins, and by repenting, God will restore them to their land. He, therefore, says to the kingdom of Judah: "Where is your mother's bill of divorce that I sent her away?" You are close to return to Me as you have been before, for there is no bill of divorcement between us, and when you return, all the tribes will return, for David will reign over all Israel. Ezekiel, too. announced, "(37:19) Behold I take the stick of Joseph which is in the hand of Ephraim and the tribes of Israel, his companions, and I will place with them upon it the stick of Judah, and I will make them into My hand." Although He gave them a bill of divorcement, since the separation was intense and the exile very long. He shall return them with the tribe of Judah.—[Redak]

The Rabbis of the Midrash (Lamentations Rabbah 1:1) present this difficulty and reconcile it in the following manner: The Rabbis say: It is analogous to a king who became wroth with his queen. He wrote for her a bill of divorcement and then rose and seized it from her. Whenever she wished to remarry, he would say to her, "Where is your bill of divorcement?" If she would demand food, he would say, "But have I not divorced you?" Similarly, whenever Israel seeks to worship pagan deities, He says to them, "Where is your mother's bill of divorce?" Whenever they request that He perform miracles for them, the Holy One, blessed be He, says to them, "I have already divorced you." This is the intention of the words, "I sent her away, and I gave her her bill of divorcement."-[Ibn Nachmiash]

Redak, however, bases his interpretation on the second opinion of the Midrash, that Israel was 'like a widow,' meaning that she was widowed of the Ten Tribes but not of Judah and Benjamin.—[Wertheimer]

## 3:9

Others render: From the report of her harlotry. I.e., because they wished to conceal their idolatry, and it was discovered.—[Ibn Nachmiash]

and she committed adultery with the stones—Jonathan paraphrases: And she strayed with the worshippers of stones and wood. And Jonathan renders: קלן as an expression of lightness, since her idols were light in her eyes.—[Rashi]

## 3:12

to the north—To the places where they were exiled there to Assyria.— [Rashi]

Hence, Rashi understands this verse to mean that Jeremiah was to go to the north and to recite this prophecy to the Ten Tribes and to bring them back to the Holy Land. Redak, however, rejects the idea that Jeremiah was to go to the far northeast, to Halah, Habor, and the cities of Media. He explains הַלֹּף to mean, come and speak, an expression of urging, not necessarily to go from one place to another. This is a common expression in Scriptures. He commands him to proclaim these words in Jerusalem before the elders of Judah and to pronounce these words as though speaking to the exiled tribes of Israel face to face. He is to announce to them that they are destined to return at the end of days.

My anger-Heb. פָּנָי, lit. My face.

My anger, so did Jonathan render it.—[Rashi] I.e., I will not let My anger rest upon you forever, but I will bring you back at the end of days.—[Redak]

for I am pious—Although you are liable to complete annihilation, I am pious with much lovingkindness, and I will bring you back.—[Redak]

I will not bear a grudge forever but will bring you back when the exile of Judah is gathered.—[Redak] This appears to be the explanation of the verse according to San. 110b. See Rashi ad loc.

#### 3:14

The Rabbis explain that if there will be one righteous man in a city, his merit will cause the whole city to be accounted meritorious, and if there will be two righteous men in an entire nation, they will cause the whole nation to be accounted meritorious, and in their merit, all of them will be redeemed from exile.—[Redak, Kara from San. 111a]

Jonathan renders: Return, children who exert themselves to repent, says the Lord; for I have chosen you and I will bring you near to Me as though you were left, one from a city and two from a family, and I will bring you to Zion.

The Talmud infers from this verse that, if one sins by neglecting to fulfill a positive precept, and he repents of his neglect, his sin is forgiven immediately.—[Yalkut Shimoni from Yoma 86a]

#### 3:19

the beauty of the hosts of nations— Others render: the desire of hosts of nations.—[Redak] The Midrash (Tanhuma, Mishpatim 17) illustrates the status of Eretz Israel among the kings of the nations. In the Book of Joshua, we find that Israel vanquished thirty-one kings, kings of city-states. We find that Jericho had a king and Ai had a king, although one is less than three miles from the other. Yet each city had a king. We conclude, therefore, that these kings were foreign potentates, each one owning a small territory in Eretz Israel, for every king who did not own territory in Eretz Israel was not considered a king.

The Midrash also compares the Holy Land to a deer. Just as a deer, after being flaved, its hide does not contain its flesh, so does the Holy Land have so much produce that the land does not contain it. The Talmud (Gittin 57a) states that, whereas the Holy Land, when populated, is of ample size to accomodate its inhabitants. when desolate. shrinks. In this respect, it resembles the deer, whose skin shrinks when it is flayed and stretches when it is living.

### 3:25

for they perverted their way.—This is a parenthetic phrase. They are crying because they are lost.

they forgot the Lord their God— They do not recognize the shepherd's voice.

[22] Return, backsliding children—This is the voice heard on the high places. God calls to Israel to return to Him and He will cure their backslidings.

Here we are; we have come to You—Israel cries toward Him in the valley and replies to the voice on the heights, saying, "We are ready to

return to You, and we have already come to You for You are the Lord our God, but we do not recognize Your voice, and we do not know where to return.

[23] Truly, to the falseness of the hills, the uproar of the mountains-He points out that opposite the voice that emanates from between the mountains, the hills on the other side produce an echo, so that one standing in the valley does not recognize the true voice from the echo. Therefore, although a voice emanates from the mountains to show us the true way, from the hills there is heard the uproar of the mountains, the false voice answering it. This symbolizes the true prophets instructing us to return to You and the false prophets leading us to falsehood, viz. to worship idols, and we are unable to discern the true voice of God from the imaginary one.

but in the Lord our God is Israel's salvation—We cannot repent because we are at a loss to do so. The only salvation is in the hands of the Lord our God, Who can assist us from above to repent and be saved.

[24] And the shameful thing consumed—The idol worship has already destroyed all we have, leaving us in the depths of despair.

[25] We will lie in our shame—since we cannot lift our heads or do anything . . .

for we have sinned against the Lord our God since our youth—and we can no longer return to Him.—[Malbim]

#### 4:2

Redak suggests that the intention is that in the future, the nations of

the world will bless themselves and praise themselves with God, not with their idols. In that case, we render: bless themselves with Him and praise themselves with Him.

#### 4:4

Jonathan renders: Return to God's worship and remove the wickedness of your heart.

lest My anger go forth—Lest My anger go forth like a burning fire and burn you up with no one there to quench it; i.e., there will be no one there to appease Me and cause My anger to subside, because of the evil of your deeds which have increased, and no one has the merit necessary to appease My anger.—
[Mezudath David]

## 4:5

let it be heard—by an announcement.—[Redak]

and say, "Sound a shophar..."

— Warn the inhabitants of the land that they sound the shophar to flee...—[Rashi]

This is to spread the word more than the telling and the announcing.—[Redak]

assemble—Heb. אלאם An expression of gathering, and there are many in the Scriptures: "(Isaiah 31:4) Although a band of (אים) shepherds gather against him," Also "(infra 12:6) They called after you a band (אָר)." Also "(Job 16:10) Together they gather (יְתְמֶלְאוּרְן) against me."—
[Rashi]

and let us come into the fortified cities—The prophet pictures them all gathering together in the fortified cities and raising a standard in the tower of Zion so that it should be seen from afar and they should be

able to flee to the fortified cities or to Jerusalem; although they all will be conquered, he exhorts them to flee for temporary refuge. Possibly, he is saying this to them according to what they think that they will be saved.—[Redak]

#### 4:9

the heart of the king and the heart of the princes shall fail—It is usual for the king and the princes to encourage the people when they are under attack by the enemy. In this case, however, the king and the princes will panic when the city falls to the Chaldeans. The king mentioned is Zedekiah.—[Redak]

The Rabbis explain this as referring to the day the Chaldeans captured Zedekiah, slaughtered his sons before him, and blinded his eves (below 52:10). They ask: How did Zedekiah stand there and see his sons being slaughtered before him and see others putting out his eyes? Should he not have dashed his head against the wall and died? Concerning that time it was said: And it shall be on that day, says the Lord, the heart of the king and the heart of the princes shall fail.—[Ibn Nachmiash from Lam. Rabbah 1:51] Accordingly, the failing of the 'heart' represents the loss of sense.

### 4:11

and not to cleanse—And not to cleanse grain does it come. That is to say, not for good but for evil, to exile men (women), and children, and livestock.—[Rashi]

Redak explains the verse similarly: At that time, i.e. when the enemy comes, it will be said of them, Behold the enemy has come upon them like a dry wind that passes over the high places, like the mountains and the hills, or like a wind that passes through the desert, for in these places the wind can pass without hindrance, for in settled regions the wind finds many hindrances: it cannot pass the houses, the walls, or the fences, but in the high places and in the desert, it finds no hindrances. Similarly, the enemy will come without hindrance. Now which way will he come? The way of the daughter of My people. From this wind, no satisfaction will be derived, like a wind with which the grain is winnowed and cleansed of the chaff. When a wind is not very strong, although it causes some damage, it is beneficial for some things, but this wind to which the enemy is likened. will come to Israel only to harm them, and they will not derive any benefit from it.

my may be rendered as a bright wind, denoting that the enemy will come with all that he wishes, with a huge army, with armored steeds and riders. It may also be rendered: a dry wind, one which will dry out the land and lay it waste.

#### 4:14

how long will you harbor—I.e. how long will you persist with your iniquitous thoughts?—[Redak]

### 4:16

Jonathan renders: דְּמְיּמִיּםְ דְּיִמְיּנְתְּ plunderers like vintagers. He explains יאָנִים as equivalent to בְּצְרִים, vintagers, grape pickers.—[Redak] Abarbanel objects to this assertion as well. Grammatically, there is no connection between a 'beth' and a

'nun.' He theorizes that this prophecy alludes to the destruction of the Second Temple by the Romans, who came from a distant land, much farther from the Holy Land than Babylon. The Romans were later called ניצרים. He perceived through prophecy that the Romans would later accept the Nazarene and be called Notzerim. Ibn Nachmiash suggests: watchmen, synonymous to word in the following verse. This is similar to Rashi's interpretation, although the word has a different meaning.

### 4:19

the alarm of war—The enemy will come and sound the shofar when they attack.—[Mezudath David]

The prophet is in great pain because of the impending doom to his people. Were the people really evil, the pain would not be so great. The truth was, however, that that generation was not as wicked as previous generations. There were times during Manasseh's reign that were much worse. The impending doom was because of the verdict issued during Manasseh's reign that had not been revoked. It was Jeremiah's mission to frighten the people and to inform them that the situation would become much worse until the land would be invaded and the Temple destroyed. He hoped to arouse the people, who outwardly obeyed Josiah's orders while sinning clandestinely. Even in the times of Jehoiakim and Zedekiah, most of the people performed many good deeds. To see with his prophetic eye what was destined to happen to these people caused him great pain.—[Daath Soferim]

#### 4:28

This was Jeremiah's prophetic vision, that of the heavens darkening.—[Abarbanel]

I planned—Heb. וַּלְּחִי, an expression of thought.—[Rashi]

For what I spoke to the prophets as I had planned, I did not regret until now, and I will not turn back from it in the future.—[Redak]

Abarbanel explains this as the words of the prophet, declaring to the people that he constantly spoke of the impending doom and never turned back to predict peace as the false prophets had claimed. There was, therefore, no reason to believe that God had conveyed a message that was possible to interpret in that manner

for that which I spoke—I.e. this retribution, and I will fulfill it.—
[Rashi]

and I will not turn back—And I will not repent to think good thoughts about them.—[Rashi]

#### 4:30

paint—Heb. בפוף, an expression of a blue paint.—[Rashi]

He compares her to a harlot, who customarily wears pretty clothes and beautifies herself by painting her eyes, to attract lovers. So do the people of Israel try to conform to the heathens, to worship their gods, to wear their garments, in order to impress them with their beautiful garments and their beautiful chariots so that they should love them and say, "He is like me."—[Redak]

lovers—Heb. עוֹבְרִים, those who jest with the women with sides (?) of types of adultery. Comp. '(Ezekiel 23:20) She lusted (הַשַּעָבָה) for concubinage with them.'—[Rashi]

Redak and others explain it as 'lover.'

Kara explains that those nations whom Israel loved, viz. Egypt, Assyria, and the Chaldeans, whom Israel once wooed, will all turn against her.

they seek your life—They seek to kill you.—[Rashi]

Instead of loving you, as you had hoped, when you ceased to hope in Me and relied on them, they will seek to kill you and destroy you.—
[Redak]

#### 5:1

whether there is one who performs justice, who seeks faith—I.e., see whether there is a judge appointed to execute justice and to prevent the people from sinning. Indeed, there were righteous people, but there was none sitting on the bench in the streets of the city to execute justice and to seek faith, [i.e. to see that the people should be honest in their dealings.]

Redak, explains: a good man, great in deeds.

### 5:10

The first definition, 'upon its plains' apparently originates with Rabbi Joseph Kara who derives it from 'Sharon,' denoting flat land. Rashi rejects both this definition and that of Menahem because of their irrelevance with the roots of the vineyard. Redak, however, accepts Menahem's definition of 'walls.' He explains that the prophet is addressing the enemies and exhorting them to 'scale her walls and destroy . . . remove the points of her walls.' Others explain: Remove its branches, i.e. the spreading branches of the trees.—[Redak]

but make no complete end—I.e., make no complete end of the people. The wall, however, was completely destroyed by the Chaldeans.—
[Redak]

#### 5:13

Others explain that verse 13 refers to the true prophets of God. The wicked, who do not believe in the prophecy of the true prophets, say, "And the prophets shall become wind..." So shall be done to them. Jeremiah pronounces this curse on all those who speak in this manner.

—[Ibn Nachmiash]

Abarbanel explains that the people curse the true prophets by saying, "So shall be done to them," i.e. the catastrophe that they prophesy for us.

#### 6:1

**Beth ha-kerem**—That is a place name.—[Rashi]

Indeed, such a place is mentioned in Neh. 3:14 as the name of a province in the period of the return to Zion. This was the source of the stones used in the construction of the altar and the ramp leading up to the altar (Middoth 3:4). Some identify it with En-kerem, west of Jerusalem, and others with Ramat-Rachel, south of Jerusalem.—
[Daath Mikra]

Others interpret this as the tower amidst the vineyards whence all the vineyards can be viewed. Over the house of the vineyard raise a beacon. This will warn the inhabitants of all the surrounding cities.—[Redak, Mezudath David] Kara interprets it as figurative of the people of Israel, known as 'the vineyard of the Lord of Hosts.' See Isa. 5:7.

raise a standard—a standard to gather and fight for your lives.— [Rashi]

from the north—That is Babylon, situated on the north of Judea.—
[Redak, Mezudath David]

#### 6:19

and they rejected My instruction—Heb. בְּחְלְּהָתִי הַּמְאֲטוּ בָּה follows the pattern of '(Exodus 15:2) The strength and destruction of God was my salvation (מְהָהִי לִי לִישׁרְאָה),' for he should have said: בָּה and it is the style of Scripture to speak in this manner.—[Rashi]

'My words' denote the word of the prophets who admonished them to repent. To these words they did not wish to hearken. 'My instruction' denotes the Torah given to Moses, which they had entirely rejected, being unwilling to read it or to hear it read. We find that, when the Torah was found by Hilkiah the priest in Josiah's time, it appeared new to them for they had forgotten it.—[Redak]

Because they broke off the yoke of Torah and mitzvoth, they deserve the disaster that awaits them.—
[Abarbane]

## 6:23

and they will ride on horses—Not only will there be many foot soldiers, but there will also be horsemen, who are more dangerous than foot soldiers.—[Redak]

#### 6:26

upon us—So to speak, upon Me and upon you.—[Rashi from Gittin 58a]

Rashi alludes to the Talmud's account of an incident that took

place at the time of the destruction. There was a woman named Zofnath the daughter of Peniel, named so because all would gaze (צוֹפִים) upon her beauty. Her father was called Peniel because he was the High Priest who would enter the inner sanctum (לפני ולפנים). Her captor humbled her repeatedly during the whole night. On the morrow, he dressed her with seven chemises and took her out into the market to sell her. Along came a very ugly man and demanded to see her beauty. The captor retorted, "Empty-head, if you wish to buy her, buy, for there is none as beautiful as she in the world." "Nevertheless." he replied. He stripped her of her six chemises. When she came to the seventh, she rent it and wallowed in ashes. She said before Him. "O Lord of the world, if You have no pity on us, why have You no pity on the sanctity of Your great name?" It was concerning her that Jeremiah lamented: O daughter of My people, gird yourself with sackcloth and roll in ashes; ... for suddenly the plunderer will come upon us. It does not say, 'upon you,' but 'upon us,' so to speak, upon Me and upon you.-[Yalkut Shimoni from Gittin 58a]

### 6:29

in vain—In vain does the founder refine, for it is of no avail.—[Rashi]

#### 7:31

I did not desire this, and I did not command them to burn their sons and daughters before Me. If I commanded to sacrifice burnt offerings of cattle and sheep, I did not command them to burn their children. Yet, they burn them before

other gods, and they have no pity on them out of their love for paganism. Jonathan renders: Which I did not command in My Torah, neither did I have any desire for it. The Rabbis explained: Which I did not ordain-This refers to Jephthah [who sacrificed his daughter, as in Jud. 11:29-34], and it did not enter My mind—This refers to Mesha, king of Moab, as it is said (II Kings 3:27): And he took his first-born who would reign after him, and brought him up for a burnt-offering. Their view was that he offered him up to God.—[Redak from unknown Midrash) See Yalkut, Ta'anith 4a. Aggadath Bereishith 31:1. These midrashim are based on Jeremiah 19:5, not on our verse. See below.

## 8:2

they shall neither be gathered—as the custom is to gather the bones of the princes and to place them in elaborate coffins.—[Malbim]

### 8:7

await—Heb. שְּׁמְרוּ .—[Rashi] Redak renders: keep. They keep the time of their coming in one place at one time, and at another time in another place according to the change of seasons. They keep their habits, not so My people.

and the turtledove and the crane and the swallow—Jonathan renders: מּרְכָיָא וְּשְׁפְנִינְא וְכוּרְכָיָא וּסְנוּנְיתָא is (grue in French), a crane.—[Rashi] קנוּנְיתָא (hirondelle in French), a swallow.—[Rashi]

Redak, too, cites Rav Hai Gaon, who renders it in this manner. He quotes others who interpret it as the magpie.

## 8:8

Redak's and Kara's explanations are more in agreement with the traditional punctuation signs than Rashi's, Malbim explains that the people of Jeremiah's generation believed that no one could receive God's Torah through tradition or prophecy. All concepts of right and wrong are inborn and perceived through a person's own intelligence. The prophet questions them: How do you say, "We are wise, and the Law of the Lord is with us. Verily, behold the pen has wrought falsely, the scribes falsehood"? How do you say that we are wise and that we have the Torah within us? Also, how do you say that the pen that wrote the Torah as received from God is false, and that the prophets who wrote their prophecies from God did falsely?

## 8:9

Malbim explains that since they rejected the word of the Lord, their wisdom is of no use. It is impossible to determine God's will through one's own intelligence. It can be determined only through prophecy and tradition.

### 8:10

for from the smallest to the greatest—This is already written above, as well as the two following verses. See 6:13–15.

**from prophet**—I.e. from false prophet.—[Mezudath David] Jonathan renders: from scribe.

and to priest—I.e. the priests of Baal.—[Mezudath David]

#### 8:14

poisoned water—Heb. מֵירוֹשׁ, Jona-

than renders: the cup of the curse, like the venom of serpents. The venom of the serpents is the poison that is in his teeth.—[Rashi]

Redak explains this as poisonous water extracted from a certain grass. Mezudath Zion associates it with '(Deut. 29:17) gall (שֹאשׁ) and wormwood.' Scholars have not yet discovered its exact identity. See Nature & Man in the Bible by Yehuda Feliks, ch. 36.

continues Malbim with his interpretation, that the people now respond: Why do we sit still and not prepare for war? Gather and let us go to the fortified cities from where we can wage war against the enemy. The prophet replies: But there we will sit in silence and do nothing, for the Lord our God has silenced us, has likened us to mourners who sit and remain silent, and instead of the custom to give the mourners to drink a cup of consolation, He has given us to drink a cup of poisoned water, and this is because we have sinned against the Lord.

#### 8:15

Malbim explains that the people say to the prophet: Is it not proper to hope for peace? Why, then, is there no good? The prophet replies: You should hope for healing of your spiritual ills by repenting your sins, but there is terror, for they cling yet to their wickedness.

#### 8:16

the snorting of their horses—The sneezing of his nostrils.—[Rashi] The word הַחְרֵת, snorting, is derived from nostrils.—[Redak]

the neighing of their stallions—The neighing of joy of his horses, and we

find elsewhere that horses are called אָבְּיִרִים, '(Jud 5:22) by reason of the prancings, the prancings of their mighty ones (אַבִּירָייִ),' an expression of '(Nahum 3:2) a prancing horse.' And Jonathan renders: from the sound of the steps of their mighty ones.—
[Rashi]

Malbim explains that the people ask the prophet: Did not Jacob bless Dan with the blessing '(Gen. 49:17) Dan shall be a serpent on the road, an adder on the path, who bites the heels of the horse and its rider falls backwards'? Since the Danites were trained to battle with horsemen. how has the opposite now come true, that from Dan is heard the snorting of their horses, and yet no 'serpent' has bitten the heels of their horses, for at the neighing of their stallions the whole land quakes, and they have even penetrated into the land and eaten the land and its produce?

#### 9:2

and they have grown strong in the land not for the sake of truth—Those who have power over others do not exercise that power for the sake of truth, in order to execute justice.—
[Redak, Mezudath David]

### 9:9

they are withered—An expression of aridness. Comp. '(v. 11) withered (npx3).'—[Rashi]

### 9:11

Kara explains as follows: Who is the man so wise that he can help others to understand this? If someone wonders about this, why God did this to this land, that all creatures wandered away, both the

fowl of the heavens and the cattle. and the dwellings of the wilderness are withered, without any one passing through, and they do not hear the lowing of the cattle, there is no wise man who can understand it and be able to explain it to those who ask him. It is a commonplace occurrence that a person is exiled from his place and that he takes his livestock with him, but here, what was the great anger that all the fowl and the cattle have left? Only the prophet to whom the mouth of the Lord has spoken, can declare it, and he will say, "Do you wish to know why the land is ruined so much that it is withered like a desert any one passing through?"

### 9:16

16. Consider—the impending catastrophe, and call the women mourners.—[Redak]

#### 9:22

nor the strong man boast of his strength—for wisdom, strength, and riches will not stand up for a man to protect him from the Judge. But, if he comes to boast ...—[Kara]

Redak explains this verse as regarding the impending siege and exile. If there are wise men, let them not boast of their wisdom, for it will not avail them, since they do not know the Lord and have not walked in His ways, so what wisdom have they? Likewise, if there are strong men among you, your strength will not avail you to save you from death or captivity. Likewise, if there are wealthy people, let them not boast of their riches, since it will not avail them to ransom them from death, for he and his riches will perish. He

mentions these three characteristics since oftentimes the wise man can save himself through his devices and his stealth, and the strong man can save himself through his strength, and the rich man can ransom himself from the enemy. The prophet warns them that in this case, they will be unable to save themselves in any of these three ways. How then will they be able to save themselves?...

Jonathan paraphrases: So said the Lord: Let not Solomon son of David boast of his wisdom, and let not Samson son of Manoah, the strong man, boast of his strength, and let not Ahab son of Omri, the rich man, boast of his riches.

### 9:23

Rambam (Guide to the Perplexed 3:54) explains that kindness involves doing favors to people to whom one is not required to recompense or to bestow upon them more than they deserve. Righteousness is the bestowal upon a person what he deserves, and justice is the meting out recompense, either punishment or reward as it is deserved.—[Redak]

Rabbi Joseph Kara explains that God practices kindness with those who perform His commandments.

for in these I delight—I.e., in people who teach wisdom with the intention of learning, observing, and practicing, not like those people mentioned above, who boast that they are wise and have the Torah of the Lord with them, when, in reality, they have rejected God's word.—
[Kara]

## 9:25

This refers to Kedar and the kingdoms of Hazor (infra 49:28f.) which

Nebuchadnezzar conquered. They are called 'cast off to the corners' since they are located at the far border of the desert.—[Redak]

From Targum Jonathan, it appears that he renders: those who have the corners of their hair polled. This was a custom of the pagans, and was prohibited by the Torah (Lev. 19:27). All these nations, although apparently practicing circumcision, still followed idolatrous customs.—[Daath Mikra]

for all the nations are uncircumcised—Now he explains 'circumcised' and 'for his uncircumcision.' All the nations are uncircumcised. and the house of Israel, although physically circumcised, have hearts closed up to God's teachings, and are, therefore, deserving of punishment. He does not state that the gentiles deserve punishment for not circumcising themselves, since they were not commanded to do so. He states only that Israel deserves punishment for their closed up hearts. They were commanded to circumcise themselves in order to be different from the nations in their actions as well as in their body, but since they are of uncircumcised hearts, the circumcision of the flesh did not avail them, and they are as though they had not been circumcised, for the circumcision of the flesh was given as a covenant to be a peculiar treasure, to serve God, as He states (Gen. 17:7): 'to be to you for a God and for your seed after you.' And a sign was sealed in their flesh in order that they remember constantly that they are different from the nations. Since they mingled with the nations and learned from their customs, it is as though they had broken the covenant and the

sign, and that He is not their God, for they chose other gods in His stead. Therefore, the prophet continues after this with the exhortation not to learn from the way of the nations.—[Redak]

Although many of these nations were known to practice circumcision, as above, the Sages learn from this verse that gentiles, even if they are circumcised, are accounted as uncircumcised, and Jews, even if they are uncircumcised, are called 'circumcised.'—[Ned. 31b]

### 10:5

fear them not—if you separate from them for they will not harm you.—[Rashi]

### 10:8

Redak explains: But they are altogether brutish. I.e., even the wise of the nations are brutish and foolish. The instruction of vanities, which is wood. I.e., they instruct the people to worship the idols, which are vanity and wood, for it is plated with silver and gold, and it cannot move by itself. It is fashioned from the lowest of the creations, mineral, for the entire Creation is composed of animal, vegetable, and mineral.

### 10:9

Tarshish—Jonathan identifies Tarshish with Africa. See I Kings 10:22 Isa. 2:16, Commentary Digest. Some identify it as Carthage in North Africa, now known as Tunis, and others as Tartessus in Spain. See also Appendix of Isa. 1, 23:12, where it is identified as Tarsus on the coast of the Mediterranean. See Ibn Ezra, Jonah 1:3. Daath Mikra suggests also that it was in Italy, or on the Island of Sardinia.

228

Uphaz—According to Jonathan, this is Ophir. See I Kings 9:28, where the location of Ophir is discussed. Uphaz is mentioned only here and in Daniel 10:5.

#### 10:13

and He brought up clouds—I.e., He caused it to rain after He brought up clouds.—[Redak]

Clouds are called שָּשִׁים because they are lifted high above the earth or because they carry the water for rain.—[Ibn Nachmiash]

He made lightning for the rain— This is another wonder, that the rain does not extinguish the fire of the lightning.—[Redak]

#### 10:17

Redak explains that the prophet is addressing Babylon after the Jews have been exiled there. He explains that the prophet exhorts Babylon not to become haughty about her conquest of Judea because it was not accomplished through her merits. Do not order them to worship your idols because you rule over the nations, for now, God says to Babylon, "Gather in from the land your conquest." Cease your conquest of the nations for you will no longer conquer.—[Redak]

you who sit in the fortified cities—Heb. בְּמְצוֹרְ You who sit in a strong fortification and think that no nation will ever conquer you. This follows Jonathan. Others explain: You who are destined to sit in the siege. I.e., you Babylon, who will be besieged by Persia and Media.—
[Redak]

#### 10:23

Mezudath David explains this as

the supplication that the Judeans will utter before God. We know that no man among the Judeans has the proper way to follow, and there is no man among us who goes and prepares his steps according to the proper way, but each one goes and does whatever he chances to do.

#### 10:24

**but with justice**—With chastisements.

with justice—(justice in French), but with justice—Jonathan renders: but with mild judgment.

not with Your wrath—lest there be complete destruction.—[Rashi]

Rashi's intention is apparently the same as Mezudath David, that the people beg the Lord to chastise them, but in a manner of one who chastises for the sake of instruction, of teaching to improve one's ways, not with wrath, as one who wreaks vengeance on another, lest He destroy them completely.

Kara explains that the prophet supplicates God not to turn the people into the hands of the nations since that is a chastisement of wrath, and the nations diminish them, as the Torah states: '(Lev. 26:38) And the land of your enemies shall consume you.'

#### 10:25

families—This is synonymous with 'nations.' Cf. '(Zech. 14:18) And if the family of Egypt will not ascend.'—[Redak]

they have devoured—(devorèrent in French). The same applies to 'and consumed him' (אַרָּלָאוֹ).—[Rashi]

Although they are the rod of Your wrath upon Israel, they deserve punishment, since You were only a little displeased, and they helped for

evil. Therefore, pour out Your wrath upon them.—[Redak]

and have wasted his dwelling—As the Targum renders: And they have made their dwellings desolate. It is also possible that the reference is to the Temple and that the prophet deals with the future.—[Redak]

#### 11:1

to say-I.e., to say to the men of Judah. The word was that they should say to them, "Hearken to the words of this covenant." The words of the covenant are those written in the Torah, in Deut. 28, 'And it shall be if you hearken to the voice of the Lord your God . . . And it shall be. if you do not hearken to the voice of the Lord your God . . . These are the words of the covenant that the Lord commanded Moses to make with the children of Israel, in addition to the covenant that He made with them in Horeb.' In Horeb, it is written: '(Ex. 24:7) And he took the book of the covenant and read it in the presence of the people, and they said, "All that the Lord spoke, we will do and we will hearken." And Moses took the blood and sprinkled on the people, and he said, "Behold the blood of the covenant that the Lord made with you concerning all these things." The words of the covenant are to obey God's commandments, and that He should be their God and they should be His people.—[Redak]

#### 11:4

on the day—I.e. at the time I took them out of Egypt, on the fiftieth day after their departure.—[Redak] out of the iron furnace—They were refined as silver and gold are

refined in an iron furnace.—[Redak, Mezudath David]

### 11:16

fair with goodly fruit—With goodly fruit and with a goodly form. This alludes to the congregation of Israel. In the beginning, the Lord called your name 'a leafy olive tree, fair with goodly fruit.' When you obeyed His will, you were like a leafy olive tree, whose leaves do not wither; i.e., you were always prosperous, and you performed good and beautiful deeds, as an olive tree in its prime, 'with whose fatness they honor God and men.'—[Redak]

Now that you transgress My Torah, I will do to you what they do to a tree that no longer produces fruit, when its owners no longer benefit from it, that they break it and use the branches for firewood, so will I do to you.—[Kara]

# 12:4

Draw them out like sheep to the slaughter—Pay them in kind, for they wished to kill me as a lamb brought to the slaughter.

[4] How long will the land mourn—How long will the land be desolate because of the sins of the men of Anathoth? They said, "He does not know our end." When Jeremiah prophesied that would have no remnant, they retorted that their future would not be during the lifetime of the prophet and that he did not know what was in store for them. The prophet feels that the destruction of the land will be due to the sins of the people of Anathoth and that the others are innocent. God's reply commences here with verse 5.

Redak explains these verses in a slightly different manner. As mentioned above, Jeremiah questions the prosperity and the tranquility of the wicked of Israel. He entreats God to draw them out like sheep to the slaughter and to prepare them for the day of slaughter. I.e., prepare them for the day of the destruction, that they should be unable to escape the sword. Then it will be known by the world that their wickedness caused their destruction. Now, however, there is confusion because of their prosperity.

[4] How long will the land mourn—I.e., how long will this be that they will be prepared for the day of slaughter, when the land will mourn, and the grass of all the field will dry out . . . because of the evil of its inhabitants, for as long as they have peace they say, "He will not see our end"? When the true prophets announce that God will bring misfortune upon them, they retort, "He will not see our end." This is the end of Jeremiah's question. God's reply commences with verse 5.

## 12:5

and in the peaceful land that you trust—there they wearied you.—
[Rashi]

how will you do in the heights—The princes of Judah. The pride of the Jordan is symbolic since it is a place of lions and tigers, and Jonathan taught us this in many places. And here he paraphrased: And how do you expect to do against the wild beasts that are on the height of the Jordan? 'And behold, as a lion ascends from the height of the Jordan,' Jonathan renders in two places (infra 49:19, 50:44): like a lion that ascends from the height of the Jordan.—[Rashi]

The implication is that if the men of Anathoth attempted to kill Jeremiah, how much more will the princes of Judah attempt the same thing!

Since Jeremiah was still unaware of the wickedness of the men of Judah and Jerusalem, God says to him allegorically, "You have joined footmen like yourself and they wearied you, for you became weary trying to run along with them.

how will you compete—How can you attempt to run along with horse riders? If the people of Anathoth who are your kin did you so much harm that you fear them, how much more will you fear to join the people of Jerusalem and their princes! For then you will recognize that their wickedness far exceeds that of the people of Anathoth. Since their wickedness has come to such a state, it is necessary to bring Nebuchadnezzar to rule over them and destroy them.—[Mezudath David]

and in a peaceful land—Now He explains the parable. When you were in a peaceful land, in Anathoth, with your kinsmen, do you trust them that they will do you no harm? How then can you trust the height of the Jordan, the lions' lair; i.e., how will you contend with the men of Jerusalem and its princes?—[Mezudath David]

Redak explains that God does not answer the prophet. He reprimands him for his question. I see that you have run with mortals like yourself, and they have wearied you, for they have run faster than you, and you were unable to overtake them, and they wearied you in your running to overtake them.

Rabbi Joseph Kara, who explains the question as regarding the men of

Anathoth, explains that God replies: You are like a man who boasts that he can run with horses, and a footman comes along and wearies him with his running and runs ahead of him. Those who witness this, say to him, "You were boasting. Now you became weary from racing with a footman. How will you compete with the horses?"

and in the peaceful land which you trust, how will you do in the heights of the Jordan?—When I send you in the territory of Judah and Benjamin, you should trust them, yet you complain about the men of Anathoth that they seek to kill you, had I sent you to the height of the Jordan—i.e. Reuben and Gad who dwelt on the other side of the Jordan before they were exiled—you would surely complain about them.

and how can you compete with horses?—How can you compete with horses to race with them? The explanation of the parable is: You are among people like yourself, yet you do not know their thoughts, for they attempted to poison you, yet you did not know it and you did not realize it until I informed you. Now, how can you understand My thoughts and My secrets in guiding the world, why the wicked prosper and the righteous suffer in this world? Therefore, be silent and do not attempt to fathom My ways. He then includes Jeremiah's personal matters, as the others explain it, and He exhorts him to take courage and not to fear the princes of Jerusalem.

#### 12:11

the wasted one mourns before Me—Heb. אָלי, lit. on Me.—[Rashi]
The wasted one is the congregation of Israel, which has become

waste. She mourns before Me about her wastelands, saying that I laid her waste.—{Redak}

for no one lays it to his heart—I.e., no one ponders over the matter, why the land was devastated, for no one takes to heart My words and My reproof, that I reprove you through My prophets. They did not take this to heart, neither did they hearken to it. Jonathan renders: They did not lay My fear to their heart.—[Redak]

### 12:13

and be ashamed of your increase—You should be ashamed of the thorns that your sowing produced. Jonathan renders: Do not be like those who sow wheat in an uncultivated field, and find nothing to gather in but thorns, and from their increase they have no benefit, and be ashamed of your deeds when the fierce anger of the Lord comes upon you.

#### 12:14

who touch—I.e., who touch with the intention of harming. Cf. '(Gen. 26:11) Whoever touches this man.' Onkelos renders: whoever harms. Here too, *Jonathan* renders: who harm.—[Redak]

behold I uproot them—They too will be exiled just like My people. Therefore, let them not rejoice upon their exile.—[Redak]

I will uproot from their midst—I will take out those who were exiled among them when it comes time for Me to return the exile of My people.—[Redak]

#### 13:7

7. and I dug—Apparently, he had covered it with earth.—[Mezudath David]

it was of no use for anything—It was not fit for anything.—[Rashi]

#### 14:1

How Menahem explains the chapter according to this definition is not clear. Other exegetes explain the word as an expression of withholding or scarcity. Redak accounts for the plural form as referring to a scarcity of both produce and money. God informed the prophet prior to the coming of this drought.

Abarbanel understands chapter as a story rather than a prophecy. He explains the general intention of the chapter as follows: This chapter comes to tell us that a year of drought came to the land of Judah, when there was neither bread nor meat and vegetables to eat. Neither was there water to drink. When the prophet prayed for the people, God replied that, because of the wickedness of the generation, his prayer would not be accepted. and that God would not repent of His anger. When the prophet complained that they were misled by the prophets, God replied that they were not prophets and that all their words were lies, and that he would. therefore, pour out His wrath on the false prophets and those who follow them, and He predicted the troubles that would befall them. Since Jeremiah complained of the hatred they harbored against him because of his prophecies, God promised him that He would spare him and that the enemy would pity him.

He explains the plural to denote the shortage of both food and drinking water. The verse is to be understood as: The following is the story of the matter about which the word of the Lord came to Jeremiah concerning the droughts. The reference is to God's reply to Jeremiah's prayers. The story is that of the droughts and the prayer, and the word of the Lord is the reply.

Kara places these droughts in the reign of Zedekiah.

#### 14:7

for our backslidings increased, we have sinned to You-True, it is fitting that You punish us because our backslidings increased, for we have rebelled against You in many respects, by worshipping other gods, by stealing and robbing, and by following false prophets rather than true ones. Therefore, he says, "Our backslidings have increased." Nevertheless. do for the sake of Your name which is called upon us, for we are called the people of the Lord.—[Redak]

## 14:11

Malbim explains that sometimes evil befalls someone because God has hidden His face from him. In that case, prayer may help so that God should not hide His face. In other cases. God Himself metes out the punishment upon the guilty party. In that case, prayer is of no avail. Only intense remorse may help to repeal the decree. In this case, Jeremiah thought that the misfortune would befall them through God's hiding His face. He, therefore, prayed for them. God replies that he should not pray for good since He is meting out the punishment, and no prayer will avail.

#### 14:16

and no one will bury them-There

will be so many corpses that they will be unable to bury them.—
[Mezudath David]

This will be their punishment in addition to the torments and death.—[Redak]

their wives—The women were more prone to listen to the false prophets than the men.—[Redak]

their sons, and their daughters— This refers to minors, who are punished for the sins of the fathers, for this is God's sense of justice.— [Redak]

#### 14:21

for Your name's sake—that you are called merciful.—[Rashi]

### 15:1

desire—Heb. נְפְשִׁי, lit. My soul.— [Rashi, Redak]

Why should you continue to pray to Me? Even if Moses and Samuel, who were greater than you, would stand before Me. I have no desire for this people. He mentions Moses and Samuel, who were Levites and prophets. Also, Samuel was the greatest prophet after Moses, as the Psalmist (99:6) states: 'Moses and Aaron among His priests and Samuel among those who call in His name.' We find also (I Sam. 3:19f.): 'And did not let any of his words fall to the ground. And all Israel from Dan to Beer Sheba knew that Samuel was established as a prophet to the Lord.'-[Redak]

send them away—This is addressed to the prophet. God says to him, "If you have the power to send them away, do so rather than pray for them."—[Redak]

Others explain: Tell them My message that I decreed that they be

expelled from My land, and let them go forth.—[Abarbanel, Mezudath David]

### 15:4

son of Hezekiah—Scripture points out that Manasseh had a righteous father from whom to learn. Yet he was wicked and misled the people.—[Daath Soferim]

### 15:9

[7] And I winnowed them with a sieve in the cities of the earth—During Jehoiakim's reign, Daniel, his companions, and many of the princes of Judah were exiled.

I bereft, I destroyed My people for they did not return from their

ways.

[8] His widows are to Me more numerous than the sand of the seas—For since the day you rebelled against Me, your slain have increased, thereby increasing your widows.

I have brought—I have brought Jehoiakim and Jehoiachin and the craftsmen and the gate sentries.

I have cast upon her suddenly a city—The people of the city of the king of Babylon and with terrors.

9. She who bore seven—Samaria and the nation of the Ten Tribes, from whom rose seven dynasties of wicked kings, has already been cut off and exiled.—[Rashi]

and their remnant—These are Judah and part of Benjamin, who remained in Israel. I shall deliver them to the sword. These are the seven dynasties: Jeroboam son of Nebat and his dynasty, Baasha and his dynasty, Omri and his dynasty, Jehu and his dynasty, Menahem and his dynasty, Pekah and his dynasty,

Hoshea and his dynasty.—[Rashi from Gittin 88a]

The difficulty here is that Pekah and Hoshea did not have any dynasties since they were not succeeded by their sons. Pekah was assassinated by Hoshea, and Hoshea was the last king of Israel. Perhaps the intention is: Jeroboam son of Nebat and his tribunal etc. This would be closer to the quotation from the Talmud. Rashi, however, does not mention tribunals, but families, Also, the Talmud mentions Ahab instead of Omri. Rashi accounts for this by stating that Ahab outdid his father Omri in wickedness. Therefore, the tribunal is called on his name. On our verse, however, Rashi mentions Omri rather than Ahab. Apparently, he means to mention the first king of each dynasty. Hence, we are dealing with dynasties rather than with tribunals. Interestingly, Abarbanel states: Pekah and Hoshea, omitting the dynasties.

Other exegetes explain this passage as referring to Jerusalem or the people of Israel, who bore many children, seven being the symbol of many; i.e. had a large population, and they were all slain or exiled.—
[Redak, Kara]

### 15:9

Jehoiachin is not counted although Scripture testifies: '(II Kings 24:9) And he did what was evil in the eyes of the Lord like all that his father had done.' In Rabbinic literature, however, we find that Jehoiachin repented of his sins while in Babylonian prison. His sins were therefore forgiven and he is accounted as a righteous man. See II Kings 25:30, Commentary Digest

for all sources. Abarbanel, however, substitutes Jehoiachin for Jehoiachim. In light of these Midrashim, this presents a difficulty. Moreover, the verses quoted by the Midrash relate to Jehoiakim, rather than Jehoiachin.

and confounded—Heb. הְּמֶבֶּרָה, an expression of shame.—[Rashi]

and their remnant—I.e. Zedekiah's generation.—[Kara] I.e., those who will not go into exile will be delivered to the sword of the enemy. It may also be interpreted as 'their descendants.'—[Redak]

### 15:10

they curse me—Heb. מְּקֵלְלְוְּרִי I do not quarrel with them concerning matters of money that I claim from them, neither have they made any claim on me, yet all the people curse me.—[Rashi]

The peculiar structure of this word leads *Redak* to conjecture that it is a combination of two roots: לקל, curse, and קלה, to treat with contempt.

### 15:18

You are to me—Heb. הָיוֹ תִהְיֶה.— [Rashi]

as a failing spring—Like a man whose trust has been cut off from him, for you allow me to suffer at their hands. אַכּוְבֵּ is a spring that stops (faylayne in O.F.), failing.—[Rashi] water that is not faithful—to rely upon it.—[Rashi]

At the beginning of my prophecy, You promised me that I would be like a fortified city, a pillar of iron, and a wall of copper, yet the people humiliate me and strike me. Although God had stated: And they shall fight against you,' Jeremiah

expected this fight to be shortlived, but now, when he saw that his persecutions were unending, he complained to God.—[Redak]

### 16:2

Although there was a decree upon the men of Anathoth that they have no remnant, they, in fact, did have a remnant because they repented at the time of the conquest of the land. We find that when they returned from Babylonian exile, there were one hundred twenty-eight men of Anathoth (Ezra 2:27). [See Commentary Digest on 11:23]. Nevertheless, God commanded the prophet not to marry or beget children in Anathoth in accordance with the original decree, and He did not reveal their repentance to him, since God told him that the decree was so harsh that He commanded him not to marry in that place.—[Redak]

#### 16:5

Redak quotes his father, who explains it as an expression of raising the voice, either in joy or in sorrow. He derives this from the Arabic cognate.

you bemoan—Heb. אָנֹד, you shall lament.—[Rashi] See above 15:5.

for I have gathered in My peace etc—When their father Abraham performed charity and justice, I gave his children lovingkindness and mercy, as in Deut. 7:12: 'And the Lord your God shall keep for you the covenant and the lovingkindness etc.' Also, '(Deut. 13:18) And He shall give you mercy.' They turned 'justice into wormwood, and cast righteousness to the ground' (Amos 5:7). I, too, have returned and gathered in to Me My lovingkindness and My mercies.—
[Rashi]

I have gathered in—Heb. אָסְפְּתִּי (ôté in O.F.), taken off. Comp. '(Gen. 30:23) God has gathered (אָסְרְ) in my disgrace.'—[Rashi]

The peace, the kindness, and the mercy that I was accustomed to bestowing upon this people, I have taken away from them and gathered it in to Me, and, since I gathered in My peace from them, you shall not seek their peace either in their mourning or in their joy.—[Redak]

## 16:15

The reference is to the precept of mentioning the departure from Egypt every day, as in Deut. 16:3. Rabbi Eleazar ben Azariah rules that this obligation obtains at night as well as by day but it will not obtain in Messianic times. The Rabbis, however, rule that the obligation obtains only by day, but the precept does extend to Messianic times (Ber. 12b).

#### 16:18

Abarbanel explains that they profaned the land by failing to observe the laws of the release year and the jubilee year, in addition to their other abominations.

My heritage—My land, the land fit for Me to rest My Shechinah, the land hallowed over all lands.—
[Redak]

#### 16:21

I.e., before I redeem them, I will punish them this time and let them know My power and My might, for I will castigate them through the nations in order that they recognize My power and My might, and they know that I am the Lord. Then I will redeem them.—[Kara]

that My name is the Lord—As its apparent meaning, a ruler and a sovereign to fulfill My decree.— [Rashi]

The expression, 'My name is the Lord,' is synonymous with 'I am the Lord,' for He and His Name are one.—[Redak]

### 17:8

8. And he shall be ... by water—which will never thirst.—[Redak] and by a rivulet—I.e., even the roots that spread over a distance will

roots that spread over a distance will be by rivulets of water.—[Redak]

and will not see—The tree will not see when heat comes.—[Rashi]

Even when there is heat in the world, it need not be concerned, since it is planted by water and the heat cannot dry it out, for even its leaves will be green. They will not fall off as the leaves of other trees in winter.—[Redak]

### 17:13

Rav Saadiah Gaon connects verses 11 and 12 as follows: He will be dishonored by the Throne of Glory i.e., he will be cast down by the Throne of Glory. Jonathan paraphrases: Retribution will wrought upon him by Him Whose Shechinah is on the Throne of Glory, exalted from the beginning, opposite the place of our Sanctuary. Rabbi Samuel Ibn Tibon connects verse 12 with verse 10: I, the Lord, search the heart, test the kidneys . . . Just as God dwells in the heavens. the Throne of Glory, exalted from the beginning, so does He dwell in the place of our Sanctuary,' and He knows all that transpires on earth, everyone's thoughts and deeds .-[Redak]

Redak proceeds to explain verse 13 as a supplication: O Lord, source of the hopes of Israel, may all those who forsake You and have no trust in You be shamed with their trust in mortals as he mentioned before, 'and whose heart turns away from the Lord.'

and they who turn away from me—Heb. יְסֹּבְּיָר. Since I cleave to the Lord, those who turn away from me, in fact, turn away from the Lord and forsake Him. Those who turn away from my good ways forsake the Lord. It may also be rendered: And they who turn away.—[Redak]

shall be marked out on the earth— Since they have forsaken You, let them have no share in You, but let them be marked out on the earth like the beasts, of which nothing remains after death. So shall nothing remain of them since they forsook You.—[Redak]

for they have forsaken the source of living waters—This is payment in kind, since they forsook You, the source of living waters. Those who cleave to You will constantly receive Your bounty both in this world and in the next, but those who forsake You and put their trust in mortal man, who is a part of the earth, shall be written on the earth and not in the heavens.—[Redak]

### 17:23

23. But they did not hearken—I.e., your forefathers did not hearken to what I commanded them.—[Rashi]

and they hardened their napes— They did not turn their faces toward the prophets so as not to hearken to their reproof.—[Mezudath David]

#### 17:26

and from the Negev-From those

237

living in the south.—[Mezudath David]

## 18:8

I will repent—And I will think another thought.—[Rashi]

## 18:14

the field—Heb. שָׁרָי, like קּיָרָה, a field.—[Rashi]

cold—(froids in French).—[Rashi]
Nowing—(courants in French).—
[Rashi]

And we can also interpret it: 'Shall it be abandoned to be strange rejected water, the water that is cold water?—[Rashi] running According to the first interpretation. it is an expression of a stream [17]. According to the second interpretation, it is an expression of strangeness, i.e. rejected water.) This appears both in the Lublin edition and in the Warsaw edition, but in parentheses. It does not appear to be because Rashi's first correct. interpretation also defines זַרִים as 'strange,' not strange in the sense of being rejected, but strange in the sense of being unknown.

Redak explains that the prophet uses easily accessible water as his example. He first mentions the water that flows from the rock of the field, which is easily accessible to all, and then he mentions the strange cold water, i.e. the water that is piped into the city or near the city from a long distance. Would anyone neglect to drink these easily accessible waters? Yet I, Who am far from them according to My greatness, draw near to them to bring them benefit, but they have forgotten Me.

## 18:15

15. For—so have My people done,

that they have forgotten Me and burnt incense to vanity.—[Rashi]

Lebanon—A mountain in Eretz Israel whose peak is white with snow. It is, therefore, called Lebanon from לְלָן, white.—[Ibn Nachmiash]

Rabbenu Tam (Teshuvoth Dunash p. 81) defines דָּרִים as 'strange,' like Rashi's first definition, and מֵים קָרִים as 'spring water.'

#### 18:18

18. And they said, "Come etc.— Jeremiah was complaining about the men of Anathoth and saying that they say this.—[Rashi]

I reprove them with Your words, and they say to each other, "Come let us devise plots against Jeremiah."—[Redak]

Come—An expression of urging, common in Scripture.—[Redak]

Torah...from the priest—For it is incumbent upon the priests to teach the Torah, as it is stated: '(Deut. 33:10) They shall teach Your ordinances to Jacob.'—[Rashi]

Come, let us strike him with the tongue—Let us testify falsely against him.—[Rashi from Jonathan]

Let us incite the princes against him and say that he prophesies only evil about this place.—[Kara]

Let us inform upon him.—
[Redak]

The end of the verse explains the beginning, that their intention was to cause his death by testifying against him.—[Kara]

## 18:23

Redak renders: And do not erase their sin, making מְּמְהַיּה a substitute for הַּהְהָה, the active second person masculine future. For this, there are

examples in Scripture. See Deut. 32:18.

The intention is: Do not erase what they are doing to me.—[Kara] and let them be made to stumble before You—Said Jeremiah before the Holy One, blessed be He, "Lord of the universe, even at the time they are performing charity, make them stumble with undeserving people, so that they should not receive reward for them."—[Baba Kamma 16b]

I.e., even when they walk before You to perform precepts, cause them to stumble.—[Mezudath David]

at the time of Your anger do it to them—At the time of Your anger wreak vengeance upon them so that they will be unable to contain it.— [Mezudath David]

Azulai (Chomath Anach) quotes Rabbi Isaac Luria (ARI zal) who associates this with the Talmudic maxim that in time of anger, God punishes for failure to perform a positive commandment (Menahoth 41a). Therefore, Jeremiah prayed that they be deprived of the precept of charity at just such a time. Azulai himself suggests that Jeremiah prayed that the Divine attribute of justice take preference to mercy. When God bestows mercy upon the world. He does not immediately punish the sinners with bodily harm, but with loss of their possessions. Jeremiah knew that the performance of charity changes the Divine attribute of justice to mercy. He, therefore, petitioned God to disqualify their charity and to punish them with justice, expressed as 'at the time of Your anger,' and then to 'do to them,' to inflict bodily harm upon them.

# 19:2

The reference is to the Dung Gate. mentioned in Neh. 2:13. From this gate, one goes out to the valley of the son of Hinnom. The Rabbis. however, identify this with the eastern gate of the Temple court. They enumerate seven names by which this gate was known: (1) The Sur Gate, from which all ritually unclean persons had to turn away (סורד); (2) the Yesod (foundation) Gate, for there they founded the halachah; (3) the Harsith Gate. which was directed opposite the rising sun (חֵרֶס); (4) the Ethun Gate, made for entrance and exit (from the root אתה, to come); (5) the Middle Gate, situated between two gates, the gate of the Temple proper and the gate of the Women's Court; (6) the New Gate, where the halachah was renewed; (7) the Upper Gate, situated above the Israelites' Court (see Korban Ha-edah ad loc.).-[Redak from Yerushalmi Erubin 5:1]

According to Rashi, this gate would be called the Potsherd Gate, whereas according to Yerushalmi, it would be called the Sun Gate. Kara conjectures that at this gate, earthenware vessels were manufactured. Hence, it would be called the Earthenware Gate. See above 18:2.

# 19:15

Malbim asserts that Jeremiah was not commanded by God to make this announcement. Consequently, he was vulnerable to Pashhur's attack. When he prophesied by the command of God, however, no one had the power to harm him.

## 20:2

Scripture describes Jeremiah with

his title of prophet to emphasize Pashhur's audacity to strike the prophet of God. We do not know whether he did so because he was confident that Jeremiah's prophecy would not be fulfilled or whether he felt that Jeremiah had spoken too harshly when announcing his prophecy, humiliating the people and the city of Jerusalem. Perhaps, too, it was just as the reaction of an elderly man seeing a youngster usurping a position unfitting for him.—[Daath Soferim]

and placed him in the prison— Heb. הַבְּהְבָּח, the name of a place of a prison, and Jonathan rendered: לְכִיפְהָא (arvolud in O.F.), a vault.— [Rashi] This is a room whose ceiling is just high enough to accomodate the prisoner's height.—[Sanhedrin 81b]

Rabbi Joseph Kimchi describes it as a pillory. Daath Soferim conjectures that it was customary to place someone who disturbed the Temple service into this prison, vault, or pillory. He was left there until his fate was decided. We do not know when this was instituted. It was not a standard form of punishment since it is not mentioned in the Torah as a punishment for any sin. It is again mentioned below (29:26), as a place 'for every man who is mad and makes himself a prophet.' I.e. for every man who makes himself a prophet and disturbs the order of the Temple. Pashhur saw Jeremiah as just such a person.

in the upper gate of Benjamin— This gate was in Benjamin's territory, for the Temple was partly in Judah's territory and partly in Benjamin's.—[Redak]

This gate was situated at the top

of the mountain.—[Mezudath David]

20:10

a gathering—Heb. בְּנוֹר, an expression of gathering, and so did Jonathan render it.—[Rashi]

Redak renders: terror. They frighten me all around, from all sides.

Some take this as an allusion to Pashhur, who was dubbed Magor Missaviv by the prophet. I heard the slander of many, also Magor Missaviv.—[Abarbanel, Malbim]

tell—false testimony against him.—[Rashi]

and let us tell about him—Heb. ונגידנו, and let us testify against him. And Menahem (Machbereth p. 53) explained אַדְאָן like '(Deut. 14:1) You shall not cut yourselves (לא חָתְּגּוֹדְדָּה).' He also joined '(Job 17:5) For the sake of flattering, he destroys (בָּר) his friends.' This is an expression of destruction. Comp. '(Dan. 4:11) Cut down (גדוּ the trees.' But Dunash (Teshuvoth p. 54) interpreted it as an actual expression of telling, and this is its interpretation: Tell false things about him and we will tell about him to the king.' And we have like אדעו, we will tell about him, many words in the Scriptures that cannot be interpreted unless they are divided into two words or three. Comp. '(Gen. 37:4) And they could not speak with him (נְבָּרוֹ) peacefully.' Also, '(supra 10:20) My children have left me (יצאני),' lit. 'have gone away from me.'—[Rashi] Dunash attempts to illustrate that the suffix of a verb appearing to be a direct object may sometimes follow an intransitive verb representing a phrase, implying the preposition,

with, about, or from. Therefore, we may interpret up as 'let us tell about him.' For the idea expressed in this verse, Dunash refers us to 18:18, where Jeremiah's enemies plot to strike him with their tongue.

everyone who was friendly with me—I.e. those I thought to be my friends.—[Redak]

await my destruction—Heb. צלעי.—[Rashi]

Others render: await my stumbling. Perhaps I will stumble and they will be able to wreak vengeance upon me, as below. This expression is figurative.—[Abarbanel, Mezudath David]

#### 20:14

Other exegetes explain the verse simply as: Cursed be the day in which I was born etc. Out of the bitterness of their soul, the righteous curse the day of their birth although no curse can effect a day that has already passed. Job, too, (3:3) states: "May the day in which I was born be lost, the night wherein it was said, 'A man-child has been brought forth." He continues the matter by saying, "The day in which my mother bore me shall not be blessed."—[Redak]

The Rabbis, however, wish to avoid repetition (Abarbanel). Also, they explain the verse in Job to mean, 'the night wherein she should have said, "Shall a man beget?" The Midrash explains that Job cursed the night of his conception. He lamented the fact that his mother was not a menstruant when his father approached her and that she did not say, "Shall a man impregnate me now in my unclean state?" The Midrash draws an analogy

between Job and Jeremiah, concluding that both of them cursed the day of their conception and the day of their birth. Yet, Job curses the night whereas Jeremiah curses the day. Would the righteous Hilkiah, the father of Jeremiah, perform the sex act in the daytime? They, therefore, conclude that he did so under compulsion, for he was fleeing from Manasseh, who was killing the prophets. The halachah is that, if a man is embarking on a journey, he must 'visit' his wife. Since he was unable to wait for nightfall, he performed his conjugal duty during the day before fleeing. —[Maharzav]

In our editions of Gen. Rabbah, as well as in Yalkut Shimoni, the reading is, 'when Jezebel killed the prophets.' Maharzav questions the possibility of this, since Jezebel lived at the time of Jehoshaphat, eleven generations before Zedekiah, when Jeremiah prophesied. He points out that, according to Rashi, the massacre took place during Manasseh's reign. This does not completely solve the problem, however, since Manasseh reined fifty-five years and he repented at the age of thirtyfour, in the twenty-second year of his reign. Since the massacre must have taken place before he repented, we have at least thirty-three years left to his reign after the massacre, two years of Amon's reign, and thirteen years of Josiah's reign. when Jeremiah embarked on his prophetic career. Accordingly, at the time, he was forty-eight years old, yet he pleads, "I am a youth." See above (1:6) for various explanations.

Maharzav conjectures that, when Manasseh killed Isaiah, he also

killed other prophets. There is no other mention made of Manasseh's massacre of the prophets. See II Kings 12:16, Commentary Digest.

Malbim renders: Cursed is the day in which I was begotten—That was the day of the massacre of the prophets.

the day in which my mother bore me shall not be blessed—That was the ninth of Av, the day the Temple was to be destroyed. This is mentioned by Abarbanel, Malbim, and Ibn Nachmiash in the name of a Midrash. This Midrash is unknown to us.

The Rabbis (Yalkut Shimoni from Pesikta Rabbathi 27:3) depict Jeremiah's pitiful state with a touching episode of a high priest whose lot fell to officiate at the ceremony of a sotah, a suspected adultress. He uncovered her hair as is prescribed by the Torah. When he was ready to give her the cursing waters to drink, he looked at her face and recognized her as his own mother. He began to cry out and say, "Woe is me! My mother, whom I strove to honor, I must now disgrace!" So said Jeremiah, "Zion, upon whom I hoped to prophesy good things and consolations, I must prophesy words of retribution!"

#### 20:16

And he heard an outcry in the morning—That was when he was arrested and brought to trial.

and a blast at noontime—That was the blast of the shophar announcing the verdict to execute him.

## 21:4

Although not matching it identically, Rashi's interpretation resembles Midrash Tehillim 36:8: And some say that even in the generation of Hezekiah and in the generation of Zedekiah, they knew the Explicit Name, as it is stated: Behold I turn back the weapons of war that are in your hands-What were the weapons of war? This is the Explicit Name, for they would go out to war, and, although they did not wage war, the enemies would fall. But since the iniquities took their toll and the Temple was destroyed, they would fall into the hands of their enemies. [There is a dispute between | Rabbi Aivu and the Rabbis. Aivu said: The angels would peel the Name that was on them. And the Rabbis said that it would peel off by itself. And since the Temple was destroyed, they would go out to war. They began to say, "(Psalms 38:4) There is no perfection in my flesh because of Your fury." See Isaiah 29:10ff., Commentary Digest; also 43:28, Appendix.

Abarbanel interprets this to mean that they were able to bring down spiritual powers from heaven in order to defend themselves.

## 21:10

This appears to be more correct. According to Targum, why the necessity of 'for evil and not for good'? Possibly, God's anger could be for good, that they repent of their sins and the city would be saved. In this case, however, God says that the destruction has already been decreed, and His anger is to deliver the city 'into the hands of the king of Babylon, and he shall burn it with fire.'—[Malbim]

## 21:13

rock of the plain-Mountain,

entirely surrounded by plain.—
[Rashi]

## 22:14

That wide house is ceiled with beams and boards of cedar.—
[Redak]

and painted with vermilion—Heb.
אַשְּאַר אַרָּאָר, painted with dyes,
so does Jonathan render. אַשָּאַר is a
color of a type used for painting.
Rashi's intention appears to be that
this is used for painting pictures and
decorating the walls or the ceiling.
Another explanation: אַשָּאָר is
like 'a cord used for measuring (אַתְּשְׁחָה (בַּשְׁרַחְ (בַּשְׁרַחְ (בַּשְׁרַחְ (בַּשְׁרַחְ)))
וואריי (a) lignant en sinople in
O.F.) drawing green lines, delineate
with a green color.—[Rashi]

Redak identifies it as a red color called minium in Latin, color di miniare in Italian, a red color. Hence, our translation, vermilion. He explains that niwpi, literally anointing, means 'painted,' since painting is accomplished by drawing the hand over the article to be painted, as in anointing.

## 22:19

In II Kings 24:6, Scripture states: And Jehoiakim slept with his fore-fathers. Rashi comments: Not in his bed, for Nebuchadnezzar bound him with copper chains to take him to Babylon, and they were dragging him, and he died in their hands, as it is said, '(Jer 22:19) A donkey's burial shall he be buried, dragged and tossed past the gates of Jerusalem.' And in 11 Chron. 36:6, it is written that Nebuchadnezzar bound him to take him to Babylon.

This account resembles that of Seder Olam, ch. 25, which states that Jehoiakim died as soon as he was

bound. Then they took him out and dragged him, in fulfillment of Jeremiah's prophecy.

Lev. Rabbah (19:6) relates that when Nebuchadnezzar came to destroy Jerusalem, he encamped in Riblah. The Great Sanhedrin came down to him. They asked him, "Has the time arrived for the Temple to be destroyed?" He replied, "No, but Jehoiakim has rebelled against me. Deliver him to me, and I will go." They went to them and told him, "Nebuchadnezzar wants you." After refuting his protests, they lowered him over the wall into the Chaldean camp. Some say that they lowered him alive, and some say that they lowered him dead. Some say that he died in their hands because of his frailty. Some say that Nebuchadnezzar judged him, executed him, and inserted his body into the carcass of a donkey, to fulfill the prophecy tht he would be buried "a donkey's burial." He was then dragged around all the cities of Judea. Still others say that Nebuchadnezzar dragged him around while he was still alive, then killed him and fed his flesh to the dogs, as donkey flesh is usually "buried."

## 22:20

and on Bashan give forth your voice—On Bashan which will be destroyed. And Jonathan paraphrased: And in the gates of the Temple Mount. And I do not know how to explain how the expression 'Bashan' fits to the gates of the Temple Mount, unless it is because of the doors which they make from the terebinths of Bashan, and that is the name of a place, or the expression,

'Bashan' denotes a place of a wide valley. So is the area of the Temple Mount an open area around the Temple.—[Rashi] Redak explains that the area on the Temple Mount surrounding the Temple was pastureland for sacrificial animals. Hence, the analogy to Bashan.

and cry for Avarim—And cry for Megizatha. They are place names.—
[Rashi] See Num. 33:48, where the name מיי הַעָּבְרִיּעִי appears. Onkelos renders: מיי מוֹסְבָּיִעִּי appears. Onkelos renders. Rashi explains ייִ as wastelands. These were the wastelands of Avarim. The reason for lamenting over the wastelands is obscure. Perhaps the intention is that he bewail the loss of Israel's borders, which once reached to the mountains of Avarim, which were at the border of Moab. See Daath Mikra.

Others explain that the prophet sarcastically exhorts them to call upon their friends, upon whom they relied for aid, namely Assyria and Egypt, instead of placing their trust in God. He exhorts them to ascend to the highest mountain peaks to shout to their allies to come and help them. He chooses Lebanon and Bashan as examples of lofty mountains from which the voice will carry over long distances. He exhorts them further to cry from all sides.

#### 22:23

Redak explains this expression in two ways. The word now, what, can be used in expressing greatness or insignificance. In this case, it is used for both. 'What grace and beauty you had when the birthpangs came upon you!' This refers to the grace and glory the nation had before the inva-

sion. It may also be interpreted: 'What grace did you have when the birthpangs came upon you?' What grace and beauty were left you when the enemy invaded and attacked you?

Jonathan renders: You who abide in the Temple among the kings, who raises her sons, what will you do when trouble and terror come upon you like the pangs to a woman in travail? The derivation of the words is obscure.

## 22:24

I will remove you—Heb. אֶתּקנּרָ. Cf. '(supra 12:3) Draw them out (החקם) like sheep to the slaughter.' '(Jos. 8:6) Until we have drawn (הַתִּיקנוּ) them. And the 'nun' is superfluous. And, according to the Mid-(Pesikta rash Aggadah Kahana, p. 163a): In the place to which he was removed (נְחַק), there he was rectified (נחקן), for he repented in Babylon, and the Holy One, blessed be He, applied for absolution of the oath He had sworn, "Inscribe this man childless." and Zerubbabel was born to him in Babylon, and it was said to him through the prophet. (Haggai 2:23) On that dav . . . I will take vou. Zerubbabel. and I will make you as a signet,' directed toward what He said to his father. "Though ... be a signet on My right arm. . . . I will remove him (sic). —[Rashi]

Although Zerubbabel was not actually Jeconiah's son, but the son of Pedaiah, who was the son of Shealtiel, who was the son of Jeconiah, as in I Chron. 3:17ff., he is considered his son, for until four generations, the descendants are considered as children since a per-

son may see these generations during his lifetime.—[Ibn Nachmiash]

Concerning Jeconiah's repentance, see II Kings 25:30, Commentary Digest.

#### 23:1

the flocks of My pasture—Israel, to whom I am like a shepherd.—
[Mezudath David]

you have scattered—Because of your sins, they have been scattered among the nations and driven into the lands of their enemies.—[Mezudath David]

## 23:4

nor shall they be dismayed—Unlike the days of the Second Temple, when the Holy Ark with the cherubim, prophecy, the Urim and the Thumim, and the fire that descended from heaven were no longer among them, in the days of the Messiah, they will have all these Divine gifts. Then, they will no longer be dismayed by their absence: for then all these sanctities will return to them as in days of yore.—
[Abarbanel]

nor shall [any of them] be missing—Heb. ולא יפקור, and they shall not be missing. Cf. '(Num. 31:49) And no one of us was missing (נפקד).—[Rashi, Redak]

Unlike the days of the Second Commonwealth, when only a small part of the nation returned to the Holy Land, in the Messianic Era, no one will be missing. After the return from Babylonian exile, the Ten Tribes did not return, neither did the Judeans in exile in the western countries nor those in Ammon and Moab, as is related by Joseph ben Gurion. Moreover, of those exiled in

Babylon, only a small number of the poor people returned.—[Abarbanel]

## 23:5

and prosper—Heb. הַיְשְׁבָּיל.—
[Rashi according to Targum Jonathan] Abarbanel renders: and become wise. This parallels Isaiah's prophecy (11:2): 'And the spirit of the Lord shall rest upon him, a spirit of wisdom and understanding.'

and he shall perform judgment and righteousness in the land—This parallels Isaiah's prophecy of '(11:4) And he shall judge the poor justly, and he shall chastise with equity the humble of the earth.'—[Abarbanel]

#### 23:10

because of oaths—False oaths.—
[Rashi]

mourns—I.e. is destroyed.—
[Rashi]

the dwellings of the wilderness— The place where animals are pastured.—[Redak]

their eagerness—Heb. סַהְיּדְיּהָהְ (course in French), their course, their running. But Jonathan renders it as an expression of desire.—[Rashi]

Most exegetes follow Rashi's first interpretation, that מְּרִיּאָם is derived from רָריץ, to run. Their running is only to do evil. They never run to perform a mitzvah or to do God's service, but only to evil.—[Redak, Kara, Ibn Nachmiash] Jonathan, however, derives the word מְרוּצְיִם from אָר, to desire. He paraphrases: And since they go with the will of their souls, evil shall come upon them.

## 23:19

19. has gone forth—This is the prophetic past.—[Mezudath David]

245

## 23:22

Redak explains: If they stood in My council, as they claim, and they are in possession of My prophecy, they should have taught the people My true words, not falsehoods, and brought them back from their evil way and from the evil of their deeds.—[Redak]

Kara explains: Let them now let My people hear My words and let them bring them back from their evil way etc.

With this, he refutes the claims of the false prophets who predict only peace and good, for it does not make sense that God should send prophets to support the wicked in their ways and not to exhort them to repent. —[Malbim]

## 23:31

Hence, according to Rashi, the root is אַף, to teach, as in the word אַף, teaching. Redak, however, sees it as an inverted form of אָדָּה, smooth. They speak with a smooth tongue and say, "He says." They would say to the people in God's name, "You shall have peace." Concerning this group, the Rabbis say, "They prophesy what they did not hear."

#### 23:34

Abarbanel explains that when the wicked of his generation would see Jeremiah falling into a prophetic trance, they would ask derisively, "What is the burden of the Lord?" implying that prophecy was burdensome and painful to him. God ordered him to reply, "What is proper to do with a burden? If it is heavy, we cast it off. And I will forsake you, says the Lord."

you shall say to them, "What

burden? And I will forsake you etc."—They say to you (sic), "What is the burden?" You are the burden of the Holy One, blessed be He, and He says that He will forsake you and cast you off His arms from heaven to earth. So I heard.—[Rashi] Perhaps the correct reading is: And you shall say to them.

When they ask you this question, retort to them with the same expression they use.—[Kara]

Redak explains: When they ask you "What is the prophecy of the Lord, you shall say to them what the prophecy is, viz. And I will forsake you, says the Lord.

and I will forsake—Heb. וְנֶטְשֶׁתְּי. — [Rashi]

#### 23:36

For the burden shall be to the man of His word—Although you pervert the massa into a pejorative, the prophecy (מַשֵּא) of the word of the Lord shall be to the man of His word, and to the man of His counsel He reveals it, but you pervert it to an expression of a burden. This interpretation I did not hear, but it is the main interpretation. But this is how I heard it, namely that the burden shall be a burden of retribution for the one who says it, who asks, "What is the burden?" Another interpretation: משא 'n is an expression of prophecy, and the false prophet would ask the true prophet to tell him the word of the Holy One, blessed be He, in the language in which the expression came to him, and the expression did not explain the speech adequately. Therefore, the false prophet would pervert it to another meaning and would speak after the fashion of the true prophet in order that they should

believe him. And so did Hananiah son of Azzur do. Therefore, he says, "Do not ask the prophecy of the Lord," the language of the expression, but "What did He speak?" or "What did He reply?" The explanation of the words you shall ask the true prophet to tell you what the Holy One, blessed be He, says, and to what His words are inclined.—[Rashi]

## 25:20

the allies—Garantie in French.—
[Rashi] Rashi explains קַּעְרָב as 'guarantee.' This is related to the word בַּעָּרָב a guarantor, קַּעְרָבוֹץ, security. He interprets Jonathan's אָרָבוֹץ, as being derived from קַּמָּרָ a support.

Redak, however, derives it from ערב, to mix. He interprets it as a mingled people, similar to עָרָב (Ex. 12:38). This interpretation is followed by Ibn Nachmiash, Abarbanel, Kara, Mezudath David, and Malbim. They interpret the Aramaic אַחָבְּהָשָׁ to mean 'a thick mixture,' hence a mingled people.

Malbim points out that no king is mentioned since they had no king. Jonathan, however, according to our edition, renders: kings. Rashi, apparently, did not have that reading. Perhaps Malbim follows Rashi's reading in Targum Jonathan.

Daath Mikra interprets it as 'the west,' similar to מֶּעֶרֶב.

## **BIBLIOGRAPHY**

### I. BACKGROUND MATERIAL

- 1. Bible with commentaries ("Mikraoth Gedoloth"), commonly known as "Nach Lublin," including Rashi, Rabbi Joseph Kara, contemporary of Rashi, Redak (R. David Kimchi) and Minchath Shai.
- 2. Talmud Bavli or Babylonian Talmud. Corpus of Jewish law and ethics compiled by Ravina and Rav Ashi 500 C.E. All Talmudic quotations, unless otherwise specified, are from the Babylonian Talmud.
- 3. Talmud Yerushalmi or Palestinian Talmud. Earlier and smaller compilation of Jewish law and ethics, compiled by R. Johanan, first generation *Amora* in second century C.E.
- 4. Midrash Rabbah. Homiletic explanation of Pentateuch and Five Scrolls. Compiled by Rabbi Oshia Rabbah (the great), late Tannaite, or by Rabbah bar Nahmani, third generation *Amora*. Exodus Rabbah, Numbers Rabbah, and Esther Rabbah are believed to have been composed at a later date.
- 5. Midrash Tanhuma. A Midrash on Pentateuch, based on the teachings of R. Tanhuma bar Abba, Palestinian *Amora* of the fifth century C.E. An earlier Midrash Tanhuma was discovered by Solomon Buber. It is evident than this is the Tanhuma usually quoted by medieval scholars, e.g. Rashi, Yalkut Shimoni, and Abarbanel.
- 6. Pirke d'Rabbi Eliezer. Eighth century aggadic compilation, attributed to Rabbi Eliezer ben Hyrcanus, early Tannaite of first generation after destruction of second Temple. Also called Baraitha d'Rabbi Eliezer, or Haggadah d'Rabbi Eliezer. Commentary—Radal (R. David Luria) 1798–1855. Om Publishing Co., New York 1946
- 7. Yalkut Shimoni. Talmudic and Midrashic anthology on Bible, composed by R. Simon Ashkenazi, thirteenth century preacher of Frankfort on the Main. Earliest known edition is dated 1308, in Bodlian Library. Sources traced by Arthur B. Hyman, M.D. in "The Sources of the Yalkut Shimeoni," Mossad Haray Kook, Jerusalam 1965.
- 8. Pesikta d'Rav Kahana. Homiletic dissertations of special Torah readings and haftorah. Composed by Rav Kahana, early *Amora*, at time of compilation of Talmud Yerushalmi. Solomon Buber, latest edition Jerusalem 5723.

- 9. Pesikta Rabbathi. Later compilation similar to that of Rav Kahana. Composed 4605. Warsaw, 5673, Jerusalem—Bnei Brak 5729.
- 10. Midrash Tehillim, Or Shoher Tov. Homiletic explanation of Book of Psalms. Authorship not definitely established. New York 1947
- 11. Mechilta. Tannaitic work on Book of Exodus. Some ascribe its authorship to Rabbi Ishmael, some to Rabbi Akiva, and others to Rav, first generation *Amora*. Printed with Malbim below text of Exodus.
- 12. Sifrei. Tannaitic work on Numbers and Deuteronomy. Some attribute its authorship to Rav, first generation *Amora*. Printed with Malbim below text of Numbers and Deuteronomy.
- 13. Seder Olam. Early Tannaitic work, recording chronology of entire Biblical era. Composed by Rabbi Jose son of Halafta. Jerusalem 5715

# II. MEDIEVAL COMMENTARIES AND SOURCE MATERIAL

- 1. Don Isaac Abarbanel or Abravanel. Commentary on Jeremiah, by renowned scholar, onetime finance minister of Spain. 1437–1509
- 2. Adne Kesef, by Rabbi Joseph Ibn Kaspi, medieval exegete, London 1911
- 3. Rambam, Rabbenu Mosheh ben Maimon, also known as Maimonides. Leading medieval authority on halachah, philosophy, and medicine. After having fled Spain, his native land, he became court physician to the sultan of Egypt. His works include a commentary on the Mishnah, Sefer Hamitzvoth (a concise presentation of the 613 commandments, of the Torah, together with comments of Ramban), Mishneh Torah or Yad Hachazakah—Rambam's "opus magnum," containing a decision on all problems of Jewish, whether discussed in the Talmud, Midrash, or later Gaonic writings. 1134–1204, and a philosophic treatise, entitled, "Guide to the Perplexed." Relevant quotations appear in "Torath HaRambam, Neviim Uchtuvim," by Meir David ben Shem, Jerusalem, 1978.
- 4. Ibn Nachmiash, Joseph, fourteenth century Biblical exegete, commentary on Jeremiah, first edition, Frankfort a/M, 1912, recent Israeli ed., no date.
- 5. Rabbi Isaiah da Trani. Commentary on Early prophets, Isaiah, and Jeremiah, Wertheimer, Jerusalem 1959.

## III. MODERN COMMENTARIES

1. R. Chaim Joseph David Azulai. Author of Homath Anach and other

commentaries on the Bible by a famous 18th century authority on all fields of Torah study.

- 2. R. Meir Leibush Malbim. Commentary on Biblical literature, which combines ancient tradition with keen insight into nuances of meanings in the Hebrew language, by a leading nineteenth century scholar. 1809–1879
- 3. Shem Ephraim on Tanach by the renowned authority, R. Ephraim Zalman Margolis of Brodi, emendations on Rashi text, Munkacz 5673, Eretz Israel 5732
- 4. R. Moshe Alschich, Mar'oth Hazov'oth. Biblical exegesis by renowned scholar in Safed Brooklyn, 1977
- 5. Mezudath David and Mezudath Zion, by Rabbi Yechiel Hillel Altschuller. Simple and concise 18th century Bible commentary.
- 6. Daath Mikra, contemporary scholarly and traditional commentary on Jeremiah, Mosad HaRav Kook, 1983.
- 7. Daath Soferim, by Rabbi Chaim Rabinowitz. Biblical exegesis by contemporary historian, exegete and educator, Jerusalem 1969.

## IV. OTHER SOURCES

- 1. Machbereth Menachem. Lexicon by Menachem ben Saruk, early grammarian, Spain 920-980.
- 2. Teshuvoth Dunash. Dunash ben Labrat, opponent of Menachem ben Saruk. 920-990.
- 3. Sefer Hashorashim, Redak. Lexicon of Biblical roots. Berlin, 5607, New York, 5708
- 4. Sefer Hashorashim, R. Jona ibn Ganah, earlier lexicon of Biblical roots, Berlin (5656) 1896, Jerusalem 5726
- 5. Aruch, R. Nathan of Rome. Talmudic dictionary by early medieval scholar. Died 4866
- 6. Otzar Midrashim. Encyclopedia of all Midrashim. J.D. Eisenstein. New York, 1915, 1956
- 7. Methurgeman. Lexicon Chaldaicum. Aramaic lexicon, comprising all roots found in *Targumim* and in Bible. Composed by Eliia Levita, grammarian and lexicographer. 1541. No date on reprint.
- 8. Sepher Hagaluj, Rabbi Joseph Kimchi, father of Redak, grammarian and Biblical exegete, decisions of grammatical conflicts between Menachem and Dunash.
- 9. Aruch Completum, Dr. Alexander Kohut, critical edition of Aruch with elaboration and theories of word origins.

- 10. Barzilai, history of development of Hebrew language. Aaron Marcus, nineteenth century scholar and archeologist. Records of ancient inscriptions relevant to the period covered in Jeremiah.
- 11. Nefesh Hachaim, Popular Kabbalistic work, Chaim of Wolozhin, disciple of Elijah Gaon of Vilna, 1649-1721.